DUPKA GYÖRGY

KÁRPÁTALJA MAGYAR MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETE

Kultúrtörténeti fejezetek Trianontól napjainkig

DUPKA GYÖRGY

KÁRPÁTALJA MAGYAR MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETE
KULTÚRTÖRTÉNETI FEJEZETEK TRIANONTÓL NAPJAINKIG

Kárpátaljai Magyar Könyvek
251.

Sorozatszerkesztő és felelős kiadó:
Dupka György

Megjelentetését támogatta
a Nemzeti Kulturális Alap

A kézirat a Nemzeti Kulturális Alap
Szépirodalom és Ismeretterjesztés Kollégiuma
támogatásával készült

Lektorálta: **dr. Zubánics László**

© Dupka György, 2017
© Intermix Kiadó, 2017

Felelős szerkesztő: **Marcsák Gergely**
Fedélterv, műszaki szerkesztő: **Dupka Zsolt**
Korrektor: **Kövy Márta**
A könyv elektronikus változata:
www.kmmi.org.ua (Adattár, könyvek)
Készült a Shark magánvállalkozásban

ISBN 978-963-9814-81-3
ISSN 1022-0283

DUPKA GYÖRGY

KÁRPÁTALJA MAGYAR MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETE
Kultúrtörténeti fejezetek Trianontól napjainkig

(művelődéstörténeti–szociográfiai hatásvizsgálat levéltári források, dokumentumok alapján)

INTERMIX KIADÓ
Ungvár – Budapest
2017

S. Benedek András (1947–2009) barátom emlékének ajánlom, aki a *„művelődéstörténet tudósaként, a szülőföldtudomány polihisztoraként több fontos művében tárta fel a magyar kultúra azon maradványait, amelyekre a kárpátaljai nemzetiségi jövő épülhet.”*

ELŐSZÓ

Jóleső érzéssel állapíthatjuk meg, hogy az eltelt mintegy száz esztendőben egymást követő politikai, állami formációk, kisebbségi jogokat is sárba tipró, gyilkos ideológiák ellenére az egyetemes magyar művelődéshez való egyértelmű kötődésünket – sem a mai, sem a korábbi nemzetéhez hű generációs csoportok soha nem kérdőjelezték meg.

Szeretnénk azt is hinni, hogy az egyre színvonalasabb, értékteremtő és figyelemre méltó eredményeket is elért kárpátaljai magyarság művelődési életére, hagyományaira szilárdan ráépülhet a kárpátaljai magyar *„nemzetiségi jövő”*. A dolgát végző értelmiség tisztában van azzal, hogy a kisebbségben élő, ám magyarságukhoz ragaszkodó emberek jövőbe vetett reményét az anyaország támogatása erősíti.

Az eddigi tapasztalatok birtokában a kárpátaljai magyarság művelődési életének megírására, leltárának elvégzésére vállalkoztam, hogy számba vegyem az egykor a történelmi Magyarországhoz tartozott és Trianon napjától leválasztott vidékünk mintegy tíz évtizedének fontosabb kultúrtörténeti értékeit, a múlt és jelen krónikásait, a „szláv tenger” övezte nyelvünk és kultúránk bástyáit, végvári küzdőtársait, napszámosait, a magyar érdekeltségű intézményeket, műhelyeket, hitünket, nyelvünket megtartó templomokat, iskolákat, amelyek a magyar hagyományok, a megmaradás helységtámpontjai, a túlélés eszméinek védelmezői, hirdetői és terjesztői voltak és lesznek.

A kiadvány első részében a Csehszlovákiához húsz évig tartozó, majd Magyarországhoz újra visszacsatolt vidék magyar közösségét érintő művelődéstörténetének rövid áttekintését nyújtom.

A szovjet korszak kapcsán rávilágítok arra, hogy a jelentős emberi áldozatok tükrében milyen károkat okozott az erőszakos szovjetizálás a kultúra (irodalom, képzőművészet, színház, zenei élet stb.) területén, hogyan használták fel oktatási intézményeink ellen az internacionalizmus eszméjét. A párt-

diktatúra ideológusainak egyik célja az volt, hogy elsorvasszák a nemzetiségi iskolákat, a történelmi egyházak templomait, a magyarság intézményeit, és elhallgattassák a magyar értelmiség vezéralakjait, akik önzetlenül kiálltak a magyar közösség kulturális, nyelvpolitikai jogai mellett.

Munkám második részében a törzsanyagban bemutatom a magyar művelődés lehetőségeit a független Ukrajnában. Alfejezetet kapott az irodalmi, színházi, zenei, képzőművészeti élet, továbbá az írott és az elektronikus média, a kiadók, könyvterjesztés, könyvtárak, múzeumok, emlékházak, levéltárak, közművelődési intézmények, klubok, magyar művelődési szakképzés, oktatás, felsőoktatás, tudományos élet stb.

Kitértem az intézmények anyagi és működési hátterére, identitásmegőrző funkciójának bemutatására is. Kénytelenek vagyunk szembesülni a súlyos ukrán gazdasági helyzettel, amely a kulturális és művészeti élet lehetőségeit korlátok közé szorítja. Az ukrán állam kormányzati szintű anyagi támogatást nem nyújt sem a magyar, sem pedig az országban működő más kisebbségi szervezeteknek, mivel ezt a hatályos törvények nem írják elő. Ebben a helyzetben a kárpátaljai magyarság a jövőben sem nélkülözheti az anyaország fokozott támogatását.

Munkámban felhasználtam a magyar szakirodalmon kívül a vonatkozó szláv, ezen belül az orosz, ukrán nyelven felelhető kiadványokat, levéltári forrásokat, amelyekkel az eddig ismert kutatók alig, vagy egyáltalán nem foglalkoztak.

A mellékletekben fontos művelődéstörténeti adatokat is közreadunk.

Jó szívvel bocsátom közre magyarságunk művelődéstörténetének kistükrét, amely rendhagyó és szokatlan a maga nemében, de a teljesség igénye nélkül ad gyors eligazodást, vázlatos képet. Mentségemre azt hozhatom fel, hogy egy emberöltő, de a jelen könyv terjedelme is kevés ahhoz, hogy közel száz év történéseit, adatait, eseményeit részletekbe menően elemezzem, könyv alakban is bemutassam. Remélem, újabb művelődéstörténészek, krónikások jelentkeznek, akik a múltnak és jelennek teljesebb szintézisét, árnyaltabb feldolgozását adják.

I. FEJEZET
KÁRPÁTALJA ÉS A MAGYAR KÖZÖSSÉG „ÉLETPÁLYÁJÁNAK" SZAKASZAI

1.Történelmi helyzetkép

Kárpátalja[1] önálló politikai története lényegében az első világháborút követően, 1918 végén kezdődött. A négy vármegyét – Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros – alkotó terület korábban a történelmi Magyarország szerves része volt. Az ezen a területen élő népek sorsát erősen befolyásoló események gyakorlatilag 1919 tavaszán gyorsultak fel, amikor tovább folytatódtak a politikai és történelmi változások.

Kárpátalja lakossága csak a XX. században több mint 15 különféle impériumváltást, belső berendezkedést, fordulópontot, katonai megszállást ért meg.[2]

№	Kárpátalja hovatartozása: mikortól?	Kárpátalja hovatartozásának időszakai, fordulópontjai	Különféle impérium- és államváltás, katonai megszállások, formációk stb.	Össz-lakosság	Magyarok
1.		1918.IV.8– 1919. IX. 10.	Osztrák–Magyar Monarchia	597 062	262 555
2.	1918. 11. 16.	1918. 12. 20.	Magyar Köztársaság		
3.	1918. 12. 21. –	1919. 03. 21.	Ruszka Krajna		
4.	1918. 11. 09.	1919. 03. 21.	Kőrösmezői Hucul Köztársaság		
5.	1919. 03. 21.	1919. 04. 19.	Magyar Tanácsköztársaság		

[1] Az első világháború után mesterséges határokkal kialakított új közjogi, geopolitikai egységet sokféleképpen nevezték: *Kárpátalja, Ruszka Krajna, Ruszinszkó, Podkarpatska Rus, Podkarpatyja, Kárpátoroszország, Ruténföld, Kárpát-Ukrajna*. Mai hivatalos neve *Kárpátontúli megye* – Kijevből nézve! –, ukránul Zakarpatszka oblaszty. A magyar *Kárpátalja* elnevezés nem a csehszlovák időkben elterjedt *Podkarpatyja* tükörfordítása, mint sokan tévesen gondolják, hanem a Szerednye–Munkács–Nagyszőlős vonal alatti síkvidéket nevezték így a XIX. századtól. Az 1920. évi impériumváltozás után ez a fogalom a Verhovinára, Máramaros Csehszlovákiához csatolt részére és a Tiszahátra is kiterjedt.

[2] Lásd: Fedinec Csilla. *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944,* Fórum Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta–Dunaszerdahely, 2002. – 39–40. p.

6.	1919. 04. 10.	1920. 06.	Részleges román megszállás		
7.	1919. 01. 12.	1920. 06. 04.	Csehszlovák részleges megszállás		
8.	1920. 06. 04.	1938. 10. 07.	Csehszlovák Köztársaság	606 568	102 144
9.	1938. 10. 26.	1939. 03. 15.	Cseh–Szlovák–Kárpát–Orosz Föderatív Köztársaság	725 357	109 472
10.	1939. 03. 15.	Néhány óra önállóság	Kárpát–Ukrán Köztársaság, Szojm		
11.	1939. 03. 15.	1944. 03. 21.	Magyar Királyság, Kárpátaljai kormányzóság időszaka	852 546	245 286
12.	1944. 03. 21.	1944. 10. 23.	A hitleristák által megszállt Magyarország és a nyilasok időszaka		
13.	1944. 10. 24.	1944. 11. 25.	Csehszlovák Köztársaság		
14.	1944. 11. 26.	1945. 06. 29.	Kárpátontúli Ukrajna	755 900	134 558
15.	1945. 06. 29.	1991. 08. 23.	Szovjetunió, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Kárpátaljai megyéje	1 245 618	155 711 – 163 000 (1989)
16.	1991. 08. 23.		Ukrajna Kárpátaljai megyéje	1 254 614	151 500 – 156 600 (2001)

Kárpátalja 1919–2009 közötti történelmével, egyes korszakaival, politikai életével, kultúrájával, demográfiájával stb. számos könyv, tanulmánygyűjtemény, periodikákban megjelent dolgozat foglalkozik. A kiadott munkák közül figyelemre méltó teljesítménynek számít az MTA Regionális Kutatások Központjának nemrég megvalósított kezdeményezése (szerkesztő Baranyi Béla, az MTA doktora; a 18 fős szerzőgárdából 14-en a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárai).[3] Emellett az eddigi legnagyobb kétnyelvű (magyar, ukrán) monográfia 2010 végén jelent meg, amelynek elkészítésében többek között szerepet vállalt a Magyar Tudományos Akadémia Etnikai–nemzeti Kisebbségkutató Intézete (Fedinec Csilla főszerkesztésével), az Ungvári Nemzeti Egyetem Politikai Regionalizmus Kutatóintézete (Vehes Mikola főszerkesztésével) és a Kárpátaljai Magyar Oktatásért Alapítvány. Munkájukat a Szülőföld Alap támogatta. A könyvnek összesen 26, többek között budapesti, kijevi, ungvári és beregszászi szerzője van. A szakszerűen megírt monográfia éles szakmai vitákat váltott ki az ukrán és magyar történészek körében.[4]

Mindezek ismeretében az *„alaposan kikutatott”* korszakok újratárgyalásától ezúttal eltekintek (hiszen számos egyéni, ill. szerzőtársakkal közösen írt publi-

[3] *Kárpátalja. Kárpát-medence Régiói 11.* Szerkesztette: BARANYI Béla. A monográfia az MTA Regionális Kutatások Központja és a Dialóg Campus Kiadó sorozata. Pécs–Budapest, 2009. – 541 p.

[4] *Kárpátalja 1919–2009 kultúra, politika, történelem.* Főszerkesztő: FEDINEC Csilla, VEHES Mikola. Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete. Budapest, 2010. – 640 p. A monográfia ukrán nyelvű változata is megjelent Ungváron (Uzshorod, Poligrafcentr „Líra”, 2010. 716 p.).

káció fellelhető ebből a tárgykörből). Inkább Kárpátalja magyar művelődésének vázlatos történetét tekintem át sajátos megközelítésben Trianontól napjainkig.

A rendszerváltás után függetlenné vált Ukrajnában a magyar közösség harmadik kisebbségi korszakának művelődéstörténetét a magyar, ukrán, orosz, ruszin és más forrásmunkákra, hivatalos állami adatbázisokra támaszkodva mutatom be, kiemelve a magyarok jelenlegi társadalompolitikai közegében a kultúrát fenntartó magyarságintézmények, törekvések bemutatását. Egy-egy intézménnyel, szervezettel külön-külön többen foglalkoztak már, ennek kétségtelenül gazdag szakirodalma van (magyarul, ukránul, valamint más nyelveken is). Ráadásul az irodalmi, képzőművészeti és zeneművészeti hagyományok története a népi kultúra, a közművelődés stb. világánál feldolgozottabb. A rendszerváltás után több monográfia, tanulmány, esszé is megjelent.[5] Az eddigi publikációk ismeretében azonban ilyen jellegű, adatolt összefoglaló munka magyarul eddig még nem látott napvilágot.

2. Fogy a magyar a nyelvhatársávban

A magyarok a kárpátaljai közigazgatási terület déli és nyugati részének főleg síksági és hegylábaknál elterülő vidékén élnek. Itt alakult ki a magyarlakta terület nyelvhatára.[6]

---

[5] S. BENEDEK András: *A tettenérhető történelem (Kárpátaljai nemzetiség - és kultúrtörténeti vázlat).* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993.- 120 p., GORTVAY Erzsébet: *Ezer évig nem volt itt semmi?* (Irodalmi publicisztika). Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993., 112 p., BONISZLÁVSZKY Tibor: *(Magyar) zenei élet Kárpátalján.* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993.-88 p., OROSZ Ildikó: *A magyar nyelű oktatás esélyei Kárpátalján* (Dokumentum-gyűjtemény). Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1995.- 254 p., KERESZTYÉN Balázs: *Magyar művelődési hagyományok kárpátaljai lexikona.* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1995.- 376 p., SCHOBER Ottó: *Színfalak előtt, mögött, nélkül* (Epizódok a Beregszászi Népszínház történetéből). Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996.- 212 p., EPERJESI PENCKÓFER János (nagyapja nevét vette fel): *Tettben a jellem. A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében.* Monográfia, Magyar Napló- Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, Budapest, 2003., *Magyar m*űvészet Kárpátalján. Kultúr- és művészettörténeti vázlat. DUPKA György közreadásában. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2013. Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=415 Tárolt változat: http://mek.oszk.hu/11400/11492/index.phtml

[6] A fejezet elkészítéséhez az eddigi publikációim anyagait is felhasználtam: *Sorsközösség. A kárpátaljai magyarok a 80-as évek végén*. Ungvár-Budapest, Kárpáti Kiadó. 1990.-128. p. (Társszerző: HORVÁTH Sándor, MÓRICZ Kálmán.), *Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918-1991.* Előszó BALLA Gyula. Budapest - Szeged, Mandátum Kiadó, Univerzum Kiadó. 1991., 300 p. (Társszerző: BOTLIK József.) *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján.*Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó. 1993.- 359 p., l térkép, 5 statisztikai táblázat - Sorozat: *Kárpátaljai Magyar Könyvek* 11. köt. (Társszerző: BOTLIK József.), DUPKA György: *Kárpátalja magyarsága. Honismereti kézikönyv.* Függelék: térképek, a magyar szervezetek adatbázisa, címtára, hatósági dokumentumok stb., A borító fotóját /a Vereckei-hágón emelt MATL Péter csonkaemlékműve/ KOVÁCS Sándor készítette. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága - Anyanyelvi Konferencia -, Budapest, 2000.- 158 p. Sorozat: Nyelv és Lélek könyvek, DUPKA György: *Autonómia-törekvések Kárpátalján.* Függelék: I. Eseménykrónika, tények, adatok a kárpátaljai autonómia-törekvésekről (1918-2003), II. Dokumentumok (autonómia-törvénytervezetek, beadványok, hatósági rendeletek, nyilatkozatok). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004.- 231 p. - Sorozat: *Kárpátaljai Magyar Könyvek,* 121. köt.

Képzeljük magunk elé Kárpátalja térképét, azon belül is Ungvár környékét, ahol a hegyek, dombok a sík vidékbe simulnak. Az itt elterülő Ungvári járásban (csonka Ung-vidéken) a szlovák-ukrán határ mentén található az elukránosodott *Botfalva* és *Ungtarnóc*, amelynek a térbe rajzolt vonala adja meg az itt kezdődő magyarlakta terület nyelvhatárát. A nyelvzóna a továbbiakban a teljes elukránosodás fázisába került *Baranya, Korláthelmec, Unghosszúmező, Császlóc* falvakat érinti. Közülük csak az utóbbinak van még magyar többsége.

A Munkácsi járáshoz tartozó, magyar többségét megőrző *Csongor* és *Barkaszó* falvakat érinti a nyelvhatár. A magyarok által már csak 6 százalékban lakott *Munkács* közelében fekszik egy jelentős magyar nyelvsziget, *Beregrákos,* ahol a magyarság száma már 50 százalék alá csökkent. A nyelvterület korábbi peremközsége az elmúlt századokban is vegyes lakosságú *Izsnyéte.* Mintegy nyelvszigetet képez *Izsnyéte* fölött *Munkács*.

Izsnyétét elhagyva a nyelv-vonal a színmagyar *Dercent* és *Fornost* érinti, mindkettő magyar település. *Fornostól* a nyelvhatár délre kanyarodik.

A Beregszászi járásban *Beregújfalut*, a Nagyszőlősi járásban pedig *Salánkot*, *Feketepatakot* és *Tiszaújhelyet* érjük el. Közöttük *Kovászó* ukrán/ruszin nyelvsziget. Az utóbbi két falun túl – ruszin/ukrán falvak gyűrűjében terülnek el a magyar többségüket már mindinkább elvesztő községek: *Mátyfalva, Karácsfalva, Fancsika, Tiszasásvár.*

Ma már a fölöttük fekvő *Nagyszőlős* is nyelvszigetnek számít. Így jutunk el a nyelvhatár legszélsőbb pontjához, *Tiszaújlakhoz*.

Tiszaújlakkal átellenben, „túl a Tiszán" villa alakban, illetve láncolatban húzódnak a magyar falvak: *Tiszabökény, Tiszapéterfalva, Nagypalád, Fertősalmás, Forgolány, Batár, Nevetlenfalu, Öregakli, Aklihegy, Szőlősgyula*. Valamennyi az ukrán-magyar, illetve az ukrán-román határszögben található. *Szőlősgyulán* túl az egykori magyar és vegyes lakosú községek 1946-tól mindinkább ukrán többségűvé váltak, így *Feketeardó, Tekeháza, Gödényháza* és *Királyháza*.

Ezen nyelvhatár fölött, a Tisza felső folyásának völgyében kisebb-nagyobb magyar szórványok, nyelvszigetek követik egymást *Nagyszőlőstől Kőrösmezőig: Huszt, Visk, Técső, Aknaszlatina* és *Rahó*.[7]

[7] DUPKA György: *A magyarság számának, összetételének és települési területeinek változása Kárpátalján*. – In: Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája (1910-1990). Az 1992. szeptember 2-5. között Budapesten megrendezett Nemzetiségi Statisztikai Konferencia előadásai. Szerk. KOVACSICS József. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1994. -164-174. p.

3. A létszámcsökkenés útján

A második világháború előtti és utáni magyar népességről szólva és az alábbi táblázat adatai alapján elmondhatjuk, hogy 1941–1946 között 110 728 fős csökkenés, 1946–1959 között 8311 fős csökkenés tapasztalható. A 18 év alatt 110 728 fővel lett kevesebb a kárpátaljai magyarság.

A magyarság száma 1910–2001 között[8]

Év	Összlakosság	Magyarok száma	Százalékarány
1910	597 062	262 555	43,97
1921	606 568	102 144	16,84
1930	725 357	109 472	15,09
1941	852 546	245 286	28,77
1946	755 900	134 558	17,80
1959	920 173	126 247 (149 000)*	13,72 (16,19)
1970	1 056 799	151 949 (166 000)*	14,38 (15,71)
1979	1 155 759	158 446 (171 000)*	13,71 (14,80)
1989	1 245 618	155 711 (163 000)*	12,50 (13,09)
2001	1 254 614	151 500 (156 600)	12,08 (12,48)
	48 457 000	**156 600**	**0,32**

Ennyi áldozattal járt a második világháború és a *„kollektív bűnösség elvét”* alkalmazó különféle megtorlások: a bekövetkezett, több hullámban végbement kivándorlás, az 1944–1953 közötti sztálini etnikai tisztogatás, a kommunista diktatúra asszimilációs politikája, a szülőföld politikai, gazdasági, vallási okokból történő elhagyása.[9]

[8] Saját szerkesztés a 1910–2001. évi népszámlálási adatok alapján.

[9] Lásd bővebben: Élő történelem. *Válogatás a meghurcolt magyarok visszaemlékezéseiből. 1944-1992.* DUPKA György közreadásában. (Dokumentumgyűjtemény). Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1992.-120. p., *Egyetlen bűnük magyarságuk volt. Emlékkönyv a sztálinizmus áldozatairól (1944–1946).* DUPKA György: közreadásában. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993.-328. p., *„Sötét napok jöttek...” Koncepciós perek magyar elítéltjei. A sztálinizmus áldozatainak emlékkönyve 1944-1957.* DUPKA György közreadásában. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993.-160. p. DUPKA György: *A „malenykij robot” dokumentumokban.* (Társszerző: Alekszej KORSZUN.) Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1997.-163. p., DUPKA György: *Kárpátaljai magyar GULAG-lexikon. Lefejezett értelmiség 1942-1957.* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1999.-116. p., DUPKA György: *'56 és Kárpátalja.* Hatásvizsgálat hivatalos iratok, vallomások tükrében. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2006.-144. p., DUPKA György: *„Népünk temetője: Szolyva” Kárpát-medencei magyarság kegyhelye. A szolyvai gyűjtőtábor történetéből 1944-1945.* Tanulmány. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, 2009.-53. p.

II. FEJEZET

ELŐZMÉNYEK. A MAGYAR KÖZÖSSÉG POLITIKA- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETÉNEK ÁTTEKINTÉSE

1. Az összeomlás utáni kulturális „életjelek”

Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása után vidékünkön is felgyorsultak a hadi- és politikai események, megindult a román, majd cseh intervenció.

1919. április 28-án Csap és Munkács között találkozott a nagyhatalmak kegyeiért versengő román és csehszlovák hadsereg. Az egyesült haderő lázas sietséggel számolta fel a tanácshatalmat, amely csupán negyven napig tudta életben tartani a ruszin önkormányzatot *Ruszka Krajna* területén. A helyi lakosság, főleg a ruszin politikai és egyházi elit képviselői nemcsak a Károlyi-féle, hanem a Tanácsköztársaság által kidolgozott *Ruszka Krajna* alkotmányával sem érkeztek mélységében megismerkedni, élni sem tudtak vele, mert a fölkínált önkormányzati lehetőségeket egy újabb államfordulat söpörte el.

1918 áprilisa és 1919 áprilisa között a fegyverek árnyékában figyelemre méltó művelődési akciókról alig találunk feljegyzést a korabeli átpolitizált magyar sajtókiadványokban.[10]

Azonban az ébredező társadalom politikai életének közszereplői nem ültek ölbe tett kézzel, újabb pártok, társaságok, szervezetek, sajtókiadványok stb. életre hívásában fáradoztak. Íme néhány példa: megalakult az *Ung Megyei Nemzeti Szociáldemokrata Párt* (vezetői: **Gaár Iván** elnök, **Egry Ferenc, Flach Jakab, Bobulszky Antal, Szántó István, Rácz Pál**), az ungvári

[10] FEDINEC Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944.* Fórum Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta-Dunaszerdahely, 2002. -43-53. p.

Nemzetközi Szociáldemokrata Párt (vezetősége: **Juszkó János** elnök, **Bánó József**), a *Beregszászi Polgári Radikális Párt* (elnöke: **Polchy István**), az *Ungvári Polgári Radikális Párt* (elnöke: **Reisman Henrik**), az ungvári *Károlyi Párt* (**Minay István** elnök, alelnökök: **Gutman Sándor, Volosin Avgusztin, Sejkó Viktor,** titkárok: **Korláth Endre, Fenczik István**), illetve az ungvári *Ruszkij Klub* (elnök: **Avgusztin Volosin).** Az említett politikai formációk a román és a csehszlovák katonai intervenció alatt szűntek meg.

A magyar kultúrával foglalkozó civil szervezetek elhallgattak, inkább szociális egyesületek hallatták a hangjukat. Például az Ungváron 1918. április 28-án megalakult *Szociális Misszió Társulás* **Farkas Edit** elnökletével fejtett ki jótékonysági munkát a rászorulók körében. Ezen kívül vallási és kulturális célzatú *Izraelita Nőegylet* alakult, amelynek **Horovitz Mórné** lett az elnöke.

A képzőművészeti élet nagy veszteségének könyvelhető el az a hír, hogy 1918. május 3-án Técső gyászba borult, ezen a napon halt meg **Hollóssy Simon** festőművész, ezzel az általa létrehozott festőiskola is megszűnt létezni.[11]

Az év folyamán új lapok indultak a térségben (beregszászi szociáldemokrata irányultságú Új Bereg, szerkesztője: **Reisman Simon** ügyvéd), ugyanitt a *Beregi Munkás* (szerkesztő **Simon Mózes**), *Beregi Hírlap*[12] (szerkesztők: **Klein Jenő, Radics Mihály**), *Új Élet* (szerkesztő: **Papp László**). Utóbbi a román időszak sajtóorgánuma volt.

Fontos megjegyezni, hogy a vidékünkön ekkor kezdték el terjeszteni a *Kassai Naplót*[13] (aktív ungvári munkatársai: **Jaczkó Olga, Szerényi Ferdinánd, Mécs László** és mások).

Egy-két szépirodalmi könyv (**Hegyaljai Kiss Géza**: *Szív a szívnek*. Versek. Székely–Illés nyomda, Ungvár; ugyanő: *A legdrágább gyűrű*. *Prédikáció*. Székely–Illés nyomda, Ungvár) is napvilágot látott.

2. Magyar művelődés Kárpátalján az első Csehszlovák Köztársaságban

A Kárpátalja megtartásával kapcsolatos magyar remények teljesen szertefoszlottak, amikor 1919. január 12-én a csehszlovák hadsereg 31. sz. ezrede, **Ciaffi** olasz ezredes vezetésével bevonult Ungvárra. Később hirdetményben tudatta

[11] Técső hálás közönsége **Hollóssy Simonnak** az egyik általa lakott házban emléktáblát, a református templom melletti főtéren mellszobrot állított, és tiszteletére képzőművészeti galériát nyitottak és utcát neveztek el róla. A helyi magyar középiskola pedig felvette a nevét. Itt-tartózkodásáról több írás, konferencia gyűjtemény jelent meg.

[12] Ekkor olvadt egybe a beregszászi *Beregi Hírlap* és a *Beregi Közlöny*.

[13] Az 1883-ban alapított *Felsőmagyarország* c. lap jogutódja.

a lakossággal, hogy *„a városban a katonaság kizárólag a rendfenntartás miatt tartózkodik."*[14]

A csehszlovák katonák egyik elhíresült gaztette örökké emlékezetes maradt az ungvári magyarok számára, ugyanis március 7-én, Masaryk névnapján a nyílt utcán felvonuló cseh katonák *„elvakult dühének esett áldozatul"* az ártatlan **Pós/Posch Alajos**[15] újságíró, az orvosok megállapítása szerint *„28 halálos szúrást és számos zúzódást ejtettek rajta"*. Körültekintő óvintézkedések közepette eltemették, utolsó útjára ezrek kísérték el, akik néma tiltakozással ítélték el a cseh legionisták túlkapásait.[16]

A megszállt területek katonai parancsnoka, **Hennoque** francia tábornok május 2-án bevezette Ungváron is a szükségállapotot, ekkor hirdette ki, hogy a város is a cseh államhoz tartozik. A statáriumot csak 1922 áprilisában szüntették meg.

1919. május 8-án **Avgusztin Volosin** vezetésével Ungváron együttesen ülésező eperjesi, ungvári, huszti ruszin tanácsok mintegy 1200 küldötte létrehozta a *Központi Orosz (Ruszin) Nemzeti Tanácsot*, amely az *Amerikai Ruszin Néptanács* (**Grigorij Zsatkovics** ügyvéd volt a ruszin emigráció egyik legbefolyásosabb vezetője) 1918. november 12-i scrantoni kongresszusa dokumentumának szellemében kimondta a Csehszlovákiához történő csatlakozást, egyben autonómiát kért a ruszinoknak. Az ott elfogadott dokumentumot **T. G. Masaryk** köztársasági elnöknek a Prágát felkereső 112 tagú küldöttség adta át.[17]

Ami a kárpátaljai politikai viszonyokat illeti, a saint-germaini békeszerződés megkötése előtt a prágai kormány 1919 novemberében ún. általános *alapokmányt* adott ki az ideiglenes kormányzás, a polgári igazgatás, a bírói, rendőri, közmunka-, postaügyi, gazdasági, pénzügyi, mezőgazdasági, szociális stb. hivatalok megszervezésére. Ezzel a feladattal Prága **Jan Breicha** cseh hivatalnokot bízta meg, akit 1920. május 5-én mentettek fel tisztségéből. *Podkarpatszka Rusz* új katonai parancsnoka, illetve a katonai közigazgatás vezetője **Hennoque** francia tábornok helyére az év végén **Paris** tábornok került, majd **Pascal Castella** francia tábornok volt 1925-ig az utolsó katonai parancsnok.

---

[14] FEDINEC Csilla: 2002. 50.-56. p.

[15] GORTVAY Erzsébet*: „A halál oka: gyilkosság szúrás által", avagy emlékezni szükséges. Pós Alajos halálának 80. évfordulójára.* In: GORTVAY Erzsébet: *Emlékezni szükséges. Esszék, emlékezések, jegyzetek.* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004. -144-152. p.

[16] **Pós Alajos** sírját az ungvári Kálvária temetőben ma is gondozzák, minden év június 4-én, (Trianon napján) koszorúzással egybekötött megemlékezést tartanak a MÉKK és a Vitézi Rend szervezésében.

[17] *Nariszi isztoriji Zakarpattya, II. Uzsgorod, Zakarpatyja,* 1995. -104.p.

A két elöljáró aláírásával 1920. április 26-án jelent meg a *„Generalny Statutum”,* amely a kormányzóság ideiglenes berendezkedéséről intézkedett. A közigazgatás vezetője mellett tanácsadói jogkörrel *Ruszin Direktórium* működött.

1919 novembere és 1921 márciusa között **Grigorij Zsatkovicsot** nevezték ki *Podkarpatszka Rusz Autonóm Direktóriuma* vezetőjévé. A testület további tagjai: **Brascsajko Julij, Volosin Avgusztin, Hadzsega Julij, Toronszkij Omeljan.** Fontos tudni, hogy magyar embert ebbe a direktóriumba nem neveztek ki. **Grigorij Zsatkovics** később lemondott tisztségéről, mert a csehek nem kívánták betartani a békeszerződésben a ruszinoknak tett ígéreteket. Az 1928-ban életbe léptetett közigazgatási reformtörvény értelmében az országrész tartományi jogkört kapott, és Kárpátalja új kormányzója **Anton Beszkid** ruszin politikus lett, aki reális hatalommal nem rendelkezett. Ungvár központtal a tényleges hatalmat 1937-ig **Anton Rozsypal** cseh hivatalvezető gyakorolta, munkáját 40 ezer Kárpátaljára irányított cseh hivatalnok (köztük csendőrök, rendőrök, pénzügyőrök stb.) segítette.

A csehszlovák hatalom nem váltotta be ígéreteit: nem vezették be a tényleges autonómiát, kisebbségi nyelvként kezelték a ruszin nyelvet, erősen megosztották a ruszin értelmiségieket, mivel a nyelvi kérdésben nem a nagyorosz, illetve ruszin (Duhnovics követői) álláspontot álltak, hanem az ukrán irányzatot (proszvita társaságbelieket) támogatták. A csehek által gyakorolt *„oszd meg és uralkodj”* elv a kultúra területén, a nemzetiségek és a felekezetek között is szembenállást generált.

3. A magyar kultúra elleni hatalmi intézkedések

Az 1920. február 29-én elfogadott új *Csehszlovák alkotmány*[18] és annak részét képező *nyelvtörvény*, továbbá a 20-as években kiadott más csehszlovák kormányrendeletek szerint a kisebbségek nyelvét, köztük a magyar nyelvet is csak ott lehetett hivatalosan használni, ahol a magyarok száma meghaladta a 20%-os határt.[19] Valójában a magyarokat sokkolta az államfordulat. Kezdettől fogva magyarellenes intézkedések bevezetésére került sor. A magyar kisebbség nyelvi és kulturális jogait kegyetlenül megnyirbálták.

[18] Az 1918 novembere óta érvényben lévő ideiglenes alkotmány helyett fogadták el, az újat a törvénytárban 121. sz. alatt jegyzik. A 122. sz., 6.§-a foglalkozik Podkarpatszka Russzal.

[19] Lásd bővebben: Sztepan CSENICSKO, Csilla FEDINEC: *Nás miszcevij Bavilon. Isztorija movnoj politiki na teritoriji szucsásznoho Zakarpattyja u persij polovini XX sztolityja (do 1944 roku).* Uzsgorod, Poligrafcentr „Lira”, 2014. -60-127. .

Prága utasítására közvetlenül a cseh katonai megszállás után a katonai parancsnok 1919 áprilisában a munkácsi tanítóképzőben a kötelező vizsgáztatás nélkül kiosztatta a bizonyítványokat, ezzel felszámolták a magyar oktatást.[20] Szeptember 11-én a munkácsi gimnáziumban[21] is megszűnt a magyar nyelvű oktatás.

A 607. sz. csehszlovák kormányrendelet (1919. november 5.) értelmében a nyilvános közkönyvtárakból, iskolai könyvtárakból kicenzúrázták, kivonták a magyar könyvállomány jelentős részét, amelyek a *„csehszlovák állam egysége és fennállása ellen"* irányulnak.[22]

Az 1920. június 4-én Versailles-ban, a Kis-Trianon palotában kötött, és a saint-germaini egyezményt szentesítő „trianoni" néven ismert szerződés IV. fejezetének 48. paragrafusában Magyarország kötelezte magát a Csehszlovák Köztársaság szuverenitásának elismerésére, mely magában fogja foglalni *„a rutének autonóm területét."*[23]

A csehszlovák uralom – még a trianoni szerződés kihirdetése előtt – megbénította a történelmi Magyarország idején szerveződött magyar egyesületi életet.[24] A rendszerváltás után Ungváron megszűnt az 1875-től működő *Kaszinó Egylet*, a cseh törvények értelmében *Ungvári Társaskörré* alakult át.

A csehszlovák hatóságok 1919 novemberében felfüggesztették a nagy múltú ungvári *Gyöngyösi Irodalmi Társaság (1906)* tevékenységét, betiltották évkönyveinek kiadását.

Az *Ungvári Főgimnázium* felszámolásával megszűnt az 1870-ben alakult *Dayka-kör*, amely a kreatív fiatalok tehetséggondozásával is foglakozott. Akadályozták a görögkatolikus magyar-ruszin *Unió*[25] *irodalmi és könyvkiadó társaság (1903)* tevékenységét, később az ukrán mozgalmárok a hatalom támogatásával feloszlatták. 1919-ig működhetett az *Ungmegyei Közművelődési Egyesület* (1898), az *Ung megyei Általános Néptanító Egyesület* (1898) stb.

Nemzeti jellege miatt korlátozták az *1848–49-es Honvédegylet* (1867) működését, amely a vármegyének a szabadságharcban küzdött honvédjeit egyesítette. A szociális és gazdasági egyesületek közül többen (*Ung megyei*

[20] FEDINEC Csilla: 2002. -53. p.
[21] Ruszin tannyelvű reálgimnázium lett, 1925-től cseh tagozattal.
[22] FEDINEC Csilla: 2002.-57. p.
[23] 1922. március 28-án a csehszlovák törvénytárban 102. sz. alatt lett kihirdetve. A magyar törvénykezésben 192: XXXIII.tc., 1921.július 28.
[24] KAMINSZKY József dr.: *Az egyesületi élet*. In: *Ungvár város és Ung vármegye. Vármegyei szociográfiák IX-X*. Szerk. CSÍKVÁRI Antal. Budapest, 1940. -154-156. p.
[25] Elődje: *Szent Vazul Társulat,* 1865-1903 között magyar és magyar- ruszin nyelven adott ki egyházi munkákat, népnevelési iratokat, tankönyveket, orosz-magyar szótárt stb.

gazdasági Egyesület (1880), *Vöröskereszt Egylet* (1881), *Ungvári Kerületi Betegsegélyező Pénztár* (1893), *Fehér Kereszt Egylet* (1894), a *Hangya* áruboltjai stb.) 1919 után beszüntették tevékenységüket.

1920. február 15-én az ungvári magyar lakosság memorandumban fordult **T. G. Masaryk** köztársasági elnökhöz annak érdekében, hogy visszakapja az ungvári főgimnáziumot. A tanügyi referens a beregszászi gimnázium tanárait elbocsátotta az állami szolgálatból.

Az új csehszlovák alkotmány részét képező nyelvtörvény a nemzeti kisebbségek hivatalos nyelvhasználati jogára vonatkozóan, mint már említettük, megállapította a 20 százalékos határt.

Törvényt fogadtak el az 1918. december 31. előtt szerzett magyar tanítói oklevelek nosztrifikálásáról és a *„városok, községek, települések és utcák elnevezéséről."*[26] Megtörtént Munkács, Ungvár, Beregszász és más magyarlakta települések magyar nevű utcáinak átkeresztelése. 1921 májusában először Ungvár magyar utcaneveit változtatták meg.

A magyar királyi hivatalokat csehszlovák állami hivatalokká alakították. Elbocsátották a magyar közalkalmazottakat. A magyar tisztviselők folyamatosan mentek ki Magyarországra. A kormányzóság rendőrprefektúráján bizonytalan időre felfüggesztették a Magyarországra szóló útlevelek kiadását.

Leverték a középületekről a magyar címereket, eltávolították a magyar nemzeti jellegű emlékműveket. Beregszászban a törvényszék épületéről is leverték a magyar címert. Ungváron eltűntették Bercsényi Miklós gróf emléktábláját. A magyar feliratos emléktáblákat befalaztatták, illetve bemázolták. Kezdeményezték a Habsburg-szobrok eltakarítását is. Ismeretlen tettesek meggyalázták a dolhai Rákóczi-emlékművet. 1924 decemberében lebontották a turulos emlékművet a munkácsi vár kaszárnyává alakítási munkálatai során.

Tiltás alá került a magyar nemzeti ünnepek megtartása, különösen Szent István napjának megünneplése. A templomokban is betiltották a magyar *Himnusz* éneklését, aki megszegte, arra kétheti fogházbüntetést szabtak ki. Rendeletben tiltották meg az 1918. október 28. után Magyarországon megjelent nyomdatermékeknek az országba való behozatalát.

Ungvár és Munkács rendezett tanácsú városok maradtak, de Beregszászt lefokozták nagyközséggé. 1934-ben Beregszász több intézetét elvitték, felszámolták, a magyar gimnázium és a magyar polgári iskola önállóságát is megszüntették,[27] a tanárokat elbocsátották az állami szolgálatból.

[26] FEDINEC Csilla: 2002.- 60. p

[27] *Beregvármegye ismertetője.* Szerkesztette és összeállította: RÉTI Béla., Miskolc.1940. -18. p.

A kárpátaljai magyar lapok is tiltakoztak az egyre szigorodó cenzúra ellen. Formális üldözésnek tették ki a görögkatolikus egyházat. Csehszlovákiából ebben az időszakban közel 160 ezer magyar költözött át Magyarországra, zömében elmozdított magyar tisztviselők, ebből közel 40 ezer kárpátaljai. Tervszerűen indították be a magyar falvak elszlávosítását, a magyarság asszimilációját.

Petőfi Sándor születésének 100. évfordulóján az ungvári rendőrség nem engedélyezte a Kossuth téri állami elemi iskola falán levő *Petőfi-emléktábla* megkoszorúzását, amelyet a *Mozaik Kultúregyesület Irodalmi Szakosztálya* szervezett. Ennek ellenére Ungváron **Mécs László** római katolikus papköltő és **Rácz Pál** író, Beregszászban **Tamás (Tvaroska) Mihály** író, Munkácson **Bertók Béla** református esperes, későbbi püspök, Visken, Nagyszőlősön, Tiszaújlakon **Hokky Károly,** a *Határszéli Újság* főszerkesztője tartott ünnepi beszédet. A demonstratív jellegű Petőfi-ünnepségeket a helyi magyar pártok és civil szervezetek aktivistái kezdeményezték.

Az Petőfi-megemlékezéseket koordináló **Sziklay Ferenc,** a magyar pártszövetség akkori kultúrreferense szerint 1922. december 31. mérföldkő a szlovenszkói és a kárpátaljai ébredő magyarság körében: *„Ez az első egységes és országos megmozdulás támasztotta fel a lelkekben az országos szervezkedés, a biztos alapokra fektetett kultúrmunka szükségérzetét, az egyesületi jog igénybevételének kívánságát."* (*Határszéli Újság*).

4. A nyelv- és kultúrpolitikai önszerveződés útján

1919–1920 között szervezetlenül élte a vidék magyarsága a maga életét. 1920 júniusától először Ungváron indult el a magyarság szervezkedése és pártszövetségbe tömörülése.

A felelősen gondolkodó értelmiség képviselői, köztük **Gaár Iván, dr. Kerekes István, Jaczik Miklós, Rácz Pál** és többen mások létrehozták a *Keresztény Szocialista Pártot.* A párt vidéki kiépítésében közreműködött az ungvári *Határszéli Újság* (szerkesztői**: Magyar Bálint, Gaár Iván, Rácz Pál**) és a *Kárpáti Napló* (**Kovács Miklós** szerkesztésében). Ez a párt azonban nem tudta egy táborba mozgósítani Kárpátalja egész magyarságát. Ennek részben az az oka, hogy egy időben más magyar politikai érdekvédelmi csoportosulások is színre léptek.

Így 1920 júniusában **Egry Ferenc, dr. Polchy István** (Beregszász főbírója)**, dr. Bakó Gábor** vezetése alatt Beregszászban *Magyar Kisgazda Párt* alakult.

Ungváron pedig **dr. Korláth Endre, dr. Lukács Géza, Kavasch Ernő, Hackel Sándor** kezdeményezésére zászlót bontott a *Ruszinszkói Magyar Jogpárt*.

Mind a három magyar párt nyíltan felvállalta a helyi magyarság jogainak védelmét, kulturális érdekképviseletét. A pártok aktivistái főleg arra törekedtek, hogy a kiépülő vidéki városi és községi alapszervezeteiken keresztül megszólítsák a különböző magyar társadalmi rétegeket. Fél év sem telt el, és a kielemzett tapasztalatok birtokában arra a felismerésre jutottak, hogy a parlamenti választásokon külön-külön indulva a mandátumok megszerzéséhez szükséges mennyiségű szavazatot nem kaphatnak. **Csuha István** volt ungi és beregi főispán kezdeményezésére a lezajlott egyeztetések után 1920. november 30-án közös gyűlésükön Ungváron megalapították a *Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségét,* ügyvezetőjévé **dr. Korláth Endrét** választották meg, a párt sajtóorgánuma az ungvári *Ruszinszkói Magyar Hírlap* lett.[28]

A továbbiakban a magyar kisebbség érdekvédelméért a három párt egységben lépett fel mind a választásokon, mind pedig a különböző politikai akciókban, egyöntetűen támogatták a ruszinok autonómiatörekvését is. Ismertebb képviselőik: **Rácz Pál, Vozáry Aladár, Egry Ferenc** (szenátor: 1924, 1925), **Ortutay Jenő** (g. kat. főesperes, Beregszász főbírója) és **Korláth Endre** (parlamenti képviselő: 1924, 1925). Ők valamennyien bátran képviselték a kárpátaljai magyarok érdekeit. Már 1921-től kérvényekkel, memorandumokkal ostromolták nemcsak a prágai kormányt, hanem a Népszövetséget is. A három magyar párt mellett, amely több mint 100 ezer magyarért emelte fel szavát, több magyar egyesület, kör, szervezet szolgálta a maga sajátos eszközeivel a magyarság érdekképviseletét. Lényegében ezt segítették a magyar nyelvű újságok is.[29]

Bár a választójog általános, közvetlen és titkos volt, a csehszlovák állampolgárság követelményén túl a választókerületeket[30] úgy szabták meg, hogy míg egy szlovák lakosságú terület képviselői mandátumához 1920-ban átlagban 19 753 szavazat kellett, egy magyar mandátumhoz 27 697.

---

[28] CSOMÁR Zoltán: *Húsz év Ungvár történetéből 1918-1938. A csehszlovák uralom elnemzetlenítő törekvéseinek története.* Budapest, a „Magyar Társaság" kiadása, 1939. -18-19. p.

[29] FEDINEC Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918 -1944.* Fórum Intézet. Lilium Aurum Könyvkiadó Galánta-Dunaszerdahely, 2002.

[30] A csehszlovák választási törvényben (123. sz.) Podkarpatszka Rusz a Csehszlovák Köztársaság 23. sz. választókerülete, amely 9 parlamenti képviselőt és 4 szenátort választ. A 126. törvény (nagyzsupatörvény) rendelkezett a megyei és járási hivatalok szervezéséről a Csehszlovák Köztársaságban.

1930. december 1-jén Csehszlovákiában[31] megtartották a második népszámlást. A nemzetiség megállapítása az anyanyelv alapján történt. Kárpátalja összlakossága 725 357, ebből magyar 109 472 (15,4 %). Megjegyzendő, 1910-ben[32] még 262 555 magyar élt a vidéken. Hová tűnt el 20 év alatt több mint 153 ezer magyar? Ez egy másik történet.[33]

A 20 éves cseh megszállás alatt egyik kormányzónak sem sikerült az erősödő ruszin igények teljesítését Prágában kiharcolni. A cseh kormánypolitikusok úgy vélték, hogy a rutén nép még nem érett meg az autonómiára.[34]

Mindvégig központi lakossági követelés volt Kárpátalja autonómiájának kiharcolása, a nemzetiségi sérelmek orvoslása. **Korláth Endre** parlamenti képviselő többször fellépett a magyar iskolaügy, a magyar művelődés, az anyaországi kulturális kapcsolatok szabadsága érdekében. A magyar pártok, egyesületek határozottan tiltakoztak az ellen is, hogy cseh telepeseket hozzanak a bátyúi Lónyai-birtokra és a tiszasalamoni Odescalchi-birtokra.[35]

A nyelvi jogok érvényesítése mellett az egyre szigorodó cenzúra ellen és más aktuális kérdésekben is felléptek a pártok és érdekvédelmi civil szervezetek. Megjegyzendő, hogy Kárpátalján a húszas évek elején már több mint tíz, a harmincas években csaknem 20 különböző párt tevékenykedett (*Agrárpárt, Kárpátorosz Párt, Földműves Szövetség, Ruszin Szociáldemokrata Párt, Zsidó Néppárt* stb.). Aktivitásukra jellemző volt, hogy a *Magyar–Rutén Politikai Párt* már 1921. szeptember 10-én panaszt nyújtott be a Népszövetséghez a kárpátaljai nemzetiségi sérelmekről.

5. Civil mozgalom a magyar kultúra ébrentartásáért

A politikai pártokon kívül a kárpátaljai magyarság körében is mozgalom indult a magyar kultúra ébrentartásáért. Erre jó lehetőségnek tűntek a köztársaságszerte kevésbé kihasznált *Járási Közművelődési Tanácsok*.

A *Beregszászi Járási Közművelődési Tanács* például 1922-ben kezdeményezte a többek között kulturális missziót vállaló *Néplap* megjelentetését. Első szerkesztője **Petách Endre** lett, majd a beregszászi mellett a nagyszőlősi

[31] POPÉLY Gyula: *Népfogyatkozás. A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945.* Írók szakszervezete Széphalom Könyvműhely Régió, 1991.

[32] *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Magyar Statisztikai Közlemények.* Új sorozat, 42. kötet. I. Budapest, 1912.

[33] BOTLIK József-DUPKA György: *Ez hát a hon…* Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből, 1918-1991. Mandátum-Universum, Budapest-Szeged, 1991.

[34] DUPKA György. *Autonómia-törekvések Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004.

[35] FEDINEC Csilla: 2002. -87. p.

és ungvári járások közművelődési tanácsait egybefogó **dr. Szerényi Ferdinánd,** a *Masaryk-akadémia* későbbi főtitkára vette át a lap irányítását. A *Néplap* rendszeresen foglalkozott a *Munkásgimnázium* és a *Szabad Líceum* előadássorozataival. A népfőskolai természettudományi és történelmi ismeretterjesztés mozgalmába a lapon keresztül bekapcsolódott az 1921-ben Beregszászba költözött **Czabán Samu** pedagógus, író, aki a téglagyári munkások körében is megfordult. Ugyancsak sokat foglalkozott a lap a népműveléssel, a falu kulturális életével. Hírt adott az aktívan és színvonalasan működő nagypaládi, tiszapéterfalvai, gödényházi stb. színjátszócsoportokról. A kárpátaljai magyar aktivizmus képviselői – felismerve, hogy ez a kisebbségi önvédelem leghatásosabb fegyvere – továbbra is a népművelésre fektették a fő hangsúlyt. Ez a tudat egy ideig egységfrontba tömörítette az egymástól eltérő elveket valló polgári és baloldali értelmiséget.

Eredményes vállalkozásba fogott a *Magyar Munkaközösség* is, amelynek tagjai 1932 márciusában Munkácson elindították a *Magyar Írást*, amely 1936 végéig állt fenn (a lapról később bővebben szólunk).

1926 és 1932 között bontakozott ki a *Sarló* néven ismertté vált magyar népművelői mozgalom, amely a regös járásból indult ki. A sarlósok részt vettek az országos magyar könyvtár könyvgyűjtési akciójában, az így kapott mesekönyveket olyan magyar iskolákba juttatták el, ahol nem volt ifjúsági könyvtár. A regös diákok ilyen módon Kárpátalján például három ifjúsági könyvtárat alapoztak meg. A csoport vezetői egy ezer oldalas átfogó kisebbségi magyar szociográfiát akartak készíteni, de csak két kiadványuk valósult meg. Ezek egyike kárpátaljai vonatkozású: 1934-ben jelent meg Beregszászon *Bene község jelene és múltja* címmel, amelyben **Mónus Gyula** és **Szerényi Ferdinánd** egy beregszászi járási település társadalmi viszonyait vizsgálta.

Az országos magyar kulturális tömegszervezetek közül ismertté vált a *Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület* komáromi központtal, amelynek hatodik működési körzete Kassa volt. Ez kezdett el Kárpátalján is tevékenykedni, helyi szervezeteinek kialakítására csak a harmincas évek derekán került sor.

A húszas évek elején Ungváron – egyéb szervezet híján – *„a kereszténységszocialista párt női szakosztálya"* járt az élen a népművelésben. Hetente rendezett irodalmi délutánokat a római katolikus fiúiskola nagytermében, rajta kívül a *Katolikus Leányklub* tartott számos kultúrestet. Ez időben alakult a *Mozaik Kultúregyesület* Ungváron a műkedvelő színjátszás fellendítésére. 1920 áprilisában már előadással mutatkoztak be, s a húszas évek végéig számos rendezvényt tartottak a *Magyar Kaszinó* nagytermében. Eredményesen, de szerény

eszközökkel tevékenykedett ez időben az ungvári *Katolikus Legényegylet* és a *Református Kör* is.

A csehszlovák kormány anyagi támogatásával 1929-ben megalakult a *Kárpátaljai (Podkarpatszka Ruszi) Országos Közművelődési Szövetség,* melynek célja: a területen élő nemzetiségek kulturális életének összefogása. Tevékenységétől természetesen kormánypártiságot vártak el.

Ellensúlyozására, **Rácz Pál** lapszerkesztő kezdeményezésére, 1931-ben Ungváron létrehozták a *Kárpátaljai Magyar Kultúregyesületet*. A kezdeti nehézségek után 1933-tól **Wellmann Mihály** lett a vezetője, akinek irányításával a következő években Kárpátalja csaknem minden városában és magyarlakta településén helyi szervezeteket alakítottak. Számuk 1938-ban már 42 volt. Legnagyobb szabású rendezvényük az 1935 áprilisában Tiszaújlakon tartott *Rákóczi-emlékünnepély* volt, amelyen több mint tízezren vettek részt, magyarok, ruszinok és románok. A *Magyar Kultúregyesület* bekapcsolta a közművelődési munkába a *Magyar Akadémikusok Keresztény Köre (MAKK)* ungvári diákszervezetét, az ungvári *Magyar Keresztény Rákóczi Munkás Cserkészcsapatot* és a *Podkarpatszka Ruszi Magyar Nőegyletet* is, amely előadások sorát tartotta a magyarlakta falvakban.

Ungvár fontosabb közművelődési szervezetei közül első hely illeti meg a kiváló, országos szinten aranyérmeket kiérdemelt *Dalárdát* (1866), de ide sorolandó a *Nőegylet* és *Gyermekbarát Egyesület* (1875), a *Kereskedő és Iparosifjúság Önképző* és Segélyező Egyesülete (1880), a *Katolikus Legényegylet* (1888) és a *Katolikus Kör* (1894). Az utóbbiak a római és görögkatolikus lakosság vallásos és irodalmi életében játszottak fontos szerepet. Életképes szervezetként munkálkodott az *Ungvári Református Iparosifjúság Egyesülete* (1901), 1920-tól pedig a *Református Ifjúsági Egyesület* (elnöke: **Györke István** lelkész) is. Színvonalas irodalmi, zenei és színielőadások fűződnek az *Ungvári Leányok Erzsébet-köréhez* (1903). Kulturális téren az ungvári *Kereskedelmi Csarnok* (1908) is elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki.[36]

A cseh uralom alatt alakult az ungvári *Mozaik* magyar irodalmi és művészeti egyesület, a *Magyar Kultúregyesület*, a *Keresztényszocialista* Párt női *szakosztálya*, az *Ungvári Atlétikai Klub,* amelyek a húsz év alatt a magyar kultúra ébrentartásában vezető szerepet töltöttek be. Ungvár egyik krónikása szerint *„tevékenységük matinék, kultúrelőadások, irodalmi összejövetelek szervezésében és rendezésében merült ki, több alkalommal szerepeltettek magyar-*

[36] KAMINSZKY József dr.: *Az egyesületi élet*. In: *Ungvár város és Ung vármegye.* Vármegyei szociográfiák IX-X. Szerk. CSÍKVÁRI Antal. Budapest, 1940. -154-156. p.

országi és erdélyi írókat nagyszabású irodalmi estek keretében. E téren szintén megnyilvánult egyes főtisztviselők gyűlölete a magyar kultúra ellen, amikor több esetben egyes magyar írók bejövetelét nem engedélyezték. Ungvár magyarságának azonban nemcsak külső sötét erőkkel kellett szakadatlan küzdelmet folytatnia kulturális téren, hanem olykor-olykor a belső soraiban megnyilvánuló átkos közönyösséggel is. (...) egyre gyakrabban kellett felrázni és kulturális kötelességeire figyelmeztetni Ungvár magyarságát, hogy nyilvánosan is fennen hirdesse, miszerint él nyelvében is, kultúrájában is. [37]

6. Országos és regionális pedagógiai egyesületek, iskolaügyek

A kárpátaljai magyar nemzetiségű tanítók egy része a *Podkarpatszka Ruszi Általános Magyar Tanítóegyesületbe* tömörült, a többség azonban megmaradt a ruszin tanítóegyesületben. A kárpátaljai tanítóegyesület az 1921-ben alakult *Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület* testvérszervezetének volt tekinthető, egyébként nemzeti és valláserkölcsi alapon állt. Felekezetek szerint is alakultak tanítóegyesületek, amelyeknek külön újságjaik voltak.

A Beregszászon 1928 és 1931 között kiadott *Magyar Iskola* az 1928-ban alakult *Podkarpatszka Ruszi Általános Magyar Tanítóegyesület* havi közlönye volt, és **Szerényi Ferdinánd** szerkesztette. Anyagából **Kormos Gerőnek** a *Magyar tanítóképzés Podkarpatszka Ruszban* című írása emelkedik ki (1929. 6–8. sz.), amelyben a kárpátaljai magyar tanítóképzést bírálta.

Három évvel a *Magyar Iskola* megszűnése után új pedagógiai-tanügyi lap indult Beregszászon: egy kárpátaljai tanító, a régi magyar rendszertől és az új impériumtól egyaránt zaklatott **Czabán Samu** adta ki vejével, **Ilku Pállal** együtt az Új Korszakot. A *„csehszlovákiai progresszív irányú magyar tanítók lapja"* közel állt a baloldali eszmeiséghez, közzétette a *Nemzetközi Tanítóegyesület* antifasiszta felhívásait, és népszerűsítette a népfrontos mozgalmakat. **Czabán Samu** a húszas évek közepétől a harmincas évek közepéig egy gyermeklapot (*Jó Barátom*) és egy könyvsorozatot is kiadott *Jó Barátom Kiskönyvtára* címmel. Ebben jelent meg két színdarabja, a *Mese az erdőben* és a *Főpróba*. Ugyancsak ebben a sorozatban látott napvilágot 1934-ben **Ilku Pál** két egyfelvonásos ifjúsági színműve, *A munka himnusza,* valamint az *Anyaszív*. Mindkét darab énekbetéteit **Czabán Samu** szerezte.

[37] CSOMÁR Zoltán: *Húsz év Ungvár történetéből 1918-1938. A csehszlovák uralom elnemzetlenítő törekvéseinek története.* Budapest, a „Magyar Társaság" kiadása, 1939. -79-80. p.

Az anyagi nehézségek miatt megszűnt *Jó Barátom* után 1929-ben ugyancsak Beregszászon **Varga Imre, Narancsik Imre** és **Tárnok Gyula** szerkesztésében indult a *Baráti Szó*. Ez, bár a református magyar diákságnak a regösmozgalomhoz és a Sarlóhoz közelálló folyóirata volt, bizonyos jobbratolódást jelez. Míg a *Jó Barátom* épp anyagi nehézségek miatt szűnt meg, addig az új lapot díjtalanul küldték az érdeklődőknek.

A magyar nemzetiségű középiskolai tanároknak 1937-ig nem volt sok külön nemzetiségi egyesületük. Ekkor alakult meg a *Szlovákiai Magyar Tanáregyesület,* amelynek természetesen kárpátaljai tagjai is voltak.

Az államfordulat utáni első években a magyar nemzetiségű egyetemi hallgatók jelentős része Magyarországon, Prágában, illetve Brünnben meghagyott német egyetemeken folytatta vagy kezdte meg tanulmányait. Csak a húszas évek közepétől – különösen az ún. nosztrifikációs (külföldi oklevél csehszlovákiai elismerése) tilalom elrendelése után – vált általánossá a magyar fiatalok körében a csehszlovákiai egyetemek látogatása. Érdekvédelmi szervezetük a Prágában 1925 májusában megalakult *Magyar Akadémikusok Keresztény Köre (MAKK)* volt, amely célul tűzte ki a köztársaság egész területén a magyar egyetemi hallgatóság megszervezését. A húszas évek végén létrejöttek az ún. vakációs programú vidéki *MAKK*-ok is azokban a szlovákiai és kárpátaljai városokban, amelyekből, illetve amelyek környékéről az egyetemi hallgatók regrutálódtak, így Ungváron és Beregszászon is.

A szlovákiai magyar nyelvű oktatás nagy hiányosságának tekinthető, hogy teológián kívül nem volt magyar nyelvű felsőfokú képzés. A tanítók utánpótlása szempontjából nagy érvágásnak tekinthető az a hatósági rendelet, amely kimondta, hogy az 1928. október 1. után Magyarországon szerzett diplomákat Csehszlovákiában nem honosítják.

Mindent egybevetve a felvidéki magyarságnak (így Kárpátaljának is) 31%-kal volt kevesebb iskolája, mint amennyi a népszámlálási adatok szerint megillette volna. A magyar iskolák túlnyomó része, csaknem 90%-a felekezeti és községi jellegű, ezzel szemben a „csehszlovák" elemi iskolák több mint 40%-a állami iskola volt.

A polgári iskolaügy terén a magyarság helyzete még rosszabb volt. A csehszlovák kormányzat nem akarta, hogy a magyarság széles rétegei az elemi iskola szintjénél nagyobb műveltségre tegyenek szert, ezért akadályozta a magyar tannyelvű polgári iskolák létesítését. A kárpátaljai magyar polgári iskolák zömét is a felekezetek és a községek tartották fönn, a „csehszlovák" iskolák 90%-ánál az állam volt az iskolafenntartó. A magyar polgári iskolák többsége

leányiskola volt, ez arra vall, hogy a csehszlovák kormányzat a magyar férfiak magasabb képzését nem tartotta kívánatosnak. A kormányzat mind a magyar szakoktatást, mind a magyar tanítóképzést tudatosan elhanyagolta.

A magyarság a csehszlovák megszállás kezdetétől – a létrehozott civil szervezetein keresztül is – tiltakozott a lehetetlen iskolai állapotok ellen, a hatóságok azonban mereven elzárkóztak a panaszok orvoslása elől. Fontos előrelépés történt 1928. november 10-én, amikor Ungváron megalakult a *Kárpátaljai Általános Magyar Tanító Egyesület (KÁMTE).* Elnök: **Szerényi Ferdinánd,**[38] alelnökök: **Mónus Gyula, Balogh Sándor, Bán János, Nagy Gáspár,** főtitkár: **Kormos Gerő.** A szervezet szorosan együttműködött a *Szlovenszkói* Általános Magyar Tanító *Egyesülettel* és a *Magyar Tanító* c. kiadványt saját lapjának tekintette, minden tagjának megrendelte. Ekkor a 226 kárpátaljai magyar tanítóból 126-an KÁMTE-tagok voltak.

1935. szeptember 15-én a *KÁMTE*-vel együttműködő *Kárpátaljai Magyar Akadémikusok Egyesületének* ungvári gyűlésén felszólaló **Wellmann Mihály** előadása szerint *„Kárpátalján 118 magyar elemi iskola van 331 osztállyal, 18 ezer tanulóval (3 ezren más tannyelvűbe járnak), a polgári iskolák közül háromban vannak magyar párhuzamos osztályok 807 tanulóval (862 magyar gyerek jár más tannyelvűbe), egyetlen magyar gimnáziumban vannak párhuzamos osztályok, csak ruszin felekezeti tanítóképzőben lehet magyar tannyelvű elemi iskolára szóló tanítói oklevelet szerezni. A területen 331 magyar tanító van állásban.*"[39]

A gazdasági válságot, a kulturális sérelmeket, a kisebbségi magyarság sorsát elemző nagygyűlés – amelyet **Sziklay Ferenc** kassai kultúrreferens nyitott meg – 15 pontban fogalmazta meg követelését:

„1. Ungváron és Munkácson állítsák vissza a magyar gimnáziumot,
2. nyissanak magyar tanítóképzőt,
3. a magyar iskolákból távolítsák el a nem magyar tanerőket,
4. állítsanak fel magyar iskolatanácsot,
5. önálló magyar tanfelügyelőséget,
6. magyar tanszéket Pozsonyban, Brünnben és Prágában,
7. kulturális autonómiát,
8. ne cseh, hanem új magyar iskolákat nyissanak,
9. költségvetésből finanszírozzák a magyar kulturális szervezeteket,

[38] 1938. május 23-án meghalt Szerényi Ferdinánd, a KÁMTE elnöke, a Masaryk Akadémia főtitkára. Az általa irányított szervezet később feloszlott.
[39] Fedinec Csilla: 2002. -240. p.

10. segítsék elő a magyar könyvtárak állományának gyarapítását,

11. csak olyan könyvek kerüljenek forgalomba, *amelyek nem sértik a magyarság nemzeti érzelmeit,*

12. nyissanak magyar árva- és lelencházakat,

13. a Vöröskereszt pénztárából segélyezzék a magyar gyerekeket,

14. nemzetiségi arányuknak megfelelően segélyezzék a magyar főiskolásokat és egyetemistákat,

15. nyissanak több, államilag segélyezett magyar óvodát."[40]

Ezek a parlamenti képviselők (**Hokky Károly, Egry Ferenc** szenátor és mások) által is előadott követelések az elkövetkező újabb államfordulatig nem valósultak meg.

7. A történelmi egyházak által felvállalt kulturális, oktatási ügyek

1925-től a csehszlovák kormány törvénnyel szabályozta a különböző vallásfelekezetek viszonyait Kárpátalján. Ez a törvény kilátásba helyezte a vallási agitáció betiltását. A történelmi egyházak (református, római katolikus, görögkatolikus felekezetek) komoly nemzetmentő, karitatív munkát fejtettek ki híveik körében, értékes nevelő és szervező munkát végeztek az oktatás, a művelődés terén.

A trianoni békeszerződés a római katolikus egyházmegyéket is szétszabdalta, a szatmári római katolikus püspökség például – ez érinti Kárpátalját – három országhoz: Csehszlovákiához, Magyarországhoz, illetve Romániához került. 1930-ban a Vatikán létrehozta a *Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóságot.*[41] Az első apostoli kormányzó címet **Tahy Ábrahám** 1934. augusztus 19-én bekövetkezett haláláig viselte. Őt **Szvoboda Ferenc** pápai kamarás váltotta.

A főpapok irányításával Kárpátalján még a 30-as években is 22 olyan római katolikus plébánia működött, amelyek tiszta magyarok voltak. Az itteni római katolikus hitközségek elemi iskolákat működtettek, amelyek fölött a katolikus szülők vállaltak védnökséget. Előfordult, hogy egyházi iskolákat záratott be a kárpátaljai Országos Hivatal, ilyen eset zajlott le 1934. november 26-án Kőrösmezőn, mivel a tanítónak nem volt a törvény előírása szerint

[40] FEDINEC Csilla: 2002.- 239. p.

[41] MAJNEK Antal: *A kárpátaljai római katolikus egyház története.* In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998. -53. p.

megfelelő képesítése, ezért nem engedélyezték a 170 éves múltra visszatekintő magyar iskola működését.

A magyar művelődés terjesztésébe bekapcsolódtak az egyházak égisze alatt működő cserkészszövetség magyar csoportjai, a katolikus legényegyletek, katolikus leánykörök és más egyházi berkekben tényked ő, az atyák által irányított világi szerveztek.

A két világháború között 41 római katolikus plébániát tartottak számon. Az 1930-ban tartott népszámlálás 25 737 római katolikust említ. A csehszlovák kormányzat az addigi püspökök helyébe megbízható adminisztrátorokat állított.

Az őslakos ruszinság döntő többsége (a magyarok kisebb része, a románság) görögkatolikus vallású volt. 1935 folyamán a magyar ajkú görögkatolikusok önálló egyházhatóságot kértek, folyamodványukat válasz nélkül hagyták. Számuk a beregi esperesség területén 7580, az ugocsaiban 12 600, az ungiban 5300, a Bodrogközben 445 fő.

A cseh hatóság durván beavatkozott a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye életébe is. Már **Gebé Péter** püspök idejében 1924–1931 között a cseh hivatalnokok vallásháborút szítottak a görögkatolikusok és az ortodoxok között. Az egyházmegyei igazgatóságban megalakult a *Hitvédelmi Iroda* **Ilnicki Sándor** vezetésével. Lezajlik az Apostoli Szentszék konkordátuma a csehszlovák kormánnyal.[42] 1927-ben a magyarbarát **Papp Antal** munkácsi görögkatolikus püspököt a karhatalom kitette az országból. Nem csitultak az indulatok **Sztojka Sándor** 1932 májusától kezdődő püspöksége alatt sem. 1937-ben kijárták a pápánál, hogy a munkácsi püspökség ne az esztergomi érsek, hanem a Szentszék alá tartozzon.

Az egyházakat a földreform is gyengítette. Kárpátalján több ezer holdat sajátított ki az állam a földbirtokaikból.

A kárpátaljai reformátusok száma az 1930-as csehszlovák népszámlálás szerint 70 833 volt. A rendszerváltás után a *Magyarországi Református Egyház Tiszántúli Egyházkerületétől* elszakadt kárpátaljai egyházközségek 1921-ben létrehozták a *Kárpátaljai Református Egyházkerületet*. 1921. június 23-án a munkácsi **Bertók Béla** beregi esperes személyében református püspököt választottak. A csehszlovák hatóság 1932-ben ismerte el püspöki méltóságát.

[42] *Tövises út az egységhez. Fejezetek a kárpátaljai görög katolikus egyház történetéből*. SZABÓ György atya gondozásában. Intemix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1999. -96. p.

Akkoriban 90 temploma, számos imaháza, több mint 100 lelkipásztora, több hitoktatója, kántortanítója volt az egyháznak.[43]

A reformátusok keményen ellenálltak a csehszlovák állam támadásainak. Különböző magyarságot szolgáló kulturális akciókat bonyolítottak le. Megtartották magyarságukat, a csehszlovák népszámlálások idején mindössze 10%-kal csökkent számuk az erőszak különféle formáinak hatására (a katolikusoké mintegy 28%-kal!). Felekezeti iskoláik száma alig csökkent, sőt a református tanítók számát a hihetetlen nehézségek közepette is növelni tudták. Elszántan ellenálltak a tanfelügyelőség törekvésének, amely az anyagi bajokkal küzdő felekezeti iskolákat államosítás útján akarta szanálni.

A zsidó vallású magyarok száma jóval szerényebb, mindössze 5 780 fő.

A kárpátaljai Országos Hivatal adatai szerint a szektahívők száma kb. 15 ezer fő. Legtöbb követője a szombatosoknak volt. Kisebb csoportot képviseltek az evangélisták, Krisztus követői, bibliai tanítványok, millennisták, skizmatikusok, a hetedik napot megszentelők, nazarénusok, megtérők, metodisták. A korabeli sajtóhír szerint a felsoroltak között a legújabb *„A Jehovaisten tanúi" „vallása". Elsősorban /.../ magyar falvakban propagálják."*[44]

8. A kárpátaljai „játékszín" korlátozott mértékű színházigénye

A korabeli sajtóanyagot és forrásértékű folyóirat-közleményeket, művelődési életet bemutató könyveket áttekintve megállapíthatjuk, a magyar színészet területén még nehezebb volt a helyzet.[45]

A csehszlovák megszállás két békebeli kőszínházat örökölt, amelyek a magyar épített örökség részei. A munkácsi 1899-ben, az ungvári 1907-ben épült.[46] Mindkét kőépítmény valójában állandó társulat nélküli, a városi hatóság tulajdonát képező befogadó színházak voltak, bérbeadásuk is a két polgármesteri hivatal hatáskörébe tartozott.

A cseh közigazgatás megszervezése után néhány hónappal már működővő együttes alakult, s magyar színdarabot adtak elő az ungvári városi szín-

[43] GULÁCSY Lajos: *A kárpátaljai református egyház múltja és jelene.* In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998. -45. p.

[44] Öslakó, 1932. január 15.

[45] RÁCZ Pál: *Kárpátalja magyar színészete.* In: *Magyar Írás*, 1934. 6, sz. 87-88. p., ÚJHÁZY György: *Mikor lesz magyar színjátszás?* In: *Magyar Írás*, 1934. 8-9. sz. -178-181, p., / szv. (SZOMBATHY Viktor): *Szlovenszkói és kárpátaljai színészet.* In: *Magyar Írás*, 1935. 1. sz. -123-124. p., RÁCZ Pál: *A magyar színügy válsága Keleten.* In: *Magyar Írás*, 1936. l. sz. -100-102. p., z. (ZOMBORY György): *A magyar színészet problémái Szlovenszkón és Ruszinszkón.* In: *Magyar Írás*, 1934, 3. sz. -122-128. p.

[46] *Kárpátalja*. Szerkesztette: Baranyi Béla. 2009. -373. p.

házban. 1920 októberében színi tanfolyam nyílt Ungváron **Monori Miksa** vezetésével. Később Beregszászban **Somogyi Károly** is ilyen színiiskolát szervezett. Az amatőr csoportok közül említésre méltó a munkácsi *Katolikus Kör* műkedvelő együttese, amely 1932. május 8-án **Kiss István László** munkácsi szerző *Lehullott az akácvirág* című népszínművét adta elő a munkácsi városi színházban.

Ungváron a *Katolikus Legényegylet* és a *Kis Terézke Leányklub* színtársulata 1933. április 10-én bemutatta az ungvári **Fülöp Árpád** költő a *Megváltó* című hatfelvonásos drámai költeményét (négy estén teltházzal!). A Rákóczi-ünnepség alkalmából Beregszászban 1935. április 7-én bemutatták **Bellyei (Zapf) László,** a város reálgimnáziuma tanárának *Bujdosók* (színmű egy felvonásban a kuruc időkből) című darabját.

A *„hivatásos színházi élet"* központja Ungvár volt. Az ungvári színjátszás fellendítésében az 1920-ban alakult *Mozaik Kultúregyesület* jelentős szerepet játszott.

Az ungvári színigazgatóság újjászervezői között találjuk **Kiss Árpád** és **Horváth Kálmán** színi direktorokat, akik az államfordulat után az ungvári városi tanácsnál kérvényezték, hogy újabb három évre hosszabbítsák meg lejáró szerződésüket, mert hozzá kívánnak látni az önálló *Ruszinszkói Magyar Színi Kerület* megalakításához, melyhez Ungvár, Munkács, Beregszász és Nagyszőlős tartozna. (Az eddigi, azaz *„a régi magyar"* beosztás szerint Ungvár, Munkács és Nyíregyháza tartozott egy kerületbe.)[47]

A tárgyalt korszakban a csehszlovák politikai vezetés Kárpátalja magyarlakta területén egy hivatásos magyar színtársulat működését engedélyezte.[48] A csehszlovák demokrácia nemzetiségi kultúrpolitikája a húsz év alatt az Ungváron székelő kárpátaljai magyar színjátszás vonatkozásában is részrehajló, bomlasztóan megosztó volt, és egyéb diszkriminatív intézkedésekkel akadályozták tevékenységét. A hatalom helyi képviselőitől függött a magyarországi színészek szerződtetésének tilalma vagy korlátozása, a színészképzések iránti kérelmek visszautasítása, a koncessziók elbírálása stb.

A színházpártolók, mecénások fontosnak tartották a magyar művelődés színészet útján való terjesztését a városokban és a falvakban is. Először Kassán 1922. május 15-én a magyar polgári kezdeményezésnek köszönhetően létrehozták a *Szlovenszkói/Szlovákiai és Ruszinszkói/Podkarpatszkáruszi*

[47] FEDINEC Csilla: 2002.-70-71. p.
[48] TURCZEL Lajos: *Színikritika, színházi irodalom – színjátszás.* In: *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918-2004.* Főszerkesztő: FÓNOD Zoltán. Madách-Posonium, 2004. -390. p.

Magyar Színpártoló Egyesületet, melynek elnökévé **Körmendi–Ékes Lajost** választották. 1926. május 16-án Ungváron is megalakult a *Ruszinszkói/Podkarpatszkáruszi Magyar Színpártoló Egyesület* (elnök: **Novák Endre,** társelnök: **Antal Miklós,** főtitkár: **Szerényi Ferdinánd**), amely a helyi színtársulatot szerény lehetőségeivel támogatta, védnöke volt. Mindenütt nagy sérelem érte a magyar színészetet a szubvenciók aránytalan elosztásában is. Például Ungváron a magyar színészet számára évente mintegy 10 000 cseh korona alamizsnát adtak, míg az ungvári száztagú cseh színtársulat 700 000 cseh koronát kapott kárpátaljai turnéjára. Az ungvári magyar színészetet a legtöbb esetben majdnem kisemmizték.

Ráadásul *„Ungváron a magyar színháznak olyan horribilis kiadásokat okoztak a városházi hivatalos körök, amelyek már magukban véve lehetetlenné tették a 2-3 hónapig itt tartózkodó magyar színtársulat életlehetőségét."*[49] **Polgár Károly**[50] ungvári színigazgató (a kárpátaljai színi kerület igazgatója) 1926-tól az elsorvasztásra ítélt magyar színészet kulturális ügyéért ilyen mostoha körülmények közepette is megalkuvás nélküli küzdelmet folytatott.

A helyi alkotók közül **Fülöp Árpád** ungvári költő színdarabjait az ungvári színházban gyakran bemutatták. A Kárpátaljai Magyar Színtársulat *(KMSZ)* Ungváron színre vitte 1923-ban *Megváltó* című drámai költeményét, 1927. január 24-én *Kapisztrán* című 5 felvonásos színjátékát.

A csehek cenzúrázták a színtársulatok repertoárjában szereplő darabokat is. Önkényesen tiltottak le nyilvánosan kitűzött, sajtóban meghirdetett előadásokat. Például 1926. március 16-án Munkácson betiltották **Herczeg Ferenc** *Híd* című darabjának előadását, amelyet a **Horváth Kálmán** vezette *KMSZ* mutatott volna be.

A Ruszinszkói/Podkarpatszkáruszi Magyar Színpártoló Egyesület kiadásában jelent meg a *Ruszinszkói Színházi Élet* c. sajtókiadvány. Első munkácsi száma 1927. február 27-én látott napvilágot **Kelembéri Sándor** és **Bernáth Pál** szerkesztésében. Kezdeményezésükre április 1-től beleolvadt a *Színházi Élet* c. budapesti lapba. A kiadvány egyben beharangozta a **Polgár Károly** vezette *KMSZ* 1927. március 15-én kezdődő munkácsi szereplését. Kiadott műsorprogramjukban a következő előadott színművek szerepeltek: Molnár Ferenc: *Játék a kastélyban,* Kálmán Imre: *Cirkuszhercegnő,* Ibsen: *Peer Gynt,* Kacsóh Pongrác: *János vitéz,* Mikszáth Kálmán: *A Noszty fiú este Tóth Mari-*

[49] CSOMÁR Zoltán: *Húsz év Ungvár történetéből 1918-1938. A csehszlovák uralom elnemzetlenítő törekvéseinek története.* Budapest, a „Magyar Társaság" kiadása, 1939. -81. p.

[50] Polgár Károly, 6 évig volt a Kárpátaljai Magyar Színtársulat igazgatója, 1933 májusában Bécsben halt meg.

val. A társulat neves színészei közt említhetjük meg **Kováts Terust, Kóbor Irént, Szeghalmi Erzsit, Unger Istvánt, Budai Imrét, Gáspár Ivánt.** A Latorca-parti vendégszereplés támogatására ez év szeptemberében Munkácson is megalakult a *Ruszinszkói/Podkarpatszkáruszi Magyar Színpártoló Egyesület* helyi csoportja, mivel a társulat előadásait gyéren látogatták. A munkácsi Őslakó[51] 1928. június 24-i száma arról tudósít, hogy *„a Kárpátaljai Magyar Színtársulat nagy nehézségekkel küzd amiatt, hogy alig van közönsége az előadásoknak"*. Munkácson a színpártoló egyesület szervezésében közönségszervezési céllal megtartották az első színészbált.

A *KMSZ* 1928 decemberétől konzorciummá alakult át, hogy ily módon próbálja meg enyhíteni súlyos anyagi gondjait.

Polgár Károly 1928 tavaszán történt távozása után a válságos helyzetben is talpon álló Kárpátaljai Magyar Színtársulat élére 1928 ősze és 1930 tavasza között a kassai újságíró, **Juhász Árpád** színigazgató került, majd 1930–1933-ban **Iván Sándor** lett az igazgató**.** Közben Ungváron Kárpátaljai Magyar Színházi Szövetkezet (KMSZSZ) alakult, amely a kárpátaljai Országos Hivataltól megkapta a jogot arra, hogy pályázat útján kinevezze a kárpátaljai színigazgatót. A nagyobb településeken, így Nagyszőlősön létrehozták helyi tagozatát. 1933 júliusától a *KMSZSZ* megbízásából **Faragó Ödön** lett az új igazgató. A művészeti vezető **Sereghy Andor.** A szövetkezet színházi lap indítását vette tervbe. Az ungvári *Színházi Élet*, (majd *Ruszinszkói Színházi Élet*) c. új kiadványnak 1930–1931 között **Fülöp Árpád** a főszerkesztője és gondozója.

Fél év múlva **Faragó Ödön**[52] benyújtotta lemondását, 1934. szeptember 25-től átmenetileg **Iván Sándort,** majd véglegesen **Sereghy Andort** nevezték ki. A *Kárpátaljai Magyar Színházi Szövetkezet* vezetősége 1936. június 27-én már önálló kárpátaljai színtársulat felállítása mellett foglalt állást.

A budapesti színművészek közül többen vendégszerepeltek vidékünkön, köztük Ungváron 1923 folyamán **Somlay Artúr, Beregi Oszkár,** 1926-ban **Latabár Árpád,** 1927-ben, 1929-ben, 1934-ben **Beregi Oszkár, Rózsahegyi Kálmán,** 1938-ban **Muráti Lili** és mások. 1935 folyamán **Farkas Pál** igazgató a Kárpátaljai Magyar Színtársulathoz budapesti színészeket szerződtetett. Vendégszereplést vállalt mások mellett **Perczel Zita, Neményi Lili, Tímár József** és **Beregi Oszkár.** Volt olyan eset is, amikor színészcserére került sor. Például **Unger István**, a kárpátaljai színtársulat oszlopos tagja Budapesten,

[51] FEDINEC Csilla: 2002.-174. p.

[52] A magyar állampolgársággal rendelkező Faragó Ödönt a pozsonyi Országos Hivatal 1936. október 24-én felszólította, hogy „hagyja el a köztársaság területét."

Beregi Oszkár pedig Ungváron alakított szerepet. 1932. július 4-én pedig Munkácson tájolt a budapesti Teréz-körúti Színház. Később, 1938 júliusától a **Sereghy Andor** vezette színtársulatban Ungváron vendégszerepelt **Muráti Lili, Törzs Jenő, Vaszary Piri, Gellért Lajos, Beregi Oszkár, Dayka Margit és Lázár Mária.** A magyarországi szerződtetett színművészeket a csehszlovák rendőrség megfigyelés alatt tartotta. Akiről sikerült kompromittáló adatott összegyűjteni, azokat kiutasították az országból. Például **Nádas Józsefet**, a *„kárpátaljai színházi élet oszlopos tagját"* is kiutasítással fenyegették meg, védelmében **Kováts Miklós,** a *Kárpáti Magyar Hírlap* főszerkesztője írt a cseh külügyminiszternek nyílt levelet.[53]

A helyi lapok az ungvári társulattal rendszeresen foglakoztak, hírt adtak előadásaikról, bemutatták a színészgárda sikeres tagjait. A színházi élet bemutatásával, a színjátszás értékelésével érdemben foglakozott a munkácsi *Magyar Írás* c. irodalmi folyóirat is. Az itt publikált anyagok közül említésre méltó *A magyar színészet problémái Szlovenszkón és Ruszinszkón*[54] című forrásértékű tanulmány, melynek szerzője szerint a más városokból ideszerződtetett *„színészek nem tudtak elutazni anélkül, hogy a közönségnek ne kellett volna pénzbeli adományokkal segíteni őket."*

Míg a *„pozsony-kassai színikerület"* a magyar színjátszás bástyái voltak és a színfalak között jól megfizetett színészek játszottak, a társulatot eltartani tudó vidéki magyarság is élénk színházi életet élt. Az elszegényedés miatt *„addig ugyanez nem állítható Ungvárról és Munkácsról. A kisebb települések – Beregszász, Nagyszőlős, Huszt, illetve Técső és Visk – lakosságának színházigénye pedig meglehetősen korlátozott mértékű volt."*[55] Végezetül Faragó Ödön visszaemlékezéseiben pontos képet fest a kárpátaljai helyzetről: *„A ruszinszkói színigazgató sorsa már előre megpecsételődött. Nem lehetett 12 hónapos szezonokról beszélni sem, mert két városon kívül nem lehetett megélni rendes színtársulattal. Ungváron és Munkácson is csak legfeljebb 2-3 hónapon át. A ruszinszkói magyarság látta a sorozatos bukások után, hogy bármilyen erősen is akarják tartani a két országrész függetlenségét, nem tudják tartani a különállást."*[56]

---

[53] *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1934. október 12.

[54] z. (ZOMBORY György): *A magyar színészet problémái Szlovenszkón és Ruszinszkón*. In: Magyar Írás, 1934. 3. sz. -122-128. p.

[55] TÓTH László*: A (cseh)szlovákiai magyar színjátszás nyolcvan éve 1918-1998.* In: A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918-1998. III: Irodalom, tudomány, könyvkiadás – színház – képzőművészet – ének, zene – tánc. Szerkesztő: TÓTH László. Társszerkesztő: FILEP TAMÁS Gusztáv. Ister, Budapest, 1999.161.p. A továbbiakban TÓTH László, 1999,...

[56] Tóth László, 1999.-162.p.

9. Magyar zeneélet

A zenei művelődés, a koncertélet iránti érdeklődés a cseh érában kezdett kibontakozni, ekkor keletkezett a helyi kiadványokban szakirodalma is.[57] Eleinte nemzeti ünnepek, jubileumok, egyéb vigalmak, műsoros programok, zenés-irodalmi délutánok alkalmával került sor helybéli zenepedagógusok, felkészített tanítványok, énektanárok, együttesek, kórusok fellépésére.[58]

A zenekultúra központja Ungvár volt, itt működött az *Ungvári Filharmónia Társaság*, a cseh-szlovák zenészekből alapított *Ungvári Zenészek Egyesülete*. A korabeli sajtóhírek szerint az ungvári közönség szívesen hallgatta **Lengyel Zsigmond** zongoraművész, **Guth Zoltán** hegedűművész, **Gergelyiné Gráf Janka** énekművész előadását.

Nagy szenzáció volt **Bartók Béla** ungvári vendégszereplése, aki kétszer adott itt koncertet.[59] Először 1926 áprilisában a Korona szálló nagytermében adott hangversenyt. Műsorán Beethoven, Scarlatti, Chopin, Liszt művei szerepeltek, és **Lengyel Zsigmond** ungvári zenetanárral játszott négykezest. Második fellépése 1930-ban a Kaszinó nagytermében zajlott le. Itt találkozott a kilencvenedik évéhez közeledő **Ploteny Nándor**[60] (1844–1934) Láziban élő hegedű- és zongoraművésszel, zeneszerzővel, Liszt és Reményi Ede egykori barátjával.[61] **Bartók Béla** 1939-ben és 1940-ben levelet váltott az ungvári **Zádor Dezső** zeneszerzővel, zongoraművésszel és népdalgyűjtővel egy ruszin népdalgyűjtemény kapcsán.[62]

Ady Endre előtt tisztelegve Ungváron (1922. február 28.) hangversenyezett **Reinitz Béla** és **Zádor Dezső**. Az ungvári római katolikus templomban 1926.

---

[57] CSIZMAREK Mátyás: *Kecskeméti városi dalárda hangversenye.* In: Magyar Írás, 1935. 4. sz. -125. p., Érsekújváron lesz az ez évi dalosünnep. In: Magyar Írás, 1935. 4. sz. -128. p., KERÉNYI György: *Bartók új könyve, /Népzenénk és a szomszéd népek népzenéje./* In: Magyar Írás, 1935. 1. sz. 113-116. p., Mezei Gábor: *Bach. zenéje Szlovenszkón.* In: Magyar Írás, 1937. 1. sz. -67-70. p., ZAGIBA Ferenc: *A prágai konzervatórium 125 éves jubileuma és a magyar zene.* In: Magyar Írás, 1937. 2. sz. - 48-49. p.

[58] Fedinec Csilla: 2002, -102-266. p.

[59] Bartók Béla első nagyszőlősi nyilvános hangversenyéről az *Ugocsa* hírlap 1892.május 1-jén az elsők között számolt be, aki a vármegyeháza nagy termében a *Duna folyása* c. saját szerzeményét adta elő. Majd 1911 novemberében az ugocsai magyar falvakban népdalokat gyűjtött. Bartók tisztelői az általa lakott ház falán emléktáblát helyeztek el, a Perényi Zsigmond Középiskola kertjében Bartók emlékművet állítottak fel, alkotója: Matl Péter. A helyi művészeti iskola felvette a nevét, ahol Bartók zenei hangversenyeket is szerveznek. Róla utcát neveztek el.

[60] 1934. november 22-én a Mozaik Kultúregyesület Ungváron emlékműsort szervezett a hegedűművész tiszteletére, erre az alkalomra írt és olvasott fel verset Prarau Margit költő.

[61] Plotényi Nándor mellszobrot állítottak Nagyláziban a Plotényi kastély bejáratánál, alkotója: Beleny Mihail.

[62] KERESZTYÉN Balázs: *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon.* Hatodik Síp Alapítvány-Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001.- 21. p.

május 3-án megrendezett *Egyházi Énekesek és Zenészek Körének* első templomi hangversenye egyik szervezője **Zádor Dezső** volt, aki orgonán játszott.

Az Ung-parti város zenei életének nagy eseménye volt a *Prágai Állami Szimfonikus Zenekar* koncertje, amely nagymértékben kihatott **Zádor Dezső** (1912–1985) életútjára. Ekkor került ismeretségbe **Alois Kuchinkával,** a zenekar egyik harsonásával, aki felfigyelt a gimnazista virtuóz zongorajátékára. Javaslatára 1930-ban megkezdte tanulmányait a prágai zeneakadémián. Itt vált kitűnő zenei szakemberré. 1934. július 14-én a Kassai Rádió közvetítette **Zádor Dezső** első nyilvános zongorahangversenyét. Ezzel a fellépésével országos hírnevet szerzett. 1939. január 14-én már Budapesten vendégszerepelt.[63]

Az ungvári *Mozaik Kultúregyesület* elnöke volt **Lengyel Zsigmond** (1891–1970), aki a zeneművészet értékeinek terjesztésével aktívan foglalkozott, és tanított a **Ploténi Nándor** családja jóvoltából fenntartott városi zeneiskolában, később magániskolát nyitott. Tehetséges növendékei közé tartozott a már említett **Zádor Dezső,** továbbá **Novák Viktor** (aki 1947-től a beregszászi zeneiskola igazgatója), **Lengyel–Jendrék Magda** zongoratanárnő, **Duliskovics György** karvezető és zeneiskola-igazgató és mások.

A *Mozaik* és más civilszervezetek meghívására több ismert budapesti művész vendégszerepelt Kárpátalján, köztük **Dohnányi Ernő** zongoraművész és zeneszerző, **Zathureczky Ede** hegedűművész Ungváron hangversenyezett. Az utóbbi városon kívül **Telmányi Emil** hegedűművész Munkácson is a közönség elé lépett. **Sándor Erzsi** operaénekesnek Beregszászban, Munkácson és Ungváron fellépést szerveztek. Ungváron vendégeskedett a budapesti **Nagybányai Margit** operaénekes és **Basilides Mária,** a budapesti operaház tagja is. A klasszikus zene kedvelői számára emlékezetes 1933. május 7. is, amikor a Latorca-parti városban *Liszt*[64]*-ünnepséget* rendeztek.

Az ungvári hegedűiskola egyik jeles képviselője, pedagógusa volt az 1920-as évektől kezdve **Guth Zoltán** (1892–1968) hegedűművész, aki ungvári származású zongoraművész feleségével évekig hangversenyezett Európa, Afrika, Ázsia nagyvárosaiban. A **Guth-házaspárt** Ungvárról hurcolták el a náci haláltáborba, **Guth** hazajött, felesége a holokauszt áldozata lett.

Világjáró zeneművész lett a Beregszászban is oktató **Ladányi Irén** (1897–1978) zongoratanár, a Csallóközből Beregszászra került **Polgár Géza** hege-

[63] Zádor Dezső nevét felvette az ungvári zeneművészeti szakközépiskola, a tanintézet falán Zádor-emléktáblát helyeztek el.

[64] Ploténi Nándorral barátságban állt, otthonában egyszer felkereste. Liszt Ferencnek szintén mellszobrot állítottak Nagyláziban a Ploténi kastély bejáratánál, alkotója: Beleny Mihail.

dűtanár, a beregszászi **Ricsei György** (1891–1950) zongoraművész és mások, akik az 1920–1930-as években zenetanítással is foglalkoztak.[65]

A huszadik század elején a vidék nagyobb városaiban szerveződtek *hangszeres muzsikát játszó zenekarok*, amelyek az amatőr szinten működő együttesek sorába tartoztak. A legismertebbek, legrangosabbak közé tartozott a cseh érában alakult ungvári *Városi Tűzoltózenekar*, amelynek a cseh származású **Jarosláv Wilhelm** (1887–1968) volt a karmestere, a Vadaskert zenepavilonjában önálló műsorral szórakoztatták a közönséget. Aknaszlatinán évekig tevékenykedett a bányászok szimfonikus zenekara **Traxler István** vezetésével. Népszerű volt a beregszászi *Munkás Otthon Fúvós Zenekara*, a munkácsi munkás zenekar.

A századeleji *kórusmozgalom* képzett csoportjai eleinte az egyházi intézményekben tűntek fel. Ismertté vált az ungvári görögkatolikus papnevelde énekkara, műsorukon klasszikus ószláv egyházi művek is szerepeltek. Díjazott helyezést értek el az 1936-ban megrendezett *Magyar Dalos Találkozón* és 1941-ben a *Magyar Művészeti Hetek*[66] alkalmából (ismertebb karmesterei: **dr. Fenczik István, Popovics Emil, Szilvai Uriel (Meteor), Petrassevich Nicefor**). Felekezeti énekkarokon kívül gimnáziumokban, tanítóképzőkben, egyesületekben is szerveződtek dalárdák. Az 1864-ben alakult *Ungvári Dalárda* az 1930-as években több dalversenyen vett részt és nyert serlegeket, arany-, ezüst- és bronzérmeket. Karnagyai 1918–1941 között **Huszár Ernő, Zádor Jenő, dr. Eperjessy József.** Tekintélyes múltra és sikerekre néz vissza az 1861-ben felállt beregszászi református templom férfikara, melynek 1919 utáni vezetői **Szűcs György, Ricsey György** zongora és orgonaművész és **Váradi Barna.**

Vidékünkön eredményesnek minősíthető a *dalárdamozgalom, a népdaléneklési versenyek* kibontakozása, melyhez az első lökést a Kassán 1926. december 8-án megalakult *Csehszlovákiai Magyar Dalos Szövetség* adta meg. Védnöki tanácsában ott találjuk a beregszászi **Polchy István** kisebbségi kultúrpolitikust. Ezen a rangos rendezvényen Munkács és Nagybereg magyar dalos egyesületei is képviseltették magukat. Ezt követően több településen, így Munkácson is újjáalakult a *Munkácsi Magyar Dalárda* (1915 óta szüneteltette működését), továbbá a 70 éves múltra visszatekintő *Ungvári Aranyérmes Dalárda*. A korábban tervezett nagy énekkar helyett vidékünkön

[65] BONISZLÁVSZKY Tibor: *Kárpátaljai kantáta. (Zádor Dezső élete és munkássága). A Zádor Zenei Társaság dokumentumokban*. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1998. -70 p.
[66] *Művészeti hetek*. Ungvár 1941. V. 17-VI. 8. Atheneum, Budapest.

a különböző helységek dalárdáit akarta egybetartani a Beregszászban 1934-ben megalakult *Kárpátaljai/Podkarpatszkáruszi Magyar Dalos Szövetség*, amelynek elnökévé **Pásztor Ferenc** főesperest, beregszászi római katolikus plébánost, ügyvezetőjévé pedig **Nyitrai Béla** bátyúi református lelkészt választották. A *Kárpátaljai Általános Magyar Tanítóegyesület* is kezdeményezte a kárpátaljai országos magyar tanítói énekkar megalakulását. Nagy ünnepség keretében méltatta fennállásának 75 éves jubileumát a beregszászi református egyház énekkara, és alapításának centenáriumát az ungvári görögkatolikus székesegyház énekkara. Egy-két magyarlakta településen, így Bátyúban is dalos napot rendeztek a 160 tagú *Bátyúi Dalárda* szervezésében, melynek vezetője **Nyitray Béla** helyi református lelkész volt.

Vidékünkön több ízben szerveztek ún. *dalosversenyeket* több száz szereplővel és tucatnyi énekkar fellépésével. Ezeken a találkozókon általában 5-6 ezer hallgató jelent meg. Először 1933. június 5-én Nagyszőlősön rendezték meg a kárpátaljai dalárdák részvételével az *I. Országos Magyar Dalosünnepélyt*. Másodszor 1934. május 21-én Beregszászban került sor 15 dalárda részvételével a II. Országos Dalosünnepély találkozójára. Harmadszor (1935. június 10.) Munkács adott otthont a III. Országos Dalosünnepélynek. Negyedszer Ungváron (1936. június 7.), az *Ungvári Athletikai Club (UAC)* sportpályáján gyűltek össze a magyar dalárdák a IV. találkozóra, ötödször pedig az V. országos dalos ünneplés Huszton (1937. május 17.) zajlott le a *Kárpátaljai Magyar Dalosszövetség* szervezésében.

Gyermekkórus-fesztiválokat tartottak *(„1934-ben Nagyszőlősön, 1935-ben Tiszaújlakon, 1937.május 18-án Beregszászban – az 1936-os beregszászi találkozó anyagi okok miatt az utolsó pillanatban elmaradt").*[67] A legnagyobb szabású volt az 1937. június 27-én Beregszászban megrendezett III. országos gyermek dalos ünnep.

A magyarországi *Gyöngyösbokréta-mozgalom* Kárpátalján is hatott, a Bereg megyei Szernyéről indította **Balog Sándor**[68] református kántortanító, költő a *Szernyei Magyar (Gyöngy)Kalárist*, amelynek 1935. augusztus 11-én volt első sikeres fellépése. Később sokat szerepelt négy gyöngyszem, az *Aratóünnep, Dörzsölő, Fonó* és *Lagzi* című tiszaháti népszokásokat bemutató előadásával Ungváron és szerte Kárpátalján a harmincas években. A mozgalom

[67] DUKA-ZÓLYOMI Emese*: A (cseh)szlovákiai magyar zene* élete 1918-1998. In: A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918-1998. III: Irodalom, tudomány, könyvkiadás – színház – képzőművészet – ének, zene – tánc. Szerkesztő: TÓTH László. Társszerkesztő: FILEP TAMÁS Gusztáv. Ister, Budapest, 1999.-294.p. A továbbiakban TÓTH László, 1999,...

[68] Id. BALOG Sándor: *Gyöngykaláris. Tiszaháti társas mulatságok.* Galéria Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.

legnagyobb összejövetelére 1935. november 10-én került sor Nagyszőlősön, ahol a tiszaháti községek *Gyöngyösbokréta* ünnepséget tartottak.

Az ungvári, munkácsi, beregszászi, nagyszőlősi és huszti gimnáziumokban is jól szervezett énekkarok működtek. Összességében az 1930-as években 125 énekkart jegyeztek, ebből 37 magyar együttes volt, amelyeknél **Boniszlavszky Tibor** zenetörténész szerint jelentős eredményeket nem, de szakmai fejlődési folyamatot lehetett észlelni.[69]

Virágkorát élte a cigányzene is. 1921. március 24-én Ungváron megrendezték az első *Cigányprímások és cigányzenekarok találkozóját*, amelynek nagy volt a sajtóvisszhangja, a rendezvényt osztatlan siker kísérte. Például a *„munkácsi cigányzenészek kiválóságai"* közé sorolták **Csűri** László cimbalmost is, aki 1934. január 29-én hunyt el.

1932. március 30-tól hatósági rendelettel a szórakozóhelyekről is kiszorították a cigányzenét, ezentúl a rendőrség engedélye volt szükséges ahhoz, hogy a vendéglátóhelyeken élő vagy gépi zenével szórakoztassák a közönséget.[70]

A harmincas-negyvenes években **Bartók Béla** hatására egyedül **Zádor Dezső** foglakozott a magyar népdalokkal és nótákkal, és végzett tudatos gyűjtéseket a magyar és ruszin falvakban. 1942 februárjában előadást tartott[71] *„Ősi dalok, új nóták"* címmel, melyben feltárta az ősi magyar népdal és a városi „magyar nóta" közti különbséget. Mondanivalóját az *Aranyérmes Dalárda* kamarakórusának közreműködésével illusztrálta.[72]

10. Az irodalmi centrumok alakítói

A Felvidékhez viszonyítva Kárpátalján némi fáziskéséssel kezdődhettek el 1920 után a művelődés- és irodalomszervező folyamatok, és keletkeztek országos mércével is mérhető számottevő eredmények, irodalmi alkotások. **Tóth László** is megállapítja egyik művelődéstörténeti tanulmányában, hogy a *„kárpátaljai magyar irodalom a terület hovatartozása okán – a két világháború között a csehszlovákiai irodalom részét képezte."*[73] Az ungvári, munkácsi és beregszászi – **Móricz Zsigmond** szavait idézve – *„irodalmi centrumok"* képviselői egy időben szlovákiai, illetve kárpátaljai magyar íróként tették

[69] BONISZLAVSZKY Tibor: *(Magyar) zenei élet Kárpátalján*. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993. -16. p.
[70] Fedinec Csilla: 2002.- 201. p.
[71] *A Gyöngyösi Irodalmi Társaság évkönyve*. V. kötet. 1918-1942. Ungvár, a Kárpátaljai Tudományos Társaság nyomdája.
[72] KOREN Emil: *A magyar dal ünnepe...* In_ Kárpáti Híradó, 1942. II. 17.
[73] TÓTH László, 1999.-161.p.

meg az első lépéseket a viszonylagos önállóság felé, ekkor alakultak ki művészetükben a kárpátaljaiság jellegzetes táji-regionális színei.

A munkácsi irodalmi centrum az első kisebbségi korszakban a csehszlovákiai magyar irodalom egyik meghatározó városa lett. Itt jelent meg 1932 márciusától a két világháború közötti *„csehszlovákiai magyar irodalom"* első és egyben legjelentősebb folyóirata, a *Magyar* Írás.[74]

Az irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat első főszerkesztője **Darkó István**. Főmunkatársak: **Győry Dezső, Mécs László, Sebesi Ernő**. Rovatvezető: **Duka–Zólyomi Norbert, Zapf László.** Felelős szerkesztő és lapkiadó-tulajdonos: **Simon Menyhért dr.** költő. A központi szerkesztőség Kassán, majd Tornaalján székelt, a munkácsi szerkesztőség és a kiadóhivatal a Körösvég utca 33. alatt volt. Szlovenszkói szerkesztője: **Szombathy Viktor** (Komárom), ruszinszkói szerkesztője: **Rácz Pál** (Ungvár). Magyarországi (budapesti) szerkesztők, a szerkesztőbizottság tagjai: **Simándy Pál, dr. Possonyi László, Féja Géza, Muhoray Elemér, Szitnyay Zoltán, dr. Vécsey Zoltán, Ártinger Imre** (képzőművészet), **dr. Marék Antal** (Budapest). A lap erdélyi szerkesztője **Tamási Áron** (Kolozsvár), jugoszláviai **Szenteleky Kornél** (Stari Sivač, Bačka), amerikai **Reményi József** (Cleveland, Ohio, USA).

Az első számban olvashatjuk **Móricz Zsigmond** buzdító sorait: *„ha előkerült Munkács neve Zrínyi Ilona és Rákóczi Ferenc életével kapcsolatban, mindig megdobogott a szívem, hogy az a Munkács, az valami csodálatos hely lehet, onnan még valaha nagy dolgok fognak indulni. – És íme, itt a nagy dolog: Munkácson indul meg a Magyar Írás."* [75]

A *Magyar Írás* tehát a szlovenszkói és ruszinszkói írástudók közös vállalkozása lett, és az irodalom általános szempontjai között jelölték meg, hogy az általuk művelt *„irodalom hegyeink között és völgyeinkben él, lankáinkon lépked, a Dévénytől Husztig terjedő északi perem-magyarság életének tikkadt levegőjében bontott rügyeket."*

A lapban megjelentek **Sáfáry László, Mécs László, Simon Menyhért** versei, **Ilku Pál** írásai, **Zapf (Bellyei)** László kritikái, tanulmányai és **Rácz Pál** prózái, tanulmányai, **Győry Dezső** esszéi, költeményei. A folyóirat közölte **Demjén Ferenc** elbeszéléseit (*A lélek, Optimisták*), **Tamás Mihály** novelláit (*Családirtás, Prágai kaland, Budapesti találkozó*), folytatásokban jelent meg *Halálugrás* c. regényének első változata, amely később *Két part*

[74] KERESZTYÉN Balázs: *Az oszthatatlan s egységes magyar nemzeti kultúra folyóirata, a Magyar Írás*. In: Hatodik Síp.6. 1994. Tél. -25-28.p.
[75] Magyar Írás, 1932. I. évf., 1. sz.

közt fut a víz címmel önálló kötetben látott napvilágot. **Narancsik Imre**[76] nagymuzsalyi lelkipásztor szociológiai írásaival, esszéivel mutatkozott be.

A *Magyar Írás* a Szentiváni Kúria köré csoportosult írókkal[77] és a Magyar Munkaközösséggel karöltve több helyen, így Kárpátalján is előadásokat, író-olvasó találkozókat rendezett. Például **Vozáry R. Aladár** meghívásának eleget téve, 1932. május 29-én itt tartott gondolatébresztő előadást **Móra Ferenc** író. Itt tartózkodása alkalmával született a *Madárcseresznye* című elbeszélése.

1932. december 18-án Munkácson kultúrestet tartott a *Magyar Írás*. Jelen volt többek között **Zapf László, Tamás Mihály** és **Simon Menyhért.**

A Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet eredeti magyar és idegen nyelvű írók fordított műveinek, szépirodalmi, tudományos, ifjúsági könyveknek és időszaki folyóiratoknak kiadására alakult. A következő kárpátaljai írók műveit jelentette meg: **Győry Dezső**: *Hol a költő?,* **Jaczkó Olga**: *Virágzó cseresznyék,* **Mécs László**: *Az Ember és árnyéka, Vigasztaló,* **Rácz Pál**: *Szomorú ember,* **Tamás Mihály:** *Mirákulum*.

A folyóirat 1937-ben anyagi okok miatt szűnt meg, azonban ötéves fennállása alatt jelentős fórumot biztosított vidékünk íróinak is. **Turczel Lajos** értékelése szerint a folyóirat *„szépirodalmi anyagának színvonala közepes volt, s a hazai művek folyamatos kritikája többnyire rövid ismertetésekre, recenziókra szorítkozott. Kapcsolattartása a szlovák és cseh irodalmi élettel rendszeres volt, gyakran közölt versfordításokat, Farkas István folyamatosan végezte a folyóiratszemlét, s néhány nagyobb felmérő tanulmány is megjelent a folyóiratban."*[78]

Az értekező próza jelentősebb képviselője, **Sass Andor** (1887–1962) irodalomtörténész, publicista tevékenysége szintén Munkácshoz kötődik, 1920-ban lett a kereskedelmi iskola tanára. Felvállalta az ifjú tehetségek gondozását, számukra létrehozta a *Berzeviczy-önképzőkört*. A tudományos irodalom ma is számon tartja Munkács történetének mélyebb megismerését elősegítő munkáit.[79]

---

[76] Lásd: Narancsik Imre ref. lelkész, történész emlékezete: SOÓS Katalin: *Megnyílt a Narancsik Imre Református Könyvtár - Kárpátalja mártír lelkipásztoráról nevezték el az új intézményt*. In: Református.hu (2009) http://www.reformatus.hu/mutat/megnyilt-a-narancsik-imre-reformatus-konyvtar-karpatalja-martir-lelkipasztorarol-neveztek-el-az-uj-intezme

[77] A Magyar Nemzeti Párt kulturális gárdájához tartozó írók.

[78] *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918-2004.* Főszerkesztő: FÓNOD Zoltán. Második javított, bővített kiadás. Madách-Posonium, 2004. -249. old. http://mek.niif.hu/05200/05244/05244.pdf

[79] Lásd: SAS Andor fontosabb műveit: *Szabadalmas Munkács város levéltára 1376-1850* (Munkács, 1927), *Egy magyar nagybirtok történetéhez* (Bp., 1931), *Egy kárpáti latifundium a hűbériség alkonyán* (Pozsony, 1955).

A város irodalmi életének színes egyénisége **Sáfáry László** (1910–1943) költő, aki Budapesten szerzett tanári képesítést, egy ideig ott élt. 1938-tól a helyi tanítóképzőben, majd a gimnáziumban tanított, ahol **Takáts Gyula** költő is tanárkollégája és barátja volt.[80]

A két önálló kötettel rendelkező Sáfáry László által létrehozott *Munkácsi Körhöz* tartozott a nagy műveltséggel és tehetséggel megáldott **Herpai Ferenc** novellista, aki leginkább műfordításokkal tűnt ki a kor átlagalkotói közül. Egyetlen könyve jelent meg *Mozgóképek* címmel, amely regényrészletet, útleírásokat, novellákat tartalmaz.

Kortársai közül a helyi irodalmi élet aktív szereplője volt **Simon Menyhért** költő, szerkesztő, aki a *Magyar Írás* felelős szerkesztője, tulajdonosa volt, és hat verseskötetet jelentetett meg. Kapcsolatban állt **Móricz Zsigmonddal, Kosztolányi Dezsővel,** akiknek kárpátaljai előadókörútját is megszervezte.

A második nagy irodalmi centrum: Ungvár. Irodalmi élete többek közt azzal a botrányos eseménnyel kezdődött, hogy a csehszlovák hatóság cenzorai nem engedélyezték az országosan elismert nagy múltú *Gyöngyösi Irodalmi Társaság* alapszabály szerinti működését.

Az ungvári irodalmi centrum elsősorban a *Mozaik Kultúregyesület* (későbbiekben a *Podkarpatszka Ruszi Magyar Kultúregyesület (PRMK))* tevékenységéhez kötődik, amely az ungvári és a vidéki magyarság életében fontos szerepet játszott. A kulturális élet színterei voltak: a városi színház, az ungvári Magyar Kaszinó, a Korona Szálló étterme. A *Mozaik* másik legrangosabb rendezvényének lebonyolítása **Rácz Pál** író nevéhez köthető. 1926. november 14-én Ungvár magyarsága nevében üdvözölte és fogadta **Móricz Zsigmondot,** aki teltház előtt tartotta meg előadását. Felkereste otthonában a *Hunyadiász* költőjét, **Fülöp Árpádot.** Móricz elismerően nyilatkozott az ungvári irodalmi társaságról: *„Nagy, nemes és igazi kultúrhivatást teljesít itt a Mozaik, amely előtt kalapot kell emelni minden kultúrembernek. Bár volna minden magyar városnak olyan kulturált, magas fajsúlyú irodalmi testülete, mint Ungváron a Mozaik!"*[81]

Az ungvári irodalmi életet a továbbiakban is a munkácsi születésű **Rácz Pál** író irányította, aki szintén a *Magyar Írás* szerkesztőgárdájához tartozott. **Rácz Pál** közreműködött **Móricz Zsigmond** második kárpátaljai előadókörútjának megszervezésében is. A korabeli sajtó-hírek szerint Ungváron,

[80] Lásd: FINTA Éva költő (Sárospatak): *Sáfáry László kárpátaljai költő irodalmi munkássága és barátsága Takáts Gyulával.* (Elhangzott: Kunszentmiklós, a KITÁSZ 22. Vándorgyűlése, 2011. július 17.) In: http://www.aranyhomok.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=603&Itemid=2

[81] Ruszinszkói Magyar Hírlap, 1926. november 17.

Munkácson, Beregszászban a Móricz-rajongók zsúfolásig töltötték meg a termeket. A szlovenszkói és ruszinszkói írástudók biztatást kaptak az írófejedelemtől, hogy *„magyar irodalmi centrumokba"* tömörüljenek, és az egyetemes magyar irodalomhoz kötődve értékteremtő, és a magyar nyelvi kultúrát szolgáló tevékenységet fejtsenek ki.

Nagy sajtója volt 1937. december 6.–8. között az erdélyi magyar írók kárpátaljai előadókörútjának is, melyet a *Mozaik Kultúregyesület* a *PRMKE*-vel közösen szervezett Ungváron, Munkácson, Beregszászban. Itt járt **Janovics Jenő, Kacsó Sándor, Ligeti Ernő, Molter Károly, Szentimrei K. Jenő, Tamási Áron.**

A *Mozaik Kultúregyesület,* majd a *Podkarpatszka Ruszi Magyar Kultúregyesület (PRMK)* tevékeny közszereplői közé tartoztak az Ungváron élő írók is. Közöttük volt a kimagasló teljesítményt nyújtó **Fülöp Árpád**[82] költő, aki Székelyföldről magyar-latin szakos tanárként telepedett át Ungvárra, a helyi gimnáziumban tanított, kedvenc cimbalmán zenét szerzett. Hatalmas teljesítményét – a székely motívumokkal kifaragott bútordarabjain túl – mi sem mutatja jobban, minthogy huszonöt évig tartó előtanulmányai után megírta a negyvennyolc énekből, 41 544 sorból álló gigászi *Hunyadi eposzt*.[83] Részt vett az egykori *Gyöngyösi Irodalmi Társaság* munkájában is, amelynek alapításától kezdve lelkes tagja volt. A négy impériumváltást átélt költő kilencven éves korában halt meg, és hatvan esztendőt élt a városban *„az Ung vize mellett."*[84]

A *Magyar Írás* szerzői köréhez tartozott a szépprózát művelő **Nátolyáné Jaczkó Olga**[85] író is, aki a polgári iskolát Ungváron fejezte be, az itteni környezet hatására elbeszéléseiben bukkan fel először a verhovinai ruszin falu, az érzelmekkel, kacérsággal, erotikával és szexualitással átitatott női lélek bonyolultságának ábrázolása.

Mécs László pap-költő Ungváron 1923-ban kiadott *Hajnali harangszó* c. verseskötete és címadó költeménye Ruszinszkóban és Szlovenszkóban is ismertté tette a szerző nevét.[86]

---

[82] SÁNDOR László: *Egy székely szépműves. Fülöp Árpád születésének 100. évfordulójára.* In: Naptár, 1963. Uzsgorod, 1962. -55. p.

[83] DUPKA György, FEDÁK László: *Ecsetvonások egy eposzíró arcképéhez. 120 évvel ezelőtt született Fülöp Árpád.* In: Kárpáti Igaz Szó, 1983. szeptember 3. FEDÁK László, DUPKA György: *Egy eposz és írója*. In: Kalendárium'85. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1984. -46-47 p.

[84] Emlékezete: Ungváron a mai Szobránc utca 24. szám alatt lakott. Gondozott sírja a közeli Kálvária temetőben van. Hagyatékát megőrzésre a Kárpátaljai Megyei Honismereti Múzeum könyvtárának adták át. Ivaskovics József ungvári zeneszerző *A szerencse úgy forog* avagy a *Csonka dal* című versét megzenésítette és a Credo versénekl ő csoport programjába is felvette.

[85] VÁRADI-STERNBERG János, DUPKA György: *Arccal Napkelet felé. Egy készülő antológiából. N. Jaczkó Olga.* In: Kalendárium'84. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1983. -19. p.

[86] S. BENEDEK András: *Magyar irodalom Kárpátontúlon a két világháború között.* In: A Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete 1971. -19-22. p.

A tiszaújlaki származású **György Ferenc** költő, lapszerkesztő, mint az *Igazság* c. heti riportújság szerkesztője az oknyomozó újságírás úttörője volt.[87] **Kiss László** *A nagy párbaj* címmel 1933-ban Ungváron megjelent verseskötetéhez előszólevelet írt **Móra Ferenc**, aki Ungváron is előadást tartott.[88] **Sáfáry László** köréhez tartozott **Prerau Margit**[89] királyhelmeci baloldali költő, akinek *Minden pária nevében* c. második verseskötete 1938-ban Ungváron jelent meg. „Verseiben szüntelenül a *„hazug, torz rendet"* ostorozta, melyben minden emberi érték áruvá válik."[90] Versei formailag kimunkálatlanok voltak. Köteteit megjelenésük után elkobozták. A zsidóüldözések idején az USA-ba menekült. Az első világháborúban súlyosan megsebesült ungvári **Vaskó István** *Miért?* címmel frontnaplót írt és jelentetett meg Ungváron.[91] Önéletírása olyannyira népszerűvé tette, hogy *Proc?* címmel cseh nyelven is megjelent Munkácson **Jan Dusánek** és **Vaclav Rybárik** fordításában 1933-ban.[92]

A beregszászi irodalmi centrum a *„kárpátaljai magyar politikai és kultúrélet tiszta magyar központjává vált"* – állítja **Bellyei László** egyik tanulmányában.[93] Indoklásként a városnak két olyan kultúregyesületét nevezi meg, amely *„magyar nemzeti alapon"* kultúrpolitizál. Az egyik csoporthoz tartozott az 1933. július 1-én alakult *Kárpátaljai Akadémikusok Egyesülete (KMAE),* és a *Kárpátaljai (Podkarpatszka Ruszi) Magyar Kultúregyesület (PRMKE)* beregszászi helyi szervezete. Mindkettő országrészi magyar kutúrszervezet, s valamennyi kárpátaljai településen helyi szervezetük alakult.

A PRMKE a szlovákiai SZMKE-vel párhuzamos országos magyar kultúrszervezet volt, melynek csaknem minden kárpátaljai magyar településen megalakultak a helyi szervezetei. A beregszászi PRMKE 1935 tavaszától a *Beregmegyei Kaszinó* nagytermében a nyár kivételével hetenként szervezett ismeretterjesztő magyar szellemű előadást, irodalmi matinét, író-olvasó találkozót. **Benda Kálmán** volt a PRMKE és a Bereg megyei

---

[87] DUPKA György: *Arccal Napkelet felé.* György Ferenc elfelejtett kötetei. In: Kárpáti Igaz Szó, 1980. december 6.

[88] S.I. (VÁRADI-STERNBERG János): *Egy készülő gyűjtemény műhelytitkaiból. Móra Ferenc alig ismert levelének nyomán. Kiss László kapcsán.* In. Kárpáti Igaz Szó. 1982. január 31.

[89] DUPKA György: *Prerau Margitról.* In: Kárpáti Igaz Szó, 1983, november 12.

[90] *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918-2004.* Főszerkesztő: FÓNOD Zoltán. Második javított, bővített kiadás. Madách-Posonium, 2004. -336. p.

[91] DUPKA György: *Csirizes Remarque-nak aposztrofálták... Mit tudunk az uzshorodi regényíró cipészről.* In: Kárpáti Igaz Szó, 1984. június 13.

[92] DUPKA György: *Figyelmeztető kérdőjel maradt utánuk. Miért? Proc? Vaskó István naplója csehül.* In: Kárpáti Igaz Szó, 1984. november 30.

[93] BELLYEI László: *Beregszász.* In: *Bereg vármegye ismertetője.* Szerkesztette és összeállította Réti Béla. Nyomtatott Ludvig István Könyvnyomdájában Miskolcon, 1940. 18. p.

Kaszinó elnöke. Titkára: **Bellyei Zapf László** irodalmár, a gimnázium tanára. A (KMAE) megrendezte a Széchenyi Mozgalom szabadegyetemi hetét, kezdeményezője volt a kárpátaljai egyetemi hallgatók egyetlen magyarországi tanulmányútjának is.

A másik csoporthoz tartoztak a baloldali népfront hívei, akik a magyarság kultúrmozgalma ellen, a PRMKE munkájának ellensúlyozására életre hívtak Beregszászon egy régen elfeledett helyi egyesületet, a *Beregmegyei Irodalmi és Műpártoló Egyesületet (BIME).* Elnöke: **Klein Jenő** ügyvéd (írói neve: **Kispál János**), 1937-ig titkára: **Demjén Ferenc** író, drogistaként tevékenykedett. Szervezésükben baloldali szellemű előadások, irodalmi rendezvények váltották egymást.

A sajtóból összeállított névsor szerint a két csoport meghívására itt járt **Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső,**[94] **Szabó Dezső, Markovits Rodion, Szép Ernő, Barta Lajos, Fábry Zoltán, Balogh Edgár** író, **Beregi Oszkár, Fehér Artúr, Gellért Lajos** színművész, **Zathureczky Ede** hegedűművész, **Zádor Dezső** zeneszerző.

A beregszászi irodalmi élet formálói, az alkotók nagy része a *Magyar Írás* szerzői köréhez tartozott. A prózairodalom jeles képviselője a beregszászi gimnáziumban érettségizett **Tamás (Tvaroska) Mihály** (1897–1967) építészmérnök, író, aki a *„szlovenszkói magyar prózának ... első úttörője és Szlovenszkó sajátos humánumának első felmutatója"* volt. 1947-ben kivándorolt Ausztráliába, haláláig a Melbourne-i egyetem építészmérnöki karán tanított. A felvidéki és kárpátaljai író életművének kutatásával, műveinek elemzésével Kárpátalján is többen foglakoztak: **S. Benedek András,**[95] Sándor László,[96] **Balla Gyula.**[97] A rendszerváltás után újra kiadták *Két part közt fut a víz* című regényét,[98] elbeszéléseit, kisprózáit antológiákba is beválogatták. Beregszászon ápolják a Tamás Mihály-kultuszt.[99]

[94] Itt szavalta el először *Ilona* c. versét.

[95] BENEDEK András: *Partok és áradások*. In: A Kárpáti kalendárium irodalmi melléklete. 1970.

[96] SÁNDOR László: *Három arcképvázlat: Dömötör Teréz, Sellyei József, Tamás Mihály*. In: Ú.ő. Hazánk: Kelet-Európa. Irodalmi tanulmányok, cikkek, dokumentumok. Gondolat, Budapest, 1979. -146-149. p.

[97] BALLA Gyula: *Korlátok és Korláthok ellen. Tamás Mihály munkássága*. In: Az Állami Gorkij Könyvtár Évkönyve, 1986. Bp., 1988.

[98] TAMÁS Mihály: *Két part között fut a víz*... (regény, Budapest, 1936, Pozsony – Budapest, 1970), *Két part között fut a víz*... (regény, Budapest, 1936, Pozsony – Budapest, 1970)., 2011-ben a szerző születésének 115., továbbá halálának 45. évfordulójára jelent meg: *Két part között fut a víz* (Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2011). Ismertetés: TÁTYI Tibor: Elfeledett felvidéki íróink I. – TAMÁS Mihály. In: http://tatyitibor.blogspot.com/2012/05/elfeledett-felvideki-iroink-i-tamas.html

[99] Emlékezete: Beregszászban utcát neveztek el róla, sőt emléktáblát is avattak a tiszteletére. A kétnyelvű (magyar-ukrán) domborműves emléktábla bal oldalán – melyet a Stefanik úton az egykori gimnázium falán avattak - az író domborműve látható, jobb oldalt a következő szöveg olvasható: E gimnáziumban tanult/1906-tól 1914-ig/TAMÁS MIHÁLY/író/KMKSZ JSZ – 1994.

A gimnázium növendéke, majd meghatározó egyéniségű tanára[100] volt **Bellyei (Zapf) László** irodalomtörténész, író, aki egyben a drámairodalom helyi művelője. Jelentősebb munkának tartják a *Magyar irodalom Csehszlovákiában* című egyetemi szakdolgozatát. Vállalt magyarsága miatt állandó üldöztetésnek volt kitéve. Az orosz hadifogságból hazatérve Kaposváron telepedett le, haláláig a *Somogyi Írás* és a *Somogyi Szemle* szerkesztőbizottsági tagja volt.[101]

Beregszászba járt gimnáziumba **Ilku Pál** (1912–1973), a későbbiekben néptanító, író, baloldali politikus, miniszter. Diák korában aktívan bekapcsolódott a Sarló mozgalomba,[102] a primőr élmények hatására kezdett el írni. A műítészek szerint „szerkezeti és stilisztikai fogyatékossággal" megírt *Lendület* című ifjúsági regényét a cseh cenzúra nem akarta megjelentetni, de végül csonkítva napvilágot láthatott könyv alakban,[103] és az eredeti szöveggel – áttelepülése után – 1947-ben Budapesten is kiadták.[104]

Gyerekkorában került Beregszászba **Ják (Jakubovics) Sándor**[105] (1898–1980) zsidó származású költő, újságíró, aki a *Magyar Írás* itteni terjesztője, a helyi *Beregi Újság* munkatársa volt. Beregszászban adta ki *Neked írom* c. verseskötetét. Két kötete van **Demjén Ferenc**[106] írónak, költőnek, aki kissé nehézkes, darabos költeményeiben a kisebbségben élő magyar értelmiség sorsán tűnődik. A *BIME* titkára 1936-ban részt vett **Féja Géza, Veres Péter, Sinka István** társaságában a budapesti könyvhéten. Szervezte a magyarországi írók előadókörútjait. **Demjén Ferenc** egyengette a beregsomi **Sütő Kálmán** paraszti származású költő útját, és támogatta első verseskötetének a megjelentetését, amelyről így írt: *„Gondolatainak nemessége és mélysége ott csillog, bujkál a verssorok között és az teszi értékessé, vonzóvá költészetét."*[107] A Sütő-kötetet a *Magyar Írásban* **Kossányi József** mutatta be.[108]

---

[100] *A beregszászi magyar gimnázium története 1864-1989.* Bp., 1990.
[101] BELLYEI László, Zapf. In: http://www.karpatalja.ma/karpatalja/27-kalendarium/487-2011-februar-25-pentek
[102] SÁNDOR László: *A Sarló írói és művészei*. In: Alföld, 1978. 8. sz.
[103] DUPKA György: *Valami hiányzott ebből a regényből*. (Ilku Pál regényéről). In. Kalendárium '86. Uzshorod, 1989.
[104] Emlékezete: CSANÁDI György: *Régi beregszásziak*. Tárolt változta: http://mek.oszk.hu/02100/02131/html/01.htm
[105] VÁRADI-STERNBERG János, DUPKA György: *Arccal napkelet felé,* In: Kalendárium '84. Uzshorod, 1983.
[106] DUPKA György: *„Szociális rajzok" egy Bereg-vidéki költő műveiben* (Demjén Ferencről). In: Kárpáti Igaz Szó, 1988. július 11.
[107] DEMJÉN Ferenc: *Sütő Kálmán versei*. In: Egyetértés, Beregszász, 1936.
[108] KOSSÁNYI József: *Sütő Kálmán versei*. In: Magyar Írás, 1938.4. sz.-50-51. p.

A demokratikus erők összefogása jegyében 1938. augusztus 14–én tartották meg Badalón a Petőfi 1847-es átutazását megörökítő emléktábla leleplezési ünnepségét, amelyet a *Kárpátaljai Magyar Faluszövetség* rendezett.

A magyar gimnázium is meghatározó központja volt a beregszászi irodalmi életnek. Az itt tanító tanárok és tanítványaik közül sokan a helyi irodalmi élet, illetve az egész magyar irodalom jelesei lettek. Erre vonatkozóan az 1989-ben Budapesten megjelent *A beregszászi magyar gimnázium története* című gyűjteményben bőven találunk adatokat. A tanárok közül kiemelkedik **Gyöngyösy László** (1861–1925) irodalomtörténész, író. A diákéveinek egy részét itt töltötte **Dsida Jenő** (1907–1938) erdélyi magyar költő. Itt végezte tanulmányait **Pálóczy Horváth Lajos** (1899–1974) közgazdász, író.

Az ugocsaiak is Beregszászt tartották kultúrcentrumnak, gyakori résztvevői voltak az itt szervezett irodalmi rendezvényeknek is. A tehetősebb szülők az elitképző beregszászi gimnáziumba adták gyermeküket, akik közül jó néhány a későbbiekben ismert személyiségként vonult a vidék kultúrtörténetébe. Nagyszőlősön született a korábban már említett **Nagy Endre** író, aki Ady és Móricz belső baráti köréhez tartozott. Nagyszőlősön látta meg a napvilágot **Neufeld Béla** (1989–1962) orvos és közíró, akit a „szegények orvosaként" ismertek. Munkatársa volt a *Huszadik Századnak,* a *Kolozsvári Korunknak*, a pozsonyi *Az Út* és Új Szó című lapoknak. **Fábry Zoltán** politikai harcostársa volt. Baráti köréhez tartozott az utolsó éveiben Nagyszőlősre került és itt elhunyt **Czabán Samu**, a Fancsikán tanító **Ilku Pál** író, aki a fancsikai **Kutlán István** festő, tankönyvíró pedagógus kollégája volt. Ebben a városban van eltemetve **Révész Imre** festő, Munkácsy Mihály tanítványa.

A két világháború között a fentebb felsorolt személyiségek mindegyike Ady szavait idézve a *„magyar intellektuális forradalomnak vitéze"* volt.

Kárpátalja két világháború közti magyar irodalmi élete a mostoha körülmények ellenére is kimutatta vitalitását és fejlődőképességét. Az utókor becsüli **Sáfáry Lászlót,**[109] **Tamás Mihályt,**[110] **Simon Menyhértet, Ilku Pált, Sütő Kálmánt.** Műveik újabb kiadásai,[111] próza- és versválogatásokat tartal-

[109] A Sáfáry-verseket Magyarországon, az ezredforduló után kiadott reprezentatív antológiákba beválogatják: Lásd: SÁFÁRY László: Fiatal fák. In: *A magyarokhoz*. Magyarság- és istenes versek az Ómagyar Máriasiralomtól Trianonig és napjainkig. A második kiadás javított bővített, kötött változata. Szerkesztette. MEDVIGY Endre. Felsőmagyarország Kiadó, Kiskapu Kiadó, 2003.-477. p.

[110] Tamás Mihály prózai munkáiból több válogatás jelent meg az anyaországban Felvidéken és Kárpátalján: Lásd: TAMÁS Mihály: *Szép Angéla háza és más történetek* (novellák). Hatodik Síp Könyvek, Mandátum Kiadó, Beregszász- Budapest, 1994. A Hatodik Síp két írását újraközölte: 1993/Ősz (Budapesti találkozó), a 1994/Nyár (Móricz Zsigmond).

[111] Újra kiadott fontosabb művek: SÁFÁRY László: *Korforduló*. Összegyűjtött versei (SÁNDOR László szerkesztésében és bevezető tanulmányával. — Budapest, 1969.; TAMÁS Mihály: *Két part közt fut a víz*.

mazó antológiák,[112] a szavalóversenyeken továbbélő írásaik, az emlékezetüket megörökítő emléktáblák, utcai elnevezések, mind azt bizonyítják, hogy ezek az alkotások bőven hordoznak mondanivalót és üzenetet a történelmi megrázkódtatásokat túlélő, a hasonló kisebbségi „kutyaszorítóba" kerülő XXI. századi nemzedékek számára is. **Győry Dezső** átköltött szavaival újra elmondhatjuk: *„Európát érzem, de Kárpátaljáért fájok..."*

11. Képzőművészeti élet

A csehszlovák időszakban az új politikai helyzet előidézte Kárpátalja politikai elszigetelődését, ennek ellenére a kreatív képzőművészek vállalkoztak a magyar művészeti élet közegének helyi megteremtésére. Igyekeztek megőrizni szuverenitásukat, és a különböző akadályokat leküzdve megteremtették saját alkotóműhelyeiket, kiállítási fórumaikat.

A Munkácsi Művész Klubot másnevén a *Ruszinszkói Festőművészek Klubját* 1921 januárjának első hetében hozták létre (a kezdeményező bizottság: **Beregi Sámuel, Boksay József, Erdélyi Béla, Virágh Gyula, Katrics József** festő és iparművész**,** valamint mások). **Virágh Gyula** (Huszt, 1880.–Munkács, 1949.) festő lett az elnöke, aki korábban Münchenben és Budapesten tanult. 1903-ban Munkácson telepedett le, végigharcolta a világháborút. A *„Művészklub erős, egységes elindulást jelent Kárpátalja művészéletében"* – emlékezett vissza a klub egyik alapítója, **Erdélyi Béla**. – *„E művészklub tagjai: Beregi, Boksay, Erdélyi, dr. Hothyné, dr. Ruszinko, Virágh és Vitéz. Az akkor még fiatal festők az arcképfestészetben kitűnő Beregi és a dekoratív templomfestészetben értéket képviselő Virágh voltak az egyesület szeniorjai."*[113]

A Művészklub kiállító tagjai (**Beregi Sámuel, Boksay József, Erdélyi Béla, Virágh Gyula**) megalakulásuk idején nagyszámú közönséget vonzó

Mirákulum. Drótvasút. Bratislava, Madách, 1983; SIMON Menyhért. Írtam lelkes, ifjúi hittel. Válogatott versek. Összeállította: BAGU Balázs. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1998, ILKU Pál: *Az osztály zendűlői* (a cenzúrázott *Lendület* eredeti szövege), Budapest, 1949. (A cseh, szlovák, lengyel és ukrán fordítások 1951-ben, illetve 1971-ben jelentek meg.) SÜTŐ Kálmán: *S az életemet széjjelosztom...* Válogatott versek. (A költő előszavával. BALLA László elemző utószavával), Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1984; *Holdarcba nézve,* Összegyűjtött versek. NAGY ZOLTÁN Mihály utószavával, Galéria Kiadó, Ungvár, 1992.

[112] Antológiák: *Lecke.* Kárpátaljai magyar elbeszélők a XX. századból. Összeállította és az utószót írta: GORTVAY Erzsébet. Az antológia szerzői: Demjén Ferenc, Herpay Ferenc, Nátolyáné Jaczkó Olga, Rácz Pál, Tamás Mihály stb. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2001. *Verecke.* Kárpátaljai magyar költők a XX. századból. (Antológia). Összeállította és az utószót írta: GORTVAY Erzsébet. Az antológia szerzői: Demjén Ferenc, Fülöp Árpád, György Ferenc, Győry Dezső, Ják (Jakubovits) Sándor, Kiss László, Mécs László, Prerau Margit, Sáfáry László, Simon Menyhért, Sütő Kálmán az 1919-1944 közti korszakból. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2003.

[113] Erdélyi Béla: *Képzőművészet*. – In: Csíkvári Antal (szerk): Ungvár és Ung vármegye. Budapest. 1940. 154. p.

tárlaton mutatkoztak be, amelyen **Medgyaszay Vilma** budapesti színésznő is fellépett. A korabeli sajtóhírekből (*Tyukodi Pajtás, Kárpáti Híradó, Új Kelet, Közélet, Munkácsi Közlöny, Az őslakó, Kárpáti Futár, Magyar Élet, Független Újság, Munkács, Az Élet*) és más eseménykrónikákból[114] az is kiolvasható, hogy a munkácsi csoportosulás a 20-as és a 30-as években, sőt a 40-es évek elején a vidék művészeti életének formálásában, árusítással egybekötött kiállítások, vándortárlatok, művészeti fórumok, művésztelepek, rajziskolák, művészeti témájú ismeretterjesztő előadások megszervezésében, Kárpátalja viszonylatában is aktív és vezető tevékenységet fejtett ki. Egyes tagok Munkácsnak is köztéri emléktáblákat, szobrokat alkottak. Ipar- és képzőművészeti tárlataiknak, bemutatkozásaiknak helyet adott a munkácsi városháza, a Csillag Szálló, az új Tannenbaum-szalon, a munkácsi iparművészeti iskola, a gimnázium kiállítóterme, a Kereskedelmi Kör nagyterme is. A *Művészklub* agilis tagjai tartották a kapcsolatot a magyarországi és budapesti, az erdélyi és felvidéki, valamint a müncheni, párizsi művészekkel, alkotóműhelyekkel, kölcsönös tárlatok résztvevői voltak. Bekapcsolódtak a **Thorma János** mester által vezetett nagybányai művésztelep munkájába is. Szakmai együttműködés alakult ki a szlovákiai, cseh, lengyel és az oroszországi képzőművészek egyes képviselőivel. A nagybányai festőiskola számon tartott képviselője volt **Katz Márton** (1912–1943) zsidó származású képzőművész is.

A *Munkácsi Művészklub* sokrétű tevékenységéből a teljesség igénye nélkül csupán néhány példát, adatot említünk. A *Művészklub* az év végén Beregszászban téli tárlatot rendezett Kárpátalja és Kelet-Szlovenszkó festőművészeinek alkotásaiból. Ősszel Ungváron **Angyal Géza** festőművésznek és grafikusnak, **Bayer Ágost** festőművésznek volt kiállítása.

1922-ben Ungváron előbb önálló bemutatkozási lehetősége volt **Boksay Józsefnek,** majd a *Művészklub* tagjainak – **Erdélyi Béla, Boksay József, Virágh Gyula, Grabovszky Emil, Ijjász Gyula** – műveit láthatta a közönség. Bemutatkozott több magyarországi alkotó is.

1922–1923 fordulójának nagy eseményei voltak a Petőfi születésének centenáriuma alkalmából tartott ünnepségek. Az 1920-as években tűnt fel **Spaláné Benes Miláda** ungvári festőművész. A közös tárlatok sorában nagy feltűnést keltett az 1926-os ungvári (**Boksay József, Novák Andor, Vaczik Theodor, Szay Károly**), az 1933-as munkácsi képzőművészeti seregszemle, amelynek anyagát utána csehszlovákiai körútra vitték.

[114] Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944* (2002).

1926 márciusában **Bánsághy Vince** szlovenszkói festőművész alkotásait a Csillagban tekinthették meg az érdeklődők.

1927-ben az ungvári tárlaton a munkácsiakat **Erdélyi Béla** képviselte, amelyen **Bócsai, Kelem József, Novák Andor** is jelen volt képeivel.

1928 áprilisában budapesti festők (**Iványi–Grünwald, Lencz, Szüle, Nyáray, Glater, Olgyay, Komáromy–Katz, Újvári, Dudits, Juszkó**) képvásárral egybekötött kiállítást rendeztek a munkácsi Csillag Szálló „nyári" helyiségében.[115]

1930-ban **Benjamin Herman** akadémiai festőművész, kitűnő portréfestő látogatta meg Munkácsot.

1931-ben a város vendége volt **Bányász István** akadémiai festőművész. Nyáron a kaszinóban a munkácsi **Bukovinszky Gyula** fiatal festőművész debütált.

1933–1934-ben a munkácsi városháza adott otthont a kárpátaljai festők időszaki kiállításának.

Az 1935-ös esztendő egyik legfontosabb munkácsi eseménye: télidőben **d'van Sárospataky László** a prágai akadémia növendéke 25 munkáját a Tannenbaum-szalonban állította ki, akit a sajtó Kárpátalja legifjabb tehetségének nevezett.[116]

1936-ban is pezsgő képzőművészeti életről számolnak be a lapok. A *Munkácsi Művészklub* **Ijjász Gyula** kárpátaljai festőművésznek szervezett kiállítást. A klub alapító tagjainak munkáit bemutatták a vidék nagyobb városaiban. Érdekességként említhető meg **Lahita Ernő** munkácsi festőművész egyedi teljesítménye, aki 1936 áprilisában különféle magvakból rakta ki **Hrabár Konstantin** kárpátaljai kormányzó életnagyságú képét. Az alkotást a művész eladta Ungvár városának.

Többek között az év elején munkácsi festők is részt vettek az ungvári kiállításon. Nagy sajtóvisszhangja volt a Latorca-parti városban a **Boksay József,** továbbá **Erdélyi Béla** és testvére, **Hrz Erdélyi János** tájképeit bemutató kiállításnak, aki a budapesti iparművészeti főiskolán tanult. A pozsonyi februári vándortárlaton **Erdélyi** mellett **Virágh Gyula** is képviseltette magát festményeivel. Az őszi ungvári tárlaton **Erdélyi Béla** fiatal festőművészeket (**Gál Emma, Sárkány Baba /Jolán/**) mutatott be. Az utóbbit a portréfestészet nagy ígéretének tartotta.[117]

[115] Őslakó, II. évf. 1928. április 22.
[116] Új Kelet, III. évf. 1935. február 2.
[117] *Munkácsi Közlöny*, III. évf. 1936. szeptember 30.

1937-ben méltatták **Remes Ferdinánd** festőművész negyedszázados alkotói jubileumát. 1938 februárjában párizsi kiállításon mutatták be a kárpátaljai festők műveit. Az 1930-as években jelentkeztek **Sárkány Baba (Jolán), Lahita Ernő, Boreczky Béla, Koczka András, Soltész Zoltán** festőművészek.

1937-ben ungvári alkotókkal állított ki például **Dobos Endre** munkácsi festőművész.

A Munkácsi Művészklub meghívására időről időre kiállítottak Kárpátalján magyarországi festőművészek is (**Bayer Ágost**, **Knicht Sára**, **Mund Hugó, Iványi Grünwald Béla, Benjamin Herman, Apáti-Abkarovics Béla, Rottmann Mozart, Rudnay Gyula, Lakos Alfréd, Magyar–Mannheimer Gusztáv és mások**).

A nagybányai festőiskola mintájára 1926 nyarán **Erdélyi Béla** festőiskolát szervezett Munkácson, majd Ungváron. Mint ismeretes, Erdélyi 1916-tól a munkácsi tanítóképző rajztanára, 1918–1922 között igazgatója, majd müncheni tanulmányútja után 1927-ig ismét Munkácson oktatott, tehát a munkácsi művészeti élet vezető személyisége lett, aki a tanintézetben is felkarolta és támogatta a tehetséges fiatalokat. A nemes kezdeményezést a helyi képzőművészek és művészetpártolók is támogatták. A telep és az iskola vezetését **Mousson Tivadar** festőművészre bízták, aki több kiállítást, festőtábort és más rendezvényt is támogatott, szervezett.[118] A festőiskola vezető tanítómesterei, főként **Boksay József** és **Erdélyi Béla,**[119] fellendítették a munkácsi és az ungvári, illetve a kárpátaljai művészeti életet, gyarapították a pályakezdő alkotók szakmai tudását.

1927-től Erdélyi Béla az ungvári tanítóképzőben folytatta rajztanári tevékenységét. Így a Munkácson kezdeményezett és Ungvárra áthelyezett *szabadiskola* az Ung-parti város hajdani leánypolgárijában (ma: 1. sz. középiskola) a folyó év őszétől tovább működött. A tandíj csekély volt, a szegényebbek ingyenesen járhattak ide. Az iskola *„pártfogásába vette a tehetségeseket, és ennek eredményeként az ifjú nemzedék közül sok olyan értéket termelt ki, akik nagy és biztató ígéretei Kárpátaljának."*[120] **Boksay** naturalizmusa és impresszionizmusa, valamint **Erdélyi** expresszionizmusa nagy hatással volt különösen **Koczka Andrásra, Boreczky Bélára, Kontratovics Ernőre, Petky Sándorra, Dobos Endrére, Soltész Zoltánra, Dvan Sárospataky Lászlóra, Hrz Erdélyi Jánosra**, akik a szabadiskola legtevékenyebb növendékei lettek. Később a kárpátaljai festők második nemzedékének jeles tagjaivá nőtték ki

[118] *Kárpáti Híradó,* III. évf. 1926. június 16.
[119] *Keleti Újság,* VII. évf. 1927. november 26.
[120] Erdélyi Béla: *Képzőművészet...*, -154. o.

magukat. **Balla László** szerint: *„A kárpátaljai művészet fejlődése szempontjából az iskola működése szinte felmérhetetlen jelentőségű, innen kerül majd ki a nagy második nemzedék nem egy kimagasló egyénisége."*[121]

A kárpátaljai művészeti élet harmadik döntő eseménye, hogy 1931-ben **Boksay József** monumentalista és realista festő és **Erdélyi Béla** realista, modernista és impresszionista festő, valamint cseh festők **(Bedrich Odian, Jaroslav Kaigl)** kezdeményezésére Ungváron megalakult a *Podkarpatszka Ruszi [Kárpátaljai] Képzőművészek Szövetsége.* A helyi magyar sajtóban *Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete* néven futott.

Ennek a háború elvesztéséig **Erdélyi Béla** volt az elnöke,[122] aki később született tanulmányában megfogalmazta az alkotóközösség célját is: *„A közös szociális érdek a művészeket nemzetiség és valláskülönbség nélkül egy táborba tömörítette... Az egyesület művészeti irányítása főleg Boksay és Erdélyi nevéhez fűződik. A komoly művészet kifejlődéséért Erdélyi nagy harcot folytatott az autodidakták és a dilettánsok ellen... az ifjú művészek bekapcsolódásával az egyesület évről évre megrendezte sorozatos kiállításait."*[123]

Az egyesület vezetősége: **Erdélyi Béla** elnök, **Endrédy György** alelnök, **Koczka András** titkár. A választmány tagjai: **Apáti–Abrakovics Béla, Dobos András, Manajló Tivadar, Hrz Erdélyi János, Soltész Zoltán.** A bíráló bizottság tagjai: **Apáti–Abrakovics Béla, Boksay József** és **Erdélyi Béla**.

A fentebb felsoroltakon kívül az egyesület tagja volt a zsidó származású Bruck-tanítványnak tartott **Beregi Sámuel/Welber Sámuel**[124] (Munkács, 1876–1943) jeles portréfestő, a prágai Iparművészeti Főiskolát végzett, ruszin családból származó **Manajló Tivadar,** aki kiváló ismerője a ruszin ornamentnek és dekorációnak, az Amerikát, Münchent, Párizst bejárt és Ungváron letelepedett **Ijjász Gyula** (Ungvár, 1874–1943) festőművész. Fiatalon kiment az USA-ba, fizikai munkát végzett, közben rajziskolába járt. 1900–1902 között Münchenben Hollósy Simon tanítványa volt. Visszatért Amerikába, a The New York Times rajzillusztrátoraként tevékenykedett. 1910-től Párizsban tanult. A világháború idején önkéntes haditudósító, majd Ungváron telepedett le, itt alkotott. Az 1920-as évek második felében még egyszer megjárta a tengerentúlt.

Ugyancsak Ungváron élt és alkotott a Vaszari- és Benghard-tanítvány, **Péter Imre,** továbbá **Gottlieb Dezsőné sz. Blum Margit** és **Sárkány Jolán,**

[121] Balla László: *Erdélyi Béla és kortársai...*, -17. p.
[122] *http://www.foruminst.sk/hu/9/xml/0/a_csehszlovakiai_magyarok_lexikona/1/878/karpatalja_kepzomuveszete/skat-lex_egy*
[123] Erdélyi Béla: *Képzőművészet...*, -154. p.
[124] 1944-ben koncentrációs táborba hurcolták, ahonnan nem tért vissza.

Dobos Endre, a Munkácsról indult Virágh-tanítvány, **Bukovinszky Gyula** és a fancsikai **Kutlán István,** aki Prágában, Párizsban és Nagybányán folytatott szakmai tanulmányokat.

Az egyesület tagjai minden évben (Ungváron, Munkácson, Kassán, Pozsonyban, Brünnben, Prágában stb.) megrendezték csoportos és egyéni kiállításaikat. Sorozatos színes művészlapokat adtak ki, művészettörténeti előadásokat tartottak, nyári művésztelepeket (Hajasdon, Uzsokon) működtettek.

Egy 1924-es kiállítás katalógusa felsorolta a kárpátaljai iparművészeket. Az 1920-as években emlegette a sajtó **Walentinyi Ida, Varga Irén** iparművészeket, az 1930-as években a munkácsi **Bíró Istvánt** ugyanezen a területen, valamint a munkácsi **Ádám Gyula, Ortman Rezső** szobrászokat.

Ismert volt **Markovics Antal** munkácsi fotográfus, akit Budapesten és a felvidéki iglói (jelenleg Szepesújhely vagy Szepesújfalu, szlovákul Spišská Nová Ves) iparkiállításon is kitüntettek. A hivatásos fotográfusokat egybetömörítette az 1933. április 5-én alakult *Ruszinszkói Fényképészek Szövetsége,* melynek tagjai elhatárolódtak az amatőr fényképészektől, mivel azok *„rontották a hivatásosok egzisztenciáját."*

Ungváron megrendezték az *I. Podkarpatszka Ruszi Iparkiállítást* több mint 600 csehszlovák, lengyel, román, német, magyar, svájci, belga kiállító részvételével.

Az iparművészek közül országosan is kiemelkedőnek minősül **Egry Ferenc,** a csehszlovák parlament szenátora, 1938 után a Magyar Országgyűlés képviselője által vezetett kisgejőci harangöntöde, amelyet az Egry-család 1793-ban alapított, és egészen a II. világháború végéig működött. A cég megalakulásától kezdve több művészi szinten kivitelezett Egry-harangot avattak Kárpátalja számos településén a római katolikus, a görögkatolikus, a református templomokban. A kiállításokon rendszerint aranyérmet nyert. Keresetéből adományozott pártcélokra, kultúraszolgálatra, megesett, hogy a harangot ingyen adta valamely kárpátaljai egyházközségnek, felekezeti megkülönböztetés nélkül.[125]

12. Magyar újságok, periodikák, nyomdák, könyvkiadás

Sándor László[126] szerint Kárpátalja városaiban 1918 és 1938 között – nem számítva az idegen nyelvű sajtókiadványokat – összesen mintegy hetven új-

[125] Kisgejőcön ma is nagy kultusza van (tiszteletére emléktáblát állítottak, utcát neveztek el róla.

[126] SÁNDOR László: *Kárpátukrajnai magyar könyv- és lapkiadás, nyomdászat és könyvkereskedelem 1918-1980-ig.* In: magyar Könyvszemle, 1983, 2. sz. 186-194 p.

ság – főleg hetilap – jelent meg. A nyilvántartott lapok zöme egy-két szám, évfolyam megjelenése után megszűnt, újak alakultak.

A vidékhez kötött lapok nevében rendszerint ott találjuk a *„Kárpátalja(i)"* és a *„Kárpáti",* illetve a *„Ruszinszkói"* jelzőt is. A lapok: *Kárpátalja* (1926), Kárpátalja (1934–1935), *Kárpátaljai Hét, Kárpátaljai Magyar Almanach, Kárpátaljai Közlöny* (1939–1944), *Kárpáti Magyar Gazda* (1930-ig *Ruszinszkói Magyar Gazda*), *Kárpáti Magyar Hírlap*, Kárpáti *Figyelő, Kárpáti Futár, Kárpáti Napló, Kárpáti Sport, Kárpáti Szemle, Kárpáti Vadász* stb.

1927-ben 59 hírlap jelent meg Kárpátalján, ezekből egynyelvűek: 22 magyar, 10 ruszin, 10 orosz, 5 héber, 4 cseh és 2 ukrán, többnyelvűek: 1 ruszin-magyar, 1 magyar-orosz, 1 cseh-orosz-magyar, 2 cseh-ruszin. Az 1934. szeptember 25-i állapot szerint Kárpátalján összesen 40 lap jelent meg, ebből 23 volt magyar nyelvű. A csehszlovák „polgári demokrácia" a magyar nyelvű újságok, folyóiratok kiadását engedélyezte, de a szigorú cenzúrázási intézményt itt is bevezette.

1920. január 31-én megjelent a *Munkás Újság* első száma, amely 1938-ig a szocialista eszmék és a szocialista irodalom terjesztője. Szerkesztői: **Gáti József** (1985–1944), **Fejér Herman** (1892–1935), **Török Pál** (1898–1936).

A teljesség igénye nélkül fontosnak tartjuk megemlíteni a magyar polgári értékeket képviselő lapok közül az 1920. augusztus 3-án indult *Ruszinszkói Magyar Hírlapot,* amit 1930 októberétől 1944-ig *Kárpáti Magyar Hírlapként* jegyeztek. 1938. november 13-tól a *Kárpáti Magyar Hírlap „Ung, Ugocsa, Bereg, Máramaros vármegyék magyarságának a cseh megszállás egész ideje alatt hivatalos napilapja,"* 1941-től *„Független politikai napilap."*[127] A napilap felelős szerkesztője: **dr. Zombory Dezső,** majd 1926-tól **Kováts Miklós.** Az újság a Ruszinszkói Magyar Jogpárt szócsöve. 1922. július 5-től a kárpátaljai pártszövetség hivatalos lapja.

Az újraindított *Ungvári Közlöny* a Magyar Jogpárt hivatalos lapjává alakult át. Egy év sem telt el, 1923. november 4-én az ungvári rendőrkapitányság betiltotta az *Ungvári Közlönyt* és pártját. Ezt az eszmekört szolgálta a **Vidor Marcell** (1876–1945) költő, író által a század elején alapított *Határszéli Újság*, amely a keresztényszocialista párt újsága lett.

A *Kárpáti Híradó* hetilap szerkesztője **Rácz Pál** író, majd **Simon Menyhért** költő volt.

Kiss László költő az ungvári polgári liberális Új Közlöny újságírógárdájához tartozott. A hetilapok közül a *Ruszinszkói Népszava* (az 1925-ben

[127] Fedinec Csilla: 2002. -300. p.

megszűnt kárpátaljai lap jogutódja: *Csehszlovákiai Népszava*), a *Keleti Újság* voltak a legismertebbek. Vegyes nyelvű lapként Ungváron jelent meg az *Idegenforgalom és Turisztika* (szerkesztő **Visnovsky Milan**), a *Sanitas* társadalmi és közegészségügyi szaklap (1934, szerkesztő: **Szőke Andor**) stb. 1936 folyamán Ungváron összesen 44 újság jelent meg, ebből 1 cseh, 16 ruszin, 4 magyar pártsemleges. Tizennégyszer került sor lapbetiltásra, és 47 esetben lapelkobzásra. 1937-ben a lapok száma 48-ra emelkedett, ebből 6 magyar politikai és 7 magyar független lap.

A munkácsi lapok közül említésre méltó a *Munkács* (a 46. számtól szerkesztője **Tárczy Károly**), az Őslakó (1927. március 6-tól indult **R. Vozáry Aladár** kiadásában és szerkesztésében). 1927. február 12-én egyesült a két lap szerkesztősége. A harcos lapnak 1933. augusztus 27. és 1934. április 22. között **Gergely Albert** volt a felelős szerkesztője. 1936 folyamán **Róth Béla** munkácsi újságíró új lapot indított *Független Újság* címmel. Itt jelent meg *Az Élet,* majd a *Magyar Élet* című lap, amely egy időben egyedül vállalkozott **Fábry Zoltán** írásainak közlésére. Az 1935. március 15-i állapot szerint Munkácson 16 magyar, 6 ruszin/orosz/ukrán és 4 zsidó lap jelent meg.

A beregszászi lapok közül kiemelkedik a *Szabadság,* a Csehszlovák Szociáldemokrata Párt 1929-ben indult új magyar nyelvű kárpátaljai lapja. 1934 folyamán a *Kárpátalja* című független, párton kívüli hetilap jelent meg, szerkesztői **Nádas József** és **Kiss László.**

Az államfordulat után Nagyszőlősön az *Ugocsa* (szerkesztő: **Spolarich János**) továbbra is megjelent.

A magyar lapok többsége különböző pártpolitikai irányzatok kiszolgálói voltak, és nem játszottak különleges szerepet a helyi irodalom fejlődésében, az irodalmi hagyományok ápolásában. A leközölt, gyenge minőségű írások zöme aktuálpolitikai célokat szolgált.

Az államfordulat után a szlovenszkói és ruszinszkói magyar újságírók is megszervezték érdekvédelmi, szakmai szervezetüket. Először 1926. április 19-én Pöstyénben alakult meg a hivatásos újságírókat tömörítő *Csehszlovákiai Magyar Újságírók Szindikátusa,* melynek elnökévé **Dzurányi Lászlót**, ügyvezetőjévé **Kasztor Ernőt** választották. A szindikátus békefenntartó szerepkörben a lapok és újságírók egymásközti ellentéteit is igyekezett enyhíteni, tisztázni. Például a testület határozatban ítélte el, hogy a kassai magyar sajtó egymás elleni támadások színtere lett. A szindikátus vezetőinek támogató részvételével Ungváron május 26-án megalakult a *Ruszinszkói Magyar Újságírók Szövetsége.* Elnöke: **Havas Emil** (Új Közlöny). A két világháború kö-

zött különböző ideológiai irányzatok híveiként a hivatásos magyar újságírás markáns és éles tollú képviselői voltak. 1934 augusztusában Romániában, Bulgáriában és Törökországban tanulmányúton vettek részt. Kapcsolatban álltak a külföldi, köztük a magyarországi hírlapírókkal is.

A csehszlovák korszakban a többi ruszin, zsidó, német sajtóorgánum mellett a magyar lapok napi, heti és időszaki számait csakis cenzori engedélylyel lehetett nyomdába küldeni. Gyakran jelentek meg úgy a számok, hogy a betördelt, de letiltott cikkek helyei üresen maradtak. A szerkesztők ezzel jelezni kívánták az olvasónak, hogy a cseh kormányszerveket bíráló írásokat a cenzor önkényesen törölte. De elkoboztak teljes lapszámokat is. 1934 júliusában életbe lépett új sajtótörvény kimondta: *„a kormány bírósági ítélet nélkül is elrendelhet lapbetiltásokat, megvonhatja a lapok postai és vasúti szállítási jogát, utcai elárusíthatását és az újságokat kötelezheti a kormánytényezők nyilatkozatainak első oldalon való közlésére."*[128] Például az *Őslakó* 1930. szeptember 28-i számát elkobozták, azért mert a „*Ruszinszkó"* szót használta a „*Podkarpatszka Rusz"* elnevezés helyett.

Szigorúan ellenőrizték az olyan magyarországi sajtókiadványok behozatalát is, amelyek rendszeresen közöltek *„területi revízióval"* kapcsolatos írásokat. Például 1934 januárjától a Csehszlovák Köztársaság területére a magyarországi politikai napilapok közül csak a *Népszavát* engedték be. 1932-től még a *Nyugat* című folyóiratot is *„kitiltották Csehszlovákia, illetve Szlovenszkó és Kárpátalja területéről."*[129] A magyar szervezetek heves tiltakozásának köszönhetően a továbbiakban ugyan egy új rendelettel[130] megkönnyítették, de továbbra is felügyelték a magyarországi nyomtatott kiadványok behozatalát. 1934 folyamán a következő magyarországi lapok jöhettek be: *Színházi Élet, Tolnai Világlapja, Népszava*. 1936-ban az *Újság, Magyar Hírlap, Esti Kurir* című lapok csehszlovákiai terjesztését is engedélyezték.

1918–1938 között, illetve 1945-ig Kárpátalján 35 *nyomda* működött.[131] Ezek nagyobb része árszabályhű üzem volt (20), kisebb része árszabály-közösségen kívül állt (15). A nyomdák java részében kézi szedés folyt, a nyomógépek, a gyorssajtók elavultak voltak. Szedőgépekre a nyomdák csak a terület három nagyobb városában tettek szert, de még a harmincas évek közepén is Ungváron csak 5, Beregszászon 1 Linotype szedőgép, Munkácson pedig

[128] Fedinec Csilla: 2002.-225. p.
[129] Őslakó, 1932. január 3.
[130] 1932. április 11-én kelt rendelet június elsején lépett életbe.
[131] SÁNDOR László: *Kárpátukrajnai magyar könyv- és lapkiadás, nyomdászat és könyvkereskedelem 1918-1980-ig.* In: magyar Könyvszemle, 1983, 2. sz. -186-194 p.

1 Typograph szedőgép dolgozott. A legtöbb nyomda Ungváron működött, összesen 12, Beregszászon 5, Munkácson 7, Huszton 4, Nagyszőlősön 2, Ilosván, Nagybereznán, Szolyván, Ökörmezőn, Técsőn egy-egy nyomda dolgozott, az utóbbiak kis teljesítményűek voltak, s elsősorban a helyi igényeknek tettek eleget.

Tárgyalt korszakunkban Kárpátalján intézményes *könyvkiadás* nem volt. A nagyobb nyomdák vállalkoztak elsősorban könyvek kiadására, de csak akkor, ha a szerző teljes egészében, vagy legalább részben előlegezte a kiadás költségeit. Így jelent meg például **Mécs László** első verseskötete *Hajnali harangszó* címmel 1923-ban a *Földesi Nyomda* „kiadásában".

Ha megnézzük a **Fedinec Csilla**[132] által készített bibliográfiát (amely egyébként az interneten is megtalálható), láthatjuk, hogy 1919 és 1944 között mintegy kétszáz kiadvány jelent meg Kárpátalján (a lista nem teljes). Megjegyzendő, a bibliográfusok egész Csehszlovákia területén kb. 2000 megjelent magyar könyvről tudnak, amelyből csak igen kivételes esetben került néhány darab a kárpátaljai olvasó asztalára. A vidékünkön kiadott 200 könyv változatos műfajiságot képvisel: sorozatok (41), időszaki kiadványok (14), könyvkatalógus (2), szervezetek és testületek (6), orvostudomány és egészségügy (2), technika (1), teológia, vallás (18), szociológia, szociográfia (2), politika (10), történelem (17), életrajzok (6), gazdaság, jog, közigazgatás (14), társadalompolitika (12), oktatás (10), népművelés, kultúra (6), nyelvtudomány (4), szépirodalom (47), riport (4). Tovább bontva az adatokat: Ungváron 123, Munkácson 37, Beregszászban 30 és egyéb települések nyomdáiban 16 könyv látott napvilágot.

A listán mindössze harmincöt olyan szépirodalmi kiadvány van, amely valóban közkézen forgott, és nem volt köze a politikához. A másik része a klasszikus magyar szerzők (Petőfi, Jókai stb.) műveiből került ki. Azért volt szükség a klasszikus magyar szerzők újrakiadására, mert 1919 és 1938 között Kárpátaljára nem engedték behozni a magyar nyelvű könyveket. Ebből az intézkedésből is kitűnik, hogy a cseh demokrácia csupán papíron létezett, mert rendkívül erős cenzúrát gyakorolt a valóságban: félig kicenzúrázott könyvek és újságok jelentek meg (akár üresen hagyott lapokkal is). Ezeknek a cenzúrázott kiadványoknak ma már komoly kultúrtörténeti értékük van.

[132] FEDINEC Csilla: *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918-1944. Politika, államigazgatás, kisebbségek*. 653-647. old. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja-Dunaszerdahely, 2004. - 663 o. Bibl. -639-652. o. *Kárpátaljai magyar nyelvű könyvtermés 1918-1944*. 653-663. old. Tárolt változat: http://fedinec.tortenelem.mtaki.hu/

A csehszlovák hatóság éber ideológiai őrei a könyvkiadást, könyvkereskedelmet, az iskolai és a települési közkönyvtárak ellátását is ellenőrzésük alatt tartották. Vizsgálták a Magyarországról érkező könyvszállítmányokat is. Ezzel kapcsolatosan Munkács vezető magyar lapja írta, hogy „*Szlovenszkóba és Kárpátaljára az 1919 után megjelent magyar könyvet, folyóiratot (ha csak nem kap különös engedélyt) nem engedik be.*"[133] A korbeli sajtóhír szerint 1932. július 20-án a munkácsi rendőrség könyvrazziát tartott az egyik munkácsi könyvkereskedésben, és lefoglalta többek között Zilahy Lajos, Benedek Elek, Jósika Miklós, Széchenyi István munkáit.

A kárpátaljai hírlapok és könyvek kiadásával 24 nyomda foglalkozott. Ungváron a 12 nyomdából piacvezető volt a *Lám, Földesi, Viktória, Skolnaja Pomoscs,* és a *Szent Bazil Rendiek* kisüzeme. Kisebb kapacitásúak: *Székely–Illés, Unió, Svoboda*. A magyar fordulat után kezdte el működését a *Miravcsik, Magyar Királyi Állami Nyomda, Ung Megyei Nyomda, a Kárpátaljai Tudományos Társaság.*

Munkácson 9 nyomda üzemelt: a *Welber, Reform Könyvnyomda, Nekudah, Grosz, Grunstein, Novina, Typographia, Pannónia* és *Kárpátia*. Beregszászban két nyomdáról van adatunk: a *Kálvin* és a *Merkur* nyomdákról. A *Kálvin nyomda* a Kárpátaljai Református Egyházhoz (püspök: **Bertók Béla**) tartozott, 1923–1939 között mintegy 25 könyvet jelentettek meg.

A kiadott könyvekből a települési és iskolai könyvtárak is kaptak, illetve vásároltak.

Az oktatási minisztérium rendelkezésére a népiskolákban a tankönyveket, tanszereket is revízió alá vették. Többek között a tankönyvekből töröltek mindent (szövegeket, képeket, illusztrációkat, térképeket, statisztikai adatokat stb.), ami esetlegesen államellenes tendenciájú, és nincs összhangban az állam érdekeivel és történelmével. Tiltották azoknak a térképeknek a használatát, melyeken a helységeket nem hivatalos nevükön jelölték meg, hanem régi nevükön szerepeltek, vagy az akkori határokat helytelenül tüntették fel.

A pozsonyi iskolaügyi referátus 1934. szeptember 5-én kelt 6709/III. sz. rendelkezése arról értesítette a községi és iskolai könyvtárakat, hogy 271 könyv indexre került, közte **Prohászka Ottokár, Babits Mihály, Gárdonyi Géza, Gulácsy Irén, Herczeg Ferenc, Kiss József, Kodolányi János, Kosztolányi Dezső, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső**, valamint **Sziklay Ferenc, R. Vozáry Aladár** és mások művei.[134] Fontos meg-

[133] Őslakó, 1931. május 24.
[134] Fedinec Csilla: 2002.- 226-227. p.

jegyezni, hogy a hatóságok a felsorolt szerzők közül **Gulácsy Irén, Nyírő József, Tamási Áron, Szántó György, Makkai Sándor, Ligeti Ernő, Kós Károly** (Erdély), **Herczeg Ferenc, Móra Ferenc, Komáromi János, Babay** József, **Csarhó Kálmán, Török Sándor** (Magyarország) egyes műveit 1943 szeptemberében a helyi könyvkereskedelembe beengedték.

Egyébként Ruszinszkóban 1935-ben az 592 könyvtárból (könyvállománya 98 728 kötet) 109 magyar könyvtárat tartottak nyilván. Az olvasási szokás-felmérés listáját **Jókai Mór, Móricz Zsigmond** és Gárdonyi Géza vezette. Őket **Zilahy Lajos, Harsányi Zsolt, Makkai Sándor, Gulácsy Irén** művei követték. A munkácsi városi könyvtárban 1931 folyamán a legtöbbet **Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza** és **Hugo Bettauer** műveit olvasták. Az olvasási kultúra meglehetősen igénytelen volt, legtöbben a ponyvaregényeket, naptárakat és a hírlapokat olvasták.

13. Film, rádiózás

A két világháború közti sajtóorgánumok, köztük a munkácsi *Magyar Írás* c. irodalmi és művészeti folyóirat több cikke foglakozik a nagyobb településeken kiépítésre kerülő mozihálózattal, a „mozgó", azaz mozgóképvetítéssel, új filmek bemutatásával.

Az áttekintett publikációk elsősorban a korabeli filmművészet magyar és külföldi alkotásait kísérték figyelemmel, illetve közölt róluk ismertetéseket, elemzéseket.[135]

Érdekes tudni, hogy 1920. október 30-án Ungváron megnyílt az első mozi (mozgószínház). Munkácson levetítették (1930 júliusában) *Szerencsés fiú* címmel az első hangosfilmet. Egy éven belül (1931 decembere) pedig az első magyarul beszélő játékfilmet is bemutatták. A korabeli sajtóból arról is értesülhetünk, hogy a munkácsiak az első magyar nyelvű „cenzúrázott" hangoshíradót is (1932. január 16.) megtekintették a helyi „mozgószínházban".

A térségben az 1920-as évek közepétől a rendszeres rádiózás is megindult, 1934-től a kassai, majd a pozsonyi rádió magyar adást is sugárzott, amely

[135] Lásd a *Magyar Írás* fontosabb publikációit: Eme: Új magyar filmek. /Meseautó. Béla a Savoyban. *Helyet az öregeknek./* In: Magyar Írás, 1935. 1. sz. -120-122. p., Eme : Film, *Az iglói diákok*. In: Magyar Írás, 1935. 4. sz. -120-121. p., Eme : Film. / *A cigánybáró, Stradivari./* In: Magyar Írás, 1935. 9. sz. -126. p., FÉJA Géza: *Film és irodalom*. 1 In: Magyar Írás, 1936, 4. sz. -86-87. p., MUHORAY Elemér : Film. */Bűn és bűnhődés./* In: Magyar Írás, 1936. 3. sz. -150-151. p., SPIELBERGER Leó : *A film új útjai*. In: Magyar Írás, 1932. -470-472, p., SZITNYAI Zoltán : *Iza néni. /Fedák Sári filmje./* In: Magyar Írás, 1934. 1. sz. -110-111. p.

iránt egyre nagyobb érdeklődés nyilvánult meg a polgárság körében. A korabeli sajtókiadványok gyakran közöltek elemzést, programokat a csehszlovákiai magyar rádió pozsonyi és kassai műsoráról.[136] Ezenkívül 1929–1932 között Kassán megjelent az első magyar nyelvű *Rádió Újság*, amelynek szerkesztője **Meisl Lajos,** kiadója **Schiffer Imre** volt.

A kassai, a pozsonyi magyar rádióadásokat a csehszlovák hatóság fokozott ellenőrzés alatt tartotta. A pozsonyi parlamentben az egyik képviselői ülésen, amikor 1928. június 26-án a Szlovenszkó és Kárpátalja villamosításáról szóló törvényjavaslatot vitatták meg, a kormánypárt vezérszónoka nemtetszésének adott hangot, hogy Ruszinszkó lakossága *„úgyszólván kizárólag a budapesti rádiót hallgatja."*[137] A későbbiekben, nevezetesen 1934 júliusától életbe léptetett hatósági rendeletekkel tiltották a kávézókban, vendéglőkben és más közösségi színtereken a németországi, a szovjet és a magyarországi rádióadások hallgatását, külön kihangsúlyozták, hogy Kárpátalján *„tilos csoportosan hallgatni a magyar politikai rádióhíreket."*[138]

A hatalom ideológusai más propagandaeszközöket is bevetettek, hogy a magyar rádióhallgatókat, újságolvasókat, mozinézőket, színházlátogatókat, könyvtárolvasókat stb. megszabadítsák a *„budapesti felfogástól."*

14. Összefoglaló következtetések

Az értékelhető eredmények mérlegének tükrében kimutatható, hogy a Csehszlovákiához csatolt Kárpátalján nagy nehézségek leküzdésével megszületett, és a Trianon utáni önszerveződéssel elindított magyar művelődés kiteljesedését 1938-ban újabb államfordulat szakította meg. Összefoglalva, a fentebb vázlatosan megrajzolt húsz év egyik megszívlelendő tanulsága, hogy nem szabad meghátrálni semmiféle hatalom előtt. Ennek az ellenállásnak a bástyái a papokkal, a civil szervezetek vezetőivel egyetemben az írástudók voltak, akik ebben a nehéz korszakban is életben tudták tartani az egységes magyar művelődéshez tartozó nyelvet és kultúrát.

Az 1918 előtti magyar irányvonalat felvállaló kulturális szervezetek, egyesületek, intézmények, pártok, történelmi egyházak és oktatási intéz-

[136] EGRI Viktor: *A hangjáték esztétikája*. In: Magyar Írás, 1937.-392-394 ., MUHORAY Elemér: *Rádió.* In: Magyar Írás, 1936. l. sz. -126. p., Eme: *Rádió. /Kabaré a rádióban, Rádiósikerek./* In: Magyar Írás, 1935. 5. sz.-127-128. p., Eme: *Rádió.* In: Magyar Írás, 1935. 9. sz. .127. p., *A szlovenszkói magyar nyelvű iskolarádió,* In: Magyar Írás, 1936. 4. sz. -125-128. p., V. S.: *A csehszlovákiai magyar rádió pozsonyi műsora*. In: Magyar Írás, 1936. 3. sz. -151-152. p.

[137] Fedinec Csilla: 2002.-174. p.

[138] Fedinec Csilla: 2002.- 231. p.

ményeik a budapesti kormány közvetett, titkos támogatását a Teleki-iroda (a TESzk segélyprogramjának koordinátora: **Papp Antal** igazgató) közreműködésével megkapták. A magyar kormányzat magyarországi társadalmi szervezeteken keresztül juttatta el támogatását a határon túli magyar intézményekhez. Így kívánták segíteni a kisebbségi magyar társadalom önszerveződését Erdélyben, Kárpátalján, Felvidéken és Délvidéken is. **Bárdi Nándor**[139] a támogatásokat áttekintő tanulmányában közölt számadatokból megtudjuk, hogy a Felvidék és Kárpátalja magyarbarát intézményeinek szánt költségirányzati 11 000 000 korona és 1 790 000 CK pénznemben megjelölt összeget Budapest utasítása szerint 1921–1930 között a következőkre használták fel:

Ruthén ügyek (politikai, iskolai)	2 000 000 korona, 1 320 000 CK
Tót párt	600 000 K
Felvidéki sajtó	3 612 000 K, 18 000 CK
Kulturális ügyek	1 800 000 K, 450 000 CK
Hírszolgálat, futárköltség	1 000 000 K, 2 000 CK
Tisztviselői segélyek	1 000 000 K
Társadalmi szerveztek	1 000 000 K

A szomorú igazság azonban az, hogy minden kulturális értéket, amit az ezeréves magyar tradíció létrehozott, sajnos ők sem tudtak megvédeni, ez a feladat a későbbi generáció vállára nehezedett.

15. Magyar művelődés a visszacsatolt Kárpátalján, 1938–1944

A bécsi döntés következtében 1938–1945 között Kárpátalja visszakerült Magyarországhoz.[140] A visszacsatolás után megszűntek a csehszlovák hatalom idején kiépített, létrehozott magyar kisebbségi intézmények, fórumok, sajtószervek.

A sajtókiadványok területén is – ideológiai, gazdasági okok miatt – nagy átrendeződés ment végbe. A megszűnt és a hatóságilag beszüntetett újságok helyébe új napi- és hetilapok jöttek létre. Néhány újság pedig politikai arcu-

[139] Lásd: BÁRDI Nándor: *A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája a két világháború között* c. munkáját. Ebből megtudjuk, hogy a magyar költségvetési támogatásban *Észak* a Felvidéket és Kárpátalját azaz a Csehszlovákiához került területeket jelentette. Itt 1922-ig Thököly és a Rákóczy Szövetség tevékenykedett, de később egyedül az utóbbi kezelte az ide tartozó segélyeket. Tárolt változat: http://adatbank.transindex.ro/regio/kisebbsegkutatas/pdf/II_fej_02_Bardi.pdf

[140] Lásd a visszacsatolt Kárpátalja történetének tudományos feltárását: BRENZOVICS László: *Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján 1939-1944*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2010.

latot váltott. A *Kárpáti Magyar Hírlap* (szerk. **Kováts Miklós, Rácz Pál**) politikai napilapként került az olvasókhoz.

A könyvkiadás *mértéke csökkent*, különösen a szépirodalmi művek kapcsán érzékelhetően, hiszen csak magánkiadásban jelenhetett meg egy–egy.

A csehszlovák hatóság idejében felfüggesztett *Gyöngyösi Irodalmi Társaság* 21 évi szünet után, **Antal Miklós** pápai kamarás elnökletével 1939. november 4-én újrakezdte működését, folytatta a kultúra, illetve meghirdette a Gyöngyösi-kultusz[141] ápolását a felvállalt konzervatív elvek szellemében. A 24 tagú egyesület vezetőségébe került **Fülöp Árpád, Rácz Pál, Mécs László.** Hét új tagot választott **Kováts Miklós** *(Kárpáti Magyar Hírlap* főszerkesztője)**, Kontratovics Irenej** (Зоря–Haj*nal, a KTT tudományos folyóiratának főszerkesztője)***,* Szénássy Barna** irodalmár, **Zádor Dezső** zeneszerző és mások személyében. A társaság ülésén előadást tartott **Baktay Ervin** orientalista, **Győrffy István,** a kolozsvári egyetem botanikusa, **Herczeg Ferenc** író és mások.

Az egyesület társrendezőként közreműködött az *Országos Irodalmi és Művészeti Tanács* által kezdeményezett *Művészeti Hetek* névre keresztelt nagyszabású kulturális rendezvénysorozat 1941. május 17.–június 8. közti megvalósításában Ungváron.*[142]* A budapesti szervezők a kassai, az ungvári, majd a komáromi és a kolozsvári helyszíneket a *Művészeti Hetek* sorában különös jelentőségűnek tartották, hiszen itt a visszatért országrészek kulturális integrálása került előtérbe. Erre az alkalomra kiadták a rendezvénysorozat programfüzetét is.[143] **Hóman Bálint** kultuszminiszter nyitotta meg, akinek kíséretében megjelentek a magyar irodalmi és művészeti élet kiválóságai. A rendezvények színvonalát olyan jeles személyek emelték, mint **Sík Sándor, Tamási Áron, Mécs László, Bartók Béla, Dohnányi Ernő, Márai Sándor, Szeleczky Zita.** Négy művészeti ág kapott publicitást: az irodalom, a szépművészet, a zeneművészet és a színművészet. **Hodinka Antal** elnökletével a Kárpátaljai Tudományos Társaság díszközgyűlését is megtartották, melyen többek között, mint meghívott díszvendég, ott volt **Hóman Bálint** vallás- és közoktatásügyi miniszter is.

---

[141] ANTAL Miklós: *Gyöngyösi István és a Gyöngyösi Irodalmi Társaság*. In: Gyöngyösi Irodalmi Társaság Évkönyve. Ungvár, 1942. -3-12. p.

[142] KOPIN Katalin: *Az Ungvári Művészeti Hetek*. In: Kárpátalja, 2005. december 9. Tárolt változata: http://www.karpatszemle.uz.ua/kepzomuv/km060202.htm

[143] Lásd: *Művészeti Hetek, Ungvár, 1941. m*ájus 17- június 8. /Országos Irodalmi és Művészeti Tanács. Atheneum, Bp., 1941.

A programok között kiemelt helyet foglalt el a *Gyöngyösi Irodalmi Társaság* felolvasóestje is, melynek zenei aláfestéséről **Zádor Dezső** zenészprofesszor gondoskodott. Az ungvári kormányzósági palota üvegcsarnokában rendezték meg a képzőművészeti és textilművészeti kiállítást. A szakmai szervezésbe **Erdélyi Bélát**, a *Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének* elnökét is bevonták. A kárpátaljai képzőművészeken kívül olyan jeles festőművészek is szerepeltek a tárlaton, mint **Aba-Novák Vilmos, Bernáth Aurél vagy Egry József.** A *Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete* a kortárs magyar irodalom legjavából tartott könyvkiállítást.

1942 folyamán a Társaság megjelentette a *Gyöngyösi Irodalmi Társaság Évkönyvének* 5., egyben utolsó számát. Az egyre nagyobb méreteket öltő háborús hangulat végérvényesen megbénította és gátolta a társulat további munkáját.

Eseménynek számított az is, hogy 1941 nyarán **Erdélyi Béla** festőművész újjászervezte a *Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületét*,[144] amelynek tagjai bekapcsolódtak az országos képzőművészeti vérkeringésbe, és az *Ungvári Művészeti Hetek* lebonyolításából is kivették részüket. 1943-ban a kassai *Kazinczy Társaság* szervezésében Budapesten megrendezték a felvidéki és kárpátaljai festők munkáit bemutató kiállítást, ahol **Erdélyi Béla** négy olajfestményével képviselte vidékünket.

A ruszin–magyar kultúra és tudományosság ápolására **Kozma Miklós**[145] (1884–1941) kormányzói biztos támogatásával 1941. január 26-án létrehozták a *Kárpátaljai Tudományos Társaságot (KTT)*[146] *„a kárpátaljai és rutén népi kulturális érdekek és értékek tudományos szolgálatára és védelmére."* A társaság munkájába magyar kutatók is bekapcsolódtak. A Зоря–Hajnal című, kétnyelvű folyóiratban (főszerkesztője **Kontratovics Irén,** felelős szerkesztője **Harajda János**) számos fontos publikáció jelent meg. A lap tudományos folyóiratnak számított, amelynek minden anyagát háromnyelvű rezümé tett hozzáférhetővé a szélesebb szakmai közönség számára (ha a tanulmány ruszinul jelent meg, akkor magyar, német és francia nyelvű tartalmi összefoglalás kísérte). Három évfolyama jelent meg négy darabban (1941/1–2, 1942/1–2 és 3–4, 1943/1–4).

---

[144] ERDÉLYI Béla: *Képzőművészet.* In: *Ungvár és Ung vármegye.* Szerkesztette: CSÍKVÁRI Antal, A Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, Budapest, 1940.-152-154. p.

[145] Lásd: KOZMA Miklós: *Kárpátalja visszavétele.* Napló. Közread. BRENZOVICS László. Clio-sorozat. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár. 1999.

[146] CSATÁRY György: *A Kárpátaljai Tudományos Társaság. /1941-1944./* In: *Hatodik Síp*. 6. 1994. tavasz. mell. -1-11.

A periodikák (*Literaturna Nedìlâ* (Irodalmi Vasárnap) című irodalmi lap, a *Rus'ka Molodež'* (Rutén Ifjúság) a diákságnak szólt, irodalmi és népszerű tudományos anyagokat tartalmazott) és a kalendáriumok mellett a *KTT* könyvkiadással is foglalkozott. Alig több mint 3 év alatt 92 könyvet jelentettek meg. Ebből 42 az *Irodalmi és Tudományos Könyvtár* sorozat részét képezte. **Kozma Miklós** támogató ajánlására a kiadványok magyar és ruszin nyelvűek, *„mert a cél nemcsak az, hogy a rutén nyelv kultiváltassék, hanem az is, hogy a művelt magyar közönség értesülve lehessen Kárpátalja művelődési törekvéseiről, és figyelemmel és szeretettel tudja kísérni a rutén nép kulturális munkáját."*[147]

A magyar és ruszin kutatók (**Bacsinszky Tivadar, Hrabár Sándor, Sztripszky Hiador, Balogh Beéry László, Balázs Vilmos, Papp György, Sípos István, Jankovich József, Szova (Gmitrov)** Péter, Zádor Dezső, Borsos-**Kumjatszki Gyula, Győrffy István, Gáspár János, Potusnyák Fegyir, Ihnát András**) történelemi, ruszin-magyar és orosz kapcsolattörténeti, antropológiai és régészeti, népköltészeti és néprajzi, egyháztörténeti és teológiai, természettudományi és botanikai stb. tárgyú munkáit könyv alakban is megjelentették.

Nagy köszönet illette **Lelekács Miklóst** és **Harajda Jánost**, akik 1944-ig összeállították a kárpátaljai magyar könyvek bibliográfiáját. Ebből kiderült, hogy a korábbi évtizedekben milyen szépirodalomi, társadalomtudományi témájú könyvek, folyóiratok, tanulmányok és cikkek jelentek meg.[148]

A rendszerváltás után a beregszászi **Csatáry György** történész tanulmányozta a *KTT* tevékenységét, ennek a problematikának teljes könyvet szentelt.[149] **Káprál Mihály** elkészítette a *KTT* önálló kiadványai, periodikái és a *Zorja–Hajnal* folyóirat teljes repertóriumát, és az önálló kiadványok bibliográfiáját adta összesen 1521 tételben, amelyhez Udvari István írt előszó-tanulmányt. A kiadvány megjelenését a *Nyíregyházi Főiskola* Bölcsésztudományi és *Művészeti Főiskolai Kar Tudományos Bizottsága* támogatta.

Az 1938–1944 között keletkezett magyar szakirodalom fontos témákra, két évtizeddel azelőtt elkezdett kutatások folytatására és problémákra

[147] Részlet Kozma Miklós beszédéből a KMT-alakuló ülésén: Kapral', M.: *Pudkarpats'koe obšestvo nauk. Publikacii: 1941–1944.* — Káprály M.: Kárpátaljai Tudományos Társaság. Kiadványok: 1941–1944. Speredslovo i redakcìâ Ìštvana Udvarì. Užgorod, PolìPrìnt, 2002. -146 p. Tárolt változata: http://zeus.nyf.hu/~kapraly/pdf/PONruskij.pdf

[148] *Kárpátalja általános bibliográfiája.* Összeállították: LELEKÁCS Miklós és HARAJDA János. I. rész. A Kárpátaljai Tudományos Társaság Kiadása, Ungvár, 1943. Második, bővített kiadás: 1944.

[149] CSATÁRY György: *A Kárpátaljai Tudományos Társaság. Zorja-Hajnal,* 1941-1944. Hatodik Síp Könyvek, Mandátum Kiadó, Beregszász-Budapest, 1995. -176 p.

összpontosított. Kiadták Bereg[150] vármegye monográfiáját **Réti Béla** szerkesztésében és összeállításában, amely többek közt **Belyei László** *Beregszász* címmel megírt tanulmányát tartalmazza. **Szeghalmy Gyula** (1876–1963) tanító, régész, szakíró *Felvidék*[151] című nagymonográfiájában egy közel 200 oldalas Kárpátaljával foglalkozó fejezet van, amelyhez **Fenczik István dr.** országgyűlési képviselő írt előszót. Ung vármegye monográfiája a *Vármegyei Szociográfiák IX–X.* köteteként[152] látott napvilágot, és az említett kiadványokhoz viszonyítva a legszínvonalasabban van megírva, máig sokat idézett mű, forrásmunka. A monográfia munkatársai közül öten a *Gyöngyösi Irodalmi Társaság* tagjai: **Tar Zoltán** fő levéltáros, **Deák Gyula** tanár és kutató, **Kaminszky** József felsőházi tag, árvaszéki elnök, **Kontratovics Irén** gör. kat. esperes lelkész, szakíró, **Rácz Pál** író, újságíró tanügyi szakértő, **Sirokay Zoltán** tanár, helytörténész. Továbbá **Erdélyi Béla,** a korszak kiváló festőművésze, **Csomár Zoltán** (Ungpinkóc, 1906–Eger, 1991) ráti református lelkész, egyháztörténész és néprajzos, akinek alapos honismereti és helytörténeti kutatómunka van a háta mögött.[153] *Húsz év Ungvár történetéből 1918–1938.* c. könyvével országos pályázaton nyert díjat. Az egyháztörténet és a művelődéstörténet terén **Fehér Mátyás Jenő** (1913–1978) domokos rendi szerzetes, történetíró,[154] **Harsányi András,**[155] **Voith György,**[156] **Pataky Mária,**[157] **R. Vozáry Aladár,**[158] **Hubay Imre,**[159] **Fodor István,**[160] **Ortutay Gyula**[161] munkáját is forrásértékűnek tartjuk.

[150] Bereg vármegye ismertetője. Szerkesztette és összeállította RÉTI Béla. Nyomtatott Ludvig István Könyvnyomdájában Miskolcon, 1940.

[151] SZEGHALMY Gyula: *Felvidék.* Az Előszót írta: József királyi herceg ő fensége, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke. Kiadja a Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1940.

[152] *Ungvár és Ung vármegye.* Szerkesztette: CSÍKVÁRI Antal, A Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, Budapest, 1940.

[153] Lásd: *Ungvári magyarok a megszállás alatt,* Budapest, 1939,. Húsz év Ungvár történetéből 1918-1938. A csehszlovák uralom elnemzetietlenítő törekvéseinek története. A Magyar Társaság Könyvei. I., Hollósy nyomda, Bp., 1939., *A csehszlovák államkerethe kényszerített református keresztyén egyház húszéves története 1918-1938*, Ungvár, 1941.

[154] FEHÉR MÁTYÁS Jenő: *A beregszászi domonkosok története a reformációig,*Kassa, 1942., Ú.ő.: A beregszászi domonkos rendi kolostor története 1327-1556, Kassa, 1944.

[155] HARSÁNYI András: *A beregi Református Egyházmegye Könyvtára.* Tanulmány. Tárolt változata: http://epa.oszk.hu/00000/00021/00206/pdf/MKSZ_EPA00021_1941_65_03_245-269.pdf

[156] VOITH György:*Hodzsa, a dunai gondolat és a magyarság.* Munkács-Mukačevo: Pannónia. 1937. A szerző a revízióval szemben a dunai konföderáció lelkes híve. 77 p., Ú.ő: 20 év története. Munkács, Magyar Élet Kiadóvállalat. 1939. *A Felvidék húsz éve a cseh államban. Társadalmi, gazdasági és kulturális viszonyok.* -175 p.

[157] PATAKY Mária: Rákóczi Földje. /Kárpátalja/, Officina, Budapest, 1939.

[158] R. VOZÁRI Aladár: *Munkács*, 1943.

[159] HUBAI Imre: *Adatok Kárpátalja gazdasági földrajzához, 1919-1939.* Nekudah nyomda, Munkács, 1940.

[160] Alapvető vizsgálatokat végzett a Szernye-mozsárral kapcsolatosan.

[161] ORTUTAY Gyula: *Rákóczi két népe. Magyarok könyvtára, 4.* Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége, Bp. 1939.

E korszak publikációit elemezve az a véleményünk, hogy a komoly kutatómunka mérhető eredményei, illetve a szakirodalom művelői felülírják az itteni szépírók teljesítményét. A kutatókhoz viszonyítva a helyi magyar írókból hiányzik a regionalizmus kényszerítő-teremtő ereje. Az alkotók többségének szépirodalmi publikációi nem képviselnek maradandó értéket, csupán művelődéstörténeti kordokumentumok.

Ilyennek kell tekintenünk az ungvári Drugeth Gimnázium Dayka Gábor Önképzőkörének diák-iromány ait is, ahol az intézmény magyar tanárai, köztük **Csaplár János, Szabó József, Vízi Albert, Martinkó András** (a későbbi kimagasló nyelvész, akadémikus) tehetséggondozással foglakoztak. Ekkor tűnt fel diákköltő-tanítványuk, **Balla László,** akire 14 évesen rábízták a *Hajrá* c. diákújság szerkesztését, és aki tanárai buzdítására a későbbiekben az írást választotta mesterségéül. A megnevezett tanár-mesterek hatására a diákírók és **Balla László** ekkori írásain a *„magyar impresszionisták és a második Nyugat-nemzedék hatása érhető tetten."*[162] Az irodalmi életet felpörgető diáklap nyomdai úton havonta 16 oldalon jelent meg. A publikált és jónak tartott költeményeket, kisprózákat az ungvári *Kárpáti Híradó* (felelős kiadója, felelős szerkesztője: **Bártfai László**) c. politikai napilap is leközölte, amelynek szerkesztői között 1941-től ott volt **Saitos Gyula**[163] újságíró (későbbi életrajzkutató), József Attila közeli barátját, műveinek értő terjesztője.

A „magyar korszakban" kimagaslott **Sáfáry László** költői teljesítménye, aki **Takáts Gyulával,** a Dunántúl jeles költőjével a munkácsi gimnáziumban tanított. Takáts itt fogalmazta meg *A munkácsi vár* c. gyönyörű versét.[164] Sáfáry egykori tanítványa, **Komlósi János** beregszászi helytörténész értékes adatokat tartalmazó közléséből tudjuk, hogy először a munkácsi tanítóképző magyar tagozatán magyar nyelvet és irodalmat oktatott. Megszervezte és vezette a Széchenyi István Önképzőkört, *Végvár* címmel lapot adott ki, beleszerkesztette a diákok irodalmi próbálkozásait. Az intézet cserkészparancsnoka, tagja a Kárpátaljai Magyar Kulturális Egyesület elnökségének, és elnöke volt az egyesület munkácsi szervezetének. A Csillag Szálló nagytermében a Nyugat íróit, köztük **Kaffka Margitot** bemutató estet szervezett. Az irodalommal foglalkozó rendezvényeknek (**Vass László, Harsányi Zsolt**

[162] HORVÁTH Sándor: *„Időmet* és erőmet az írásra akarom felhasználni" (Interjú Balla Lászlóval.) In: Kárpáti Igaz Szó, 2007. július 28. Tárolt változat: http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/070728/ej01.html

[163] Saitos Gyula a szovjet érában a Kárpáti Igaz Szó irodalmi szerkesztője, és az ukrajnai írószövetség magyar tagozatának lektora lett 1959-ig a Szovjetunióban élt, majd 1960-ban Erdei Ferenc közbenjárásával hazatérhetett Magyarországra.

[164] TAKÁCS Gyula: *A munkácsi vár*. In: Hatodik Síp, 1991. 1 sz. -32. p.

író, **dr. Pataki Mária** néprajzos és mások előadásai) a továbbiakban is ő volt az ötletgazdája. A Munkácsi Népművelő Bizottság, a helyi Kaszinó rendezvényein is **Ady Endre, Reményik Sándor, Sinka István** és Mécs László művei, a magyar irodalom értékeit bemutató előadások hangzottak el, amelyekről főleg a munkácsi *Kárpáti Híradó* (főszerkesztő **dr. Simon Menyhért**) politikai napilap és *Az Őslakó* c. (főszerkesztő **dr. Gergely Albert**) politikai és társadalmi heti hírlap krónika rovata közölt beszámolót.[165]

Tanított a helyi Árpád gimnáziumban, foglalkozott a Báró Eötvös József Önképzőkör tehetséges diákjaival. Tanárként került a Don-kanyarba, bevonulása előtt *Hé, hegyoldalak* c. versében megjósolta saját halálát*: „Én talán még harcban égek el!"*[166]

Erre az időszakra esett az ugocsai Sásváron született **Lator László** költő, műfordító indulása, aki a Tiszahát kultúrközpontjának számító Beregszászon, a város gimnáziumában folytatta tanulmányait.[167] Már gyerekként is verselgető, a 30-as években a *Prágai Magyar Hírlapban* debütáló **Lator László** egyik szerkesztője volt az *Együtt* c. diáklapnak, amelyben olvashatók zsenge írásai. [168] Költészetének meghatározó élménye a gyerekkor, a Tisza-menti szülőfalu természetközelsége költészetének egyik legfontosabb alapélményévé vált.

1939-től itt tanult a tiszapéterfalvai születési **Kiss Ferenc**, későbbi irodalomtörténész is.

A Fábry által „par excellence" szlovákiai magyar költőnek nevezett **Győry Dezső**[169] (1900–1974) 1940 őszén áttelepül Pozsonyból Beregszászra. Közel tíz évig a város lakosa. Levelezett **Móricz Zsigmonddal,** aki a *Kelet Népében* egy-egy költeményét leközölte. Itt vészelte át a háborús éveket és „szellemi ellenállóként" egy sor versében elítélte a nyilasok rémtetteit.[170] Ez által vált

[165] POPOVICS Béla: *Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében*. 1. kötet. Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács, 2005. -273-304. p.

[166] KOMLÓSI János: *Tanárom volt Sáfáry László.* in: Kalendárium '93. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1993. -22-23., Logojda Eszter: Sáfáry László emlékére. In: Karpáti Igaz Szó. 1991. július 31.;

[167] Dr. LATOR László: *A Beregszászi Magyar Gimnázium története 1864-1989.* Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990.

[168] Lator László családja a háború forgatagában szétszóródott, leventeként került fogságba, nagy szerencsével szabadult ki a breszt-litovszki szovjet fogolytáborból. Kalandos úton talált rá a szüleire 1945. december 24-én Makón, ahol új életet kezdett és folytatta tanulmányait.

[169] DALMAY Árpád: *Győry Dezső beregszászi kéziratairól*. In: Hatodik Síp, 1989, Próbaszám, -27. p.

[170] GLODÁN Erzsébet. *„... az alkotó beleolvad népébe." Portrévázlat Győry Dezsőről.* In: Kalendárium '90. Uzshorod, 1989.

a magyar antifasizmus egyik legjelesebb költőjévé. **Győry Dezső** kultuszát Beregszászban is ápolják.[171]

A jelentősebb írók szétszóródtak, máshol publikáltak, vagy elhallgattak (**Tamás Mihály, Bellyei (Zapf) László, Rácz Pál, Simon Menyhért, Herpay Ferenc**).

A háborús viszonyok közti „szellemi csendben" a frontvonal közeledtével öt év magyar reménye „rommá változott". Kárpátalján küszöbön állt a harmadik államfordulat, az itt lakók életének legnagyobb sorsfordulója. Pár hónap múlva a szovjet hadsereg megszállta Kárpátalját.

[171] **Győry Dezső** emlékezete: 1989 június 17-én a beregszászi zeneiskola falán emléktáblát avattak Győry Dezső emlékére, szavaló versenyeket rendeznek tiszteletére.

III. FEJEZET

VÁLTOZATLANUL KISEBBSÉGBEN. MAGYAR MŰVELŐDÉS A SZOVJETUNIÓHOZ CSATOLT KÁRPÁTALJÁN, 1944–1991

1. Újra földig alázva, kisebbségben Zakarpatszka Ukrajnában

Az 1944 októberében Kárpátalja területét elfoglaló 4. Ukrán Front hadtesteinek kötelékében ide érkezett NKVD, SZMERS büntetőkülönítményei Moszkva utasítására a magyar és a csehszlovák polgári társadalmat teljesen felszámolták, az értelmiség jeles képviselőit a szovjet nép ellenségévé nyilvánították. **Petrov** tábornok[172] és **Mehlisz** vezérezredes[173] hadserege, **Fagyajev** vezérőrnagy,[174] a 4. Ukrán Front hátországát biztosító NKVD-csapatok parancsnoka következetesen végrehajtotta a terület megtisztítását, szovjetizálását.

[172] **Ivan Juhimovics Petrov** (1896–1958). Hadseregtábornok, a Szovjetunió Hőse (1945). 1918-tól különböző szintű parancsnoki beosztást töltött be a Vörös Hadseregben. A II. világháború alatt Szevasztopol, Odessza védelmét irányította, továbbá az észak-kaukázusi, a 2. Belorusz Front parancsnoka. Mint a 4. Ukrán Front parancsnoka, nevéhez fűződik Kárpátalja elfoglalása, a Szovjetunióhoz történő csatolása, az általa irányított NKVD-csapatok népirtó tevékenysége, a represszió akciók keretén belül magyar, német férfiak és nők internálása.

[173] **Lev Zaharovics Mehlisz** (1889–1953). Pártfunkcionárius, vezérezredes (1944). 1937-től a RCZCSA politikai főparancsnokságának parancsnoka, az SZSZKSZ Honvédelmi Bizottsága vezetőjének helyettese. A II. világháború alatt a 2. Belorusz Front, 1944 augusztusától a 4. Ukrán Front haditanácsának tagja, ezen belül a SZMERS-csapatok egyik kárpátaljai irányítója. Sztálin bizalmi köréhez tartozott, a vezér iránti hűségét abban mutatta ki, hogy az ellenségeivel és ellenfeleivel szemben kegyetlen és könyörtelen volt. Kárpátalja Szovjetunióhoz történő csatolása az ő szigorú és következetes közreműködésével ment végbe, emellett egyik fő irányítója volt a magyar és német civil lakosság elhurcolása megszervezésének. 1944–1946 között könyörtelen, brutális hozzáállással közel félezer kárpátaljai magyar, ruszin és ukrán patriótát végeztetett ki.

[174] **Fagyejev Szergej Makszimovics** (1905–?) vezérőrnagy, 1942. december 3-tól a Fekete-tengeri Hadseregcsoport, a Tengermelléki Hadsereg, majd a 4. Ukrán Front hátországának ellenőrzésével megbízott NKVD-osztagok parancsnoka.

Az őslakos magyarok feltételezett ellenállásától tartva a magyar területeken bevezették a kollektív büntetés elvét. Az etnikai népirtást több Sztálin és Berija által is jóváhagyott parancs tette gyakorlattá. A magyarokra, németekre kollektív büntetés várt. Több ezer ártatlan ember a GULÁG-GUPVI táborokba került, ahol soraikat az éh- és fagyhalál keményen megtizedelte. Szenvedéstörténetüknek már jelentős irodalma van.

Összességében a kommunista diktatúra a kárpátaljai magyarságra népirtási szándékkal „hét csapást" mért.

Az első *„csapás"-ként végrehajtották a hadifogoly-ejtési akciót.* Erre 1944 októberében és novemberében került sor. A 4. Ukrán Front egységei csak Kárpátalján és a hegyvidéken több mint 19 984 magyar és német katonát ejtettek foglyul, köztük ruszin honvédek és zsidó nemzetiségű munkaszolgálatosok is a szovjet katonalágerbe kerültek.

A második „csapás" – magyarok és németek internálása. A 4. Ukrán Front katonai tanácsa 1944. november 12-én döntést hozott a kollektív bűnösség elvének alkalmazásáról a magyarokkal és németekkel szemben, akik feltételezésük szerint megakadályozták volna a térség szovjetizálását. Az 1944. november 13-án keltezett 0036. számú határozat[175] alapján *„1944. november 18-tól december 16-ig az NKVD-osztagok* Kárpátalja területén összesen 22 951 személyt tartóztattak le."[176] Összesen több mint 30 ezer férfit hurcoltak az NKVD GUPVI táboraiba, minden harmadik nem tért haza.[177] Az eddigi felmérések alapján az elhurcoltak teljes létszáma meghaladta a 40 ezret. A kárpátaljai akció kiterjedt a Felső-Tisza vidékére és a háború alatt Magyarországhoz tartozó Kelet-Szlovákiára. A népirtók és etnikai tisztogatók teljesítették a Kreml utasítását: a magyarok, németek kiiktatásával, a ruszin/ukrán népcsoportra építve 1944. november 26. és 1946 között vidékünkön minisztériumokkal, főhatóságokkal rendelkező „átmeneti" miniállamot hoztak létre, amely *Zakarpatszka Ukrajna* néven vonult a történelembe.

***A harmadik „csapás": a német nők és férfiak mobilizálása* jóvátételi munkára („malenkij robotra").** Az *Állami Honvédelmi Bizottság* 7161. számú, Sztálin aláírásával 1944. december 16-án kiadott határozata előirányozta a munkaképes német lakosság internálását a Szovjetunióba – Kárpátalját is

[175] DUPKA György: *A mi Golgotánk*. A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben (A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944-1946). Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2012. -32. old.,Továbbiakban: Dupka György: *A mi golgotánk*...

[176] DUPKA György: *A mi Golgotánk*. 48. old.

[177] DUPKA György: *A mi Golgotánk*. 33. old.

beleértve – jóvátételi munkavégzésre. Szigorúan kimondta a határidőt is: *„a munkahelyre érkezésnek 1945. február 15-ig meg kell történni."* Ekkor ment végbe a német fiúk és lányok sorainak a megtizedelése is.[178]

A szovjet hatóság negyedik „csapása": a rögtönítélő különleges bíróságok létrehozása. Az NKVD kezdeményezésére Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa 1944. december 18-i 22. sz. dekrétuma alapján Rendkívüli Bíróság létrehozásáról döntött, amely a későbbiekben lefejezte, megtizedelte a magyar, ruszin, német, ukrán értelmiség, a történelmi egyházak jeles képviselőit.

Az NKVD ötödik „csapása": a szovjetellenes elemek letartóztatása, begyűjtése az SZSZKSZ NKVD 1945. január 11-én kelt 0016. sz. rendelete értelmében 1945 januárja és februárja során Kárpátalján, valamint a vele határos szlovákiai, magyarországi, romániai és lengyelországi térségekben összesen 215 540 főt tartóztattak le. A „letartóztatások" egészen 1948-ig tartottak.

Az NKVD hatodik „csapása" a „megbélyegzett" német és magyar családok kitelepítése az SZSZKSZ Belügyminisztériumának 1946. január 15-én kelt, 1034. sz., illetve 1946. február 24-én kelt 1-2749. sz. belső rendelete alapján. Összesen több mint 3 000 németet deportáltak Szibériába és Kazahsztánba, ahol embertelen körülmények közepette dolgoztak, és közülük sokan elpusztultak. Bár 1974-ben végül megadták nekik a hivatalos visszatérési és letelepedési engedélyt, létszámuk erősen megfogyatkozott.

Az NKVD-KGB hetedik „csapása": a politikai represszió, a gondolatrendőrség áldozatai (1945–1953). Eddigi források szerint például a Sztálin-korszakban 25 éves szabadságvesztésre több mint 12 ezer kárpátaljait ítéltek, akiknek a további sorsa ismeretlen.

Az NKVD megbízásából a magyar, német, ruszin, ukrán, zsidó, szlovák, cseh és román nemzetiségű vezető értelmiség „lefejezését" végezték, és az erőszakos szovjetizálásban kulcsszerepet játszottak a következő helyi ügynökeik: **Iván Turjanica**[179] pártvezér, az átmeneti bábállam (Kárpátontúli Ukrajna

[178] DUPKA György: *A Kárpát-medencei németek és magyarok internálásával, deportálásával kapcsolatos fontosabb dokumentumok a orosz levéltárakban (1944-1945).* In: *„Messze voltam én fogságban, nagy Oroszországban..." Magyarországi németek szovjet kényszermunkán 1944/1945-1949.* "Malenkij robot" interjúkötet. Szerkesztette MÁRKUS Beáta. Kiadja a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre, Pécs 1913.-354. old.

[179] **Ivan Ivanovics Turjanica** (1901–1955). A kárpátaljai kommunista mozgalom vezető személyisége. Magyar katonaként részt vett az első világháborúban. 1925-től a Csehszlovák Kommunista Párt tagja. 1930–1933 között a Harkovi Kommunista Újságírói Főiskola hallgatója, Kárpátaljára visszatérve bekapcsolódott a szakszervezeti mozgalomba, különböző tisztségeket lát el. 1939-ben a Szovjetunióba emigrált, ahol különböző beosztásokat kapott. Jelentkezett az I. Csehszlovák Hadtestbe, annak egyik kötelékében harcolt. Hazatérése után Karpatszka Ukrajina Kommunista Pártja Központi Bizottságának első titkára, majd a Népi Tanács el-

Néptanácsa) vezetője, **Vaszil Ruszin**[180] partizánvezér, az Ungváron felállított Rendkívüli Bíróság elnöke, **Ivan Andráskó**[181] jogász, a bábállam vádló főügyésze. Mindannyian jóvátehetetlen veszteséget okoztak a vidék magyar szellemi életében.

Az első perek tárgyalásait 1945 telére ütemezték be, majd az ítéletek is megszülettek. Az előző rendszerrel való „kollaborálás és szovjetellenesség" vádjával az országgyűlési képviselők, felsőházi tagok, újságírók, egyesületi vezetők, lapszerkesztők, szakírók, könyvkiadói igazgatók kaptak súlyos ítéletet. Közülük kivégezték **Bródy András, Demkó Mihály, Kricsfalussy-Hrabár Endre**, **Benda Kálmán** politikusokat, valamint **dr. Fenczik István** és **Demjanovics Péter Pál** görögkatolikus papokat. Gulágrab lett **Riskó Béla, Bencze György, Ivan Spák, Zsegora Ödön, Földesi Gyula** képviselő és **Ilniczky Sándor**, **Ortutay Jenő** görögkatolikus lelkészek. Többségük sorsa máig ismeretlen. A Szolyvai Emlékparkbizottság a szolyvai siratófalra vésette a sztálinisták által meghurcolt, elítélt és kivégzett mártír *„Országgyűlési képviselők, felsőházi tagok"* névsorát.[182] Ezt a sorsot szánták **Fekésházy Zoltánnak**, a volt Bereg és Ugocsa vármegyék nyugdíjas alispánjának, aki Lemberg közelében az elítélteket szállító vonaton halt meg, sírhelye máig ismeretlen. **Mészáros Sándorné**[183] ungvári tanítónőt és családját rettenetesen meghurcolták. Erdész férjét 1945-ben hamis vádak alapján letartóztatták, elítélték, egy donyecki bányában halt meg. A szovjet terror áldozata lett fivére, **Murányi Miklós**, Romzsa Tódor görögkatolikus püspök irodaigazgatója is. 64 éves apját, **Murányi Iván** görögkatolikus lelkészt pedig szintén a vérengző rezsim vitte sírba: amikor megtudta, hogy közeli jó barátját, **dr. Ivan Harajdát,** a *Literaturna Negyilja* című folyóirat főszerkesztőjét letartóztatása után egy éjszakai kihallgatás alkalmával agyonverték – infarktust kapott.

---

nöke (1944–1945) lett. Kárpátalja Szovjetunióhoz történő csatolása után a megyei pártbizottság és a megyei tanács vezetője, ezen kívül az SZSZKSZ Legfelsőbb Tanácsának képviselője (1946), az USZSZK Legfelsőbb Tanácsának képviselője, elnökségének tagja (1947) volt

[180] **Vaszil Pavlovics Ruszint** (Lecovica, 1918) 1940-ben az NKVD 5 évre ítélte mint szovjet határsértőt. 1944 szeptemberében ugyancsak az NKVD partizán parancsnokként vetette be Kárpátaljára. A Rendkívüli Bíróság elnöke, a megyei bíróság elnöke, a megyei végrehajtó bizottság elnöke volt.

[181] **Ivan Vasziljevics Andrasko** (1919–1984) a háború előtt a prágai Károly Egyetemen szerzett jogi diplomát. 1944-től 1946-ig Zakarpatszka Ukrajina, 1946-tól 1952-ig Kárpátalja megye főügyésze. 1952-ben kizárták a pártból, mivel a csehek alatt egy polgári lap munkatársa volt. Ezt követően haláláig különböző bírósági, ügyvédi feladatokat látott el.

[182] DUPKA György: *„Keressétek fel a sírom..." Szolyvai emlékkönyv 1944-1959.* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004. -98 oldal.

[183] MÉSZÁROS Sándorné: *Elrabolt éveim a GULÁGON.* Emlékirat. 2000.- 98. old.

A kárpátaljai magyar irodalmárok csak a rendszerváltozás előtt szembesültek azzal a ténnyel, hogy a szovjet terror korszakában az emberi szenvedés produktumaként létezett egy elhallgatott lágerirodalom.

Több mint negyedszázada kezdtük el gyűjteni és kiadni a II. világháborús hadifogoly- és munkatáborok fogvatartottjainak akkor még a tabutéma kategóriájába sorolt „oral history" jellegű emlékanyagát, a szóbeli visszaemlékezéseket, az úgynevezett „fejben írt lágerverseket"[184], amelyeket a magyar folklorisztikában a szakirodalom[185] ma már lágerfolklórként, és a hagyományos magyar népköltészet szerves részeként, illetve modern folklórként tart számon. A névtelen, illetve egyes esetekben nevesített szerzők azok köréből kerültek ki, akik magyar katonákként orosz fogságba estek, internált civilként „háromnapos munkára", vagy politikai elítéltként, munkaszázadba hurcoltként a GUPVI és a Gulág szögesdrótja mögé kényszeríttettek.

A fogolyversek általában a lágerélet mindennapi valóságáról, az éhezésről, betegségről, halálról, hidegről, az otthonról, a honvágyról, a hazatérésről szólnak.

A legelterjedtebb, a szájhagyományban is élő, ismeretlen kárpátaljai szerzőtől származó, *Ezer fogoly imája 1944-ben* című könyörgés első szakaszából idézek:

„Ezer fogoly küldi imáját az égbe,/ Hallgasd meg hát, Uram, kérésünket végre./ Könyörögve kérünk, segíts haza minket,/ Bűneiben szenvedő fogoly népeidet./ Mi Atyánk, Úr Isten, ki fenn vagy az égbe,/ hallgasd meg hát sok-sok kérésünket végre."[186]

---

[184] Lásd az ungvári Intermix Kiadó gondozásában több a témával foglalkozó gyűjteményes kötetem is napvilágot látott: *Istenhez fohászkodva. Verses levelek, imák, a sztálini lágerekből (1944-1957*).1992; Utószó. – In: *Istenhez fohászkodva*... 1944 Szolyva. Verses levelek, imák a sztálini lágerekből, 1944–1957. Ugyanaz bővített kiadásban 1994. Ungvár-Budapest, Intermix Kft., 1992.-67-73. p.
Továbbá lásd a cikkeket, közleményeket: *Lágerversek 1944-ből.* – In: Évgyűrűk <90. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1991., Levelek a szolyvai lágerből. FEDÁK László: *A kolimai magyarok hitvallása* c. verse. Megjelent: *Hadifogoly Híradó*, 1999. 2. sz. -6. old. – In: *A 20. századi magánlevelek nyelvi világa*. Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázataiból. Szerk.: BALÁZS Géza és GRÉTSY László. Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Budapest, 2003.-30-44.p.
FORGON Pál: *Ott voltam, ahol a legszebb virágok nyílnak. Egy kárpátaljai református lelkész a Gulágokon*. Kálvin János Kiadó, Budapest, 1992., NAGY László: *Deportálásom - fogságom története*. In: *Szabolcs-Szatmári Szemle,* 1989. 4. -378-389. MANDRIK Erzsébet: *A pokol bugyraiban*. Intermix Kiadó, Budapest-Ungvár, é.n.
Megjegyzés: a 25., 29., 30. és 33. sz. (Fedák Lászlótól lejegyzett lágerversek szerzőjük megnevezése nélkül a következő kiadványokban jelentek meg: SZENTE Zoltán: Magyarok a szovjet lágerekben (visszaemlékezés). Küzdőtér. A JATE Galiba Kör Társadalomtudományi kiadványa. 1988. 2. sz. -45., -106. old.;
Kolimai magyar lágerversek, 1946–1953. In: *Kortárs*. 1989. 7. sz. 117. old. DUPKA György gyűjtése.

[185] KÜLLŐS Imola: *A II. világháborús hadifogság és a sztálini lágerek folklórja*.
http://www.otka.hu/index.php?akt_menu=1191

[186] *Istenhez fohászkodva...,* 12. p.

Ez a lágerima táborról táborra járt, csoportosan és egyenként is, hangosan vagy lelkük bensőjében mormolták a lágerima 35 sorát, amely magába foglalta a rabbá tett emberek sorsát, érzéseit (a megalázottságot, a honvágyat, a kétségbeesést, az Istenbe vetett hitet, az éhség miatti gyötrelmet, az otthon maradottak iránt érzett gyöngéd szeretetet és az éltető szerelmet stb.). Ehhez a lágerimához nagyon hasonló tartalmú más versek, verses levelek tucatjai születtek. A túlélőknek köszönhető, hogy hazahozták a verseket, amiket magukénak éreztek, és a továbbiakban szabadon variálták az ismeretlen szerzőjű közös dalokat, verseket.

A lágerben meghalt ***Holozsi Károly*** benei gimnazista a *Fogolykarácsony Szolyván* című versét, a *Felajánlom neked* című lágerhimnuszát, és névtelen versírók más megmentett szövegeit, különösen a *Lágerballadát* a túlélők hozták haza és terjesztették hozzátartozóik körében.

A mintegy másfél évig fennálló *Zakarpatszka Ukrajnában* a magyarellenes művelődéspolitika jegyében felfüggesztették a magyar tanintézetek, művelődési egyletek, társaságok, klubok és egyéb szervezetek működését. Rendelet törölte el és változtatta meg a magyar feliratok, a magyar utcanevek, terek, a magyar földrajzi elnevezések, a települések eredeti nevét. Meggyalázták, lebontották, eltávolították a magyar történelmi és irodalmi emlékhelyeket. A közkönyvtárak és iskolai könyvtárak könyvei közül kivonták a károsnak ítélt magyar kiadványokat. Elkobozták a nyomdákat, megszüntették a közkedvelt magyar napi- és hetilapok, évkönyvek, folyóiratok, szépirodalmi és tudományos könyvek kiadását.

Az ukrán kommunista nacionalizmus és a szovjet személyi kultusz határozta meg a helyi hatalmi szervek politikáját és viszonyát a magyarság képviselőivel. A magyarlakta településeken létrehozott állami apparátus tagjait csakis az NKVD által lekáderezett baloldali, kommunista értelmiség soraiból válogatták ki. A kultúrát, a gazdaságot és más fontos területeket irányító, felügyelő, végrehajtó bizalmi állásokba is jobbára a náci lágerekből, az emigrációból, a rejtekhelyekről előjött magyar zsidó értelmiség képviselői kerültek.

E tekintetben a 30-as évek baloldali mozgalmában kipróbált elvtársak jutottak előnyhöz. Így volt ez a sajtó területén is. A buchenwaldi koncentrációs[187] táborból kiszabadult **Szenes (Kroó) Lászlót** kérte fel **Borkanyuk Cika, Oleksza Borkanyuk** özvegye, a káderosztály vezetője, hogy vállalja

[187] Kroó László, úgy látszik, azokhoz a koncentrációs tábort megjárt írókhoz tartozik, akik évtizedeket vártak, míg meg tudták írni a XX. század történelmének e förtelmes fejezetét: KROÓ László: *Bölcsőm, koporsóm Buchenwald*. Kossuth, Budapest, 1981. -230. old.

el a *Munkás Újság* szerkesztését, amelyet már a csehek alatt a *Zakarpatszka Pravda* testvérlapjának tekintettek. **Szenes** a szerkesztést gondolkodás nélkül elvállalta. Szervezőkészségének köszönhetően a felújított *Munkás Újság* hét évi kényszerszünet utáni első száma 28. évfolyamába lépve, 1945. május 27-én hagyta el az Ungváron állami tulajdonba vett Miravcsik György-féle nyomdát. A lap megjelenésének eseményéhez **Rotman Miklós**, a *Munkás Újság* hajdani aktivistája, krónikása ezt a magyarázatot fűzte: *„Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártjának Központi Bizottsága nagy gondot fordított arra, hogy a terület magyar ajkú lakossága is kommunista újságot kapjon kézbe."*[188] A *„Munkás Újság volt tehát az első fecske",* a magyar nyomtatott szöveg első megjelenítője, melynek szerkesztéséből és megírásából kivette még részét **Győry Dezső** költő, **Sándor László**, a hajdani Sarló-mozgalom tevékeny tagja, a buchenwaldi koncentrációs tábort túlélő **Neufeld László,** aki azonos **Neufeld Béla** (1894–1962) nagyszőlősi orvossal, közíróval, aki később Budapestre költözött.

Mennyiségileg jelentékeny a *Munkás Újságban* publikált vers és széppróza, túlnyomó többségük azonban nem eredeti alkotás, hanem átvett anyag. Az első, 1945. augusztus 5-én **Győry Dezsőtől** leközölt magyar vers *Hegyvidék* címmel, az első kispróza, illetve karcolat **Szenes (Kroó) Lászlótól** *Fordulat* címmel jelent meg. *Az Ungvári Munkás Újság szépirodalmi anyaga* című dolgozatában **Sándor László** a következőképpen indokolja a vidék íróinak halk szereplését: *„A helyi írók felsorakozása nyilván nem maradt volna el, ha a Munkás Újság továbbra is fennáll."*

A *Munkás Újság* rövid fennállása alatt közreműködött a magyar lakosság politikai, ideológia és kulturális arculatának kialakításában. Igyekezett reményt önteni az emberekbe – a megváltozott körülmények közepette is – életük újrakezdéséhez.[189] A magyar olvasóktól elbúcsúzó lap utolsó, 37. száma 1945. december 4-én jelent meg. *Hírek* című bal alsó rovatában közölték, hogy a hivatalosan megszüntetett *Munkás Újság* helyébe az akkor még ukránból fordított *Kárpáti Igaz Szó* című napilap lépett.

A lap megszüntetésének egyik oka, hogy a szovjet ideológusok a kárpátaljai magyarságra továbbra is bűnös nemzetként tekintettek, még korainak tartották, hogy a közösségnek önálló magyar lapja legyen. A másik,

[188] ROTMAN Miklós: *Fáklyavivők. A Munkás Újság rövid története.* Uzshorod, Kárpáti Könyvkiadó, 1972. -104. old.

[189] DUPKA György: *Az első „megnyugtató dokumentum" a helyi magyarság életében.* – In: Évgyűrűk <88. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1988. -85-90.old.

hogy a csehszlovák polgári társadalomban nevelkedett magyar zsidó[190] és baloldali magyar alkotóértelmiséggel szemben is fokozódó bizalmatlanság nyilvánult meg a felső pártkörökben és a szovjet titkosszolgálat berkeiben. A megtorlástól tartva többen más országban kerestek oltalmat, ott telepedtek le.

A magyar nyelvű fórumok hiánya is közrejátszott abban, hogy az 1944 után vidékünkön tevékenykedő írók, költők (**Kiss László, Ilku Pál, Neufeld Béla, Saitos Gyula, Győry Dezső, Herpay Ferenc**) áttelepültek Magyarországra és más államokba,[191] ami előidézte a magyar irodalmi-kulturális élet további beszűkülését, tartalmi kiüresedését. Ezzel le is zárult egy bonyolult és ellentmondásokkal telített, erőszakosan szovjetizált „miniállammal" fémjelzett korszak.

2. Sztálin-arcú művelődési élet a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalja területén

Az átmenetet képező „bábállamot", amely kivált Csehszlovákia kötelékéből, a Kreml vezetői 1946. január 22-től már hivatalosan is az USZSZK Kárpátontúli területévé szervezték át, és életbe léptették törvényeit. A helyi pártvezetők javaslatai ellenére nem Munkács, hanem Ungvár lett a vidék székhelye. Kijevben kiadott rendelet alapján folytatták a csehszlovák időszakban beindított asszimilációt, közel száz magyar falu szláv telepesekkel történő felhígítását, illetve történelmi nevének „elszlávosítását", átkeresztelését.

Az állam megyei szervezetében a magyarokkal szemben továbbra is megkülönböztető, diszkriminatív káderpolitikát folytattak. Képviselőiket kirekesztették a terület irányításából, politikai életéből.

Alaptalan vádaskodásokkal felkavarták a ruszin, illetve a kárpátukrán és magyar értelmiségi körök nyugalmát is. Az alkotók közül **Erdélyi Bélát,** Kárpátalja Párizsban tanult legtehetségesebb festőjét, **Zádor Dezső** zeneszerzőt és **Fegyir Potusnyák** ukrán írót *„kozmopolitává"* nyilvánították.

A magyar és kárpátukrán értelmiség legjobbjait, köztük **Szalontai Endrét, Fedák Lászlót, dr. Boreczky Istvánt, dr. Banduszják Dánielt** és más értelmiségieket koncepciós perek útján szibériai börtönökbe és lágerekbe juttatták. **Mikita Sándor,** Ungvár egyik volt elöljárója és **Karbovanec Mi-**

[190] DUPKA György-ZUBÁNICS László: *A zsidóság múltja és jelene Kárpátalján*. In: Együtt 2012/3.-52. old.
[191] Lásd bővebben: BOTLIK József- DUPKA György: *Ez hát a hon...* Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918-1991. Mandátum-Universum, Budapest-Szeged, 1991. -58-61.

hály, az 1946-ban alakult *Ragyanszka Skola Tankönyvkiadó* első igazgatója öngyilkosságba menekült.

A Kárpátaljára ejtőernyősként beözönlő sztálinista ideológusok az egyszerű kisembereket sem kímélték. A kollektivizálás idején a kuláklistára került magyar gazdákat kiforgatták javaikból, sokuknak el kellett hagyniuk saját portájukat, ha ellenkeztek, akkor Szibériában kötöttek ki.

Akadályokat gördítettek a magyar szellemi élet újjászervezése elé. Sokan naivan azt hitték: ha 1946 után Kárpátalján is a szovjet törvények lépnek életbe, akkor a nemzetiségek, így a kisebbségi magyarok is számarányuknak megfelelően vehetik ki részüket az újjászerveződő politikai és kulturális élet irányításából. Mivel az autonóm jogokat nem élvező magyarságot „nem illette meg" önálló napilap, **Sándor László** hamarosan saját bőrén is megtapasztalta, hogy a fordításos *Kárpáti Igaz Szóban… „eleinte ugyan még el-elcsúszott nagy ritkán egy-egy eredeti magyar írás is… de később csak akkor, ha a szerző az eredetivel együtt benyújtotta versének, elbeszélésének, riportjának, cikkének stb. ukrán fordítását is.*"

Mindez bénítólag hatott a magyar szellemi, kulturális életre, s nem utolsósorban az alkotó értelmiségre. A magyar szerkesztésű *Munkás Újság*hoz viszonyítva az 1946 elejétől napilapként indult, de fordításos *Kárpáti Igaz Szó* még gyatrább lett.

A keletről jött, magyarul nem tudó ideológusokat ez nem zavarta, mert fontosabbnak tartották a lap szigorú pártellenőrzését. Az ejtőernyős pártfunkcionáriusok élesen ellenségesek volt mindaz iránt, ami kárpátaljai, ami magyar. Így lett a „pártharcos" lappá formált *Zakarpatszka Pravda* című ukrán lap mutációja, majd tükörfordítása. Magyarul megírt, ukránra, illetve oroszra lefordított kézirat csak a megyei pártbizottság ideológiai titkárának, illetve az ukrán lap főszerkesztőjének engedélyével jelenhetett meg. Az önálló magyar napilap kiadását **Fejér Herman** felelős szerkesztő, egykori mozgalmár irányította.

Amíg a lágerekben sínylődtek a „nép ellenségei", köztük a kárpátaljaiak is, addig odahaza diadalmenetben épült a „sztálini szocializmus". „Hurrá-legények" harsogtak taktusra nagy tirádákat, egymást túllicitálva égig magasztalták, istenítették a nagy Sztálint.

A szovjet-magyar irodalmat csináló első nemzedék hangadója **Balla /Bakó/ László** szobrász, képzőművészeti szalonigazgató. 1927-ben született, és ahhoz a kárpátaljai magyar férfinemzedékhez tartozott, amelynek zömét a donbászi[192] munkatáborba vitték. A kötelező sorozás alól sikerült kibújnia.

[192] DUPKA György: *65 éve történt. (A kényszermunkatáborba hurcolt kárpátaljai fiatalok kálváriája*. In: *Együtt* 2012/1.-66. old.

Már 20 évesen az ekkor formálódó kárpátaljai szovjet magyar baloldali és kommunista értelmiség sorába tudatosan állt be. Legfontosabb istápolója a szintén baloldali **Sándor László** képtárigazgató volt, az ő ajánlólevelével került a fordításos *Kárpáti Igaz Szó*hoz, és a kommunista **Fejér Herman** lapvezető munkatársa lett. Balla ide hozta barátját, **Andor György** ifjú grafikust is, aki a Képzőművészeti Főiskolán évfolyamtársa volt. A lapnál kötött ismeretséget **Saitos Gyulával**,[193] a *Kárpáti Híradó* egykori főszerkesztőjével és feleségével, valamint **Fedeles Jenővel,** a lap munkácsi szerkesztőjével. A megtűrt, megfélemlített régi világ embereit a későbbiekben a párt éber őrei, mint „fasiszta újságírókat", elbocsátották.

Balla László ilyen fiatalon került a megüresedett olvasószerkesztői székbe. Belépett a pártba, hogy az itteni magyar ügyekben, az irodalmi élet elindításában, magyar könyvek megjelentetésében stb. legyen némi befolyása. Visszaemlékezésében nyíltan bevallja, hogy 1949–1959 között *„megmosolyogni való naiv törekvéssel"* **kétféle irodalmat** művelt: egyet az asztalfióknak, *„igazi irodalmi műveket",* ha a későbbiekben módja lesz rá, ezekkel szerepeljen. A másikat, a *„hivatalos követelményekkel megfogalmazott plakátos" és „szovjet szellemű"* írásokat a *„szükség hozta őket létre*". Ezekkel becsvágyból lépett a nyilvánosság elé. Szavait idézve: *„jobb meggyőződésem ellenére írt versekkel semmi közösséget nem szeretnék vállalni."* Az utóbbiak szignálására kreálta a *„Bakó, azaz hóhér"* nevet. Előre megfontolt szándékkal cselekedett, *„egy bizonyos cél érdekében – saját maga, saját tehetsége ellen végzett hóhérmunkára vállalkozott"*. Ezt az írói nevet egészen 1959-ig megtartotta így szignálta első három kötetét is, amit nem is akart „letagadni", és további pályáján igyekezett rendszeresen művelni az „igazi irodalmat".

Balla László az elkötelezettnek vélt szovjetversek és Sztálin-költemények publikálásával zöld utat kapott a könyvkiadóba. Így **Sándor László** lektori és **Gojda Jurij** írószövetségi elnöki támogatásával első verseskötete *Zengj hangosabban*![194] címmel jelent meg.

Az *Ungvári Magyar Irodalmi Kör,* a későbbiekben Kárpátontúli Magyar Irodalmi Egyesület keletkezéséhez tartozik az a történet is, hogy **Balla (Bakó) Lászlót,** első verseskötetét belépőként értékelve fölvették az írószövetsége. 1951 januárjában *magyar írócsoportot* szervezett, a háborúvesztés után ez lett a *„magyar irodalom első szervezett, intézményes jelentkezése Kárpátalján."* Az

[193] **Saitos Gyula** egy ideig itt marad az újrakezdés időszakára, de ők is repatriálnak.

[194] Lásd, a sematizmus akkori uralma idején Magyarországon is felfigyelnek az első verseskötetre: GÁBOR Andor: BAKÓ László: *Zengj hangosabban!.* In: *Irodalmi Újság,* 1951. szeptember 13.

ungvári magyar irodalmi kör tagjai keddenként találkoztak az írószövetség helyiségében, a Vármegyeházán. A meghívókat a magyarbarát **Gojda** elnök írta alá, hogy „hivatali pozíciójának tekintélyével tompítsa" a rendezvény „elkülönülő", „nacionalista" jellegét. A csoport tagjai: **Balla László** (elnök), **Sándor László** kritikus, műfordító, **Csengeri Dezső, Kroó (Szenes) László, Keresztes Noémi** novellisták, **Osvát Erzsébet** gyerekversíró (Sándor László felesége) és az ugyanebben a műfajban alkotó **Szalai Borbála**.

A *Beregszászi Irodalmi Kör* a kárpátaljai magyar írócsoport beregszászi tagozataként a *Vörös Zászló* c. lap patronálásával és mellette alakult meg. Alapító tagjai: **Svéd Ármin, Győry Dezső, Drávay Gizella, Szenes (Kroó) László, Baraté Ferenc.** A Bereg-vidékiek között volt a 30-as években első könyvét kiadó **Sütő Kálmán** parasztköltő, akit a csoport legtehetségesebb tagjának tartottak. A csekély publikálási lehetőséget nyújtó lapon kívül magyar kiadványok ez időben nem jelentek meg. Az itt közölt művek szerzői nem tudtak írói nemzedékké szerveződni, írásaik dokumentum értékűek.

A 60-as évek végén jelentkezett fiatal irodalmárok a beregszászi járási lap mellett – a **Kovács Vilmos** baráti köréhez tartozó **Csanádi György** főszerkesztő támogatásával – újjászervezték az irodalmi kört, melynek vezetői közé tartozott **Balogh Miklós** költő, a lap munkatársa, **Horváth Anna** képzőművész, **Drávai Gizella** tankönyvíró, magyar nyelv és irodalom szakos tanár, **Sütő Kálmán** és **Kecskés Béla** beregsomi költő.

Az Ung-vidékieket és a Bereg-vidékieket összefogó *Kárpátontúli Magyar Irodalmi Egyesület* – az Ukrán Írószövetség megyei tagozatán belül – 1951. február 21-én tartotta első összejövetelét, amelynek keménymagját **Sándor László,** a hajdani Sarló-mozgalom egyik vezéralakja, **Szenes /Kroó/ László** és **Balla /Bakó/ László** alkotta. Később csatlakozott hozzájuk Kótyuk / Kincses/ István, Nemes János, Szalai Borbála, Csengeri Dezső, Andor /Geréb/ György, Barzsó Tibor, Lusztig Károly és mások. A kárpátaljai magyar írócsoport megyei szinten *„a magyar szellemi életnek egy kis tűzhelyét"* őrizte, a magyar szót terjesztette a magyarság körében. Többek között kiemelt rendezvénye volt Ungváron a nagy sikerű nyilvános Ady-est a költő születésének 75. évfordulóján. A megyei lektóriumban zsúfolásig megtelt teremben emlékeztek Petőfi halálának 100. évfordulójára, az előadások magyarul a rádióban is elhangzottak.

A magyar írócsoport – különösen **Sándor László** és **Balla László** – érdeme, hogy az ungvári hétosztályos magyar iskola (középiskoláról egyelőre hallani sem akartak) éléről elmozdították az élesen magyarellenes **Fedor**

Aurélia ukrán igazgatót. 1950 augusztusában beadványban kezdeményezték a Kárpáti Kiadó magyar szerkesztőségének felállítását, melynek élére **Fejér Hermant** nevezték ki. **Balla László** 1951 márciusában a *Kárpáti Igaz Szó*tól átigazolt az általa vezetett kiadóba és 1953 júniusáig a magyar szerkesztőség munkatársa volt (magyarra lefordított Lenin- és Sztálin-művek, társadalompolitikai kiadványok, termelési élenjárókat propagáló kiadványok kontrollszerkesztője). A kiadó Magyarországtól hermetikusan el volt zárva, a közös kiadásokat Kijev egyelőre nem engedélyezte. A kiadót kötelezték, hogy sorozatban adja ki az orosz és szovjet írók magyarra fordított munkáit, melyeknek nyomdai előkészítésébe külső munkatársként a szükséges szakértelemmel rendelkező **Rotman Miklós, Sándor László** és **Lusztig Károly** besegített. A magyar szerkesztőséget a Moszkvából iderendelt **Pártos András** revizorral és **Kroó László** szerkesztővel bővítték ki, aki később **Szenes László** néven lett novellista.

Az Új Hang[195] *(Kárpátontúli magyar írók írásai*) című első irodalmi antológia elindítása szintén a nevükhöz fűződik. A folyóiratszerűen megjelent „többszerzős" magyar sematikus gyűjtemény jelentősége **Balla László** szerint abban rejlett, hogy *„ez volt a kárpátaljai magyar irodalom első lélegzetvétele."* Azt is hozzátette, hogy *„az akkori hivatalos sematizmus követelményei jegyében"* született. Összeállítását 1951-től **Balla László** kezdte, 1954 őszén **Sándor László** fejezte be.

A hivatalos kurzus igényeit kielégítő plakátversek szerzői: **Bakó (Balla) László, B. Bihari Sándor, Bakos Róza, Győri Endre, Kalós Sándor, Lengyel Rozália, Márton Zoltán, Sándor László, Sütő Kálmán, Szalai Borbála, Vántus Bertalan, Zsolt Ádám.** Gyermekeknek szánt verseket írt: **Kincses István (Kótyuk István), Nemes János**. Elbeszélések írói: **Csengeri Dezső, Geréb (Andor) György, Iván Tihamér, Kerekes Erzsébet, Kiss Béla, Szenes László**. Könyvekről írt ismertetőt**: Barzsó Tibor** és Tóth István.

A szovjetizmusra jellemző sorok a költeményekből:

„... s mint erős, fürge raj, / mennek munkába dallal / most víg Komszomolok, / már csákányuk is csattan – / s a barátságról velük dalolok." (Bakó: *Testvéri dal*.)

„Lelkében ott él Lenin s Sztálin képe... / Dicséretet soha semmiért nem vár. / Erős hittel néz a szebb jövő elébe, / akadályt nem ismer, ő, a párttitkár." (Bakos: *Kolhozunk párttitkára.)*

[195] Új Hang. Kárpátontúli magyar írók írásai. A borítólap és címlap Rosenberg Miklós munkája. Szerkesztő: SÁNDOR László. Kárpátontúli Területi Köny- és Folyóiratkiadó, Uzshorod, 1954. -76. old.

*„Apám kolhozista, / derék, dolgos ember, / büszke öröm ezért / sugárzik szememben." (*Győri*: Apám kolhozista.)*

*„A nappal fénye most kevés, / rövidke most a munkanap, / a szorgos kolhozista kéz / még este is sokra halad." (*Kalós*: Dohánysimítás.)*

„Feketeszemű, barnahajú lány, / alig múlt tizenhét éves talán, / mosolya pajkos, kacaja csengő, / ő a Komszomol-*brigádvezető: / a tűzről*pattant *Belián Jolán." (*Lengyel: *A Komszomol-brigádvezető.)*

*„A tegnap álmai ma testet öltöttek, / s eltűntek átkai az elmúlt koroknak. / Nincsenek itt már többé urak!" – kiáltom / ... és görnyedt hátú őseim mosolyognak."(*Marton: *Őseim mosolyognak.)*

*„Akárhogy is mesterkedjék / gaz tőkés és burzsoá, / köz*énk nem hinthet már konkolyt, / *s éket sem verhet soha!" (*Sándor: *Sokan vagyunk!)*

*„Jöjj, segíts tovább is, idősebb testvérünk, / Jöjj s nézd meg mit művel Szépi és Gabóda,/ s sok más Munka Hőse – / jobbágyok utóda! / Új hősök születtek Kárpátontúlon... / Dicső a Párt, mely mindezt létrehozta, / s fáklyaként világít győzelmes utunkon." (*Sütő: *Jobbágysarjak – hősök.)*

*„Izgatottan jött ma haza az én fiam, / féltett ajándéka a kezében van. / Mikor átnyújtotta, hangja remegett: / „Békegalamb-melltűt hoztam én neked." (*Szalai: *Ajándék.)*

„Nótás patakok szökellnek belém. / Szeret a föld / és szeret a nép: / én nem öregszem meg soha. Virággal a szívemben járok / és fütyörészek /szép estéli tájon. / Minden ablakot szélesen kitárok, / és új dalt zengek." (Vántus: *Új dal.)*

A továbbiakban az Új Hang folyóirat alapítási kísérlete meghiúsult. A kiadót felügyelő kijevi hatóság indoklás nélkül kihúzta az 1955-ös tervből.

Az 1953. esztendő legemlékezetesebb eseménye Kárpátalján is Sztálin halála volt. A „keleti elvtársak" halálra vált arccal gyászoltak, míg a meghurcolt, megalázott emberek ezrei szívből örültek a gyászhírnek.

3. A „desztalinizálódó" művelődési élet az „olvadás" korszakában

Sztálin halálát[196] követően kezdődtek el az „enyhülés" évei, amelynek egyik felgyorsítója **Hruscsov,**[197] a párt első embere lett, akinek nagy érdemei voltak a személyi kultusz országos felszámolásában, a politikai konszolidáció stabilizálódásában. Egyre több börtönajtó, Gulág-tábor és hadifogolyláger kapuja nyílt meg, több millióra tehető a különböző nemzetiségű politikai elítéltek és

[196] Lásd: **Joszif Visszarionovics Sztálin** 1953. március 5-én a kuncevói dácsájában halt meg.
[197] **Nyikita Szergejevics Hruscsovot** választották meg 1953. szeptember 13-án az SZKP KB első titkárává.

civilként elhurcolt internált, deportált és Szibériába kitelepített népcsoportok visszatérése az életbe, illetve korábbi lakhelyére. Az orosz történészek is alátámasztották az eddig nyilvánosságra hozott népirtási adatokat, az ijesztő számarányokat, 1944–1953 között a fogva tartottak több mint harminc százaléka éhség, járványos betegség, fagyhalál, végelgyengülés következtében pusztult el, különösen a zord időjárás sújtotta távolkeleti munkatáborokban aratott a halál.[198]

Az emberekkel, népcsoportokkal, illetve a szovjet állampolgárokkal szemben a sztálinista bűnszövetség által elkövetett törvénytelenségek kibeszélése, feldolgozása a sajtóban, különösen az irodalmi életben téma lett. Az *„olvadás korszakának"* nyitányaként értékelték **Vlagyimír Pomerancev** bátor cikkét, melyben a sematizmus ellen lépett fel.[199] A továbbiakban a reformirányzatú és a sematizmushoz ragaszkodó moszkvai alkotók között – a szocialista város-, falu- és emberábrázolás sematizáló kánonjának kérdésében – indulatos vita bontakozott ki.[200]

A kárpátaljai magyar írócsoport elérkezettnek látta az időt egy *„magyar almanach"* megjelentetésére, melynek anyaggyűjtését, szerkesztését **Balla László** koordinálásával a kiadó magyar szerkesztősége vállalta fel. 1955-ben, mintegy kárpótlásként az Új Hang megszüntetéséért, magyarul is kiadták az ukrán irodalmi almanach, a *Ragyanszke Zakarpattya* soron következő számát, amelynek magyar elnevezése tükörfordítás, *Szovjet Kárpátontúl*.[201] Az almanachban huszonnyolc ukrán szerző került bemutatásra. Az Írószövetség magyar csoportjának tagjai közül nyolcan szerepeltek benne, közülük verssel Sütő Kálmán, Bakó (**Balla) László, Sándor László, Kovács Vilmos, B. Bihari Sándor**. Elbeszéléssel: **Szenes László, Kerekes Erzsébet**. Riport: **Lusztig Károly**. Ebben az antológiában már nem találunk Sztálint dicsőítő verseket, azonban az ukrán és a magyar alkotók műveiket továbbra is a hivatalos követelményekkel megfogalmazott plakátos stílusban írták meg.

A fentebb bemutatott gyűjteményhez képest ebben a kiadványban két új név tűnt fel **Kovács Vilmos** költő és **Lusztig Károly** riportíró személyében.

---

[198] DUPKA György: *„Hova tűnt a sok virág..." Időutazás az Uralba magyar és német rabok (1941-1955) nyomában*. Történelmi szociográfia. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2013.

[199] Lásd: Vlagyimír POMERANCEV: *Ob iszkrennasztyi v litye rature* (Az őszinteségről az irodalomban). In *Novij Mir*, 1953/december

[200] A Sztálin-korszak láger-témájával először Vaszilij GROSZMAN orosz író foglakozott egyik kisregényében (*Pantha rhei/Vszo tyecsot*, 1955), amely eleinte kéziratban terjedt, csak 1989-ben látott napvilágot, megjelenése vihart kavart az ortodox párthívők és az orosz nemzeti értelmiség körében.

[201] *Szovjet Kárpátontúl*. Almanach. 1. A magyar kiadás felelős szerkesztője: KROÓ László. Kárpátontúli Területi Könyvkiadó, Uzshorod, 1955. -232. old.

Megjegyezendő, hogy **Kovács Vilmos** a gyűjtemény markáns egyénisége, itt szereplő költeménye teljesen új hangot és stílust képviselt.

A gyűjtemény végén közreadták a kárpátaljai irodalom és művészet rövid krónikáját, itt néhány magyar vonatkozású információt olvashatunk. Hírül adta, hogy megjelent **Bakó László** *Zengj hangosabban!* (1951) és *Kitárom karom* (1954) című verseskötete. **Jurij Hojda** több versét közölték **Sándor László** fordításában a magyarországi *Szabad Nép* c. lapban.

Ennek a gyűjteménynek a tervbe iktatása, megjelentetése is egy politikai eseményhez – Kárpátalja Ukrajnához csatolásának 10. évfordulójához kötve vált lehetségessé.

A **Balla László** által vezetett magyar csoport hosszas egyeztetés eredményeként lehetőséget kapott, hogy az évi négy almanach közül az ukrán mellett egy magyar szerkesztésben jelenjen meg. Ennek értelmében az ukrán almanach *Kárpáti (Kárpátok)*[202] címmel 1958-ban 2. számként került kiadásra. Az ezer példányszámban megjelentetett irodalmi almanach versírói: **Bakó László (Balla), B. Bihari Sándor, Kovács Vilmos, Sándor László, Sütő Kálmán, Baraté Ferenc, Zsolt Ádám, Kecskés Béla, Vántus Bertalan, Bakos Róza, Balogh Balázs.** Gyermekversekkel **Osváth Erzsébet, Szalai Borbála** jelentkezett**.** Az elbeszélések szerzői: **Csengeri Dezső, Szenes László, Keresztes Noémi, Kincses István.** Riporttal volt jelen: **Nemes János és Lusztig Károly.** A népi kincsek rovatban **Gortvay Erzsébet** egyik mesegyűjteménye és Sándor László lejegyzésében három népdal, illetve ballada szerepelt. A cikkrovatban **Rotman Miklós** *Az úgynevezett magyar „nemzeti egységről"* közölt eszmefuttatást. A szemle- és bírálatrovatban **Sándor László** Új költő bemutatkozása címmel **Kovács Vilmos** első verseskötetét mutatta be (**Kovács Vilmos:** *Vallani kell*. Versek, 1957.). **Barzsó Tibor** *Rohanó évek sodrában. Bakó László lírájáról* címmel írt recenziót (**Bakó László**: *Rohanó évek sodrában*,1956.). **Szova Péter** *Iván Franko újabb műve magyarul* c. írása Iván Franko *Boriszlav nevet* c. kisregényről szólt, amely Zoltán Mihály fordításában jelent meg a Ragyanszka Skola Könyvkiadónál. Az adatközlő rovat **Váradi-Sternberg János–Balla László**: *Az ungvári vár ostroma 1703–1704-ben* c. helytörténeti tanulmányát hozta le. Az almanachban a magyar írócsoport tagjainak írásain kívül magyar fordításban olvashatjuk az ukrán alkotók írásait is.

[202] *Kárpátok*. Irodalmi almanach. 1958. 2. szerkeszti a szerkesztőbizottság: BAKÓ László (felelős szerkesztő), Vaszil LADIZSEC (szerkesztő), Jurij MEJHES, Vaszil MIKITASZ, Vaszil POLISCSUK, Matvej TYEVELJEV, Mihajlo TOMCSANYIJ, Ivan CSENDEJ. Kárpátontúli Területi Kiadó, Uzshorod, 1958. -136. old.

Az almanach gyűjteményét hírek, szerzőkről közölt adatok zárták. A magyar vonatkozású hírek szerint 1958-ban **Kovács Vilmos** költőt fölvették az írószövetség tagjai sorába, a továbbiakban a Szovjetunió Írószövetségének tagja. Ezzel egy időben az ungvári íróklubban nagy sikerrel zajlott le **Kovács Vilmos** kötői estje. Az Íróklub következő összejövetelén **Gortvay Erzsébet, Benkő Katalin, Kincses István** írogató egyetemi hallgatók mutatkoztak be. Műveiknek felolvasását élénk vita követte. Ugyanitt irodalmi rendezvény keretében megrendezték az ungvári **Sütő János** fiatal magyar festő kiállítását. A Kárpáti Kiadó egy kötetnyi magyar népmesét adott ki **Sándor László** válogatásában. Magyar fordításban megjelent **Anatole France** *Tafi mennybemenetele,* **Solohov** *Emberi sors* c. elbeszélése. *Gurulj, gurulj borsócskám* címmel a Szovjetunió népeinek meséiből adott ki válogatást.

1958 áprilisában magyar írói csoport indult felolvasókörútra a Felső-Tisza-vidékre. **Bakó László, B. Bihari Sándor, Kovács Vilmos** és **Szenes László** Tecsőn, Visken és Aknaszlatinán tartottak nagy sikerű irodalmi estet.

A következő évben az újabb gyűjtemény kiadásával kapcsolatban meghiúsult a fentebb jelzett megállapodás végrehajtása, mivel egy kijevi központi bizottsági rendelkezés Ukrajna-szerte megszüntette kiadásának folytatását. A magyar írócsoport folyóirat-alapítási kísérlete torzó maradt, de a kárpátaljai ukrán írókollégáik is elvesztették irodalmi fórumukat.

A tárgyalt időszakban főleg aktuálpolitikai művek keletkeztek, irodalmi értéket nem képviseltek.

Az 1956 februárjában megtartott SZKP XX. kongresszussal elkezdődött közéleti tisztulási folyamat Kárpátalját is érintette. Ebben a politikai légkörben a *Kárpátontúli Magyar Irodalmi Egyesület* vezetői és patronálói – köztük **Romtan Miklós**, a területi pártbizottság lektora – a kárpátaljai magyar művelődési élet kibontakoztatását gátló akadályok leküzdésében nagy szerepet vállaltak. A csoport kemény magja – **Balla László, Sándor László – Romtan Miklóssal** szövetkezve a magyar szellemi élet kibontakoztatása érdekében programcsomagot állított össze.

A hatalom irányában hangoztatott követeléseiket az alábbi pontok megvalósítását szorgalmazták:

1. kivívni, hogy végre magyar középiskolák nyílhassanak, és érettségizni lehessen anyanyelvünkön (ezzel szemben igen nagy ellenállás mutatkozott);

2. elérni, hogy a *Kárpáti Igaz Szó* önálló magyar lapként jelenhessék meg;

3. keresztülvinni, hogy a kiadó magyar szerkesztősége rendszeresen publikáljon eredeti magyar nyelvű műveket is.

A csoport programját támogatta **Kroó (Szenes) László,** a kiadó szerkesztője, **Lusztig Károly,** a területi pártbizottság sajtóalosztálya vezetője, **Barzsó Tibor** az *Agitátor zsebkönyve* c. időszaki kiadvány magyar változatának szerkesztője, **Vladimír Mihály**, a fordításos *Kárpáti Igaz Szó* 1951-ben kinevezett vezetője.

A magyar írócsoport nevében **Balla László** más témákat is fölvetett. Többek között szorgalmazta a magyar irodalom tanítását a magyar iskolákban. Ezt a problémát csak az ötvenes évek legvégén sikerült szakaszosan megoldani. A továbbiakban is napirenden tartották az önálló Kárpáti Igaz Szó ügyét. Ebben csak a hatvanas évek közepén sikerült dűlőre jutni.

Voltak olyan kérdések, amelyekben a Rotman-Balla páros köré szerveződött csoport sem tudott eredményeket elérni, mert a legfelsőbb pártfórum nem járult hozzá. Vonatkozik ez elsősorban arra, hogy engedélyezzék a kárpátaljai helységnevek magyar alakjának használatát a sajtóban és a könyvkiadásban. Továbbá, hogy gyermekeink az iskolákban ne használják orosz szokás szerint a pedagógusok megszólítását (pl. Kálmán Árpádovics), és magyarul köszönhessenek nekik.

4. A magyar művelődés új lehetőségei az 1956 utáni normalizáció éveiben

A kárpátaljai magyar közösséget az 1956-os magyarországi események mélyen megrendítették, különösen a fiatalok fejezték ki együttérzésüket a budapesti felkelőkkel plakátragasztási, röplapszórási akciókkal, egyesek abban a hitben éltek, hogy ez a megmozdulás kiterjed Kárpátaljára is.

Ortodox kommunista szellemiségű íróinkat leszámítva a kárpátaljai magyarság kezdettől jól érzékelhető rokonszenvvel kísérte figyelemmel az 1956-os magyarországi forradalmat és szabadságharcot. Például az ungvári (**Benyák Nándor, Orlovszky Vince, Kulcsár János Tibor**), a gálocsi (**Pasztellák István, Perduk Tibor, Molnár László**), a mezőkaszonyi (**Szécsi Sándor, Ormos István, Ormos Mária**), a nagyszőlősi (**Illés József, Varga János, Kovács Zoltán, Milován Sándor, Dudás István**) politizáló fiatalok csoportjai.[203] Az egyéni akciók hősei (**Balla Ilona** /Eszeny/, **Volodimír Margitics** /Ungvár/, **Dóri János** /Ungvár/, **Melnik Jenő** /Ungvár/) szovjetellenes röplapokat, a magyar szabadságharcot éltető plakátokat terjesztettek.

[203] Lásd: a politizáló ifjúsági csoport emlékét helyszínenként (ungvári Dayka Gábor Középiskola, Gálocsi polgármesteri hivatal, mezőkaszonyi középiskola, nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskola falán) feliratos emléktábla örökíti meg, ahol 1956 emléknapján koszorúzással egybekötött megemlékezést tartanak.

A KGB letartóztatta őket, több évet töltöttek különböző lágerekben, börtönökben. Voltak olyanok is, akik besorozott katonaként nem voltak hajlandók harcolni magyar testvéreik ellen (**Lukács Mátyás** /Munkács/, **Bucsella József** /Fancsika/), őket szintén elítélték. **Bucsella Józsefet** golyó általi halálra ítélték, de csodával határos módon túlélte, a fejébe fúródott golyót kiműtötték, felépülése után örökös szibériai száműzetésben élt, csak ötven év után térhetett haza.

A gálocsi fegyvert rejtegető fiatalok mellett kiálló **Gecse Endre**[204] református papot a KGB ungvári pincéjében 1959. január 7-én kihallgatás közben agyonverték, a nyilvánosság kizárásával titokban hantolták el Ungváron a Kapos utcai temetőben.[205] A többieket több éves börtönbüntetésre ítélték. Köztük a feketeardói **Varga János** 17 évesen 5 évet kapott. A Mordvinföldön raboskodó fiatalember édesanyjának a következőkről panaszkodott hazaküldött verses levelében*: „Meguntam, meguntam/ Börtön kvártélyát, Három krumplicskával/ a büdös létyóját…"*[206]

A szovjethatalom által üldözött ungvári ügyvéd, **Bártfay István** agyonhallgatott költő a levert szabadságharcot 1956-ban a *Bujdosó ének* című versében siratta el. A *„Kuruc dallam tárogatóra"* írt alkotásának harmadik versszaka így hangzik: *„Budapest. Síri csend. Maléter menetel/ Mártírom sereggel, Ronggyá lőtt szívekkel / megáll az Úr előtt."* [207]

A későbbi polgárjogi harcos, **Kovács Vilmos** ebben az időben a munkácsi *Prapor Peremohi* (*Győzelem Zászlaja*) című munkácsi lap könyvelője volt, rábízták a lap kulturális rovatának vezetését, ukrán és magyar tollforgatók irodalmi stúdióját vezette, és már *„egészen jó verseket ír"*. Kötetbe rendezte *Vallani kell* címmel verseit, melyek 1957-ben láttak napvilágot. Kritikusai szerint is már érzékelhető volt egyéni hangja, látásmódja, alkotói tehetsége, mely még nem szabadult fel a kötelező *„ideológia egyértelműsége alól"*, az ún. „*leninista szovjet magyar művek*"[208] műfajába sorolható alkotásokat is tartal-

[204] Lásd bővebben: *Jó pásztor volt. Gecse Endre kárpátaljai mártír tiszteletes emlékkönyve.* Felelős szerkesztő: GORTVAY Erzsébet. Intermix Kiadó, 2003.

[205] Lásd: tisztelői a huszti és református templomban márványtáblát avattak a mártír tiszteletes emlékére. 1992. október 24-én az ungvári Kapos utcai temetőből földi maradványait átvitték Gálocsba, és ott örök nyugalomra helyezték, sírjánál megemlékezéseket tartanak.

[206] Lásd bővebben: DUPKA György*:'56 és Kárpátalja hatásvizsgálat hivatalos iratok, vallomások tükrében*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2006.

[207] **Bártfay István** (Eperjes, 1902. okt. 11. – Ungvár, 1989.) kéziratban maradt verseit lánya, az ungvári Bánáti-né Bártfay Éva őrizte meg az utókornak és adta át kiadónknak. Kiadatlan kéziratának a címe: *Tarlón maradt kalász*. -178 oldal.

[208] *Görcsoldó szél. A „kárpátontúli szovjet magyar" irodalom antológiája, 1945-1991.* Összeállította, szerkesztette: M. TAKÁCS Lajos. Edelény, 2010. -7. old.

maz, de irányultsága az akkori reformkommunista szovjet-orosz írók, költők (**Jevtusenko, Rozsgyesztvenszkij** stb.) eszmei világa felé tendált. **Kovács Vilmos** egy szovjet-orosz költő nyomán így figyelmeztetett: *„mert kezdet nincs, csak folytatás van…”*[209]

A fentebb elmondottakból is jól érzékelhető, hogy az ’56-os események többek között a kárpátaljai magyar lakosság problémáira irányították a figyelmet. 1957-ben megindult a magyarországi könyvek és lapok behozatala, majd a tömeges előfizetés. Ekkor jött létre egy sor magyar közművelődési intézmény *(Magyar Filológiai Tanszék, Magyar Rádió* és Televízió szerkesztősége, *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztősége, *Beregszászi Népszínház,* magyar tannyelvű iskolarendszer kiépülése az óvodától a középiskoláig stb.).

5. A „szamizdat” Együtt

Az *Ungvári Nemzeti Egyetemen* (az 1999–2000-es tanévig Ungvári Állami Egyetem) 1963. szeptember 1-jén kezdődött meg a felsőfokú magyar szakos tanárképzés, amely az Idegen Nyelvek Kar Angol Tanszékhez kapcsolódva indult be, majd az 1964–1965-ös tanévben a francia tanszékhez csatolták. Az 1965–1966-os tanévben a Filológiai Karon megalakult az önálló *Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék* (tanszékvezető **Szimulik Mihail** docens, a filológiai tudományok kandidátusa). Ezzel a magyar nyelv és irodalom oktatása az anyanyelvi szakképzés rangját kapta meg. 1966. július 2-tól az ezredforduló utáni első évtizedig **Lizanec Péter** professzor vezette a tanszéket (bővebb ismertetésére a későbbiekben kitérünk). A kárpátaljai magyar kultúra fejlődése szempontjából rendkívüli jelentőségű volt az ungvári egyetemen meginduló magyar filológiai oktatásnak.

Az irodalommal elmélyülten foglalkozó és tollforgató diákok saját maguk alapította egyetemi irodalmi körbe csoportosulva indították el 1966-ban az *Együtt* c. irodalmi folyóiratot. *„Ők azok, akik Beregszászon, vagy éppen Csapon már kijárták az önképzőkörök monoton imaóráit, s az egyetemre kerülve már nem óhajtották folytatni”* – vázolta fel az indulást **S. Benedek András**.[210] 1966-ban **S. Benedek András, Balla Gyula, Györke László, Bús Ilona, Punykó Mária** és mások *„az ungvári egyetem magyar szakos hallgatói középiskolás koruk óta írnak verset, novellát, kisprózát, hely- és kultúrtörténeti cik-*

[209] Ú.o.: *Görcsoldó szél…* 8. old.
[210] S. BENEDEK András: *Teremtő mítoszok*. In: *Kárpátaljai Minerva.* II. kötet 1-2. füzet. Ez volt a Forrás! (Különszám). Budapest-Beregszász, 1998.- 6. old.

keket. Feltételezhetően ők a tanszék irodalmi körének legaktívabb tagjai, akik tanári, tanszékvezetői jóváhagyással hamarosan létrehozzák az Együtt című, mechanikus írógépen sokszorosított, 35–40 oldal terjedelmű, aprólékos kézimunkával füzetszerűvé formált, linómetszetekkel feldobott folyóiratukat" – foglalta össze **Vári Fábián László** gondolatait az *Együtt* c. lap indulásáról.[211] A linómetszeteket a beregszászi **Muszka László** és **Horváth Anna** képzőművész készítette. Az 1966 őszétől indult „szamizdat" jellegű, gépiratos *Együtt* c. folyóirat (1966 őszétől 1967 végéig) szűk másfél évfolyamának számaiban a fentebb említett tollforgatókon kívül jelen voltak írásaikkal **Adóba Mária**, **Tárczy Etel, Balogh Irén** irodalombarátok, valamint **Zselicki József**, aki 1967-ben került a kiadvány közelébe. Így vallott róluk **Kovács Vilmos** és **S. Benedek András** közös tanulmányában: *„A csoport befogadott soraiba másokat is, akik a realitások talaján, a haladó kárpát-ukrajnai hagyományok birtokában, a történelmi ihletésű nemzeti kultúra felől közelítettek hozzá. Tagjainak felkészültsége és tudatos tenni akarása lehetővé tette számukra, hogy a költészet mellett más műfajokban is eredményesen kísérletezzenek (műfordítás, irodalomtörténet és kritika, néprajzkutatás, publicisztika)."*[212]

Az *Együtt* c. folyóiratot 1967-ben **Márkus Csaba** mutatta be a *Kárpáti Igaz Szót* abban az időben megrendelő közel 30 ezres olvasótábornak. Véleménye szerint: *„Az irodalmi folyóirat lépésről lépésre, egyre jobban megközelíti az irodalmi folyóirat jellegét. Még ha ifjúsági, társadalmi alapon kibocsátott sajtótermék is. S ezért a szerkesztőbizottságot illeti meg a dicséret – a fiatalokat, akik egymaguk megérdemelnék, hogy külön foglalkozzunk velük."* A folyóirat kiadásával kapcsolatosan megfogalmazta javaslatát is: *„Az „Együtt" népszerűsége is olyan nagy már, hogy felvetődik a kérdés: nem lenne célszerű 150–200 példányszámban az egyetemi pártbizottság hozzájárulásával sokszorosítani?"*[213]

Az *„olvadás"* korszakának Kárpátalján is a végét jelzi, hogy támogatás helyett az egyetem pártbizottsága betiltotta a lapot. Hogy miért? **S. Benedek András** fentebb említett írásában utalást tett arra, hogy a lap szerkesztőbizottságának tagjai megtagadták a felsőbb pártkörökből érkezett kérést, hogy *„erős szakmai kritikával"* illessék **Kovács Vilmos** *Holnap is élünk* c. regényét. Ezt az elítéltető *„házi feladatot"* nem teljesítették. Az eddig megjelent *Együtt-*

[211] VÁRI FÁBIÁN László: *Az Együtt című folyóirat indulása (1966) és a Forrás nemzedéke*. S. Benedek András emlékének. In: *Együtt*,/ 1913. 5. sz.-46. old.
[212] S. BENEDEK András- KOVÁCS Vilmos: *Kárpát-ukrajnai magyar irodalom*. In: *A magyar irodalom története 1945-1975*. IV. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. -166. old.
[213] MÁRKUS Csaba: *Az „Együtt" utat keres*. In: *Kárpáti Igaz Szó,* 1967. május 31.

számok jelentőségét a későbbiekben **S. Benedek András Gelencei Kálmán** néven méltatta-értékelte: *„A lap másfél évfolyama az egyszerű publikációs lehetőségnél sokkal többet jelentett. Rövid időn belül tudatosította az egységes irodalmi élet kialakításának igényét és szükségszerűségét, sokan a hiányzó területi irodalmi fórumot*[214] *is már–már a lapban látták megvalósítani.*" [215]

6. A Kárpáti Kiadó magyar szerkesztősége és a Kárpáti Kalendárium

A *Kárpáti Kiadó magyar szerkesztősége és a Kárpáti Kalendárium* a helyi magyar művelődés, szellemi fejlődés elemi feltételeinek megteremtéséhez jelentősen hozzájárult. Az 1946-ban alakult *Kárpáti Könyvkiadó*[216] a kezdetekben leginkább ideológiai jellegű magyar nyelvű kiadványokat, brosúrákat, fordításos műveket jelentetett meg. A *Kárpáti Kiadó* teljesnek mondható, az 1946–1991 között megjelent kiadványainak bibliográfiáját a KMMI-honlapra[217] is feltöltöttük. 1944-től Sztálin haláláig főleg Leninről, Sztálinról szóló könyvek jelentek meg.

1957 után a kiadó kapcsolatba lépett magyarországi kiadókkal (Móra, Kossuth, Gondolat, Zrínyi, Zeneműkiadó stb.), és 1991-ig a közös könyvkiadás program keretében közel félezer könyvcímet, illetve különböző műfajú könyveket (közel kilencven százalékban orosz, ukrán szerzők magyarra fordított munkái) több mint 16 millió példányban jelentetett meg.

Mint már említettük, az első szépirodalmi kiadvány **Balla László** (akkor még **Bakó** néven) *Zengj hangosabban!* című (1951) verseskötete. Több irodalomtörténész a kárpátaljai magyar írásbeliség *„kezdetének"* tekinti, amelynek *„jelentősége túlnő irodalmi értékén."* Tulajdonképpen az 1956-os forradalmat követően kezdtek el foglalkozni helyi szerzők szépirodalmi munkáinak kiadásával.

A kiadó magyar szerkesztősége 1951–1990 között a helyi magyar alkotóktól összesen tíz szépirodalmi antológiát, almanachot, több mint tíz elbeszélés- és verseskötetet, kilenc regényt és kisregényt, ezenkívül tucatnyi

[214] A cikkel kapcsolatosan közbevetjük, hogy a nagyon áhított önálló magyar irodalmi fórum csak 22 esztendő múltán, *Hatodik Síp* néven született meg.

[215] GELENCEI Kálmán (S. Benedek András): *Egy ungvári diáklap:* az Együtt. In: Echinox (Kolozsvár), 1979. október.

[216] Lásd: 1946-tól viselt nevei: Kárpátontúli Területi Könyv- és Folyóiratkiadó, majd Kárpátontúli Területi Könyvkiadó

[217] DUPKA György: A Kárpáti Kiadó magyar kiadványai: In:http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=29&book_id=227

gyermekverseskötetet, ifjúsági regényt, riport- és publicisztikai gyűjteményt, helytörténettel foglalkozó könyvet stb. adott ki.

A szépirodalmi munkák szerzői: **Balla (Bakó) László, Szenes (Kroó) László, Csengeri Dezső, Kovács Vilmos, Lusztig Károly, Sütő Kálmán, Osvát Erzsébet, Szalai Borbála, Györke Zoltán, Kecskés Béla, Balogh Balázs, Füzesi Magda, Balla D. Károly, Finta Éva, Nagy Zoltán Mihály, Dupka György, Horváth Sándor, Móricz Kálmán, Ferenczi Tihamér, Kőszeghy Elemér, Vári Fábián László.**

A helyi magyar publicisztika és az irodalmi riport művelői is önálló kötetekkel jelentkeztek: **Bihari Sándor, Andor György, Lusztig Károly, Rotman Miklós, Szikszai Aladár, Veress Gábor, Horváth Anna, Balla László, Csanádi György, Márkus Csaba.**

A kiadó alkalmanként magyar nyelvű tudományos, helytörténeti stb. műveket is kiadott. A legértékesebb munkák szerzője **Váradi-Sternberg János** történészprofesszor volt. A nevesebb műfordítók ebből az időből: **Balla László, Bulecza Rozália, Kótyuk István, Jurij Skrobinec, Fejes János, Szalai Borbála**. A magyar szerzők munkáit ukránra fordította többek közt **Ivaskovics Mihály, Jurij Skrobinec, Volodimír Fedinisinec, Ivan Petrovcij, Petro Szkunc, Konsztantyin Bibikov**.

A több mint negyvenéves szovjetkorszakbeli szépirodalmi könyvtermésből a magyarországi műértékelők[218] **Kovács Vilmos** költő *Lázas a Föld* (1962), *Csillagfénynél* című (1968) verseskötetét és a *Holnap is élünk* című regényét[219] tartják időtálló, értékes kiadványnak (**M. Takács Lajos,**[220] **Tóth István**[221]). **Kovács Vilmosnak** összesen négy verseskötete és egy regénye jelent meg a *Kárpáti Kiadó* gondozásában. A kötetben közölt versek formailag és tartalmilag is eredetiek, melyekben költői tisztaság és új világkép nyilvánult meg.[222] Epikai művében a személyi kultusz fölött tört pálcát, és egybehangzóan a *„kárpátaljai magyarság regényének"* tartják. Megjegyzendő: több mint

[218] Lásd: BOTLIK József: *A hűség csapdájában. Kovács Vilmos (1927-1977) emlékének. Pályakép és korrajz*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2003.

[219] KOVÁCS Vilmos: *Holnap is élünk***.** Regény. Szerkesztő: Barzsó Tibor. Kárpáti Kiadó, Uzshorod. 1965.-234 oldal, KOVÁCS Vilmos: *Holnap is élünk*. Regény. Második, átdolgozott kiadás. A borító, a szöveggondozás, az utószó és a bibliográfia M. TAKÁCS Lajos munkája. Csokonai Kiadó – Debrecen, Kárpáti Kiadó- Ungvár, 1990, KOVÁCS Vilmos: *Holnap is élünk*. Regény. Harmadik kiadás. Elbeszélések. Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és az utószót írta: BARZSÓ Tibor. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2007. -232 oldal.

[220] M. TAKÁCS Lajos:*Regénysors, írósors, sorsregény* (Utószó). In: KOVÁCS Vilmos: *Holnap is élünk*. Regény. Második, átdolgozott kiadás. Csokonai Kiadó – Debrecen, Kárpáti Kiadó- Ungvár, 1990.-216 oldal.

[221] TÓTH István: *Kovács Vilmos „Holnap is élünk" c. regénye megjelenésének körülményeiről.* In: *Hitel*, 1995, január, -92-110. old.

[222] POMOGÁTS Béla: *Kovács Vilmos testamentuma.* (előadás). In: *Együtt,* 2007,/4. -25. old.

száz nap alatt közel húszan lektorálták, véleményezték.[223] Megjelenése *„pireuszi győzelemnek"* bizonyult. A könyvet hamarosan kivonták a forgalomból, könyvtári használatát is betiltották. Történt ez akkor, amikor Hruscsovék igyekeztek „móresre tanítani" a szovjet írókat, költőket és képzőművészeket, akiknek a *„szovjet valóság elferdítését"* célzó műveit a párt ideológiai fronthar-cosai igyekeztek kivonni a közéleti forgalomból is. A kárpátaljai magyarság regénye három kiadást ért meg, értékét az idő igazolta.

A *Kárpáti Kiadó* a fentebb megnevezett szerzők közül a nagy befolyással bíró **Balla Lászlónak** több mint húsz különböző műfajban megírt munkáját adta ki, amelyek nem nevezhetők magas színvonalúaknak. **Penckófer János** szerint *„Balla Lászlónak egészen a rendszerváltozásig leginkább olyan magyar nyelvű könyvek kerültek ki a keze alól, amelyek elsősorban mintha egy-egy párt-határozathoz, annak szellemiségéhez igazodtak volna. Egysíkúságuk leegysze-rűsített világlátást közvetített."*[224]

A *Kárpáti Kalendárium*[225] megindítása azért vált szükségessé, mert 1958-ban köztársaságszerte megszüntették az almanachokat. A helyi magyar al-kotóknak több esztendőn át – a magyar szerkesztésű Kárpáti Igaz Szó ön-álló napilapként történő megjelenéséig – ez a fórum biztosított publikációs lehetőséget. Jelentősége vitathatatlan, 1957–1966 között a magyar irodalmi életnek, a magyar szakíróknak is elemi feltételeket teremtett.[226]

Az ungvári évkönyv kiadását a *Kárpáti Kiadó* magyar szerkesztősége gon-dozta. Első, 1957-re szóló *Naptár c.* kötete az év második felében jelent meg 56 lapon, 3000 példányban. Összeállította **Kroó (Kroh, Szenes) László**, aki szerkesztője a két következő *Naptárnak* is.

1960–64-ben a kiadó *Naptárát* **Kovács Vilmos, Kulin Zoltán, Barzsó Tibor, Lusztig Károly** és **Balla László** állította össze. 1965–1976 között az évkönyv neve *Kárpáti Kalendárium*; 1969-ig kisebb, utána nagy album for-mában jelent meg **Braun Henrik, Barzsó Tibor, Kótyuk István, Lusztig Károly, Egressy György, Groszman Endre, Kovács Vilmos, Konsztantyin Bibikov, Bulecza Rozália és Zékány Éva (Z. Miklósné)** szerkesztésében.

1977-től az újabb kötetek *Kalendárium* címmel, egy évig még nagy album formában, azután keskenyebb alakban láttak napvilágot; szerkesztői: **Zékány**

[223] BARZSÓ Tibor: Egy regény kálváriája. Előadás. In: Együtt, 2007,/4. -36. old.
[224] PENCKÓFER János: *10. Magyar irodalom a szovjet korszakban: hagyomány és újrateremtés*. –In: Kárpát-alja 1919-2009. Történelem, politika, kultúra. 2010.-335. old.
[225] Korábban *Naptár, Kalendárium.*
[226] Lásd: *40 év bibliográfiáját: A Kárpáti Kiadó kalendáriuma (40 év címszavakban).* Összeállította: FEDINEC Csilla. In: *'96 Kalendárium '97.* Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1996. -153-167. old.

Éva, Egressy György, Najpáver Kamil, Fejes János és Réti (Réty, Réthy) Rozália. Technikailag igényes, gazdagon illusztrált kiadvány, az egyetlen, amely Kárpátalja magyarságának és magyarul is olvasó lakosságának képet adott az elmúló év társadalmi, gazdasági és kulturális eseményeiről, eredményeiről. A helyi írók, költők, műfordítók, képzőművészek, történészek, tájkutatók fóruma is. 1987-ig sokszor közölt semmitmondó anyagokat.

1957–1967 között egyedül a *Kárpáti Kalendárium* teremtett megjelenési lehetőséget a vidék magyar tollforgatóinak.

1970–1973-ban külön füzetben *Irodalmi Melléklete* volt; az első két évben **Kovács Vilmos,** utána **Ballá László** szerkesztette.

1988–1993 között *Fórum* címmel **Dupka György** gondozásában jelent meg a *Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete*.[227] A jelzett időszakban kiemelkedő eseménynek számított a *József Attila Alkotóközösség* tagjai életében, hogy a *Kárpáti Kiadó* magyar szerkesztősége a fentebb említett antológiákon és almanachokon kívül három verseskötetet (**Balla D. Károly,**[228] Füzesi Magda,[229] **Finta Éva**[230]) és egy szociográfiai riportot (**Dupka György–Horváth Sándor** szerzőpáros[231]) jelentetett meg.

A *Kárpáti Kalendárium* **Tirkánics Gabriella** és **Fedinec Csilla** összeállításában búcsú évkönyvként jelent meg. 1996–1997 között felszámolták a Kárpáti Kiadó magyar szerkesztőségét.

A *József Attila Alkotóközösség* tagjainak 1987–1993 között a Kárpáti Kiadóhoz benyújtott több kézirata is nyomdafestéket látott. Kiadták **Balla D. Károly** *Valahol tűz van*[232](1988), **Nagy Zoltán Mihály** *Fehér eper*[233] (1988), **Balla László** *Sosemvolt repülések emléke*[234] (1989) című prózagyűjteményét, **Balogh Balázs** Üzenet[235] (1989), ikerkötetben[236] **Dupka György** *Tavaszra születtem* és **Kőszeghy Elemér** *Változom* (1990), **Balla D. Károly** *Sorsomhoz*

---

[227] M.T.L. (M. TAKÁCS Lajos): Kárpáti kalendárium: In: Az új magyar irodalmi lexikon. Második javított, bővített kiadás. Főszerkesztő: PÉTER László. Akadémia Kiadó. Budapest 2000.

[228] BALLA D. Károly. *Tágulok a világegyetembe*. Versek. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1984. -43 p.

[229] FÜZESI Magda. Útban hazafelé. Versek. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1984. -25 p.

[230] FINTA Éva. *Idő – Korongon*. Versek. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1987. 2,87 kiadói ív.

[231] DUPKA György, HORVÁTH Sándor. *Múltunk s jelenünk. Balogh Edgár nyomában Kárpátontúlon*. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1987.

[232] BALLA D. Károly. *Valahol tűz van*. Elbeszélések, kisregény, színmű. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1988.

[233] NAGY Zoltán Mihály. *Fehér eper*. Elbeszélések. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1988.

[234] BALLA László. *Sosemvolt repülések emléke*. Novellák. Tárcák, krokik, tollrajzok. Színmű. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1989.

[235] BALOGH Balázs. Üzenet. Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1989.

[236] DUPKA György. *Tavaszra születtem*. Versek. KŐSZEGHY Elemér. *Változom*. Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1990.

szegezve[237] (1990), ikerkötetben[238] **Ferenczi Tihamér** *Férfi idő* (1990), **Nagy Zoltán Mihály** *Pírban, perben* (1990), **Vári Fábián László** *Széphistóriák*[239] (1991) című versgyűjteményét, továbbá **Dupka György–Horváth Sándor–Móricz Kálmán** *Sorsközösség*[240] (1990) című szociográfiáját és **Punykó Mária** *A hétországi király*[241] (1993) című mesegyűjteményét. Ezen kívül megjelent újrakiadásban az eredeti kézirattal egybevetve **Kovács Vilmos** *Holnap is élünk*[242] című regénye.

Az évi többszöri megjelenés, majd a folyóirattá válás esélyeivel indították útnak a *Kárpáti Kiadónál* az Évgyűrűk [243] c. almanach/antológia sorozatot 1988–1991 között 6–7 ívnyi terjedelemben. Kétezer példányszámban megjelenő irodalmi, művészeti, társadalompolitikai kiadvány volt, amely az Ukrajnai Írószövetség Kárpátaljai megyei szervezete magyar csoportja és a Kárpáti Kiadó gondozásában látott napvilágot. Szerkesztőbizottsága: **Balla László** elnök, **Dupka György** felelős titkár, **Balla D. Károly, Füzesi Magda, Gortvay Erzsébet, Jurij Kerekes, Szalai Borbála.**

A három kötet szerzőinek száma 28–33 fő között volt, valamennyien az egykori *József Attila Alkotóközösség* tagjai. A kiadvány a második és harmadik generáció tagjainak és az utóbbi időben jelentkezett fiatalok írásait gyűjtötte egybe a következő műfajokban: vers és kispróza, műfordítás, esszé, helytörténeti tanulmány, könyvismertetés. Sajnos az Évgyűrűk kezdeményezése a rendszerváltás küszöbén kialakult súlyos gazdasági okok miatt elvérzett.

Történelmi jelentőségű mérföldkőnek tekinthető, hogy a *Kárpáti Kiadó* és a *Magvető Könyvkiadó* a közös könyvkiadási program keretében a kárpátaljai magyar szépirodalom első magyarországi és addigi legteljesebb gyűjteményét *Vergődő szél*[244] (1990) címmel, **M. Takács Lajos** irodalomtörténész

[237] BALLA D. Károly. *Sorsomhoz szegezve.* Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1990.
[238] FERENCZI Tihamér. *Férfi idő.* Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1990. NAGY ZOLTÁN Mihály. *Pírban, perben*. Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1990.
[239] VÁRI FÁBIÁN László. *Széphistóriák*. Versek. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1991.
[240] DUPKA György – HORVÁTH Sándor – MÓRICZ Kálmán. *Sorsközösség. A kárpátaljai magyarok a 80-as évek végén*. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1990.
[241] *A hétországi király*. Beregújfalui népmesék. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1993.
[242] KOVÁCS Vilmos. *Holnap is élünk*. Regény. Csokonai Kiadó – Debrecen. Kárpáti Kiadó – Ungvár.
[243] Évgyűrűk <88. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai kiadvány. Felelős szerkesztő: DUPKA György. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1988., Évgyűrűk <89. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai kiadvány. Összeállította: BALLA D. Károly és DEBRECENI Mihály. Felelős szerkesztő: DUPKA György. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1989. 1996., Évgyűrűk <90. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai kiadvány. Összeállította: DEBRECENI Mihály. Felelős szerkesztő: DUPKA György. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1991.
[244] *Vergődő szél. A kárpátaljai magyar irodalom antológiája 1953-1988.* Összeállította, a szöveget gondozta, a jegyzeteket és az utószót írta M. TAKÁCS Lajos. Szerkesztő: CSÍKI László. Magvető Könyvkiadó, Kárpáti Könyvkiadó, Budapest-Ungvár.1990.-608. old.

összeállításában megjelentették. Fő érdeme ennek a harminchét szerzőt[245] felsorakoztató antológiának (24 ív terjedelemben) a tanúságtétel, hogy irodalmunk létezik, s mint ilyen, teljes joggal rászolgál a figyelemre, a megmérettetésre. A gyűjtemény szerzői az írást mindannyian szolgálatnak tekintik, és a kisebbségi létkörülményről tudósítanak.

Több mint 20 éves késéssel jelent meg ugyancsak **M. Takács Lajos** összeállításában, szerkesztésében a *Görcsoldó szél, a „Kárpátontúli szovjet magyar" irodalom antológiája 1945–1991* c. gyűjtemény, amely 27 kárpátaljai szerző 1945 és 1991 között megjelent 120 szövegét közli fakszimile (hasonmás) kiadásban. Az összeállító szerint: *„nem teljes voltában is hű képet mutatva a sztálini negyvenes*-ötvenes évek irodalmi személyi *kultuszáról, majd a szinte 1991-ig tovább élő „leninista" szovjet magyar művekről."*[246] A gyűjtemény szerzői: **Bakos Róza, Balla D. Károly, Balla László, Balogh Balázs, Balogh Miklós, Benedek András, Csengeri Dezső, Dupka György, Finta Éva, Fodor Géza, Füzesi Magda, Gortvay Erzsébet, Győry Dezső, Horváth Gyula, Horváth Sándor, Kecskés Béla, Kerekes Erzsébet, Kincses István, Kiss Béla, Kovács Vilmos, Marton Zoltán, Márkus Csaba, Nagy Zoltán Mihály, Sándor László, Sütő Kálmán, Szenes (Kroó) László, Tárczy Andor, Tóth István.**

M. Takács Lajos ezzel a gyűjteménnyel kívánt tisztelegni egykori barátai, küzdőtársai, **Váradi-Sternberg János** professzor, **dr. Kozma Endre** tanár, **Csíki László,** valamint **Balla Gyula** és **S. Benedek András** emléke előtt.

Ez a két antológia lezárta az „add meg a császárnak, ami a császáré" szovjet korszakot. Egyben hitelesen mutatta be a megtett utat, hogy a magyar irodalom Kárpátalján milyen ideológiai állomásokon és sötét alagutakon haladt keresztül. A két antológiából az is kiolvasható, hogy milyen szellemi értékeket mentett át képzeletbeli szerelvényén, melynek végállomása a rendszerváltozás és egy újabb államfordulat volt.

[245] A gyűjtemény szerzői (**Balla D. Károly, Balla László, Balla Gyula, Balla Teréz, Balogh Balázs, Balogh Miklós, Bartha Gusztáv, Benedek András, Bundovics Judit, Csengeri Dezső, Demjén Miklós, Dupka György, Erdélyi Gábor, Ferenczi Tihamér, Finta Éva, Fodor Géza, Füzesi Magda, Györke László, Györke Zoltán, Horváth Gyula, Horváth Sándor, Imre Sándor, Kecskés Béla, Keresztyén Balázs, Kovács Vilmos, Kőszeghy Elemér, Lusztig Károly, Magyar Éva, Nagy Zoltán Mihály, Orémus Kálmán, Skotnyár József, Sütő Kálmán, Szenes (Kroó) László, Tar Béla, Tárczy Andor, Vári Fábián László, Zselicki József**)

[246] *Görcsoldó szél*, 2010.-7. old.

7. A szovjet típusú magyar nyelvű sajtó, rádió, tv, mozi

A hatvanas évek második felében a kárpátaljai magyar közélet és kultúra formálójaként emlegetik a szovjet típusú magyar sajtókiadványokat, amelyek több ezres példányszámukkal lefedték a kárpátaljai magyarlakta településeket.

Kárpáti Igaz Szó. Több más fordításos lap közül vezető szerepet szántak a fordításos *Kárpáti Igaz Szónak*, amelynek kizárólagos gazdája, ideológiai irányítója és kiadója a megyei pártbizottság volt a Szovjetunió összeomlásáig. A főszerkesztő legfőbb szovjet-magyar és pártvonalon elkötelezett bizalmi emberük, **Balla László** volt. Az ő több éves küzdelmének köszönhetően 1965-ben önállósították. Korábban a *Kárpáti Igaz Szó* napilap, 1945–1965-ig a *Zakarpatszka Pravda* tükörfordítása, 1965-től részben, 1967. március 8-tól teljes mértékben önálló magyar lap. Főszerkesztői: **Balla László** (1967–1987), **Behun János** (1987–1988). Megbízott szerkesztők: **Szabó Béla, Márkus Csaba** (1988–1989), **Egressy György** (1989. április 20-ától nyugdíjazásáig).

Balla László forrásértékű könyvében[247] megírt visszaemlékezéséből valók az alábbi adatok: főszerkesztő-helyettesek: **Lusztig Károly, Vladimír Mihály.** Felelős titkár: **Márkus Csaba.** Olvasószerkesztő: **Bulecza Rozália.** Rovatvezetők: **Szabó Béla** (pártélet), **Andor György** (mezőgazdaság), **Kroh (Szenes) László** (művelődés; 1970 előtt kivált a szerkesztőségből, Magyarországra költözött), **Wolf Andor** (ipar), **Szántó Károly** (levelezés). A belpolitikai rovatot **Braun Henrik** vezette. További munkatársak: **Jendrék Ödön, Nemes János, Keresztes Noémi, Zékány Miklós, Lászlóné Nyisztor Vera, B. Csernicskó Katalin.** 1967-ben a következő újságírókkal bővült a kollektíva: **Györke Zoltán** (1970 előtt kivált a szerkesztőségből, Magyarországra költözött), **Erdélyi Gábor, Magyar Jánosné Kiss Éva, Barát Mihály, Vorobecné Baksa Lujza, Kovács Margit,** valamint **Kovács Alfréd** fotós. A lap beregszászi tudósítója: **Svéd Ármin**. Később a laphoz került **Rada Katalin, Bornemissza Eszter**, **Jánki Endre.**[248] **Balla László** megfogalmazása

[247] BALLA László: *Szegény ember vízzel főz. Életem: a Kárpáti Igaz Szó.* Visszaemlékezések, 1947-1987. PoliPrint, Ungvár, 2002. -186-187. old.

[248] 1970-1979-1986-1987 között a szerkesztőség munkatársai közé Balla László még a következő értelmiségieket vette fel: Balogh József, Dupka György, Fülöp Tekla, Horváth Sándor, Kemetty Attila, Kovács Elemér, Kövy János, Móricz Kálmán, Orémus Kálmán, Ortutay Péter, Paulisinec György, Tárczy Andor, Turányi József, Turóczy Béla újságírók, Markovics Mátyás fotóriporter, Árokháty Zsuzsa, Danielovics István, Gróf Róbert, Gutiné Juhász Éva, Ivaniné Tóth Éva, Kökényesiné Szántó Zsuzsa, fordítók, Angyalné Melega Ilona, Ardóné Rotman Anett, Árpa Péter, Berticsné Köröskényi Katalin, Cmurné Somogyi Katalin, Deskóné Kozma Katalin, Dór Károlyné, Galajdáné Vaskó Valéria, Herdinszkyné Miklós Éva, Komonyi Ilona, Kosz Éva, Landa Tiborné, Lázárné Kovács Edit, Maszkalik Aranka, Petreczkiné Szendrey Mária, Timkóné Híres

szerint: *„Életünket és vérünket a Kárpáti Igaz Szóért!"* – ezzel a mondással ők testesítették meg a magyar nyelvű szocialista újságírást. A szerkesztőség munkáját a megyei pártbizottság ideológiai osztálya felügyelte, és a megjelent cikkeket elemeztette.

A 60-as években mintegy 40 ezer példányban megjelenő újság egyre rendszeresebb jelleggel irodalmi művek közlésére vállalkozott helyi szerzők tollából. Először a lap állami ünnepekre (nők napja, győzelem napja, május 1., november 7. stb.) rendelt meg alakalmi verseket a költőktől. Ezt a gyakorlatot az orosz és az ukrán lapoktól vették át. A nagyformátumú napilap 1967-től *Neon* címmel vasárnaponként (majd szombatonként) irodalmi-művészeti rovatot indított. Itt többnyire a lap irodalmár-újságíró gárdája és a kárpátaljai magyar alkotók szépirodalmi írásait, műveit, cikkeit közölték.[249]

Új rovatot képezett az *Ifjúsági Magazin,* amelyben aktuálpolitikai cikkek mellett versek, kisnovellák, tárcák, irodalmi karcolatok jelentek meg a fiatalok tollából. Az írások szerzői többségében az ungvári egyetem magyar szakos diákjai, akik tanulmányaikat 1965–1966-ban kezdték: **S. Benedek András, Balla Gyula, Györke László, Punykó Mária** és mások.

1969-ig **Györke Zoltán**, a *Kárpáti Igaz Szó* kulturális rovatának vezetője közreműködésével jelentek meg a *Forrás Stúdió* tagjainak versei, elbeszélései a rovatban. A lap vezetői „nem lelkesedtek" **Benedek András, Balla Gyula, Ferenczi Tihamér, Kecskés Béla, Fodor Géza, Fábián László, Füzesi Magda, Dupka György** és mások írásaiért, egyes versekbe belejavítottak, sorokat írtak át, viszont a plakátverseket szívesen fogadták.

Irodalmi-művészeti rovatai 1967–1987 között: *Neon*, *Lendület*. A nagy példányszámú napilapot 1988-ban például Magyarországon is terjesztették. Bár a területi pártbizottság és a területi tanács szócsöveként szerkesztették, a

Ilona, Uram Olga, Vargáné Kóspál Éva, Cséka Judit műszaki és adminisztratív dolgozók, Kohutka Mihály, Rózsa Béla, Szaraj Jurij gépkocsivezetők.

[249] A kárpátaljai írók sorából sokat szerepelt: **Kovács Vilmos, Csengeri Dezső, Szalai Borbála, Horváth Anna** szobrászno. A tudományosság képviselői **Fodor István** botanikus, **Balahuri Eduárd** régész, **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész, **Kótyuk István** nyelvész, **Váradi–Sternberg János** történész, **Sztaskó Gyula** művészettörténész, **Boniszlavszky Tibor** zenetörténész, hegedűművész, Árpa István esztéta, zenepedagógus, **Zádor Dezső** és **Márton István** zeneszerző. Festőművészek: **Manajló Tivadar, Soltész Zoltán, Koczka András, Habda László.** Más lapoknál, kiadványoknál dolgozó újságírók, szerkesztők: **Csanádi György, Barzsó Tibor, Benkő Katalin, Balogh Miklós, Juhász Lajos, Baraté Ferenc, Bucsincsik Lajos**. Rendszeres külső szerzők: **Hornungné Kelentei Márta** és **Perduk Zoltán** biológus, **Szova Péter** tájkutató, **Fedák László** sporttörténész, **Drávai Gizella** pedagógus–tankönyvíró és műfordító. Jelesebb illusztrátorok: **Medveczkyné Luták Edit, Manajló Iván, ifj. Tomcsányi Mihály, Mihail Roszkin, Horváth Anna**. Állandó cikkíró volt **Bíró Andor, Iljás János, Bilics János** gazdasági vezetők, **Veress Gábor, Ilku Ferenc, Újfalusi István, Pobránszky Lajos, Szikszai Aladár, Rotman Miklós** vezető tanácsi– és pártfunkcionáriusok.

80-as évek második felében egyre inkább elszakadt a korábbi merev vonalvezetéstől, így népszerűsége az olvasók körében növekedett.

A *Kárpáti Igaz Szó* kimagasló kezdeményezéseként könyvelhető el az 1987–1990 között megjelentetett **Új Hajtás című, különálló,** nyolc oldalas irodalmi melléklete, amely 1990-ben megszűnt.

A helyi magyar írott sajtót az alább felsorolt pártlapok képviselték.

Kárpátontúli Ifjúság és a Forrás Stúdió. Megyei lapnak számított a **Kárpátontúli Ifjúság**: a kommunista ifjúsági *Mology Zakarpatyje* című ukrán lap tükörfordítása, melyet 1958–1963 között hetente három alkalommal adtak ki. 1963. március 27-től 1967. január 1-ig szünetelt a kiadása. Főszerkesztője **Vaszil Lengyel,** majd **Fejes János** lett a magyar kiadás felelős szerkesztője,[250] aki megértően viszonyult az ifjú titánokhoz, sőt, az ukrán lapszerkesztővel publikációs lehetőséget, fordítói munkát is biztosított számukra. Így 1967 nyarától a fiatalok ennél a lapnál „fedezéket" találtak. Itt helyezkedett el **Zselicki József** költő. A lap munkájába besegített **Balla Gyula,**[251] **S. Benedek András, Györke László**. Ők azok, akik 1967 novemberében megszervezték a *Forrás Ifjúsági Stúdi*ót, melynek elnökévé **Zselicki Józsefet** választották. A *Kárpátontúli Ifjúság* megyei lap *Trembita* (Havasi Kürt) című irodalmi rovatában a stúdiótagoknak állandó publikációs fórumot biztosított. A Stúdió fővédnöke **Kovács Vilmos** volt, aki az Ukrán Írószövetség tagjaként a Stúdió alapításához előzetesen megnyerte a hozzá eszmeileg közel álló ukrán írótársak, köztük **Jurij Kerekes, Szemen Panyko, Joszip Zsupán, Iván Csendej, Jurij Skrobinec, Petro Szkunc, Vaszil Váradi** támogatását és jóindulatát. A Stúdió fölött bábáskodott **Fodó Sándor, Gortvay Erzsébet,** akik elméleti előadásokat is tartottak. A tollforgatók megismerkedtek az egyetemes magyar irodalommal, amelyről a „közoktatás" útján csak tudatosan eltorzított képet nyerhettek.

A Kárpáti Kalendárium 1969-es évkönyvében **Zselicki József,** mint a *Forrás Ifjúsági Stúdió* elnöke, rövid beszámolót közölt a Stúdió megszervezéséről, céljairól, kezdeti eredményeiről, tagjairól. A jelentkező fiatal tollforgatók tehetséggondozása céljából az ungvári egyetem *„magyar nyelv és irodalom szakán tanuló fiatal költőknek és íróknak (**S. Benedek András, Balla Gyula, Györke László**) a közreműködésével 1967 novemberében a Kárpátontúli Ifjúság c. területi lap szerkesztősége keretében megalakult a Forrás Ifjúsági Stúdió. A*

[250] A *Kárpátontúli Ifjúság* 1988 tavaszától hetilap, 1991. február 1-től Kárpátaljai Ifjúság néven került kiadásra. Amelynek a 80-as évektől a lap megszűnéséig **Béres Barna,** majd **Borbély Edit** volt a magyar kiadás**ért** felelős szerkesztője.

[251] Balla Gyula 1970-ben Magyarországon telepedett le.

Stúdió havonta tartja összejövetelét. A foglalkozásokon a beérkezett írásokat vitatjuk meg és minden alkalommal egy-egy elméleti kérdést is megtárgyalunk... Munkatervünkben helyet kapott a zene, a publicisztika és a képzőművészet. Csak rövid ideje működik a Forrás Ifjúsági Stúdió, de máris szép sikereket könyvelhetünk el. A fokozatos fejlődés folytán a Stúdió egyes tagjai: ***Fodor Géza, Fábián László, Füzesi Magda, Peleskei Jenő, Dupka György*** már több ízben publikáltak a Kárpátontúli Ifjúságban és a Kárpáti Igaz Szóban. És előreláthatólag a további fejlődés sem marad el. A Stúdió tagjainak vezetésével a *területen* több helyen alakultak irodalmi *és olvasókörök. A jövőben a Stúdió bővíteni szeretné szerepkörét, hogy még eredményesebben egyengesse a terület alkotó ifjúságának útját."*[252]

A Stúdió tagjainak írásaiból kisugárzott a kurucság nyelvének ereje, a balladák komor fensége, a kisebbségbe szakadt magyarság iránt érzett felelősségtudat, és ezzel elhatárolódtak azoktól, akik a Sztálin-csasztuskák bűvöletében „hurrá"-versekkel simultak a hatalomhoz.

Néprajzi és folklórgyűjtéssel is foglalkoztak, a *Kárpáti Kalendárium* 1971-es *Irodalmi Melléklete* **Kovács Vilmos** szerkesztésében és **S. Benedek András** összeállításában válogatást közölt gyűjtésükből. A fiatal balladagyűjtők (**Balla Teréz, Dupka György,**[253] **Györke László, Horváth Gyula, Benedek András, Vári Fábián László, Zselicki József**) az évszázados nyelvi tradíciót saját költészetükben keltették új életre.

A *Forrás* nemcsak irodalmi, de közéleti szerepvállalásra is törekedett. **Kovács Vilmos** ajánlatára 1969 őszén *Nádparipán* címmel a Stúdió tíz tagjának írásaiból (**Balla Gyula, Balla Teréz, Balogh Balázs, S. Benedek András, Vári Fábián László, Ferenczi Tihamér, Fodor Géza, Füzesi Magda, Kecskés Béla, Zselicki József**) összeállított versantológia került benyújtásra a *Kárpáti Kiadó*hoz. Megjegyzendő: **Balogh Balázs, Kecskés Béla** és **Ferenczi Tihamér** a Stúdió alapgárdájához nem tartoztak, ők már az alakulás előtt, korábban kezdtek el publikálni, ismert nevű költők voltak.

A *Kárpáti Kiadó* által felkért lektorok közül csak **Balla László** élt – a felső pártvezetés által ráruházott – vétójogával, aki ideológiai okokra hivatkozva nem támogatta a kézirat kiadását. Lektori jelentésében felhívta a kiadó vezetőinek figyelmét a versek és szerzőik politikai éretlenségére, nemzeti

[252] ZSELICKI József: *Fiatalok irodalmi stúdiója*. In: *Kárpáti Kalendárium 1969*. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1968. -75. old.

[253] A jelen sorok írója mintegy húsz népballadát gyűjtött és jelentetett meg, miután nem vették fel az ungvári egyetem magyar szakára, 1970 őszén tényleges katonai szolgálatra behívatták, csak 1973 őszén szerelték le, balaset következtében kilenc hónapot a penzai kórházban töltött, majd hadirokkantként tért haza.

elzárkózásukra, apolitikusságukra és más koncepciós kitételekre. Így vált az antológia kézirata és szerzői a Brezsnyev-korszak szellemi terrorjának célpontjává. A Stúdió publikációs esélyei beszűkültek.

A hatalom második minősített támadását a **Kovács Vilmos** és **S. Benedek András** szerzőpáros által publikált irodalomtörténeti tanulmány generálta, mely a szegedi *Tiszatáj* 1970. októberi és decemberi számában *Magyar irodalom Kárpát-Ukrajnában* címmel jelent meg. A publikációt „káros" és „fellázító" „magyarországi hatásként" értékelték, míg Magyarországon a szakemberek körében a magyar irodalmi életünkről első ízben hiteles képet adó dolgozatot nagy elismerés övezte.

A hatalom harmadik minősített támadását a felszámolásra ítélt *Forrás Ifjúsági Stúdió* ellen ugyancsak a **Balla László** által irányított *Kárpáti Igaz Szó*n keresztül vezette le, melyben *Elidegenedés*[254] címmel (1971. augusztus 10.) szerkesztőségi cikk jelent meg – ma már tudjuk: szerzője **Balla László**, a lap akkori főszerkesztője –, amely szigorú bírálatban részesítette a fiatal magyar alkotókat. A vád az volt ellenük, hogy elidegenedtek a szovjet társadalomtól, a polgári irányzatok bűvkörébe kerültek, semmibe vették a szocialista realizmus eszméit, sőt a cikkíró szerint a nacionalizmus sem állt távol tőlük.

A *Forrás Stúdió* kapcsán kirobbantott irodalmi harcok indították el a kárpátaljai magyar nemzetiség polgárjogi mozgalmát, és ezekben már az „irodalmi-polgárjogi" aktivisták vezetőjeként vett részt **Kovács Vilmos** és **S. Benedek András,** akik megalkuvást nem ismerve igyekeztek vitacikkekben is visszavágni a helybeli irodalompolitika „magyar nyelven író szovjet "janicsárjainak".

1971 szeptemberében és októberében megszületett az I. Beadvány,[255] aláírója a *Forrás Stúdió*. Ebben a terjedelmes levélben a tagok csoportosan válaszoltak az *„Elidegenedés?"* vádjaira, amelyet az Ukrajnai KP Kárpátontúli területi bizottsága titkárának, az Ukrajnai Írók Szövetsége Kárpátontúli szervezete felelős titkárának, a *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztőbizottságának és a *Kárpátontúli Ifjúság* szerkesztőinek címeztek. Ebben határozottan visszautasították a „névtelen" szerző sértegetéseit, rágalmait, politikai színezetű vádaskodásait stb.

---

[254] *Elidegenedés? A Kárpátontúli Ifjúság, az egyetem magyar tollforgatói és a Forrás Stúdió*. In: *Kárpáti Igaz Szó*. 1971. augusztus 20.

[255] Nyomtatásban csak 13 év múltán látott napvilágot: *Az I. Beadvány . A tűz nem alszik ki*.... In: Nemzetőr (München), 1983. szeptember 15. -3.,8. I., 1983. december/1984. január. Majd nyolc év múlva a dokumentumot újraközölték: BOTLIK József-DUPKA György: *Ez hát a hon--- Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918-1991*.-160-166. old.

Még ez év szeptemberében az *Ungvári Állami Egyetem* pártbizottsága a *Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke*n belső fegyelmi vizsgálatot rendelt el az érintett magyar szakos diákok ügyében. **Fejes János** visszaemlékezései szerint egy értekezlet keretében a *Kárpátontúli Ifjúság* szerkesztőségében is megvitatták a *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztőségi cikkét, melynek következtében felfüggesztették a további *Forrás*-publikációkat, **Fejes János** felelős szerkesztőt pedig megrovásban részesítették. **G. Smanykó,** a megyei pártbizottság titkára szintén belső vizsgálatot rendelt el, azonban a feladók nevére 1971 októbere és 1972 tavasza között hivatalos válaszlevél nem érkezett.

A pattanásig feszült légkörben a csendet az újabb, 1972 tavaszán elkészült *II. Beadvány* törte meg, melyet a szerzők – **Kovács Vilmos, S. Benedek András, Fodó Sándor** – már a legfelsőbb fórumnak, az SZKP KB Politikai Bizottságának, az SZSZKSZ Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének címeztek. A **Kovács Vilmos, Fodó Sándor, S. Benedek András** szignálta a 16 oldalas dokumentumot további háromszáz kisebbségi, a kárpátaljai magyarság problémáival azonosulni tudó magyar értelmiségi (néhány ruszin is), munkás és gazdálkodó írta alá. Az aláírásgyűjtést is a *Forrás Stúdió* tagjai szervezték. A Beadvány még jobban felkavarta az amúgy is puskaporos légkört, ugyanis a dokumentumban nemcsak az alkotó értelmiség sérelmeit vetették föl, hanem az intézményes élet, az oktatás, a művelődés problémáit, a sajtó, a könyvkiadás gondját, a nemzetiségi és kollektív jogokat.

A végkifejletre így emlékezik vissza **Vári Fábián László:** *„Az aláírásgyűjtésben való részvételemért a későbbi bíráimtól kapott „bónusz pontok" bőven elegendőnek bizonyultak a katonai behívó kiérdemlésére, de nemcsak engem ért ez a „kitüntetés". Fél évvel előttem vonult be Béni és Györke, fél évvel utánam Fodor, velem egy napon 1972. május 16*-án pedig Tóth Pista, Magyarország jelenlegi beregszászi főkonzulja. De ez a két esztendő is elszállt, az életnek menni kellett a maga útján."[256]

1972-ben a hatalom emberei a *Kárpáti Könyvkiadó*ban is elvégeztették a tisztogatást, melynek következtében **Kovács Vilmost** és **S. Benedek Andrást** menesztették.

Balla László, mint a hatalom embere, ezt a leszámolást megtetézte azzal, hogy az általa szerkesztett megyei magyar lapban szervezőként is helyt adott a *Forrás Stúdió*, **Kovács Vilmos, S. Benedek András** és társai ellen indított rágalomhadjáratnak. **Rotman Miklós** *Mérges füvek. Jegyzetek a magyar*

[256] VÁRI FÁBIÁN László: *Az Együtt című folyóirat indulása (1966) és a Forrás nemzedéke. S. Benedek András emlékének*. In: *Együtt,*/ 1913. 5. sz.-54. old.

burzsoá nacionalizmusról c. publicisztikájában írta, hogy az 1970-ben megjelent **Kovács–Benedek** *Tiszatáj-tanulmánynak* a legnagyobb hibája, hogy *„nacionalista előítéletekre jellemző tünetekkel találkozunk az irodalomban, az irodalmi folyamat értékelésében is."*[257] Az ilyen jelenségek elítélésére és megvitatására szólította fel a lap olvasóit. A vitaindító cikkre **Gajdos Béla**, a Kárpátontúli Állami levéltár igazgatója és **Szijártó Sándorné**, a levéltár helyettes igazgatója *Kit is szolgálnak a magyar burzsoá nacionalisták?* c. írásukban reagáltak. Kifejtették, *„kudarcra van ítélve a burzsoáziának minden olyan kísérlete, hogy nacionalista eszméket csempésszen be soknemzetiségű szocialista társadalmunkba."*[258]

Smanykó megyei pártitkár biztatására született meg **Balla László** tollából a *Szovjet magyarok* c. publicisztikai cikksorozata (Új fogalom,[259] *Hagyományok,*[260] *Kötődések,*[261] *Nem koegzisztencia*![262]), amely szintén a *„káros magyarországi hatás"* ellen való védekezés szellemében készült el. Állításai nem helytállóak: „szovjet magyaroknak" titulálta a helyi magyar közösséget, újra az emigráns moszkvai kommunista írókat nevezte meg a haladó hagyományok követőinek, akiknek művei a kommunista pártosság követelményei alapján íródtak. Szerinte ezeket a hagyományokat kell követni és nem a két világháború közt vidékünkön alkotó burzsoá írókat (**Mécs László, Simon Menyhért, Rácz Pá**l és mások). Téves Ballának az a nézete is, hogy a kárpátaljai magyar írók alkotásai semmi módon sem sorolhatók „az egyetemes" magyar irodalomhoz, mert ezek a szovjet irodalom alkotásai. Állította azt is, hogy az itteni szovjet magyaroknak csak a Szovjetunió lehet a hazája. Megjelenése után Magyarországról diplomáciai vonalon tiltakozás volt a válasz, de végül **Balla László** megúszta a kijevi KB propagandaosztálya részéről egy rosszallással. Ez a cikksorozat is munkásságának negatív oldalához sorolható.

Lezárva a *Forrás*-tagok kálváriájának történetét, csak közel egy évtized „szilencium" után térhettek vissza az irodalmi életbe. Kárpátalján tehát évekig nem, de Magyarországon, Erdélyben – **Fodor Géza, Vári Fábián László, Zselicki József** és mások – annál többet publikáltak.

---

[257] ROTMAN Miklós: *Mérges füvek. Jegyzetek a magyar burzsoá nacionalizmusról*. In *Kárpáti Igaz Szó,* 1973. június 20.
[258] GAJDOS Béla, SZIJÁRTÓ Sándorné: *Kit is szolgálnak a magyar burzsoá nacionalisták?* In: *Kárpáti Igaz Szó,* 1973. október 30.
[259] BALLA László:Új *fogalom*. In: *Kárpáti Igaz Szó,* 1975. november 23.-3.p. Neon mell. 37.sz.
[260] BALLA László:*Hagyományok*. In: *Kárpáti Igaz Szó,* 1975. december 7. -3. p. Neon mell. 38.sz.
[261] BALLA László:*Kötődések*. In: *Kárpáti Igaz Szó,* 1975. december 21.-4. p. Neon mell. 39.sz.
[262] BALLA László: *Nem koegzisztencia!* In: *Kárpáti Igaz Szó*, 1976. január 4. -3. p. Neon mell. 1.sz.

A *Forrás* nem csupán egy irodalmi mozgalom volt, hanem *„az elmúlt ötven év legtisztább és legbátrabb kárpátaljai magyar irodalmi-polgárjogi kísérlete."*[263] **Fodó Sándor** utólagos értékelése szerint: *„Az egykori egyetemisták, Forrás-tagok egyéni helytállása jelentette azt a bázist, amelyen immár egy évtizede megalakulhatott a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség."*[264]

A területi rádió és tv magyar adásai. A megyei párbizottság ideológusainak kemény felügyelete alatt a *kárpátaljai területi rádió* 1946-ban kezdte meg *magyar nyelvű adásait*. A szovjet érában naponta egy órás műsort sugároztak magyar nyelven, amelyből az önálló anyag 10–15 perc volt. Hétvégeken színes irodalmi riportok hangzottak el. Érdekes embereket, alkotó értelmiségieket szólaltattak meg. Azonban egy akkori felmérés szerint a szakmai igénytelenség miatt *„számottevő hallgatóközönségük csak a fizetett szolgáltatásként szerkesztett vasárnapi kívánságműsoroknak van."*[265]

A megyei televízió magyar adása 1966 második felétől heti rendszerességgel jelentkezett. Eleinte húsz perces, majd másfél órás műsor (hírek, interjúk, rövid riportfilmek, portrék, iskolai vetélkedők, alkotó beszélgetések stb.) került a képernyőre. A 80-as években az elektronikus sajtó legismertebb munkatársai: **Rohály Gyula főszerkesztő, Petykóné Andor Ágnes, Kulin Zoltán, Debreceni Mihály** szerkesztő-riporterek.

1964-től a megyei rádió magyar osztálya és a Magyar Rádió nyíregyházi stúdiója között megindultak a csereadások. A későbbiekben a televíziósok is műsort cseréltek.

Az 1960–1970-es években a magyarlakta településeken is elterjedtté vált a vezetékes rádiózás a *„katyusának"* becézett vonalon. Általában több tanácsi jogú községnek volt házi stúdiója, amely fölött a helyi pártszervek rendelkeztek. A propaganda célú, közéleti közleményeken kívül a klubvezetők hétvégeken általában a délutáni órákban kívánságműsort is közvetítettek.

A szovjet filmek, a propaganda irányultságú filmek vetítését csaknem minden magyarlakta településen megszervezték. A *Moszfilm* forgalomba hozott filmprodukcióinak jelentős részét magyar felirattal, ritkábban magyar szinkronnal mutatták be. Többnyire háborús, illetve termelési filmeket vetítettek, a városokban a mozik tömegeket vonzottak. A nyolcvanas évek végére

[263] M. TAKÁCS Lajos: Ők nem lettek janicsárrá. In:M. TAKÁCS Lajos: Törődésben. Sorsok, művek, históriák, Edelény, 1999. -80-83. old.

[264] FODÓ Sándor: *A Forrás: a KMKSZ előképe*. In: *Kárpátaljai Minerva*. II. kötet 1-2. füzet. Ez volt a Forrás! (Különszám). Budapest-Beregszász, 1998.-52. old.

[265] DUPKA György-HORVÁTH Sándor-MÓRICZ Kálmán. *Sorsközösség. A kárpátaljai magyarok a 80-as évek végén*. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1990.-19.p. A továbbiakban: DUPKA György-HORVÁTH Sándor-MÓRICZ Kálmán, 1990...

látványosan csökkent a nézők száma, ez azzal is magyarázható, hogy sokan a televíziózás, az otthoni mozizás, a filmkölcsönzés felé fordultak.

A Vörös Zászló *(*1991. január 1-től *Beregi Hírlap*) az egyik első járási tükörfordítású lapként jelent meg. Az eredetileg magyarul, majd 1955-től két nyelven szerkesztett beregszászi járási lap 1945. december 2-tól hetente háromszor látott napvilágot mintegy 10 ezer példányban. A járási lap már az ötvenes évek elejétől eredeti anyagot is közölt irodalmi rovatában. Ilyenkor rendszerint az ukrán lapban ukrán tollforgatók, a tükörfordításos, illetve a vegyes szerkesztésű lap magyar kiadásában magyar alkotók verseit, kisprózáit közölte.

A kétnyelvű lap felelős főszerkesztői között volt **Rotman Miklós**, **Szenes (Kroó) László**, **Svéd Ármin**, **Lusztig Károly**, **Csanádi György**. A rendszerváltás előtt a magyar kiadás felelős szerkesztője **Füzesi Magda** volt.

A Kommunizmus Fényei (Ung-vidéki Hírek) 1965. április 1-től Ungváron hetente háromszor jelent meg az ukránból *Vohnyi Kommunizmu* fordításaként, és időnként magyar szerzők írásait is közölte. A rendszerváltás előtt a magyar kiadás felelős szerkesztője **Krüzsely Veronika** volt.

A Kommunizmus Zászlaja (Nagyszőlős-vidéki Hírek) Nagyszőlősön 1957-től hetente háromszor jelent meg az ukrán *Prapor Kommunyizmu* tükörfordításaként, időnként magyar szerzők írásait is közölte. A rendszerváltás előtt a magyar kiadás felelős szerkesztője **Ljubka Emma** volt.

Fontos megjegyezni, 1945–1965-ben különböző időszakokban a helyi pártpolitikai célokat szolgáló Gép és Traktorállomások (GTA) munkáját elősegítő egy-két oldalas kiadványok, kolhozlapok is kiadásra kerültek. Számuk megközelítette a harmincat. Ezeket a szórólapokat az „ideológiai front harcosai", illetve agitátornak kinevezett tanítók írták, szerkesztették.

1987. június 19-től a péterfalvai Határőr Agrárcég pénzügyi helyzete lehetővé tette, hogy *Kolhoz a Tiszaháton* címmel saját lapot jelentessen meg a *Kárpáti Igaz Szó* munkatársainak gondozásában. Ötezer példányban jutott el a helyi olvasókhoz. A lap hasábjai a gazdaság életét érintő informatív anyagokat, helytörténeti írásokat, szépirodalmi alkotásokat is tartalmaztak.

1944–1991 között a vidék magyar lakosságának tájékoztatásában, a pártpolitikai célok, a kommunista ideológia ismertetésében, az ateista propagandában, a kolhozmozgalom, az állami cégek ösztönzésében és más kérdésekben alapvető szerepet szántak a kommunista sajtókiadványoknak. A Gorbacsov nevével fémjelzett peresztrojka időszakáig minden magyar lap a Sztálin-, a Hruscsov-, a Brezsnyev- és a Szuszlov-korszak hű tükre, krónikája volt Kárpátalján. A nyolcvanas években a magyarul megjelent lapok összpéldányszáma

meghaladta a heti hatvan-hetvenezret. A felsorolt sajtókiadványok a párt- és tanácsi szervek hivatalos orgánumaként láttak napvilágot.

1965-1989 között a kárpátaljai magyar olvasók korlátlanul jutottak hozzá a Magyarországon kiadott lapokhoz, folyóiratokhoz és könyvekhez. A *Szabad Föld* és a *Népszava* például 20-30 ezer példányban kelt el vidékünkön.

1990. április 30-án jelent meg az első olyan magyar nyelvű újság, amely nem a hivatalos szervek támogatásával jött létre. Ez a *Kárpátalja* című, a KMKSZ lapja. Ungváron szerkesztették és Miskolcon nyomtatták.

A peresztrojkának és a glasznosztynak köszönhetően **Balla D. Károly** író és költő beindította 1989-ben a független *Hatodik Síp* című első magyar irodalmi folyóiratot, amely a közösségi irodalmi élet központi fóruma lett.

8. Állami és kolhozfenntartású művelődési házak, együttesek, könyvtárak

A 60-as, 70-es években a művelődési házak, falusi klubok nem töltötték be elvárt funkcióikat. Nem a magyar, hanem a szovjet típusú közművelődést szolgálták magyar nyelven.

Ez a megállapításom vonatkozik a magyarlakta települések *iskolai és közkönyvtáraira* és annak könyvállományára is. Magam is személyesen megtapasztaltam, hogy a könyvtárak polcain legnagyobb részt a szovjet ideológiát tükröző orosz és ukrán kötetek sorakoztak, amelyeknek nagy részét – az ügyeletes propagandistákon, agitátorokon kívül – senki sem olvasta.

A 80-as években a magyarországi könyvek, lapok, folyóiratok behozatala révén jelentősen bővültek a bibliotékák magyar állományai, azonban a behozatal 1989 végétől a súlyos gazdasági okok miatt akadozott, majd a rendszerváltáskor megszűnt.

A magyar kultúrmunkások műsorait az ideológiai front propagandistáinak ellenőrzésével állították össze. A művelődési házak, klubok és könyvtárak többségében ukrán vagy orosz vezetőket találunk. Ezek után könnyű elképzelni, hogy milyen művelődési élet folyhatott abban a magyar faluban, amelyikben a népművelő nem ismerte a nép nyelvét, hagyományait.

A nyolcvanas évek elején *„A kultúra a népé!”* jelszó jegyében a magyarlakta településeken is sok amatőr dal- és táncegyüttes, énekkar, színjátszókör alakult és oszlott fel. Műsorpolitikájukban már tetten érhető a magyar vonatkozású folklórkincs népszerűsítése, azonban a vallásos színezetű népszokások színpadra vitelét kifejezetten tiltották. Egy akkori elemzés szerint *„A*

magyar együttesek számáról – jellemző módon – még mindig nem illik külön nyilvántartást vezetni, mert amögött odafönt nemzeti elkülönülési törekvéseket látnak. Ha mégis elkészülne valami hasonló kimutatás, annak sem vennénk sok hasznát, mert a jelzett működedvelő csoportok legnagyobb része csak papíron létezik. Igazán pezsgő és színvonalas munka alig néhány kollektívában folyik."[266] Abban az időszakban csakis a tehetősebb kolhozok, agrárcégek tudtak fenntartani különböző kultúrcsoportokat.

A korabeli sajtókiadványok[267] idevonatkozó közleményeiből is kitűnik, hogy milyen volt a Kremlből irányított szovjet kultúrélet, illetve a helyi sajátossággal „ideológiailag fűszerezett" és „magyarosított" formája, tartalma a magyarlakta településeken. Például azt is megtapasztaljuk, hogy az ungvári járásban a palágykomoróci folklórcsoport, a pallói citerazenekar, a munkácsi járási derceni táncegyüttes, a beregszászi járási gáti táncegyüttes, a nagyszőlősi járási nagypaládi férfikórus és más működedvelő csoportok az akkori pártellenőrzésű kultúrszínterek gyakori szereplői voltak.

A 80-as évek fent említett mezőnyének egyértelmű zászlóshajója a péterfalvi Határőr-Agrárcég Kolhoz *Tisza dal- és táncegyüttese* volt, amely az ideológiai túlzásokat elkerülve, egyedi teljesítményével, népi forrásokból táplálkozva érdemelte ki a szakmai elismerések sorozatát.

Ennek szilárd gazdasági alapját és szakmai színvonalának biztosítását **Bíró Andor** kolhozelnök[268] és csapata teremtette meg. A gazdaság vezetői 1989-ig összesen 6 millió 240 ezer rubelt költöttek öt művelődési otthon, egy sportkomplexum, egy múzeum és egy képtár létesítésére, valamint a működedvelő csoportok fenntartására.

---

[266] DUPKA György-HORVÁTH Sándor-MÓRICZ Kálmán, 1990.-19.p.

[267] Lásd: az Ungváron kiadott *Kárpáti Igaz Szó,* a *Kárpátontúli Ifjúság* megyei lapok és a beregszászi *Vörös Zászló*, a nagyszőlősi *Kommunizmus Zászlaja*, az ungvári *Kommunizmus* Fényei című járási lapok 1960-1990-es lapszámaiban megjelent művelődési híreit, cikkeit.

[268] **Bíró Andor** (született: *Bíró Antal* Tivadarfalva, 1929. február 1., Bíró Sándor és Homoki Klára gyermekeként), általános iskolai tanító, iskolaigazgató, kolhozelnök, a legmagasabb szovjet állami kitüntetések birtokosa, 1963-tól – 1990-ig, 27 éven (6 cikluson) át az Ukrán Legfelsőbb Tanács képviselője, Texas Állam Dallas városának díszpolgára 1974. október 3. Életművéért a Magyarok Kijevi Egyesülete a kárpátaljai magyarság identitástudatának megőrzéséért legtöbbet tevő személyek számára alapított Etelköz Díjat elsőként Bíró Andornak adományozta. A második világháború előtt a Beregszászi Magyar Királyi Állami Gimnáziumban tanult. Középiskolai tanulmányait 1945-ben Szatmárnémetiben fejezte be, majd Forgolányban lett tanító, 1949-től tíz éven át iskolaigazgató. A tanítóképzőt Huszton végezte el levelező tagozaton 1950-ben. Az 1950-es években az Ungvári Állami Egyetem történelem szakán tanult. Alig 17 évesen, öt osztályos gimnáziumi végzettséggel nevezték ki tanítónak Forgolány község elemi iskolájába, ahol 1946 januárjában indult újra a magyar nyelvű iskolai oktatás. Fél év múlva hazakerült Tivadarba, ahol öt éven át tanított. Ezt követően tíz évig 1949-től – 1959-ig volt iskolaigazgató Tivadarban, Forgolányban majd Nagypaládon. Tizenhárom évi pedagógiai munka után 1959-ben megválasztották a nevetlenfalui *Komszomolec* kolhoz, majd 1961-től 1993-ig a tiszapéterfalvai *Prikordonnik* (oroszul: *Pogranyicsnyik,* magyarul: *Határőr)* kolhoz (1988-tól: „Határőr Agrárcég-Kolhoz") elnökévé. Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Bíró_Andor_(kolhozelnök)

Valójában mit köszönhet az ugocsai magyarság a haladó szemléletű gazdaságirányító **Bíró Andornak**, aki 1963-tól 1990-ig, 27 éven (6 cikluson) át az Ukrán Legfelsőbb Tanács képviselője volt? Először is neve elválaszthatatlan Péterfalvától és a 33 éven át irányított Határőr Agrárcég-Kolhoztól, amely magába foglalta Tiszapéterfalva, Tivadarfalva, Forgolány, Farkasfalva, Tiszabökény, Nagypalád és Fertősalmás – összesen 8 ezer fős – magyarlakta falvait.[269] Kárpátalja legerősebb, legtehetősebb mezőgazdasági nagyüzemévé fejlődött, országos és nemzetközi elismerésre tett szert. A gazdaság terén elért eredmények önmagukért beszélnek.[270]

Az itt lakó és tevékenykedő magyar emberek jóval az országra és korra jellemző életszínvonal fölött éltek, és máshol nem tapasztalt művelődési élet bontakozott ki. Például itt működött Kárpátalja egyetlen *magyar honismereti és néprajzi múzeuma,* Ukrajna egyetlen faluban létesített *képtára*. A kárpátaljai legek könyvébe beíratta magát az elsőként itt létesített korszerű *sportkomplexummal,*[271] *óriáskerék, hullámvasút, dodzsem* és egyéb attrakciókban bővelkedő vidámparkkal.

A hét *ipari üzemmel*[272] rendelkező gazdaság önerőből, újonnan épített öt iskolát és *négy óvodát*, ugyanennyi *művelődési házat*. Védnökséget vállalt a péterfalvai és a nagypaládi *zene- és művészeti iskolák* fölött. Felkarolta a *tehetséggondozást*,

[269] Az 1990. január 1-i állapot szerint a gazdasághoz tartozó községekben 8082 ember lakott. A 7545 fő kolhozista közül 1200 fő ekkor már a gazdaság ipari üzemeiben dolgozott. Az 1980-as évek elején a dolgozók havi átlagkeresete már meghaladta a 200 rubelt, továbbá számos kedvezményben részesültek: a nyugdíjkorhatár elérésekor 25-től 50 rubelig terjedő pótlékot kaptak, a kolhozba belépő fiataloknak, a kötelező katonai szolgálatból hazatérőknek, valamint a fiatal házasoknak 100 rubel egyösszegű támogatást fizettek.

[270] Haladó szemléletű, hozzáértő irányítása következtében hamarosan jelentkeztek az első gazdasági sikerek: a kolhoz jövedelme 1967-ben már meghaladta az 1,5 M rubelt, ami többek között lehetővé tette a tagok átlagon felüli javadalmazását, valamint a vidéken korábban ismeretlen fizetett szabadság bevezetését. Az irányítása alatt álló gazdaságban az elsők között vezették be a pénzfizetést (1965-ben), forradalmasították a dohánytermesztést és az országosan úttörőnek számító ipari termeléssel sikeresen oldották meg a mezőgazdaságra időszakosan jellemző foglalkoztatási problémákat. Felhasználták az állattenyésztésben és földművelésben alkalmazható legújabb tudományos módszereket, és kiemelkedő termelési eredményeket értek el. Már az 1960-as években bevezették a családi vállalkozást, holott országosan ezt a módszert akkoriban a nagyüzemi termelésre károsnak és ellentmondónak ítélték.1989-ben pénzforgalmuk 19 millió 487 ezer rubelt tett ki, ezen belül a tiszta jövedelem 3 millió 636 ezer rubel volt, a jövedelmezőségi mutató elérte a 22,8 százalékot. Az egész pénzforgalomból 1989-ben 10 millió 149 ezer rubelt a gazdaság további fejlesztésére, valamint a falvak szociális-kulturális építésére fordítottak. 6 millió 844 ezer rubelt pedig a kolhoztagoknak fizettek ki díjazásként.

[271] A sportkomplexum keretében ifjúsági sportiskola működött, melyben – 21 csoportban, szakképzett edzők irányításával – 420 fiatal sportolt versenyszerűen. Labdarúgócsapatuk területi bajnokságot nyert és sikeresen szerepelt nemzetközi viadalokon is, a női gyephoki csapatuk pedig többször nyert első helyet a köztársasági bajnokságban.

[272] Együttműködési szerződést kötöttek a Lvivi Mikroműszergyárral, majd a Kijevi Arzenal Gyárnak gyártottak fényképezőgép-alkatrészeket (lencséket). Később rendkívül sikeres kooperációra került sor a Magyar Optikai Művekkel, valamint a Zagorszki Optikai Gyárral. Készítettek horgászkellékeket egy kijevi gyárnak, majd a 600 ezer dolláros beruházással megjelenő svéd IKEA cégnek gyártottak különböző lakás-felszerelési tárgyakat.

a kiemelkedő képességű fiatalok szakmai, főiskolai, egyetemi tanulmányainak elvégzéséhez *kolhoz-ösztöndíjat* biztosított.[273] Például a *Péterfalvi Művészeti Iskola* igazgatójának megnyerte a viski házaspárt, a kijevi konzervatórium frissdiplomását, a nagy tapasztalatú zenepedagógust, **Pál Lajos**[274] népzenészt és **Pál (Jancsó) Katalin** karmestert, akik a kolhozelnök meghívását elfogadva 1986-tól Péterfalván telepedtek le, és egyben a 115 tagú *Tisza Dal- és Táncegyüttes* művészeti vezetői lettek. Műsorprogramjukban a feledésbe merülő magyar hagyományápolást, a népszokások megjelenítését bátran és elkötelezetten helyezték előtérbe. Szakmai gondoskodásuk ideje alatt határokon átnyúló hírnévre tettek szert. A *Péterfalvai Művészeti Iskola* felvirágoztatása mellett a házaspár 1989-től tiszaháti népzenei gyűjtéssel is foglalkozott. 1999-ben bekövetkezett magyarországi áttelepülésükig a közfigyelem fókuszába került tanintézetben elindították a Kodály-módszer szerinti tanítást, népzenét játszó és népi táncokat betanuló, valamint autentikus népdalokat előadó tanítványokat, csoportokat képeztek. A zenetanár szülők indíttatásával két gyermekük, ismert nevükön **Pál Eszter**[275] és **Pál István „Szalonna"**[276] a későbbiekben népzenei területen értek el kimagasló sikereket.

Bíró Andor kezdeményezései, merész újításai nemegyszer ütköztek a járási és a területi vezetők ellenállásába, de azokat a kimagasló gazdasági mutatók birtokában sikeresen leküzdötte. Szülőföldjét szerető, pragmatikus vezetőként vált ismertté, aki bátran szembe ment, vitázott a szovjet ideológusokkal, meggyőző érvekkel írta felül az ellenlábaskodók kifogásait.

Sokat tett Például a kárpátaljai magyarság múltjának megőrzéséért. Kezdeményezésének és a mintegy két évig húzódó kitartó munkájának köszönhetően került visszaállításra a kuruc szabadságharc jelképe a Tiszaháton, a Tiszabökény és Tiszaújlak határában 1989. július 16-án felavatott turulmadaras emlékmű,[277] melynek költségeit teljes egészében magára vállalta az általa vezetett mezőgazdasági nagyüzem. A kuruc szabadságharc első győztes

[273] A Bíró Andor irányítása alatt álló nagyüzem nagy hangsúlyt fektetett az oktatásra és szakemberképzésre: 1993-ban a gazdaság ösztöndíjasaként végzett 43 egyetemi és főiskolai, valamint 100 szakközépiskolai diplomás szakembert alkalmaztak.

[274] Lásd: ***Pál Lajos*** *szakmai életútja*. In: http://www.hagyomanyokhaza.hu/oldal/10704/

[275] **Pál Eszeter** énekes, a Pál István „Szalonna" és bandája oszlopos tagja. Lásd életrajzát: Pál Eszter. In: http://www.pikethy.net/konzi/iskola/info/paleszter.html

[276] **Pál István „Szalonna"** (Visk, 1980. június 7. –) Liszt Ferenc-díjas magyar népzenész. A Magyar Állami Népi Együttes Művészeti vezetője. Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Pál_István_(népzenész)

[277] A magyar vonatkozású emlékművek állításának tiltó-csendjét tabuját szintén a péterfalvai milliomos gazdaságot vezető **Bíró Andor** elnök, az ukrán legfelsőbb tanács képviselője törte meg, amikor kezdeményezte az 1945 után ledöntött és eltávolított II. Rákóczi Ferenc Turulos Emlékoszlopának újra felállítását az ungvári **Váradi -Sternberg János** történész szakmai közreműködésével. Mint ismeretes, az erőszakos szovjetizálás idején a magyar vonatkozású emlékművek túlnyomó részét a kárpátaljai településekről eltávolították. Csak az első világháborús emlékjelek némelyikét sikerült megmenteni a pusztulástól.

csatája, és az 1703. július 14–16-i tiszai átkelés emlékére épített impozáns emlékmű központi felirata a kurucok elhíresült jelmondata: „CUM DEO PRO PATRIA ET LIBERTATE", és építői csupán a hátoldalán, a történelmi hűség kedvéért tüntették fel, hogy „Helyreállíttatta 1989-ben a Határőr Kolhoz."

A magyar érdekeltségű kulturális, oktatási és a sportolást elősegítő intézmények létesítése mellett *Kolhoz a Tiszaháton* címmel jelentetett meg újságot, amely 1990-ben papírhiány miatt megszűnt.

Terjedelmi okok miatt felsorolhatatlanul sok egyéb közlétesítménnyel és magyar szellemű kinccsel lett gazdagabb az itteni közösség, amely a nehéz pártideológiai körülmények és követelmények közepette is törődött a hagyományok megőrzésével. **Bíró Andor** és csapata fontosnak tartotta a munkahelyek megőrzését, bővítését. Bölcs előrelátással törődött a színvonalasabb életfeltételek megteremtésével, és ennek köszönhetően követésre méltóan *„megelőzték az emberek elvándorlását, megőrizték az anyanyelvet, a nemzeti jellemet és szellemet, a nemzeti gyökereket és nemzeti identitástudatot."*[278]

9. Irodalmi körök, stúdiók és közművelődési klubok, körök a 70-es, 80-as években

A Beregszászi Irodalmi Kör. A 60-as évek végén a *Vörös Zászló* (ma: Beregi Hírlap) c. járási (két nyelven szerkesztett) lap mellett az irodalmi kört **Csanádi György** főszerkesztő a vele baráti kapcsolatban álló **Kovács Vilmossal** együtt újraindította. Szervezésükben, **Drávai Gizella, Horváth Anna** irodalmi és művészeti „mindenesek" bábáskodásával, a lapnál dolgozó **Balog Miklós**, **Györke László, Dalmay Árpád** segítő közreműködésével fiatal beregi és ugocsai tollforgatók jelentkeztek **Ferenczy Tihamér, Füzesi Magda, Vári Fábián László, Finta Éva, Dupka György** és mások személyében, akik fontos szerepet játszottak a helyi irodalmi és művelődési élet magyar arculatának alakításában.

Az 1970-es évek elején a lap mellett megalakult az ukrán irodalmi kör is **Iván Petróci** ukrán költő, műfordító vezetésével.

1985 tavaszán a beregszászi irodalmi kör csatlakozott a *Területi József Attila Irodalmi Stúdióhoz*, ettől kezdve annak tagozataként folytatta munkáját.

A 90-es évek elején már ifjúsági irodalmi-művelődési körként és tájtörténeti műhelyként működött **Füzesi Magda**[279] költő, újságíró és néprajzkutató

[278] Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Bíró_Andor_(kolhozelnök)

[279] **Füzesi Magda** 2005-től, nyugdíjba vonulása óta Magyarországon él. Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Füzesi_Magda

irányításával, aki már 1975-től a járási lap magyar kiadásának munkatársa, 1996–1998-ban felelős szerkesztője is. 1998-ban felvették a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem doktorjelölti szervezett képzésére, amelynek keretében rendszeres kutatómunkát folytatva tanulmányozta az interetnikai kapcsolatok alakulását Kárpátalja vegyes lakosságú településein. 1994-ben kapcsolódott be a Teológiai Doktorok Kollégiuma Néprajzi Szekciójának munkájába. Néprajzi dolgozatai a *Pánsíp* és a *Hatodik Síp* című folyóiratokban, valamint a *Hatodik Síp Alapítvány - Mandátum Kiadó* által megjelentetett tanulmánykötetekben láttak napvilágot.

Területi József Attila Irodalmi Stúdió, Ungvár (TJAIS) (1971–1981). A *„brezsnyevi személytelenség kultusza"* idejében a stúdió 1971. május 22-én alakult Ungváron, a *Kárpáti Igaz Szó* című napilap keretében a *Forrás Stúdió* helyett, a hivatalos politika által nyújtott *„elégtételként."* Alapítója, ideológiai irányítója **Balla László**, az újság akkori főszerkesztője. A közvetlen irányítást helyettes főszerkesztőjére, Má**rkus Csabára** (elnök) és a lap kulturális rovatvezetőjére, **Erdélyi Gáborra** (felelős titkár) bízta. A stúdió védnökei: **Sütő Kálmán, Csengeri Dezső, Szalai Borbála, Gortvay Erzsébet** és **Szenes László.** A stúdió ebben az évtizedben a brezsnyevi-szuszlovi irodalompolitika jegyében fejtette ki tevékenységét. Ez az időszak a fiatalok számára a tanulás, az önképzés, a közösségi élet iskolája volt. Publikációik a lap *Lendület* c. rovatában, a *Kárpáti Kiadó* gondozásában megjelent *Kárpáti Kalendárium* irodalmi mellékleteiben,[280] ifjúsági almanachokban,[281] riport- és karcolatgyűjteményekben,[282] a józsefattilások önálló munkáiban[283] igen *„fegyelmezettek"* voltak. Nem léphették át az ideológiai elvárások korlátait, a pártsajtó megszabta kereteket. Csakis hazafias, szovjet típusú versek közlését engedélyezték. **Görömbei**

[280] Lásd a 15 000 pl. kiadott évkönyveket: *Kárpáti kalendárium. 1972*. Összeállította: Bulecza Rozália és Zékány Miklósné. *Irodalmi melléklettel,* összeállította: Balla László. Kárpáti Könyviadó, Uzsgorod, 1971., *Kárpáti kalendárium 1973*. Összeállította: Bulecza Rozália és Zékány Miklósné. *Irodalmi melléklettel,* összeállította: Balla László. Kárpáti Kiadó, Uzsgorod, 1971.

[281] *A várakozás legszebb reggelén.* Versek. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1972., *Szivárványszínben.* Ifjúsági almanach. Uzshorod, Kárpáti Könyvkiadó, 1977., *Lendület.* Ifjúsági almanach. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1982.

[282] *Dolgos kézfogás.* Karcolatgyűjtemény. Uzshorod, Népek Barátsága Érdemrendes Kárpáti Könyvkiadó, 1980., *Amikor virít az árnika*. Riportgyűjtemény. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1983.

[283] MÁRKUS Csaba. *Nevünk: Ifjúság.* Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1973., BALOGH Balázs. *Kaláris.* Versek. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1974., MÁRKUS Csaba. *A legenda folytatása.* Riportkönyv. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975., FÜZESI Magda. *Gyöngyvirágok.* Versek. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1977., BALLA D. Károly. Álmodj zenét. Versek. Uzshorod, Kárpáti Könyvkiadó, 1979. 32 p., BALOGH Balázs. *Csillagzene.* Versek. Uzshorod, Kárpáti Könyvkiadó, 1979.

András, magyarországi méltatójuk *„ünneplőbe öltözött"* költőknek nevezte őket. Ezt a józsefattilások nevében **Balla D. Károly** is beismerte: *„Mindnyájan megírtuk a magunk Lenin-versét, békeversét, pufogtak frázisaink, sugároztunk az optimizmustól. Ha borúsabb, ne adj isten, pesszimista verset akartunk publikálni, mellé tettünk két harsányat, talán így elmegy. Aztán a két harsány megjelent, a borús kimaradt... Jöttek a nyolcvanas évek, egyetlen nagy tapstól zengett az ország."*[284]

Jurij Hojda Irodalmi Stúdió Magyar Szekciója, Ungvár. 1974 szeptembere és 1979 májusa között az *Ungvári Állami Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén* tanuló magyar szakos irodalmár diákok, akik verseket, prózákat írtak, műfordítással foglalkoztak, nem működhettek önálló irodalmi csoportosulásként, csak az ukrán *Jurij Hojda Irodalmi Stúdió magyar szekciójá*ként. Ez utóbbi elnökének **Dupka György** magyar szakos diákot, irodalmárt választották meg. A szekció felügyeletével, irányításával a magyar tanszék docensét, **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténészt bízták meg. A szekció főleg magyar szakos irodalmár tagjait – **Fodor Gézát, Balogh Jolánt, Imre Sándort, Kopasz Alízt, Tóth Klárát, Horváth Sándort, Debreceni Mihályt, Kovács Elemért, Fehér Józsefet, Orémus Kálmánt** és másokat – 1974-től mint *„hojdásokat"* tartották számon, sőt még a *Kárpáti Igaz Szó* hasábjain is e gyűjtőszó alatt publikáltak csoportosan. A következő években – ahogyan befejezték az egyetemet – a *„hojdás"* fiatalok a *József Attila Irodalmi Stúdió*ba léptek be.

József Attila Irodalmi Stúdió, Ungvár (JAIS), az elmozdulás, a „lendület évei" (1981—1987). A József Attila Irodalmi Stúdiót 1981 decemberétől *„ezután kollektív szerv, egy háromtagú elnökség irányítja, tagjai Balla D. Károly, Dupka György és Horváth Sándor. Az elnökség munkáját vezetőség segíti, amelynek tagjai – az említetteken kívül – Debreceni Mihály, Finta Éva és Füzesi Magda."*[285]

A békés úton kivitelezett vezetőség- és generációváltásnak az lett a nagy hozadéka, hogy a lefolytatott elvi viták eredményeképpen ez a csapat bátran átértékelte és nem folytatta a **Balla László** és vaskalapos nemzedéktársainak szovjet modellre épített irodalompolitikáját.

[284] BALLA D. Károly*: KIS(ebbségi) magyar skizofrénia*. Galéria Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. -49. old.
[285] A József Attila Irodalmi Stúdió átszervezéséről. In: *Kárpáti Igaz Szó,* 1981. december 20.

Egyetértünk **Balla D. Károly** utólagos Stúdió-értékelésével, aki apja, **Balla László** szellemi-elvi nyomvonaláról letérve ebben az időszakban csapatvezérként merőben más irodalompolitikát hirdetett és valósított meg, melynek értelmében *„A józsefattilások a 81-es átszerveződéstől kezdődően célul tűzték ki a Forrás Stúdió*[286] *részben vagy teljesen elhallgattatott tagjainak megszólaltatását, bevonását a szervezet munkájába. Ez, az érintettek érthető és hosszabb-rövidebb ideig tartó idegenkedése után sikerült is. Elmondható, hogy az akkor már több mint egy évtizedes megosztottság, a kárpátaljai magyar irodalom* ***Balla László*** *és* ***Kovács Vilmos*** *ellentétére visszanyúló polarizáltsága a nyolcvanas évek második felére nagyrészt megszűnt és a Lendületben együtt publikáltak a Forrás és a József Attila Stúdió meghatározó egyéniségei.”*[287]

Az 1971–1981 közti évekhez viszonyítva a józsefattilások publikációs lehetőségei mennyiségileg és minőségileg is javultak. A szépirodalom szintjén is élővé tették a magyar irodalmat vidékünkön.

Ötletek sokasága valósult meg:

1.) beindult a *Kárpáti Igaz Szóba* betördelt, kivágható, összefűzhető *Lendület*[288] című irodalmi oldal.

2.) A *Kárpáti Igaz Szó* önálló verseskötetteknek is helyet adott: a laptestbe tördelve, kivágható és összefűzhető formában 15 kis költői válogatás jelent meg 1979–1986 között.[289]

---

[286] 1981 végén Balla D. Károly a józsefattilások nevében „békekötést”, együttműködést ajánló levéllel kereste fel többek között Vári Fábián Lászlót is, aki erről az alábbi tanulmányában az említett levélből részleteket közöl: VÁRI FÁBIÁN László: *Az Együtt című folyóirat indulása (1966) és a Forrás nemzedéke. S. Benedek András emlékének*. In: *Együtt*,/ 1913. 5. sz.-55-56. old.

[287] BALLA D. Károly: *A Lendület évei*. Galéria Könyvtár 21.Galéri-Ecriture, Ungvár-Budapest, 1994. -6. old.

[288] A sajátos fórum címe azonos **Sáfáry László:** *Lendület* c. verseskötetének elnevezésével. A lap vezetősége a Kárpáti Igaz Szó 1987–es évfolyamának lezárása után megszüntette a *Lendületet*.

[289] A József Attila Irodalmi Stúdió Könyvtára sorozatban megjelent egyenként 25 oldalas, borítóval, előszóval ellátott verses füzetek szerzői: HORVÁTH Gyula: *Pólusok*. Előszó: BALLA László. 1979., FERENCZI Tihamér: *Szívem volt már minden*. Előszó: KERESZTYÉN Balázs. 1979., FINTA Éva: *Vállalkozás az örömre*. Előszó: Horváth Anna. 1979.,DUPKA György: *Ikarusz éneke*. Előszó: GORTVAY Erzsébet. 1979., BALOGH Miklós: *A mindenség tenyerén*. Előszó: GYÖRKE László. 1980., IMRE Sándor: *Menetrend nélkül*. Előszó: GORTVAY Erzsébet, 1980., HORVÁTH Sándor: *Itt és most*. Előszó: ERDÉLYI Gábor. 1981., DEMJÉN Miklós: *Hív a távol*. Előszó: BALLA D. Károly, 1982., FÜZESI Magda: *Egy ember a tömegből*. Előszó: HORVÁTH Katalin, 1983., NAGY ZOLTÁN Mihály: *Dolgok igézetében*. Előszó: BALLA D. Károly. 1983., KŐSZEGHY Elemér: *Teremtő titkok*. Előszó: BALLA D. Károly. 1984., TÁRCZY Andor: Ölelkező évszakok. Előszó: HORVÁTH Sándor. 1985., BALLA Teréz: Így jöttem. Előszó: HORVÁTH Katalin, 1985., FODOR Géza: *Széltükör*. Előszó: SKROBINEC Jurij, 1986., *Megtart a szó, segít az ének*. Tizenöt költő 15 verse. Gyűjtemény a József Attila Irodalmi Stúdió fennállásának 15. évfordulója alkalmából. Bevezető tájékoztató. Az első kilométerkőnél – utószó. 1986.

3.) **Tóth Lajos** és képzőművész társai közreműködésével egyéni és csoportos képzőművészeti kiállítások nyíltak a szerkesztőség üléstermében.

4.) A pályakezdő **Ivaskovics József** zeneszerző testvérével, **Istvánnal** (Buksi) és unokatestvérével, **Ivaskovics Attilával** közösen létrehozta az *Ivaskovics-triót,* megzenésítették és előadták a józsefattilások verseit. Irodalmi-zenei műsoraikkal emlékezetes író-olvasó találkozók körútja indult el a magyarlakta települések iskoláiba, művelődési házaiba és közkönyvtáraiba.

5.) A Stúdió *„egyfajta magyarságintézménnyé nőtte ki magát."* Pezsgő irodalmi, művészeti élet zajlott berkeiben. Egymást érték az író-olvasó találkozók, felolvasókörutak, irodalmi matinék stb.

6.) Ekkor állandósultak az első kapcsolatfelvételek a magyarországi és határon túli irodalmi műhelyekkel, egyre gyakoribbá váltak a kinti irodalmi publikációk. Mindezek által *„határozott kisebbségszervező erővé kezd válni."*

7.) Eddig soha nem tapasztalt, változó minőségű publikációk sokasága látott napvilágot a *Lendület*en kívül a járási lapokban, a magyarországi és határon túli fórumokon. Fellendült a műfordítás, a kortárs ukrán költészethez való közeledés. A Kárpáti Kiadó magyar szerkesztősége folytatta az önálló kötetek,[290] a gyűjtemények[291] kiadását, és a 28 szerzőt felvonultató Évgyűrük[292] c. JAIS-almanach elindítását. A *Kárpáti Kalendárium* továbbra is teret biztosított minden évkönyvében a józsefattilások szépirodalmi, tájtörténeti írásainak. Az 1980–1987-es időszakban is előfordult, de egyre ritkábban egy-egy kötelezően – szovjet ünnephez – írt béke- vagy Lenin-vers, ezzel az összeállítók *„megadták a császárnak, ami a császáré".* Balla D. Károly az általa összeállított bibliográfiai jegyzékhez fűzött írásában szólt arról is, hogy olyan, versek és novellák jelentek meg akkor, *„amelyek ma is szerzőjük legjobb művei közé tartoznak, bekerültek a későbbi antológiákba, az egyéni kötetekbe, többször publikálták Magyarországon, lefordították más nyelvekre, elemzések születtek róluk."*[293]

---

[290] FÜZESI Magda. Útban hazafelé. Versek. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1984., BALLA D. Károly. *Tágulok a világegyetembe*. Versek. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1984., FINTA Éva. *Idő – Korongon*. Versek. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1987., DUPKA György, HORVÁTH Sándor. *Múltunk s jelenünk. Balogh Edgár nyomában Kárpátontúlon*. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1987.

[291] *Sugaras utakon*. A kárpátontúli magyar nyelvű irodalom antológiája. 1945–1985. Összeállította: Petro LIZANEC, a filológiai tudományok doktora, GORTVAY Erzsébet, a filológiai tudományok kandidátusa, VASZÓCSIK Vera a filológiai tudományok kandidátusa. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1985.

[292] Évgyűrűk. Almanach. József Attila Alkotóközösség. Összeállította: BALLA D. Károly és DEBRECENI Mihály. Lektorok: BALLA László, a Szovjetunió Írószövetségének tagja és KÓTYUK István, a filológiai tudományok kandidátusa. Felelős szerkesztő: DUPKA György. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1987.

[293] BALLA D. Károly: *A Lendület évei*. 7. old.

A JAIS hat év alatt megérdemelten elért sikereit azonban erősen beárnyékolta a *Sugaras utakon. A kárpátontúli magyar nyelvű irodalom antológiája (1945–1985)* c. reprezentatív (21–22 íves) antológia megjelentetése, amely a szovjetkorszakbeli kárpátaljai magyar írástudók tendenciózus szemlélettel válogatott verses és prózai munkáit tartalmazza *„a szovjet néphez tartozás felemelő tudatá"-val.*[294] *A*z utószó-tanulmányból ki kell emelnünk többek között az antológia egyik összeállítójának, **Vaszócsik Verának** hamis és hiteltelen, a rágalom szintjére süllyedt ítéletét **Kovács Vilmos** *Holnap is élünk c.* regényéről, szerinte a szerző *„torzító képet fest Kárpátontúl társadalmának életéről, mindennapjairól, a felszabadulás utáni első évtizedben..."*

Visszaemlékezésében **Balla László** erre a gyűjteményre is kitért: *„Akkor a 22 ívnyi, valóban reprezentatív s irodalmunknak újfent rangot biztosító kiadványra nagyon büszkék voltunk, de néhány év múlva jött a nagy változások kora és a szocialista realizmus követelményeinek legalább főbb vonalakban való szem előtt tartásával készült könyvön egykettőre túllépett az idő."*[295]

Illyés Gyula Magyar Irodalmi Klub, Beregszász (1984-1991). A beregszászi értelmiség kiemelkedő képviselője, a magyar szakot végzett **Dalmay Árpád** a beregszászi járási lap munkatársa és *a Könyvbarátok Országos Egyesülete Beregszászi Járási Szervezetének felelős titkára* Kárpátalja első magyar klubjának lett az alapító elnöke. Az egyik interjúban megerősítette, hogy a klubot 1984 júniusában *„én hoztam létre a Vörös Zászló* című járási lap szerkesztőségében. Példája alapján jött létre Técsőn a Hollósy Simon Magyar Művelődési Kör, dr. Szöllősy Tibor vezetésével, Munkácson a II. Rákóczi Ferenc Magyar Művelődési Kör, Popovics Béla, majd Vaszócsik Matild vezetésével, de alakultak hasonló szervezetek Nagyszőlősön, Péterfalván, Ungváron is."[296] A klub legfontosabb feladatának tartotta Beregszász és a járás irodalmi hagyományainak ápolását, az itt élt írók, költők emlékének megörökítését, könyv- és képzőművészeti kiállítások rendezését. Hagyományőr-

[294] Petro LIZANEC-GORTVAY Erzsébet-VASZÓCSIK Vera: *A kárpátontúli magyar nyelvű irodalom rövid áttekintése.* In: *Sugaras utakon.* A kárpátontúli magyar nyelvű irodalom antológiája (1945-1985). Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1985.-310. old. Az antológia szerkesztőbizottsága: Petro LIZANEC (elnök), BALLA László, NÁJPÁVER Kamil, ROTMAN Miklós, SZALAI Borbála. Az antológia megjelenését az ungvári egyetem filológiai karának magyar filológiai tanszéke javasolta. Összeállítói: Petro LIZANEC (általános rész, életrajzok, bibliográfiai adatok), GORTVAY Erzsébet (költészet, elemző tanulmány résszel), VASZÓCSIK Vera (próza, elemző tanulmány résszel). Bevezetőt *„Összetartó családban"* címmel Mikola Szemenyuk, a területi pártbizottság titkára írt.

[295] BALLA László: *Szegény ember vízzel főz.* -223. old.

[296] LENGYEL János: Életút, válaszút. Beszélgetés Dalmay Árpáddal. In: FUSZ 2016. augusztus 27. http://www.fusz.hu/fuszdrupal/?q=content/életút-válaszút-beszélgetés-dalmay-árpáddal

ző tevékenységük során közel félszáz emlékjelet[297] avattak fel, és rendeztek csoportos és egyéni tárlatokat, és más kultúrális rendezvényeket. A három évig tartó pártbizottsági akadályokat (kerékkötői Veress Gábor párttitkár és ideológus társai voltak) leküzdve 1987 novemberében avatta fel *„az első magyar emléktáblát a második világháború után: Petőfi Sándorét."*[298] Dalmay Árpád a későbbiekben a meg nem valósult tervek közé sorolta az általa kezdeményezett *„járási irodalmi múzeumot"*, azóta is kárpátaljai viszonylatban *„egyedülálló anyag"* áll a rendelkezésére.

A beregszászi klub sokrétű kulturális tevékenységéből kimagaslik *Illyés Gyula mellszobrának* felavatása 1989. október 14-én Beregszász főterén. Ez volt Kárpátalja első magyar szobra a második világháború után. **Borbás Tibor** alkotását az *Illyés Gyula Magyar Irodalmi Klub* közvetítésével és szervezésében a *Kőbányai Sörgyár Illyés Gyula Szocialista Brigádja* (vezetője: **Boráros János)** ajándékozta a városnak. A két Illyés Gyula hagyományait ápoló szervezet tagsága 1986-tól egymással kapcsolatban állt, több közös rendezvény lebonyolítása (Illyés-rendezvények, felolvasások, író-olvasó találkozók, irodalmi emlékhelyek felkeresése stb.) fűződik tevékenységükhöz. A Dalmay Árpád vezette küldöttségnek mások mellett **Balla D. Károly,**[299] **Vári Fábián László**, **Iván Petróci** irodalmár is résztvevője volt az Illyés-rendezvényen. Például **Dalmay Árpád**[300] meghívásának eleget téve a kőbányai szovjet-magyar barátságot is erősítő hivatalos összejöveteleknek a korábban moszkvai nagykövet, **Szűrös Mátyás,** a magyar Országgyűlés elnöke volt a fő védnöke, aki Beregszászban az Illyés-mellszobornál avatóbeszédet is tartott.

Az alapító elnök véleménye szerint az *„Illyés Klub létrejötte mozgalmat indított el Kárpátalján, s aligha tévedek, ha azt mondom, végső soron ez vezetett a KMKSZ megalakításához."*[301]

József Attila Alkotóközösség, Ungvár (JAAK), 1988-1991. 1988. január 30-án Ungváron a helyi írószövetség klubjában (ott ahol 20 évvel azelőtt a Forrás Stúdió is megalakult) a közösség alakuló ülésén *Alapító Bizottság*

[297] ZUBÁNICS László: *Beregszászi kalauz.* Beregszász, 2001.-32-35.

[298] *Ragaszkodom a szülőföldemhez.* (Dalmay Árpáddal Nagy Zoltán Mihály beszélget). In: Mezsgyén állva. A kárpátaljai magyar értelmiség az ezredforduló küszöbén. (interjúk). Galéria Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.-76. A továbbiakban: *Ragaszkodom a szülőföldemhez,1993…*

[299] BALLA D. Károly visszaemlékező írása megjelent itt: *Mozgó Világ*, 2010/10. Tárolt változata: BALLA D. Károly: *Illyés Gyula szobrának avatása,* Beregszász, 1989. *http://blog.kárpátalja.net/illyes-szoboravatas-beregszasz/*

[300] Ekkor már Dalmay Árpád, a KMKSZ beregszászi járási szervezetének elnöke.

[301] *Ragaszkodom a szülőföldemhez*.1993.-80.p.

(**Balla D. Károly, Balla László, Balogh Balázs, Behun János, Dupka György, Erdélyi Gábor, Füzesi Magda, Gortvay Erzsébet, Horváth Sándor, Skrobinec Jurij**) jött létre, amelynek tagjai nyílt szavazással, egyszerű szavazattöbbséggel 54 személyt választottak a közösség alapító tagjainak.[302] A JAAK védnökei: a Szovjetunió Írószövetségének helyi tagozata és a Kárpáti Igaz Szó szerkesztősége. Az újabb átalakuláson átesett szervezeten belül megszűntek a műhely műfaji és nemzedéki korlátai, kiszélesedett tevékenységi köre. A közösség célja: a kárpátaljai magyar alkotók, írók, festők, szobrászok, zenészek, néprajzosok, történészek, fotóművészek, természettudományi szakemberek, orvosok stb. tevékenységének összefogása, a magyar szellemi élet – ezen belül különösen az irodalom – fellendítése, a magyar anyanyelv megőrzése és ápolása. A három évre demokratikusan megválasztott kilenc tagú Választmány (**Balla D. Károly, Balla László, Dalmay Árpád, Dupka György, Finta Éva, Fodor Géza, Füzesi Magda, Horváth Sándor, Vári Fábián László**) három tagú Elnökséget választott. Tagjai lettek: **Balla D. Károly** (elnök), **Dupka György** (alelnök), **Horváth Sándor** (alelnök). Az irodalmi és kulturális rendezvények, utazások koordinálásával, az ügyviteli adminisztráció a szervezési csoport feladatkörébe tartozott: **Kovács Elemér** szervező titkár, **Tárczy Andor** és **Fülöp Tekla** ügyvivők. A *JAAK* műhelyszerepet is betöltött: választmányi tagjai közül tehetséggondozási programmal **Gortvay Erzsébet** egyetemi tanár és irodalomtörténész foglalkozott. A *Kárpáti Igaz Szó*nál jelentkező kezdő tollforgatókkal **Kőszeghy Elemér** tartotta a kapcsolatot, aki a megszűrt írásokat **Finta Évához** és **Balla D. Károlyhoz** juttatta el értékelésre. Központi fóruma 1988–1990 között a *Kárpáti Igaz Szó*ban[303] havonta egy alkalommal nyolc oldalon megjelenő Új Hajtás c. kulturális melléklet. A három és fél évfolyamot megélt irodalmi melléklet szerkesztői, összeállítói józsefattilások: **Balla D. Károly**, majd **Horváth Sándor**. 1990. május 20-án jelent meg az Új Hajtás utolsó száma.

[302] Alapítói: Árpa István, Bagu Balázs, Balla D. Károly, Balla László, Balla Teréz, Balog Géza, Balogh Balázs, Balogh Béla, Barta Zoltán, Bartha Gusztáv, Barát Mihály, Behun János, Boldog János, Boniszlavszky Tibor, Bulecza Rozália, Bundovics Judit, Dalmay Árpád, Debreceni Mihály, Dupka György, Erdélyi Tibor, Fedák László, Ferenczy Imre, Finta Éva, Füzesi Magda, Gortvay Erzsébet, Györke László, Horváth Anna, Horváth Sándor, Imre Sándor, Jánki Endre, Kádas Katalin, Keresztyén Balázs, Kovács Elemér, Keisz Gellért, Kőszeghy Elemér, Lusztig Károly, Magyar Éva, Móricz Kálmán, Matl Péter, Nagy Zoltán **Mihály, Penckófer János, Penckóferné Punykó Mária, Skrobinec Jurij, Somi Nagy Zoltán Mihály, Szöllősy Tibor, Tar Béla, Tárczy Andor, Tóth Károly, Tóth Lajos, Váradi–Sternberg János, Vári Fábián László, Zselicki József.**

[303] **Balla László,** a *Kárpáti Igaz Szó* főszerkesztője 1987. augusztus 18-tól nyugdíjba ment, őt a tragikus hirtelenséggel elhunyt Behun János váltotta fel, aki csak 11 hónapig volt főszerkesztő. A megyei pártbizottság 1988 júliusától megüresedett főszerkesztői beosztásba Egressy Györgyöt nevezte ki. Majd jóval a rendszerváltás után Erdélyi Gábor vette át tőle a főszerkesztői posztot.

Sokáig irodalmi rovat nélküli volt a *Kárpáti Igaz Szó*, majd egy rövid ideig a *Vallani kell* című irodalmi összeállítást indította el, de néhány közlemény után ez is megszűnt.

Kudarcok és eredmények:

1.) A helyi hatalommal szemben kudarcba fulladt minden törekvésük, hogy a *JAAK* közgyűlése által elfogadott Szervezeti szabályzatot[304] hivatalosan is bejegyezzék, hogy ez által jogi személlyé válhasson.

2.) A *József Attila Alkotóközösség* vezetősége a *JAAK* tisztújító közgyűlésére sem 1990 folyamán, sem a későbbiekben meghirdetett időpontokban nem tudta a tagságát újra mobilizálni, hogy elérje a fórum határozatképességét, és kimondja legalább önfeloszlatását. A kezdeményezésük sikertelenségét két fontos tényező is befolyásolta, bekövetkezett a Szovjetunió összeomlása, a *JAAK*-tagok többsége egy új formációban, az 1989-ben létrejött *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségben* találta meg a magyar közösség érdekvédelmi számítását és vállalt különböző tisztségeket megyei, járási és települési szinten is.

3.) A *JAAK*-tagok először vettek részt magyarországi szervezetek, intézmények, könyvtárak meghívására író-olvasó találkozókon, irodalmi esteken, olvasótáborban például Budapesten az MVSZ jubileumi ülésén (**Balla László, Dupka György**), Hatvanban az Ady Endre Könyvtárban (**Ballal D. Károly, Debreceni Mihály, Dupka György, Fülöp Tekla, Kovács Elemér**), Budapesten a Kőbányai Sörgyár Illyés Gyula szocialista brigádja rendezvényén (**Balla D. Károly, Dalmay Árpád, Vári Fábián László, Iván Petróci**), Kecskeméten a Duna–Tisza Közi Írócsoport és a Katona József Társaság irodalmi rendezvényein (**Balla D. Károly, Vári** Fábián László, Finta Éva, Horváth Sándor). 1988 áprilisában író-olvasó találkozókon vett részt a szlovákiai CSEMADOK felvidéki szervezeteinek találkozóin (**Balla D. Károly, Dupka György, Horváth Sándor, Tóth Lajos, Kovács Elemér**), Szegeden a Bibó-konferencián (**Dupka György**), Tatán a Magyar Írószövetség József Attila Körének nyári táborában. A 17. Tokaji Írótábornak először voltak kárpátaljai résztvevői.

4.) A *JAAK* vezetősége Kárpátalján szervezett irodalmi esteken fogadta a magyarországi írókat, irodalmárokat is (**Végh Antal, Szakonyi Károly, Hernádi Gyula, Gyurkovics Tibor, Csukás István, Molnár Zsolt** és mások), akik nagy érdeklődést kiváltó felolvasásokat tartottak.

5.) Rendszeressé váltak a *Kárpáti Igaz Szó* kultúrtermében megrendezett képzőművészeti kiállítások (kiemelt eseménynek számított mások mellett

[304] Lásd a JAAK-dokumentumokat: BOTLIK József-DUPKA György,1991.-199-205.p.

a szernyei származású Moszkvában élő **Lénárt István** tárlata, a Vasarelly-kiállítás stb.)

6.) Az énekelt versek programja a tanuló ifjúság körében **Ivaskovics József** zeneszerzőnek és triójának köszönhetően nagy sikernek örvendett. Az ilyen jellegű rendezvények színvonalát nagyban növelték **Dinnyés József** daltulajdonos kárpátaljai fellépései, aki az Ivaskovics-testvérekkel szorosan együttműködött.

7.) Figyelemre méltó közművelődési tevékenységük. Aktívan támogatták a kiváló magyar történelmi személyiségek emlékét megörökítő emlékjelek[305] felállítását, különböző hatósági engedélyek kiharcolását. A rendszerváltás előtt Beregszász volt a zászlóshajó az emlékjelek állításában, valamennyinek a fő kezdeményezője **Dalmay Árpád,** az *Illyés Klub* elnöke és *JAAK*-tag volt. Irányításukkal mozgalomszerűvé vált a szavalóversenyek, az irodalmi-művelődési vetélkedők megtartása a tanintézetekben. Tehetségkutató pályázatokat hirdettek. Öntevékeny irodalmi színpadokat szerveztek, ebből kiemelkedik a nevickei romvárban a hatvani könyvtárosokkal közösen lebonyolított irodalmi színpadi est sikeres megszervezése. Aktívan bekapcsolódtak a bátyúi, majd a nagyberegi költészeti napok lebonyolításába stb. Negyedévente színes irodalmi-zenés koncerteket rendeztek az ungvári korzó pince-kávézójában, amelynek népes hallgatósága volt. Részt vettek a magyarországi falukutató táborok munkájában. **Gulyás Gyula** és **Gulyás János,** a két ismert magyar filmrendezővel közreműködtek a kárpátaljai magyarság életének részleteit megörökítő filmszociográfia forgatásában.

8.). Az 1969. április 16-án Kijevben megnyílt Magyar Népköztársaság konzulátusán – Páldi András főkonzul közreműködésével – 1988-ban történelmi jelentőségű magyar-ukrán költészet napi rendezvényre került sor, amelyen mintegy húsz kárpátaljai alkotó értelmiségi vett részt. A *JAAK*-aktivisták felvették a kapcsolatot a kijevi ukrán kortárs irodalom jeles képviselőivel is.

9.) A *JAAK* vezetői szolidaritást vállaltak az erdélyi magyarsággal a sajtóban is elhíresült *„falurombolási ügyben."* A kárpátaljai magyar értelmiség egy csoportja táviratozott **Mihail Szergejevics Gorbacsovnak** az erdélyi

[305] Lásd: *Petőfi-emléktábla* (alkotója: Ortutay Zsuzsa) 1987. november 28-án, *Tompa Mihály-emléktábla* (alkotója: Ortutay Zsuzsa) 1988.október 13-án, *Illyés Gyula-mellszobor* (alkotója: Borbás Tibor) 1989. október 14-én, *Győry Dezső-emléktábla* (alkotója: Ortutay Zsuzsa) 1989-ben, *Mikes Kelemen-emléktábla* (alkotója: Ortutay Zsuzsa) 1991-ben, *Bethlen Gábor-emléktábla* (alkotója: Gergely István) 1991.március 13., *Petőfi Sándor-szobor* (alkotója: Körösényi Tamás) 1991.március 15-én, *Kossuth Lajos-szobor* (alkotója: Somogyi Árpád) 1991júliusban, a *Sztálinizmus áldozatainak emlékműve* a katolikus temetőben, a kápolna előtt (alkotója: Horváth Anna) stb.

nemzeti kisebbségek ügyében. A szervezőbizottság tagjai (**Balla D. Károly, Dalmay Árpád, Dupka György, Fodó Sándor**) a Nyilatkozatot megküldték az *Izvesztyija* című lap szerkesztőségének, a TASZSZ-nak és **Barát Józsefnek**, a Magyar Rádió moszkvai tudósítójának.[306]

10.) A négy év legkimagaslóbb eredménye, hogy **Balla D. Károly**, a *JAAK* elnöke privát kezdeményezésére és kiadásában megjelent a *Hatodik Síp* c. negyedéves folyóirat, a kárpátaljai magyar irodalom első fóruma.

11.) A *Kárpáti Kiadó* gondozásában továbbra is kiadásra kerültek a *JAAK*-tagok művei,[307] az írásaikat tartalmazó gyűjtemények[308]. A *Kárpáti Kalendárium* 1988–1993 között minden egyes évkönyvében e sorok írójának (1986–1993 között a *Kárpáti Kiadó* magyar szerkesztőségének szerkesztője) összeállításában Fórum címmel (hat évkönny, 16 oldal terjedelemben) válogatást közölt a József Attila Alkotóközösség tagjainak új verseiből, prózai írásaiból, grafikáiból. Termesztésen voltak köztük újraközölt szépirodalmi írások is**. A** *Kárpáti Kiadó* közös magyarországi könyvkiadása 25 éves történetében mérföldkőnek számított, hogy a szakmai kritika által is jól fogadott két kiadvány is megjelent. **M. Takács Lajos** miskolci-debreceni irodalomtörténész szöveggondozásában a *Kárpáti Könyvkiadó* és a debreceni *Csokonai Kiadó* újra kiadta **Kovács Vilmos** 1965-ben a könyvtárak polcairól párthatározattal lesöpört *Holnap is élünk* című regényét.[309] Ugyancsak **M. Takács Lajos** összeállításában a szovjet korszakot lezáró újabb reprezentatív antológia *Vergődő szél* címmel került a magyar olvasó asztalára.[310]

---

[306] Lásd az idevonatkozó dokumentumokat: Botlik József-Dupka György,1991.-206-208.p.

[307] BALLA D. Károly. *Valahol tűz van*. Elbeszélések, kisregény, színmű. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1988., NAGY ZOLTÁN Mihály. *Fehér eper*. Elbeszélések. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1988., BALOGH Balázs. Üzenet. Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1989., DUPKA György – HORVÁTH Sándor – MÓRICZ Kálmán. *Sorsközösség. A kárpátaljai magyarok a 80-as évek végén*. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1990., DUPKA György. *Tavaszra születtem*. Versek. KŐSZEGHY Elemér. Változom. Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1990., BALLA D. Károly. *Sorsomhoz szegezve*. Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1990., FERENCZI Tihamér. *Férfi idő*. Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1990., NAGY ZOLTÁN Mihály. *Pírban, perben*. Versek. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1990., VÁRI FÁBIÁN László. *Széphistóriák*. Versek. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1991.

[308] Évgyűrűk <88. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai kiadvány. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1988., Évgyűrűk <89. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai kiadvány az Ukrajnai Írószövetség Kárpátontúli területi szervezete magyar csoportja és a Kárpáti Kiadó gondozásában. Összeállította: Debreceni Mihály. Felelős szerkesztője: Dupka György. Ungvár (Uzsgorod) Kárpáti Kiadó, 1989., Évgyűrűk <90. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai kiadvány az Ukrajnai Írószövetség Kárpátontúli területi szervezete magyar csoportja és a Kárpáti Kiadó gondozásában. Összeállította: Dupka György. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1991.

[309] KOVÁCS Vilmos. *Holnap is élünk*. Regény. M. TAKÁCS Lajos szöveggondozásában. Csokonai Kiadó – Debrecen. Kárpáti Kiadó – Ungvár. É.n.

[310] *Vergődő szél. A kárpátaljai magyar irodalom antológiája 1953–1988*. M. TAKÁCS Lajos szöveggondozásában. Magvető Könyvkiadó, Kárpáti Könyvkiadó, Budapest – Ungvár, 1990.

12.) A *JAAK* vezetői közül jó néhányan 1988–1989 között nyíltan támadták a *„nemzetek összeolvadásának”* elméletét, elutasították a „szovjet nép kategóriájának” meghonosítását, csatlakoztak az ukrán alkotó értelmiségiek *„az internacionalizmus vagy oroszosítás?”* elnevezésű vita-mozgalmához. Hallatták hangjukat a magyar érdekvédelmi szervezet és a magyar autonómia létrehozásával kapcsolatosan is. Például a jelen sorok írója is több pontból álló jegyzetet készített a *Zakarpatszka Pravda* 1988. július 12. számában közzétett pártdokumentumhoz, amely a vidéken élő nemzetiségek érintkezését, problémáit taglalta. Aztán a *„Megoldatlan problémáink pontokba gyűjtve”* címmel orosz nyelven juttatta el a Beadvány szövegét **Sztepan Turjanicának**, a megyei pártbizottság titkárának, amelyben követelte a helyi magyarság kulturális érdekvédelmi szervezetének jogi értelemben való biztosítását, az óvodától az egyetemig történő anyanyelvi oktatás garantálását, számon kérte a magyar származású káderek mellőzését a területi, járási és települési vezetésekben. Kérte a jelenlegi falvak etnikai összetétele mesterséges megváltoztatásának leállítását, és hogy a magyar nyelv a hivatalokban, köznapi használatban egyenrangú legyen az ukrán és az orosz nyelvvel. Kifogásolta, hogy a nemzeti érzés kinyilvánítását ne illessék a nacionalizmus, a sovinizmus vádjával. Őrizzék meg a magyar kultúrához, a múlthoz kapcsolódó környezetet, az ezredéve épített örökséget, és ne akadályozzák az anyaországgal történő kulturális és más jellegű kapcsolattartást stb. 1988. december 29-én a Beadvány szerzője több kérdésre szóbeli választ kapott a megyei pártbizottságon megrendezett eszmecserén, amelyen részt vettek a kárpátaljai népcsoportok képviselői is. Többek között az is elhangzott, hogy a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség* megalakításának politikai akadálya már nincs. Ugyanakkor a *Partyijnaja Zsizny* c. moszkvai központi folyóirat 1989. januári (2. sz.) számában **Sztepan Turjanica** cikkében nemzetiségi elfogultsággal vádolta a Beadvány összeállítóját, egyes pontokat irreálisnak tartott, vitába szállt vele.[311]

13.) A kárpátaljai fiatal magyar irodalmárok közül 1989-ben **Balla D. Károly** költő először kapta meg a kárpátaljai kommunista ifjúsági szövetség (komszomol) elismerését, a *Vakarov-díjat*.

A felgyorsuló események is igazolják, hogy a *József Attila Alkotóközösség* jelentősen túllépett az irodalmi és művelődési kör keretein, hiszen közéleti szerepet vállaló és politizáló tagjai az elsők között kapcsolódtak be a gorbacsovi peresztrojka-glasznoszty idején kibontakozó polgárjogi mozgalomba. A

[311] Lásd az idevonatkozó dokumentumokat: BOTLIK József-DUPKA György,1991.- 209-213.

helyi magyar sajtóban is hallatták hangjukat egy magyar érdekvédelmi szervezet megalapítása érdekében, majd a KMKSZ kezdeményező bizottságát is létrehozták, felelős tisztségeket vállaltak az 1989.február 26-án megalakult szövetségben.

Hollósy Simon Közművelődési Kör, Técső. 1988. április 17-én alakult Técsőn 86 fős tagsággal, mint a könyvbarát mozgalom helyi klubja. Hivatalosan 1988. február 2-án, Hollósy Simon[312] születésnapján jegyezték be. Alapító elnöke, **dr. Szöllősy Tibor,**[313] a város osztályvezető orvosa, ideggyógyásza így emlékezik az indulásra: *„akkor másként ez nemigen történhetett volna. A legtöbb későbbi kezdeményezés ebből a körből nőtt ki, így a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség helyi szervezete is."*[314] A Felső-Tisza-vidék művelődési életének egészét is átfogó kör szinte havonta rendezett kulturális összejöveteleket, megemlékeztek minden nemzeti ünnepről. *Hollósy-éremmel* járó díjat alapítottak, évente Kárpátalja legeredményesebbnek ítélt művészei kapták meg. Zenés-irodalmi műsoraikkal bejárták a közeli és távoli magyarlakta településeket. Az elsők között állítottak emlékművet az 1944-ben elhurcolt magyarok tiszteletére. Rendszeresen megemlékeztek névadójuk, Hollósy Simon técsői éveiről, munkásságának egészéről. Az alapító elnök szerint *„ennek a munkának betetőzése volt az ez év májusában megtartott emlékkonferencia*[315]*, melynek jelentőségét nemcsak az adta, hogy névadónk szobrát*[316] *is felavathattuk, hanem az is, hogy a Técsői Középiskola felvette az élete utolsó éveiben itt élő piktor nevét, és ünnepélyes keretek között letettük a leendő técsői magyar gimnázium*[317]

---

[312] **Gertenyesi Hollósy Simon** (Máramarossziget, 1857. február 2. – Técső, 1918. május 8.) magyar festő, iskolaalapító. A naturalizmus, a realizmus, majd útban a plein air felé egyik legkiválóbb magyar képviselője a 19-20. század fordulóján. Iskolateremtő festőmester Münchenben, Nagybányán és Técsőn. A nagybányai művésztelep alapító tagja. Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Hollósy_Simon

[313] *Dr.Szöllősy Tibor.* In: *Tilinkó.* Mikolai Bertics Mihály honlapja. http://tilinko.hu/antologia/mikolai/dr-szolossy-tibor/

[314] *Ragaszkodom a szülőföldemhez,1993.-32.p.*

[315] Lásd: *Kárpát-medencei magyar paletta* (Técsői Hollósy Simon napok, 1993) Összeállította: SZÖLLŐSY Tibor. Az antológia szerzői: *Kovács Elemér, Antall József* (Budapest), *N. Z., Imre Sándor, Szöllősy Tibor, Németh Lajos* (Budapest), *Murádin Jenő* (Kolozsvár), *Balla László, Duranci Béla* (Vajdaság), *Jurecskó László* (Miskolc), *Szabó Lilla* (Budapest), *Véső Ágoston* (Nagybánya), *Tárczy Andor*. Kárpátaljai Magyar Könyvek, 32. Ungvár-Budapest, 1993.

[316] Hollósy Simon mellszobra Técső központjában a református templom oldalánál van. Halálának 75. évfordulóján avatták fel a zsennyei Tóth Emőke szobrász alkotását. A szoboravatáson felolvasták Antall József Técső város polgáraihoz küldött üzenetét.
Lásd: https://www.kozterkep.hu/~/10945/hollosy_simon_tecso_tjacsiv_toth_emoke_1993.html

[317] *A Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum* épületének alapkövét 1993. május 2-án tették le. 2000 szeptemberétől működik mint önálló líceum. A református líceum épülete a város központjában van,

alapkövét."[318] Az első szabadon választott városi vezetőtestületben hét magyar képviselő kapott bizalmat, **Mecsey Zoltán** lett a polgármester. Az elsők között tűzték napirendre az elkobzott egyházi vagyonok visszaszolgáltatását. Munkálkodásuk eredménye többek között a református parókia falán lévő *Báthori István-tábla*, a Hollósy Simon utcanév, illetve a festő egykori lakóházának falán található emléktábla, az Antall József-relief a magyar tannyelvű gimnázium kollégiumának falán. **Dr. Szöllősy Tibor** Técső és környéke múltbeli tárgyi, szellemi emlékeit, értékeit szorgosan felkutatta, és két kötetben is bemutatta.[319]

Jóformán az ezredfordulóig motorja volt a körnek, egyben csapatépítő is. A hagyományfeltáró kutatóként, közíróként, a *„magyarság-ügy"* bátor hangadójaként is elismert **dr. Szöllősy Tibor**[320] terveinek megvalósítását mások mellett **Fóris Judit** elnökhelyettes, **Ambrus Pál**, a középiskola igazgatója segítette, hogy ez a *„klubmozgalom" „termékeny humuszt"* hagyjon a Felső-Tisza-vidéken.

II. Rákóczi Ferenc Irodalmi és Művelődési Kör, Munkács. 1987. november 10-én alakult meg Munkácson a *II. Rákóczi Ferenc Kör*, eredeti nevén, a *II. Rákóczi Ferenc Könyvbarátok Köre*, a Városi Orosz–Ukrán Könyvtár felügyelete alatt. **Dr. Vaszócsik Lászlóné**, ismertebb nevén Vaszócsik Tilda középiskolai tanár lett az elnöke. A kör vezetősége: **Popovics Béla** és **Gulácsy Géza** tanár, **dr. Balogh Géza** orvos, **Fodor Géza** költő. A kör célja a Nagy Fejedelem emlékének, a kuruc hagyományoknak az ápolása, a magyar anyanyelv művelése, a kárpátaljai, valamint az egyetemes magyar irodalom, kultúra népszerűsítése.

A kör megalapítását a helyi hatalom képviselői akadályozták. **Dr. Vaszócsik Lászlóné** visszaemlékezése szerint *„Nem sokáig tartott a működése, mert a KGB feloszlatta. A munkácsi magyarok azonban ebbe nem törődtek bele, és 1988. október 12-én a Városi Tanács VB Kulturális Osztályán sikerült a „Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Irodalmi és Művelődési Kör"-t legálisan beje-*

közvetlenül a Hollósy Simon Középiskola mellett áll. A líceum azóta a szórványban élő magyarság fontos intézményévé vált.

[318] *Ragaszkodom a szülőföldemhez,1993...32.*

[319] SZÖLLŐSY Tibor:*"Teccő nekem ez a hely"* (Técső mondák és tények tükrében). Kárpátaljai Magyar Könyvek, 54. Ungvár-Budapest, 1994., SZÖLLŐSY Tibor:*"Ki a Tisza vizét issza..."* Hatodik Síp Alapítvány Mandátum Kiadó Budapest- Beregszász, 2002. Élete nagy részét Técsőn töltötte, jelenleg Nyírmadán él.

[320] LENGYEL János: *Múltidézés dr. Szöllősy Tiborral*. In: Karpatinfo hetilap (2017/01/15), http://www.karpatinfo.net/hetilap/belfold/multidezes-dr-szollosy-tiborral

gyeztetni. Az első közgyűlésen e sorok íróját választották meg elnökké, e tisztet tíz évig töltöttem be.

Elkövetkezett 1989. március 15. Az erre való készülődés során sikerült a Városi Tanács VB jegyzőjétől engedélyt kapnunk arra, hogy a podheringi csata emlékoszlopánál megemlékezzünk márciusi forradalmunkról. Az ünnepség megtartásával kapcsolatban benyújtott kérvényünkre az alábbi betartandó szabályokat írták rá a Városi Tanács VB részéről:

1. Nem szabad nyilvánosan meghirdetni (sajtóban, plakátokon, meghívók kiküldésével), hogy hol, mikor, milyen céllal gyülekezik a kör tagsága.

2. Nem szabad a magyar trikolórt használni az ünnepségen.

3. Nem szabad a magyar himnuszt elénekelni.

4. Nem szabad az emlékművet megkoszorúzni.

Viszont engedélyt adtak a körnek, mint jogi személynek, hogy Magyarországról ünnepi szónokot hívjon meg.

A kör vezetősége ezek után a következőket határozta el: Nem végzünk nyilvános hirdetést az ünnepségről, hanem egyénileg értesítjük a magyarokat. Nem csoportosan vonulunk ki a 6 km-re lévő emlékhelyre, hanem egyenként sétálunk oda.

Az ünnepi hangulatot a magyar kokárdák kitűzésével növeltük, mert az ukránok nem ismerték, és így nem is tiltották meg. Mi viszont tudtuk a jelentőségét... Amikor az ünnepi műsor (emlékbeszéd, szavalat, énekkar fellépése) befejeződött, elénekeltük a Szózatot – 45 év után először! –, a sírástól elcsuklott a hangunk, és nem maradt szem szárazon.

Az ünnepségen oly sokan vettek részt, hogy talán azelőtt sohase ennyien. Egy hét múlva a városházára a jegyzőhöz hívattak: minden rosszra el voltam készülve, csak arra nem, hogy az Ukrajnából bevándorolt, az itteni viszonyokat és történelmet nem ismerő jegyzőnő azzal fogadjon: „Örülök, hogy a magyarok nem csináltak tüntetést, és pontosan betartották ígéretüket. Máskor is ilyen fegyelmezett viselkedés esetén engedélyezni fogjuk az ünnepüket!"

Így aztán lehetővé vált, hogy a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Kör az idén, szabadságharcunk 150. évfordulóján, megünnepelhette a 10 évvel ezelőtti első ünnepségünket is, a győztes podheringi csatára emlékezve."[321]

Több más nemes kezdeményezés megvalósítása fűződik a kör nevéhez. Ezek egyike a *II. Rákóczi Ferenc emléktábla* állagának megmentése az enyé-

[321] Dr. VASZÓCSIK ***Lászlóné ny. középiskolai tanár Munkács:*** *Szabadságharcunk győztes kárpátaljai csatája*. In: História 1999-07. Tárolt változat: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/99-07/ch10.html

szettől és az elfeledéstől. Amint ismeretes, a fejedelem elbujdosásának 200. évfordulója alkalmából (1911) a Rákóczi-ház homlokzatán egy márványba vésett szöveget helyeztek el a munkácsiak, nagy ünnepség keretében. A második világháború után a várost uraló hatóság emberei az emléktábla fölött elhelyezett kerámia Rákóczi-ábrázolást leverték, a gyönyörű fekete márványt durván összekarcolták. Munkács magyarsága a rendszerváltást követően – amennyire lehetett – helyreállította a táblát. **Matl Péter** munkácsi szobrászművész a Rákóczi-reliefet is újramintázta. Az emléktábla ma is olvasható szövege: *„Rákóczi Ferenc vezérlő Fejedelem dicső emlékének! / Kibujdosása kétszázados évfordulóján / emelte Munkács város közönsége 1711-1911."* Ezt követi az alábbi vers: *„Eszményképe maradsz Rákóczi a honszeretetnek / Szellemed él köztünk s védi e drága hazát. / Ős hajlékod előtt kegyelettel / Jár a magyar nép / Munkács béke ölén / Nagy neved áldva virul."* Mint a szövegből is látszik, ezt az emléktáblát 1911-ben avatták fel. A háború után nagyon megrongálódott, de 1989 májusában a munkácsi *II. Rákóczi Ferenc Irodalmi és Művelődési Kör* aktivistái újraavatták az emléktáblát.[322]

A várban emléktáblát állítottak Zrínyi Ilona hősiességének tiszteletére és emlékezetére. Rajta a következő felirat olvasható magyar és ukrán nyelven: *ZRÍNYI ILONA / 1643-1703 / HÁZÁT S HAZÁJÁT / ERŐS LÉLEKKEL VÉDTE / A GYÖNGE NŐI KAR. / MONDJ EGY RÖPKE IMÁT / E ROMOKON / RUSZIN, HORVÁT, / MAGYAR... / A Zichy Galéria (Budapest) ajándéka a Munkácsi Rákóczi Szövetségnek / 1993. május 17.*[323]

A munkácsi vár falán is megemlékeznek arról, hogy **Petőfi Sándor** a várban járt. Az emlékművet Rákóczifalva ajándékozta Munkács városának és a Rákóczi-kör tagságának. A márványtáblán külön kiemelték **Petőfi Sándor** arcképét. Az emléktábla szövege: *1847. július 12-én / e várban járt / Petőfi Sándor / a nagy magyar költő / Rákóczifalva /Magyar Köztársaság/ / ajándéka városunknak és a / Rákóczi-kör tagságának.*

A magyar emlékszöveg mellett, a tábla bal részén ugyanezt a szöveget olvashatjuk orosz nyelven.[324]

Munkácsy Mihály mellszobrát az utca másik végén születésének 150. évfordulóján, 1994-ben állították fel.[325]

---

[322] *II. Rákóczi Ferenc emléktábla*. Ismertető. In: KárpátInfo.net http://www.karpatinfo.net/latnivalok/ii-rakoczi-ferenc-emlektablaja-munkacs

[323] *Zrínyi Ilona emléktáblája a munkácsi várban*. In: http://www.karpatinfo.net/latnivalok/zrinyi-ilona-emlektablaja-munkacsi-varban

[324] *Petőfi-emléktábla a munkácsi várban*. In: http://www.karpattur.karpatinfo.net/latnivalok/petofi-emlektabla-munkacsi-varban

[325] 2016-ban a helyi hatóság döntése értelmében a Fejér-ház udvarára telepítették.

Az emléktábla-állítási akciók mellett helytörténeti konferenciákat, íróolvasó találkozókat, a jeles ünnepek alakmából műsoros koncerteket rendeztek. Meghívásukra a *Beregszászi Népszínház Társulata* Munkácson is többször vendégszerepelt, többek között Kertész Imre darabjával, a *Csacsifogat*-tal nagy sikert aratva lépett a kultúrházat megtöltő közönség elé.

Dr. Vaszócsik Lászlóné nyugdíjba vonulása és Magyarországra történő áttelepülése után a *II. Rákóczi Ferenc Kör* „tízéves tündöklése" megtört, az ezredforduló küszöbén már csak papíron létezett.

***Bartók Béla Művelődési Kör*, (Nagyszőlős)**. 1988. május 28-án alakult a városi tanítók házában, a helyreállított egykori Perényi-kastélyban. A magyar nyelv, irodalom és kultúra itt megjelent elkötelezett kedvelői **Keresztyén Balázs**[326] (1949-2007) tanárt, helytörténészt választották meg a kör elnökének, aki a kör mellett a fiatalok részére színjátszó kört is alapított.

A kör névadója, Bartók Béla, Nagyszőlősön komponálta első művét, itt adta első nyilvános hangversenyét. 1982 májusában, emlékezetes fellépése 90. évfordulóján utcát neveztek el róla. A kör elsődleges feladatának tekintette a magyar nyelv, irodalom, kultúra ápolását, a helyi művelődési hagyományok feltárását, megismerését, népszerűsítését.

A Perényi-kastély falán 1989. október 6-án márványtáblát helyeztek el Perényi Zsigmond, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc mártírja emlékére. **Az emléktábla szövege magyar és ukrán nyelven olvasható:** *„Neked, te kimagasló alak, / ki abból az időből oly páratlan egyedül állasz, / neked leborulok emléked előtt... Mesterem!" / Kossuth L. / Ebben az épületben élt / br. Perényi Zsigmond / 1783-1849 / Az 1848–1849-es / forradalom és / szabadságharc vértanúja. / Állíttatta a Nagyszőlősi Bartók Béla Művelődési Kör. / 1989. X. 6."* Jobb oldalon az ukrán szöveg olvasható. A két szöveg közt egy babérfa ág látható.[327]

A több helytörténeti könyv szerzője,[328] **Keresztyén Balázs** a *Nagyszőlősi Bartók Béla Művelődési Kör* elnöke kezdeményezésére 1990-ben a nagyszőlősi magyar iskola önállóságát visszaállították, mely 1991-ben a vármegye épüle-

[326] Lásd: **Keresztyén Balázs**. In: A KMMI honlapja, http://kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=43&arc_id=92

[327] Perényi-emléktábla, Nagyszőlős. In: http://www.karpatinfo.net/latnivalok/perenyi-emlektabla-nagyszolos

[328] KERESZTYÉN Balász fontosabb művei: *Rákóczi virágai*. Kárpátaljai történeti és helyi mondák. Ungvár - Budapest: Intermix Kiadó, 1992, *Irodalmi barangolások a Kárpátok alján*. Ungvár - Budapest: Intermix Kiadó, 1993., *Magyar művelődési hagyományok kárpátaljai Lexikona*. (Első kiadás). Kárpátaljai Magyar Könyvek, 46. Ungvár-Budapest, 1995.-376 oldal., Keresztyén Balázs *A Perényiek és Báró Perényi Zsigmond élete, emléke Ugocsában*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2000. *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. (Második átdolgozott kiadás). Hatodik Síp Alapítvány Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 2001. -290. old.

tébe költözött és felvette a Perényi Zsigmond nevet. Kezdeményezték a sztálinisták által ledöntött Perényi-mellszobor újbóli felállítását.

Névadójuk tiszteletére Bartók-emléktáblát avattak. 1988. október második felében ifj. Bartók Béla, a világhírű zeneszerző Budapesten élő fia is Nagyszőlősön vendégeskedett, felkereste a helyi intézményeket (magyar iskola, zeneiskola, Bartók kör stb.) is. Az aktivisták javaslatára a helyi művészeti iskola 1991-ben felvette a Bartók Béla nevet. A kör által elindított bartóki örökség ápolásának egyik kimagasló eseménye, hogy 1999. május 1-jén a Perényi Zsigmond Középiskola kertjében felavatták a Bartók-mellszobrot (alkotója: Borbás Tibor, Magyarország. A talapzatot Matl Péter munkácsi művész készítette el.)[329] Azóta a Bartók évfordulók alkalmából a Bartók Béla Zeneiskolában (ma művészeti iskola) konferenciákat, májusi Bartók-napokat szerveznek, és emlék-koncerteket, hangversenyeket rendeznek.

Móricz Zsigmond Magyar Irodalmi Klub, a későbbiekben Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület **(1986, Nagypalád-Péterfalva)**. Péterfalván 1986 februárjában alakult meg a *Móricz Zsigmond Irodalmi Klub*, amelynek tagjai Tiszabökény, Tiszafarkasfalva, Tivadarfalva, Tiszapéterfalva, Forgolány, Nagypalád, Fertősalmás fiatal értelmiségi képviselői. A felsorolt községekben megfordult Móricz Zsigmond is, aki az első világháború előtt népdalokat, balladákat és népi történeteket gyűjtött az itt élő lakosság körében. Első elnökük **ifj. Kálmán Ferenc** magyar szakos tanár lett. A hét községet tömörítő Határőr-Agrárcégnek – egyben Kárpátalja egyik legjelentősebb mezőgazdasági üzeme – **Bíró Andor** elnökkel az élén nagy szerepe volt abban, hogy 1989. július 16-án újból felavathatták az 1945 tavaszán a túlbuzgó sztálinista aktivisták által lerombolt, Tiszabecs és Tiszaújlak között álló turulmadaras Rákóczi-emlékoszlopot. Fontos kezdeményezésük volt a Móricz-emléktábla elhelyezése a Nagypaládi Középiskola falán. A tanintézmény a nagy magyar prózaíró nevét is felvette.

Miután **ifj.** Kálmán Ferenc áttelepült Magyarországra, a klub jelentős átszervezésen ment keresztül és a továbbiakban **dr. Minya József** vezetésével *Móricz Zsigmond Kulturális Egyesületként* folytatta hagyományőrző tevékenységét. Több itt született kiváló személyiségnek (Kiss Ferencnek, Komáromy Andrásnak stb.) állítottak emlékjelet.

[329] *Bartók Béla mellszobra, Nagyszőlős*. In: http://www.karpatinfo.net/latnivalok/bartok-bela-mellszobra-nagyszolos

***Kovács Vilmos Kör* (1988, Gát-Dercen)**. 1988. április 7-én Gát és a szomszédos Dercen községben élő magyar értelmiségiek alakították meg a *Kovács Vilmos Kört*, amely a beregszászi járási könyvbarát szervezet keretében működött. A kör elnöke a viski származású **Czébely Lajos** magyar szakos tanár, vezetőségének tagjai: a derceni **Fodor István** magyar szakos tanár és Kovács Vilmos[330] (Gát, 1927. június 4.–Budapest, 1977. november 3.) testvére, **Kovács Emil,** a Gáti Középiskola igazgatója. A kör célja a Gáton született Kovács Vilmos életművének ápolása, műveinek népszerűsítése, valamint a helyi néphagyományok ébrentartása.

A kör történetében fontos dátumnak számít, hogy 1987. június 4-én, Kovács Vilmos születésének hatvanadik, halálának tizedik évfordulóján emlékülést rendeztek Gáton, itt kezdeményezték a kör megalakítását. A Forrás Stúdió egykori tagjai – **Fodor Géza, Vári Fábián László, Zselicki József, Dupka György, Füzesi Magda** – és a költő barátai: **Fodó Sándor, Skrobinec Jurij, Petro Szkunc,** valamint magyarországi nagy tisztelője **M. Takács Lajos** tartottak előadásokat. Itt hirdettek pályázatot egy Kovács Vilmos emléktábla elkészítésére, amelyet a helyi művelődési ház falán 1990-ben felavattak.[331]

Később a helyi középiskola felvette Kovács Vilmos nevét, utcát neveztek el a falu jeles szülöttjéről, hagyománnyá vált az évente megrendezésre kerülő *Kovács Vilmos szavalóverseny* is.

***Nyelvművelők és Irodalombarátok Drávay Gizella Köre* (Ungvár, 1987)**. 1987. július 27-én alakult meg Ungváron a megyei könyvtár idegen nyelvű részlegében. A kör elnöke **Balla László**[332] (1927-1910) író, alelnöke **Gortvay Erzsébet**[333] (Ungvár, 1935–Kincseshomok, 2013) egyetemi docens, ügyvezető alelnöke **Hadar Piroska,** a Területi Könyvtár idegen nyelvű osztályának vezetője. Kezdetben a körnek két szakosztálya működött: nyelvművelő, illetve irodalmi. Mindkettőt három tagú tanács irányította. Az első legfontosabb feladatának a kárpátaljai magyarság anyanyelvének ápolását, valamint magyar nyelvtanfolyamok szervezését tartotta. Második feladataként a kárpátaljai és az egyetemes magyar irodalom, kultúra népszerűsítésén fáradozott.

[330] **Kovács Vilmos.** In: https://hu.wikipedia.org/wiki/Kovács_Vilmos
[331] Kovács Vilmos-emléktábla. In: http://www.karpatinfo.net/dosszie/kovacs-vilmos
[332] **Balla László.** In: https://hu.wikipedia.org/wiki/Balla_László
[333] **Gortvay Erzsébet.** In: KMMI-honlap.http://kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=43&arc_id=80

Hadar Piroska nyugdíjba vonulása után a kör ügyvezetését **Horváth Sándorné Somogyi Ilona** vette át, aki egyben a Területi Könyvtár idegen nyelvű osztályának vezetője. Az itteni olvasóterem több művelődési rendezvénynek (képzőművészeti kamara-kiállítás, szerzői est, szavalóverseny, könyvbemutató, ismeretterjesztő előadás stb.) adott otthont.

Petőfi Sándor Anyanyelvi (Művelődési Kör) Klub **(Rahó, 1989)**. A Rahói Kartonpapírgyár könyvtárában **Bilics Éva**[334] (2014. február 3-án elhunyt) nyugdíjas pedagógus szervezte meg és indította el a szórványgondozási programot, az első vasárnapi anyanyelvápoló iskola megalakítását. *„A nagymamák klubjaként indult, ám mivel a nagymamák magukkal vitték a találkozásokra az unokákat, ebből az anyanyelvi klubból nőtt ki az első vasárnapi iskola, ahol Bilics Éva foglalkozott a gyerekekkel, felkeltette érdeklődésüket őseik nyelve, kultúrája iránt... A 90-es évek elejétől, bár nem rendelkezett pedagógusi végzettséggel, a Rahói 1. Sz. Középiskolában fakultációs rendszerben magyar nyelvet tanított a magyar, illetve magyar gyökerekkel rendelkező gyerekeknek... Bilics Éva a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetséggel közösen éveken át sikerrel szervezte a szórványvidék szavalóversenyét, melyen egy-egy alaklommal 100-120 gyerek vett részt... Ugyancsak az ő fáradhatatlan munkájának, kapcsolatteremtő képességének köszönhetően nyaraltak a Felső-Tisza-vidék gyerekei évről évre magyarországi táborokban. Nagyban hozzájárult ahhoz is, hogy tanítványai magyar tannyelvű felsőoktatási intézményekben tanulhassanak Magyarországon, illetve Beregszászon. Az ő gondoskodása révén juthattak el az első szórvány-gyerekek a Budapesti Nemzetközi Előkészítő Intézetbe, majd a beregszászi Rákóczi-főiskolára.*[335] Mint KMKSZ-tisztségviselő, nyugdíjas korában is fáradhatatlanul járta a vidéket, és a máramarosi településeken közösségekbe szervezte a lassú asszimilációnak kitett szórványmagyarságot.

Az huszonnegyedik órában elkezdett „visszamagyarosítási" programja – a történelmi egyházak helyi képviselőinek közreműködésével – a rahóiak és a környékbeli szórványmagyarok körében sikeresnek bizonyult. *A Petőfi Sándor Anyanyelvi Klub* mozgalmat indított el a Felső-Tisza-vidéken, hatására például Gyertyánligeten létrejött a ***Jókai Anyanyelvi Klub*** (Gyertyánliget, 1990), amelynek **Mácsek Irén** volt a vezetője.

[334] **Bilics Éva**, a rahói Petőfi Sándor Anyanyelvi Klub vezetője a kárpátaljai magyar gyerekek anyanyelvi oktatásának megszervezéséért 2012-ben a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetésben részesült.

[335] Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség: *Elhunyt Bilics Éva*. In. KMPSZ-honlap (2014. február 3. hétfő 13:3), http://kmpsz.uz.ua/hirek/elhunyt-bilics-eva.html

József Attila Kör* (*Bátyú, 1989). 1989-ben a tankönyvíró, helytörténész **Bagu Balázs**[336] (1932-2011) magyar szakos tanár által beindított ***József Attila Kör,*** melynek vezetője volt, főleg a költészet terjesztését, különböző műveltségi vetélkedők, helytörténeti konferenciák megrendezését vállalta fel (a későbbiekben *Simon Menyhért Kört* is alapított). Az ő nevéhez fűződik többek között a *Bátyúi Költészeti Napok* elindítása is. A Bátyúi Középiskolában 1989. április 11-én először rendezte meg területi szinten a költészet napját. A későbbiekben a költészet napi rendezvények szervezését a KMPSZ vette át.

Kutatási területe: magyar nyelv és irodalom, néprajz, pedagógia, 1848-as emlékek területünkön, az 1944-ben elhurcoltak felkutatása. Emléktáblát állított Bátyúban az itt született **Simon Menyhért** (1897–1952), a két világháború közötti időszak kárpátaljai hírlapírója, költője tiszteletére. Kiharcolta azt is, hogy a bátyúi születésű költőről kapta nevét a **Simon Menyhért** utca, melyben az alkotó szülőháza is található, rajta emléktábla jelzi a költő szülőházát.[337]

Néprajzi, helytörténeti konferenciákat bonyolított le. *Bátyú község földrajzi nevei* c. írásával 1991-ben a magyar országos néprajzi pályázaton V. helyet nyert. Az 1848-as kutatásokért 1992-ben Monokon Kossuth-emlékérmet és diplomát kapott. Az anyanyelvápolás mellett fontosnak tekintette a hagyományápolást, a honismereti nevelést. Számos honismereti, néprajzi tanulmánya és könyve jelent meg.[338] Foglalkozott az 1848-as szabadságharc kárpátaljai vonatkozásaival, az 1944-es deportálás feldolgozásával, kiváló dolgozatot írt Bátyú község földrajzi neveiről, összegyűjtötte s megjelentette a bátyúi jeles napok könyvét, a bátyúi gyermekjátékokat.

Pedagógiai, irodalomszervezői, tankönyvírói és helytörténeti kutatásáért a *Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjével* (2008) tüntették ki. Az elhunyt **Bagu Balázs** az elkövetkező nemzedéktől is tiszteletet és elismerést érdemelt ki azzal is, hogy nyomdokain haladva, magyarságügyét folytatva

[336] **Bagu Balázs.** In: http://kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=43&arc_id=49

[337] BEREGSZÁSZI Anikó: A kárpátaljai Bátyú település. In: http://real.mtak.hu/25272/1/Beregszaszi_Aniko_A_karpataljai_Batyu_telepules_u.pdf, -324-325.old.

[338] **Bagu Balázs fontosabb művei:** BAGU Balázs – SZAKÁLL Mihály. *A szabadságharc nemzetőrei* (Vidékünk nemzetőrségének történetéből /1848-1849/). Ungvár-Budapest, Intermix, 1994., BAGU Balázs - FOKÁSZ Mihály - dr. Deák Ferenc: *Tanulmányok az 1848- 49-es szabadságharcról Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyékben*. Ungvár-Budapest, Intermix, 1999., Életutak. Beszélgetések meghurcolt magyarokkal, az áldozatok hozzátartozóival. Ungvár-Budapest, Intermix, 2004., *Bátyúi jeles napok és szokások*. Ungvár-Budapest, Intermix, 2006., *Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc Kárpátalján*. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, Intermix, 2010.

szülőfalujában létrehozták a *Bagu Balázs Irodalmi Társaságot* és Bagu Balázs-emléktáblát avattak tiszteletére.[339]

„Rövid életű" közművelődési körök (1988, 1989, 1990). 1988 első felétől Kárpátalja több tanintézményében, közkönyvtárában és művelődési házában alakult a magyar kultúrát szolgáló informális kör és klub, amelyek nevéhez csupán néhány saját szervezésű rendezvény, esemény kapcsolható.

1988-ban a ***Magyar Társasklubot*** (Ungvár, 1988) **Ivaskovics József**[340] (1950) zeneszerző és **Tárczy Andor** (1954) költő, újságíró hívta életre. Az ungvári Tisztek Házában (ma: Proszvita-székház) **Ratkó József** költő emlékezetes író-olvasó találkozójára került sor. Zenei részét **Dinnyés József** daltulajdonos biztosította, aki az általa megzenésített Ratkó-verseken kívül más kárpátaljai költők műveit is elénekelte.

Sárosoroszban az ***Arany János Kör*** (1989, Sárosoroszi) **Bundovics Judit** (1964) magyar szakos tanár, újságíró és irodalmár irányítása alatt fejtette ki népművelői tevékenységét, inkább az amatőr színjátszásban jeleskedtek.

1990 nyarán Beregszászban tartotta alakuló ülését fiatal tollforgatók – egy részük **Füzesi Magda** költő neveltje – csaknem tíztagú csoportja (**Mester Magda, Dancs Anita, Cséka György, Pataki Györgyi, Pócs István** és mások), akik az általuk alapított ***Mécs László Irodalmi Klubba*** (Beregszász, 1990) tömörültek, és vezetőjüknek a bátfai születésű **Pócs István** költőt választották. A legfiatalabb kárpátaljai irodalmi kört a *Kárpáti Igaz Szó*ban **Horváth Sándor,** a *Kárpátontúli Ifjúság*ban **Gazda Albert** mutatta be. A fiatalok leggyakrabban az utóbbi lap hasábjain, majd a *Hatodik Síp*ban, a *Pánsíp*ban, a *Véletlen Balett*ben és a *Razzia* című ifjúsági antológiában jelentkeztek írásaikkal, azonban nem tudtak nemzedékké formálódni, a kezdeti lendület után egy pár évre rá lemorzsolódtak.

A kárpátaljai sajtóban bejelentett ***Dayka Gábor Társaság*** (Beregszász,1990) csak papíron létezett. A **Balla D. Károly, Vári Fábián László, Nagy Zoltán Mihály** irodalmárok által alapított társaság lényegében semmilyen tevékenységet nem fejtett ki.

Alkotó értelmiségiek a nemzetiségi önszerveződés útján (Ungvár, 1989). A stúdiókba, körökbe tömörülő alkotó értelmiség, a reálterületen működő

[339] KOVÁCS Erzsébet: *Emléktáblát avattak Bagu Balázsnak Bátyúban*. In: *Kárpátinfo,* http://www.hetilap.karpatinfo.net/hetilap/belfold/emlektablat-avattak-bagu-balazsnak-batyuban

[340] IVASKOVICS József. In: http://kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=43&arc_id=90

és a műszaki intelligencia tagjai *a nemzetiségi önszerveződés* útjára lépve a József Attila Alkotóközösség vezetőinek kezdeményezésére – az elindított mozgalomba a nemzeti konszenzus, a magyar ügy felvállalásának jegyében a volt *Forrás Stúdió* tagjai, **Kovács Vilmos** és **Fodó Sándor** szellemiségét követő hívei, különböző művelődési körök, klubok vezetői is aktívan bekapcsolódtak – közös összefogással 1989. január 21-én hozták létre és követték a kárpátaljai magyarság érdekvédelmét felvállaló *KMKSZ* kezdeményező csoportját. Alapító tagjai: **Balla László, Debreceni Mihály, Dupka György, Fodó Sándor, Gazda Albert, Jánki Endre, Móricz Kálmán, Turóczy István, Varga Béla, Zselicki József.** A felsoroltak közül csupán négyen**, Fodó Sándor, Gazda Albert, Turóczy István, Varga Béla** nem voltak a *József Attila Alkotóközösség* közvetlen tagjai, de pártoló tagoknak számítottak. Alapos háttérszervezés után Ungvártól Rahóig közel félezer alapítót tudtak mozgósítani, és velük egybehangzóan 1989. február 24-én Ungvárott demokratikusan, az érvényes törvények jogkövetésével megalapították a ***Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséget (KMKSZ),*** megszavazták választmányát, Fodó Sándor polgárjogi harcos személyében a szövetség elnökét.

A szervezet megalakulásától kezdve a kárpátaljai magyarság legfontosabb politikai szervévé és az egész területre vonatkozóan döntő, meghatározó erővé vált, melynek első elnöke **Fodó Sándor** magyar filológiai szakos egyetemi tanár, polgárjogi aktivista lett.

Időközben politikai pártként kezdett el működni a magyarság egyetlen érdekvédelmi szervezete, a *KMKSZ*, amely a művelődési munkabizottságát is megszüntette, mert a művészetek, az irodalmárok részére nem tudott megfelelő kereteket, szakmai fórumot, illetve irodalmi folyóiratot biztosítani.

A *KMKSZ* létrehozása több szovjetunióbeli magyar társadalmi-közművelődési civilszervezet megalapítását eredményezte, amelyek elsősorban a második világháború után kialakult diaszpóra magyarság kulturális igényeit elégítették ki, és amelyeknek értékelhető tevékenysége a Szovjetunió összeomlása utáni utódállamokban bontakozott ki. Ezek közé sorolható a *Magyarok Kijevi Egyesülete, MKE* (Kijev, 1989, elnöke **Vígh János,** alelnöke **Vass Tibor**), az Észtországi Munkácsy Mihály Magyar Kultúregyesület (Tartu, 1989, elnöke: **Bán István**), a *Báthory István Litvániai Magyarok Kulturális Szövetsége* (Vilnius, 1990, elnök: **Rubazeviciene Homoki Mária**), a *Hungária Kazahsztáni Magyar Kulturális Szövetség* (Alma-Ata, 1990, elnök: **Leskó László**), a *Lembergi (Lvovi) Magyarok Kulturális Szövetsége, LMKSZ* (Lvov, 1991, elnök: **Ilku Marion József**, helyettes: **Szar-**

vas Gábor, titkár: **Tóth Antal**), a *Lembergi (Lvovi) Petőfi Társaság* (Lvov, 1991, elnök: **Skotnyár József**). A felsorolt és Ukrajnában tényked szervezetek közül a *KMKSZ*, az *MKE* és az *LMKSZ* 1991. október 6-án *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ)* néven (Kijev, 1991, elnök: **Fodó Sándor,** társelnökök: **Vígh János, Ilku Marion József**) országos szervezetet alapított.

10. A képzőművészet a „hivatalos" szocialista realizmus útján

Az Erdélyi-nemzedék szétverése, „átnevelése." Az 1931-ben megalakult *Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete* tagjainak a fele 1944–1945 után szétszóródott, nyomtalanul eltűnt. A Kárpátalján maradottak[341] már 1945. június 14-én megrendezték első „zakarpatszka ukrajinai képzőművészek reprezentatív" kiállítását az ungvári szakszervezetek székházában.[342] Kiállítók: **Erdélyi Béla, Manajlo Tivadar, Boksay József, Koczka András, Grabovszky Emil, Rosenberg Miklós, Boreczky Béla, Dobos Endre, Soltész Zoltán, Sárkány Jolán, Kutlán István**. A pályakezdő fiatalok közül jelen volt munkáival **Petky Sándor, Kálna Béla, Szőke István, Jordán Tibor**.

Sándor László a következőképpen értékelte a nem mindennapi seregszemlét: *„...a borzalmas világégés után ilyen kitűnő gárda vonult fel. Kétség nem fér hozzá: nem új, nem most született meg a kárpátukrajnai képzőművészet. Hosszú, több évtizedes fejlődési folyamat eredménye ez. Hagyományai vannak már ennek a piktúrának..."*[343]

A Sztálin-korszakban ez volt az első és egyben utolsó olyan tárlat, amelyen a *Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete* tagjainak bemutatott munkái még az 1945 előtt elért, magas művészeti és szakmai színvonalat képviselték. A továbbiakban a szovjet művészetpolitikusok ezt az irányvonalat a „hanyatlás állapotában levő burzsoá kultúrá"-nak minősítették. A keletről érkezett moszkvai, kijevi tanácsadók a kulturális életet is erőteljesen szovjetizálták. Többek között az **Erdélyi** és **Boksay** által létesített kárpátaljai festőiskolát érték támadások. Az iskola képviselőit giccsfestőknek igyekeztek beállítani, s a „hivatalos" szocialista realizmust erőszakolták rájuk. A pártvezetőség utasítására a kárpátaljai mérvadó festők (**Erdélyi Béla, Boksay József, Koczka András, Boreczky Béla, Kontratovics Ernő, Soltész Zoltán, Manajlo Tivadar, Grabovszky**

[341] BOTLIK J.–DUPKA Gy.: *Ez hát a hon...* Mandátum–Universum, Budapest–Ungvár 1991.
[342] *Megnyílt a képzőművészek országos kiállítása.* – In: Munkás Újság, 1945. VII. 15.
[343] SÁNDOR László: *Az országos művészeti kiállításon*. – In: Munkás Újság, 1947. VII. 22.

Emil, Vaszil Szvida, Glück Gábor, Kassai Antal) ún. szocialista agymosáson estek át, átnevelő szovjet művésztáborokba küldték őket.

Az „átnevelt" és „betört" kárpátaljai művészek az 50-es években rendezett megyei, köztársasági, össz-szövetségi kiállításokon csak olyan művekkel vehettek részt, amelyek a *„szocialista valóságunk realisztikus felfogásáról és visszaadásáról tanúskodnak."*[344]

Az ideológiai front kegyetlen támadásai **Erdélyi Bélát** is megviselték, a korábban kivívott címeitől, rangjától megfosztották, emiatt az 50-es évek végén emberi és művészi válságba süllyedt. Erdélyi kortársa, **Boksay József** nem volt vezéralkat, a hatalommal kompromisszumot tudott kötni, elvárásait teljesítette, kerülte a konfliktusokat, lelki nyugalmát megőrizte, ezért magas kort ért meg, 84 éves korában távozott az élők sorából.

Az Erdélyi-nemzedékhez tartozók – az 50-es, 80-as években a kommunista ideológia pressziója alatt tartott festők, köztük **Grabovszky Emil, Manajló Tivadar/ Fedor, Koczka András**, **Soltész Zoltán, Petky Sándor**, **Kontratovics Ernő/Erneszt**, **Glück Gábor** , **Szőke István, Habda László**, **Sztaskó Gyula**, **Bedzir Pavlo/Pál**, **Kassai Antal**, **Balla Pál, Volodímir Mikita, Sütő János, Medveczky Miklós**, **Medveczkyné Luták Edit** és mások – keze alól sorra kerültek ki a háború és a partizánmozgalom jeleneteit felelevenítő hatalmas méretű kompozíciók, az illegalitásban harcolt kommunisták arcképei, a politikai vezetők, a szocialista munka hőseinek, az élenjáró fejőnőknek teátrális beállítású portréi, a termelési képek stb. A gondolati grafika, festészet, a figurális művészet teljesen háttérbe szorult. A rejtett apolitizmus területét választva a legnagyobb festőink is inkább tájképeket, falusi zsánerképeket, csendéleteket festettek. A „befutott" művészek között, bár többen „magyar nevűek", „magyar származásúak", alkotásaikat nem a „magyar lélek" szülte, **Erdélyi Béla** örökségétől messze eltávolodtak.

Kivételt talán csak a 60-as években jelentkezett **Horváth Anna** és **Garanyi József** hagyományőrző és -megújító munkássága képez, valamint a modernista törekvések jeles képviselője, **Szemán Ferenc.** Ugyanakkor életművük nagyságát és művészi kvalitásukat tekintve jelentős alkotónak számítanak – többek között – **Koczka András, Soltész Zoltán, Sztaskó Gyula, Habda László, Kontratovics Ernő, Kassai Antal** és mások. Közülük néhányan a plein-air festészet hiteles, művészi értéket képviselő alkotóivá váltak.

[344] SÁNDOR László: *Kárpátontúl képzőművészetéről.* – In: Naptár 1958. Kárpátontúli Területi Könyvkiadó, Uzshorod, 1957. -20. o.

Az Ungvári Képzőművészeti Főiskola. A szovjet rendszerben reménykedő **Erdélyi Béla** az ungvári festőiskola bezárása után 1945 elején létrehozta az *Ungvári Képzőművészeti Főiskolát*[345], amelynek rektora lett. Művészeti tanárként **Boksay József** is segítette munkáját. Féléves működés után az *Ungvári Képzőművészeti Főiskolát* felszámolták, örökébe lépett az *Ungvári Iparművészeti Szakiskola*, amelynek 1945-ben első igazgatója **Erdélyi Béla** lett. 1949-ben a kozmopolitának kikiáltott **Erdélyi Bélának** távoznia kellet az igazgatói székből, egy ideig itt még egyszerű tanár. Burzsoá pedagógiai módszerek alkalmazása miatt később katedrájától is megfosztották, nyugdíjba küldték.

Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség kárpátaljai tagozata. 1945-ben **Erdélyi Béla** kísérletet tett a *Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének* újjáalakítására. A szovjet kultúrideológusok önálló szervezetként nem engedélyezték működését, csupán rövid ideig, előkészületi csoportként vették nyilvántartásba, amely 1946-ban az *Ukrajnai Képzőművészeti Szövetségbe* tagozódott, és a továbbiakban az országos szövetség kárpátaljai szervezeteként fejtette ki tevékenységét. Így 1946-tól első elnöke **Erdélyi Béla** lett. Kezdetben sikeres volt az indulás, majd **Erdélyi** döntési lehetőségei a bürokratikus szerveződés béklyójába kerültek. Szembesültek azzal, hogy az általa és tanítványai által képviselt európai művészeti irányzatnak hadat üzentek Kijevből, és a „rohadt burzsoá Nyugat" stílusirányzatait követő kárpátaljai festők munkáit, illetve kiállításait a kommunista sajtóban is heves támadások érték. **Erdélyi Bélát** eltávolították az elnöki székből. További elnökök: **Manajlo Tivadar, Vaszil Szvida, Kassai Antal, Balla Pál, Szkakandij Vaszil.** Az *Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség* megyei tagozatának taglétszáma 100 körüli, ennek közel húsz százaléka magyar, vagy magyar származású. Ezen felül többen magyar gyökerekkel is rendelkeztek, illetve kettős és hármasidentitásúaknak vallották magukat, valamint a ruszin/ukrán, szlovák, orosz mellett a magyar kultúrához is kötődtek.

Boksay József Szépművészeti Múzeum. A mai *Boksay József Szépművészeti Múzeum* elődjének megalapítását 1945. június 20-ra tehetjük, ugyan-

[345] BALLA László *Erdélyi Béla és kortársai* című monográfiájában arra is felhívja az utókor figyelmét, hogy a szovjet szakkiadványok máig érthetetlen okokból nem említik, letagadják a főiskola létezését. Ezt tette Vlagyimír Pavlov az Erdélyi albumhoz írt tanulmányában, továbbá Hrihorij Osztrovszkij *„Obrazotvorcse misztectvo Zakarpattya"* (Kárpátontúl képzőművészete) c. monográfiájában. Egyaránt úgy állítják be a dolgot, mintha Ungváron eredetileg is iparművészeti szakiskola nyílt volna és Erdélyi kezdetektől ennek lett volna az alapító igazgatója (mindkét kiadvány a kijevi Misztectvo-nál jelent meg 1972-ben, illetve 1974-ben).

is ekkor született rendelet a létrehozásáról. Első alapító igazgatója **Sándor László** művészettörténész és kritikus. Napjainkban a múzeum állományában több mint 5000 kiállítási tárgyat tartanak nyilván: festményeket, grafikákat, szobrokat stb.

A kiállítás jelenleg két részből áll: az első a XVI–XXI. századi ukrán művészetet, a második pedig a XVI–XX. századi külföldit mutatja be. A múzeumban látható a magyar XVII–XX. századi művészet legbőségesebb kollekciója, ami a közös történelem emlékének köszönhető. Sehol máshol Ukrajnában nem található ehhez hasonló gyűjtemény. A múzeum büszkeségei azok a munkák, amelyek a kárpátaljai festőiskola alapítóinak műtermeiből kerültek ki. Ugyanakkor a múzeum helyet ad olyan munkáknak is, amelyeket a még most is alkotó művészek festettek. A képtárban megtalálhatjuk szinte valamennyi jelentős kárpátaljai festő néhány alkotását.

A magyar alkotók informális együttműködése. Az első, a második, a harmadik és a negyedik festőgeneráció képviselői mellett a 60-as, 70-es és a 80-as években a magyarság képzőművészeti életében is új tehetségek, nevek tűntek fel. A jelentkezett művészek többsége az *Ungvári Képzőművészeti Szakiskola* végzőse. Egyesek a *Lembergi Iparművészeti Főiskolát* fejezték be, ahol **Boksay József** is tanított. A képzőművészeti értékeket felmutató alkotások mellett a propaganda szintjére silányított giccsmunkák is születtek. Többen eleget tettek a politikai indíttatású elvárásoknak. A kalendáriumokban és más kiadványokban is nyomon követhetjük a korszakra jellemző szocialista munkaverseny-felhívásokat ábrázoló plakátművészet piktortermékeit, továbbá az agitációs dícsérőtáblára felkerült munkásokat, sztahanovistákat, favágókat, fejőnőket stb. megörökítő rajzokat, táblaképeket.

A művésztársadalom tagjai igazából csak a 80-as évek végén tudtak szakítani a sematizmussal. A magyar nemzetiségű és magyar származású képzőművészek közül többen 1957-től a *Kárpáti Kiadó* magyar osztályának megszűnéséig (1997) szorosan együttműködtek a kárpátaljai magyar írókkal, újságírókkal, kiadói szerkesztőkkel. Ezenkívül közel száz publikáció kötődik a kárpátaljai képzőművészethez, amelynek szerzői (**Sándor László, Balla László, Sztaskó Gyula, Barát Mihály, Erdélyi Gábor, Dalmay Árpád, Szöllőssy Tibor** és mások) írásaikban főleg a kárpátaljai festőket, szobrászokat, grafikusokat, illetve a vidék képzőművészeti múltjának egy-egy érdekes szeletét, folyamatát mutatták be.[346]

[346] FEDINEC Csilla: *A Kárpáti Kiadó kalendáriuma (40 év címszavakban).* Képzőművészet. – In: '96 Kalendárium '97. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1996. -161-162. o.

A folyóiratot is helyettesítő kalendáriumban gyakran közöltek a tájhoz kötődő érett művekről készített reprodukciókat, rajzokat (**Boksay József, Erdélyi Béla, Suba Miklós, Kontratovics Ernő, Manajlo Fedor, Habda László, Balla Pál, Soltész Zoltán, Koczka András, Glück Gábor, Sütő János, Kassai Antal, Medveczkyné Luták Edit, Kremniczki Erzsébet**).[347]

Kultúrtörténeti szempontból sokatmondó a felkért könyvillusztrátorok névsora is: **Medveczkyné Luták Edit, Balla Pál, Lászlóné Petky Erzsébet, Horváth Anna, Zékány Miklós, Benkő György, Suba Miklós, Petky Péter, Csuvalova Teréz, ifj. Tomcsányi Mihály.** A grafikusok közül markánsan kimagaslik **Medveczkyné Luták Edit** művészeti és mennyiségi teljesítménye, aki a *Kárpáti Kiadó* magyar gyermekkönyveinek, mesekiadványainak (szerzői: **Szalai Borbála** és **Balla László**) szakmailag elismert illusztrátora volt. Fantáziadús, a gyerekeket is ámulatba ejtő színes rajzokkal illusztrálta az ifjú nemzedéknek szánt verseket, meséket tartalmazó gyűjteményeket. Egyké mesékönyv **Kassai Antal, Réti János, Medveczky Ágnes** színes rajzaival jelent meg.

A kárpátaljai képzőművészek a *Kárpáti Kiadó*n kívül az időszaki sajtókiadványokban – a megyei *Kárpáti Igaz Szó* (főszerkesztője: **Balla László**), a beregszászi járási *Vörös Zászló* (főszerkesztője: **Csanádi György**) /ma: Beregi Hírlap/ –, a tematikus számokban, az irodalmi oldalak hasábjain is megjelentek.

A 80-as évek végére a *József Attila Alkotóközösség* egyfajta magyarságintézménnyé nőtte ki magát, mivel az irodalmárokon kívül befogadta a képzőművészeket, fotósokat is, munkáiknak publikációs fórumot és kiállításokat biztosított. 1988-ban a *József Attila Alkotóközösség* alapítója lett többek között **Horváth Anna, Kádas Katalin** képzőművész, **Keisz Gellért** grafikus, **Matl Péter** szobrász, **Tóth Lajos** festő és grafikus, **Ferenczi Imre** fotós. A rendszerváltás előtt bővültek a művészek publikációs lehetőségei is. Ekkor indult *Hatodik Síp* címmel az első magánkiadású irodalmi folyóirat, amelynek **Balla D. Károly** költő lett az alapító-főszerkesztője. 1989–1992-es számaiban megjelentek **Tóth Lajos** grafikái, **Keisz Gellért, Erfán Ferenc, Medveczky Ágnes** illusztrációi és **Veres Péter, Benkő György** rajzai. Ezek mellett **Kolozsvári László** tusrajza, **Kovách A. Vadim** festménye, **Jankovics Mária** textilmunkái, valamint **Takáts Sándor, Szabó Sándor** fotói.

A 80-as évek képzőművészeti közleményeiből már kielemezhető, hogy „a szabad művészet" gyakorlására, érvényesülésére a gyengülő pártideológia központilag fokozatos engedményeket tett, és nem korlátozta a művészvilág

[347] A neveket a reprodukciók megjelenésének sorrendjében közöljük. Vonatkozik a többi névsorra is.

„egyéni szabad művészetének" kiteljesedését sem. A korábban uniformizált és favorizált szocialista realizmussal szemben a művészekben az elfojtott „sokszínű egyéni stílus" és irányzat tört felszínre és új értékeket hozott létre.

11. Amatőr színjátszás

Az irányított műkedvelő színjátszás. Az 1945 utáni szovjet időszakban a kárpátaljai magyar színházi kultúráról, hivatásos társulatról még álmodozni sem lehetett, helyette a kommunista műkedvelést és a „szovjet darabocskákat" erőltették az ún. „kolhozfalvakra", a gyárakat, illetve az új világot építő városokra. Így vált teljesen a mindenható párt kezében a kommunista propaganda eszközévé az uniformizált színjátszás. Ezen a területen is egyeduralkodóvá és kötelezővé tették az ekkor keletkezett színdarabokban, jelenetekben, konferanszokban, versekben, költői kompozíciókban, szkeccsekben, köz- és vígjátékokban, elbeszélésekben, dalokban, szcenáriumokban, táncokban az ún. *„szocialista művelődési eszmény"* hirdetését.

A kárpátaljai megyei kommunista párt ideológiai osztálya többek között kötelezte a Területi Könyv- és Folyóirat-kiadó Magyar Osztályát, hogy évi rendszerességgel közel százötven-kétszáz oldalnyi *Műsorgyűjteményt* adjon ki ezer-háromezer példányban a magyarlakta települések klubjaiban *„szovjet mintára"* megszervezett műkedvelő agitációs és más művelődési csoport számára. A művészeti vezetőktől megkövetelték, hogy a magyar *hagyományelvű* kulturális tradícióknak fordítsanak hátat.

Az összeállítók (**Sándor László, Kroó László, Balla László, Seregi Eugén, Schober Ottó** és mások) a pártutasításhoz igazodva csakis az orosz-szovjet és ukrán-szovjet szerzők aktuálpolitikai tartalmú darabjait fordították[348] le magyar nyelvre, ezek fércmunkái uralták a kulturális színtereket, és a különböző szovjet évfordulóknak szentelték a gyűjteményeket, amelyeket az amatőr színjátszó csoportoknak, műkedvelő együtteseknek, a községi klubok művészeti vezetőinek figyelmébe ajánlottak. A kárpátaljai magyar szerzők műveit ritkán közölték, köztük szerepelt: **Bakó László** (vers), **B. Bihari Sándor** (vers), **Sándor László** (vers), **Szenes László** (humoreszk), **Geréb György** (humoreszk), **Balla László** (konferanszok, versek, színdarabok), **Kovács Vil-**

[348] A fordító gárda ismertebb tagjai: Fejér Herman, Szalai Borbála, Osvát Erzsébet, Keresztes Noémi, Bakó László, Sándor László, Kárpáti László, Figula József, Szenes László, Vlagyimír Mihály, Lusztig Károly, Csengeri Dezső, Balogh Balázs, Fejes János, Schober Ottó, Behun János, Egressy György, Kovács Vilmos, Benkő Katalin, Balla László, Kótyuk István, Kulin Zoltán, Nemes János, Zékány Éva, Erdélyi Gábor, Bulecza Rozália, Tirkánics Gabriella, Andor György és mások.

mos (vers), **Kecskés Béla** (vers), **Csengeri Dezső** (jelenet), **Lusztig Károly** (jelenetek), **Drávai Gizella** (dalszöveg), **Schober Ottó** (dalszöveg, jelenetek, színdarabok), **Ortutay Tibor** (színdarabok), **Balogh Balázs** (vers). 1949–1985 között mintegy tíz *Műsorgyűjtemény*[349] látott napvilágot,[350] és terjedelmét, példányszámát tekintve a *Kárpáti Kiadó* magyar szerkesztőségének a *Kárpáti Kalendáriumon* kívül ez volt a második nagy vállalkozása, amely tucatnyi szerkesztő-összeállítónak, műfordítónak és kárpátaljai magyar szerzőnek biztosított munkát, publikációt stb.

Beregszászi Népszínház, 1952–1991. A szovjet korszakban a magyar nyelvű színjátszás egyedüli kárpátaljai képviselője, a *Beregszászi Népszínház*[351], 1952-ben alakult a beregszászi járási művelődési ház színjátszó csoportjaként. Vezetője negyvenhárom évig **Schobert Ottó**[352] volt, aki a társulat történetéről könyvet is írt.[353] A színház magyar csoportja 50, az ukrán csoport 30 tagú volt. A magyar csoport fennállása alatt több mint 50 színdarabot mutatott be. *„Valamennyi színházi előadás az itteni magyarság identitásának erősítését szolgálta, bizonyítéka volt annak, hogy él és létezik a magyar közösség."*[354]

A Beregszászi Népszínház létrejöttének előzményei kapcsán fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy Beregszásznak mindig élénk kulturális élete volt, különösen a két világháború között. Például Beregszász adta a nemzetnek a magyar operett csillagát, elismert színésznőjét, **Fedák Sárit**, aki a város művelődési életét figyelemmel kísérte, tehetségeit felkarolta, lehetősége szerint szakmailag segítette. Például személyes barátság fűzte Beregszász kulturális életének egyik nagy egyéniségéhez, **Nádas Anna**[355] színésznőhöz, irodalmár-

[349] Lásd:A *Kárpáti Kiadó magyar kiadványai*. Összeállította: DUPKA György. In: KMMI honlapja, http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=29&book_id=227

[350] Az első gyűjtemény megjelenési ideje: *Műsorgyűjtemény*. Színdarabok, jelenetek, konferanszok, versek. Területi Könyvkiadó, Uzshorod, 1949. Az utolsó gyűjtemény megjelenési ideje: *Szovjet-honban*. Műsorgyűjtemény. Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1985.

[351] A népszínház elnevezés amatőr együttesek elismerő címe a Szovjetunióban.

[352] Gyülekezeti arcképcsarnok: *Schober Ottó* (Írta: Vaszil HABOREC, a megyei művelődési főosztály egykori vezetője, 2012. április 25.) In: http://www.parokia.hu/lap/budapest-pestujhely-ujpalotai-reformatus-egyhaz/cikk/mutat/gyulekezeti-arckepcsarnok-schober-otto-rendezo/

[353] SCHOBER Ottó: *Színfalak előtt, mögött, nélkül* (Epizódok a Beregszászi Népszínház történetéből). Kárpátaljai Magyar Könyvek, 82. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1996.-212 oldal.

[354] KOVÁCS Elemér: *Volt egyszer egy népszínház*. In: Kárpátinfo.net, 2013. 01.17. http://www.karpatinfo.net/hetilap/kultura/volt-egyszer-egy-nepszinhaz

[355] **Nádas Anna** Brassóban született, a század elején szüleivel együtt Aradon élt, zenét tanult, hegedűművésznek készült, ám később mégis színészi pályára lépett. Tizenhat évesen már az aradi színtársulat tagja volt, rövidesen a közönség kedvence lett. Színházával együtt bejárta Erdélyt, majd Szlovenszkót is. Lőcsén ismerkedett meg férjével, a tiszaújlaki születésű Nádas Józseffel. A fiatal házaspár Beregszászon telepedett le. Mivel a városban nem működött sem hivatásos, sem amatőr színtársulat, férje lapjánál helyezkedett

hoz. Ezt az adatot **Schober Ottó,** a népszínház krónikása is megerősítette, *Színfalak előtt, mögött, nélkül* című könyvében: *„ha abban az időben nincs közöttünk Anna néni, akkor ma nem beszélhetnénk szép eredményekről."* A háborúvesztés után a kulturális intézmények szovjetizálása következtében teljesen elszürkült a város kulturális élete, ebbe a szürkeségbe vitt némi fényt.

1945-ben **Nádas Anna**[356] volt az első olyan értelmiségi, aki a városban megtörte a gyászos csendet, elegáns nagyestélyi ruhában megrendezte az első magyar műsoros estet. Az akkori hatóságok rendszer elleni kihívásként értékelték a rendezvényt. A továbbiakban nem bíztak rá kulturális szervezőmunkát, megbízhatatlannak tartották. Ápolónőként helyezkedett el a járási kórházban. Azonban kulturális ambícióit nem adta fel, munkahelyén amatőr színjátszó csoportot szervezett az egészségügyi dolgozókból, több kabaréműsort vitt színpadra. Merész vállalkozásba fogott a sztálini terror éveiben, színre vitte Kacsóh Pongrác János *vitéz* című daljátékát. A krónikások feljegyzése szerint bemutatójának sikere városszerte elterjedt, zsúfolásig megtelt minden előadáson a kórház klubterme. Bemutatták a darabot Bátyúban, Nagyberegen, Tiszaújlakon is, Ungváron pedig a megyei filharmónia nagytermében az előadás két teltházat ért meg.

Az általa kinevelt amatőr színészcsoport később aztán nagy sikerrel szerepelt az 1950–1952 közt megalakult *Beregszászi Amatőr Népszínház* darabjaiban is. A darabban *Jancsi* szerepét **Palocsai József**, *Juliskáét* a gyönyörű hangú **Dolgosné Kovács Erzsébet,** *Bagóét* **Uszkay István,** a *francia királyét* **Thill Gyula,** *a francia királylányét* **Székely Margit,** *a huszárét* **Rózsa Pál** játszotta, a *Boszorkány* szerepét pedig maga **Nádas Anna** alakította. 1953-ban – közvetlenül Sztálin halála után – **Nádas Anna** lett a *Beregszászi Amatőr Népszínház* főrendezője. Azokban az időkben az «illetékes» hatóságok megkövetelték, hogy a színház magyar színdarabok mellett szovjet írók műveit is bemutassa. **Nádas Anna** megértette ezt, annak ellenére, hogy néha bizony nem voltak ínyére a bemutatásra ajánlott színművek. Ő vitte például színpadra **A. Szimukov** *Nyugalmazott kapitány* c. vígjátékát, **Alekszandrov-**

el, kiváló újságíró lett, tudósításait fővárosi lapok is közölték. A 30-as évek végén alapította a *Kárpátalja* c. hetilapot, amely rövidesen vidékünk egyik legolvasottabb újsága lett, következetesen kiállt a magyarság érdekei mellett. Megpróbálkozott színdarabok írásával is, *Farizeusok* c. drámáját és *Slágerkirály* című operettjét sikerrel mutatták be Kassán és Beregszászban. Utóbbi operettjével a *Színházi Élet* c. folyóirat pályázatának díjnyertese lett. Fedák Sári volt a példaképe, a nagy színésznő Lehár Ferenc *Víg özvegy* c. operettjében használt legyezőjét ereklyeként haláláig megőrizte. Sajnos, a sors súlyos megpróbáltatások elé állította, meghalt egyetlen lánya, férjét származása miatt 1944 májusában internálták, soha többé nem tért haza. Nádas Anna özvegyként, de Beregszász *„kulturális mindeneseként"* élte le hátralévő évtizedeit. 1990-ben kísérték utolsó útjára barátai, Beregszász egész színházkedvelő társadalma.

[356] Lásd: CSANÁDI György: *Régi beregszásziak* című könyvét.

Matvejev *Veled együtt* c. operettjét, **Szigligeti Ede** *Liliomfi* c. vígjátékát, **Csizmarek Mátyás** *Bújócska* c. operettjét, majd **Szirmai Albert** *Mágnás Miska* c. operettjét, melyet a társulat huszonhatszor adott elő óriási sikerrel.

Schober Ottó már említett könyvében rendezői és a hivatalos elvárásokra fittyet hányó színésznői alakításával kapcsolatosan egy érdekes esetet örökített meg. Csizmarek Mátyás *Bújócska* című operettjében **Nádas Anna** a jóságos mama szerepét alakította. Az egyik jelenetben, kissé eltérve a darab szövegétől, így dicsérte *Göncöl Ferit*, az értelmiségi családból származó tehetséges mérnököt: *„…olyan káder, aki álmában is Marx Károllyal beszélget."* Természetesen ez a mondat nagy derültséget keltett a teremben, ami nem kerülte el az ügyeletes „illetékesek" figyelmét. „*Marx Károllyal még álmában se merjen viccelni senki!*" – mondták ki a verdiktet, egyszersmind a főrendező szemére hányva, hogy nem a darab „eszmei" mondanivalójának kidomborítására, hanem szatirikus oldala kihangsúlyozására törekedett. A darabot levették a műsorról, pedig még több előadást megért volna.

1957-től **Nádas Anna** helyett a kezdetektől vele együtt működő segédrendezője, **Ortutay Tibor**[357] lett a színház első, **Schober Ottó** a második, később a népszínház főrendezője. **Ortutay Tibor** a járási művelődési osztály módszerésze 1951 őszén toborozta össze néhány lelkes fiatalból az első darab szereplőit, zenekarát. **Nádas Anna** szakmai segítségével színre vitte Dunajevszkij *Szabad szél* című operettjét.[358] A dalokat a beregszászi **Czikajló Pál** zenetanár, előadóművész, zeneszerző, orgonista tanította be. A zenekar karmestere **Novák Viktor,** a zeneiskola akkori igazgatója volt, egyben ő szervezte meg a város első negyven tagú (!) szimfonikus zenekarát[359], amely sokszor végzett dobogós helyen a megyei műkedvelő szemléken. Később egy kisebb együttest alakítottak, vidám műsorral keresték fel a falvakat. Közöttük volt **Csűri Sándor,** Beregszász híres prímása is.

1957-től **Schober Ottó**[360] főrendező irányításával a *Beregszászi Amatőr Népszínház* kimagasló szerepet játszott a város, a járás, sőt nyugodtan mondhatjuk, egész Kárpátalja magyar kulturális életében. **Schober Ottó**, a szín-

[357] Ortutay Tibor a járási művelődési osztály módszerésze az 50-es években.

[358] 1952. május 28-án megtartott premierjén a következők léptek színpadra: Antal Magda, File Magdolna, Csanádi György, Sarkadi Lajos, Jakubek Károly (ő tervezte és készítette a díszleteket is), Rácz Miklós, Vovkánics György, Bimba Miklós, Schubert Gyula, Csági Ilona, Eckmann Margit, Meszárcsek Sándor, Veress Zoltán, Zsurki Ferenc, Lénert István, Laskuti Zoltán, Major Angyal, Kovács Mária, Kiss Imre.

[359] A zeneiskola tanáraiból állt össze a zenekar tagsága – Péntek Béla, Varga Sándor, Konik János, Varsányi István, Gönczi Sándor, Harsányi Ferenc, Balogh Béla, Henter Ervin, Homoki József, Huszti József és mások.

[360] Schober Ottót a Beregszászi Amatőr Népszínházban végzett kiváló rendezői tevékenységéért Ukrajna Érdemes Művelődési Dolgozója címmel, Sylvánia-díjjal tüntették ki.

ház főrendezője *Színfalak előtt, mögött, nélkül* című könyvében végigkísérte történetét 1952-től, vagyis megalakulásától kezdődően, egészen 1995-ben látott utolsó bemutatójáig. A könyv szerzőjének alkalma volt megtekinteni a színház mind a 41 bemutatóját, ismerte valamennyi színészét.[361] Szerinte az amatőr népszínház egyik legnépszerűbb tagja, meghatározó egyénisége volt **Uszkay István,**[362] illetve népszerű volt a kiváló karakterszínész **Thill Gyula,**[363] a macsolai szoprán énekes **Homoki Erzsébet,**[364] az operaénekes Pógárné Bani Jolán[365] is. A közönség kedvencének számított **Novakovszky György,**[366] **Mosánszky Zoltán,**[367] **Vaszilné Masley Erzsébet**,[368] a bariton hangú énekes **Faragó István,**[369] a karakterszínész **Nagy Béla**,[370] **Tóthné Rácz Márta,**[371]

[361] Részlet LENGYEL Jánosnak a 80 éves Schober Ottóval készített interjújából: *„Ha jól emlékszem, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének (MÉKK) Ungváron tartott alakuló ülésén történt. Dupka György, az Intermix Kiadó igazgatója, azzal keresett meg, hogy érdemes lenne megörökíteni a Beregszászi Népszínház történetét. Ha kedvem támadna megírni, szívesen kiadják. A felkérésnek eleget tettem, s így jelent meg első könyvem, Színfalak előtt, mögött, nélkül címmel. Ahogy a címből is kiderül, arról írtam, hogy mi történt a népszínház színpadán, milyen darabokat mutattunk be, merre tájoltunk, milyen sikereket értünk el. Ugyanakkor megpróbáltam felidézni a kulisszák mögött velünk megesett, többnyire vidám történeteket. S végül, hogy kulisszák nélkül milyen kulturális események történtek Beregszászban és környékén."* Tárolt változat (Parókia portál): http://www.parokia.hu/lap/budapest-pestujhely-ujpalotai-reformatus-egyhaz/cikk/mutat/gyulekezeti-arckepcsarnok-schober-otto-rendezo/

[362] **Uszkay István** a Megyei Filharmónia „Magyar Melódiák" együttesének is aktív tagja volt. Éveken át lépett fel magyar nótákkal, operett-dalokkal, bűvészmutatványaival Arnóczky Zoltán zenekarával együtt a Fehér Kő étteremben. Haláláig a Petőfi Nyugdíjas Klub énekkarának szólistája volt. 1999-ben kísérték nagy részvéttel utolsó útjára.

[363] **Thill Gyula** karmesterként is tevékenykedett. Vezetésével a nagyberegi, a bótrágyi, a borzsovai dal- és táncegyüttesek, későbbiekben a Petőfi nyugdíjas klub énekkara kimagasló sikereket értek el a técsői Arany Ősz Fesztiválon is.

[364] **Homoki Erzsébet** később, mint a macsolai falusi klub vezetője szervezte meg a beregszászi járásban az első *Röpülj páva!* kört, mellyel sok sikert aratott úgy a járási, mint a megyei műkedvelő szemléken.

[365] **Pógárné Bani Jolán** egy tragikus autóbaleset áldozata lett, pótolhatatlan veszteség volt ez színházunk számára.

[366] **Novakovszky György** Nagymuzsalyban mozigépészként dolgozott, imádta a színházat. A Mágnás Miska egész librettóját kívülről tudta, egyszer Nagymuzsalyban a falu klubjában tréfából egyedül lejátszotta a darabot az ámuló közönség előtt, ugyanis remek hangutánzó képességgel rendelkezett, Rolla dalát például csengő szopránhangon kitűnően el tudta énekelni.

[367] **Mosánszky Zoltán** a népszínház darabjaiban, jobbnál jobb alakításokat nyújtott, az utolsó bemutatóig hű maradt a társulathoz.

[368] **Vaszilné Masley Erzsébet** a kultúrház tánccsoportjának egyik legtehetségesebb tagja volt. „Tánctehetségét későbbi operettjeinkben nagyszerűen kamatoztatta, akárcsak kitűnő szopránját, - írta róla Schober Ottó Színfalak előtt, mögött, nélkül című könyvében. - Erzsike népszínházunk egyik legtehetségesebb oszlopos tagja volt." Hosszabb szünet után újra visszatért a színpadra és még sokáig maradt a beregszászi színházkedvelő közönség kedvence. Később férjével együtt Kisvárdára költözött át.

[369] **Faragó István** később Magyarországra települt át, a beregszászi népszínházról azonban soha nem feledkezett meg. 1992 decemberében például az ő kezdeményezésére és a Beregszászból elszármazott Ijjártó István akkori kormányfőtanácsos közreműködésével hívták meg Budapestre a társulatot Nagy Zoltán Mihály *A sátán fattya* című drámájának bemutatására.

[370] **Nagy Béla** egyben a népszínház díszlettervezője volt.

[371] **Tóthné Rácz Márta** diáklány korában a Beregszászi Állami Főgimnázium színjátszó körének egyik oszlopos tagja volt, színésznői pályára készült. Harminc éven át volt a népszínház tagja, utolsó éveiben leányával Malóványné Tóth Mártával együtt szerepelt a színpadon.

Leszkovné Nonó Magda,[372] **Weinrauch Katalin,**[373] **Galántháné Zrínyi Margit,**[374] **Bocskai Erzsébet,**[375] **Kalocsai Magda,**[376] **Balázsiné Lengyel Rozália.**[377] Több éven át volt a népszínház törzsgárdájának tagja **Traxler András** és **Béres István** is.

Az első években felbecsülhetetlen segítséget nyújtott a színház rendezőinek, színészeinek, zenekarának **Seregi Jenő**,[378] a területi *Népművészeti Ház* egykori módszerésze. Ungvárról járt a próbákra, néha késő éjszakáig dolgozott a színészekkel, nemcsak jó tanácsokat adott nekik, de be is tudta mutatni, hogyan kell eljátszani szerepüket. Sztaniszlavszkij rendezői módszerének híve volt.

1963-ban **Novák Viktortól** a kitűnő zenész, zongoraművész **Huszti József**[379] vette át a zenekar karmesteri tisztségét, aki a színház zenés darabjainak túlnyomó részét hangszerelte és betanította.

Önzetlenül végezték nemes munkájukat az operetteket, daljátékokat kísérő zenekar tagjai: **Smer Ferenc, Feldmann Sándor, Szécsi Éva** (első hegedű), **Paszulyka-Bárdos György, Feldmann László, Holovács Mária, Papp Zita, Románszky Géza, Kovács Gábor** (második hegedű), **Gross Magda, Sechter Miklós** (harmadik hegedű), **Varga Sándor, Boldizsár Károly, Pileczky József, Orosz József** (trombita)**, Arnóczky Zoltán** (trombon), **Varsányi István, Kovács György** (klarinét), **Zichermann Béla** (fagott), **Henter Ervin** (zongora), **Harsányi Ferenc** (ütőhangszerek), **Balogh Károly** (nagybőgő), **Ruszin Tibor** (harmonika) és sokan mások. Lelkes munkájával sokat segített a színháznak **Lizák Dezső** koreográfus, a táncokat ő tanította be.[380]

---

[372] **Leszkovné Nonó Magda** később mint a Petőfi Nyugdíjas Klub egyik legaktívabb tagja elvállalta az idős emberek ügyes-bajos dolgainak intézését.

[373] **Weinrauch Katalin** férjét, a tragikus körülmények között elhunyt Weinrauch Károlyt is a színpadra csábította, több darabban együtt léptek fel. Későbbiekben könyvtáros, gyermekköltő, novellista, tucatnyi könyv szerzője.

[374] **Galántháné Zrínyi Margit** jó színésznői adottságokkal rendelkezett.

[375] **Bocskai Erzsébet**a színjátszás mellett, mint fodrásznő, ő készítette kolléganőinek a darabokhoz illő frizurákat.

[376] **Kalocsai Magda** a színjátszás mellett a jelmezek tervezésében és elkészítésében jeleskedett.

[377] **Balázsiné Lengyel Rozália** a későbbiekben a Petőfi Nyugdíjas Klub megalakulása óta énekkarának műsorvezetője.

[378] Egyébként ő volt az egyik kezdeményezője és megszervezője az első járási dal- és táncünnepnek 1952-ben, amely aztán *Barátság fesztivál* néven hagyományossá vált, mindig hatalmas közönséget vonzott a Vérke partjára, majd később a közben felépült szabadtéri színpadra.

[379] Az ötvenes években ő szervezte meg a járás első magyar népi együttesét Csonkapapiban. Ugyancsak az ő nevéhez fűződik a nagyberegi hagyományőrző folklór együttes megszervezése. Elsősorban neki köszönhetők a járási kultúrház mellett sok éven át működő Bokréta Dal- és Táncegyüttes sikerei. Mint a járási kultúrház művészeti vezetője felbecsülhetetlenül nagy segítséget nyújtott a fúvószenekaroknak, az ő idejében több mint húsz ilyen zenekar működött a járásban.

[380] Alapítója és sok éven át vezetője volt a megyeszerte ismert Barátság Dal- és Táncegyüttesnek.

A díszlettervezők és -készítők között említhetjük **Jakubek Károlyt, Deli Miklóst, Horváth Annát,** Ukrajna Érdemes Művésznőjét. Az utolsó években **Nagy Béla** volt népszínházunk díszlettervezője.

A színház irányítói ténykedésük alatt Kárpátalja nagyobb magyarlakta településein is megszervezték a társulat tájolását, s az így létrejött előadások nézők százait vonzották.

Schober Ottó kezdeményezésére a népszínház kárpátaljai magyar szerzők egyes műveiből is tartott ősbemutatót. A **Balla László** által jegyzett *Influenza* és más darabjainak a rendszerváltás előtti előadásán kívül az 1990-es évek elején **Nagy Zoltán Mihály** művének, *A sátán fattyának* bemutatásával a társulat történelmi tettet hajtott végre.

A rendszerváltás után kialakult és elhúzódó súlyos gazdasági okok miatt a népszínház felfüggesztette munkáját.[381]

Összesen több mint száznyolcvanan szerepeltek fennállásának ötven éve alatt a népszínház színpadán. Valamennyien elévülhetetlen érdemeket szereztek Beregvidék és Kárpátalja magyar kulturális életében, nélkülük soha nem lett volna Beregszászban hivatásos magyar színház.

12. Zenei élet

Kárpátaljai Megyei Filharmónia. 1946-ban a megyei filharmónia keretében négy együttes kezdte meg működését. A legnagyobb volt közöttük a *Kárpátaljai Ukrán Dal- és Táncegyüttes*. A kórust vidékről Ungvárra feljött ukrán/ruszin és magyar őstehetségekből (papok, tanítók, ügyvédek stb.) szervezték meg, akik az államfordulat előtt különböző amatőr dalárdákban eddig is tevékenykedtek.

Az énekkarnak az 50-es években **Zádor Dezső** is egyik karmestere és művészeti vezetője volt. A zeneszerző mellé **dr. Dankulinec Miklóst** nevezték ki segédkarmesternek, aki 20 éven át tanácsokkal látta el a soros karmestereket is. A tánckarban az ungvári **Balogh Klára** lett a balettmester, akinek a kezdeményezésére a ruszin népi táncok mellé az együttes repertoárjába magyar népdalok és tánckompozíciók is bekerültek. Ügyesen felhasználta az ungvári **Márton István** fiatal zeneszerző magyar népdalfeldolgozásait is. A kórusművészet fellendítésén munkálkodott **Dr. Bacsinszky Augusztin,**

[381] 2013. június 6-án egyetlen új bemutatóra (Rózsa a lovag. Rejtő Jenő bohózata) került sor. Lásd bővebben: HEGEDÜS Csilla: *Feltámadt a Beregszászi Magyar Népszínház?* In: Kárpáti Igaz Szó, 2013. 06. 10. Tárolt változat: odule=news&target=get&id=13733

Bártfay Teréz,[382] **Orosz Mihály, Ignáczy Magdolna, Mihajlovics Károly, Bodnár Imre, Szenyina Magda, Brinkács István, Bilák Anna, Lábik Klára, Ljahovics (Landa) Anikó, Szulincsák József, Úr József, Krajnyák Miklós, Szilvay András, Borsobányai Katalin, Mizun Olga.** A táncosok között is voltak magyarok, köztük **Andor József, Kerecsányin Pál, Dumnics György, Kustán Péter, Tolnai Ilona** és mások. Az együttes több száz hangversenyt adott, és mintegy félszáz új táncot mutatott be. Nagy sikerrel szerepeltek a Szovjetunió nagyobb városaiban, külföldön is jó volt a reputációjuk.

A filharmónia másik elismert együttese az **Állami Szimfonikus Zenekar** volt. Több tematikus műsort mutattak be. Többek között a Csajkovszkij-esten szerepelt a negyedik szimfónia és a zongoraverseny, a szólót **Zádor Dezső**[383] játszotta. Testvére, **Zádor Endre** operaáriákat szólaltatott meg. A zenekar később felbomlott, mert a filharmónia nem tudta megoldani a távolról ideérkezett zeneművészek lakásproblémáit.

Későbbiekben öccse, **Zádor Endre** vette át Zádor Dezsőtől a filharmónia művészeti vezetését, és az *ungvári félhivatalos szimfonikus zenekar* irányítását, ám hamarosan áttelepült Magyarországra. A filharmónia új művészeti vezetője **Márton István,** majd **Viszányik Iván** lett.

Magyar Melódiák Kamaraegyüttes. A kárpátaljai magyar zenekultúrát az 1946-ban létrehozott *Magyar Melódiák Kamaraegyüttes* jelenítette meg, mely a filharmónia harmadik együttese volt. Majd harminc éven át a népies jellegű, kommersz célokat szolgáló, szovjet típusú esztrád együttesként, illetve *cigányzenekarként* üzemeltették. Tagjai natúrzenészekből lettek összeválogatva. Ismertebb prímásai: a munkácsi **Galambosi Gyula,**[384] a beregszászi **Bundzik József** (másodprímás), **Guth Zoltán** kiváló hegedűs ungvári felfedezettje, **Lehoczky Gyula**[385] és **Patay Kálmán.** A kezdetben igen népszerű *Magyar Melódiákat* megtestesítő legendás cigányzenekar tehetséges tagjai: **Balog Vilmos, Murzsa Sándor** (cimbalmos), **Orosz-Csűri István** (klarinétos, tárogatós), **Galambosi József, Csűri Lajos** (nagybőgős, csellós), **Tóth Aladár** (brácsa, gitár), **Patay József, Raduly Károly** (másodhegedűs),

[382] Későbbiekben érdemes művész címmel tüntették ki.

[383] A szimfonikus zenekar felbomlása után Zádor Dezső áttelepült Lembergbe.

[384] A két világháború között a munkácsi Csillag étterem ünnepelt vezető prímása volt.

[385] A képzett zenész 1939-1945 között a budapesti rajkózenekarban játszott, 1939-ben a *Kívánság hangverseny* c. magyar filmben szereplő rajkózenekar prímásaként szerepelt a mozivásznon. Nem sokáig volt a Magyar Melódiák vezető hegedűse, összetűzésbe került a filharmónia bürokratikus, lekezelő magatartású vezetőségével, disszidált.

Kulik Ernő (tangóharmonika) és mások. Szólisták: **Zeke Gyula** (magyar nótákat, operettrészleteket énekelt tenor hangon, egyben műsorvezető), **Kaposi Judit** táncosnő és énekes. A magyar tánckultúra művelői: **Kremniczky Aranka, Kremniczky Valéria,** partnereik: **Kerecsányin Pál, Mihail Szuszlikov.** 1952-től lett az együttes tagja a jó hangú (bariton), őstehetségnek tartott gálocsi **Némethy Ferenc**,[386] aki kijevi (az operaházban is énekelt), majd a moszkvai vendégszereplésen (a nagyvárosi szórakozóhelyeken), az országos turnén az együttessel közreműködve kedvelt szólistaként osztatlan sikert aratott, és ízes magyarsággal magyar népdalokat, csárdásokat, nótákat is énekelt. **Némethy Ferenc** mellett kezdte el magyarnóta-énekesként pályafutását az ungvári **Kiss Valéria**. Az ungvári zeneművészeti szakiskola ének szakát, majd a Lembergi Zeneművészeti Főiskola kamaraének szakát is elvégző kiváló énekest (szoprán) **Zádor Endre** fedezte fel. 1966-ig magyar nótákat, ukrán és magyar népdalokat, operettáriákat stb. énekelt, majd nyugdíjba vonulásáig az Ungvári Zeneművészeti Szakközépiskolában előadóművészeket képezett, fellépett a helyi magyar civilszervezetek rendezvényein.[387] Nemzetközileg elismert, díjazott tanítványa volt többek között **Danyo Viktor, Kiss József, Benza Györgyi**.[388] Egy ideig tovább növelte az együttes hírnevét a beregszászi származású univerzális előadóművész, **Uszkai István**[389] (művészneve: **Lari**), aki szintén magyar nótákat, csárdásokat, népdalokat, operetteket énekelt.

Az időközben kialakult új zenei irányzatok kiszorították a ringből a *Magyar Melódiákat*, 1974-ben ideiglenesen beszüntette tevékenységét. Egyéves szünet után a *Magyar Melódiák Együttest* **Márton István** és **Viszányik Iván** gyökeresen átszervezte, kijevi engedéllyel 10 tagú kamarajellegű, zenei ismeretterjesztő irányban fejlesztették. 1975-ben így jött létre a cigány és esztrád zenekar helyett a *Magyar Melódiák Kamaraegyüttes.* **Boniszlavszky Tibor** visszaemlékezése szerint *„Az új, klasszikus kamarazene stílusú és eredeti népi jellegű társulat alapját egy vonósötös képezi. Ehhez jönnek a szólista énekesek*

[386] Legnagyobb elismerését az egyik moszkvai turnén, 1958-ban aratta, amikor az együttessel fellépett az esztrád-énekesek össz-szövetségi versenyén, ahol Némethy Ferenc első díjat nyert. A *Szovjetszkaja Muzika* c. zenei szaklap is méltatta énekművészetét.

[387] 1989-ben, az első március 15-ei, az ungvári, mostani Petőfi téren (a KMKSZ szervezésében) megtartott ünnepségen 45 év után az ő ajkáról hangzott el először a *Szózat,* a *Himnusz* és a *Kossuth-nóta*, a több ezres közönség vele együtt, elcsukló hangon énekelt.

[388] Egy nemzetközi Mozart versenyen igen fiatalon nyert díjat, ma Magyarországon él.

[389] A beregszászi Caruso a Népszínház örökös tagja a köztársasági versenyek elismert énekese első TV sikerét, 1953-ban Kijevben aratta, nyíregyházi fellépését a Kossuth Rádió közvetítette, vendégszerepelt belföldön és külföldön, fellépéseit ezüstérmek, oklevelek, helyezések, hanglemezfelvételek, magyarországi meghívások kísérték .

és hangszeres szólisták, valamint egy műsorvezető. A művészeti vezetést Márton István vállalja."[390] **Boniszlavszky Tibor** zeneművész és zeneesztéta lett **Márton István** helyettese, a műsor vezetője, egyben az együttes hegedűművész szólistája. Feljegyzése szerint felkérésükre az együtteshez **Medvigy Mihály**[391] (a vonósötös vezetőhegedűse), **Némethy Edit** (másodhegedűs), **Stumpf Árpád** (mélyhegedűs), **Huda Iván**[392] (csellista), **Stumpf Jenő** (bőgős), **Szmericskó Ferenc** (jól képzett gitárművész) csatlakozott, valamennyien magasan képzett zenészek. Az együttes énekesei: **Némethy Ferenc**, autodidakta módon önmagát képezett énekes és **Czipola Katalin.**[393] Később csatlakozott az együtteshez **Kovács István** hegedűs, **Sató Valéria** másodhegedűs, **Molnár Gábor** brácsás, **Némethy Márta** (Némethy Ferenc lánya)**, Ljahovics-Landa Anikó, Szaksz József**,[394] **Lábik Klára** és mások.

Első műsoruk ősbemutatóját – a program főleg **Márton István** magyar népdalfeldolgozásokat tartalmazott – 1975. szeptember 21-én az ugocsai Salánkon tartották meg. A magyar népdalest sikeresnek bizonyult, a közönség nagy tetszéssel fogadta. A megszólaltatott Márton-népdalfeldolgozásokról szakmai recenziót **Novák Viktor**, a beregszászi zeneiskola igazgatója írt, szerinte *„A lehetőségekhez mérten jól valósult meg a népdal ama kodályi meghatározásának bizonyítása, hogy a népdal százhangú orgona, melynek a legszelídebb tréfától a legnagyobb tragédiáig megvan mindenre a hangja. S tegyük hozzá, hogy az előadói gárda minden várakozást felülmúló tökéletességgel valósította meg művészeti vezetőjének elképzeléseit."* [395]

Fénykorát úgyszólván 1975–1993 között, **Márton István** zeneszerző és **Boniszlavszky Tibor** hegedűművész irányítása alatt élte. Tudatosan felvállalták a magyar zenekultúra ápolását. Az eltelt 18 év alatt fellépéseik eseményszámba mentek, mindig telt ház előtt koncerteztek. Az évek folyamán húsznál több tematikus jellegű műsor keretében mintegy 400 dalt és hangszeres művet mutattak be. Ezek zömében **Márton István** feldolgozásai az ő hangszerelésével. A magyarlakta települések tanintézeteiben zenei ismeretterjesztő előadásokat tartottak, közönség elé vitték a XIV–XV. századi magyar muzsikát, illetve a további századokban keletkezett magyar zenekincs

[390] BONISZLAVSZKY Tibor: *(Magyar) zenei élet Kárpátalján*. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993. -75. old.
[391] A moszkvai konzervatórium hegedű szakát végezte el.
[392] A Lembergi Konzervatórium cselló szakát végezte el.
[393] A gáti születésű Czipola Gizella kijevi operaénekesnő testvére.
[394] Szaksz József tenor énekes kiérdemelte az érdemes művelődési dolgozó címet, 1985-ben autóbaleset következtében elhunyt.
[395] Kárpáti Igaz Szó, 1975. november 2.

gyöngyszemeit. Közreműködésükkel zajlott le az egyik legnagyobb vállalkozásuk, a *Barangolás a zene világában* című zenés tévévetélkedő-sorozat. 1990 tavaszán például 5 járás 51 iskolájából 62 gyerek vett részt a középdöntő utáni tévévetélkedőn. Külföldön is sikereket értek el, majd a rendszerváltást követő súlyos gazdasági krízisben fokozatosan háttérbe szorultak, többen Magyarországra[396] és más országokba települtek át, vagy más együttesben folytatták zenei pályafutásukat,[397] mások nyugdíjba vonultak,[398] illetve felhagytak az énekléssel.[399]

Zenekultúra a szovjet érában. 1945 után vidékünkön is meghonosították a kommunista dalköltészetet, a Sztálin-csasztuskák stb. művelését. Különösen az 1949–1959 közötti időszakban költőkkel, írókkal (**Sándor László, Bakó László, Drávai Gizella, Bihari Sándor, Schober Ottó** és mások) Sztálin-dalszövegeket, békeverseket stb. írattak. A kiadott művelődéspolitika irányvonalát megszabó párthatározatok mások mellett a helyi magyar zeneszerzőket, **Zádor Dezsőt,**[400] **Márton Istvánt,**[401] **O. Csűri Sándor,**[402] **Czikajló Pált**[403]) arra kötelezték, hogy megzenésítsék ezeket. A dalokat majd a *Műsorgyűjteményben* is megjelentették, hogy az énekkarok, amatőr színjátszók a magyar közönségnek is előadhassák. A korabeli sajtókiadványok zenei híreiből kiolvasható, hogy a magyarlakta településeken is a kötelezően ideológiai jellegű tematikus zenei műsorok, programok sorra megbuktak, illetve egyre nagyobb érdektelenség övezte a 80-as évektől a *Műsorgyűjteményben* közreadott zenei dalok színrevitelét. A közönség kezdte igényelni a pártpropaganda-mentes jó zenét, az éneklést, az esztétikai élményt nyújtó színvonalas zenés összejöveteleket.

---

[396] Stumpf Jenő, Stumpf Árpád alapító tagok, Ljahovics-Landa Anikó, Némethy Márta énekesek, Molnár Gábor zeneművész és mások áttelepültek Magyarországra, Medvigy Mihály kivándorolt Mexikóba.

[397] 1993-ban Kovács István és Sató Valéria kivált az együttesből.

[398] Nyugdíjas lett Némethy Ferenc. Márton István zeneszerző 1996-ban hunyt el. Boniszlavszky Tibor 1991-ben 63 éves korában vonult nyugdíjba, mint zeneesztéta több könyvet írt és adott ki, majd ő is áttelepült Magyarországra.

[399] Czipola Katalin férjhez ment, felhagyott az énekléssel.

[400] Lásd: ZÁDOR Dezső-Koszty DROK: *Sztálin-dal* (FIGULA József), ZÁDOR Dezső - P. HOLUBNYICSIJ: Énnek Ladányi Hannáról, a Szocialista munka hőséről (SÁNDOR László). In: *Műsorgyűjtemény.* Szerkesztő: BALLA László), Uzshorod, 1951.-203., 209.old.

[401] Lásd: MÁRTON István-Volodimír LADIZSEC: *A békéért.* (FIGULA József). In: *Műsorgyűjtemény.* (Szerkesztő: BALLA László), Uzshorod, 1951.-203., 215.old., BAKÓ László-MÁRTON István: *Béke-dal.* In: *Műsorgyűjtemény.* (Szerkesztő: KROÓ László), Uzshorod, 1959. -156.old.

[402] DRÁVAI Gizella – O. CSŰRI Sándor: *Ifjú építőmunkások dala. Műsorgyűjtemény.* (Szerkesztő: KROÓ László), Uzshorod, 1959.-165.old.

[403] BIHARI Sándor-CIKAJLÓ Pál. *Fogatos legény dala.* In: *Műsorgyűjtemény.* (Szerkesztő: KROÓ László), Uzshorod, 1959.-170.old.

Vidékünkön szovjet mintára létesítettek zenei intézményeket, ahol a magyarság zenei tehetséggel megáldott fiataljai tanultak. A hatalom által ellenőrzött zenekultúra központját Ungvárra összpontosították, ahol zeneiskolát (esti zeneiskolát is) és zeneművészeti szakközépiskolát (ucsiliscsét) hoztak létre. A magyarlakta településeken is nyíltak zeneiskolák.

Az ungvári római katolikus plébániától elkobzott Gizella-házban alakították ki az *Ungvári Állami Zeneművészeti Szakközépiskolát*, amelynek élére **Zádor Dezső** zeneszerzőt, karmestert és zongoraművészt nevezték ki. Négyéves igazgatósága alatt a szakiskola népszerűsége megnőtt, őt viszont a pártideológusok „formalistának"[404] kiáltották ki, és egyéb vádakkal illették (pl. templomban orgonált, a fasiszták oldalán „harcolt", templomban tartotta esküvőjét stb.), vezetői állásából elmozdították, igazgatói helyét egy nem zenész, de frontharcos újságírónak adták át. **Zádor** megmaradt zongoratanárnak, hogy nyugton hagyják, komponált pártos alkotásokat is. 1953-ban vette át a filharmónia művészeti vezetését. **Vaszil Bilej** zeneiskola-igazgatónak köszönhetően halála után megkapta az erkölcsi elégtételt. Kezdeményezésére a szakközépiskola felvette **Zádor Dezső** nevét, 1992-ben *Zádor-emlékszobát* nyitottak.

A **Zádor Dezső** nyomdokain haladó **Tóth Lajos** hegedűtanár megkapta az érdemes művelődési dolgozó címet, az itt tanító **dr. Árpa István**[405] zenekutató, szakíró ebben az intézményben lett a bölcsészettudományok doktora. Az iskola neveltjei közül többen külföldön folytatnak előadói vagy pedagógusi tevékenységet.

A szakközépiskola mellett működik a *Csajkovszkij Gyermek Zeneiskola*, amely biztosítja az utánpótlást. 1966-ban az *Ungvári 2. Sz. Általános Iskolában* **Zsofcsák Zoltán**[406] zenepedagógus először alkalmazta a zenei nevelés kodályi módszerét. A rendszerváltás után Ungváron a *Közművelődési Szakközépiskolában* **Kordobán Irén** vezetésével megnyitották a magyar tagozatot, ahol a magyar óvodák, általános iskolák részére képeznek zenepedagógusokat.

---

[404] Abban az időben Prokofjevre, Sosztakovicsra és más kiváló zeneszerzőre is a burzsoá „formalizmust" kampányszerűen fogták rá.

[405] A zenenevelés problémáiról, a népzenei kutatásairól cikkek, könyvek jelentek meg, lásd: DR. ÁRPA István: *A tiszaháti nemzetiségek életéből (Pillanatképek múltunkból).* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993. -104 old., DR. ÁRPA István: *Integrált művészeti nevelés (Mese-vers, ének-zene, játék- rajz / Módszertani ajánlások óvodások és általános iskolák alsó osztályos tanulóinak esztétikai neveléséhez).* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1994.-102 old., Ének-zene. (Ének a bölcsődében, *Zene az óvodában, Ének-zene az általános iskola 1-4. osztályában). (Módszertani segédkönyv).* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1995.-104 oldal.

[406] 1983-ban megkapta az Érdemes Tanító címet.

A magyarlakta településeken, így Munkácson, Beregszászban, Nagyszőlősön és másutt is eredményesen dolgozó zeneiskolák[407] működnek. A munkácsi zeneiskolában kezdte pályafutását az univerzális tehetségű **Márton István** zeneszerző. A Beregszászban 1946-ban indult zeneiskola kimagasló zenepedagógusa volt **Czikajló Pál** zongorista, zeneszerző, akinek alkotásai messzire eljutottak, még életében Czikajló-műveket közvetített a lembergi és szentpétervári rádió is. Kollégái is (**Ladányi Irén**,[408] **Novák Viktor**,[409] **Székely Lajos**[410] és mások) alapos zenetanári képesítéssel rendelkeztek, akiknek kezei alól egyre több hírnevet szerző zeneművész, zenepedagógus, zenetudós került ki.

A jelentős zenei hagyományokkal rendelkező *Nagyszőlősi Zeneiskola*[411] fölött **Zádor Dezső** vállalt védnökséget, szívén viselte gondját. Kollégája, **Hudák Ödön** hegedűtanár 35 éven át állt az intézmény élén, és a vidék egyik legtekintélyesebb iskolája lett. Ebből a tanintézményből került ki **Gergelyi Péter** zeneszerző, aki a lembergi konzervatóriumban **Zádor Dezső**[412] tanítványa lett. Továbbá innen indult **Csuprik Etelka,** a *Budapesti Liszt–Bartók Előadói Verseny* díjnyertes zongoraművésznője, aki egyben a lembergi intézmény docense is. **Grigora Éva** igazgató kezdeményezésére az iskola felvette a Bartók Béla nevet, az itt megrendezett előadói verseny szintén Bartók Béla nevét viseli.

A magyarlakta településeken öntevékeny dal- és néptánc-együttesek, kórusok működtek. Ezek közül a legjelentősebb a *Kárpáti Igaz Szó Énekkara*, amelynek **dr.Árpa István** zenetudós lett a vezetője, és több vidéki településen is fellépett. **Árpa István** elvállalta a nagydobronyi műkedvelő folklór együttes irányítását is. Hírnévre tett szert az 1985-ben alakult péterfalvai *Határőr Agrárcég* 124 tagú *Tisza Dal- és Táncegyüttese*. Művészeti vezetője a kijevi zenei konzervatóriumot elvégző viski **Pál Lajos**, koreográfusa az ungvári **Kustán Péter.** Programjuknak ősbemutatójára 1985. december 1-jén a nagypaládi kultúrházban került sor. A gazdaság felszámolásáig egymást követték a fellépéseik vidékünk településein.

Elismert szakmai színvonalat képviselt az 1960-ban alakult ***nagypaládi férfikórus*** (művészeti vezetője **id. Kálmán Ferenc**)**.** Ismertté vált a pallói ci-

[407] 1993-tól művészeti iskoláknak nevezik.
[408] 1947-1948 között a zeneiskola igazgatója.
[409] 1951-től az iskola igazgatója, elismert karmester, ő már az Ungvári Zeneművészeti Szakközépiskola neveltje.
[410] A zeneiskola fúvós szakosztályának elismert vezetője.
[411] Ebben a városban lépett először közönség elé és aratta első sikereit a gyermek Bartók Béla.
[412] 1972-ben érdemes művész címmel tüntették ki. 1978-ban a lembergi konzervatórium zeneszerző szakának kinevezett professzora. 1985-ben hunyt el. Önzetlenül a legtöbbet tette eddig Kárpátalja zenei életének felvirágoztatásáért. Tanítványai és tisztelői 1991-ben Ungváron megalakították a *Zádor Dezső Zenei Társaságot*.

terazenekar, a vári dal- és táncegyüttes, a derceni, a nagyberegi néptáncegyüttes, a viski hagyományőrző csoport, a bátyúi iskola folklórcsoportja és az újjáalakult Szernyei Gyöngykaláris, akik 1989-ben a Csapon megrendezett *I. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztiválon* helyezéseket értek el.

Az 1983-tól a **József Attila Stúdió** irodalmi rendezvényein fellépő, kárpátaljai költők megzenésített verseit előadó *Ivaskovics–trió (***Ivaskovics József, István és Attila***)* 1987 decemberében zenei kisszövetkezetet alapított *Impulzus* néven. A trió női szólóénekese lett **Turóczy Ágnes**, **Lenik Éva.** Egy éven át Kárpátalja magyarlakta falvaiban magyar lelkeket ébresztő zeneszámokkal léptek fel a zsúfolásig megtelt termekben. E sorok írója volt a műsorvezetőjük. Sikerük tetőpontján a helyi párthatalom akadályozta koncertjeik megszervezését, amely előidézte az együttes felbomlását.

A rendszerváltás előtt zöld utat kaptak a Magyarországról Kárpátaljára szervezett könnyűzenei és komolyzenei hangversenyek. Egyre több együttes, egyéni előadó turnézott vidékünkön. Zenei vonalon gyakoribbá váltak a cserelátogatások. 1989-től került megrendezésre a *Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál,* a *Técsői Kórusfesztivál,* az ungvári *Kamarazenei Fesztivál*, zenei táborok stb. A történelmi egyházak égisze alatt is beindult az énekkarok szervezése, kórustalálkozók lebonyolítása.

Cigányzene. A magyar cigányzenét a szovjet korszakban kedvelték, a nagyobb települések vendéglőinek többségében cigány muzsikusok játszottak. Ezek többsége az úgynevezett könnyűzenét művelte. Kárpátalja utolsó és legismertebb ungvári cigányhegedűse, **Kandra-Horváth Béla** prímás és szerzőtársa, **Horváth Sándor** egy hiánypótló enciklopédiát[413] adott ki a vidék cigányzenészeiről. Az adatokat a szerző évekig gyűjtötte nagy gonddal. A könyv közel 185 cikket, portrét tartalmaz. Itt olvashatjuk a kárpátaljai cigány muzsikusok rövid életrajzát, akiknek az élete és munkássága összefonódott a cigány zeneművészettel, azok történelmével és kultúrájával. A gyűjteményt egy unikális fotóarchívum zárja. A felvonultatott muzsikus-portrék egyértelműen igazolják, hogy mindig kiemelkedő szerepet játszottak vidékünk kulturális életében. Mint írja: *„1960-ban például Kárpátalja éttermeiben csaknem négyszázan zenéltek, mára számuk csupán negyvenre tehető. Az idősebbek eltávoztak az élők sorából, a fiatalok számára pedig a zenészszakma nem jelent elég vonzerőt. A muzsikus igen nehezen tartja el családját, még ha kiváló zenész*

[413] KANDRA-HORVÁTH Béla, HORVÁTH Sándor: *Kárpátaljai roma zenészek*. Enciklopédia. Ungvár, Olekszandr Harkus kiadója, 2011.

is. A szakma nemes, de nem hálás."[414] **Kandra-Horváth Béla** zenész például bejárta szüleivel a Szovjetuniót. Magyar cigányegyüttesként többek között a jaroszlavi filharmóniában, aztán a kalugai, a brjanszki, a kosztromai, a tulai, a vlagyimíri, a jaltai filharmóniákban zenélt. Majd hazatért Ungvárra, ahol több mint 20 évig vezetett különböző együtteseket és varietét. Három fia (**Béla, Sándor, József**) szintén apja, illetve a muzsikus család nyomdokain haladtak és értek el sikereket. Köztük az idősebb fia, Béla zenét szerzett, románcot írt, amelyről elismerően nyilatkozott az ismert francia zeneszerző és zongoraművész, **Michael Legrand.** Ezt a művét a Párizsi Szimfonikus Zenekar adta elő.

A Szovjetunió összeomlása nem kedvezett a cigánymuzsikusoknak sem. A fellépési lehetőségek egyre jobban beszűkültek. Ennek többek között egyik oka a gépzene megjelenése, elterjedése, amely az éttermekből is kiszorította a muzsikus bandákat.

14. Könyvtárak, levéltári gyűjtemények

Települési közkönyvtárak, iskolai könyvtárak. A szovjetizálás első éveiben a közkönyvtárak (általában egy tető alatt volt a falusi klubokban a könyvtár, a mozi is), iskolai könyvtárak, intézményi gyűjtemények anyagait hatóságilag felállított bizottságok világították át, ezerszámra semmisítettek meg 1944 előtt kiadott, szovjetellenesnek minősített különböző műfajú magyar könyveket.

A megüresedett polcokat orosz és ukrán nyelvű szovjet propagandaanyagokkal, szovjet írók kötelező olvasmánynak előírt műveivel árasztották el. Jóformán a hatvanas évek elejéig a *Kárpáti Kiadó* magyar osztálya és az ungvári tankönyvkiadó által megjelentetett magyar nyelvű könyvekkel töltötték fel a könyvtárak állományát. A magyarországi könyvek behozatala a hatvanas évek elején indult be.

Az összevont kis települések és nagyobb községek közkönyvtárainak állománya 5–15 ezer között mozgott. A magyar nyelvű könyvek aránya általában csak negyedrésznyi. Egy 1989-es felmérés szerint 130 olyan könyvtár működött vidékünkön, ahol magyar könyveket is kölcsönözhettek az olvasók, ez időben mintegy 200 ezer kötet volt az összállományuk.

A szovjet rendszer éveiben mindegyik oktatási intézményben működött könyvtár, már csak azért is, mert a tankönyvek központosított elosztási rendszerben jutottak el a tanulókhoz, s ezt a könyvtárak bonyolították, s a mai

[414] KANDRA-HORVÁTH Béla, HORVÁTH Sándor: *Kárpátaljai roma zenészek*. Enciklopédia. Ungvár, Olekszandr Harkus kiadója, 2011.-6.old.

napig ők bonyolítják le. A tanulók kikölcsönzik a tankönyveket, s a tanév végén visszaadják a könyvtárnak.

A 80-as évek végén lehetővé vált szervezett keretek között könyvek humanitárius segélyként való behozatala Magyarországról nagyobb tételekben, ennek köszönhetően jutottak a könyvtárak új könyvekhez.

A Megyei Általános Tudományos Könyvtár idegen (magyar) nyelvű osztálya. A nyolcvanas évek elejétől a magyar könyvtárak ellátását Ungváron a *Megyei Általános Tudományos Könyvtár idegen nyelvű*, ismertebb nevén *magyar osztálya* vállalta magára, melynek **Hadar Piroska** volt a vezetője. A könyv- és folyóiratcserék tekintetében kapcsolatban állt a budapesti Országos Széchényi Könyvtárral és más regionális, szakkönyvtárral. Az ungvári magyarság könyvbarátai, iskolai pedagógusok, egyetemi tanárok, humán és reálterületen kutatók, az egyetemisták a magyar osztály közvetítésével tudták beszerezni a keresett magyarországi szakirodalmat. Ezekben az években olvasóterme nagy forgalmat bonyolított le. Magyar közművelődési rendezvényeknek, különböző szakmai tanfolyamoknak, ismertterjesztő előadásoknak, író-olvasó találkozóknak stb. is színteret biztosított.

Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár. A szovjet érában a *Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár* épületébe nehezen lehetett bejutni, illetve az egykori Ugocsa, Bereg, Ung és Máramaros vármegyék ezredéves iratcsomóihoz, anyagaihoz csak különleges engedéllyel lehetett hozzáférni.

A levéltári anyag, különösen a két világháború közti időszakban keletkezett dokumentumok, könyv- és hírlapgyűjtemény nagy részét zárolták.

Csak a nyolcvanas évek végén tört meg a jég, az odakerült fiatal levéltárosok (**Csatáry György, Baráth József**) közreműködésével lehetett tanulmányozni a levéltár különböző évjáratú dokumentumait.

15. Oktatás

A magyar tannyelvű oktatási rendszer megszervezésről, működtetéséről. Vidékünknek az 1944–1991 közti oktatásügye alaposan kikutatott terület, amelyről **Orosz Ildikó,**[415] **Fedinecz Csilla**[416] és mások tollából elemző tanul-

[415] OROSZ Ildikó: *A magyar nyelvű oktatás esélyei Kárpátalján (Dokumentumgyűjtemény).* Intermix kiadó, Ungvár-Budapest, 1995.

[416] FEDINECZ Csilla: *Fejezetek a kárpátaljai magyar oktatás történetéből (1938-1991).* (Officina Hungarica VIII.) Budapest, 1999.

mányok sokasága született, és tudományos igénnyel megírt monográfiák, dokumentumgyűjtemények is készültek. Ezért a szovjet éra magyar iskolahálózatának megszervezéséhez, működtetéséhez csupán néhány megjegyzést fűzünk.

A nagy múltú, magyar tanintézmények, az állami és felekezeti iskolák, polgári fiú- és leányiskolák, a szakmunkásképzők, tanítóképzők stb. mindenütt a szovjetizálás áldozatává váltak. Nevezetesen Ungváron a *Drugeth Gimnázium*, az Árpád-*házi Szent Erzsébet Leánygimnázium,* a *Tanítóképző Intézet*, Munkácson az Árpád Fejedelem Gimnázium, a polgári fiú- és leányiskola, Beregszászon az állami gimnázium, Nagyszőlősön a polgári fiú és leányiskola, Huszton a ruszin tannyelvű gimnázium magyar tagozata, Técsőn az állami polgári fiú- és leányiskola tantestületének férfitagjait a 0036. sz., a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának határozata értelmében 1944. november 15–20. között a sztálini lágerekbe „malenkij robotra" hurcolták el. A 17–18 éves ungvári, munkácsi, beregszászi magyar gimnazistáknak sem kegyelmeztek, fogollyá nyilvánításuk után a szolyvai gyűjtőlágerbe, onnét a szibériai munkatáborokba internálták őket. Levéltári adatok, túlélők visszaemlékezései szerint sok fiatal az éh- és fagyhalál, a végelgyengülés áldozata lett.

A háborús viszonyok miatt nem mindenütt került sor tanévnyitásra. Az 1944/45-ös tanévben csak a beregszászi polgári iskolában folyt a tanítás, a magyar gimnáziumot 1944 decemberében szüntették meg, helyette ukrán iskolát hoztak létre. A megtorlások után a jól kiépült és alaposan felszerelt magyar oktatási intézményrendszert felszámolták, szétrabolták. A gimnazisták egy része a romániai Szatmárnémetiben, Máramarosszigeten, a szlovákiai Kassán, a magyarországi Vásárosnaményban és más városokban folytatta középiskolai tanulmányait. Közülük igen kevesen tértek vissza.

Kárpátalján a közoktatás, a magyar iskolák újjászervezése körülményesen indult meg. 1944. december 23-án és 24-én Ungváron megtartották az első pedagógusértekezletet a *Zakarpatszka Ukrajina Néptanácsa* oktatási minisztériumának szervezésében, a szovjet oktatási rendszer kiépítésének főbb irányelveiről felhívást fogadtak el. 1945-ben államosították[417] az egyházi tanintézeteket is. Kiderült az is, hogy a pártoktatás ideológusai a két világháború között diplomát szerzett kárpátaljai tanerőt megbízhatatlannak, a szovjet oktatási program végrehajtására alulképzettnek és nyelvpolitikai elvárások szempontjából alkalmatlannak tartották, ezért egyre több belső ukrajnai ukrán és orosz pedagógust irányítottak a vidék településeire. Ebben a bizal-

[417] Lásd: Erről hozott döntést a Zakarpatszka Ukrajina Néptanácsának 1945. április 20-án 58. sz. alatt kiadott dekrétuma.

matlansági zűrzavarban a letartóztatások, megtorlások, megaláztatások elől a képzett pedagógusok százai Magyarországra, Szlovákiába, Romániába és más országokba távoztak. A legnagyobb gondot a magyarlakta településeken is a nyomasztó káderhiány és taneszközhiány jelentette.

A párt utasítására az ungi, beregi, ugocsai falvak iskoláiba megbízható magyarul beszélő és értő ruszin/ukrán tanítókat vezényeltek, akiknek a közreműködésével megnyitották az elemi iskolákat. Az 1945/46-os tanévben 82 elemi, 17 hétosztályos iskola indult. Beregszászban például csak ukrán tannyelvű középiskola, ugyancsak ukrán tannyelvű hétosztályos és két elemi iskola megnyitását engedélyezték. Ebből az egyik a szülők kérésére magyar tannyelvű volt. Később az 1950/51-es tanévben 55 hétosztályos, 46 elemi volt. Egyre több orosz-magyar, ukrán-magyar, illetve magyar tannyelvű elemi, általános iskola megnyitására, ezen belül párhuzamos osztályok indítására került sor a vidék magyar községeiben.

A magyar középiskolák engedélyezése csak Sztálin halálának évében indult el. Helyi pártpolitikai és az elszánt szülők közti egyeztetés folytán az első magyar tannyelvű középiskola az 1953/54-es tanévben Nagydobronyban, Mezőkaszonyban, Mezőváriban és Nagyberegen nyitotta meg kapuit. Több helyen kompromisszumos megoldás született, ennek jegyében főleg orosz, ritkább esetben ukrán oktatási nyelvű párhuzamos osztályokat szerveztek. A *Hruscsov-korszakban* elindított, eleinte burkolt pártpropaganda az orosz tannyelvű osztályok megerősítését szolgálta, később a *Brezsnyev-korszak* oktatáspolitikájában nyíltan folyt az oroszosítás, illetve orosz tannyelvű szovjet iskolamodellt képzeltek el. A *„homo szovjetikusz”* típusú új emberfajta, illetve a kommunizmust építő szovjet ember, szovjetmagyar generáció kialakítása érdekében vidékünkön is internacionalista iskolarendszer kiépítését kezdeményezték. A modell kiagyalói a nemzetiségi nyelvek elsorvasztását célozták meg, ezért az orosz nyelv oktatása mindenütt magas óraszámban folyt. A teljes magyar iskolahálózat az 50-es évek végére és a 60-as évek elejére alakult ki, amelyben több mint ezer képzett pedagógus dolgozott. Az 1958-as iskolatörvény alapján az 1960/61-es tanévtől a hétosztályos tanintézet helyébe egységesen nyolcosztályos iskolák léptek. A középiskolai osztályok 1966-ig három „9.,10.,11. osztályt”, 1966-tól két „9.,10. osztályt” jelentettek. 1974-től a nemzetiségi iskolákban kötelezően bevezették 6 éves kortól az előkészítő, népiesen szólva a „nullás” osztályt, amely 1989-től megszűnt, mert országos szinten is 6 éves kortól történt a beiskoláztatás. A módosított iskolatörvény többek között előírta, hogy az elemi négy, az általános öt, a középiskola két

osztály. A nemzetiségi óvodák számára nem írt elő külön kidolgozott tanmenetet, tantervet.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a beiskolázás csúcsesztendeje az 1963/64-es tanévben volt. A száz magyar iskolában közel 24 ezer gyerek tanult. Az iskolák és a tanulók számának csökkenése az 1966/67-es tanévtől indult el, a tanulók száma 21,8 ezer. Az 1968/69-es tanévben 93 magyar oktatási nyelvű tanintézmény működött, ebből 18 közép-, 58 általános, 17 pedig elemi iskola. Egyértelműen rosszabbodott a helyzet: az 1988/89-es tanévben 17,1 ezerre csökkent a tanulók száma. Ebben a mintegy 25 éves időszakban ment végbe az ún. internacionalista (két, esetenként három tannyelvű – magyar-orosz, magyar-ukrán, magyar-ukrán-orosz – iskolák) tanintézmények erőszakos térhódítása, mintegy 4 ezer magyar gyerek a továbbiakban nem részesült magyar oktatásban. Az igazat megvallva, a szovjet propaganda által behálózott szülők igen jelentős része ezekben az években orosz vagy ukrán iskolába íratta gyermekét, mondván, hogy „az életben jobban fog érvényesülni." Amikor a 80-as évek végén a „homo szovjetikusz" modell kudarcot vallott, akkor kezdett el a magyar tannyelvű iskolák tanulóinak létszámmutatója növekedni.

A magyar értelmiség szakmai szervezetben tömörülő képviselői – a rendszerváltás küszöbén – már olyan magyar nyelvű oktatási intézményhálózat kialakítását követelték, amely az óvodától az egyetemig biztosította volna a magyar ajkú gyerekek anyanyelvi oktatását.

Tanítóképzők átszervezése. A két világháború közti és utáni tanítóképzőket rendeletileg[418] átszervezték, később az ungvárit 1950-ben megszüntették. 1947-től az általános tanítóhiány miatt a huszti középfokú tanítóképzőben magyar csoportokat indítottak, ahol az első csoport 1950-ben végzett. A tanintézetet 1950-ben a magyar csoportokkal együtt áthelyezték Munkácsra, ahol a rendszerváltásig tanítóképzőként működött. A munkácsi tanítóképzőn kívül magyar nyelven oktató szakmunkásképzők, szakközépiskolák nem voltak.

Az ungvári középfokú intézet helyébe tanítóképző főiskolát nyitottak, amelynek keretében az 1953/54-es tanévben *Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Kar* nyílt, azonban központi utasításra a főiskolát megszüntették. A magyar szakosok az *UÁE orosz nyelv és irodalom szakán* folytatták tanulmá-

[418] Lásd: Erről hozott döntést a Zakarpatszka Ukrajina Néptanácsának 1945. július 3-án 58. sz. alatt kiadott dekrétuma.

nyaikat, a továbbiakban fakultatív órakeretben vették fel a magyar nyelvet és irodalmat. Két évfolyam részesült ebben a képzésben. Valamennyien oroszta-nárokként helyezkedtek el a magyar iskolákban.

Ragyanszka Skola Tankönyvkiadó (Ungvár, 1946). A magyar iskolák folyamatos tankönyvellátásával a *Ragyanszka Skola Tankönyvkiadó* 1946-ban létrehozott ungvári szerkesztőségét bízták meg. Tapasztalt pedagógusok bevonásával magyar nyelv és irodalom tankönyvek készültek. A fancsikai **Kutlán István** pedagógus és festő volt az első magyar ábécéskönyv szerzője, amely 1947-ben jelent meg. A többi tantárgy könyveit oroszból vagy ukrán-ból betűhíven fordították. Eleinte a szovjet szerzőktől hivatalosan kijelölt, kötelező olvasmánynak szánt műveket is fordítottak és jelentettek meg.

UÁE Magyar Filológiai Tanszék (1965, Ungvár). Az alaposabb tudás-sal és a szovjet világnézeti neveléssel felvértezett magyar pedagógus-utánpót-lás érdekében az 1946-ban alapított *Ungvári Állami Egyetemen* 1963-ban önálló magyar filológiai szakon megindult a magyar nyelv- és irodalomtaná-rok képzése, ahol a tantárgyak jelentős hányadát nem magyarul adták elő. 1965-től az önálló *Magyar Filológiai Tanszék* hivatalosan is létre jött. Tény és való, hogy a magyar értelmiség (tanárok, szerkesztők, újságírók, irodalmá-rok) képzésének egyetlen fellegvára volt. Az UÁE többi karán az ide bejutott magyar hallgatók csak oroszul és ukránul tanultak.

16. Az üldözött történelmi egyházak

A református egyház lelkészeinek felelősségre vonása. A nyilvánosságra került adatok szerint a II. világháború után mintegy 100 református pap hagyta el 40 gyülekezetét és települt át Magyarországra. 1944. november 18-án a 0036-os sz. határozat alapján a „háromnapos munkára" elhurcolt ma-gyar emberek között is számos református lelkész volt. A totális diktatúra kiépítésével szemben a történelmi egyházaink közül a legélesebben a refor-mátus egyházhoz köthető *Baráti Kör* képviseletében eljáró lelkészek mertek testületileg is tiltakozni.

A szovjet biztonsági szervek beavatkozására akkor került sor, amikor a *Baráti Kör* keménymagjának, más néven „intézőbizottságának" (**Horkay Barna** nagyszőlősi, **Pázsit József** munkácsi, **Asszonyi István** forgolányi, **Si-mon Zsigmond** asztélyi, **Kovács Zoltán** tiszaújlaki és **Zimányi József** gecsei

lelkészek) döntése értelmében két elszánt lelkész tagjuk, **Zimányi József** és **Horkay Barna** megfogalmazásában levelet intéztek **Sztálinhoz.** A levél írói Sztálin magatartását *Nabukodonozor*ral hasonlították össze, ahogyan ő a zsidó néppel bánt, és figyelmeztették Sztálint Isten előtti felelősségére. Az is rendhagyó bátorságként értékelhető, hogy a levelet az NKVD beregszászi hivatalában írták meg és adták át az illetékeseknek, hogy szolgálati úton juttassák el a hatóságokhoz, illetve a címzetthez. A **Zimányi József** életútját bemutató, 1995-ben megjelent kötetben[419] is olvasható a fentebb említett levél, amelyet Cibulka őrnagynak, a KGB beregszászi osztályvezetőjének adott át. Egyébként Zimányi közléséből tudjuk, hogy a KGB elé került levél több változatban készült el. Többek között a levélről Agafonovot, a területi vallásügyi meghatalmazottat is tájékoztatták. Valamennyien érdekesnek és merésznek ítélték az ügyet. Az akcióról részletesen beszámol **Zimányi** emlékiratában. Emlékezetből ezek tartalmát is közreadta, egyik első változatát szöveghűen idézzük: *„Hatalmas Sztálin! – Isten a német fasizmust sok orosz és más nép fiainak vérével törte le. Te a győzelem dicsőségét is magadnak tulajdonítottad. Mindenben Isten helyére helyezted magad. Hatalmas búzamezők mellett nagy táblákon hirdette a dicsekvő felírás: Isten nélkül és imádság nélkül, de műtrágyával és traktorral!*[420] *Ezért az Úr meg fog alázni, mint Nabukodonozort. Saját fiaid fognak megvetni téged. – Amíg időd van, szállj magadba, adj dicsőséget a felséges Istennek! Ez a népednek is javára lesz. A gőgös Belsazár egy éjszaka birodalmával együtt elveszett. – Zimányi József és Horkay Barna"*[421]

A Sztálinnak írt levelet „felségsértésnek" ítélték meg, amely a belügyi szervek és a pártvezetőség körében is nagy zavart keltett. Hamarosan megjött a válasz is – **Berija** kiadta a parancsot, hogy a levél értelmi szerzőit, aláíróit, támogatóit szigorúan meg kell büntetni. Először 1947. október 16-án **Zimányi Józsefet** gecsei és **Horkay Barnát** nagyszőlősi otthonában tartóztatták le. 1948-ban begyűjtötték a *Baráti Kör* belső magjához tartozó „sesztyorka" további tagjait – ahogy **Zimányi** nevezte őket emlékiratában[422] –, köztük

[419] HARGITA Árpád: *Tűzoszlopoddal a jéghegyek között. Zimányi József életútja*. Fundamentum Alapítvány, Budapest, Éjféli Kiáltás Misszió, Budapest, 1995. -77. p.

[420] A Baráti Kör tevékenységét feldolgozó Orbán Marianna lentebb idézett munkájában a levélben szereplő „Traktor" szóhoz lábjegyzetet írt.

[421] Lásd: ORBÁN Marianna, a Verbőci Középiskola történelem szakos tanára, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának PhD-hallgatója dolgozatát*: Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban (1936 – 1947)*. – In: http://epa.oszk.hu/01600/01626/00002/pdf/acta_beregsasiensis_EPA01626_2009_02_239-244.pdf (Letöltés: 2013-03-24.)

[422] Lásd: HARGITA Árpád: *Tűzoszlopoddal jéghegyek között. Zimányi József életútja*. Fundamentum Alapítvány. Budapest, 1995. -82-83. p.

Asszonyi Istvánt, Pázsit Józsefet, Simon Zsigmondot, Kovács Zoltánt. Rajtuk kívül még négy ember vittek el a *Keleti Baráti Kör* tagjai közül: **Györke Istvánt, Huszti Bélát,**[423] **Fekete Gyulát** és **Gulácsy Lajost.** Az utóbbi a kör munkatársa volt, még nem volt akkor lelkész, szabadulása után végezte el a teológiát. A Baráti Kör tagjai közül összesen 13 lelkészt tartóztattak le és ítéltek el.

A *Baráti Kör* „szétverése" után a református vallás felbomlása céljából a hatalom újabb letartóztatásokat rendelt el. Koholt vádak alapján, szovjetellenes tevékenység vádjával ítélték el és küldték lágerbe **Gönczy Pál** (Nagydobrony), **Zsurki József** (Nagypalád), **Vass József** (Técső), **Tárczy Dániel** (Kisdobrony) lelkészeket. Hasonló sorsra jutott **Csok József, Petneházy Gyula.** Hamis váddal ítélték el **Forgon Pált**,[424] a későbbi püspököt. **Papp Istvánt** és **Csík Józsefet** 3 évre felfüggesztették szolgálatukból. A lágerben halt meg **Narancsik Imre, Szutor Jenő.** Szibériában raboskodott **Balogh Sándor**[425] (–1948) református kántortanító, aki lágerversekben örökítette meg szenvedéseit. Sztálin halála után 1956–1957 között a lágerekben sínylődő lelkészek amnesztiával szabadultak. Visszatértek gyülekezetükhöz és folytatták szolgálatukat. Visszaemlékezve Gulácsy azt is elmondta: *„A nehéz körülmények próbára tették az Isten iránti hűséget, ezért a hosszú és nehéz évek alatt hasznára lehettünk rabtársainknak: Istennek igéjét hirdetve erősíthettük hitüket, reményüket a szabadulásra. Próbákkal teli küldetés volt ez: sok lelkész életét adta hitéért."*[426] A meghurcolt református lelkészeknek Beregszászban, az egyházkerület központjának kertjében állítottak emlékművet.[427]

---

[423] **Huszti Béla** beregszászi lelkész egyik lágerben írt verse itt jelent meg: *Istenhez fohászkodva*... Verses levelek, imák a sztálini lágerekben 1944-1957. Ungvár-Budapest, Intermix Kft. 1992. 53-54.p.

[424] **Forgon Pál** később a Kárpátaljai Református Egyház püspöke. Száműzetéséről könyvet írt: *Ott voltam, ahol a legszebb virágok nyílnak*... Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 1992., Lágerverseket is közölt az Ábeltől Antipásig. Verses Biblia-értelmezések. Koporsók, temetések, sírok a biblia világában, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1994.

[425] **Id. Balogh Sándor** szernyei református kántortanító, aki jelentős értékű népköltészeti gyűjtőmunkát fejtett ki. Gyűjtését rendszerezte, színpadra írta és vitte a szernyei fiatalokkal az 1930-as években elismerten híressé vált Gyöngy Kalárist, azaz a gyöngybokréta kárpátaljai változatát (ID. BALOGH Sándor: *Gyöngykaláris. Tiszaháti társas mulatságok*. Galéria Kiadó, Ungvár-Budapes, 1993.) 1947-ben perbe fogták, szovjetellenesség vádjával 25 évre elítélték. Lágerverseit fejben fogalmazta és hozta haza, majd kiadásra került(id. BALOGH Sándor: *Lágerből lágerbe* (Lágerversek), Galéria Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.) Szernye hálás népe 1991. június 17-én emlékművet állított a helyi magyar iskola kertjében.

[426] F. Z.S. *Emlékmű a lelkészeknek*. – In: Kárpátalja, N-48., 2008. november 28.

[427] 2008. november 23-án Beregszászban, a Kárpátaljai Református Egyházkerület (KRE) Püspöki Hivatalának kertjében Zán Fábián Sándor püspök kezdeményezésére emlékművet állítottak a szovjet diktatúra idején mártírhalált halt, börtönt szenvedett és egy időre lelkipásztori szolgálatuktól megfosztott kárpátaljai református lelkészeknek. Alkotója Matl Péter szobrászművész. A gránitszobor szimbolikája nem más, mint egy, az időspirálhoz hasonlóan fölfelé csavarodó életfa. Az életfán három gömb van, melyek a lélek fejlődésének három stádiumát – a születést, a megpróbáltatást és az Istennel való egyesülést – ábrázolják.

A római katolikus templomok meggyalázása, az egyházközségek vezetőinek „kiszűrése”. A II. világháború befejeztével a szatmári egyházmegyétől leszakadt kárpátaljai római katolikus egyházközséghez 50 település tartozott, ebből 11-ben németül, 10-ben pedig szlovákul is miséztek. 1945-ben még 48 római katolikus papja volt az egyháznak.[428]

1944 végétől, 1945-től kezdődően a sztálinizmus lesújtott a kárpátaljai római katolikus egyházra is. A kommunista agitátorok elvetemülten nehezítették meg a vallási közösségek életét. Megszüntették és felszámolták a vallási egyesületeket, betiltották a hitoktatást. Megfosztották az egyházat ingatlanjainak, földjeinek tulajdonjogától. Államosították a plébániákat, papi lakásokat stb. Elvitték, részben megsemmisítették az egyházi könyvtárakat, okiratokat, történelmi feljegyzéseket, egyházi anyakönyveket. Ahol a hívek keményen ragaszkodtak templomukhoz, használatáért tetemes összegű adókat vetettek ki. Ha elmaradt az adófizetés, kulcsra zárták. A teljesen bezárt templomokat meggyalázták: raktárrá, sportteremmé, ateista múzeummá, ravatalozóvá, autószerelő műhellyé stb. alakították át azokat. Több Árpád-kori, illetve később épült műemléktemplomot romboltak le. A bolsevista vandalizmus martaléka lett a Puznyákfalván, Szinyák-Kékesfürdőn, Újtövisfalván, Ungradváncon és más településeken működő teplomok, stációk, faluvégi keresztek, kolostorok stb. A környék párttitkárának szigorú utasítására a korláthelmeci templomot a gorbacsovi peresztrojka kezdetén hatalmas erőgép segítségével bontották le.[429]

A felbecsülhetetlen anyagi és erkölcsi károkat okozó ateista vallásüldözők a papokat „a szovjet nép ellenségének” kiáltották ki. Hazug vádakkal bélyegezték meg Isten és a nép hű szolgáit. A szovjet belügyi szervek 1945-ben először 3 papot tartóztattak le, név szerint: **Lőrincz István** őrdarmai esperest, **Tindira Ernő** bárdházi plébánost és **dr. Tóth József** szerednyei plébánost. Ezzel az egyházat érzékenyen érintő koncepciós perek sorozata indult el. A politikailag megvehetetlen vezetőiket, plébánosokat, segédlelkészeket koholt vádak alapján hurcolták meg. Ungváron a KGB mellett működő különleges tanács, illetve a „trojka”, a katonai törvényszék, a Kárpátaljai Területi Bíróság szovjetellenes tevékenység vádjával 1948-tól újabb 16 papot ítélt el többnyire 25 évi, a rideg Szibériában letöltendő kényszermunkára.[430].

[428] Lásd bővebben: *Kárpátaljai Római Katolikus Egyház*. – In: Magyar Katolikus Lexikon: http://lexikon.katolikus.hu/Kárpátaljai-római-katolikus-egyház.html

[429] Lásd bővebben: S. BENEDEK András: *A tettenérhető történelem*. Kárpátaljai nemzetiség- és kultúrtörténeti vázlat. (Vallás). Ungvár-Budapest, 1993. 109.p., MAJNEK Antal: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története*. –In: Útközben. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998. 53. p.

[430] CSÁTI József-DIÓSSI Géza Kornél: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház*. –In: *Extra Hungariam*. A Hatodik Síp antológiája. Hatodik Síp, Budapest-Ungvár, 1992.-176.p.

Az eddigi adatok szerint 19 római katolikus papot vetettek börtönlágerbe, köztük volt: **Árvay Dezső, dr. Bujaló Bernát, Bakó Zoltán, Bártfay Kálmán, Csáti József, Galambos József, Haklik Sándor, Heveli Antal, Homolya Péter, Horváth Ágoston, Hudra Lajos, Pásztor Ferenc, Sörös János, Temfli István, Tőkés György. Csáti József** vikáriust például halálra ítélték. A kivégzéstől az isteni gondviselés mentette meg. Nem tért vissza és idegen földben nyugszik: **Haklik Sándor** (1884–1945) kisráti esperes, vikárius és **Pásztor Ferenc** (1880–1949) beregszászi főesperes, vikárius.

Az itthon maradottak sem úszták meg állandó zaklatások nélkül. Levéltári anyagokból tudjuk, hogy szigorú megfigyelés alatt tartották őket. Akibe valamely oknál fogva belekötöttek, attól megvonták a működési engedélyt, mégpedig azzal a hamis szólammal, hogy „nem tartották be az egyházra vonatkozó állami törvényeket." Sunyi módon gyakorolták azt a taktikát is, hogy a papokat egyik hitközségből a másikba helyezték át és erre mindig okot találtak. Az Állami Egyházügyi Hivatal vezetői az egyház belső életébe is beleavatkoztak. Önkényesen neveztek ki számukra megfelelő, a szovjet hatalmi szervekkel együttműködő vikáriust, nevezetesen **Molnár János** személyében, aki a „békepapok" sorába tartozott, és az üldözött paptársai mellett nem állt ki.

A bebörtönzött római katolikus papok csak az általános politikai amnesztia kihirdetése után, 1956–1957-ben térhettek haza. A szovjet koncentrációs tábor sem tudta megtörni hitüket, fizikailag legyengülten, de hozzáláttak szent kötelességük teljesítéséhez. Utolsó leheletükig eleget tettek isteni küldetésüknek, a rendszer magyar áldozatainak, a meghurcoltaknak lelki erőt, hitet, reményt és vigaszt adtak. Ez a remény beteljesült, ám sokan nem érték meg. Kárpátalján mindenki számára emlékezetes volt az az esemény, amikor **Csáti József** fogadta 1989 tavaszán **dr. Paskai László** esztergomi érseket. Ettől az alkalomtól érezhető pozitív változás állt be a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház életében. Ezzel kezdődött el az egyház életében a tulajdonképpeni „rendszerváltás".[431] 1993-ban jött létre a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság. **II. János Pál** pápa a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság területén 2002-ben alapította a Munkácsi Egyházmegyét a római katolikus hívek számára. Első megyéspüspökévé az addigi apostoli kormányzót, **Majnek Antal** OFM püspököt nevezte ki.

A ruszin öntudatú görögkatolikus egyház szétzúzása. A kommunista diktatúrát megtestesítő állami egyházügyi hatóság az NKVD közreműkö-

[431] BÉRES Attila: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története a rendszerváltástól napjainkig.* In: Kárpátaljai Szemle (dugitalizált változata): http://karpatszemle.uz.ua/tarstud/ta060101.htm

désével kíméletlenül indította el a görögkatolikus egyház felszámolását, ingó és ingatlan vagyonának elkobzását a központi pravoszláv egyház javára. Ennek érdekében a helyi szovjet karhatalmi szervek, a pravoszláv főpapok elvakult, gyűlöletkeltő propagandaháborút indítottak a görögkatolikus egyház és papjai ellen, nyíltan hangoztatták az orosz pravoszláv egyházba való beolvasztásukat. Korlátlan elvetemültségük példájaként említhető, hogy **Sztojka Sándor** (1890–1943) püspök sírját is meggyalázták, holttestét feldarabolva szétszórták az ungvári káptalani temetőben.

A „bezpeka" pribékjei 1947. október 27-én sikertelen merényletet követtek el Lavki község határában **Romzsa Tódor** görögkatolikus püspök ellen. A meghiúsult merénylet után 5 nappal a munkácsi kórházi ágyán, november 1-jén **Romzsa Tódor** főpásztort megmérgezték. Halálának híre megrendítette egész Kárpátalját.[432] Azokat a görögkatolikus papokat, akik nem írták alá a csatlakozást, elhurcolták. Az eddigi Bendász-feldolgozások[433] szerint az akkor működő 265 plébánia 350 lelkészéből 129-en elutasították az aposztáziát, őket népbírósági tárgyalás után lágerekbe toloncolták, egyeseket kivégeztek. Több mint 30-an nem tértek vissza.[434]

Dr. Ortutay Elemér teológus, a lágerek egyik túlélője egyik írásában[435] valamennyi történelmi egyház nevében mondta ki: *„120 görögkatolikus, 19 római katolikus papot, 20 református papot börtönbe vetettek. Sőt, a munkácsi főrabbinak, dr. Spirának sem kegyelmeztek. Gondolván, esztelenségükben: nem lesznek pásztorok, szétszéled a nyáj..."* **Ortutay Elemért** 1949-ben ítélték el 25 évi, lágerben letöltendő kényszermunkára. Büntetését Vorkután töltötte le, a szénbányában dolgozott. Sztálin halála után hazajött fizikailag megrokkant paptársaival, akik közül a lágerekben kb. 30–35-en meghaltak. Így pl. édesapja, a szintén pap **Ortutay Jenő** is, aki Ábezben, a lágerben halt meg. A továbbiakban papi működésük szigorúan tiltva volt. Csak titokban miséztek, vagy temettek, kereszteltek, eskettek odahaza. Állandó rendőri megfigyelés alatt éltek. Rendszeresen beidézték őket az NKVD-re kihallgatásra,

[432] Romzsa Tódor (1911-1947) püspököt 2001. június 27-én az Ukrajnába látogató II. János Pál pápa boldoggá avatta.

[433] BENDÁSZ István- BENDÁSZ Dániel: *Helytállás és tanúságtétel.* A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Galéria-Écriture, Ungvár-Budapest, 1994.

[434] *Vértanúink- hitvallóink.* Kárpátaljai római- és görögkatolikus vértanúk életrajza 73 személy (újdonság!): http://www.mindszenty.katolikus.hu/koszoru/boldava.html

[435] Dr. ORTUTAY Elemér: *A kárpátaljai görögkatolikus egyház helyzete, a vallás és a kisebbségi magyar sors.* –In: *„Sötét napok jöttek..."* (Koncepciós perek magyar elítéltjeinek emlékkönyve 1944-1955) DUPKA György közreadásában, Intermix Kiadó, Budapest-Ungvár, 1993.70. - 78 oldal.

lakásukat is gyakran felforgatták. Katakombai munkát végeztek egészen az 1988–1989 között bekövetkezett egyház-rehabilitálásig.

A kötelező ateizmus a vallás mákonya ellen. A hetvenes-nyolcvanas években a kommunista hatalom Kárpátalján is belátta, hogy a történelmi egyházakat, a kis egyházakat ilyen durva sztálini módszerekkel nem tudja felszámolni. Új eszközöket alkalmaztak. A kemény diktatúrát puha diktatúra váltotta fel.

A hruscsovi enyhülés éveiben az állami intézményekben, különösen az iskolákban a „vallás mákonya" ellen bevezették a „kötelező ateizmust", fenntartásához a rendszer összeomlásáig ragaszkodtak. Folyamatosan kiadott magyar nyelvű ateista propaganda-kiadványokkal, a média pártfegyverével szellemi vonalon üldözték a vallásokat, a papokat és a vallás gyakorlóit.

A *Kárpáti Igaz Szó*ban például kötelezően bevezették a „szombati világnézeti" fórumot. Ebben a rovatban vallásellenes cikkeket közöltek. Megszólaltatták az ideológia frontharcos ateistáit. *„Ez a vallásellenes harc azonban Kárpátalján összefonódott a magyarellenes propagandával is, hiszen talán egyetlen önszerveződési lehetőségét támadta, és igyekezett kiirtani vallásos néphagyományait is."*[436]

Ennek a harcnak Kárpátalján több „hírhedt bajnoka" is volt. Közülük **Szikszai Aladár** emelkedett ki, aki egykori kispap, az ungvári egyetem ateista tanára, számos ideológiai poszt birtokosa volt. Magyar nyelven a *Kárpáti Igaz Szó*ba rengeteg cikket és öt brosúrát írt, amelyek a *Kárpáti Kiadó* gondozásában jelentek meg, és amelyeket azóta is „elrettentésként" idéznek, emlegetnek.[437]

Balla László író, a *Kárpáti Igaz Szó* főszerkesztője *A tanulók vallásellenes nevelése a magyar irodalom órán* címmel segédkönyvet írt az Ukrán SZSZK magyar tannyelvű iskoláinak pedagógusai számára. Ezen kívül ateista tematikájú verseket, prózákat jelentetett meg.

A magyar ateista agitátorok csapatába tartozott még **Bihari Sándor, Veress Gábor, Rotman Miklós, Gajdos Béla, Gajdos Mihály** és mások,

---

[436] S. BENEDEK András: *A tettenérhető történelem*. Kárpátaljai nemzetiség- és kultúrtörténeti vázlat. (Vallás). Ungvár-Budapest, 1993. 109.p.,

[437] Lásd: SZIKSZAI Aladár ateista könyvei: *Igazság a református egyházról*. Kárpátontúli Területi Könyv- és Lapkiadó, Uzshorod, 1962., *A haladás leple alatt,* 1972., *A reverenda mögött*. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1976., *A kálvinizmus szépítés nélkül*. Uzshorod, Kárpáti Könyvkiadó, 1978., *Sorsunk a kezünkben van*. (Egyházak és szekták téves tanairól). Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1986.

akiknek brosúráit[438] a *Kárpáti Kiadó* a társadalompolitikai könyvsorozatában adta ki. Ezen kívül a *Kárpáti Kiadó* gondozásában megjelent *Kalendárium* is folyamatosan közölt magyar és ukrán szerzőktől ateista tematikájú cikkeket, illetve könyv alakban is kiadta az ukrán és orosz ateisták vallásellenes munkáit is.[439]

A rendszerváltásig megmaradt a kommunista cenzúra, amely a párt és tanácsi fennhatóság alá eső lapok anyagait vizsgálta.

[438] ROTMAN Miklós. Új ember születik, 1961., BIHARI Sándor. *Armagedon zsoldoskatonái.* 1962., KACSÓ Béla. *A megtalált út.* 1964., BUKOVICS Dmitro, GAJDOS Béla, GAJDOS Mihály. *A haladás útjában. Az igazság a görög katolikus egyházról.*1980.

[439] P. KASIRIN. *A vallási ideológia reakciós lényege.*1952., KARMANSZKIJ. A Vatikán. 1954., V. PROKOFJEV. *A vallás – a tudomány és a haladás ellensége.*1955., V. I. LENIN. *Szocializmus és a vallás. A munkáspártnak a valláshoz való viszonya.* 1955., *Menekülés a sötétségből.* Összeállította: VLASZOV K. 1961., *A világosság felé.* Összeállította: K. VLASZOV. 1961. SZEMENYUK Igor. *Elég volt!* 1963. stb.

IV. FEJEZET

A MAGYAR (KÖZ)MŰVELŐDÉS LEHETŐSÉGEI A FÜGGETLEN UKRAJNÁBAN

1. A kárpátaljai magyarság etnikai, gazdaságpolitikai helyzete és szakmai érdekvédelme

A történelmileg mérhető időben a kárpátaljai magyarság életében is olyan események történtek, amelyek alapvetően meghatározták további sorsát. Megszűntek a birodalmi keretek, felbomlott a Szovjetunió, *Ukrajna kikiáltotta függetlenségét.*[440] A kárpátaljai magyarság pedig harmadik kisebbségi korszakába lépett. Az újabb államfordulat után – a kárpátaljai magyarok esetében – több korábban használatos fogalom, elnevezés is módosult, újak születtek. Például a szovjet magyarokból *„ukrán magyarok"*, a szovjet földön élőkből *„ukrán földön élő magyarok"* lettünk.

A kárpátaljai magyarság ugyan sokkal több jogot kapott az ukrán államtól,[441] mint az azt megelőző szovjet birodalomtól, ám léte gazdaságilag veszélyeztetve volt. Ez azzal is magyarázható, hogy Ukrajna gazdasága a többi kelet-európai államhoz hasonlóan a piaci viszonyokra való áttérés nehézségeivel küzdött.

[440] Az 1991. december 1-jén megtartott referendum eredménye alapján Ukrajna kikiáltotta függetlenségét, miáltal Kárpátalja a független ukrán állam közigazgatási egységévé vált.

[441] Lásd bővebben: DUPKA György, KŐSZEGHY Elemér: *Jelentés a magyar nemzeti közösség helyzetéről Ukrajnában 2009.* KMMI-Füzetek 2009. Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/uploads/books/KMMI-fuzetek/03-KMMI-fuzetek-Dupka_Koszeghy.pdf

1.1. Demográfia

2001-ben Kárpátalján 151,5 ezer magyar élt, ami az ukrajnai magyarság (156, 6 ezer fő) 96,8%-át tette ki.[442] A Kárpátokon túli magyarság nagyobb városokban él szórványként, és túlnyomórészt kárpátaljai gyökerű. Az utolsó két népszámlálás között a kárpátaljai magyarság lélekszáma 4,2 ezerrel (2,7%-kal) csökkent, a megye összlakosságán belüli aránya pedig 12,5%-ról 12,1%-ra módosult.

A természetes szaporulat az elmúlt bő egy évtizedben a kárpátaljai magyarság körében huzamosan negatív előjelű volt. Ennek átlagos becsült értéke évi -3%, ez önmagában közel félezres évi fogyást, vagyis a két összeírás között kb. 5 ezer fős csökkenést kellett, hogy eredményezzen. Egyértelmű volt a kivándorlási többlet is a bevándorlással szemben. A múlt század 90-es éveitől kezdve közel 5 ezer kárpátaljai magyar települt át végleg az anyaországba. Más források az áttelepültek számát 25–30 ezerben adják meg, de ez túlzónak látszik, inkább az ideiglenesen, munkavállalási és tanulmányi céllal Magyarországon tartózkodók száma lehet ennyi.

Összességében tehát, még ha jelentős asszimilációs veszteséggel nem is számoltunk, a magyarság számának kb. 10 ezerrel való csökkenése volt prognosztizálható. Elmondható, hogy a *Kárpát-medencében a kárpátaljai magyar nemzetközösség korfája a legfiatalabb*, a magyarság számának szinten tartásához egyébként több tényező is hozzájárult: az ukránok/ruszinok, szlovákok, németek és főleg a cigányok közül többen újra magyarként lettek számba véve. A kedvezménytörvény megszületésével „érdemes" lett magyarnak lenni, ennek következtében a bizonytalan, vagy kettős (olykor hármas identitású: magyar, szlovák, ukrán–ruszin) etnikai identitású népesség nagyobb részben vallotta magát magyarnak. Megjegyzendő az is, hogy a Nagyszőlősi járásban és Munkács városban regisztrált 10%-ot meghaladó magyarság gyarapodása részben az ottani magasabb természetes szaporulatnak, részben a korábban nyomás hatására magukat ukránnak vallók visszatérésének, részben a magyar anyanyelvű cigányság magyar nemzetiségűként való számbavételének köszönhető.

[442] Lásd bővebben: DUPKA György: *Fogyó, gyarapodó nemzetiségek,* érdekképviseletek Kárpátalján. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2011. 31-62. old. http://www.kmmi.org.ua/uploads/books/books-pdf/Dupka_Gyorgy_-_Fogyo.pdf

1.2. Gazdaság

Felismerve, hogy a szülőföldön maradásnak elengedhetetlen feltétele az egzisztenciális biztonság, a magyar szervezetek nagy figyelmet fordítanak a kárpátaljai gazdasági folyamatokban való részvételre, a privatizációból és a szovjet típusú gazdasági rendszer lebontásából, valamint a határ menti együttműködésből adódó lehetőségek kihasználására (vállalkozásfejlesztő központ létrehozása, gazdaszövetség alakítása, gazdaképzés).[443] A bizonytalan ukrajnai helyzet miatt azonban eddig a magyar szervezetek ezen a téren nem könyvelhettek el jelentős sikert. Különös fontossággal bírt az egykori kolhozrendszer felbomlását követően az Új Kézfogás Közalapítvány által támogatott földprivatizációs program (1998–2004), amely 14 ezer magyar gazdát juttatott földtulajdonhoz, s elindította a falusi gazdálkodó réteg kialakulását. Az ipari termelésben, a különböző szolgáltató intézményekben szűkösek a munkavállalási lehetőségek.

Kárpátalja meghatározó termelési formája a mezőgazdaság. A megye gazdasága – valamennyi ágát tekintve – alacsony hatásfokú, a műszaki színvonal és a szervezettség elmaradottsága jellemzi. A meglévő városi ipar tönkrement, leépült.

A magyar kisebbség 75%-a kistelepülésen él, s az anyanyelvi képzési lehetőség hiányosságai miatt döntően alacsonyabb társadalmi presztizsű foglalkozást űz (alig van például magyar jogász), így nagymértékben ki van téve a munkanélküliség veszélyének. A külterjes szemes termények termesztése ráfizetéses. Ezért sokan belterjes gazdálkodással, zöldségtermesztéssel, állattenyésztéssel, szőlészettel és gyümölcsészettel foglalkoznak, több településen fellendülőben van a falusi zöld turizmus is. Több kis régiónak megvan a kitörési lehetősége (termálvíz hasznosítása, gyógyturizmus, ásványvíz előállítása stb.), csupán befektetőkre várnak.

A vidék magyar lakosságának jelentős része számára a túlélést a jelenlegi helyzetben a határ menti kereskedelem jelenti. Sokan vállalnak mezőgazdasági idénymunkát a szomszédos Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. A magyar férfilakosság jelentős hányada az év nagy részében különböző magyarországi és belső ukrajnai építkezéseken dolgozik.

---

[443] Lásd: *A kárpátaljai magyarlakta települések gazdaságfejlesztési koncepciója.* Szerkesztette és összeállít.: DUPKA György. - In. Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ, Ungvár, 2005. 73. p. Tárolt változata: http://www.nfgm.gov.hu/data/cms1913435/karpataljai.pdf

1.3. Politikai érdekvédelem és érdekmegjelenítés az ukrán parlamentben

A kárpátaljai magyarság két politikai párttal rendelkezik.

Ukrajna Igazságügyi Minisztériuma 2005. február 17-i dátummal bejegyezte a *„KMKSZ" – Ukrajnai Magyar Pártot*, amelynek megalakítását a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ)* kezdeményezte.

2005. márciusi dátummal az igazságügyi minisztériumban bejegyezték az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ)* által kezdeményezett *Ukrajnai Magyar Demokrata Pártot (UMDP).*

A két magyarságszervezet azért döntött a pártalapítás mellett, mert a módosított választási törvény kizárólag pártok számára teszi lehetővé a jelöltállítást.

A rendszerváltás utáni ukrán parlamentnek 4 magyar nemzetiségű képviselője volt.

Az 1994–1998. évi ciklusban **dr. Tóth Mihály**,[444] az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség* elnöke, a 1998–2002. évi parlamenti ciklusban **Kovács Miklós**,[445] a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség* elnöke, 2002–2006. évi parlamenti ciklusban **Gajdos István,** az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség* elnöke képviselte a kárpátaljai magyarokat a kijevi törvényhozásban.

2006–2010, 2010–2012 közötti ciklusokban nincs magyar nemzetiségű képviselő az ukrán parlamentben.

2012. december 12-től újra **Gajdos István**[446] az Ukrán Legfelsőbb Tanács képviselője, 2014. február 20-ig a *Régiók Pártja* frakciójának tagja. 2002-től az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség* elnöke. 2006–2012 között Beregszász polgármestere volt.

A kijevi Majdan forradalmat követően feloszlatták az ukrán parlamentet, választásokat írtak ki. **Dr. Brenzovics Lászlót,**[447] a KMKSZ elnökét 2014 őszén a *Petro Porosenko Blokk* listáján megválasztották az ukrán parlament képviselőjévé.

---

[444] Jelenleg dr. Tóth Mihály alkotmányjogász, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) tiszteletbeli elnöke, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Koreckij Állam- és Jogtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa Kijevben.

[445] 2014 márc. 29-én a régi elnök, Kovács Miklós (megyei tanács képviselője) 18 év után köszönt le a posztról. Dr. Brenzovics Lászlót választotta elnökévé a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. Lásd bővebben: http://www.karpataljalap.net/2014/04/02/brenzovics-laszlo-kmksz-uj-elnoke

[446] Lásd életrajzát bővebben: http://hu.wikipedia.org/wiki/Gajdos_Istvan

[447] *Brenzovics László.* In: http://kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=43&arc_id=63

1.3. Képviselet a megyei önkormányzatban

Miután 1990. március 4-én Ukrajnában megtartották az első demokratikus választásokat,[448] a KMKSZ 11 képviselője jutott be a Kárpátaljai megyei tanácsba: **Milován Sándor**, **Kovács Elemér**, **Lőrincz Lajos**, **Kovács Zoltán,**[449] **Tóth Mihály**, **Tuba Magdolna**, **Majorossy István**, **Nagy Balázs**, **Orosz Ildikó**, **Dupka György**, akik később – **Tóth Mihály** vezetésével – magyar frakcióba tömörültek. A továbbiakban a képviselők közül csatlakozott hozzájuk **Huber Antal**, **Gerevics János**, **Bihari András**, **Revák István**, **Hitman Tibor**, **Bíró Andor**, **Székovszky Natália**, **Czurkó Elemér** és mások. A magyar frakció mindvégig hallatta hangját az autonómia, a nemzetiségi jogok, a kárpátaljai elhurcoltak anyagi és politikai rehabilitálása, a kárpátaljai magyarságot érintő számos kérdésben, és elítélő tartalmú állásfoglalást tett közzé az 1991. augusztus 20-i moszkvai puccsal kapcsolatban. Mindvégig küzdött a Kárpátaljai terület különleges státuszú önkormányzatának megteremtéséért, miután az 1991. december 1-jén lebonyolított népszavazáson a választók 78%-a ezt óhajtotta. A magyar frakció is támogatta az Ukrajna függetlenségéről szóló törvényét. Hasonló képviselői csoportokba tömörültek a KMKSZ által indított jelöltek Ungváron, Beregszászon és másutt. Kárpátalján a községi, járási, városi tanácsokba mintegy 500 magyar képviselőt választottak be.

Azóta minden ciklusban kisebb-nagyobb arányban a magyarság képviselői, köztük a KMKSZ és az UMDSZ képviselői is jelen vannak a megyei tanácsban, részt vállalnak a feladatok elvégzésében. 2010-ben 11, 1994-ben 9, 1998-ban 4, 2002-ben 7 (KMKSZ 4, UMDSZ 3 mandátum), 2006-ban 9 (KMKSZ 5, UMDSZ 4 mandátum), 2010-ben 7 (KMKSZ 3, UMDSZ 4 mandátum), 2015-ben 8 (KMKSZ 5,UMDSZ 3 mandátum) képviselőjük volt jelen a megyei tanácsban.

A 2006-tól érvénybe lépett pártlistás szavazás már nem kedvezett az egymással szemben álló két magyar szervezetnek. Ahhoz, hogy magyar képviselő befutó helyet kapjon, összefogásra lett volna szükség. A magyar–magyar széthúzást az ukrán pártok kihasználták, a magyar választókat saját javukra megosztották. A megyei tanács hivatalos honlapján közzétett választási bizottsági jegyzőkönyv adatai szerint a 2010. október 31-én lezajlott önkor-

[448] Lásd bővebben: A KHÖT kézikönyve 2011. Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása XIX. fóruma. 2011. június 16. Ungvár-Beregszász, 2011. Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/uploads/books/books-pdf/KHOT-forum-2011-2-ik.pdf

[449] **Kovács Zoltán** 1990.november 24-én elhunyt, a megüresedett muzsalyi körzetben 1991 márciusában Fodó Sándort választották képviselőnek,

mányzati választásokon az új összetételű megyei tanácsban a JEC 46, a PR 37, a Batykivscsina 8, az FZ 5, az UMDP 4, a Sziljna Ukrajina 4, a KMKSZ 3, valamint az SZPU 1 mandátummal rendelkezett.

A megyei tanácsi választások végeredményeként a VI. összehívású, 108 tagú Kárpátaljai Megyei Tanácsban, a 8 befutó párt közül a két mérvadó magyar párt csak hét képviselői helyhez jutott, amely összesen 35 810 (magyar) szavazatot tesz ki. A gyenge szereplés azzal magyarázható, hogy sok magyar ukrán pártra szavazott.

A mostani helyhatósági választási eredményekből nemcsak a magyar pártok, hanem támogatóik, illetve a magyar pártoktól az ukrán pártok felé fordult magyar választók is levonhatták a maguk tanulságait. A választások mélyen kielemzett adatai, eredményei megmutatták, hogy a kárpátaljai magyarság megyei képviselete a választásokon összefogás nélkül nem biztosított.

A két magyarságszervezet a legutóbbi választásokon együttműködve sokkal nagyobb eséllyel indult a választásokon a megyei önkormányzatok mandátumaiért, felismerték, csakis így lehet jelentős politikai erőt felmutatni, hogy a továbbiakban nagyobb lehetőségeink legyenek az érdekképviseletet tekintve. A magyar együttműködés a 2015. október 25-i helyhatósági választásokon meghozta a várt eredményeket. A *„KMKSZ" Ukrajnai Magyar Párt 41 517 szavazattal a negyedik helyen végzett, az elért eredmény a leadott érvényes szavazatok 12,5%-át jelenti, amely nyolc képviselői helyet jelent a testületben. A magyarok sikeres választási eredménye a jelenlegi hatalmat is meglepte, és a különböző szinteken a koalíciós tárgyalásokon a KMKSZ meghatározó politikai erővé nőtte ki magát. A megyei önkormányzatban Barta József, Rezes Károly, Tóth Miklós, Gulácsy Géza, Orosz Ildikó, Péter Csaba, Kész Barnabás és Bátori József lett a KMKSZ-frakció képviselője. A Kárpátaljai Megyei Tanács Barta Józsefet, a KMKSZ UMP listavezetőjét választotta a közgyűlés alelnökévé."*[450]

1.4. Szakmai érdekvédelem

A rendszerváltástól számítva a magyar kulturális civil szervezetek,[451] intézmények, társaságok, alapítványok stb. sokasága jött létre. Erről először 1996-ban

[450] DARCSI Karolina: *Helyhatósági választások Ukrajnában – megerősödést hozott a magyar pártok együttműködése Kárpátalján*. In: kisebbségi_szemle_II_darcsi.pdf., http://bgazrt.hu/_dbfiles/blog_files/6/0000014686/kisebbsegi_szemle_II_darcsi.pdf

[451] A határon túli magyar kulturális intézményrendszer kutatási adatbázisába 185 kárpátaljai magyar intézmény adatfelvétele került, amely megtekinthető az ENKI honlapján: www.mtaki.hu is.

készült hivatalos névjegyzék.[452] Csak a magyar kultúrával 21 civilszervezett foglalkozott, majd a magyar kulturális rendezvényeket rendszeresen lebonyolító, és a magyarságintézmények érdekeit védő magyar civilszervezetek száma régióként hol csökkenő, hol növekedő tendenciát mutatott.[453]

Fontos megjegyezni: az ukrajnai magyar civilszervezetek, intézmények is négyes tagoltságúak: KMKSZ-közeli szervezetek, UMDSZ-közeli szervezetek, független civilszervezetek, intézmények, valamint államilag fenntartott magyar intézmények. Évente országos és megyei szinten alig száz, helyi szinten közel kétszáz különböző szintű kulturális rendezvényt szerveznek. Kárpátaljára is jellemző, hogy az itteni magyar kultúra és közművelődés a magyarországihoz hasonlóan egyre inkább fesztivál- és rendezvényközpontú. Sajnos a civilszervezetek támogatottsága nem teszi lehetővé nagyobb számú rendezvény lebonyolítását. A kulturális és művészeti élet lehetőségeit korlátok közé szorítják a súlyos ukrán gazdasági nehézségek. A csőd szélén álló vállalkozók nem tudják szponzorálni a magyar kultúrát, a köröket, egyesületeket sem, illetve azok csak könyöradományokhoz jutnak. Ezek közül a legjelentősebbek:

1. országos szinten bejegyzett magyar szervezetek: *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ);*
2. kárpátaljai megyei szinten bejegyzett magyar társadalmi-politikai érdekvédelmi szervezetek: *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ); Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma (KMSZF);*
3. a fontosabb szakmai és egyéb érdekvédelmi szervezetek: *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK); Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ); Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség (KáMCSSZ), Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása (KHÖT);*
4. a magyar iskolák és tanulók érdekvédelmi szervezeteként jött létre a KMPSZ kezdeményezésére *a Kárpátaljai Magyar Szülők Szövetsége, az UMDSZ kezdeményezésére a Kárpátaljai Magyar Oktatásért Szü-*

[452] A kárpátaljai magyar kulturális szervezetek, intézmények, társaságok, egyházak stb. névjegyzéke. Összeállította: LATOR Ilona. Magyarok Világszövetsége, 1995.

[453] *Ukrajnai magyar szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára.* Szerkesztette és összeállít.: DUPKA György. - In. *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége,* Ungvár-Budapest, 2006. 84. p., *Kárpátaljai magyar civil intézményrendszer, népművészeti műhelyek vizsgálata, adattára.* Munkaanyag. Szerkesztette és összeállít: DUPKA György, FUCHS Andrea. - In. Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2007. 69. p.

lői és Pedagógus Tanács (KAMOT), a KAMOT Jótékonysági Alapítvány, a Kárpátaljai Magyar Iskolaigazgatók Fóruma;

5. regionális szinten ugyancsak fiatal alkotó értelmiségieket tömörít többek között *az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség Ifjúsági Szövetsége (UMDSZ ISZ), a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége (KMDFKSZ), a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ifjúsági Szövetsége (KMKSZ ISZ)* stb.
6. Megyei szinten bejegyzett szakmai szervezetként fejt ki tevékenységet a *Kárpátaljai Magyar Tudósok Társasága, a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága* stb;
7. a hágón túli, belső ukrajnai magyar diaszpóra egyesületei: *Lvovi (Lembergi) Magyarok Kulturális Szövetsége, Magyarok Kijevi Egyesülete, Ivano–Frankovszki Balaton Magyar Kulturális Szövetség, Krími Magyarok Petőfi Sándor Társasága;*
8. fontosabb gazdasági civil szervezetek: *Felső-Tisza-Vidéki Vállalkozók Clubja (Técső), Kárpátaljai Magyar Agrárvállalkozók Jótékonysági Alapítványa (Beregszász) (2003); Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ (Ungvár) (1998); Négyhatár Vállalkozók Szövetsége (Beregszász) (1996); Viski Zöld Falusi Turizmus Szövetség (Visk) (1995), Teradei Mezőgazdasági Szaktanácsadó (Beregszász) Irodája (2002), Széchényi Alapítvány (2001), Ukrán–Magyar Jogtanácsadó Központ (2006*) stb.;

Egyéb kárpátaljai magyar civilszervezetek: *Advance Kárpátaljai Tanácsadó és Fejlesztő Központ, Beregszászi Járási Máltai Szeretetszolgálat Biokultúra Szövetség, Cserkészliliom a Keresztény Ifjúságért Jótékonysági Alapítvány, Dorcas Segélyszervezet Kárpátaljai Kirendeltsége, Esélyt az Életnek Jótékonysági Alapítvány, GENIUS Jótékonysági Alapítvány, Gordiusz Magyar Diákszövetség, Háló Kárpátaljai Megyei Katolikus Egyesület, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hallgatói Önkormányzata, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Öregdiák Szövetsége , Kárpátalja Völgyeiben és Hegyein Falusi Zöld Turizmus és Agroturizmus Fejlesztéséért Civil Szervezet, Kárpátaljai Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet, Kárpátaljai Katolikus Szent Márton Egyesület, Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Kárpátaljai Magyar Nagycsaládosok Egyesülete, Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetsége, Kárpátaljai Magyarok Protestáns Tudományos Egyesülete, Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezet, Kezünkben a Jövő Alapítvány, Komjáthy Benedek Alapítvány, Lehoczky Tivadar Intézet, Mezőgecsei Hagyományőrzők*

és Falufejlesztők Egyesülete, Momentum Doktorandus Kárpátaljai Magyar Doktoranduszok Szervezete, Nieuwleusen Kárpátaljáért Területi Jótékonysági Alapítvány, Pro Agricultura Carpatika Megyei Jótékonysági Alapítvány, Pro Cultura Subcarpathica, Pulzus Kulturális és Információs Központ, Rákóczi Szövetség Beregszászi Szervezete, Sámuel Jótékonysági Alapítvány, Spectator Társadalomkutató Műhely, Szent Márton Karitász Kárpátaljai Megyei Jótékonysági Alapítvány, Ukrán–Magyar Területfejlesztési Iroda, stb.

Távlati célként minden magyar szervezet programjában szerepel az autonómia különböző formáinak megteremtése. Ennek a célnak a megvalósítását a különböző szervezetek eltérő módon képzelik el. [454]

A magyar kulturális és szakmai szervezetek érdekvédelmi tevékenysége jelenleg döntően a magyarság identitástudatának és kultúrájának megőrzésére, az anyanyelvű oktatás fejlesztésére, a magyar nyelvű oktatási rendszer megtartására, továbbfejlesztésére és egy önálló magyar tankerület létrehozására irányul.

Általános problémának tekinthető, hogy a politikai bizonytalanság, a gyakori jogszabály-módosítások miatt áttekinthetetlenek a jogérvényesítés intézményes keretei, hiányos a jogi kompetenciák kijelölése. Az érvényes törvények, rendeletek a kisebbségek vonatkozásában megengedő jellegűek ugyan, ám ezek végrehajtása némely esetben helyi szinten elakad.

Az ukrán állam kormányzati szintű anyagi támogatást nem nyújt sem a magyar, sem pedig az országban működő más kisebbségi szervezeteknek, mivel ezt a hatályos törvények nem írják elő. Ebben a helyzetben a kárpátaljai magyarság a jövőben sem nélkülözheti az anyaország fokozott támogatását, a Szülőföld Alapot 2011-től felváltó Bethlen Gábor Alapon keresztül.

2. Irodalmi élet, az írástudók önszerveződése

2.1. A kárpátaljai alkotók értékteremtő munkája

Ukrajna független állammá válásával új korszak kezdődött Kárpátalja magyar irodalmi életében.[455] Ennek a folyamatnak a részletekbe menő bemuta-

[454] DUPKA György: *Autonómia-törekvések Kárpátalján*. Függelék: I. Eseménykrónika, tények, adatok a kárpátaljai autonómia-törekvésekről (1918-2003), II. Dokumentumok (autonómia-törvénytervezetek, beadványok, hatósági rendeletek, nyilatkozatok). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2004., 231. p. - Sorozat: *Kárpátaljai Magyar Könyvek,* 121. köt.

[455] Lásd bővebben az irodalmi életünket bemutató monográfiát: Dupka György: *Magyar irodalmi élet és írásbeliség Kárpátalján*. Írástudókat adó táj kultúrtörténeti jellegzetességei, kortárs írók, irodalmi életet gene-

tásától ezúttal eltekintek, mivel legutóbb a kárpátaljai irodalmi centrumok életrajzáról összefoglaló munkát jelentettem meg.

A kárpátaljai alkotók értékteremtő munkájának bemutatását egy 70-es évekből való Szakolczay Lajos-idézettel kezdem, melynek tömör megfogalmazásával egyetértek: *„A kárpátaljai magyar irodalom 1945 utáni meggyökeresedésére – noha volt idő, amikor a szlovenszkói magyar irodalommal szoros „kapcsolatban" állt, mert egy volt vele – az indulás a legjobb szó. Indulni úgyszólván a semmiből, méghozzá az egyetemes magyar irodalom hagyományait évtizedekig elutasítva lapok, folyóiratok nélkül még ott is nehéz, ahol a nemzetiségi irodalom a kárpátaljainál komolyabb háttérrel indul."* Tudatában vagyunk annak a felismerésnek, hogy a szlovenszkói magyar irodalom árnyékában önálló magyar irodalmi arculata ennek a régiónak nem alakult ki, bár a magyar lakosság első kisebbségi korszakával kapcsolatosan beszélhetünk kárpátaljai magyar irodalmi kezdeményezésekről. A csehszlovák korszak jelentős alkotói közé tartozott **Tamás Mihály**[456] és **Sáfáry László**,[457] akiknek a műveit Magyarországon, Felvidéken és Kárpátalján is újra kiadták, alkotói tevékenységükkel tanulmányok, esszék sora foglalkozik.

A második kisebbségi szovjet korszakban főleg két író, **Balla László** és **Kovács Vilmos** szellemi teljesítménye magaslik ki, majd a hatvanas évek végétől egy fiatalabb nemzedék tagjai alkottak figyelemre méltót.

A vidékünkön született *„valamennyi mű olyan alkotói magatartásról tanúskodik, amely egy létező nemzeti eszme (kánon) kárpátaljai részről való gazdagítását tekintette feladatának."*[458]

Balla László 1951–1989 között született munkáinak (versek, regények, elbeszélések) *„szépirodalmi értéke nincs"* és *„nem nevezhetők magas színvonalúaknak"*, mivel Penckófer János megállapítása szerint *„egysíkúságuk leegy-*

ráló intézmények adattára. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2017. – 225. old. Tárolt változata: *http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=530*

[456] Lásd: TAMÁS Mihály: *Két part közt fut a víz. Mirákulum. Drótvasút.* Bratislava, Madách, 1983; *Szép Angéla háza* és más történetek. Hatodik Síp, Budapest-Beregszász, 1994., *Két part között fut a víz.* A Kráter Műhely kiadása, Budapest, 2013., Antológiákban: *Kisebbségi ének a beregi rónán.* Kárpátaljai írók antológiája (1919-1944). Lásd: TAMÁS Mihály elbeszélései, életrajza. DUPKA György, VÁRADI-STERNBERG János közreadásában. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1992; *Lecke.* Kárpátaljai magyar elbeszélők a XX. századból. Tamás Mihály elbeszélései. Összeállította: GORTVAY Erzsébet. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2001.

[457] SÁFÁRY László: *Korforduló.* Összegyűjtött versei (SÁNDOR László szerkesztésében és bevezető tanulmányával. Budapest, 1969., SÁFÁRY László: *Hómezők előtt.* Bp.-Beregszász, Hatodik Síp Alapítvány-Mandátum Kvk., 1995. SÁFÁRY László: *Köztetek vagyok.* Szerk.: FINTA Éva. Összegyűjtött versek. Vasas- Köt kft nyomda, Budapest, 2008.

[458] EPERJESI PENCKÓFER János: *Tettben a jellem. A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében*. Tárolt változat: http://www.karpatszemle.uz.ua/

szerűsített világlátást közvetített."[459] Életművének elemzői szerint maradandó értéket képvisel a rendszerváltás után megírt és kiadott *Ikebana* című válogatott verseket tartalmazó könyve (1994), és a személyes családi életét feldolgozó regényfolyama: *Azt bünteti, kit szeret* (1990), *A Nagy Semmi* (1994), *A végtelenben találkoznak* (1994), a *Borbélyműhely a Vakhoz* című regénye (1995), valamint az Ároni áldás (regény, 1996) és a *Szobor a főtéren* (novellák, regények, 2001). A szerző ezekkel a művekkel **Penckófer János** szerint *„mintegy elismerte túlkapásait, tévedéseit, esetleges kárt okozó tetteit. **Balla D. Károly** 2000-ben megkerülhetetlen fontosságúnak és „vezeklésnek" tekintette e regényfolyamot, **Görömbei András** pedig 1999-ben úgy látta, hogy „amit Balla korábban kiszolgált, azt most elveti."*[460] Forrásértékű továbbá az *Erdélyi Béla és kortársai. A kárpátaljai magyar képzőművészet három nemzedéke* című képzőművészeti monográfiája (1994) is.

A szovjet korszakban az irodalomtörténészek egybehangzóan úgy vélik, hogy az értékfelmutatást egyértelműen **Kovács Vilmos** személyesíti meg, elsősorban a *Holnap is élünk* című regényével (1965), amelyet halála után először Magyarországon,[461] majd másodszor Ungváron[462] újra kiadtak. Ezen kívül az 1959–1977 között született, sematizmustól mentes költeményeiből a rendszerváltás után eddig négy versválogatás[463] (*Testamentum,* 1993, *... folytatás,* 1993, *Ha rám szakad a Végtelen idő*, 1997, *Ma kiáltsatok*, 2007) látott nyomdafestéket. Egyes versei (*Verecke, Bikaháton, Korom, Testamentum* stb.) számos magyarországi és kárpátaljai reprezentatív kiadvány és szavalóverseny elmaradhatatlan részei. Öntörvényű és önépítő életmű és életpálya **Kovács Vilmosé**, amelynek elemzéséről számos tanulmány és monográfia jelent meg, ezzel bekerült a „nemzet szellemi vérkeringésébe". **S. Benedek András** ennek kapcsán azt a megállapítást teszi, hogy *„a kárpátaljai magyar irodalom II. világháborút követő alkotó nemzedékeinek tagjai elismerik és folytatják Kovács*

[459] PENCKÓFER János: *10. Magyar irodalom a szovjet korszakban: hagyomány és újrateremtés*. In: *Kárpátalja 1919-2009*. 335. old.

[460] PENCKÓFER János: *13.2. Kultúra- és irodalomszemléleti egység az 1990-es években*. In: *Kárpátalja 1919-2009*. 525. old.

[461] KOVÁCS Vilmos: *Holnap is élünk*. Regény. A borító, a szöveggondozás, az utószó és a bibliográfia M. TAKÁCS Lajos munkája. Második, átdolgozott kiadás. Csokonai Kiadó – Debrecen, Kárpáti Kiadó – Ungvár, 1990.

[462] KOVÁCS Vilmos: *Holnap is élünk*. Regény. III. kiadás. Elbeszélések. Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és az utószót írta: BARZSÓ Tibor. Ungvár-Budapest, 2007.

[463] KOVÁCS Vilmos: *... folytatás*. (válogatás az életműből). A kötet anyagát válogatta és összeállította: VÁRI FÁBIÁN László. *Előszó:* S. BENEDEK András. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest-Ungvár, 1993, *Testamentum*. Versek. Összeállította és az utószót írta: FODOR Géza. Ungvár-Budapest, 1992., *Ha rám szakad a végtelen idő* (70 vers a hetvenedik születésnapra). Összeállította és az előszót írta: GORTVAY Erzsébet. Ungvár-Budapest, 1997., *Ma kiáltsatok*. Válogatott versek a költő születésének 80., halálának 30. évfordulójára. NAGY ZOLTÁN Mihály összeállításában. Ungvár-Budapest, 2007.

Vilmos szellemi örökségét. Ezért formálhat jogot ***Balla D. Károly, Vári Fábián László, Füzesi Magda, Fodor Géza, Finta Éva, Nagy Zoltán Mihály, Dupka György*** *írói teljesítménye immár az egész magyar irodalom megbecsülésére."*[464]

A harmadik kisebbségi korszakban a rendszerváltás után a kárpátaljai alkotók értékteremtő munkáját első ízben 1993-ban ismerték el. Berzsenyi-díjat kapott **Gortvay Erzsébet, Vári Fábián László, Dupka György** és **Balla D. Károly**, akik a későbbiekben más állami és szakmai kitüntetésben is részesültek.

A kilencvenes évek végén a vidék írói közül hárman **– Balla D. Károly, Vári Fábián László** és **Nagy Zoltán Mihály** – József Attila-díjban részesültek, **Berniczky Éva** elsőkötetesként pedig Déry Tibor-díjat kapott (később Márai-díjban is részesült).

Az ezredforduló után **Füzesi Magda, Nagy Zoltán Mihály** és **Vári Fábián László** a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi tagozatának tagjai lettek.

A kárpátaljai, illetve az egyetemes magyar kultúrát és irodalmat kiváló prózai művekkel[465] gazdagította **Nagy Zoltán Mihály** prózaíró, novellista, költő, akinek *A sátán fattya* (1991) című kisregénye 2000-ben Magyarországon „az év regénye" lett, azóta három kiadást, színpadi változatot, rádiójátékot is megért alkotás. **Kovács Vilmos** *Holnap is élünk* című műve után ez a kárpátaljai magyarság második sorsregénye, amelyben a szerző az egyén és a közösség szovjet korszakbeli szenvedéstörténetét írta meg sajátos nyelvi, formai eszközökkel. Kritikusai **(Bertha Zoltán, Márkus Béla, N. Pál József** és mások) *a „legjobb magyar tudatregények sorába állítják."* Lengyel Tamás szerint *„A sátán fattya olyan, valóban kárpátaljai regény, aminek az erényeit mindmáig nem sikerült másnak újrateremtenie, nem véletlen a József Attila-díj."*

Penckófer János költő, irodalomtörténész és prózaíró *Hamuther* című regénye Az Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány 1999-es pályázatán ki-

---

[464] S. BENEDEK András: *A tettenérhető történelem*. Kárpátaljai nemzetiség- és kultúrtörténeti vázlat. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 94. old.

[465] Lásd: NAGY ZOLTÁN Mihály regényei: *A Sátán fattya* (regény, Budapest, 1991, 2000, 2003, 2012); *Tölgyek alkonya* (regény, Budapest-Beregszász 1996, 2007); *Páros befutó* (kisregény, 2002); A *teremtés legnehezebb napja*: *A Sátán fattya* trilógia 3. Része (regény, Ungvár-Budapest, 2004, 2006); *Messze még az alkonyat*. Versesregény-variáció. (Ungvár-Budapest, 2008); *Fogyó fényben:* a Messze még az alkonyat című versesregény-trilógia második része (Ungvár-Budapest, 2010)., *Túl a fényeken*. A *Messze még az alkonyat* című versesregény-trilógia harmadik része. Ungvár-Budapest, 2012., 172. old.
Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=372
NAGY ZOLTÁN Mihály kisprózái: *Fehér Eper* (elbeszélések, Ungvár, 1988); *Az idő súlya alatt* (elbeszélések, 2001); NAGY ZOLTÁN Mihály: *Az árnyék völgye.* Novellák. A borítón Matl Péter grafikája. Ungvár-Budapest, 2013. Tárolt változat: http://mek.oszk.hu/11000/11035/

emelt díjat nyert. A *Hamuther* előbb a Pallas-Akadémia (2000), majd a Magyar Napló kiadásában (2002) jelent meg, szintén kiérdemelve *„Az év regénye"* megtisztelő címet. **Márkus Béla** így értékelte: *„**Penckófer János** regénye, a Hamuther, amelyik mind életanyaga gazdagságában, mind előadásmenete, cselekmény-vezetése fordulatosságában, ügyességében, mind szerkezete megtervezésének ötletességében, mind gondolati, (nyelv)bölcseleti tartalmasságában, mind pedig stílusának igényességében olyannyira kimagaslik, hogy helyét a szűkebb haza, Kárpátalja legértékesebb szépprózái, Kovács Vilmos és Nagy Zoltán Mihály regényei mellett kereshetni."* **Balla D. Károly** szerint ebben a műfajban *„az utóbbi évek legjobb kárpátaljai teljesítménye, de még ennél is több, jelentősebb, olyasmi, ami ezen a tájékon nemigen született még: pszichológiai regény."*[466]

Vári Fábián László folklorista, író és lírikus költészete – kiadva hat kötetben[467] – szintén a „nemzet szellemi vérkeringésébe" került. Ezt a költészetet **Penckófer János** szerint jól jellemzi a *„nemzeti történelmi eseményekre való hivatkozás, a nemzet hőseinek, nagyjainak a szellemét megidéző magatartás is... Az elődökhöz és a kortársakhoz kötődő magyarság önazonosságát ez is alakítja, ám igazi távlatait mégis a közösségi lelkület adja meg."*[468]

Költészetéről írja **Balla D. Károly**: *„Versei nemcsak hogy „kiállták az idő próbáját, hanem a legáltalánosabb (ha tetszik: összmagyar) szempontból nézve is magas nívón reprezentálják poézisünknek azt az ágát, amelyet népi gyökerűnek és nemzeti elkötelezettségűnek szokás nevezni. E versei alapján VFL minden engedmény nélkül besorolható abba a kortársi vonulatba, amelyet Ágh István, Bella István,* Buda Ferenc, Csoóri Sándor, Farkas Árpád, Mezey Katalin, Nagy Gáspár, Szepesi Attila, Utassy József – és folytathatnám – neve fémjelez."[469]

A negyedik értékgyarapítónk a költészet területén **Füzesi Magda,** akinek az eddig megjelent tizenkét kötetéből[470] az is kiolvasható, hogy erősen

[466] BALLA D. Károly *Valóságpróza és látszatvalóság.* In: BDK blog: https://sites.google.com/site/balladkaroly/koenyvek/magyarul-beszelo-magyarok/valosagproza-es-latszatvalosag

[467] VÁRI FÁBIÁN László: *Széphistóriák*. Versek. (Ungvár, 1991)., *Vannak ringó bölcsők. Kárpátaljai magyar népballadák*. (Ungvár-Budapest, 1992, 2006)., *Kivont kardok közt*. Versek (Budapest, 1992; 1994)., *Világtalan csillag*. Versek és műfordítások. (Ungvár, 2001)., *Harminchárom*. Versek. (Miskolc, 2002)., *Fecskehajtó idő*. Régebbi és új versek. (Budapest: Masszi, 2004)., *Jég és korbács*. Versek, 2002–2010. (Budapest, 2010).

[468] PENCKÓFER János: *13.2. Kultúra- és irodalomszemléleti egység az 1990-es években*. In: *Kárpátalja 1919-2009*. 529. old.

[469] BALLA D. Károly: Újraközlő irodalom? Nagy Zoltán Mihály és Vári Fábián László új kötetéről. In: Könyvben: Magyarul beszélő magyarok, EÖKIK, Bp., 2008. Korábban megjelent: Új Holnap, 2002/Nyár. Tárolt változat: http://bdk.hhrf.org/seo/vari-fabian-laszlo-kossuth-dij.php

[470] Lásd: FÜZESI Magda munkái: *Gyöngyvirágok* (Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1977), *Egy ember a tömegből* (A Kárpáti Igaz Szó kiadása, Uzshorod, 1983), Útban hazafelé (Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1984)., *Biztató* (Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 1992), *Mosolykérő* (gyermekversek) (Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár – Budapest, 1995), *Táj gesztenyékkel* (Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó,

kötődik a szülőföldhöz, ugyanakkor az egész emberiséghez tartozónak is érzi magát, osztozik gondjaiban. A közösséghez tartozás témái mellett jelentős helyet foglalnak el lírájában az emberi lét örömeit, gondjait kifejező versei. Költészetének fő erőssége az egyszerűség és természetesség. Szenzitív, képekben gazdag lírája a népköltészettel rokon.

Fodor Géza eddig megjelent öt[471] verseskötete alapján **Bakos Kiss Károly** úgy véli, hogy Fodor Géza *„sajátos hanghordozású költeményeivel, köteteivel érdemben gazdagította az otthonunkként tisztelt kishazánk kultúráját..., a költészet titkosírásának alapos ismerője, rejtelmek tudója, gyakorlott mágus. József Attila-i értelemben is a való világ varázsainak mérnöke."* [472]

A költő **Balla D. Károlyt** az eddig megjelent kilenc verseskötete alapján a gondolati, intellektuális líra művelőjeként tartják számon. Kedvencei: szonettek, a „klasszikus modern" kategóriájába sorolható intellektuális versek, haikuk és limerickek.

Szépírói világában és irodalomszemléletében az 1990-es évektől fordulat figyelhető meg. Míg korábbi műveire az intellektuális elvontság mellett a közösségi elkötelezettség is jellemző volt, addig a kilencvenes évek elején-közepén szembefordult a kollektív tudatra alapozott nemzeti-kisebbségi elhivatottsággal. Részben visszatért korai kamaszkora avantgárd eszményeihez, részben pedig, főleg regényíróként, a posztmodern felé irányult. Eddig három kisprózákat tartalmazó kötetet[473] és három posztmodern regényt[474] írt.

Az irodalomtörténet-írók költői és prózaírói tevékenységénél többre értékelik **Balla D. Károly** esszéírói munkásságát, aki „ostorozó" cinikus hozzáállással elemzi a kárpátaljai magyarság társadalmi és kulturális éle-

---

Budapest – Beregszász, 1998), *Ketten a kabátban* (gyermekversek) (Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003), *A bohóc dala* (Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2003), *Szőttes pirossal, feketével*. Versek magyarul és ukránul (Ivan Petrovtsij válogatásában. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2007., FÜZESI Magda. *Mérsékelt égöv*. Régi és új versek. Ungvár-Budapest, 2007., *A mutatványos monológja*. Válogatott versek. (KMMI-Füzetek XVI, Ungvár, 2012. *Kagylóének*. Régi és új versek. Kráter Műhely Egyesület, 2012.

[471] Fodor Géza: *Széltükör, versek,* Ungvár, *Kárpáti Igaz Szó* c. lap keretein belül a József Attila Irodalmi Stúdió Könyvtára sorozatában, 1987 (október folyamán)., *Erdőn, mezőn, gyertyák,* versek, Budapest-Beregszász, Intermix Kiadó, 1992., *Fenyvesek árnyékában,* versek, Hatodik Síp-Mandátum, Budapest-Beregszász, 1997., *Hamvazó hold a jávoron*. Versek, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Kiadónál, Ungvár, 2006 (megjelenés alatt)., *Angyalok kezéből kihulló tájon* (Válogatott versek). Ungvár, Intermix Kiadó, 2011.

[472] *„A való világ varázsainak mérnöke..."* Szemelvények, versek. Összeállította: DUPKA György. Előszó: BAKOS KISS Károly. KMMI-Füzetek VIII. Ungvár, 2010. 4. old.

[473] BALLA D. Károly: *Valahol Karnyújtásnyira*. Elbeszélések, novellák, két színpadi mű, regényrészlet. Galéria Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993., tűz van. Elbeszélések, kisregény, színmű. Uzsgorod, Kárpáti Kiadó, 1988., *Világvége*. [Válogatott] novellák. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2002.

[474] BALLA D. Károly: Élted volt regénye. Egy önmagát mintázó torzó. Regény. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Basel – Budapest, 1998., Szembesülés. 121 fragmentum egy regényhiány környezetéből. Pro Pannonia, Pécs, 2005., Tejmozi. Regény. Magvető Kiadó, 2011.

tét, annak közszereplőit. A *Kisebbségi magyar skizofrénia* című esszékötet megjelenésével indult el esszéírói kibontakozása. **Balla D. Károlynak** ezt a könyvét **Görömbei András** után **Penckófer János** is *„egyenesen műfajváltó remeklésnek látja*." A debreceni irodalomtörténész szerint: *„Eszmei és esztétikai értelemben egyaránt a kárpátaljai magyar irodalom élvonalába helyezte"* szerzőjét. A XXI. század első évtizedében a könyv alakban is megjelent, **Balla D. Károly** a kárpátaljai magyarság problémáival foglalkozó irodalmi publicisztikái kapcsán **Lengyel Tamás** így vall a szerzőről**:** *„kiváló elemző elme, akinél én az értekező műfajt, esszéit, cikkeit, naplóját gondolom a legizgalmasabbnak."*[475]

Ehhez a nemzedékhez tartozik a beregszászi származású **Finta Éva**[476] költő, aki 1990-ben települt Magyarországra családegyesítési céllal. Még ebben az évben a Magyar Írószövetség több író- és költőtársával együtt rendkívüli tagjává fogadta, a későbbiekben a szervezet rendes tagja lett. Sárospatakon él és alkot, tanít a helyi főiskolán, elmélyült Sáfáry-kutató. Ettől függetlenül irodalmi-kulturális életünkben, főleg **Horváth Anna** képzőművész kultuszának ápolásában aktívan részt vesz, az *Együtt* szerzői körébe tartozik. Legutóbbi verseskötete is Ungváron, az *Intermix Kiadónál* látott napvilágot 2013-ban. **Pécsi Györgyi** szerint *Szapphó a szirten* című kötetének anyaga részben szerves folytatása eddigi költészetének, másrészt viszont annak *„igen erőteljes megújulása, s egyúttal kiteljesedése"* – olvasható a kötet borítóján lévő ajánló szövegrészben. A hagyományokat is kedvelő szerző legutóbbi kötete a görög verselési formákat keltette életre. Gyökereit, amelyek Beregszászhoz, Kárpátaljához kötik, nem szakította el, de lírájában kezdettől fogva egyetemességre törekszik.

A műkritikusok a fentebb említetteken kívül jelentős és ígéretes alkotónak tartják **Bakos Kis Károly** költőt, **Berniczky Éva, Brenzovics Marianna, Bartha Gusztáv** és **Lengyel János** prózaírót. A fiatalabb költőgeneráció közül feljövőben van **Lőrincz P. Gabriella**, aki többször szerepelt költeményeivel a Budapesten kiadott *Az év versei* című gyűjteményben is.

---

[475] Lásd: LENGYEL János interjúját *„…Önerőből maradtam senki"* címmel Lengyel Tamással. In: LENGYEL János: *Halott ember karácsonya*. Interjúk. Ungvár-Budapest, 2009., 156 oldal.
Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=216
Tárolt változat: http://mek.oszk.hu/11000/11010/11010.pdf

[476] FINTA Éva: *Vállalkozás az örömre* (versek; Kárpáti Igaz Szó, Uzshorod, 1979.), *Idő – korongon* (versek, Kárpáti Kiadó, Uzsgorod, 1987.), *A lét dicsérete* (versek, Hatodik Síp Könyvek, Bp.-Ungvár, 1991.), *Párkák* (verses színmű 3 önálló részben. Galéria Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.), *Földközelben* (versek, Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 1993.), *Vissza a vízöntőbe* (versek). Széphalom Könyvműhely, Bp., 2007., *Szapphó a szirten* (versek). Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010., Örök partok. Versek (1990-2009). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2013.

A szépirodalom mellett a szakirodalmat művelők közül ismertté vált **Beregszászi Anikó** és **Csernicskó István** nyelvész. A szociográfia, tájkutatás, honismeret és demográfia területén **Dupka György, Horváth Sándor, Czébely Lajos, Csatáry György, Molnár D. István, Molnár D. Erzsébet, Zubánics László** jeleskedik. Az irodalomtörténet és -kritika műfajában **Gortvay Erzsébet, Penckófer János, Balla D. Károly;** újabban **Csordás László** alkotott eddig maradandó, magas színvonalon megírt tanulmányokat. Jelentős a vidék magyar újságíróinak a száma, akik közül többen szépírással is foglalkoznak.

A kárpátaljai magyar irodalom II. világháborút követő alkotó nemzedékeinek tagjai különböző irodalmi körök, stúdiók, alkotóközösségek műhelyeiben kezdte el tevékenységét elszakítva az egyetemes magyar irodalomtól. A szovjet ideológia terhe alatt részben megalkuvóvá vált, illetve nyíltan vagy burkoltan vívta szélmalomharcát a szocialista ideológia frontharcosaival szemben, és törekedett a provincializmusból, a szellemi nyomorgatásból való kitörésre. A jövő irodalomtörténészeire hárul a feladat, hogy kielemezzék a több évtizedes történéseket, az idő örvényében hullámzó alkotókat és műveiket.

2.2. Kovács Vilmos Irodalmi Társaság: az új írógeneráció szellemi műhelye

Az *Együtt* folyóirat köré tömörült fiatal irodalmárok, akik az együttgondolkodást, a rendszeres műhelymunkát, a folytonosságot igényelték, **Csordás László** fiatal irodalomtörténész kezdeményezésére 2014 tavaszán megalapították a *Kovács Vilmos Irodalmi Társaságot* (rövidítve: *KVIT*). Ez a testület a kárpátaljai magyar kultúra megőrzésének, erősödésének érdekében jött létre, valamint a helyi irodalmi, művészeti élet fellendítését, régiónkban működő kulturális szervezetekkel való kapcsolattartást, nemzeti értékeink ápolását és gyarapítását, vidékünk irodalmi és művészeti értékeinek megújítását, a fiatal pályakezdők kibontakozását segíti elő. Már alakulásuk előtt, 2013-ban bekapcsolódtak a vidék kulturális vérkeringésébe, irodalmi életébe. Ide sorolható az irodalmi rendezvények, programok szervezése és lebonyolítása, jelenlétük a partnerszervezetek (*MÉKK, KMMI, ArtTisza* stb.) által szervezett rendezvényeken.

A fiatal tollforgatókban tudatosult a felismerés, miszerint a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* székhelye, a beregszászi *Európa–Magyar Ház* a

vidék mérvadó irodalmi, kulturális centrumává nőtte ki magát, és otthont ad összejöveteleiknek. 2008-tól ebben az impozáns és tágas épületben működik az *Együtt* folyóirat szerkesztősége is, ahol **Vári Fábián László** elnök-főszerkesztő a szerkesztőségi fogadóórákon pályakezdő fiataloknak is ad tanácsokat. Többek között itt tartottak szakmai beszélgetéseket a folyóirat, a tehetséggondozási program, irodalmi pályázatok, műelemzések és más témák kapcsán. Az egyik ilyen összejövetelen a jelenlévők – **Csordás László**, **Lőrincz P. Gabriella**, **Kovács Eleonóra**, **Gálfi Dezső**, **Marcsák Gergely**, **Pák Diána**, **Shrek Tímea**, **Pusztai-Tárczy Beatrix**, **Kurmai-Ráti Szilvia**, Ámorth Angelika – körében merült fel az ötlet, miszerint a fiatal pályakezdő tollforgatókat egy csokorba kellene gyűjteni. A társasághoz később **Bakos Kiss Károly** mellett csatlakozott **Kertész Dávid**, **Horváth Attila**, **Csornyij Dávid**, **Ráti Emese**, **Pógyor Adrián** és **Pógyor Levente**, akik az *Együtt* folyóirat *Szárnypróba* rovatában debütáltak.

A *Kovács Vilmos Irodalmi Társaság* tagjai **Csordás Lászlót**, az *Együtt* olvasószerkesztőjét elnökké, **Vári Fábián Lászlót** tiszteletbeli elnökké választották, akik azóta gazdag tematikájú műhelybeszélgetéseket, szövegelemzéseket folytattak a pályakezdő fiatalokkal. **Csordás László** a 2014-es *Tokaji Írótáborban* az *Együtt* folyóirat bemutatkozó estjén így számolt be irodalmi életünk eme rendkívüli eseményéről: *„2014-től ezek a fiatalok, akiket megjelentettünk a Szárnypróba rovatban, egy közösséget hoztak létre (...) Ezzel is alátámasztva a hagyomány folytonosságát, lehetőségét, illetve valamilyen újítási szándékot. Nemzedék – mint irodalomtörténeti kategória – a kárpátaljai magyar irodalomban a Forrás után még nem igazán jelentkezett. 2007-ben volt egy próbálkozás: Kovács Gábor szerkesztésében megjelent az Új Vetés, a pályakezdő fiatalok antológiája, amely ugyan nemzedéki fellépéssel szeretett volna élni, de maga a narratíva sem jött létre, ugyanis semmilyen értelmező írás nem jelent meg, amely a nemzedéki létre kérdezett volna rá. Hogy az antológiában megjelenő írások mitől tartoznak eggyé, mitől többek, mint egy-egy írás külön-külön?! 2013-ban megjelent egy másik próbálkozás, a Szárnypróba, amelyben számba vettük az eddigi próbálkozásokat, azután a fiatalok körében próbáltunk meg kialakítani egy egységes narratívát, amit vagy elfogadtak, vagy tagadtak. Ez az antológia működőképesnek bizonyult minden hibájának ellenére és minden egyenetlenségének ellenére. És ezekből az alkotókból alakult meg később a KVIT...”*[477] A jelen sorok írója szintén részt vett a folyóiratbemutatón,

[477] Lásd: *Tokaji esték II. Bemutatkozik az Együtt folyóirat*. Csordás László előadása. In: A Tokaji Írótábor tanácskozásai 2014, 233-234. old.

felszólalásában megerősítette, hogy a *Szárnypróba*-raj jelentkezése rácáfolt ama rosszakaratúak jóslataira, akik a folyóirat „meghalását" jelezték. Hogy a mi nemzedékünk után (Vári Fábián Lászlóra, Nagy Zoltán Mihályra és másokra gondolva) meg fog halni az irodalmi élet is, nem lesz utánpótlás. Az idő mostani állása mást mutat. Vagyis a fiatalok jelentkezésével *„a kárpátaljai magyar irodalmi élet él és élni fog."*[478]

A társaság tagjai 2014. szeptember 26-án a beregszászi *Európa–Magyar Házban* találkoztak a *Magyar Művészeti Akadémia (MMA)* Irodalmi Tagozatának Kárpátalján tartózkodó tagjaival, ahol **Lőrincz P. Gabriella**, **Shrek Tímea** és **Pusztai-Tárczy Beatrix** felolvastak írásaikból. Tevékenységük köre egyre kiterjedtebb lett. **Csordás László**, **Marcsák Gergely**, **Kertész Dávid**, **Pógyor Adrián**, **Gálfi Dezső**, **Kovács Eleonóra**, Ámorth Angelika, **Pák Diána**, **Ráti Emese**, **Shrek Tímea** és **Pusztai-Tárczy Beatrix Dupka György,**[479] a MÉKK elnöke meghívására részt vettek a 2014. október 8-12. közt megrendezett *VIII. Együtt-írótáborban* és az *Irodalmi Karaván Kárpátalján* rendezvénysorozatban, amelynek „főhadiszállása" Tiszabökény volt. A kirajzások eredménye: 17 helyszínen (Tiszabökény, Péterfalva, Tivadarfalu, Nagypalád, Nagyszőlős, Karácsfalva, Beregszász, Nagybereg, Munkács, Ungvár, Téglás, Visk, Técső stb.) tartottak felolvasást, rendhagyó irodalmi órát, író-olvasó találkozót. Ezek a fiatalok azóta az évente megrendezett tiszabökényi írótábor törzsvendégei.

2015-ben **Zubánics Lászlónak**, a *KMMI* elnökének és **Dupka György** ügyvezető igazgatónak köszönhetően a *KVIT* saját helyiséget kapott az *Európa–Magyar Ház* legalsó szintjén, jól felszerelt könyvtárral és irodával, ahol már fogadni tudták a magyarországi, erdélyi, délvidéki és felvidéki irodalmi élet prominens tagjait, szépirodalmi kiadványok szerkesztőit, különböző intézmények munkatársait, akikkel szakmai kapcsolatban állnak. A *KVIT*-tagok túlnyomó többsége már diplomás (tanár, egyetemi oktató, újságíró stb.), illetve diplomaszerzés előtt álló főiskolás és egyetemista, vagy valamelyik anyaországi egyetem doktori iskolájának (abszolvált) PhD-hallgatója.

Testületileg bekapcsolódtak a *MÉKK* és a *KMMI* által felkarolt beregsomi *Sütő Kálmán- és Kecskés Béla-szavalóversenybe*, az elhangzott szavalatokat zsűritagként értékelik. Ott vannak a magyar kultúra napja alkalmából megrendezésre kerülő beregszászi értelmiségi fórumokon, a magyar

[478] Lásd: *Tokaji esték II. Bemutatkozik az Együtt folyóirat.* Dupka György előadása. Uo., 236. old.
[479] E sorok írója szintén a KVIT tiszteletbeli tagja.

költészet eredeti ötleteikkel megtűzdelt napján, és számos más irodalmi, kulturális, képzőművészeti, közéleti jellegű megmozduláson.

Az internet, illetve a korszerű kommunikációs eszközök alapos ismeretének birtokában megannyi csapatépítő programban vesznek részt. A Netnemzedék tehetséges képviselői ők, akik egyben saját weboldalt is működtető, net-jegyzeteket, naplókat is író bloggerek, otthonosan szörföznek a „net-univerzumban." Azonban a realitások talajához is kötődnek, például tehetséggondozó pályázatokat hirdetnek vers, próza, műfordítás és egyéb kategóriákban, pályaműveket értékelnek, helyezetteket jutalmaznak.[480]

Az *Együtt* továbbra is fórumot biztosít *„az újonnan jelentkező fiataloknak, akik kipróbálhatják tehetségüket, egyben a jövőt is szolgálják, és ha tízből kettő megmarad a pályán, kettő továbbra is tudja bizonyítani a tehetségét, rátermettségét, akkor azt hiszem, hogy a kárpátaljai magyar irodalom nyer ezzel az üggyel."*[481]

3. Könyvkiadás, könyvterjesztés 1991–2016

3.1. Kárpáti Kiadó (1991–)

Az 1945-től fennálló ungvári *Kárpáti Kiadót* a rendszerváltozás a csőd szélére juttatta. 1991-től a kiadó már szépirodalmi könyveket egyre ritkábban jelentetett meg. A magyar szerkesztőséget a megszűnéséig **Fejes János** vezette két munkatárssal, **Dupka György** szerkesztővel és **Tirkánics Gabriella** segédszerkesztővel.

1994 után a *Kárpáti Kiadó* élére ukrán nacionalista beállítottságú vezető került, aki teljesen leépítette a magyar szerkesztőséget, végül a kárpátaljai magyar szervezetek tiltakozásának köszönhetően 2000-től – az ukrán állam támogatásával – újra beindult a magyar könyvek esetenkénti kiadása.

3.2. Oszvita Tankönyvkiadó

A másik állami intézmény az ungvári *Oszvita Tankönyvkiadó* (1991 előtt *Ragyanszka Skola Tankönyvkiadó*, amely 1946-ban alakult, a függetlenné vált Ukrajnában a Lviv–Szvit Kiadó ungvári szerkesztősége) vezetője szinte megalakulásától **Ivaskovics Mihály** volt, halála után **Varga Béla** váltot-

[480] Lásd a KVIT-honlapot: http://kvit.hu/kvit-tortenet/

[481] Lásd: *Tokaji esték II. Bemutakozik az Együtt folyóirat.* Vári Fábián László felszólalása. In: A Tokaji Írótábor tanácskozásai 2014, 232. old.

ta fel. A magyar iskolákat kezdettől fogva ez a kiadó látja el tankönyvekkel. Korábban évente 25–30 féle tankönyvet, módszertani kiadványt jelentetett meg mintegy 80 ezer példányban. Így jött létre a helyi pedagógiai irodalom, amelyet a magyar iskolák részére előirányzott sajátos állami tanterv tett szükségessé. Kezdetben ez a kiadó vállalta a kötelező iskolai olvasmányok kiadását is a magyar iskolák tanulóinak. Az évek folyamán egyre bővült a magyar tankönyvírók tábora.[482]

Az évtizedek folyamán a szerkesztőség mellett kialakult egy fordítói csoport, amelynek tagjai az egységes országos tanterv alapján megírt, az egész országban érvényes ukrán (öt évtizeden át orosz) tankönyveket (fizika, matematika, mértan, számtan, algebra, vegytan, történelem, biológia stb.) ültetik át magyar nyelvre.[483]

1999–2005-ben a szerkesztőség válságos éveket élt át. Magyar civilszervezetek nyomására a későbbiekben a helyzet sokat javult, folyamatosan jelennek meg a tankönyvek.

3.3. Galéria Kiadó

(Galéria Kisvállalat Kiadója, később *Galéria–Écriture*). Az állami könyvkiadás válságát tapasztalva a kárpátaljai szerkesztők közül néhányan beindították a magánkönyvkiadást magyarországi alapítványok támogatásával.

A magánkönyvkiadás úttörői közül **Balla D. Károly** a rendszerváltás után, 1992 januárjában *Galéria*[484] néven (1994-től 1995-ig *Galéria-Ecriture*) elsőként szervezett magánkönyvkiadót Ungváron. Alapítói: **Balla D. Károly** (főszerkesztő, kiadóvezető) és **Vereckey Béla** (igazgató). 1995-ig a javarészt festőművészek alapította *Galéria Kisvállalaton* belül, majd közel két éven át a **Balla D. Károly** alapította *Galéria-Ecriture Magánvállalat* keretében működött. A kiadó főállású szerkesztői voltak: **Berniczky Éva** és **Nagy Zoltán Mihály**.

Ennél a kiadónál több mint 30 könyv jelent meg. Ezzel a teljesítménnyel beírta nevét a kárpátaljai magyar irodalom történetébe. A *Galéria Könyvtár*[485] *sorozatban*, majd az *UngBereg Alapítvány* gondozásában önálló könyvalakban

[482] Ismertebb tankönyvírók: Drávay Gizella, Csengeri Dezső, Balla László, Gortvay Erzsébet, Kótyuk István, Szalai Borbála, Vladimir Piroska, Ónody Géza, Bagu Balázs, Punykó Mária, Horváth Katalin és mások.
[483] Ismertebb tankönyvfordítók: Ivaskovics Mihály, Perduk Zoltán, Perduk János, Kótyuk Istvánné, özv. Kulin Zoltánné, Debreceni Mihály, Jánki Endre, Varga Béla, Sterr Attila és mások.
[484] Forrás: *A Galéria Kiadó működése*. In:http://szamizdat.balla.biz/
[485] *A Galéria Kiadó fontosabb könyveiből* 1993–1995. In: https://ungparty.wordpress.com/author/ungparty/

kiadta **Sütő Kálmán**, **Kecskés Béla**, **Balog Sándor**, **Balla László**, **Balla D. Károly**, **Berniczky Éva**, **Horváth Sándor**, **Id. Balog Sándor**, **Kőszeghy Elemér**, **Finta Éva**, **Bartha Gusztáv**, **Cséka György**, **Pócs István** és mások műveit. Összeállításában mintegy félszász kárpátaljai szerzőt felvonultató antológiák, gyűjtemények jelentek meg.[486] Nagy visszhangot váltott ki a **Bendász**-szerzőpáros (apa és fia) monográfiája, amely a GULÁG-táborokba hurcolt görögkatolikus papok, egyházi személyek kálváriáját mutatta be.[487]

Balla D. Károly nevéhez fűződik az 1992-ben megrendezett *magyar könyvvásár*, amely néhány év alatt több száz látogatót vonzó és tucatnyi könyves műhely részvételével zajló jelentős kulturális eseménnyé nőtte ki magát. 1996-ban átadta a rendezés jogát.

Magánkiadója 1992–1995 között három folyóiratot (*Pánsíp, Irka, Közoktatás*) adott ki. 1996. január 1-jén megszüntette a kiadót, amelynek bizonyos tevékenységi köreit az 1995-ben alapított *UngBereg Irodalmi és Művelődési Alapítvány* vette át, illetve a *Pánsíp* szerkesztősége vitte tovább.

A leginkább kiadóként, könyvterjesztőként és kulturális szolgáltatóként működő *UngBereg Alapítvány* – az itt publikáló kárpátaljai szerzők sajnálatára – 2002-ben beszüntette működését, a *Pánsíp* szerkesztőségének intézményi-jogi keretei is megszűntek, így működése gyakorlatilag **Balla D. Károly** szerkesztői magántevékenységére korlátozódott: 2000-től a lap nyomtatásban már nem jelent meg, internetes folyóiratként működött.

2002-ben **Balla D. Károly** felfüggesztette az Alapítvány működését is, amely hivatalosan 2004-ben szűnt meg.

3.4. Mandátum, Új Mandátum Kiadó, Hatodik Síp Alapítvány

1991-ben a Hatodik Síp Alapítvány (más néven Mandátum Kiadó) a Hatodik Síp Könyvek sorozat beindításával (egyben a Hatodik Síp kiadója is) az állami könyvkiadás monopóliumát azzal törte meg, hogy „az ungvári szerkesztőség gondozásában, ungvári nyomdai előállítással és kárpátaljai szerkesztésben, majd terjesztésben – ám budapesti kiadói háttérrel! – kezdetét vette az első darabjainak a kiadása. Ez óriási inspirációt adott nem csupán az

[486] *Ötágú síp*. Kiadja az Illyés Gyula Magyar Irodalmi Klub. Ungvár: Galéria Kiadó,1992., *Mezsgyén állva*. Szerk.: BALLA D. Károly. Galéria Kiadó, Ungvár–Budapest 1993, 1999; *Razzia*. Ifjúsági antológia, (szerk.: PÓCS István. 1993, 104. old.); *Töredék Hazácska*. Szerk.: BERNICZKY Éva. Galéria-Écriture, Ungvár–Budapest,1994; *Száz szomorú szonett*. Kárpátaljai magyar költők tizennégysorosai az ezredvég küszöbén. Szerk.: BERNICZKY Éva. Pallas–UngBereg, 1998; FÜZESI Magda–BERNICZKY Éva–BALLA D. Károly: *Reggel madár, délben kötél*. Pánsíp–UngBereg, Ungvár–Budapest.

[487] BENDÁSZ István–BENDÁSZ Dániel: *Helytállás és tanúságtétel*. Galéria-Écriture, Ungvár–Budapest, 1994.

itt élő alkotóknak, hanem egyszersmind előkészítette a helyi magánkiadók alakulását."[488]

1989–1999 között jelentős könyvkiadóként működött, sorozatában 37 könyv látott napvilágot. Köztük voltak a jelentősebb kárpátaljai szerzők művei is: **Nagy Zoltán Mihály**, **Finta Éva**, **Vári Fábián László**, **Balla D. Károly**, **Botlik József**, **Dupka György**, **Kovács Vilmos**, **Móricz Kálmán**, **Pálóczi Horváth Lajos**, **Penckófer János**, **Sáfáry László**, **Szöllősy Tibor**, **Tamás Mihály**, **Csatáry György** stb. munkái.[489] Különösen értékesek voltak Kárpátalja néprajzával és történelmével foglalkozó tanulmánykötetei.[490]

Nagy Zoltán Mihály a *Hatodik Síp* munkatársaként eltöltött 3 év legjelentősebb hozadékának tartja, hogy *„sikerült elkészülnöm A sátán fattya sokadik (egészen pontosan negyedik) változatával, amely aztán 1991 őszén jelent meg a Hatodik Síp Könyvek című sorozat első darabjaként. Biztos vagyok abban, hogy építőmunkásként képtelen lettem volna megírni, befejezni. Az új munkámból eredő körülmények közt akár naponta elővehettem, csiszolgathattam. Egész fejezeteket írtam át. Sem előtte, sem utána nem volt ehhez hasonló zavartalan alkalmam az íráshoz."*[491]

Balla D. Károly 1993-as kiválását követően a **Hatodik Síp Alapítvány** a **Németh István** vezette budapesti Új Mandátum Könyvkiadóval és a beregszászi bejegyzésű, **Penckófer János** vezette *Mandátum Kiadóval* közreműködve több időszaki kiadványt is megjelentetett (*Hatodik Síp, Emberhalász, Kisebbségkutatás*). Az Új Mandátum 1999 után már nem adott ki a beregszászi beszűntetett műhellyel közösen könyveket.[492]

---

[488] Forrás: *A Hatodik Síp Alapítvány kiadványai*. In: http://szamizdat.balla.biz/

[489] Fontosabb könyvcímek: NAGY ZOLTÁN Mihály: *A sátán fattya*, 1991; *Tölgyek alkonya,* 1996., FINTA Éva: *A lét dicsérete,* 1991., VÁRI FÁBIÁN László *Kivont kardok közt,*1991); BALLA D. Károly: *Hóban és homokon,* 1991., BOTLIK József–DUPKA György: *Ez hát a hon…* 1991 *EXTRA HUNGARIAM*. Antológia, 1992; S. BENEDEK ANDRÁS: *Régi versek*, 1995; *A megmaradás esélyei* Tanulmánygyűjtemény, 1996., BERNICZKY Éva: *Fejezetek az üvegházból*. Mese, 1999.; CZÉBELY Lajos *Évszakok ösvényein*. Versek. *Napló 1976–1989,* 1996; DALMAY Árpád (szerk.): *Beregszász és környéke. Andruskó Károly fametszetei,* 1997; FODOR Géza *Fenyvesek árnyékában*. Versek, 1997; FINTA Éva*: A lét dicsérete*. Versek, 1991; FÜZESI Magda: *Táj gesztenyékkel*. Versek, 1998, KOVÁCS Vilmos: *Folytatás*. Versek, 1993; MÓRICZ Kálmán: *Nagydobrony*. Falumonográfia, 1993; PÁLÓCZI Horváth Lajos*: Két világ határán*. Regény, 1993, PENCKÓFER János: *Mert*. Versek, 1993; *Marad a part,* a víz. Versek, 1997; SÁFÁRY László *Hómezőkelőtt*. Versek, 1995; SZÖLLŐSY Tibor*: A kígyó önmagába mar*. Regény, 1999; TAMÁS Mihály: *Szép Angéla háza és más történetek*. Novellák, 1994; CSATÁRY György: *Zorja-Hajnal*. (Kárpátaljai Tudományos Társaság, 1995 stb.

[490] P. PUNYKÓ Mária (szerk.): *Tűzoltó nagymadár* (beregújfalusi népmesék és mondák), 1995; *„Szem látta, szív hánta…"* (néprajzi és honismereti írások), 1996; *„Hét kereszt alatt felkelek…"* (néprajzi írások), 1997; *„Madarak voltunk"* (néprajzi írások) stb.

[491] NAGY ZOLTÁN Mihály: *Én is fújtam a sípot…* In: Tízévkönyv, 23. old.

[492] Forrás: *A Hatodik Síp Alapítvány kiadványai*. In: http://szamizdat.balla.biz/

3.5. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség

1992–2001 között tucatnyi helyi szerző (**Kovács Vilmos**, **Füzesi Magda**, **Horváth Sándor**, **Tárczy Andor** és mások)[493] könyvének megjelentetésére vállalkozott az eleinte Tárogató című szatirikus orgánum kiadását elindító Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség. Felelős vezetője **Ivaskovics József** zeneszerző, szerkesztői: **Tárczy Andor** és **Palkó István**. Főleg a zeneművészettel kapcsolatos gyűjtemények kiadására szakosodtak (**Márton István**, **Ivaskovics József** zenei művei).[494] Az említett szatirikus lapon kívül 1992–2004 közt kiadták a magyar fiataloknak szánt Bóbita című gyermek- és ifjúsági magazint is (Bóbita-Füzetek). Főleg az iskolákban terjesztették, innen a KMPSZ egyre népszerűbbé váló Irka című gyermeklapja szorította ki.

A szintén általuk kiadott, gazdag képanyagot is tartalmazó, a történelmi egyházak (római katolikus, görögkatolikus és református) templomairól készült honismereti albumok művelődés- és vallástörténeti értéket képviselnek.[495] Magyarországi alapítványok támogatásával több mint 20 kiadványt rendeztek sajtó alá. A *Tárogató Kiadót* 1998-ban hivatalosan megszüntették. A továbbiakban az **Ivaskovics József** által 1998. október 2-án alapított és bejegyzett Kárpátaljai Magyar Egyházi Kulturális Újjászületési Zene- és Képzőművészeti C*redo Alapítvány*[496] (ismertebb nevén: *Credo Alapítvány)* lett a kortárs magyar zeneművészet képviselője, és a versénekló és népzenei ha-

[493] FÜZESI Magda: *Mosolykérő*. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1995.
KOVÁCS Vilmos: *A kis kakas gyémánt félkrajcárja*. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1995.
TÁRCZY Andor:*Tegnapután*. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1995.
HORVÁTH Sándor:*Kishaza*. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1995.
KIRÁLY BENEDEK Lőrinc:*A szerelmes tücsök és társai*. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1998.
TÁRCZY Andor: *Kalandozások elkurnában*. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1998.

[494] *Zenés versgyűjtemény*. Szerk.: TÁRCZY Andor. Tárogató Kiadó,Ungvár–Dunaszerdahely, 1992.
Ének két hangra. Kárpátaljai magyar költők megzenésített versei. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1995.
MÁRTON István: *Megy a Tiszán, megy egy csónak*. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1995.
MÁRTON István: A *kicsi madárka*. Népdalfeldolgozások. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség,Ungvár, 1996.
MÁRTON István: *Missa*. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár,1998.
IVASKOVICS József: *Rigók , rügyek, ibolyák*. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1996.
IVASKOVICS József–TÓTH Lajos:*Ének a porban*. Tárogató Kiadó,Ungvár, 1999.

[495] *Római katolikus templomok*. Kárpátalja templomai. Összeállítók: PALKÓ István–IVASKOVICS József–TÁRCZY Andor. Fényképezte: KOHÁN László. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség, Ungvár, 1997.
Kárpátaljai református templomok. Összeállítók: IVASKOVICS József–PALKÓ István–KOHÁN László. Fényképezte: SZIROHMAN Mihály. Tárogató Kiadó, Ungvár, 2000.
Görög katolikus templomok. Kárpátalja templomai (ukrán és magyar nyelven). Összeállítók: IVASKOVICS József–SZIROHMAN Mihály–PALKÓ István–KOHÁN László. Fényképezte: SZIROHMAN Mihály. Tárogató Kiadó, Ungvár, 1998–2001.

[496] Lásd a Credo Alapítvány honlapját: http://credo.def.hu/fooldalCA.htm

gyományokat is népszerűsítő mozgalom generátora, CD-lemezek, könyvek[497] kiadója, illetve hangstúdiót működtetett.

3.6. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ)

A *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség* 1996-tól szintén kiadói tevékenységet vállalt. A kilencvenes évek második felében Nagyszőlősön *Ugocsa Print* néven, magyarországi kormánytámogatással közös lap- és könyvnyomdát hozott létre, amelynek felelős vezetője a beszüntetéséig **Milován Sándor**, a KMKSZ alelnöke volt.

Az *Ugocsa Print* nyomdán kívül azóta az ungvári *Patent Rt. Nyomda* és a **Kovács Dezső** által alapított *PoliPrint* magán kisnyomda, *Grandzsa Kft.*,valamint a *Zakarpattya Kiadó és Nyomda* biztosít lehetőséget az újabb könyvek nyomtatására.

A *KMKSZ* kiadója eddig több mint 60 különböző tematikájú (történelem, művelődéstörténet, egyháztörténet, politika, politológia, kisebbségi jog, néprajz, népművészet, oktatás stb.) kiadványt jelentetett meg.[498] Az 1996–2014 közötti időszakban kiadott könyvek között néhány kárpátaljai szerző szépirodalmi műve, esszéje, tanulmánya is olvasható.[499] Az ezredforduló után – a KMPSZ és az ungvári tankönyvkiadó közreműködésével – elektronikus könyvekkel (tankönyvek, módszertani anyagok) bővítette a profilját. Az elemi, az általános és a középiskolák számára a kijevi oktatási minisztérium által jóváhagyott és a lembergi *Szvit* kiadónál papíralapon megjelentetett tankönyvek magyarra fordított változatait digitalizálták. A *„tankönyvtárat”* mindenki számára elérhetővé, letölthetővé tették.[500]

---

[497] IVASKOVICS József–TÓTH Lajos: *Gyertyaláng.* Megzenésített versek. Credo Alapítvány–Intermix Kiadó, Ungvár, 2003.

[498] A *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség kiadványai*. In: KMKSZ honlapja, http://kmksz.com.ua/kiadvanyok/

[499] KRÜZSELY Erzsébet: *Titkok keresése*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1996.
KOVÁCS Vilmos:*Kik voltak…?* Nyelv- és őstörténeti írások a honfoglaló magyarság kialakulásáról I-II. Kötet. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1997.
VÁRI FÁBIÁN László: *Világtalan csillag.* Versek és műfordítások. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2001.
BECSKE József:*Indián szívek a kövön*. Versek. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2002.
ÖCSÁK Veronika:*Flóra Szivárványföldön*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2004.
MILOVÁN Sándor:*Kárpátaljai mozaik*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2004.
S. BENEDEK András:*Itthontalanul*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2006.
PAP Ildikó: *Holtunkiglan*. Naplóregény. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2006.
FODOR Géza:*Hamvazó Hold a jávoron*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2006.

[500] A *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség tankönyvtára, elektronikus könyvek.* In: KMKSZ honlapja, http://kmksz.com.ua/mediatar/tankonyvtar/

3.7. Intermix Kiadó

Az 1992. március 26-án alapított Intermix Kiadó (Intermix Kft. ukrán–magyar vegyesvállalat, kárpátaljai alapítója: **Dupka György**) működése az egyik legeredményesebb. Kárpátaljai Magyar Könyvek című sorozatában szépirodalmi, helytörténeti, politikatörténeti, szociográfiai és művelődéstörténeti kiadványok egyaránt megtalálhatók. 2016-tal bezárólag mintegy száz kárpátaljai alkotótól közel 260 könyv jelent meg (az 1992–2016-ban nyomdafestéket látott kiadványok katalógusát lásd a Függelékben). A könyvsorozat induló címei voltak: **Füzesi Magda** Biztató (versek), 1992; **Fodor Géza** Erdőn, mezőn gyertyák (versek), 1992; **Kovács Vilmos** Testamentum (versek), 1992; **Vári Fábián László** Vannak ringó bölcsők (kárpátaljai magyar népballadák) 1992; Kisebbségi ének a beregi rónán (kárpátaljai írók antológiája 1919–1944.), összeállította: **Dupka György**, **Váradi-Sternberg János**, 1992; Sors, megírva (a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának antológiája.), összeállította: **Füzesi Magda**, 1993; Nézz töretlen homlokomra (a Forrás Stúdió versantológiája.), összeállította és az utószót írta: **Fodor Géza**, 1994.

A *Kárpátaljai Magyar Könyvek* sorozat önálló kötetes szerzői:

(költők) **Füzesi Magda, Fodor Géza, Kovács Vilmos, Zselicki József, Kádas Katalin, Simon Menyhért, Balla Teréz, Nagy Zoltán Mihály, Ferenci Tihamér, Becske József Lajos, Bartha Gusztáv, Mester Magdolna, Bakos Kiss Károly, Lőrincz P. Gabriella, Czébely Gabriella, Finta Éva, Czébely Lajos, Kenyeres Mária, Tárczy Andor**;

(prózaírók) **Tárczy Andor, Horváth Sándor, Horváth Anna, Nagy Zoltán Mihály, Schober Ottó, Lengyel János, Kovács Vilmos, Bartha Gusztáv, Papp Ildikó, Weinrauch Katalin, Hájas Csilla**;

(műfordítók) **Kótyuk István, Skrobinec Jurij, Kudla György, Ivan Petrovtsij** és mások;

(a gyermek és ifjúsági irodalom művelői) **Király Benedek Lőrinc, Kincses István, Szalai Borbála, Weinrauch Katalin, Kész Barnabás, Olasz Tímea, Turák Angéla, Kurmai-Ráti Szilvia** és mások;

(memoárok, életrajzok szerzői) **Nagy Jenő, Ortutay Elemér, dr. Répay Jenő, Badzey Pál, Mandrik Erzsébet, Mészáros Sándorné, Danielovics Emmi, Istvánffi Erzsébet, Lusztig Károly, Horváth László, Szalai Borbála** és mások;

(interjúk, riportok szerzői) **Balla Gyula, Kovács Elemér, Horváth Sándor, Lengyel János** és mások;

(irodalomtörténet, esszé, publicisztika) **Gortvay Erzsébet, Keresztyén Balázs, Botlik József, S. Benedek András, Kovács Gábor, Csordás László, Pomogáts Béla, Finta Éva** és mások;

(nyelvészeti írások) **dr. Kótyuk István**;

(építészet, képző- és iparművészet) **Szöllősy Tibor, Ilku Marion József, Tóth Lajos**;

(színház, zene) **Ivaskovics József, Boniszlavszky Tibor, Schober Ottó, Kobulej Emil**;

(oktatás, nevelés) **Bagu Balázs, dr. Árpa István, dr. Deák Ferenc, Orosz Ildikó, Imre Éva, Zubánics László, dr. Spenik Sándor** és mások;

(hitélet, teológia) **Szabó György, Nagy János, Bohán Béla, dr. Ortutay Elemér, Puskás László, Pilipkó Erzsébet**;

(történelem, művelődéstörténet, politika, jog) **Dupka György, S. Benedek András, Botlik József, dr. Szabó László, dr. Csatáry György, dr. Lizanec Péter, M. Takács Lajos, Horváth Sándor, dr. Soós Kálmán, dr. Szöllősy Tibor, dr. Csernicskó István, Szakáll Mihály, Ozsváth Lajos, Riskó Mariann, dr. Veres Jenő, dr. Fatula Mihály, dr. Papp László, Alekszej Korszun, Zubánics László, Bakura Sándor, Kovács Elemér, Kovács Erzsébet, Molnár D. Erzsébet, Tóth Zsuzsanna, Bagu Balázs, dr. Kiss Éva, Kosztyó Gyula, dr. Tóth Mihály, Jaroszlav Lazur, Gajdos István** és mások;

(néprajz, népművészet) **Vári Fábián László, Keresztyén Balázs, Dupka György, György Horváth László, Lajos Mihály, Galgóczy Tibor, Kovács Katalin, Fekete Erzsébet, Bagu Balázs, P. Lator Ilona, Fedák Anita** és mások;

(természetismeret) **Andor György, Úr Sándor, dr. Fodor István, dr. ifj. Fodor István, Kovács Elemér**;

(kézikönyv, évkönyv) **Dupka György, dr. Csubirka Magdolna, Horváth Sándor, Zubánics László, Fuchs Andrea**.

Mint ismeretes, a rendszerváltás óta katasztrofális a helyzet a magyarországi könyvek hivatalos behozatala terén, ugyanis az ukrán vámtörvények előírása miatt akadozik a könyvtárak, iskolák, civil intézmények kötelező példányokkal való ellátása, mert a szállítmányokat közel 50 százalékos vámadóval sújtják. A magyar olvasók nem juthatnak hozzá a legújabb magyarországi kiadványokhoz sem. A könyvtárak magyar napi és heti folyóirat-előfizetését nem biztosítja az ukrán költségvetés.

Az *Intermix*-könyvek kezdettől fogva az *Országos Széchényi Könyvtár* ISBN-számaival jelennek meg. A köteles példányokat (az utóbbi időben

elektronikus változatát is) megjelenés után leadják az OSZK ISBN-osztályára. Korábban a magyar kultuszminisztérium, majd az *Illyés Közalapítvány* vissza nem térítendő támogatásával jelentek meg, 2007-től az eddig megjelent kötetek a *Szülőföld Alap*, majd a *Bethlen Gábor Alap*, a *Nemzeti Kulturális Alap* és a *Magyar Művészeti Akadémia* támogatásának köszönhetően láttak napvilágot. Több fórumon szóvá tettük, hogy *„A mostani magyar könyvkiadás kimondottan a magyar állam támogatása révén tud működni, mivel az ukrán állam egy árva fityinget nem ad. (...) nem szólnak bele, bármilyen könyvet megjelentethetünk, tehát nem cenzúráznak minket, ez a támogatásuk."*[501]

A kiadási pályázatra ajánlott kéziratokat tapasztalt szerkesztők, köztük **Barzsó Tibor** (nemrég elhunyt) szakmai körökben elismert olvasószerkesztő, **Nagy Zoltán Mihály** író, **Csordás László**, az *Együtt* folyóirat olvasószerkesztője lektorálja és állítja össze. A kéziratok gondozásában többek közt **Kövy Márta**, **Szemere Judit** vesz rész. A könyvek tördelését, művészi megformálását kezdetben **Fábián Zoltán** végezte el, manapság **Dupka Zsolt** végzi. Neves kárpátaljai grafikusok illusztrálják kiadványainkat: **Réti János**, **Matl Péter**, **Berecz Margit**, **Turák Angéla**, **Juhász István** és mások.

A *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének* felkérésére kiadónk 1992-től minden évben részt vesz a budapesti Ünnepi Könyvhéten Kiadványaival, amelyek közül a legjobbak felkerülnek az ünnepi könyvheti listára, egyedül képviseli a kárpátaljai magyar könyvkiadást. A könyvbarátok a Kárpátaljai Magyar Könyvkiadók sátrában juthatnak hozzá a legfrissebb kiadványokhoz.

Közös kulturális fejlesztési program keretében együttműködünk a *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségével*, a *Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjával*, a *Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületével*, a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézettel*, Nagyszőlősön az *Ugocsa*, Beregszászban a *Bereg*, Ungváron az *Ung Könyvesbolttal*. Az *Intermix Kiadó* szerzői köréhez tartozik a kárpátaljai alkotók mintegy 95 százaléka.

A megjelent könyvek elektronikus változatát folyamatosan feltöltik a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* honlapjára, a megjelent könyvek bibliográfiája is itt található. (www.kmmi.org.ua).

Az *Intermix*-kiadványok 60–70 százaléka a kárpátaljai települési és iskolai könyvtárakhoz kerül adományként. Különböző iskolai vetélkedőkön a díjazottak könyvjutalomban részesülnek. Könyvsorozatunk kiadványainak megjele-

[501] DUPKA György: *A magyar könyvkiadás helyzetéről*. In: Magyar könyvkiadás munkacsoport. A Tokaji Írótábor tanácskozásai 2010, 108. old.

nésekor író-olvasó találkozókat, irodalmi esteket, könyvbemutatókat tartunk. Az elmúlt tíz év alatt az *Intermix* mérvadó könyvkiadóvá fejlődött Kárpátalján, amely hivatalosan licenzált könyvkiadási engedéllyel rendelkezik.

3.8. Egyéb kiadók

A könyvkiadással nem folyamatosan foglalkozó kiadók közé sorolható a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ), a Kárpátaljai Magyar Cserkész Szövetség (KÁMCSSZ), legújabban pedig a *Kárpátaljai Református Egyházkerület,* a Kárpátaljai Római Katolikus Püspökség, akik szintén részt vettek a Magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium által meghirdetett könyvpályázatokon. A támogatásokból közel 50 könyvet jelentettek meg.

A felsorolt kiadók 1992–2017-ben közel félezer könyvet jelentettek meg több mint százezres példányszámban Kárpátalján. Ezek az intézmények ma már csak magyarországi támogatással működnek.

3.9. Könyvterjesztés

A rendszerváltás után az állami könyvterjesztés megszűnt, felszámolták a könyves üzleteket. A 90-es évek elejétől könyv- és magyarországi remittendalap-terjesztéssel először a *KMKSZ*-en belül **Virág László** foglalkozott, a magyarlakta településeken terjesztői hálózatot épített ki, mivel ez a vállalkozás veszteségessé vált, a 90-es évek végén felszámolta.

A *MÉKK* aktivistái közül **dr. Kovács Elemér** és lánya, **Kovács Katalin** foglalkozik egyedül könyvterjesztéssel a nagyszőlősi *Ugocsa,* a beregszászi *Bereg* és az ungvári *Ung* könyvesboltokban, valamint a Kárpátaljai Sajtóterjesztő kisvállalat kereteiben, akik ma is szélmalomharcot vívnak az ukrán vámosokkal, mert 51%-os vámadóval sújtják a Magyarországról behozott könyveket, remittenda lapokat.

4. Közkönyvtárak

4.1. Kárpátaljai Tudományos Könyvtár Idegen Nyelvű Osztály

Kárpátalján közel száz magyar állománnyal rendelkező könyvtárat tartanak számon, amely a következőképpen oszlik meg: az adatok szerint négy járási és városi könyvtárnak van komolyabb magyar könyvállománya.

A legnagyobb magyar könyv- és folyóirat-gyűjteménnyel a *Kárpátaljai Tudományos Könyvtár Magyar és Idegen Nyelvű Osztálya* rendelkezik. Állománypótló könyveket, folyóiratokat főként a megyei könyvtár, a *Beregszászi Járási Könyvtár*, valamint a felsőoktatási intézmények könyvtárai kapnak. Magyarországról csupán az *Országos Széchenyi Könyvtár* és néhány civil szervezet, alapítvány küld rendszeresen könyveket. Például 1999-ben 1300 példány került át a határon. A falusi könyvtárak csupán személyi kapcsolatok révén jutnak új könyvekhez.

Legutóbb a budapesti *Nemzeti Kulturális Alap* (*NKA)* által beindított *Márai-programnak* köszönhetően vált folyamatossá a fontosabb könyvtárállományok ellátása. A falusi könyvtárak ritkán jutnak könyvutánpótláshoz. A meglévő könyvállomány törzsanyaga a múlt század második feléből származik.

A magyar nyelvű könyvek becsült száma: 12 500. A *Kárpátaljai Tudományos Könyvtár Idegen Nyelvű Osztály* könyvállományának a száma meghaladja a 30 ezret, regisztrált olvasója a 2100-at, az évi látogatottság 60 000 főre tehető. Megjegyzendő, hogy az *Ungvári Nemzeti Egyetem* különböző karain tanuló diákok a leggyakoribb látogatók. Lehetőség nyílt az internethasználatra.

Katasztrofális a helyzet a községi könyvtárakban: nincs fűtés, az épületek felújítására nincs pénz. Egy átlagos kezdő könyvtáros fizetése 4000 forintot sem tesz ki. A sorozatos áramszünetek és árvíz okozta károk miatt több magyar falusi könyvtárat bezártak. Az ukrán vámtörvények előírása miatt akadozik a könyvtárak kötelező példányokkal való ellátása. Külföldi civil szervezetek, magánszemélyek sem tudnak könyvküldeményeket eljuttatni, mert a szállítmányokat komoly vámadóval sújtják. A könyvtárak magyar napi és heti folyóirat-előfizetését nem biztosítja az ukrán költségvetés.

5. A fontosabb magyar képzőművészeti műhelyek

A rendszerváltás után létrejött műhelyek, szervezetek sokaságát a teljesség igénye nélkül, vázlatosan mutatjuk be.[502]

[502] Lásd bővebben: *Magyar Művészet Kárpátalján*. Kultúr- és művészettörténeti vázlat. DUPKA György közreadásában. Kárpátaljai Magyar Könyvek 223. Ungvár-Budapest, 2013., 380. old.
Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=415
Tárolt változat: http://mek.oszk.hu/11400/11492/index.phtml

5.1. Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága

A 80-as évektől egyre több olyan magyar művész jelentkezett, aki a két világháború közötti kárpátaljai képzőművészet hagyományait, Révész-Hollósy-Erdélyi-Boksay örökségét kívánta művészegyesület keretében folytatni. 1990. december 26-án *Révész Imre Társaság* néven képzőművészeti egyesület jött létre. A szellemi műhelyt 14-en alapították: **Benkő György** (Beregszász), **Erfán Ferenc** (Ungvár), **Hidi Endre** (Nagydobrony), **Iván Ambrus** (Ungvár), **Jankovics Mária** (Ungvár), **Keisz Gellért** (Ungvár), **Kolozsvári László** (Szürte), **Magyar Sándor** (Ungvár), **Pálfy István** (Ungvár), **Petky Péter** (Ungvár), **Réti János** (Ungvár), **Szemán Ferenc** (Ungvár), **Tóth Lajos** (Szürte), **Veres Péter** (Beregszász). Megválasztott tisztségviselői: **Tóth Lajos** elnök, **Pálfy István** titkár, **Iván Ambrus** pénztáros. A Társaság Alapszabályát és munkaprogramját a sajtó is leközölte.[503] Az Alapszabály a *Célok és feladatok* cikkelyében többek között nyíltan kimondja, hogy a társaság elősegíti *„a kárpátaljai magyar képzőművészetnek az összefogását (...) az egyetemes magyar művelődésbe történő bekapcsolását, (...) a hagyományok ápolását, (...) a fiatal művésztehetségek támogatását, (...) kapcsolattartást hasonló jellegű magyarországi és külföldi társaságokkal, galériákkal"* stb.

1991-ben az ungvári vármúzeumban rendezték meg első tárlatukat. Ugyanebben az évben nemzetközi alkotótábort szerveztek Nagypaládon és a *Péterfalvai Képtár* mellett. 1993-ban Budapesten az Árkád Galériában mutatkoztak be. Egyéni és csoportos kiállításokon vettek részt többek között Budapesten, Pécsváradon, Pécsett, Mezőkövesden, Karcagon, Hatvanban, Marcaliban, Técsőn, Szegeden, Sárospatakon stb.

A tízéves RIT krónikájában az ezredforduló kiemelt esztendőnek számít a tagok számára, hiszen a magyarországi, lengyelországi galériák kiállítótermei után műveiket tizenegyen (**Erfán Ferenc, Hidi Endre, Iván Ambrus, Kolozsvári László, Őri Mihály, Réti János, Riskó György, Szemán Ferenc „Öcsi", Szocska László, Tóth Lajos** (elnök), **Veres Péter**) bemutatták a Németországban megrendezett *„Expo 2000 – Hannover"* nemzetközi kiállításon is.[504]

A *Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeumban* a 2002. december 11.–2003. január 4. közötti tárlaton 18 RIT-tag (**Balázs István, Benkő György, Be-**

[503] *Kárpátalja,* 1991, II. évf. 3. sz. február. 8. o.

[504] *Expo 2000 – Hannover.* Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága. Szerk.: TÓTH Lajos. (A katalógus szövege magyar és német nyelvű.) Credo Alapítvány, Ungvár, 2000. 2. o.

recz Margit, Erfán Ferenc, Hidi Endre, Iván Ambrus, Jankovics Mária, Kolozsvári László, Hrabár Natália, Magyar László, Matl Péter, Őri Mihály, Réti János, Riskó György, Szemán Ferenc „Öcsi", Szocska László, Tóth Lajos (elnök), **Veres Péter**) mutatkozott be, akik **Riskó György** RIT-alelnök költői meglátása szerint *„mint a Tisza folyik a Dunába, lassan úgy kapcsolódtak bele a kárpátaljai magyar művészek az összmagyar képzőművészeti életbe, az egyetemes magyar kultúra nagy folyamába…"*[505]

Azóta a szakmai körökben ismertté vált alapító művészek közül már jó néhányan örökre eltávoztak. Ennek a csoportosulásnak volt a legjelentősebb alkotója a régió talán legeredetibb művésze, a nemzetközi mércével is értékelhető életművet hátrahagyó, 2004-ben elhunyt **Szemán „Öcsi" Ferenc**.[506] **Riskó György** könyvet írt Szemán „Öcsi" Ferencről.[507] Ma már nincs az élők sorában a szervezetet alapító **Tóth Lajos** festő, grafikus, és a főleg batikjairól ismert **Jankovics Mária**, a beregszászi **Veres Péter,** a viski **Balázs István**, a síkvidék festője, a tiszaújlaki **Kolozsvári László** sem. Hirtelen hunyt el lembergi pártfogójuk **Ilku Marion József,** valamint egykori rajztanáruk, **Balla Pál** is.

2002-től a RIT elnöke **Magyar László** festőművész. Időközben a RIT-tagság befutott művészekkel (**Tóth Róbert, Kopriva Attila, Veres Ágota, Klisza János**) és pályakezdő fiatalokkal is bővült (**Kulin Ágnes, Kalitics Erika, ifj. Hidi Endre**).

2005-ben másfél évtizedes fennállását a *Kárpátaljai Néprajzi Múzeumban* ünnepelte. A kiállításon elhangzott, hogy *„a RIT 15 éve éppen olyan emberpróbáló időszakra esett, amikor világbirodalmak, politikai rendszerek omlottak össze. Ám a művészcsapat együtt maradt, alkot, kiállításokat szervez, könyveket, kiadványokat jelentet meg – s ehhez csak gratulálni lehet."* [508]

2010-ben a húszéves RIT reprezentatív – 22 élő tag – kiállításának helyszíne a *Boksay József Szépművészeti Múzeumban* volt. A jubileumi tárlat kapcsán díszes katalógus jelent meg.[509]

Az iskolateremtő *Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága* és tagjai kapcsolatban állnak a magyarországi és a határon túli magyar művésztársaságokkal. Egyéni és csoportos kiállításokkal jelen vannak az

[505] RISKÓ György: *Beköszöntő.* – In: Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészeti kiállítás. Ungvár, 2002.
[506] Szemán-munkák a KMMI-honlapon: h*ttp://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&* submenu_id=22&id=50&mod=4
[507] RISKÓ György: *Szemán Öcsi Ferenc festőművész*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2003.
[508] P. Zs. *Ünnepelt a Révész Imre Társaság.* – In: *Kárpátaljai Szemle,* 2005. 12. 05. (Képzőművészet). *http://www.karpatszemle.uz.ua/*
[509] NIGRINY Szabolcs: *20 éves a Révész Imre Társaság.* – In: *Kárpáti Igaz Szó,* 2010. 12. 27. *http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=get&id=2268.*

egyetemes magyar képzőművészeti életben. A beregszászi *II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola Gross Arnold* termének gyakori kiállítói.

Művészi megmérettetésként nagyszerű lehetőséget biztosított számukra, hogy a több mint 26 év alatt született alkotásaikat kiállították Magyarországon, Romániában, Szlovákián kívül Németországban, Lengyelországban és Bulgáriában is. Műveik a kijevi galériákba is eljutnak. A RIT-tel foglalkozó sajtóanyag és szakirodalom is bőséges. Kimagasló eredmény az is, hogy a RIT-tagok közül eddig **Tóth Lajos, Magyar László** és **Erfán Ferenc** a *Magyar Művészeti Akadémia* rendes tagja lett. A *Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának* tevékenységét 2006-ban a magyar kormány *Kisebbségekért Díjjal* ismerte el. **Benkő György, Magyar László**,[510] a társaság jelenlegi elnöke, **Hidi Endre**, **Matl Péter, Riskó György**[511] a *Magyar Köztársasági Érdemrend* különböző fokozatait kapták meg elismerésül az elmúlt évek során.

2016-ban a tragikus hirtelenséggel elhunyt **Magyar László** után **Kulin Ágnes** a RIT elnöke és **Kopriva Attila** lett a titkár.

5.2. Bereg Alkotóegyesület

Beregszászban már a rendszerváltás előtt tanítványok sorát nevelte fel **Horváth Anna,** az *Ukrán Képzőművészeti Szövetség* tagja, Ukrajna Érdemes Képzőművésze, a *Magyar Művészeti Akadémia* tagja, **Garanyi József** tájképfestő, az *Ukrán Képzőművészeti Szövetség* tagja. Közéjük tartozott **Ortutay Zsuzsanna** keramikus, **Benkő György, Veres Péter, Kovács Éva, Kádas Katalin** és más festőművészek, grafikusok. Számos belföldi és külföldi kiállításon vett részt beregi szőtteseivel **Prófusz Marianna,** a népművészet mestere. Valójában ők voltak azok a beregvidéki képzőművészek, iparművészek, népművészek, akik 1994 márciusában megalakították a *Bereg Alkotóegyesület*et (hivatalos neve: *A Beregszászi Járás Ipar és Képzőművészeinek „Bereg" Alkotó Egyesülete*), amely hivatalosan is be lett jegyezve Beregszászban.

A szervezetbe tömörült művészcsoport vezetői 1991–2016 között **Kádas Katalin** (Beregszász, 1946. július 16.) festő, grafikus és költő, **Ortutay Zsuzsa** (Beregszász, 1944. május 22.) keramikus, **Prófusz Marianna** szövőmes-

[510] 2016. július 9-én életének 61. Évében Ungváron elhunyt **Magyar László**, a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának elnöke. Lásd: http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kultura/elhunyt-magyar-laszlo-festomuvesz/

[511] **Riskó György** 2014.április 17-én 59 évesen elhunyt. Lásd: http://www.karpataljalap.net/?q=2014/04/17/bucsuzunk-risko-gyorgytol-karpatalja-foszerkesztojetol

ter. 2008-tól a *Bereg Alkotóegyesület* fölött védnökséget vállalt a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet*, honlapján az alkotóegyesület aktív tagjai is bemutatásra kerültek.[512]

2010-ben az alkotóközösség 22 tagjának és két örökös tagjának az *I. Beregi Art Expo* ungvári reprezentatív kiállítását és katalógusának[513] megjelentetését a KMMI és a MÉKK szervezte.[514] Napjainkban is a Beregvidék tevékeny, művészeti közvéleményt formáló, preferált képzőművészeti műhelye.

5.3. ArtTisza művészeti egyesület

Az *ArtTisza művészeti egyesület* 2011 áprilisában alakult Beregszászban, amelynek **Szilágyi Sándor** szobrász az alapító elnöke.[515]

Alapítótagjai szakképzett fiatal Ung- és Beregvidéki grafikusok, festőművészek, fotóművészek, szobrászok: **Baraté Ágnes** festő, **Dobai István** festő, grafikus, **Elek István** fafaragó, **Gergely István** fafaragó, **Gerő Árpád** festő, **Görög Mihály** festő, **Gogola Zoltán** festő, **ifj. Hidi Endre** szobrász, **Imre Ádám** festő, grafikus, **Juhász László** grafikus, **Kalitics Erika** festő, **Lizák Alex** fotográfus, **Molnár Sándor** festő, **Muszka László** grafikus, festő, **Rejplik István** festő, **Simon Tibor** festő, **Szilágyi Sándor** festő, szobrász, **Szimkovits Oxána** hímző, textilművész, **Tokár József** festő **és mások.**

Az egyesület célja az értékteremtés, az önálló alkotói munkák közönség elé tárása. Átfogó módon kívánják az innovatív vagy hagyományos művészeti alkotásokat mind szélesebb körben megismertetni, népszerűsíteni.

Az *ArtTisza egyesület* célkitűzéseinek megfelelően időről időre kiállításokat rendez Ungváron, Beregszászon. Otthonra találtak a beregszászi *Európa–Magyar Házban*, ahol több csoportos és egyéni tárlatot, képzőművészeti fórumot, eszmecserét bonyolítottak le. **Szilágyi Sándor** elnök egyéves évfordulójuk alkalmából azt nyilatkozta a sajtónak többek között, hogy tizenhét taggal kezdték, ma már félszázan vannak, de továbbra is várják soraikba a

---

[512] Lásd: KMMI, Arcképcsarnok. Szerk. FUCHS Andrea. http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14

[513] I. Bereg art expo – 2010.

[514] Kiállítók: **Antonikné Polónyi Katalin, Bakó Olga** szövő, **Baraté Ágnes** festő, **Baraté Irén** szövő, **Bökényi Anna** festő, keramikus, **Czapovics Zsuzsanna** festő, keramikus, **Cserniga Gyula** festő, grafikus, **Dancsné Hidi Tünde** keramikus, **Derceni Viola** szövő, **Gogola Zoltán** festő, **Helj László** festő, grafikus, **Imre Sándor** festő, **Kovácsné Derceni Ibolya** szövő, **Mester Irén és Ohár Katalin** szövő, **Petenkó Nyina** bőrműves, divattervező, **Prófusz Marianna** szövő, **Szakálas Anatolij** fafaragó, festő, **Szakálas Olga** festő, **Veres Ágota** selyemfestő, festő, **Zicherman Sándor** festő, szobrász**, Horváth Anna** szobrász, grafikus, **Garanyi József** festő, grafikus**.**

[515] Honlapja: *http://arttisza.org/*

tehetséges fiatalokat. Szavait idézve: *„Egyesületünkben színes a paletta, hiszen a festőtől a szobrászig, a grafikustól a fotósig minden megtalálható. A művészet összetartó erejét igazolja, hogy egészen fiatal művészek is vannak közöttünk, a legidősebb pedig már túl van a hatvanon."*[516]

5.4. Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület

A *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége* keretén belül 2007. november 6-án alakult meg a *Péterfalvai Képtár*[517] mellett a *Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület,* amely a Munkácsy-évben **Balla Pál** alapító javaslatára vidékünk nagy szülötte, Munkácsy Mihály nevét vette fel. Kilenc alapítója felvállalta a 2007-ben Péterfalván *Tiszaháti Munkácsy Mihály Művésztábor* néven beindult művésztelep hagyományait, és folytatni kívánja a korábban megkezdett tiszaháti plein-aireket, kiállításokat. Az érdekvédelmi szervezet a képzőművészet művelőit stílusmegkötés nélkül tömöríti. Név szerint ide tartozik: **Balla Pál**[518] (örökös tiszteletbeli elnök †), **Fuchs Andrea** (titkár, Ungvár), **Harangozó Miklós**[519] (Salánk), **Homoki Gábor** (Péterfalva), **Klisza János** (társelnök, Ungvár), **Réti János** (társelnök, Ungvár), **Soltész Péter** (társelnök, Ungvár), **Soltész Gabriella** (Ungvár), **Turák Angéla** (Ungvár).

Az előzményekhez tartozik az a sikertörténet is, hogy **Bíró Andor,** az egykori Határőr Agrárcég elnöke még a 80-as években kezdeményezte a jeles művészek közreműködésével (**Balla Pál, Medveczky Miklós**) a *Tiszapéterfalvai Képtár* létrehozását, amely a *György-kastélyban* kapott otthont. A kétszintes épület hét kiállítótermében Kárpátalja festőinek közel 250 műalkotása tekinthető meg, illetve ennyi festmény, grafika, kisplasztika, művészfotó szerepel az állományjegyzékében. A szakértők a *Boksay József Szépművészeti Múzeum* után a *Péterfalvai Képtár* anyagát a legnagyobb kárpátaljai magyar képzőművészeti gyűjteményként tartják nyilván.

Az ezredforduló után az állománygyarapító művésztelep életrehívását **Bíró Andor** és **Balla Pál** ötletgazda indítványára a *Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület* tagjai felkarolták. 2007-től a *Péterfalvai Képtárral* működtetik a *Tiszaháti Munkácsy Mihály Művésztábort.* A képtár pártolóinak

[516] KOVÁCS Elemér: Az ArtTisza Művészeti Egyesület tárlatán. – In: *http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=555*

[517] *http://hu.wikipedia.org/wiki/Tiszapéterfalva*

[518] BALLA Pál munkái a KMMI-honlapon: *http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&* submenu_id=14&arc_id=24

[519] 2014.április 30-án elhunyt Harangozó Miklós. In: http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/elhunyt-harangozo-miklos-salanki-festomuvesz/

és a nyaranta itt alkotó művészek száma egyre nő. A tiszaháti táj ihlette plein-airképeiket kamaratárlatok keretében a helyi közönségnek is bemutatták.

A *Péterfalvai Képtárban* megtekinthetők a *Munkácsy Mihály Alkotótábor* tagjainak, pártoló tagjainak, meghívott vendégművészeinek munkái, amelyek a képtár állományát gazdagították: **Asztalos Éva** grafikus (Ungvár), **Angyalosy Sándor** grafikus, festő (Munkács), **Bálint Lívia** festő (Nagydobrony), **Bartosh József** festő**, Bartosh Tatjana** festő, grafikus (Beregszentmiklós), **Berecz Margit** textilművész, festő, grafikus (Ungvár), **Bilák Marina** festő (Rahó), **Fuchs Andrea** grafikus, fotográfus (Ungvár), **Darabán János** festő (Rahó), **Harangozó Miklós** festő (Salánk), **Homoki Gábor** festő (Péterfalva), **Ivancsó András** festő (Munkács), **Kalitics Erika** festő**, Kolozsvári Katalin** festő (Debrecen), **Kopriva Attila** festő (Munkács), **Kutasi Xénia** festő (Bene), **Klisza János** grafikus**, Klisza Krisztina** festő**, Lőrincz István** fotográfus, **Lőrincz Katalin** keramikus, grafikus (Ungvár), **Magyar Ari** festő (Budapest), **Major Ida** festő (Debrecen), **Matl Péter** grafikus**, Matl Szilárd** festő (Munkács), **Nigriny Edit** grafikus (Ungvár), **Prófusz Marianna** szövő (Beregszász), **Réti János** festő, grafikus**, Soltész Péter** festő**, Soltész Gabriella** festő (Ungvár), **Turák Angéla** festő, grafikus (Ungvár), **Zicherman Sándor** festő, szobrász (Beregszász).

A Tiszaháton kívül Kárpátalja (Bene,[520] Visk) és Magyarország településein is szervezett alkotótábort, egyéni és csoportos kiállítást. Jelen vannak az egyetemes magyar képzőművészeti életben.[521] 2010 januárjában a sárospataki Újbástya rendezvénycentrum galériájában megrendezett kiállításon először vett részt az egyesület öt festőművésze: **Klisza János, Réti János, Soltész Péter, Soltész Gabriella, Fuchs Andrea**. A vándorkiállítás keretében munkáikat Borsod-Abaúj-Zemplén megye településein (Szirmabesenyő), Sajóvámoson az egyesület fotográfusait (**Lőrincz István, Fuchs Andrea** és **Picur Zoltán**) fogadták.[522]A társaság tagjaiból szervezett művészkaraván eljutott az erdélyi Kolozsvárra, a felvidéki Nagyfödémesre és Dunaszerdahelyre, a vajdasági Bácsfeketehegy Művelődési Házába, Zentára, a *Vajdasági Magyar Művelődési Intézetbe*, Muravidékre, a *Lendvai Művelődési Intézetbe,* Budapesten a *Magyarok Házába* stb. A Társaság tevékenységét nagyra értékelte a külhoni és a magyarországi szakmai kritika is. Évente több magyarországi al-

[520] KOVÁCS Erzsébet: *Alkotótábor és kiállítás Benében*. – In: KárpátInfo, 2009. dec. 4. *http://karpatinfo.net/hetilap/kultura/2009/12/04/alkototabor-es-kiallitas-beneben*

[521] NIGRINY Szabolcs: Évösszegzett a Munkácsy Egyesület. – In: Kárpáti Igaz Szó, 2011. 01. 10. *http://kiszo.hhrf.org/?module=news&target=szerzo&id=38*

[522] *Kárpátaljai fotóművészek tárlata*. –In: *http://c.minap.hu/news.php?extend.22854.5*

kotótáborban (Zalaegerszeg több településén, Szatmárcsekén, Sárospatakon stb.) vettek részt.

A Magyar Kultúra Napja alkalmából **Soltész Péter** megkapta a *Hollósy Simon Képzőművészeti Díjat*. **Soltész Péter**en kívül **Matl Péter, Réti János, Klisza János, Nigriny Edit** is átvehette a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) Munkácsy Mihály–emlékplakettjét*.

Az ungvári *Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum* kiállítótermében minden esztendőben a Magyar Kultúra Napja tiszteletére *Carpatica Art Expo* néven hagyományos tárlatra kerül sor.[523] Ilyenkor a művészek munkái megmérettetésre az ukrán/ruszin és magyar szakmai közönség elé kerülnek, a megtekintett munkákat az ukrán és magyar sajtó pozitívan méltatja. A képzőművészeket a MÉKK és a KMMI oklevelével tüntették ki. A tárlatokkal kapcsolatosan több katalógust jelentettek meg.[524] A KMMI digitális galériájában a művészcsoport több tagjának tevékenysége és munkája olvasható és megtekinthető.[525] Az ungvári *Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum* kiállítótermében beregi, ugocsai képzőművészeti napokat is szerveztek, hogy ez által emeljék az ukrán köztudatban is a kárpátaljai képzőművészet rangját.

Az egyesület 2007–2016-ban közel száz egyéni és csoportos tárlatot rendezett.

---

[523] Az eddigi I-VIII. CARPATICA ART EXPO kiállítói az Ungvári Néprajzi és Népi Építészeti Múzeumban a MÉKK szervezésében: **Asztalos Éva**, **Balogh Sándor, Badó Attila** (Ungvár), **Baraté Ágnes** (Mezőkaszony), **Bálint Lívia** (Nagydobrony), **Bartosh József** festő**, Bartosh Tatjana** grafikus, festő (Beregszentmiklós), **Beleny Mihajlo** szobrász, éremművész, grafikus (Ökemence), **Berecz Margit** textilművész, grafikus, festő (Ungvár), **Fényes András** festő (Munkács), **Fuchs Andrea, Habda Vladiszláv** (Ungvár), **Harangozó Miklós** festő (Salánk), **Homoki Gábor** (Péterfalva), **Kalitics Erika** (Munkács), **Klisza János, Klisza Krisztina, Klisza Ilona, Kurucz Adrián** keramikus (Ungvár), **Kutasi Xénia** festő (Bene), **Lőrincz István** fotográfus, **Lőrincz Katalin** keramikus, grafikus (Ungvár), **Matl Péter** (Munkács), **Nigriny Edit** (Ungvár), **Pauk Andrea** (Ungvár), **Prófusz Marianna** szövő (Beregszász), **Puhlik-Beleny Magda** (Ökemence), **Réti János, Sütő Miklós, Prófusz Marianna** szövő (Beregszász),**Soltész Mártin, Soltész Gabriella, Soltész Péter** (Ungvár), **Szkakandij Olga** festő, **Varga Tarzíciusz testvér** ikonfestő (Csepe), **Turák Angéla** (Ungvár) és mások.

[524] Lásd: - *I. Carpatica art expo 2010*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: DUPKA György, FUCHS Andrea, ZUBÁNICS László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2010, 5. o. - *III. Ugocsai napok* – 2010. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: DUPKA György, FUCHS Andrea, ZUBÁNICS László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Péterfalvai Polgármesteri Hivatal. Péterfalva, 2010, 5. o. - *II. Carpatica art expo 2011*. A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület kiállítása. Összeállította: DUPKA György, FUCHS Andrea, ZUBÁNICS László. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár, 2011, 6-7. o.

[525] Lásd: KMMI, Arcképcsarnok. Szerk. FUCHS Andrea. *http://www.kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=14*

5.5. Sevlush Képzőművészeti Egyesület

2009-ben jött létre a *Sevlush Képzőművészeti Egyesület*, amelynek alapító elnöke **Marinics Sándor** grafikus, a Perényi Zsigmond Középiskola tanára. Az egyesület tagjainak inspirációt adott a *Péterfalvai Képtár* felújítása[526] is, ebből az alkalomból a *Sevlush Képzőművészeti Egyesület* 2009. június 21-én önálló tárlattal lépett a nyilvánosság elé. A kiállítók – a salánki **Harangozó Miklós**, a péterfalvai **Gönczy Tivadar** és **Homoki Gábor,** a nagyszőlősi **Kutlán Pál, Kerecsanyin Károly** festők, **Marinics Sándor** grafikus, festő, és a nevetlenfalui **Váradi Éva** keramikus – az állandó tárlat folyamatos bővítéséhez és az időszakos kiállítások megszervezéséhez alkotásaikkal járultak hozzá. A csoport legígéretesebb festőtehetsége a péterfalvai **Homoki Gábor,** a helyi művészeti iskola igazgatója, művésztanára, aki az Ungvári Erdélyi Béla Képzőművészeti Szakközépiskola után a Lembergi Művészeti Akadémiát is elvégezte.[527]

A csoport másik kiemelt megmozdulása 2010. január 22-re, a Magyar Kultúra Napjára esik, amikor a *Sevlush Képzőművészeti Egyesület* és a Nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskola szervezésében a tanintézet nagytermében tartották meg az egyesület tagjainak és a tiszai plein-air résztvevőinek csoportos kiállítását.[528] Nyolc alkotó – **Kutlán Pál, Szilvási Ferenc, Kercsányin Károly, Marinics Sándor, Takács János, Heckó Iván, Szimulik Vlagyimir és Kosztya Valentina** – mutatta be alkotásait. Ezt követte az ötvenéves **Szilvási Ferenc**,[529] majd 2012-ben a hetvenötéves **Harangozó Miklós**[530] önálló tárlata.

2009–20016 között Nagyszőlősön hagyományt teremtettek a csoportos és egyéni kiállításaikból.

5.6. Pro Arte-Munkács

Matl Péter[531] szobrászművész kezdeményezésére a civil szervezet Munkácson 2014-ben alakult azzal a céllal, hogy Kárpátalja építészeti örökségét megőrizze, és tovább gazdagítsa alkotásokkal. Az alapítók között **Bartosh**

[526] HEGEDŰS Csilla: *Megújult a képtár*. – In: *Kárpáti Igaz Szó,* 2010. április 20.
[527] MATUZ István: *Az ugocsai művészet ifjú reménysége*. – In: *Kárpáti Igaz Szó,* 2007. szeptember 15. 20 *http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/070915/gy03.html*
[528] LAJOS Mihály: *Nagyszőlős: ünnepség a Perényiben*. – In: *Kárpátalja,* 2010. január 29. *http://www.karpataljalap.net/2010/01/29/nagyszolos-unnepseg-perenyiben*
[529] Grigora Éva: *A természet szerelmese*. Szilvási Ferenc 50 éves. – In: *Nagyszőlős-vidéki Hírek,* 2010. február 20.
[530] Harangozó Miklós jubileumi tárlata. – In: *http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=567*, Lásd még: Nagyszőlősön is méltatták Harangozó Miklós születésnapját. – In: *http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=562*
[531] Lásd: **Matl Péter**. https://hu.wikipedia.org/wiki/Matl_Péter

József festő, a *Kalhan–A Alapítvány* elnökének neve is szerepel, aki az általa kibérelt beregszentmiklósi *Telegdy–Rákóczi-várkastélyban* szintén teret adott a képzőművészeknek.[532]

A *Pro Arte-Munkács* tagjai, amelynek értékteremtő munkájába **Matl Péter** a fiait is bevonta (pl. **Matl Szilárd** Budapesten tanul a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola Kisképzőjének szobrász szakán), azon fáradoznak, hogy jelenlétükkel bizonyítsák, részesei az egyetemes magyar kultúrának. **Matl Péter** szavait idézve: „*A mai nehéz időkben jeleket állítunk jelenlétünknek*."[533] **Lehoczky Tivadar** egykori házában egy kulturális központot, illetve a kertben egy szoborparkot alakított ki. Szeretné, ha egy művésztelep központjává válna ez a patinás ház és a tágas kert, ahol külföldi művészek is megfordulnának, alkotnának, s ezáltal behoznák a művészetet Kárpátaljára.

2014. október 3. és 12. között megszervezték az *I. Kárpátaljai Kőszobrász Tábort*. A beregszászi járási Borzsován egy hétig négy szobrászművész faragta a környező települések legendáihoz kapcsolódó alkotásokat, melyeket a tábor végén avattak fel. Az alkotótábor **Matl Péter** ötlete alapján jött létre, akinek nem ez volt az első ilyen kezdeményezése. Ugyanis a 2000-es évek elején a munkácsi polgármesteri hivatal támogatásával három alkalommal is szervezett hasonló tábort, művészeti szimpóziumot, amelynek eredményeként Munkács városa három év alatt 28 köztéri szoborral gazdagodott, míg Aknaszlatinán – hasonló keretek között – hét magyar szent szobrát faragták meg a résztvevő művészek. A *Pro Arte-Munkács* megalakulása után átvette ezt a munkát, így az alkotótáborok már rendszeresen jönnek létre a szervezet égisze alatt.

A *Pro Arte* másik nagyobb rendezvénysorozata **Horváth Anna** beregszászi keramikus és iparművész, kárpátaljai képzőművész síremlékének felújítása céljából történt. Kerámia domborműveivel díszített működő síremléke már nagyon rossz állapotba került, ezért egykori tanítványai közül **Matl Péter** munkácsi szobrászművész, valamint **Klucsik Ferenc** sírköves magánvállalkozó vállalták, hogy gránitból elkészítik a síremléket. **Matl Péter** pedig ugyancsak gránitból faragta ki a **Horváth Anna** és szülei sírján látható, mállófélben lévő domborműveinek pontos mását. A munkálatok költségeit saját művek, illetve kárpátaljai képzőművészek alkotásainak felajánlásával és árverésével kívánták előteremteni. Ennek keretében a *Pro Arte* együttműködve a helyi

[532] FEDÁK Anita: *Bartosh József a kastélybérlő.* – *Kárpáti Igaz Szó*, 2005. november 5. *http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/051105/m01.html*

[533] *Civil szervezetek Kárpátalján:* Pro Arte-Munkács. In: http://www.karpatalja.ma/sorozatok/civil-szervezetek-karpataljan/civil-szervezetek-karpataljan-pro-arte-munkacs/

civil szervezetekkel, valamint a magyarországi külképviseletekkel több jótékonysági kiállítást és árverést szervezett. Az így befolyt összegekből némi kiegészítéssel sikerült felújítani a síremléket.

A *Pro Atre-Munkács* tovább folytatja munkáját, többek között más helyszíneken is kőszobrász táborokat bonyolít le, kiállításokat szervez. Kapcsolatban áll a RIT-tagokkal és az ismertebb munkácsi képzőművészekkel. Köztük említhető **Micska Zoltán** festő és grafikus, **Földessy Péter** grafikus, **Matl Péter** szobrász, **Kopriva Attila** festő, **Angyalosi Sándor** építész, grafikus és festő mellett **Braginszky Artúr** festő**, Seleveckij Jurij** festő, **Fényes András** festő, **Ivancso András** festő és **Kalitics Erika** festő és mások neve. Eddigi közös kiállításaik is bizonyosságot nyújtanak számunkra, hogy a Kárpát-medencében élő magyar képzőművészek családjának méltó tagjai.

6. Színházi élet

6.1. Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház

A *Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház* társulat hivatalos létrejöttének dátuma 1993. augusztus 2. Igazgatója 1993-2016 között **Balázsi József**, majd **Kacsur András**. 2008. december 4-étől *Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház*.

A társulat története 1988 decemberében azzal kezdődött, hogy Beregszászon megtörténtek az első lépések egy hivatalos magyar színház létesítésére. 1989 nyarán *„Kárpátalja magyar nemzetiségi színházi életének fejlesztése érdekében"* **Schober Ottó,** a *Beregszászi Népszínház* igazgatója közreműködésével beindul a színészjelöltek csoportjának a megszervezése, melynek tagjait egy tehetségkutató verseny keretében válogatják ki. Az 1989/90-es tanévben a kijevi *Karpenko-Karij Film-* és Színművészeti Főiskolán önálló magyar csoport oktatását kezdik meg. Négy év múlva ebből a kijevi főiskolán létesített magyar tagozaton végző 16 fős osztályból kerültek ki Kárpátalja hivatásos magyar színházának alapítói.

A leendő társulathoz jövendőbeli rendezőt is képeztek a másoddiplomás **Vidnyánszky Attila**[534] személyében, aki 1987-ben került a kijevi főiskolára.

[534] **Vidnyánszky Attila** (Beregszász, 1964. március 8. –) Kossuth- és Jászai Mari-díjas színházi rendező, filmrendező, a debreceni csokonai Színház igazgatója és művészeti vezetője, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház (2008. december 4-étől Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház) alapító igazgatója és művészeti vezetője. Munkássága során sajátos, a naturalista-realista színházi hagyományokkal és a polgári színház esztétikájával is szembehelyezkedő, különleges színpadi nyelvet hozott létre, melyet ő a „költői színház" terminussal határoz meg. 2012. december 17-én a Nemzeti színház igazgatójává nevezték ki 2013. július 1-jei hatállyal. Megbízatása öt évre, 2018. június 30-ig szól. Forrás: Wikipédia.

Itt 1992-ben szerzett rendezői diplomát, emellett 1990-től egészen 1997-ig színészmesterséget oktatott az intézményben. A leendő beregszászi színészgárda az ukrán–magyar kulturális tárcaközi megállapodás értelmében három szemesztert töltött Budapesten, itt került sor vizsgaelőadásukra is. Illyés Gyula *Bál a pusztán* című művét **Vidnyánszky Attila** állította színpadra. A darabválasztás szimbolikus jelentéssel bírt, mivel a jövendőbeli színházat Illyés Gyuláról akarták elnevezni. A magyar színészosztály tagjai 1993 nyarán a kijevi *Karpenko-Karij Film-* és *Színművészeti Főiskolán* átvették diplomájukat.

Az állandó színházhelyiség biztosítása érdekében a sok javaslat közül a városi hatóság a régi *Oroszlánszállót* jelölte ki, az átalakítási munkálatok 1994-ben kezdődtek el. Több mint tíz évig elhúzódott az épület felújítása. Végül elkészült az új színházterem, amely eddig számos nagysikerű előadásnak adott helyet, a színházépület teljes rendbetételéhez még mindig igen sok munka maradt hátra, a felújítás befejezéséhez akadozott az anyagi fedezet biztosítása. Az ukrán állam támogatása sokszor a társulat fizetésére sem volt elegendő. A beregszászi színház épületének tetőzetét és homlokzatát a közelmúltban a Magyarország Külügyminisztériuma és a Kárpátaljai Megyei Tanács támogatásával megvalósuló *Keleti Partnerség Program* keretében sikerült felújítani.[535]

A társulat a beregszászi közönség előtt 1994 márciusában debütált a társulat Shakespeare *Szentivánéji álom* című művével. Az ungvári közönség Brecht *Koldusoperájában* láthatta először a társulatot 1993 novemberében az *Ukrán Zenés-drámai Színház* alig fűtött épületében. A fiatal színészgárda ekkor kezdte meg a tájolást, járta Kárpátalja falvait, Magyarország különböző településeit. 1994 tavaszától a színészcsoportból heten lemorzsolódnak. Közben Kijevben újraindult a színész szak a magyaroknak, és a Budapesti főiskola továbbra is fogadta a kárpátaljai színinövendékeket. Így lett biztosítva az utánpótlás.

A szinte kilátástalan körülmények ellenére megszülettek az első elismerések: a társulat a *Szentivánéji álommal* a szevasztopoli *Chersonessos Játékokon* a zsűri különdíját nyerte el, a Beckett-darab pedig a *Lembergi Arany Oroszlán* fesztiválon. 1995 márciusában bemutatásra kerül Prevert *Éjjeli látogatók* című darabja (**Dmitrij Lazorko** rendezése), majd a következő év májusában megtartják Oscar Wilde *A boldog herceg* című mesejátékának premierjét. Ha-

[535] *20 éves a beregszászi magyar színház* (2013. októbere). In: http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir820.html

marosan láthatta a közönség Boccaccio *Dekameronjából* adaptált *Sólyompecsenyét,* amely rövidesen a társulat egyik sikerdarabja lett. Nyáron a *Godot-ra várva* elnyerte a *Kijevi világtalálkozó* nagydíját.

A *Határon Túli Magyar Színházak Fesztiválján* Kisvárdán állandóan részt vesznek. 1996-ban a *Beregszászi Színház* Boccaccio-novellákból összeállított, **Vidnyánszky Attila** rendezte *Sólyompecsenye* című előadásával elnyerte a fesztivál fődíját, az előadás egyik szereplője, **Trill Zsolt** megkapta a legjobb férfialakítás díját.

Sikeresen léptek fel a moszkvai, kijevi, lembergi, odesszai, a budapesti és más nagyvárosok színházkedvelő közönsége előtt, és a *Határon Túli Magyar Színházak Fesztiváljának* is állandó résztvevői.[536]

A folyamatosan anyagi nehézségekkel küszködő társulat hét tagja benyújtotta felmondó levelét. 1996 júliusában a *Budapesti Színművészeti Főiskolán* **Kazimir Károly** újabb kárpátaljai osztálya vizsgázott. A kilenc fiú és hat lány ének- és tánctudásával és szép magyar beszédével tanáruk elégedett volt.

Reménykeltően indul az 1997-es esztendő is, januárban sor kerül T. S. Eliot *Gyilkosság a székesegyházban* című darabjának bemutatójára **Vidnyánszky Attila** rendezésében. Folyó év május 28-án a társulat rész vett a Lengyelországban megrendezett (Torun) *Kontakt ,97 Fesztiválon*. A helyi középkori székesegyházban nagy sikerrel mutatták be az Eliot-darabot, **Vidnyánszky** főrendező elnyerte az „*Ifjú alkotó díjat*". Ugyanebben az évben Grúziában a beregszászi együttes három előadásával magyar napokat rendeznek a Tbilisziben megtartott nemzetközi színházi fesztiválon. Ezen a kaukázusi turnén a *Dekameron*, *A boldog herceg*, és az Éjféli látogatók kerülnek bemutatásra. Kedvező volt a kritikai visszhangja a belorussziai és a szebeni fellépésüknek is. 1997 novemberében bemutatták Csehov a *Medve* című egyfelvonásosát. Az év folyamán 48 előadást Kárpátalján, 19 előadást Magyarországon tartottak meg. 1998. január 23-án Madách Imre *Az ember tragédiáját* vitték színpadra.

Az ezredfordulót követően a társulat repertoárján 13 különböző darab szerepelt. Az együttes megalakulása óta 14 ország közönsége előtt lépett fel. 2005-ben Beregszász adott otthont a *Stalker Nemzetközi Fesztiválnak*.

2005 februárjában a *Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház*[537] és a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* között megkötött szer-

[536] Az ezredforduló előtt a színtársulat ismertebb tagjai: **Kátya Alikina, Szűcs Nelli, Kacsur Andrea, Seres Tímea, Vas Magdolna, Orosz Ibolya, Kristán Attila, Tóth László, Ivaskovics Viktor, Kacsur András, Sőtér István, Veres Ágota, Varga Melinda, Béres Ildikó, Gál Natália, Trill Zsolt, Varga József, Szabó Imre, Rácz József, ifj. Vidnyánszky Attila** stb.

[537] 2008. december 4-étől Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház.

ződés értelmében a diákok bérletet válthattak, a bérlettulajdonosok négy-öt előadásból álló sorozatot tekinthettek meg. Az akcióhoz csatlakozott Beregszász és a környék színházkedvelő közönsége.[538]

A nehéz körülmények között működő *Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház* társulata – a *Kossuth-* és *Jászai Mari-díjas* **Vidnyánszky Attila**[539] kitűnő szakmai irányításával (2005-ben a *Magyar Művészeti Akadémia* tagjává választották) – számba vette és megmutatta hazai és kárpát-medencei közönségének a magyarság által megőrzött, felhalmozott kulturális értékeket. Közben az anyaország több színházában is rendezői, főrendezői feladatot vállal. 2013 júliusától a *Nemzeti Színház* főrendezője, valamint emellett rendező és színész kollégáival (2013-tól a Nemzeti Színház megbecsült tagja lett **Varga József,**[540] **Kristán Attila,**[541] **Szűcs Nelli,**[542] **Tóth László**[543] **és Trill Zsolt**[544]) egyetemben szakmailag továbbra is egyengeti a beregszászi társulat sokrétű színházi tevékenységét. Kitűnő és elismert színésztársaival együtt tudatosan cselekszenek abban a szellemben, amely szerint a legnagyobb érték az anyanyelv, ami összeköti a szétszóródott és elszakított magyarokat. Műsorukra tűzött, magas színvonalon rendezett és előadott játékaik[545] arról is meggyőzik közönségüket, hogy az általuk féltő gonddal ápolt anyanyelv alkalmas a világ drámairodalma legkiemelkedőbb értékeinek közvetítésére.

---

[538] Forrás: http://karpatalja.ma/programajanlo/kategoriak/kultura/details/545-szinhazi-eloadas-ongyilkosok-klubja

[539] Magyarországon 1999-től a régi Nemzeti Színházban, 2000-től a Pesti Magyar Színházban állította színpadra a darabokat. 2004-től egy évig a Magyar Állami Operaház vezető rendezője volt. 2006 januárjától a Csokonai Színház művészeti vezetője, 2007 áprilisától ugyanitt megbízott igazgató. A *Színházi Adattárban* regisztrált bemutatóinak száma: 90. A vizsgált időszakban a magyar nyelvterület tizenöt városában, nyári átmeneti játszóhelyén rendezett. A legtöbb bemutatót Budapesten (23), Beregszászon (21) és Debrecenben (21) abszolválta. A *Nemzeti Színház* 2013. szeptember 27 -én mutatta be Tamási Áron *Vitéz lélek* című darabját, melyet az új igazgató, Vidnyánszky Attila rendezett.

[540] **Varga József** (Beregszász, 1965).Vasesztergályosként dolgozott.1989-1993 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1993 óta színész. Nemzeti Színház 2013-tól.

[541] **Kristán Attila** (Beregszász, 1978). Pesti Magyar Színiakadémia, azóta tag. Jászai Mari- és Sinkovits Imre-díjas, Nemzeti Színház 2013-tól.

[542] **Szűcs Nelli** (Nagyszőlős, 1972). 1989-1993 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1993 óta színésznő. Jászai Mari-díjas magyar színművésznő, érdemes művész. 2013-tól a budapesti Nemzeti Színház művésze

[543] **Tóth László** (Beregszász, 1971). 1989-1993 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1993 óta színész. Nemzeti Színház 2013-tól.

[544] **Trill Zsolt** (Sárosoroszi, 1974). 1989-1993 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1993 óta színész. Jászai Mari-díjas magyar színművész, érdemes és kiváló művész. 2013-tól a budapesti Nemzeti Színház művésze.

[545] http://www.port.hu/karpataljai_megyei_magyar_dramai_szinhaz_(beregszaszi_illyes_gyula_nemzeti_szinhaz)/pls/w/organization.organization_page?i_organization_id=43994&i_area_id=3

A *Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház* állandó tagjai:

Domáreckájá Júlia (Borzsova, 1988), 2009–2011 között a Pesti Magyar Színiakadémia növendéke. 2011 óta színésznő;

Vass Magdolna (Mezővári, 1977) 1994–1998 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1998 óta színésznő;

Tarpai Viktória (Nagymuzsaly, 1984) 2002–2005 között a Pesti Magyar Színiakadémia növendéke. 2005-től színésznő;

Béres Ildikó (Bene, 1977), 1994–1998 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1998 óta színésznő;

Ferenczi Attila (Badaló, 1979), az Ungvári Közművelődési Szakközépiskola, a Budapesti Nemzeti Színiakadémia végzettje. 2002 óta színész;

Gál Natália (Oroszi, 1977), 1994–1998 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1998 óta színésznő;

Ivaskovics Viktor (Ungvár, 1974), Ungvári Közművelődési Szakközépiskola. 1994–1998 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1998 óta színész;

Kacsur András (Nagyszőlős, 1974), 1994–1998 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1998 óta színész. A társulat új igazgatója;

Kacsur Andrea (Tiszabökény, 1976), 1994–1998 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1998 óta színésznő;

Orosz Ibolya (Ungvár, 1975). 1994–1998 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1998 óta színésznő;

Orosz Melinda (Beregszász, 1978). 1998-tól tag;

Sőtér István (Beregszász, 1974), az Ungvári Közművelődési Szakközépiskola végzettje, 1994–1998 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1998 óta színész;

Szabó Imre (Beregszász, 1976), 1994–1998 között a Kijevi Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója, valamint a Budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola részképzőse. 1998 óta színész.

7. Zenei élet

7.1. Zádor Dezső Zenei Társaság (ZDZT)

A rendszerváltás évében bontakozott ki a letisztult magyar zenei élet. 1991-ben az Ungvári Zeneművészeti Szakközépiskola felvette **Zádor Dezső** nevét, s ugyanebben az évben Ungváron megalakult a *Zádor Dezső Zenei Társaság (ZDZT).*[546]

Alapítói részben a *Magyar Melódiák Kamaraegyüttes* oszlopos tagjai: **Boniszlavszky Tibor** (ZDZT-titkár, zenei szakíró[547]), Márton István, az ungvári zeneművészeti szakközépiskola magyar tanárai (Árpa István, Massányi Judit,[548] **Kolozsvári Zoltán**) és a magyarlakta települések művészeti iskoláinak vezető pedagógusai (**Grigora Éva, Pál Lajos, Kálmán Ferenc** és mások). A tagok közül **Boniszlavszky Tibor** hegedűművész, zeneesztéta írta meg a kárpátaljai magyar zenei élet történetét. Portrét rajzolt **Zádor Dezső** zeneszerző pályafutásáról. **Márton István**[549] zeneszerző az eltelt évtizedek alatt több mint négyszáz dalt, nótát, megzenésített verset, operett- és daljátékrészletet dolgozott fel, illetve hangszerelt.

Márton István[550] újraalapítója és haláláig vezetője volt a *Magyar Melódiák Kamaraegyüttesnek*. A *Magyar Zeneszerzők Szövetsége* is tagjává fogadta Kárpátalja egyetlen magyar hivatásos zeneszerzőjét. Kortársaival megteremtette a kárpátaljai (magyar) zeneszerző iskolát. 1991-ben a *Magyar TV* felkérésére a **Márton István** vezette *Magyar Kamaraegyüttes* bemutatta egy rövid műsor keretében a zeneszerző több feldolgozását és magyar népdalszvitjeit. 1992-ben a *Budapesti Tavaszi Fesztiválon* **Máté János** orgonaművész adta elő **Márton** toccatáját.

A társaság[551] első elnöke **dr. Árpa István**[552] zenetudós lett, aki 1984-ben a Magyar Tudományos Akadémián zenetudományi kandidátusi fokozatot, 1985-ben bölcsésztudományi doktori címet, 1986-ban művészettörténész-

[546] *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. 1993. 148.old.
[547] BONISZLÁVSZKY Tibor. *(Magyar) zenei élet Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993., 88 old., BONISZLÁVSZKY Tibor. És a hegyek is hallották. (Kismonográfia Márton István (1923-1996) zeneszerzőről). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2000., l04 old.
[548] Masányi Judit zongoratanár 1965-ben *Köztársasági Korepetitor-díjat* kapott.
[549] BARÁT Mihály: *Zenei életünk vezéregyénisége volt*. Tíz éve hunyt el Márton István. In: Kárpáti Igaz Szó, 2006. január 28.
[550] A Munkácsi Márton István Művészeti Iskola felvette a nevét.
[551] BONISZLÁVSZKY Tibor. *Kárpátaljai kantáta*. (Zádor Dezső élete és munkássága). A Zádor Zenei Társaság dokumentumokban. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1998., 70 old.
[552] *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. 1993. 9-10.old

kandidátusi címet szerzett Moszkvában. Érdeklődési és kutatási területe a közművelődés, közoktatás, zenepedagógia, zene, néprajz és folklór volt, ezekből a tárgykörökből önálló munkái is megjelentek. Az általa vezetett társaság legfőbb célja az, hogy összefogja a helyi magyar zene- és előadóművészeket, zenepedagógusokat, képviselje érdekeiket, és bekapcsolja őket az egyetemes magyar zenei életbe. Több zenei tárgyú kiadványt írt és állított össze, kezdeményezte kiadását.[553] Az 1989-ben elindított *Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál*[554] szakmai tanácsadója volt

dr. Árpa István 2001-ben hunyt el, ezután **Antonenkó Miklós** zenetanár, az UNE Magyar Filológiai Tanszékének tanára vette át a társaság irányítását. Az ezredforduló utáni években, főleg gazdasági okok miatt felfüggesztette tevékenységét. **Kolozsvári Zoltán**[555] ungvári zongoratanár vezetésével egy ideig a *ZDZT*-vel párhuzamosan működött az ungvári *Kodály Zenepedagógiai Társaság,* amely a zenei oktatást segítette elő.[556]

7.2. Magyar Melódiák Kamaraegyüttes

A *Magyar Melódiák Kamaraegyüttes* közel fél évszázados múlttal rendelkezik. Fénykorát **Márton István** művészeti vezető és **Boniszlavszky Tibor** hegedűművész irányítása alatt élte. Abban az időben valóban ők voltak azok, akik felvállalták a magyar zenekultúra ápolását. Fellépéseik eseményszámba mentek, mindig telt ház előtt koncerteztek. Külföldön is sikereket értek el, majd lassan háttérbe szorultak.

A rendszerváltás után **Márton István** és **Boniszlavszky Tibor** kiöregedésével lezárult egy korszak. Azóta az együttes többször cserélt vezetőt, koncertprogramot és tagokat. A vegyes nemzetiségű zenészek igyekezetét a független Ukrajna első évtizedében nem sok siker koronázta. Az ezredforduló után **Stefkó Antal** hegedűművész, a kamaraegyüttes művészeti vezetője próbálta újra életre kelteni, de az igyekezetét nem sok siker koronázta. Az utóbbi években pedig csak elvétve hallatott magáról a kollektíva. Ennek egyik oka a pénzhiány, hiába van jól összeállított programjuk, amelyhez kellő zenei szaktudás is párosul, azonban fenntartójuk, a *Kárpátaljai Filhamónia*

[553] Lásd: BOKSAY János – MALINICS József: *A Munkácsi Görög Katholikus Püspöki Egyházmegyében használt és megállapított Egyházi közénekek.* Az 1906 kiadvány reprint kiadása. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2000., 120 old.
[554] *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára.* 1993. 62.old.
[555] *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára.* 1993. 83.old.
[556] *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára.* 1993. 70.old.

ukrán vezetősége részéről nem kapnak megfelelő támogatást, mivel a magyar csoportot mostohagyerekként kezelik. Pedig lenne rá igény a magyarlakta településeken, ahol még napjainkban is minden fellépésük nagy siker. 2011-től a csoport kibővült két táncossal is. Csatlakozott hozzájuk **Bálint István** és **Andrea** (házaspár), s az ő előadásukkal is színesedett a programjuk. Széles repertoárjuk van, melyben a magyar nótától a népdalokon át az operettig minden megtalálható.

Stefkó Antal szerint (2017-től az együttes vezetője: **Lavotta Diána** csellós) a filharmónia vezetősége a szűkös költségvetési keretből csak a kötelező évi műsoraikat tudja támogatni. Sokat segítene a helyzetükön, ha állami, illetve magyarországi támogatáshoz jutnának. Szeretnének végre valóban csak a zenére koncentrálni – és nem elveszni az adminisztráció és szervezés útvesztőiben –, tovább haladni **Boniszlavszky Tibor**, **Márton István**[557] nyomdokain, és átadni azt az örökséget, amit a nagy elődök hagytak rájuk.

1993-tól kisebb-nagyobb leállásokkal újult erővel történt a tagtoborzás, az átszervezés, az új műsor megtervezése. Az örökös anyagi problémák miatt az együttes tagjai állandóan cserélődtek, az *Ungvári Filharmónia* önellátásra kényszeríttette őket. Mindezek ellenére továbbra is aktív terjesztői a magyar zenekultúrának a kárpátaljai magyarság körében.

7.3. Credo Alapítvány

A teljesebb neve: *Kárpátaljai Magyar Egyházi Kulturális Újjászületési Zene- és Képzőművészeti Credo Alapítvány.* 1998. október 2-tól bejegyzett társadalmi szervezet. Alapító elnöke **Ivaskovics József**[558] zeneszerző, zenetanár, aki fontos alakja a kárpátaljai magyar zenei életnek és a kárpátaljai magyar költők verseit zenésíti, jelenteti meg,[559] de népdalfeldolgozásokkal is foglalkozik a *Credo Alapítvány*[560] keretében. A megzenésített versekből több gyűj-

[557] BONISZLAVSZKY Tibor: *Ezt a hegyek is hallották*. (Kismonográfia Márton István zeneszerzőről). Ungvár–Budapest, 2000.

[558] *Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára*. 1993. 54.old.

[559] IVASKOVICS József, TÓTH Lajos: *Tavaszváró (Kárpátaljai magyar költők megzenésített versei, Ivaskovics József zenéi, Tóth Lajos grafikái).* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993., 192 old., DUPKA György - IVASKOVICS József: *Vallomás. (Versek Ivaskovics József megzenésítésében).* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2002., 36 oldal. (A rock-oratórium CD-én is megjelent)., IVASKOVICS József - TÓTH Lajos: *Gyertyaláng. Megzenésített versek, kórusok, grafikák*. Intermix kiadó- Credo Alapítvány.Ungvár-Budapest, 2003., 102 old., IVASKOVICS József: *Indián ének. Megzenésített versek*. Intermix Kiadó,Ungvár-Budapest, 2006., 120 old., IVASKOVICS József: *Aranyág. Megzenésített gyermekversek*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2007., 81 old.
Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=213

[560] Lásd honlapjukat: http://credo.def.hu/fooldalCA.htm

teményt, lemezt, CD-t jelentetett meg. A *Credo* atyja megszállott zenészként és zenepedagógusként utólag így összegezte a fejleményeket: *„Amikor 1998 januárjában Ambrus József atya felkeresett azzal a kéréssel, hogy tanítsam énekelni a kisgejőci katolikus híveket, örömmel álltam a feladat elé, ám hamar rájöttem, hogy a gyerekeket nem csak zsoltárok éneklésére kell tanítani. Így hát 1998. október 2-án bejegyeztük a Credo Alapítványt, mely magába foglalta a kisgejőci zeneiskolát és a Credo együttest is. Bonyodalmas életünk volt az akkori 20-25 kis diákkal (akik ekkor már több hangszeren tanultak), ugyanis építkezés kezdődött a katolikus templom udvarán, a gyülekezeti termet el kellett hagynunk. Én is megpróbáltam elhagyni a kis közösséget, mert kilátástalannak tűnt a helyzet, de a szülők nem engedték. Második otthonunk így a középiskola lett, majd évek során külön épületet is kaptunk, ahol máig folyik a tanítás. A gyerekekkel sok szép helyet és tábort bejártunk, szoros barátságokat alakítottunk ki. Fesztiválok, külföldi fellépések voltak a hátunk mögött, mikor 2010-ben átadtam a stafétát volt tanítványaimnak, Györke Mariannának és Gerber Andzselikának. Jómagam pedig a szomszéd faluban, Ráton nyitottam újabb zeneiskolát. A Credo alapítványnak eközben több fiókintézete nyílt, zeneiskolák, együttesek alakultak, és a találkozás örömére idén hatodik alkalommal rendeztük meg a Credo Fesztivált, ahol mindenki bemutathatta munkája gyümölcsét. Majd ehhez csatlakozott a már Kárpátalja-szerte híres Kisgejőci Népzenei és Néptánctábor, mely mára nemzetközivé nőtte ki magát, és eddig három népzenekar megalakulásával örvendeztette meg Kárpátalját."*[561]

Tevékenysége folytán ismertté vált *zeneiskolák: Kisgejőci Görögkatolikus Kórusiskola, Rafajnaújfalui Keresztyén Művészeti Iskola, Ungvári Alkotóstúdió* stb. Számos fellépésben jeleskedett *zeneművészeti csoportok: Credo Versénekl*ő *Együttes*, *Gyöngykaláris gyermekcsoport*, *Ungvár Stúdió*.

Ivaskovics József zenestúdiójában zenei tehetségek gondozásával szakaszosan foglalkozott, közülük toborozta a *Credo Versénekl*ő *Együttes tagjait.*[562] A 4-5 tagú csoporttal (**Varga Katalin, Nagyné Fekete Zsuzsa**) számos alkalommal turnézott Magyarországon, illetve a felvidéki, erdélyi magyar közösségekben is. Közel két évtized alatt dalversenyeket, kórustalálkozókat, nyári zenei táborokat stb. szervezett, miközben a *Ráti Szent Mihály Gyermekotthon Zenede csoportjának* ma is büszke és önfeláldozó vezetője.

[561] BOGÁTY Boglárka: *15 éves a kárpátaljai Credo Alapítvány.* In. Kárpátalja.ma (2013), http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kultura/15-eves-a-karpataljai-credo-alapitvany/

[562] Lásd: https://www.facebook.com/karpataljai.credoegyuttes/about

A *Credo Alapítvány* rendezvényei és zeneiskoláiban végzett oktató, nevelő munkája által sokat tesz jelenleg is a kárpátaljai magyarságért. A zene nyelvén mindvégig a magyarságot, a kárpátaljai magyar lét megőrzését, létjogosultságát hirdeti, s ezért küzd. *Az örökséget át kell menteni* – ez a szellemiség vezérli, amikor verseket zenésít meg. Ebben talál nyugalmat, célt és eszközt. A magyar államfő a *Magyar Arany Érdemkereszt* adományozásával ismerte el **Ivaskovics József** zenetanár, zeneszerző, a *Credo Alapítvány* elnöke, az *Ungvári Református Gyülekezeti K*órus karvezetője munkásságát, a magyar zenekultúra ápolása, a kárpátaljai magyarság zenei tehetségeinek felkarolása, identitásának megőrzése érdekében tett erőfeszítéseit. 2015-ben a húsz éves *Credo együttest* a *Magyar Örökség Díjjal* tüntették ki.

7.4. Zenei tehetségek, kezdeményezések a diaszpórában

Díjazott magyar származású zenei előadók, tanárok, zeneszerzők belső Ukrajna nagyobb városaiban (Lemberg/Lvov, Kijev) elismert szaktudásukkal öregbítették Kárpátalja hírnevét, amely eddig is sok zenei tehetséget adott a keleti térségnek. Például a *Lembergi Magyar Kulturális Szövetség* (LMKSZ, 1989) tagságának zöme vidékünkről idetelepedett, diplomát itt szerzett konzervatóriumi tanár volt, közülük említésre méltó **Kobulej Emil**,[563] **Gergelyi Péter** zeneszerző, **Makausz Zsuzsa**[564] zongoraművész, **Lába Marianna** énekes, **Almássy Gábor,** a konzervatórium kamarazenekarának művészeti vezetője és mások.[565] Lembergben indult **Csuprik Etelka** docens, ismert zongoraművész, aki már a kárpátaljai zongorahangversenyek gyakori résztvevője is.

A *Magyarok Kijevi Egyesülete* (MKE, 1989) többek között alapítója a *Kijevi Liszt Ferenc Zenei Társaságnak* is, amelynek tagjai között Kárpátaljáról elszármazott művészek is vannak, köztük a legismertebbek: **Francz József** zenetudós (elnök), **Cipolla Gizella** operaénekes. Legemlékezetesebb akciójuk 1998. október 22-én történt, amikor **Liszt Ferenc** kijevi fellépésének 150. évfordulójára és születésnapjára domborműves emléktáblát (**Vígh János** és **Jurij Bogalika** alkotása) állítottak a nagy magyar zeneszerzőnek annak a

[563] *Kobulej Emil Emlékére (1929 – 2004). Összegyűjtött megemlékezések a lembergi zeneművészről.* Sajtó alá rendezte KOBULEJ Eliska és KOBULEJ Mária. Ukránul és magyarul. Intermix Kiasdó, Ungvár-Lemberg, 2008., 212 old.
Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=403
Tárolt változat: http://mek.oszk.hu/11400/11431/

[564] Későbbiekben a budapesti Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola tanára volt, 2013-ban elhunyt.

[565] KŐSZEGHY Elemér: *15 éves az LMKSZ*. In: Kárpáti Igaz Szó, 2005. január 18. Tárolt változat: http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/050118/ke02.html

régi teremnek a falán, ahol a művész oroszországi hangversenykörútja során 1847-ben nagysikerű koncertet adott. A kijevi magyar közösség ezen a napon azóta minden évben megemlékezik **Lisztről**, amely rendezvény az utóbbi néhány évben a hagyományossá váló *ukrajnai magyar napok* rendezvénysorozat részét képezi.[566]

Liszt Ferenc zeneszerző emléke előtt mi is fejet hajtunk, hiszen tevékenysége vidékünkhöz is kötődik. Az ungvári járási ruszinok és ukránok lakta Nagyláziban lévő **Plotényi** család kastélyának falán – ahol most ifjúsági művészeti központ működik – felavatásra került **Plotényi Nándor** (1844–1933) hegedű- és zongoraművész és **Liszt Ferenc** (1811–1886) zeneszerző, zongoraművész ukrán és magyar nyelvű emléktáblája, amelynek megalkotója, kivitelezője **Mihajlo Beleny** ismert kárpátaljai szobrászművész. Az egyik dombormű annak a **Plotényi Nándornak** állít emléket, aki azon túl, hogy vidékünk elismert népművelője, szeretett településének jótevője és jeles hegedűművész volt, négykezest játszott zongorán **Liszt Ferenccel**, illetve együtt koncertezett **Johannes Brahmsszal**, **Reményi Edével** és **Thoman Istvánnal** is. A másik domborművön **Liszt Ferenc** képmása látható, aki a *Plotényi-kastélyban* is vendégeskedett, és **Plotényi Nándorral** baráti kapcsolatban állt, többször is együtt koncerteztek.

8. Tömegközlési és -tájékoztatási eszközök

8.1. A húsz év alatt megszűnt magyar sajtókiadványok

A rendszerváltás után a kárpátaljai magyar sajtópalettán[567] már több mint 20 napi- és hetilap, havi, negyedévi és időszaki kiadvány szerepelt. A különböző értelmiségi csoportok kezdeményezésére számos új lap indult, ám a pénzügyi támogatás hiányában, illetve más ismeretlen okok miatt közülük több hamarosan vagy néhány évi kitartás után megszűnt. E lapok többek között a regionális magyar művelődési élet megörökítői, krónikásai voltak.

A ***Kárpátalja***[568] (1989–1994) a rendszerváltás alatt és a későbbiekben az első közéleti független sajtótermék volt vidékünkön. A *Kárpátalja,*[569] a

[566] VASS Tibor: *Húsz éve, Kijevben, magyarul...* In:*Visszatekintés a kijevi magyarság két évtizedére,* Magyarok Kijevi Egyesülete, 2009, 10. old.
[567] *Kárpátaljai magyar lapok, kiadványok. Kárpátaljai magyar sajtó-adatbank (2004. november 13. állapot).* Összeállította: DUPKA György. Kézirat. MÉKK, Ungvár, 2006. 1-12. old.
[568] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 60. old.
[569] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 60. old.

KMKSZ kétheti lapja 1990. április 30-án jelent meg először A/4-es formátumban, 12 oldalon, 5 ezer példányban. A szerkesztőbizottság elnöke **Fodó Sándor** volt**,** főszerkesztő **Mankovits Tamás** (Miskolc), ungvári szerkesztők: **Móricz Kálmán, Horváth Sándor, Bornemissza Eszter**, 1991-től **Tárczy Andor**. Külső munkatársak: **Bagu Balázs, Simig Katalin, Szöllősy Tibor**. A lapot Miskolcon, **Mankovits Tamás** lakásán szerkesztették, az ottani városi nyomdában szedték és nyomtatták. 1992 márciusától már nem a KMKSZ lapja, függetlenné vált, közéleti és kulturális lapként határozta meg magát. 1993-tól havonta egyszer jelent meg, kárpátaljai szerkesztője ekkor már **Nagy Zoltán Mihály**. Megjelenését négy éven át különböző alapítványok támogatták. Sajnálatos módon a független közéleti lapként a kárpátaljai magyarság körében ismertté vált kiadvány elsősorban a politikai, erkölcsi és az anyagi támogatások elmaradása miatt egyre ritkábban jelent meg, majd kiadása teljesen leállt. **Mankovits Tamás**, a lap egykori főszerkesztője a lap első száma kiadásának 30. évfordulójára az évfolyamok anyagaiból egy válogatott cikkgyűjteményt tervez kiadni, amelyben felvonultatja a rendszerváltó nemzedék jeles képviselőit is.

8.2. Kárpátaljai Szemle

A *Kárpátaljai Szemle*[570] (1993–2000) a korszak másik független közéleti kiadványának számított, amelynek a KMKSZ volt az alapítója. Az első próbaszáma – **Kacsur Gusztáv** főszerkesztő neve alatt – 1993 májusában jelent meg mintegy háromezer példányban. Hét éves fennállása után az alapító döntése értelmében megjelenését felfüggesztették, mert helyette *Kárpátalja* címmel hetilapot indított. A *Kárpátaljai Szemle*, mint közéleti és kulturális havi folyóirat, a vidék irodalmi és kulturális életének eseményeiről rendszeresen tudósított. Az időközben megszűnt orgánum lapszámait a volt munkatársak digitalizálták, és az elérhetőség érdekében az internetre is feltöltötték.[571]

8.3. Tárogató

A *Tárogató*[572] (1990-1995). 1990 végétől ide sorolható a KMKSZ támogatásával, **Tárczy Andor** szerkesztésében megjelenő *Tárogató* című élclap, amely

[570] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 73. old.
[571] A *Kárpátaljai Szemle* 1993–2000-ben megjelent és digitalizált számainak tárhelye: http://www.karpatszemle.uz.ua/
[572] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 136. old.

1992-től független szatirikus magazinként jelent meg. Főszerkesztő-helyettese **Palkó István**, főmunkatársa **Balogh Csaba**, felelős kiadója **Ivaskovics József** zeneszerző, zenekarvezető volt. Az Ungváron megjelenő lapot különböző magyarországi alapítványok és kárpátaljai vállalkozók támogatták. Ugyanez a csoport indította el a *Bóbita-füzeteket* a fiataloknak. A megszűnt lap helyett 1995-től a KMPSZ *Irka* címmel, a kisiskolások körében – jelenleg is – nagy népszerűségnek örvendő gyermeklapot indított el.

8.4. Megszűnt egyéb lapok, kiadványok

A fordításos lapok közül megszűnt a *Kárpátaljai Ifjúság*[573] (a magyar kiadásért felelt **Béres Barna**), a *Mology Zakarpattya* magyar nyelvű kiadása. Rövid életű volt az *Ezüst Föld*[574] (főszerk. **Egressy György**) c. hetilap, amely a *Szribna Zemlja* ukrán hetilap magyar változata és az ukrán népi mozgalom szócsöve volt.

A „hármashatár" projekt keretében néhány lapszámot ért meg a *Hármashatár*[575] (a Nyíregyháza–Ungvár–Beregszász–Szatmárnémeti városneveivel jelzett régiók közös lapja), amely főként a kultúra, gazdaság, sport fóruma volt. Kárpátaljai főszerkesztője **Kőszeghy Elemér**.

A teljesség igénye nélkül az 1989–2000 között megjelent, majd eltűnt periodikák listájára került a *Harso*(g)*na*[576] című (főszerkesztő **Csernicskó István**), az ungvári magyar szakos hallgatók szatírikus lapja és a *Társ*[577] (főszerkesztő **Zubánics László***)* című, a KMKSZ ungvári diáktagozatának lapja, a *Tárogató* mellékleteként megjelent *Kárpátaljai Szia* (főszerkesztő **Dupka Zsolt**) című diákmagazin. *Kis Újság* (főszerkesztő **Kacsur Gusztáv**) címmel 1992. június 16-án a KMKSZ elnöksége belső használatra sokszorosított hírközlönyt indított útjára, de csak 1993-ig jelent meg ezen a néven. 1992-ben indult a *Hírmondó,*[578] a KMPSZ ideiglenes hírlevele, amelynek felelős szerkesztője **Bagu Balázs**. A BMKSZ *Rendületlenül* (**Pirigyi Béla**), *a* KMSZF Fórum (**Kincs Gábor**), a beregszászi főiskolások *Csacsogó, Hírek, Ökörségek, kultúra* c. szórólapjainak alapítása után egy-két szám jelent meg. Rövid életű volt az *Örökség* (főszerkesztő **Ilku Marion József**) című szórólap, amely a

[573] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 65. old.
[574] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 35. old.
[575] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 46. old.
[576] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 46. old.
[577] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 136. old.
[578] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 47-48. old.

Lvovi (Lembergi) Magyarok Kulturális Szövetségének hírlevele volt. Néhány kiadást ért meg a lembergi *Kokárda* (főszerk. **Skotnyár József**) c. szórólap és a *Kijevi Magyar Visszhang* (főszerkesztő **Vass Tibor**).

A megszűnt lapok közé sorolható a *Szivárvány*[579] (Beregszász, alapító főszerkesztője **Tóth Károly**), a *Szolyvai Krónika* (Szolyva, SZMKSZ, főszerkesztő **Jőröss Béla**), a *DéliBáb* (Ungvár, főszerkesztő **Dupka Zsolt**), a *Kárpátok Gazdasági Szemle*[580] ukrán változata (Ungvár, MÉKK), a *Határmenti Szociáldemokrata* (1999, Beregszász), az Egyesített Szociáldemokraták Kárpátaljai Megyei lapja (megbízott főszerkesztő **Bíró László**) stb.

Állami sajtóorgánumnak számított a rendszerváltás után is folyamatosan megjelent a *Kárpáti Igaz Szó*[581] (főszerkesztője **Erdélyi Gábor**), a megye egyetlen magyar nyelvű napilapja, amely 9260-as példányszámban jelent meg magyar nyelven. Lapalapítók: a *Népképviselők Megyei Tanácsa*, a megyei közigazgatás, a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség*. Míg 1980-ban a *Kárpáti Igaz Szó* példányszáma megközelítette a 40 ezret, legutóbb ez a példányszám kritikus szintre zuhant: 1999-ben 8950 és 2000-ben 7990 példányszámot rendeltek az olvasók. A 2010-es években felfüggesztették megjelenését, szerkesztősége szétszéledt.

Az ezredforduló utáni években gazdasági okok miatt felfüggesztette megjelenését a *Tiszaháti Hírmondó* (Tiszapéterfalva, MÉKK, főszerkesztő **Bodnár Diána**), amely egyben a Péterfalvai térségi közösségfejlesztők havi lapja és a *Kárpáti Magyar Krónika* (Ungvár, MÉKK) keretén belül jelent meg.

Az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség* támogatásával 2003-ban *Ukrajnai Magyar Krónika* címmel megyei terjesztésű magyar nyelvű hetilap jelentkezett (főszerkesztő **Bíró László**), amely kárpátaljai, ukrajnai és magyarországi híreket, kommentárokat tartalmazott. 2008–2013 között csak internetes változatával lehetett találkozni, majd ez is megszűnt.

8.5. A „talpon maradt" sajtóorgánumok

A kárpátaljai magyar sajtópalettán már közel 30 lap és időszaki kiadvány szerepel. A kárpátaljai magyar lapok összes példányszáma meghaladja a 60 ezret. Az életben maradt és az újonnan alapított sajtókiadványok 70 százalékának a kárpátaljai magyar szervezetek, egyházak, szellemi műhelyek és egyéni vál-

[579] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 131. old.
[580] A lap központi szerkesztősége Sátoraljaújhelyen volt magyarul, Nagykaposon szlovákul, Ungváron ukránul (kárpátaljai felelős kiadója Dupka György) címmel jelentett meg hírlevelet.
[581] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 59-60. old.

lalkozók a tulajdonosai. A lapok megjelenését eddig az Illyés Közalapítvány, a Szülőföld Alap, a Bethlen Gábor Alap támogatta. Kiadásukhoz az ukrán állam nem nyújt anyagi segítséget.

A 2009-től a kárpátaljai magyarság újra csak egy magyar nyelvű napilapszerű kiadvánnyal rendelkezik,[582] amely *igazi Kárpáti Igaz Szó* néven 2005-ben indult. Munkatársainak egy része a korábbi (fekete) *Kárpáti Igaz Szóból* vált ki. *Az igazi Kárpáti Igaz Szó* (főszerkesztője: **Kőszeghy Elemér**) az 1919-től megjelenő ungvári *Munkás Újság* jogutódjának tekinti a lapot.[583] A hetente kedden, csütörtökön és szombaton megjelenő (UMDSZ-közeli) közéleti lap alapítói a *Tisza FM Stúdió Kft.* és a szerkesztőség kollektívája. A lap heti példányszáma 2008-ban 22 550, 2009-ben 24 660, 2010-ben 23 880, 2011-ben 23 840. 2011-ben a csütörtöki 8590, szombati, keddi 7680 példányszámban jelent meg, elérhető elektronikus formában is.[584] A példányszámcsökkenés 2016-ban állt le, 4-5 ezer körül jelenik meg egy lapszáma. 2009–2010-ben került kiadásra a laphoz kötődő, de önálló jogi bejegyzésű Élet-Jel[585] c. havi közművelődési (2010-től megjelenése felfüggesztve) és *Vitamin+* c. ifjúsági magazin[586] is.

A *Kárpátalja* hetilap alapítója és 2001-től kiadója a *Kárpátalja Kft.*, a KMKSZ közéleti és kulturális hetilapja (eddigi főszerkesztői: **Kacsur Gusztáv, Riskó György, Molnár Ferenc**). Példányszáma 2009-ben 15 500, 2010-ben 16 020, 2011-ben 16 280, 2013-ban 16 000, 2014-2016-ban 16 000). Elektronikus változata is elérhető.[587]

Politikai szervezethez nem kötődő második legnagyobb példányszámú sajtókiadvány a *Kárpátinfo,* népszerű elektronikus változata[588] is. A családi- és ifjúsági hetilap felelős szerkesztője: **Kovács Erzsébet** (lapalapító főszerkesztője: **Szoboszlai István**). Példányszáma 2008-ban 8750, 2009-ben 9280, 2010-ben 10 000, 2011-től 10 300. A lap történetéből: 1997-ben jelent meg a *BeregInfo* családi hetilap. Egyelőre A4-es formátumban, és csak a beregszászi járásban terjesztik. 2003-ban megváltozik a lap neve, ezentúl *Kárpátinfo* hetilap. A formátum ezzel együtt változik A3-asra. A terjesztés kitolódik Kárpátalja magyarok lakta területeinek nagy részére. Ugyanebben az évben

[582] Időközben a Kárpátaljai Megyei Tanács és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség jelenlegi tulajdonában lévő (fekete) Kárpáti Igaz Szó című lap megjelentetését felfüggesztették.
[583] Lásd: http://ru.wikipedia.org/wiki/Kárpáti_igaz_szó
[584] Kárpáti Igaz Szó online: http://kiszo.hhrf.org/
[585] Lásd: http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/ej200902.pdf
[586] Lásd: http://kiszo.hhrf.org/vitamin-plussz/109/index.html
[587] Kárpátalja online hetilap: http://www.karpataljalap.net/
[588] http://www.karpatinfo.net/karpatinfo-hetilap-archivum

a *Kárpátinfo* hetilap szerkesztőinek gondozásában adják ki a *Naplopó* ifjúsági és szórakoztató magazint. Több Kárpátaljával kapcsolatos helytörténeti, turisztikai tárgyú, útikönyvet is megjelentetett. A hetilap a magyarországi közalapítványok támogatásával lát napvilágot. A szerkesztőség működteti az egyik legnépszerűbb internetes hírportált is.[589]

Állami támogatásban (részben) csak azok a lapok részesülnek, amelyeknek állami szervek az alapítói: *Beregi Hírlap*[590] (Beregszász), *Ung-vidéki Hírek*[591] (Ungvár), *Nagyszőlős-vidéki Hírek*[592] (Nagyszőlős). A nyomdai és elektronikus változattal is rendelkező lapok alapítói a helyi önkormányzatok, a végrehajtó hatalom és a szerkesztőség kollektívája. A *Beregi Hírlap*[593] magyar kiadásának felelős szerkesztője **Szemere Judit,** magyarul 1910, ukrán nyelven 550 példányszámban jegyzik, magyar nyelven szerkesztik. Ez a sajtókiadvány az 1911-től azonos néven megjelenő beregszászi *Beregi Hírlapot*[594] jogutódjának tekinti. A közel kétezer példányszámú *Ung-vidéki Hírek*[595] magyar kiadásának felelős szerkesztője **Makusina Viktória**. A *Nagyszőlősi-vidéki Hírek*[596] (főszerkesztője **Kiss Vaszil** 4.000 példányban) az ukrán változat tükörfordítása.

A *Beregszász*[597] című kétnyelvű városi hetilap 2000-től a *Beregszászi Polgármesteri Hivatal* sajtóorgánuma, példányszáma ezer körül van. Működtetik elektronikus változatát is.[598]

A mérvadó kárpátaljai magyar szakmai és civil szervezetek periodikái havi, kéthavi rendszerességgel jelennek meg. Az *Irka* (főszerkesztője 1993–2013-ben **Punykó Mária**,[599] 2014-től **Espán Margaréta**, példányszáma: 5 100) a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség* gyermek- és pedagóguslapja.[600] A *Közoktatás*[601] (példányszáma 3 000, web: www.kmpsz.uz.ua) a Kárpátaljai *Magyar Pedagógusszövetség* szakmai lapja. Mindkét folyóirat felelős kiadója: **Orosz Ildikó**, a KMPSZ elnöke.

[589] http://hu.wikipedia.org/wiki/Kárpátinfo_hetilap, http://hu.wikipedia.org/wiki/Portál:Kárpátalja
[590] *Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára*, 20. old.
[591] *Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára,* 143. old.
[592] Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára, 108. old.
[593] Beregi hírlap honlapja: http://www.beregihirlap.uz.ua/
[594] Lásd a két világháború közti megjelent lap egyik számát: http://www.beregihirlap.uz.ua/images/stories/adatbank/1922/V/10.V.1922.pdf
[595] Az Ungvidéki Hírek honlapja: www.vistiuz.com
[596] A Nagyszőlősi-vidéki Hírek honlapja: http://www.vynohradiv.info/hirek
[597] A Beregszász honlapja: http://www.beregovo.uz.ua/hu/
[598] http://www.beregovo.net.ua/hu22/
[599] ESPÁN Margaréta: *Húsz éves lett az Irka*. In: *Kárpátalja*, 2013. november 16. Tárolt változat: http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatas/23301-husz-eves-lett-az-irka
[600] *Megújult az Irka!* In: http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kultura/megujult-az-irka/
[601] http://kmpsz.uz.ua/kozoktatas.html

A *Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség Nyomkereső* (főszerkesztő **Popovics Pál**, Munkács) címmel alapított cserkészújságot. Az utóbbi időben a cserkészélet híreit csak honlapjukon teszik közzé.[602]

A történelmi egyházak sajtókiadványai. A *Kárpátaljai Református Egyházkerület* 1992-től adja ki a *Küldetés* c. 12 oldal terjedelmű havi újságot.[603] Az *Új Hajtás*[604] *(1995),* a *Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye*[605] havi lapja.

A kárpátaljai magyar ajkú görögkatolikusok *Megmaradni* c. lapja 1994-ben indult, kéthavonta 700–800 példányban jelent meg a *Halászok Alapítvány* gondozásában, **Marosi István** atya szerkesztésében.[606] 2014-ben már megújult formában, tartalommal, új címmel a *Kárpátikon*, a *Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye Beregszászi Görögkatolikus Esperesi Kerület*[607] magazinjaként kerül havonta kiadásra. A görögkatolikus magyarok újságját a görögkatolikus templomokban és a parochusoknál lehet megvásárolni.

A magyarországi lapokra gyakorlatilag nincs előfizetés, sőt sok magyar család számára a helyi lapok járatása is nehézséget okoz, ezért vidékünkön az anyaországi televízió és a rádió számít az egyetlen napi információforrásnak.

8.6. Magyar nyelvű adások a tévében, rádióban

A *Kárpátaljai Regionális Televízió és Rádió Társaság*, másként *Tisza-1* (ukránul Тиса 1) egy regionális ukrán nyelvű televíziós csatorna.[608] Az ukrán nyelven kívül a csatorna a Kárpátalján élő nemzetiségek nyelvén (magyarul, oroszul, románul, szlovákul, németül és ruszinul) is közvetít műsorokat. A nemzetiségi adások programfelelőse **Kulin Zoltán** vezérigazgató-helyettes.

A magyar szerkesztőség központja is Ungváron van, vezetője **Kovács Géza**.A köznyelven *Ungvári Rádió*[609] (1946), illetve *Tisza FM* rádió magyar adásainak műsorideje évi 470–500 óra. Magyar nyelvű műsora van csütörtökön és vasárnap: 15.30–16.00 óra között (közép–európai idő szerint). A

[602] A KAMCSSZ honlapja: http://cserkesz.com.ua
[603] Az egyház honlapja: http://refua.tirek.hu/
[604] http://www.ujhajtas.net.ua/new/
[605] http://www.munkacs-diocese.org/archivum-hu.php#
[606] OLASZ Tímea: *Megmaradni kárpátaljai kereszténynek*. Amatőr újságírók, profi újság. In: Kárpátalja, 2002. április 5. Tárolt változat: http://www.karpataljalap.net/2002/04/05/megmaradni-karpataljai-keresztenynek
[607] http://gorkatesperesiker.blogspot.com/
[608] Kárpátaljai Regionális Televízió és Rádió Társaság, http://hu.wikipedia.org/wiki/Tisza_1
[609] *Hatvanöt éves az Ungvári Rádió*. Forrás: MTI. http://www.karpatinfo.net/belfold/2010/05/13/hatvanot-eves-az-ungvari-radio

Tisza–1 TV magyar nyelvű adásideje évi 70 óra. A magyar nyelvű műsorokat hétköznaponként sugározzák.[610]

Az Ukrajnai Rádió és Televízió Kárpátaljai Stúdiója *Magyar Nyelvű Adások Főszerkesztősége* jó kapcsolatokat épített ki a *Magyar Televízióval és Rádióval*, valamint önálló műsora van a *Duna TV* közéleti magazinjában.

A *Kárpátalja Megyei Állami Tévé- és Rádiótársaság* (KMÁTRT) 1998-tól folyamatosan szervezi meg az ungvári *Kisebbségi Tévé- és Rádiós Fesztivált*, amelyre hat országból, köztük Magyarországról neveznek be a nemzetiségi kisebbségek életét és kultúráját bemutató alkotásokat.

Kárpátalján 2014-től a *Magyar Televízió* egyes csatornáját, a *TV-2*, és az *RTL klub* műsorait, a *Duna Televízió* és a többi magyar csatorna adását csak megfelelő vevőrendszer beszerzése és beszerelése által fogható.

Regionális rádiózás szintjén közkedveltté vált a *Kárpátaljai Református Egyház Pulzus FM.92.1 (Sion Rádió)*[611] zenés, információs műsorainak (főszerkesztő: **Birta Zoltán**) egész napos (kétnyelvű) adása, amelynek szerkesztősége Beregszászban van.

Baláczky Vlagyimir Pitkin megszervezte és működteti a *TV Beregszászt*. 2008 novemberében hivatalosan is bejegyezték a televíziót.[612] Kezdetben a stáb nyolcórányi anyagot készített naponta, és az ismétléssel 16 órányi műsort sugároztak. Az adás Bátyúban, Beregszászban, Nagybaktán, Nagymuzsalyban, Mezőgecsében, Nagyszőlősön és más magyarlakta településeken vált foghatóvá. Mivel Nagyszőlősön van az átjátszóállomás, a környéken is nézhető az adás. A kábeltévé bekötésével 33 csatorna, plusz a beregszászi, hivatalos nevén a *Beregszászi TV9* adása fogható (fizetett szolgáltatás).

Kulin Zoltán médiakutató felméréséből kiderült, hogy *„egyetlen médium sem képes nyereségesen működni, legtöbbjüknek a szinten maradás is felemészti erejüket. Valamennyi periodika, beleértve az államilag támogatott sajtót és elektronikus médiát is, anyaországi támogatásból fedezi a megjelenést, illetve a működési költségek egy részét. Egyes lapok teljes mértékben alapítványi juttatásokra szorulnak. A magyar nyomtatott sajtó egy része mögött érdekvédelmi, társadalmi vagy szakmai szervezet áll, amely a sajtóterméket támogató kft.-t, alapítványt működteti, vagy anyaországi pályázatokon nyert pénzeket pályáz-*

[610] Adásaik on-line is elérhetők a http://tv–here.ru/1828–tisa–1.html portálon (műholdas elérhetősége: ASTRA 4A (4,8 E) 12670 MHz horizontális poralízáció, 2600 gyorsaság, 2/1 korrekció). Az adásokat közép-európai idő szerint sugározzák.

[611] Sion Rádió: http://www.refradio.eu/radio/sion/musor/6/

[612] HEGEDŰS Csilla: *Már fogható a Beregszász TV9.* In: Beregszász honlapja: http://beregszasz.bereg.net.ua/hun/index.php?option=com_content&view=article&id=140:mar-foghato-a-beregszaszi-tv9&catid=42:cikkek&Itemid=81

tat tovább többek között a vállalkozásban működő lapok számára is. A kárpátaljai magyarság elitjét képező értelmiség politikai értelemben megosztott. Ez a megosztottság jellemzi az általa irányított, létrehozott vagy felügyelt sajtót is. (...) Sokan vallják, hogy az internet belátható időn belül kiszorítja a nyomtatott sajtót mindennapjainkból. Kárpátalján ez a folyamat lassabban halad, mint másutt. Sokáig csak egyetlen hírportál működött a megyében, de talán mire leírom ezeket a sorokat, ez az állapot is megváltozik. Valamennyi nyomtatott sajtóterméknek van internetes változata, ahol pdf formátumban akár a teljes lap is letölthető. A tévé és rádió adásai online nézhetők, hallgathatók és műholdon foghatók."[613]

8.7. Honlapok, blogok az interneten

A kárpátaljai magyar internetes portál igazából az ezredforduló után vált ismertté és az internetezők körében elérhetővé. Az elektronikus sajtó, a honlap- és blogkultúra művelése Kárpátalján is virágkorát éli.

Vidékünkön **Balla D. Károly**[614] író régiója, Kárpátalja egyik első elismert bloggere. Az internet-rendszer virtuális adathordozó projekt tökéletes megvalósítója, kiépített virtuális birodalmában[615] intenzív a jelenléte, az ezredfordulótól kezdve írói munkásságát kiterjesztette a világhálóra.

Elterjedőben vannak az internetes újságok is, az alábbiakban a legfontosabbakat soroljuk fel:

A *Kárpátalja.ma* hírportál[616] hivatalosan 2011. február 1-jén indult. A beregszászi *Pro Cultura Subcarpathica* civil szervezet működteti. Célja a kárpátaljai olvasókat érdeklő hírek szemlézése, közlése. Arra törekszik, hogy a hírek által mindig naprakészen, színesen és egyéni szemléletmóddal fűszerezve tájékoztassa az olvasóit. Szándékuk, hogy olvasóik visszajelzései alapján a hírportál tartalmát folyamatosan bővítsék.

A *KárpátInfo* hetilap online[617] felelős kiadója **Szoboszlai István** (ukrán kiadása: http://www.karpatinfo.net.ua/). Feltöltik a *Kárpátinfo* hetilap nyomdai változatát is.

---

[613] Kulin Zoltán: *A kárpátaljai magyar média*. In: Határon túli magyar nyelvű médiumok 2010/2011, Kutatási jelentések. http://mek.oszk.hu/13500/13500/13500.pdf, 213-214.old.

[614] Lásd: **Balla D. Károly** részletes életrajzát. https://sites.google.com/site/balladkaroly/home/balla-d-karoly-reszletes-eletrajz

[615] Főbejárat: ungparty.net

[616] http://www.karpatalja.ma/

[617] http://www.karpatinfo.net/

A *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai* Közössége kiadásában jelenik meg havi alkalommal a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* (Beregszász) *Kárpáti Magyar Krónika* című, az e-mail címekre is továbbított hírlevele, melynek elektronikus változata a KMMI-honlapon[618] is olvasható, letölthető. Több településen indult hasonló közösségépítő és egyházi weblap, a facebook és más szolgáltatók felületén is számos online közösség és csoport található.

A hiteles kárpátaljai hírforrások közzé sorolható többek között a *Tisza News,*[619] a *Tisza FM Stúdió Kft*. hírportálja. Igazgató: **Kőszeghy Elemér**. Felelős szerkesztő: **Bíró Gergely**.

Az utóbbi időben jelentkezett mások mellett a *KárpátHír,*[620] amely folyamatosan friss híreket jelenít meg Kárpátaljáról, a magyarságról és a nagyvilágból. Főszerkesztője **Kovács Emil**, munkatársai: **Nemes István**, **Bálint Sándor**, **Petrovics Gergely**, **Natasha Mironova**.

A művelődési élet napi krónikásai közé sorolandók a mérvadó magyar szervezetek honlapjai is (KMKSZ,[621] UMDSZ[622]), amelyek a facebookon is jelen vannak. Valamennyi magyar szakmai szervezet, intézmény is működtet weblapot. Ismertté vált például a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet*[623] (KMMI) portálja, a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség* KMPSZ,[624] a kárpátaljai turizmus hangadói szervezetei,[625] a *Kovács Vilmos Irodalmi Társaság* (KVIT)[626] és mások honlapjai, amelyek közérdekű adatbázis gondozását is felvállalták.

Több ismert magyar személyiség, alkotó, irodalmár indított személyes blogot. Az internet-közéletben jelen van Csordás László,[627] Kovács Eleonóra,[628] Marcsák Gergely,[629] Lőrincz P. Gabriella,[630] Hájas Csilla[631] blogja, és az újabb bloggerek jelentkezése is megfigyelhető.

[618] A KMMI honlapja: www.kmmi.org.ua
[619] http://www.tiszanews.org.ua/
[620] http://karpathir.com/
[621] KMKSZ honlapja: http://kmksz.com.ua/,
[622] UMDSZ honlapja: http://kárpátalja.net/umdsz-honlapja/
[623] http://www.kmmi.org.ua/
[624] www.kmpsz.uz.ua
[625] www.karpataljaturizmus.net
[626] http://kvit.hu/
[627] http://csordaslaszlo.blogspot.com/
[628] http://kovacseleonora.blogspot.com/
[629] http://marcsakgergely.blogger.hu/
[630] http://lrinczpgabriellablogja.blogspot.com/
[631] http://hajascsilla.blogspot.com/

9. Oktatás, szakképzés

Napjaink magyar iskolarendszeréről,[632] a demográfiai adottságokról, az oktatás aktuális kihívásairól, a jogi helyzetről, a nyelvpolitikai aspektusokról, az alap- és középfokú oktatásról és a felsőoktatásról számos értekezés, dolgozat, tanulmánygyűjtemény, monográfia jelent meg.[633] Ezért az alábbi tanintézetek működését vázlatosan tekintjük át. Jelenleg 97 iskolában folyik magyar tannyelvű oktatás.[634]

9.1. Óvodák

Vidékünkön az első hivatalosan is magyar óvodák[635] 1989-ben nyíltak,[636] eleinte szűkített magyar tanterv alapján szervezték napi munkájukat, mellőzték a magyarságtudat formálását. Ezen a területen csak a rendszerváltás után tapasztalható fokozatos javulás.

A függetlenné vált Ukrajnában az 1991/92-es tanévben a megye 68 óvodájában 3489 gyermekkel foglalkoztak magyarul. Az 1994/95-ös tanévben már 90 óvodában folyt magyar nyelvű oktatás.[637] Más adatok szerint az 1991/92-es tanévben 78 magyar csoportot is működtető óvoda volt Kárpátalján, 63-ban magyar, 15-ben vegyes (magyar, ukrán, orosz csoportok) volt az oktatás nyelve.

Az ezredfordulóig összesen 87 magyar óvodát, illetve 114 óvodai csoportot tartanak nyilván, ahova 2116 gyerek járt (ebből 1575 beregszászi, 1104 nagyszőlősi, 508 ungvári). Ekkor a magyarul tudó nevelő személyzet száma 719 főre tehető. 1994–1997 között a 93 óvodában (ebből 1 técsői, 1 huszti, 15 nagyszőlősi, 38 beregszászi, 16 ungvári, 7 munkácsi) a gyereklétszám 892-vel csökkent.[638]

A kárpátaljai statisztikai évkönyv szerint az 1999/2000-es tanévben az ukránon kívül a vidék magyar óvodái is 73%-os kihasználtsággal működtek. Ebben a tanévben 56 óvodában 114 magyar csoportot említenek. Összesen

[632] OROSZ Ildikó: *A magyar nyelvű oktatás Kárpátalján*: In: http://mek.oszk.hu/01900/01946/html/oktint1.htm

[633] Lásd bővebben: OROSZ Ildikó: *A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján az ukrán államiság kialakulásának első évtizedében (1989-1999),* Ungvár, Poliprint, 2005.

[634] http://kmpsz.uz.ua/oldal/iskolak.html

[635] Lásd: iskoláskor előtti nevelés (bölcsődék az 1-3 évesek számára; óvodák a 4-7 évesek számára).

[636] Lásd bővebben: OROSZ Ildikó: *Non schole, sed vitae...* A kárpátaljai magyar tannyelvű oktatás helyzete 1944 után. In:Extra Hungariam. A Hatodik Síp antológiája. Hatodik Síp Budapest-Ungvár, 1992. 52. old.

[637] DUPKA György: Kárpátalja magyarsága. 2000. 65.old.

[638] BAGU Balázs-DEÁK Ferenc: *Anyanyelvi oktatás a szórványban*. In: Közoktatás, 1997, 3. sz., 11-13. old.

3187 férőhely volt a magyar óvodai csoportokban, ahová 2316 gyerek járt. A kárpátaljai magyar óvodákban az elmúlt tanévben 320 óvodapedagógus, 192 dada és 207 főnyi technikai személyzet, összesen 719 alkalmazott dolgozott.[639]

A második tíz évben javulás tapasztalható, újra növekedik a magyar csoportokat működtető óvodák száma: 2001/2002-ben 57, 2007/2008-ban 74, ebből magyar tannyelvű 64, vegyes 10.[640]

Pozitív fejlemény, hogy az utóbbi két évtizedben a történelmi egyházak is hozzájárultak az óvodai gyermekneveléshez, különösen a szórványterületeken. A felekezetek adatai szerint 2008 előtt a katolikus egyház 7, a református egyház 2 óvodát tudott üzemeltetni, vállalta a fenntartási költségeket, míg a pedagógusok bérét egy ideig az állam átvállalta. A járások önkormányzatainak vezetői az utóbbi időben költségvetési hiányra hivatkozva alig, illetve nem folyósítják a nevelők bérét. Ezen a területen az állami szerepvállalás nem gördülékeny, kihátrálás tapasztalható. Az ukrán hatóság finanszírozási hiányát a magyar kormány támogatása egészíti ki.

Néhány településen civil alapítványi, illetve magánóvodákat is szerveznek. Ezekben a gyermekintézményekben a jól kereső szülők gyermekei részére teljeskörű fizetett ellátást biztosítanak.

2017. február 26-i állapot szerint a kárpátaljai magyarlakta településeken 87 óvoda (magyar csoportok) működik.[641]

9.2. Alsótagozat, elemi

Az 1990/91-es tanév körüli időszakban több mint 10 magyar tannyelvű elemi iskola (I. fokozat, 1–4 osztály, későbbiekben, más néven *alsó tagozat*, 1–3. osztály /beiskolázási korhatár 7 év/) működött, a mintegy 60 osztályban 400 gyerek tanult.[642] Korábban a nagyszőlősi járási Fancsikán, Karácsfalván, Gödényházán, az ungváriban Császlócon, Korláthelmecen és másutt működő elemi iskolákat számoltak fel, egy-egy falu egyetlen magyar intézménye az átgondolatlan ukránosítás áldozata lett. Többek között végrehajtották az iskolai körzetesítést, tanintézeteket vontak össze, illetve elemiből általános iskolát alakítottak ki.

[639] Forrás: Orosz Ildikó: A magyar nyelvű oktatás Kárpátalján: In: http://mek.oszk.hu/01900/01946/html/oktint1.htm
[640] Lásd bővebben: Orosz Ildikó: 2005.112-115. old.
[641] Lásd a KMPSZ-honlapján az aktuális adatokat: http://kmpsz.uz.ua/oldal/ovodak.html
[642] Botlik-Dupka, 1991. 81. old.

A rendszerváltás után ezen a területen is pozitív változások figyelhetők meg. Az 1997/98-as tanévben a 14 elemi iskolában (1–4.) 9133–an tanultak. A kárpátaljai történelmi egyházak, civilszervezetek, szakmai egyesületek összefogásának köszönhetően korábban bezárt magyar elemi iskolákat újraindították, a szórványokban (Rahó, Kőrösmező, Terebesfehérpatak, Gyertyánliget, Szolyva) alapiskolák, vasárnapi iskolák nyíltak, illetve egyes ukrán tanintézetekben a szülők kérésére is bevezették a magyar nyelv fakultatív oktatását. Az oktatói színtereknek a helyi egyházak, egyesületek és iskolák adtak otthont, fenntartásukhoz a magyarországi közalapítványok, kormánytámogatások is jelentősen hozzájárultak.[643]

A 2006/2007-es tanévben a magyar tannyelven is oktató elemi iskolák száma 11-re tehető (Gálocs, Császlóc, Asztély, Kígyós, Batár stb.), ahol mintegy félezer gyerek tanul.

A beindított hittanoktatás mellett a gyerekek elsajátítják az írás-olvasás tudományát, megismerkednek történelmünk fontosabb eseményeivel.

Az adatokból ítélve a különféle támogatásoknak (anyagi, erkölcsi, jogi, nyelvpolitikai, szakmai stb.) köszönhetően megerősödött az oktatási képzés, az elemi iskolák felszereltsége, több intézményben növekedett a magyarul tanulók száma és új osztályok is indultak.

9.3. Általános iskolák

A Kárpátaljai Megyei Oktatási Főosztály adatai szerint a magyarlakta településeken az 1990/91-es rendszerváltó tanévben összesen 88 tanintézetben (59 magyar, 29 vegyes oktatású) 17 969-en magyar nyelven szereztek tudást.[644]

Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy az 59 iskolában csak magyar nyelven folyt az oktatás, ebből mintegy 30 általános iskola. A „szülők kérésére" a magyar osztályok mellett – még az államfordulat előtt – orosz, illetve ukrán tagozatokat is szerveztek, ahol az iskolák padjaiban 3185 gyerek tanult ukrán, 2350 pedig orosz nyelven, zömük magyar családból származik. Külön kategóriába sorolható a 31 (korábban internacionalizált) vegyes nyelvű iskola, ebből 8 általános és 10 középiskola, ahol 7 700 gyerek tanult. Az említett

[643] Az UMDSZ, KMKSZ, KMPSZ, KMOA, KAMOT, az SZMKSZ és más szervezetek tevékenysége jóvoltából magyarországi költségvetési forrásokkal is kiegészítették.

[644] Az ukrán oktatási törvény szerint a Felső tagozat, vagy hivatalos nevén nem teljes középiskola, 4-8. osztály. A 8. osztály végén a tanulók négy alaptantárgyból vizsgáztak, és ezzel megszerezték az általános képzést igazoló okiratot (általános iskolai végzettséget), amely alapján tanulmányaikat folytathatták a különböző szintű és rangú szakképző intézetekben vagy az érettségihez vezető középiskolában. Lásd bővebben: http://mek.oszk.hu/01900/01946/html/

magyar-orosz és magyar-orosz-ukrán tanintézetek szláv nyelvű osztályaiban – külön kérésre – fakultatívan magyar nyelvet is tanítottak. A 90-es években a vegyes nyelvű iskolák zöme újra önállósodott, különösen azokon a településeken, ahol orosz nyelvű képzés is folyt.[645]

Az elmúlt esztendőkben jelentős emelkedés tapasztalható. Például az 1997/98-as tanévben a 95-re emelkedett számú tanintézetekben (64 magyar, 31 vegyes oktatású) már 21 159-en tanultak magyarul. A 49 általános (5–9) iskolában 10 459 főt oktattak. Nőtt a magyar tannyelvű osztályok létszáma. Míg az 1987/88-as tanévben a megye beiskolázott tanulóinak még csak 7,2%-a járt magyar tannyelvű osztályba, 2000-ben arányuk 10,1%-ot tesz ki, ami megközelíti a magyarságnak a legutóbbi népszámlálás idején rögzített 12,5%-os arányát.

Az 1999/2000-es tanévben 21 034-en tanultak anyanyelvükön.[646] Ebben az esztendőben 2069 az első osztályba beiratkozott tanulók száma (az 1987/88-as tanévben 1586 volt). Százalékban számítva megyei szinten a tanulók összesített száma 10,3%-ot tesz ki, amely kishíján elérte a kárpátaljai magyarok részarányát, a 12%-ot.

A 2006/2007-es tanévben már 106 intézményben van magyar oktatás (1990-hez viszonyítva nyolccal bővült), ebből 73 teljesen magyar, 33 ukrán-magyar tannyelvű; kettőben ukrán-orosz-magyar tagozat is van.

A jelzett tanévben 52 általános iskolában oktatják magyar nyelven a tantárgyakat. Az általános iskolák száma is bővült: 1998-ban 11, 2007-ben 14.

A magyar iskolák számának növekedését az oktatási nyelv átszervezése is elősegítette, orosz-magyar és ukrán-magyar tannyelvű iskolák, tagozatok szűntek meg vagy önállósultak.

A magyarul tanulók számának fokozatos emelkedése 2007-ben megtorpant. Ettől az évtől nagyarányú csökkenés indult el a nemzetiségi iskolákkal szemben ellenséges ukrán kormánypolitika miatt, amely aláásta a magyar oktatás presztízsét is.

Az alábbi településeken működnek magyar tannyelvű és magyar nyelvet is oktató általános iskolák.[647]

Felső-Tisza-vidék: Gyertyánliget, Huszt, Szolyvai 10. Sz. Oktató-Nevelői Intézmény;

---

[645] Botlik-Dupka, 1991. 81. old.

[646] Forrás: OROSZ Ildikó: *A magyar nyelvű oktatás Kárpátalján.* In: http://mek.oszk.hu/01900/01946/html/oktint1.htm

[647] KMPSZ honlapja: http://kmpsz.uz.ua/oldal/iskolak.html

Nagyszőlősi járás: Aklihegy, Fertősalmás, Forgolány, Gyula, Tiszabökény, Tiszakeresztúr, Tiszaújhely, Mátyfalva;

Beregszászi járás: Badaló, Bene, Beregdéda, Beregsom, Beregszászi 6. Sz., Beregszászi 7. Sz., Beregszászi 9. Sz., Beregújfalu, Borzsova, Bótrágy, Csetfalva, Csonkapapi, Gut, Halábor, Harangláb, Hetyen, Kisbégány, Mezőgecse, Nagybégány, Rafajnaújfalu, Oroszi, Zápszony;

Munkácsi járás: Beregrákos, Csongor, Fornos, Izsnyéte, Munkácsi 14. Sz., Szernye;

Ungvári járás: Kincseshomok, Nagygejőc, Palágykomoróc, Rát, Szalóka, Tiszaágtelek, Tiszaásvány, Tiszasalamon.

9.4. Középiskolák

A szovjethatalom összeomlása előtt az 1989/90-es tanévben a 34 középiskolából 20 volt vegyes tannyelvű középiskola. Például Nagyszőlősön a Brezsnyev-korszakban az 1954-ben létesült magyar középiskolát a helyi ukrán intézménnyel összevonva 1972-ben internacionalizálták. Az elmúlt évek során 65 százalékkal csökkent a magyar osztályokba járó tanulók száma. Önállóságát 55 szülő beadványának[648] hatására csak hosszú huzavona után 1990-ben adták vissza.[649] A középiskolák[650] önállósításáért hasonló küzdelem folyt más településeken is. A magyar többségű Beregszászi járásban 10 középiskolából csak hatban oktattak magyar nyelven. Színmagyar községekben (Mezővári, Nagybereg, Borzsova) a magyar osztályok mellett orosz, illetve ukrán tannyelvűt is szerveztek. A magyarlakta településeken az 1997/98-as tanévben 35 középiskolában 1666-an (10–12. osztály) tanultak. A 2006/2007-es tanévben a magyar nyelven is oktató középiskolák (1–11. osztály) száma 34 volt.

A rendszerváltást követő évtized alatt 3556 fővel nőtt a magyar iskolába járó tanulók száma. 2007-ig mérhető a növekedés. A pozitív faktorok közt említhetők a magyar-magyar kisebbségpolitika pozitív rendelkezései: státusztörvény, oktatási-nevelési támogatás, magyarországi továbbtanulási lehetőségek stb.

A Kárpátaljai Megyei Területi Oktatásügyi Főosztály 2001–2007 közti adatai azt is alátámasztják, hogy a magyar tannyelvű középiskolák első osztályiba beiratkozott tanulóinak mintegy 50%-a nem jut el az érettségiig.

[648] *Kárpáti Igaz Szó*, 1989. február 11.
[649] Botlik-Dupka, 1991. 82. old.
[650] Lásd: *középiskola*, 9-10. osztály. Felvételizni nem kellett, sőt kötelezővé vált mindenki számára, amennyiben tanulmányait nem szakiskolában vagy szakközépiskolában folytatta.

A magyar középiskolák 2001–2007 közti tanéveire vonatkozó összesített adatai szerint a 9. osztály után körülbelül 40–60 fő más belföldi és külföldi tanintézményben folytatja tanulmányait. Megállíthatatlan gyakorlattá vált a *„tanulók exportja különböző anyaországi tanintézményekbe (általános iskola, gimnázium, szakközépiskola stb.); az itthon maradottak esélyét csökkenti, egyes esetekben veszélyezteti néhány iskola fennmaradását a rohamos tanulólétszámcsökkenés."*[651]

A 2008-tól beállt csökkenést az ukrán nyelv- és oktatáspolitikai rendelkezések idézték elő, köztük az emelt szintű ukrán érettségi rendszer bevezetése, ami megrendítette a kárpátaljai magyarság oktatási rendszerét. Ezeken a vizsgákon a főiskolákra, egyetemekre készülő fiatalok százai véreztek el. A kialakult kényszerhelyzet miatt a korábbihoz képest még többen folytatják Magyarországon tanulmányaikat. A rendelkezés érzékenyen érintette a beiskolázást is. A szülők egy része csemetéjük boldogulása érdekében ukrán oktatási intézményekbe íratta elsős gyermekét. Mások a magyar iskolákban tanulók egy részét ukránba irányították át. Több településen a roma szülők magyar iskolaválasztásának köszönhetően maradt fenn a magyar oktatás. Másutt az általános és a középiskolában az elvitt gyerekek miatt nem indultak osztályok, összevonások történtek, ami különösen sajnálatos, nem indult első osztály.

Ez az áldatlan állapot hosszú távon veszélybe sodorhatja a magyar oktatási intézményi hálózatot. A Kárpátaljai Megyei Oktatási Főosztály magyar osztályokba történő beiskolázási adatai főben és százalékban kifejezve súlyos aggodalomra adnak okot: az 1997/98-ban 2203 (100%), 2007/08-ban 1446 (66%), 2008/09-ben 1321 (60%).[652] A feltartózhatatlan átrendeződés miatt – a közeljövőben – nagy múltú magyar középiskolák minősülnek át általános iskolává és elemi iskolák fognak megszűnni.

A magyar oktatási rendszer megmaradásának lényeges alapkérdése máig nem megoldott. Csakis a magyar szervezetek összefogásával lehet rábírni a mindenkori ukrán kormány oktatási minisztériumát, hogy tegye lehetővé differenciáltan a visszatérést a korábbi gyakorlathoz, illetve kerüljenek olyan új szabályok bevezetésre, amelyek nem gördítenek különösebb akadályt a magyar felvételizők elé a felsőoktatásba történő jelentkezésük során.

[651] Forrás: Ildikó: *A magyar nyelvű oktatás esélyei Kárpátalján*. Intermix Kiadó. Ungvár–Budapest, 1995.
[652] *Kárpátalja*. Szerkesztette BARANYI Béla. 2009. 436. old.

Az alábbi településeken alábbi magyar tannyelvű és magyar nyelvet is oktató középiskolák, líceumok, gimnáziumok működnek.[653]

Felső-Tisza-vidék: Rahói 1. Sz., Kőrösmezői 1. Sz., Aknaszlatina, Técső (középiskola és líceum), Visk.

Nagyszőlősi járás: Feketeardó, Nagypalád, Nevetlenfalu, Péterfalva (középiskola és líceum), Nagyszőlősi 3. Sz., Salánk, Tiszaújlaki 2. Sz., Verbőc, Csepe, Karácsfalva (líceum).

Beregszászi járás: Bátyú, Beregszász (3. Sz., 4. Sz., 10 Sz. középiskola és gimnázium, Beregszászi Szakosított Középiskola), Gát, Vári, Jánosi (középiskola és líceum), Mezőkaszony, Nagybereg (középiskola és líceum), Nagymuzsaly, Csoma.

Munkácsi járás: Barkaszó, Dercen, Munkács (3. Sz. Középiskola és líceum).

Ungvári járás: Csapi 2. Sz., Eszeny, Koncháza, Nagydobrony (középiskola és líceum), Sislóc, Szürte, Ungvár (10. Sz. Középiskola és gimnázium), Kisdobrony, Kisgejőc.

9.5. A szórványmagyarság oktatása, magyar nyelvtanfolyamok

A szabadabb légkörnek köszönhetően a magyar civil szervezetek és a történelmi egyházak közös szervezőmunkája folytán az 1980-as évek végén előrelépés történt a kárpátaljai szórványmagyarság anyanyelvi oktatásában. 1990-től lehetőség nyílt egyes ukrán iskolákban a magyar nyelv fakultatív oktatásának bevezetésére. Egymás után szervezték meg a vasárnapi iskolákat is.

Felértékelődött a magyar nyelv szerepe Kárpátalja-szerte. Több ukrán és orosz tannyelvű iskolában magyar fakultatív órákat tartanak. Az ezredfordulótól napjainkig – tanévi bontásban – a fakultatív magyar oktatásban 2500-3000, illetve ennél több tanuló részesült a megye ukrán és más tannyelvű iskoláiban. 2016-tól több településen a magyar kormány támogatásával és a beregszászi *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* közreműködésével szerveztek nem magyar ajkú iskolásoknak és felnőtteknek a magyar nyelv elsajátítását elősegítő tanfolyamokat.[654]

[653] http://kmpsz.uz.ua/oldal/iskolak.html
[654] Lásd: http://kmpsz.uz.ua/hirek/magyar-nyelvtanfolyamok-indultak-karpataljan.html

9.6. Líceumok, gimnáziumok

A kárpátaljai magyar tannyelvű egyházi líceumokat és az állami fenntartású gimnáziumokat elitképző intézményeknek könyvelik el.

A Técsőn beindult, kezdeti nevén *Antall József Líceum* állami alapítású és fenntartású, ettől függetlenül a református egyház sajátjaként támogatja. A kárpátaljai református egyház összesen négy líceumot tart fenn: *Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum,*[655] Péterfalvai Református Líceum,[656] *Nagyberegi Református Líceum,*[657] *Nagydobronyi Református Líceum.*[658]

A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház működteti a *Munkácsi Szent István Római Katolikus* Líceumot.[659]

A kárpátaljai magyar ajkú görögkatolikusok létrehozták a *Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus* Líceumot.[660]

Az egyházak tanintézményei az államtól alaptámogatást kapnak az állam által előírt kötelező tantárgyak tanítására. Az intézményeket az állami követelmények betartása érdekében tízévente szakmailag teljes körű ellenőrzéssel vizsgálják, akkreditálják.

A líceumok összes többi költségét (órák tiszteletdíját, az intézmény üzemeltetését, a kollégiumi ellátás költségeit stb.) az alapítók fedezik. A magyar kormány jelentős összeggel hozzájárul az intézmények fenntartásához. 2012-től a *Nemzeti Intézmények* jegyzékébe valamennyit felvette, ezáltal folyamatos támogatásban részesülnek.

Kárpátalján két állami magyar tannyelvű nyolcosztályos gimnázium működik, az egyik Beregszászban, a másik Ungváron. A *Beregszászi Bethlen Gábor Gimnázium*[661] 1999-ben indult, az *Ungvári Drugeth Gimnázium*[662] 2000-ben. A magyar közalapítványok jelentős összeggel járultak hozzá a két gimnázium fenntartásához is.

---

[655] A Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum honlapja: liceum.tyachiv.info/
[656] A Péterfalvai Református Líceum honlapja: http://oktatas.reformatus.hu/index.php?ax=view&id=18
[657] A Nagyberegi Református Líceum blogja: http://krenbrl.wordpress.com/
[658] A Nagydobronyi Református Líceum hivatalos honlapja: http://dobronyigimi.at.ua/
[659] A Munkácsi Szent István Líceum honlapja: http://www.munkacs-katlic.org.ua/new/index.php
[660] A Karácsfalvai Sztojka Sándor Görög katolikus Líceum honlapja: http://www.sztojkaliceum.com/
[661] A Beregszászi Bethlen Gábor Gimnázium honlapja: http://www.bermagim.org/
[662] Az Ungvári Magyar Tannyelvű Gimnázium honlapja: http://udg.uz.ua/

9.7. A művészeti iskolák

Kárpátalján 5 zeneiskola és 59 művészeti iskola működik. A gazdasági válság miatt korábban már felmerült a falvakban működő intézmények bezárásának a terve is.

A megyei közigazgatás érdeke az, hogy mind a hatvannégy intézményük megmaradjon, és a decentralizációs folyamat során egy zeneiskolát se kelljen bezárni. Bármennyire is kevés a pénz, ezek az iskolák olyan értéket képviselnek, amelyet meg kell őrizni.[663]

A magyarok lakta településeken működő művészeti iskolákban egyébként hagyományosan két nyelven, ukránul és magyarul folyik az oktatás. Ez utóbbinak nincs akadálya, ha magyar a gyerek és magyar a tanár. Anyanyelven könnyebb megérteni és befogadni a tananyagot, azonban minden gyereknek meg kell tanulnia az államnyelvet is. A zenei szakképzés viszont a legtöbb helyen nagyon színvonalas a mostoha körülmények ellenére is. Sajnos ezt a területet is sújtja az elvándorlás, egyre több tanár keres munkát külföldön.

9.8. Szakiskola, technikum, koledzs

9.8.1. Szakoktatás

Kárpátalján 14 technikum, illetve koledzs, valamint 30 szakiskola van. Önálló magyar tannyelvű szakmunkásképzők,[664] szakközépiskolák,[665] technikumok[666] nem működnek, ezért oktatási rendszerünk „leggyengébb láncszeme"[667] a szakképzés.

---

[663] BADÓ Zsolt: *Már három hónap elteltével is vannak eredmények.* Interjú Molnár Ildikóval, a megyei kulturális és művelődési főosztály helyettes vezetőjével. In: *Kárpátalja,* 2016. június 15. http://www.karpataljalap.net/?q=2016/06/15/mar-harom-honap-elteltevel-vannak-eredmenyek

[664] *Szakmunkásképzők* az általános iskola után. A felvétel általában beiratkozás vagy beszélgetés alapján történt. Szakmától függően 1-3 éves felkészítés után a legszélesebb rétegek számára adott alapfokú szakképesítéseket, de nem zárult érettségivel. Az érettségit az esti vagy levelező intézetekben szerezhették meg kötelezően a hallgatók.

[665] *Szakközépiskolák* (szintén az általános iskolák után). Ide általában felvételi vizsgák alapján kerülhettek be a diákok, ahol a 3-4 éves képzési idő alatt a legkülönbözőbb szakképesítést és érettségit szerezhettek. Egyes intézmények az általuk kiállított okiratot diplomának nevezték, bár valójában nem jelentett felsőfokú végzettséget. Ide sorolhatók az óvónő- és tanítóképzők, bába- és ápolóképzők stb., például a munkácsi tanítóképző és a beregszászi egészségügyi szakközépiskola is ilyen, gyakorlatilag középfokú végzettséget adó intézmény.

[666] *Technikumok* (az általános vagy középiskolára épülő intézmény). Felvételi vizsgák alapján beiskolázó, szakmát és érettségit jelentő diplomát adó, középfokú intézmény, ahol a képzési idő általános iskola után 4-5 év, középiskola (érettségi után) 2-3 év.

[667] *Kárpátalja*. Szerkesztette BARANYI Béla. 2009. 441. old.

A rendszerváltás után a civilszervezetek kérelmére és a jelentkező diákok (szülők kérésére) igénye alapján indult magyar csoport, illetve magyar tannyelvű szakoktatás a *Jánosi Mezőgazdasági Líceumban*[668] *és a Beregszászi 11. Sz. Szakközépiskolában stb.* Legutóbb jött létre a *Beregszászi Szolgáltatóipari Szaklíceum*, amelynek 2014-ben több mint 350 diákja van.

Több szakközépiskolában az anyagi feltételek és a magyarul tudó szakembergárda hiánya miatt nem indult magyar osztály, pedig volna rá igény, ahol legalább az általános ismereti tárgyakat magyarul, míg a szakmát magyar és ukrán nyelven tanulhatnák.

9.8.2. Ungvári Művészeti és Közművelődési Koledzs

Az *Ungvári Művészeti és Közművelődési Koledzsnek* (*Koledzs Kulyturi i Misztectvá*)[669] 1990 óta van magyar tagozata. Az indulásnál fontos szerepet játszott a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség* (KMKSZ) és a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség* (KMPSZ) által nyújtott szellemi támogatás, amely a későbbi években a *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége* (MÉKK) részéről is megnyilvánult.

A magyar részlegen a tantárgyak többségét, közte a szaktantárgyakat magyarul, a többit ukránul oktatják. A tanárok között számos elismert oktató van. **Sütő Mihály**, **Mihajlo Petrusevszkij** és **Jelizaveta Szivak** egyaránt érdemes művész. **Kordobán Irén**, **Síp Okszána** módszerészként dolgozik. A gárda időközben jelentős részben kicserélődött. **Gerber Anzselika** (vokál, citera), **Kővári Csók Bettina** (magyartanár), **Imre Gyula** (matematika) és **Rombai Tibor** képviseli az ifjabb nemzedéket.

Népművelőket képeznek az ének-karmester, koreográfus, népzene, fúvószene, rendezői, könyvtáros szakokon.[670] A tanintézetnek I–II. fokozatú felsőoktatási intézményi minősítése van. A 2010/11-es tanévben a magyar tanulók száma a négy évfolyamon 46 fő volt. A kezdeti 26-ról időközben némileg mérséklődött a jelentkezők száma. Az első évfolyamon tizenegyen, a másodikon kilencen, a harmadikon tizenhárman, a negyediken pedig tizenegyen tanulnak. Felszerelés és egyéb kellékek tekintetében minden a diákok rendelkezésére áll, mindemellett *Magyarország Ungvári Főkonzulátusa* és a magyar szervezetek jóvoltából ezen a téren is tovább erősödik a magyar csoport. A tanulmányi idő általános iskola után 3 év és 10 hónap.

[668] A Jánosi Líceum hivatalos honlapja: http://www.janosiliceum.org.ua/hu/

[669] Elérhetősége: **Cím:** Ungvár, Minaji u. 38/80. E-mail: uzhgorod_kkm@mail.ru Tel./fax: (312-66-36-84)

[670] TÓTH Viktor: *Negyedszázados az érzelmek iskolája*. In: Tisza News, 2016.06.16. http://tiszanews.org.ua/?module=news&&target=get&id=13423

A tanári kar 110 pedagógusából közel 20-an vállalnak órát a magyar tagozaton. A hallgatók a terület magyarlakta járásaiból verbuválódnak. A főiskola a diákoknak kollégiumi szállást biztosít. A hatvanéves múltra visszatekintő népművelő képzőben a diploma mellé minden végzős megkapja a művelődésszervezői képesítést is.

Innen indult például a *Credo* együttes, amelynek vezetője, **Ivaskovics József** is az intézmény tanára volt. Sok végzős pezsdítette fel szülőfalujának kulturális életét, alapított együttest. A kárpátaljai fellépések közben Magyarországon is építették kapcsolataikat, többek között Miskolcon. Két nagyszerű együttesük van: a **Sütő Mihály** vezette *Napraforgó táncegyüttes*, illetve a **Mihajlo Petrusevszkij** által irányított *Magyar Népi Zenekar*.

9.8.3. Beregszászi Egészségügyi Koledzs

A *Beregszászi Egészségügyi Koledzs* (Berehivszkij Medicsnéj Koledzs)[671] 1945 óta működik Beregszászban, és az egykori megyeházában[672] kapott végleges otthont.

Kárpátalja öt egészségügyi szakképzőjének egyike, ahol a magyar tagozaton felcserképzés folyik. Az intézményben csak a közismereti tárgyakat oktatják magyarul. A magyar tagozatot 1993-ban indították.

Minőségi fokozata I–II. akkreditációs. A kollégiumi elhelyezés korlátozott. A kilencedik osztály elvégzése után van mód a jelentkezésre. Vizsgát ukrán nyelvből és biológiából kell tenni, illetve a besorolásnál külön alkalmassági beszélgetést is folytatnak. A tanulmányi idő az ápolónői szakon kettő és fél év, a többi szakiránynál három és fél év.

Az ápolónői szak elvégzése után a hallgatók egy miniszteri rendelet alapján, felvételi vizsga nélkül, szakmai beszélgetés után kerülnek át az *Ungvári Nemzeti Egyetem* ápolónői szakára. Választható szakok: szülésznői, ápolónői, felcseri, gyógyszerész, fogtechnikus.

9.8.4. Munkácsi Mezőgazdasági Technikum

A tanintézmény új neve: *Ukrán Nemzeti Biotechnológiai és Természettudományi Egyetem Kihelyezett Részlege, Munkácsi Agráripari Koledzs* (*Vidokreslenij Pidrozgyil Nacionalynoho Unyiverszitetu Bioreszursziv i Prirodokorésztuványjá Ukrajini, Mukácsivszkij Ahrarnij Koledzs*).[673]

[671] Elérhetősége: **Cím:** Beregszász, Munkácsi u. 3.E-mail: b-m-u@rambler.ru Tel./fax: (3141- 2-33-53)
[672] A megyeházát Ybl Miklós neves magyar műépítész tervei alapján építették és az 1890-ben készült el.
[673] Elérhetősége: **Cím**: Munkács, Matroszov u. 32. **E-mail:** mdat1@yandex.ru **Tel./fax:** (231-2-20-20)

A tanintézet I–II. fokozatú felsőoktatási intézményi minősítéssel rendelkezik. A kilencedik osztály elvégzése után lehet jelentkezni. Felvételi vizsgát ukrán nyelvből és biológiából kell tenni.

Magyar csoport kellő létszám esetén az állategészségügyi szakon indulhat. A tanulmányi idő szakoktól függően három, illetve három és fél év.

Választható szakok: állategészségügyi, agronómiai és zöldségtermesztés. 2009-ben már csak az állategészségügyi szak magyar nyelvű csoportján tízenhat diák végzett számítógépes alapismeretek tanfolyamot **Skirta László** informatikatanár vezetésével.[674]

10. Felsőoktatás és tudományosság

Azokat a felsőoktatási intézményeket tekinthetjük a határon túli magyar felsőoktatás részének, amelyekben a magyar nyelvű képzés eredményeként kapott oklevelet, diplomát az adott országban hivatalos felsőfokú végzettségnek ismerik el, illetve a képzés állami elismertetése (akkreditálása) folyamatban van.[675]

Kárpátalján több felsőoktatási intézményben működik magyar nyelvű oktatás: az *Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán* (4 alapszak), a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán* (10 alapszak), a *Munkácsi Állami Egyetem Humán–pedagógiai Főiskoláján* (1 alapszak), valamint a *Kijevi Szlavisztikai Egyetem kárpátaljai kihelyezett tagozatában* (1 alapszak, megszűnőfélben van).[676] A 2008/09-es tanévben 1462 diák részesült többek között magyar felsőoktatási képzésben. Jelenleg *„a kárpátaljai magyar felsőoktatás legégetőbb problémája a párhuzamos struktúrák létezése... Ennek következményei, hogy ma Kárpátalja (részben) magyar felsőoktatási intézményeinek egyike sem tudja maximálisan kitölteni a felvételi keretszámokat, valamint továbbra sem lehet magyar nyelven*

[674] Legeza A., Dudás A. V.: Számítógép az állatgyógyász-képzésben. In: Kárpátalja, 2009. február 27. http://www.karpataljalap.net/2009/02/27/szamitogep-az-allatgyogyaszkepzesben

[675] V. Szomszédos országok magyar nyelvű képzést folytató felsőoktatási intézményei https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/FeMu/fuzet_01/oldal82_86_fuggelekV.pdf

[676] Kijevi Szlavisztikai Egyetem Kárpátaljai/Ungvári Fiókintézete. A felsőoktatási létesítmény Ungváron a Kijevi Szlavisztikai Egyetem Kárpátaljai Fiókintézete (Kijivszkij Szlaviszticsnij Unyiverszitet Zákárpátszka Filija). Ez a multifunkciós oktatási intézmény 2000-től működik. Nincs külön felvételi és alkalmassági vizsga, aki sikeresen leteszi az emelt szintű érettségit, az felvételt nyerhet az intézménybe. A tanulmányi idő baccalaureatusi diplománál négy, míg mesterképzésben öt év. Állami finanszírozásos helyek nincsenek, kivételt csupán az árvák képeznek, akiknél méltányosságból elengedik a tandíjat. Az itt tanuló diákok ösztöndíjban nem részesülnek. Választható szakok: filológia (magyar-angol, magyar-német, szlovák-angol), könyvvitel és számvitel, vámügyintéző, menedzsment és marketing, idegenforgalom, pszichológia, nemzetközi kapcsolatok, jogtudomány. Cím: Ungvár, Gagarin u. 42/1.

diplomát szerezni olyan szakokon, mint például a közgazdaságtan, jog, orvosi, szociális munkás, kémia stb."[677]

Kárpátalján magyar tudományos élet a felsorolt főiskolák és egyetemek műhelyeiben, intézményeiben és társaságaiban folyik.

A felsorolt felsőoktatási intézményeken kívül közel 40 hágón túli felsőoktatási tanintézet fiókintézete működik területünkön.

10.1. Ukrán–Magyar Oktatási és Tudományos Intézet (Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar)

Az *Ukrán–Magyar Oktatási és Tudományos Intézet (Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar)*[678] 2017 februárjától – a magyar kar helyett – Ukrán–Magyar Oktatási és Tudományos Intézet.[679] Az új név előrelépést jelent, számos kellemes változás elé nézünk. Mostantól már nem csak oktatási intézmény, hanem tudományos is. Sikerként könyvelhetjük el, hogy az intézet égisze alatt működik a *Hungarológiai Központ* és az *Európai Integráció és Nemzeti Kisebbségek Központja – CROSSROADS* is. Ez a két kutatóműhely már a karnak is szerves része volt, viszont most még szorosabb az együttműködés. Az intézetnek köszönhetően a kutatók is magasabb státuszt kapnak.

A dékáni hivatal honlapja[680] szerint Kárpátalján az új felsőoktatási törvény értelmében a legmagasabb, magiszteri diplomák kiadására feljogosító besorolással egyedül az *Ungvári Nemzeti Egyetem* rendelkezik (2013-ban egyesült a *Kárpátaljai Állami Egyetemmel*). Az *Ungvári Nemzeti* (korábban *Állami*) *Egyetemet* 1945-ben alapították. Besorolását tekintve IV. akkreditációju oktatási intézmény. Megnyitása óta több mint ötven alkalommal bocsátott ki szakembereket „baccalaureusi", „specialista" és „magiszteri" diplomával.[681]

Az *Ungvári Nemzeti Egyetemen* 1963 óta folyik magyar nyelv és irodalom szakos tanárok képzése a *Magyar Filológiai Tanszéken*. Eddig 980

[677] FERENC Viktória: *Utak és útvesztők a többnyelvűség keresésében*. In: Határhelyetek II.. Kultúra-Oktatás-Nyelv-Politika. Szerkesztő: KÖTÉL Emőke-SZARKA László. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2009. 219 old. Tárolt változat: http://mek.oszk.hu/09400/09428/09428.pdf

[678] http://magyarkar-une.org/a-karrol/

[679] Lásd: http://www.karpatinfo.net/cikk/tarsadalom/magyar-kar-helyett-ukran-magyar-oktatasi-tudomanyos-intezet

[680] Dékáni hivatal: *Dékán:* dr. Spenik Sándor docens. *Dékánhelyettes (oktatás):* dr. Sztojka Miroszlav kandidátus. *Dékánhelyettes (tudomány): dr.*Zubánics László adjunktus. *Módszerész:* Istvány Andrea. *Titkár:* Jávorszky Anikó. 88000 Ungvár, Universitetska (Egyetemi) út 14. (Újépület) V. emelet 517–518. szoba. Telefon/fax: (+380 312) 64-39-60, e-mail: magyarkar.une@gmail.com http://www.univ.uzhgorod.ua/departments/humanitar/

[681] Az egyetem számos karán, 115 tanszék, 117 professzor, 557 docens, több mint 10 ezer diák, 47 szakirányban BSc-, MSc-, PhD-, doktori képzések.

hallgató szerzett itt magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet. Az oktató munka mellett a tanszék tanárai 1966 óta tudományos kutatással is foglalkoznak. A *Magyar Filológiai Tanszék* szoros kapcsolatokat ápol magyarországi és külföldi felsőoktatási intézményekkel, hungarológiai központokkal, tudományos és akadémiai intézményekkel. A tanszék bázisán jött létre 1988-ban az ungvári *Hungarológiai Központ*. Az Ukrán Oktatás- és Tudományügyi Minisztérium Legfelső Minősítő Bizottsága 2000 áprilisában az *Ungvári Nemzeti Egyetem Filológiai Karán Tudományos Szaktanács* működését engedélyezte kandidátusi értekezések megvédésére magyar nyelvből és irodalomból.

2015. április 13-án a *XII. Ukrán-Magyar Kisebbségi Vegyes Bizottság* ajánlásainak megfelelően létrejött az egyetemen a *Magyar Történelem és Európai Integrációs Tanszék* is. Már 2004-ben 10 főből álló magyar csoport indult, 2005-től már 20 diákot vettek fel az állami ösztöndíjas helyekre. Megegyezés született arról is, hogy az UNE matematikai, fizikai karán szintén magyar tanszéket szerveznek. Így 2008. szeptember 25-én lehetőség nyílt az egyetem magyar tanszékeit összefogó *Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar* felavatására, amelynek kinevezett dékánja **dr. Lizanec Péter**, a filológiai tudományok doktora, a *Magyar Filológiai Tanszék* vezetője, az *Ungvári Hungarológiai Központ* igazgatója lett. Az egyetemi diploma tekintélyét mutatja az a tény is, hogy valamennyi magyar nyelvű szakra négyszeres volt a túljelentkezés az államilag finanszírozott helyekre.

Létrehozásakor a *magyar kar* egyik fontos feladatául tűzték ki, hogy méltó alternatívája lehessen más felsőfokú tanintézeteknek, s megfelelő lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy más szakokon is magyar csoportok nyíljanak meg. Egyik fontos feladat az állami ösztöndíjas helyek bővítése, illetve a doktori képzés újraindítása, hiszen ezáltal is biztosítani lehet az egyetemi és főiskolai előadói gárda utánpótlását.

A *Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar* strukturális alegységei:

Magyar Filológiai Tanszék (tanszékvezető **dr. Zékány Krisztina** docens);

Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék (tanszékvezető **Dr. Kiss Éva** professzor);

Fizika és Matematika Tanszék (tanszékvezető **dr. Spenik Sándor** docens)

A szaktantárgyakat 33 oktatótanár adja elő, közülük négyen a tudományok nagydoktorai, professzorok, 18-an a tudományok kandidátusai, docensek, l0 adjunktus, 10 tanársegéd, illetve asszisztens.

A Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karon magyar nyelv és irodalom, történelem, fizika és matematika szakos tanárképzés folyik elsősorban a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák részére. Minden tanszéken van aspirantúra (doktori iskola), ahová a legjobb végzősöket veszik fel. Az *UNE*-n, így a *magyar karon* is a nappali képzés ötéves, a levelezői tagozaton hat (a magiszteri képzésnél a 2016/17-es tanévben kisebb módosulás történt). A hallgatók az elméleti szaktantárgyakon kívül különböző szakkollégiumokat és szakszemináriumokat hallgatnak. A nemzeti egyetem minden kara, így a magyar kar is a bolognai rendszer szerint kredit-modul rendszerben dolgozik. A hallgatók évfolyam- és szakdolgozatokat, mester fokozatú diplomamunkákat írnak. Részt vesznek a tanszékek hallgatói önkormányzati munkájában, tudományos előadásokat tartanak a tudományos diákköri konferenciákon.

A harmadévesek szemeszteres vagy egy-két hónapi részképzésen vesznek részt Magyarország felsőoktatási intézményeiben. A végzősök egy hónapos diploma előtti gyakorlaton vannak a magyarországi *Országos Széchényi Könyvtárban* s Budapest más tudományos könyvtáraiban. Gyakran látnak vendégül ismert tudósokat, politikai személyiségeket Ukrajnából és Magyarországról, magyarországi vendégtanárokat hívnak előadások megtartására.

A *Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar* hallgatói aktív részt vállalnak a társadalmi munkában. Jól felszerelt a szaktantárgyi és a szépirodalmi könyvtár. A karon tanári és hallgatói röplabda- és futballcsapat van. A karon érdekes és tartalmas tanulmányi és társadalmi élet folyik.

A dékáni hivatal, a kar szakszervezete igyekszik diákszállót biztosítani a hallgatók többségének. A karon működik a hallgatói diákönkormányzat, amely a foglalkozások utáni időszakban a diákok szabadidejét hivatott tartalmassá tenni.

10.1.1. Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék

Tanszékvezető: **Kiss Éva** professzor (e-mail: magyartortenelemtanszek-une@yandex.ru)

A tanszék 2005. szeptember 1-jén 28 diákkal kezdte meg működését. 2009-ben kapták meg diplomáikat az első baccalaureusok, többségük az *Ungvári Nemzeti Egyetemen* folytatta tovább tanulmányait specialista (felsőfokú szakképzés) és mester (magiszter) fokozatú képzési szinten. 2012-től levelező tagozat is működik.

A diákok tanulmányait modern számítástechnikai szaktanterem és magyar szakkönyvtár segíti. A tanszéken a tantárgyakat magyar nyelven oktatják, az általános egyetemi tantárgyakat ukrán és magyar nyelven hallgatják a diákok. A cél az, hogy a szakterminológia mellett az ukrán nyelvet is kellőképpen elsajátítsák a hallgatók. Nagy figyelmet fordítanak a tudományos továbbképzésre magyarországi egyetemeken és levéltárakban. A hallgatók számos ukrajnai és magyarországi egyetemen vettek részt kutatási programokban.

A *Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék* fő feladata, hogy magasan képzett történészeket, történelemtanárokat képezzen a magyar tannyelvű iskolák számára Kárpátalján, illetve az európai integrációs folyamatokat, az európai történelmi eseményeket, jogi normákat és uniós intézményrendszereket jól ismerő szakembereket bocsásson ki.

10.1.2. Fizika és Matematika Tanszék

Tanszékvezető: **Spenik Sándor** docens (e-mail: fizmat.une@gmail.com).

A 2008-ban alakult *Fizika és Matematika Tanszéken* neves tanári kar oktat, amely színvonalasan tudja biztosítani a matematikus és fizikus szakemberek felkészítését az oktatás és a tudományos kutatómunka számára.

A korszerű számítógépterem és a fizikai laboratórium a legmodernebb készülékekkel van felszerelve, ami oktatási és módszertani szempontból előnyös a diákok számára. A tanszék szoros kapcsolatot tart fenn Ukrajna Tudományos Akadémiájának intézeteivel és magyarországi felsőoktatási intézményekkel egyaránt.

A harmadik évfolyamtól kezdődően a hallgatók az *UNE Fizika Karán*, valamint az *Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Elektronfizikai Kutatóintézetében* gyűjthetnek anyagot tudományos kutatásaikhoz.

A diákok szakirányuknak megfelelően részképzéseken vehetnek részt a *Debreceni Egyetemen* és a *Budapesti Műegyetemen*. A hallgatók az egyetem elvégzése után specialista és mester fokozatú diplomát kapnak. A kimagasló eredménnyel záró diákok a tanszéken aspirantúrán is folytathatják tanulmányaikat.

10.1.3. Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

Tanszékvezető: **Zékány Krisztina** docens
(e-mail: magyar.filologia.une@gmail.com).

Az *UNE Magyar Filológiai Tanszéke* 1965-től önálló szerkezeti alegysége a felsőoktatási intézménynek. A tanszéken elsősorban magyar nyelv és irodalom szakos tanárképzés folyik Kárpátalja magyar tannyelvű iskolái számára. Megnyitása óta mintegy negyven éven keresztül (a *II. Rákóczi Ferenc Beregszászi Magyar Főiskola* indulásáig) az *Ungvári Állami* (később *Nemzeti*) *Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének* köszönhetően kerülhettek a megye magyar iskoláiba jól felkészített és elhivatott pedagógusok, akik segítségével fennmaradhatott Kárpátalján az anyanyelvi oktatás, megőrizhette magyar identitástudatát több nemzedék. Az itt tanuló fiatalok anyanyelvükön sajátíthatják el a választott szakmájukkal kapcsolatos ismereteket, valamint a legmagasabb szintű államnyelvi oktatásban is részesülnek. A magyar nyelv és irodalom szakos hallgatók szemeszteres vagy 1-2 hónapos részképzésen vesznek részt a *Debreceni Egyetemen* és egy hónapos diploma előtti gyakorlaton a *Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen*, illetve az *Országos Széchényi Könyvtárban*. A végzősök továbbtanulási lehetőségek között válogathatnak idehaza és külföldön egyaránt.

2013-ban a meglévő 4 szak (magyar nyelv, történelem, matematika, fizika) mellé egy ötödik is társult – a *nemzetközi kapcsolatok-országismeret***.** A szakirány a *Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék* bázisán kezdte meg működését, mivel a tanszéken folyó képzések és oktatott tantárgyak álltak a legközelebb az új képzés tartalmi szerkezetéhez. A képzés túlnyomó része magyar nyelven folyik és Kárpátalja geopolitikai helyzete miatt, valamint az Európai Unió határövezetének szoros közelsége miatt a szakon szerzett képesítéssel rendelkező magyar végzős diákok hiánypótló feladatot tölthetnek be a munkaerőpiacon. A képzés nappali és levelező tagozaton jelenleg a harmadik évfolyamnál tart.

2012-ben az *Ungvári Nemzeti Egyetem* megállapodást írt alá az *Eötvös Loránd Tudományegyetemmel* a *kettős diplomák* kiadásáról. Az elmúlt esztendők során számos diák jelentkezett az ELTE-re tanulmányai folytatása céljából. A 2012/13-as tanév 54 végzőse közül 9-en jelentkeztek magyarországi doktori iskolákba, s nyertek sikeres felvételt. Végzőseink 65 százaléka Kárpátalján helyezkedik el, ami egy elég magas mutató.

A *Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karhoz* az alábbi egységek tartoznak még:

10.1.4. Bercsényi Miklós Könyvtár és Közösségi Tér

2015 szeptemberében került átadásra (*Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma*, illetve a *Pallas Athéné Domus Concordiae Alapítvány* támogatásával), ahol a kar többezer kötetes könyvállománya került elhelyezésre. A könyvtár az állandó helyszíne a kar *Tudományos Tanácsa* üléseinek, itt kerül sor a különböző ünnepségekre, kiállításokra, szakdolgozat- és diplomamunka-védésekre.

10.1.5. Lingvafon szaktanterem

Az egyetemi oktatás keretében fontosnak tartják az idegen nyelvek oktatása mellett az ukrán államnyelv megfelelő szintű oktatását, nem feledkezve meg a magyar nyelvről sem. A gyakorlati foglalkozások során a diákok az élő nyelvvel ismerkedhetnek meg, sajátíthatják el a nyelvi alapokat. A *Pallas Athéné Domus Concordiae Alapítvány* támogatása révén 11 új munkaállomás várja a nyelveket tanulni vágyókat.

10.1.6. Számítógépes termek, laboratóriumok, szakkollégiumok

Két számítógépes terem 24 órás internet hozzáféréssel várja a karon a hallgatókat. A diákok tanulmányait modern számítástechnikai szaktanterem segíti, amely az internet révén folyamatos hozzáférést biztosít a világ nagy elektronikus könyvtáraihoz. A *Pallas Athéné Domus Concordiae Alapítvány* támogatásával került kialakításra egy számítógépes szaktanterem, amelyben 11 munkaállomás működik, amely révén a matematika és fizika szakos hallgatók a számítógépes programozás alapjait sajátítják el. Az elkészült munkákat egy HP T50 plotter, illetve 3D nyomtató révén „kézzelfogható" formába is lehet önteni.

– *Korszerű fizika laboratórium*. A *Bethlen Gábor Alap* és a *Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága* támogatásával sikerült kialakítani egy modern fizikai laboratóriumot, ahol a diákok és a fiatal kutatók gyakorlatilag minden, a fizikai kutatással kapcsolatos mérést el tudnak végezni.

– *Bercsényi Miklós Szakkollégium*. A *Pallas Anthéné Domus Concordiae Alapítvány* támogatásával 2016 februárjában átadásra került az egyetem 4. sz. kollégiumában (Ungvár, Egyetemi út 10.) kialakított szakkollégium, ahol

európai körülmények várják a diákokat. Az idei tanévben kialakításra került egy modern olvasóterem, illetve közösségi tér is.

10.1.6. Hungarológiai Központ

A *Hungarológiai Központ* 1988-ban a *Magyar Filológiai Tanszék* bázisán nyitotta meg kapuit, amely 1990-től *Acta Hungarica* címmel tudományos folyóiratot jelentet meg, amelynek eddig több mint kéttucat száma jelent meg.

A *Hungarológiai Központ* kezdeményezésére 1993-ban megalakult a *Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság* (szakmai kiadványa *A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei*), amely tagjai között 82 magyar nyelven (is) oktató és tudományos tevékenységet folytató közéleti személyiséget (36 nagydoktort és 46 kandidátust) tart nyilván. A *Hungarológiai Központ* – mint a filológiai tanszék strukturális alegysége – tevékenységéhez jelentős eredmények kapcsolódnak: kárpátaljai népmesegyűjtemény, balladagyűjtemény, kárpátaljai irodalmi antológia, ukrán–magyar, magyar–ukrán szótár, nyelvjárási atlasz. Elkészült és kiadás alatt van a kárpátaljai magyar nyelvjárások háromkötetes szótára. A Központ nyelvészei részt vettek az Összkárpáti dialektológiai atlasz összeállítási munkálataiban, illetve jelenleg készülőben van az *Ukrán–magyar, magyar–ukrán állandósult szókapcsolatok* c. kiadvány stb.

A filológiai tanszék oktatói aktívan kiveszik részüket a *Hungarológiai Központ* nyelvészeti, irodalomtudományi és néprajzi kutatási programjaiban. Az államilag finanszírozott témák között szerepelt a kárpátaljai, többségében magyarlakta települések történelmi nevének visszaállítása. A központ kutatásai, illetve megfogalmazott ajánlásai alapján az ukrán parlament 65 magyarlakta település történelmi nevét állította vissza.

A *Hungarológiai Központban* a tudományos tevékenység mellett doktori képzés is folyt: ketten (**Soós Kálmán**, a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* későbbi rektora és **Bíró Andor**, a *Hadtörténeti Múzeum és Intézet* főmunkatársa) kandidátusi, ketten pedig PhD-dolgozatot írtak itt.

A tanszék és a Központ szoros tudományos kapcsolatokat tart fenn a moszkvai *Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézettel*, az *Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetével*, a budapesti, a debreceni, a szegedi, a pécsi tudományegyetemekkel, a *Nyíregyházi Főiskolával*, a párizsi, a római, a hamburgi hungarológiai központtal, Moldova, Lengyelország, Szlovákia, Csehország, Szerbia, Horvátország, Macedónia és Montenegró akadémiai és felsőoktatási intézményeivel.

A *Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság* bevonásával az *Acta Hungarica* című tudományos kiadványban publikációs teret biztosítani az ukrán, orosz (vagy ezekről a nyelvekről fordított) tanulmányoknak, amelyek a magyarsággal foglalkoznak. Ennek alapvető célja jelenünkben, hogy a hungarológia régóta hiányolt területeit is felölelve független, tudományos fórumot biztosítson a bölcsészettudományok és társadalomtudományok (irodalomtörténet, filológia, néprajz, folklór, zenetudomány, művészettörténet, filozófia, történelem, szociológia) területén, a magyar múlt és jelen bármely vonatkozásában írott magas színvonalú tanulmányoknak.

A jövőben szeretnék ismét aktivizálni a *Hungarológiai Központban* folyó tudományos kutatómunkát. Ehhez nyújtott segítséget *Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma*, amikor **Szijjártó Péter** miniszter együttműködési megállapodást írt alá az *Ungvári Nemzeti Egyetemmel*.

A kidolgozás alatt lévő program legfontosabb célja a *Hungarológiai Központban* folytatott tudományos-oktatói tevékenység mind anyagi, mind morális elismerése, ezen belül az ukrajnai magyar értelmiség legképzettebb rétegének itthon tartása, a központ működésének biztosítása. A *Hungarológiai Központ* esetén szükség van a már meglévő kutatócsoportok felkarolására, illetve új kapcsolatok kialakítására mind az anyaországban, mind pedig a szomszédos régiókban egyaránt.

Az ukrajnai állami finanszírozású kutatóintézetekben a hagyományok továbbvitele érdekében biztosítják a magyar vonatkozású témák, az intézet számára fontos térségek stb. kutatásának lehetőségét.

10.1.7. Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége

A felnövekvő ifjú nemzedék „helyzetbe hozása" céljából 1998-ban a *Hungarológiai Központ* és a KMTT védnöksége alatt megalakult a *Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége,* amely az elmúlt időszakban az *Ungvári Nemzeti Egyetem* magyar diákjainak hallgatói és szakmai érdekvédelmi szervezetévé nőtte ki magát.

A hagyományos diákönkormányzat mellett működik az *Ungvári Nemzeti Egyetemen* a *Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége*. A KMDFKSZ megyei szinten 1999. április 14-én bejegyzett diák- és doktorandusz szervezet, egyetlen politikai formációhoz sem köthető, alapszabályban foglaltan apolitikus. A szervezet széleskörű kapcsolatokat ápol hazai és határon túli diák- és civil szervezetekkel. A szervezet tagja a *Magyar Ifjúsági*

Konferenciának, valamint a *Juventus Soliditas* határokon átívelő érdekvédő szervezetnek, állandó meghívottja a HÖOK értekezleteinek, valamint sok más jelentős fórumon képviseli tagjai érdekeit, érvényesíti azok jogait. Legfőbb feladata a kárpátaljai magyar diákok érdekeinek képviselete és védelme, a hazai fiatal értelmiség megszólítása. Célja a magyar hallgatók és a fiatal kutatók segítése a tudás magas szintű elsajátításában, az erkölcsi és kulturális értékek, valamint a szakmai elhivatottság tudatosításában; a fiatalok önmegvalósításának és sokoldalú fejlődésének elősegítése; a társadalmi kötelezettségek felismerésének és az aktív polgári szerepkör elismerésének szorgalmazása a magyar ajkú ifjúság körében, továbbá az ukrán területen és a szomszédos országokban tevékenykedő ifjúsági szövetségekkel való szoros tudományos együttműködés, és nem utolsó sorban a nemzettudat megerősítése. A szervezetnek több más tudományos tevékenysége mellett kiemelendő, hogy 2012 óta reprezentatív tudományos folyóiratot indított el *Scientia Denique* (Tudomány dióhéjban) címmel. A kiadvány rendszeresen megjelenő, hivatalos ISBN-számmal ellátott, referált szakfolyóirat.

10.2. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és egységei

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola*[682] (Zákárpátszkij Uhorszkij Insztitut imenyi Ferencá Rákóci II) alapítványi fenntartású kárpátaljai (Beregszász) székhelyű, államilag elismert III. akkreditációs fokozatú ukrajnai felsőoktatási intézmény. Rektora:[683] **dr. Orosz Ildikó,** aki egyben a KMPSZ elnöke is.

Alapítói a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség*, a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség*, a *Kárpátaljai Református Egyház és Beregszász város önkormányzata* voltak.

A Főiskola *Tájékoztatója*[684] szerint a képzés beindításának éve 1994, amikor az oktatás a *Nyíregyházi Főiskola Speciális Képzéseként* vette kezdetét. (Ekkor még nem rendelkezik önálló jogi státusszal a Főiskola.) Önálló, hivatalosan bejegyzett, állami működési engedéllyel rendelkező felsőoktatási intézményként 1996 óta működik. 1996-tól *Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola* (KMTF) néven folytatott tanárképzést különböző szakokon és

[682] Forrás: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola honlapja: http://www.kmf.uz.ua/hun114/index.php

[683] A főiskola első rektora: **dr. Soós Kálmán** történész, halála után második rektora **Dr. Szikura József** botanikus professzor lett. Ennek elhunyta után a rektori tisztséget **dr. Orosz Ildikó** vette át.

[684] Tájékoztató a Főiskoláról: http://www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/tajekoztato-a-foiskolarol.html

szakpárokon. 2003-tól *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* néven struktúraváltással és profilját bővítve a tanárképzésen kívül eső szakterületeken is folynak nappali, levelező, kihelyezett és tanfolyami képzések.

A főiskola két anyaországi kihelyezett képzésnek a képzőhelyeként is működik: a *Corvinus Egyetem Kertészeti Karának* kihelyezett kertészmérnöki, illetve a *Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Karának* gazdálkodási szakos kihelyezett képzéseként. A KMTF végzősei által megszerzett „*Diplom specialist*" oklevél egyetemi szintű minősítés.

Az intézmény ukrán állami támogatásban eddig nem részesült. A Főiskola alapítója és fenntartója a *Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapítvány (KMFA,* elnöke **dr. Brenzovics László**). Szakmai ellenőrző szerve *Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma*. Az intézmény fenntartásához szükséges anyagi támogatás jelentős hányadát a KMFA anyaországi forrásokból kapja, illetve pályázati úton egészíti ki.

Ukrajna Akkreditációs Bizottsága valamennyi szakot akkreditálta, és ezzel az intézmény olyan önálló magyar felsőoktatási intézménnyé vált Magyarország határain kívül, amely államilag elismert, *Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma* által jegyzett oklevelet adhat ki végzős hallgatói számára. A Főiskola egészen 2004-ig az egyetlen önálló, az adott állam által hivatalosan elismert magyar felsőoktatási intézmény volt Magyarország határain kívül.

A Főiskola végzősei *„Diplom Baccalaureus" (BSC),* illetve *„Diplom Specialist"* minősítésű oklevél kiadására jogosult. Utóbbi egyetemi szintnek felel meg, ami azt jelenti, hogy az ilyen diplomával rendelkező végzősök doktori iskolákban, PhD-képzésben és aspirantúrán is folytathatják tanulmányaikat.

A Főiskola munkáját a *Bethlen Gábor Alapítvány Kuratóriuma* 2004-ben *Bethlen Gábor-díjjal* ismerte el.

A főiskola kezdettől fogva nemcsak oktatási intézményként, hanem kulturális és szellemi központként is szolgálja a Kárpátalján élő magyarságot. Ezt jelzi többek között az a számos kulturális, tudományos rendezvény, amelyek a főiskola szervezésében kerülnek lebonyolításra.

A főiskola oktatóinak és diákjainak tudományos publikációit a főiskola a 2000. évtől kezdődően évkönyv formájában teszi közzé *Acta Beregsasiensis* címmel. Az évkönyvnek eddig négy kötete jelent meg.

Ezen eredmények hátterében természetesen ott áll a főiskola *Apáczai Csere János Könyvtára,* amely teljes állományával áll a hallgatók és a tanárok rendelkezésére.

10.2.1. Történelem és Társadalomtudományi Tanszék

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem és Társadalomtudományi Tanszéke*[685] 1998-ban jött létre. A Történelem és Társadalomtudományi Tanszék[686] a történelem-földrajz, történelem-angol és történelem-magyar szakokon kibocsátó tanszék volt 2007-ig, ezt követően 2008-tól önálló történelem szakirányú képzés kezdődött. Történelem szakon külön levelező és másoddiplomás képzés is zajlik. A tanszék az intézmény valamennyi szakát kiszolgálja, a szaktantárgyak mellett az általános ismereti tárgyak (ukrán történelem, magyar nép története, szociológia, filozófia, politológia, közgazdaságtan, kultúrtörténet, az ukrán kultúra története, jogi alapismeretek, szakmódszertan, etika, esztétika, honismeret, vallástörténet) oktatása révén. A tanszék a történelem szakos hallgatók számára egyéni és csoportos pedagógiai gyakorlatokat (kárpátaljai általános- és középiskolákban, gimnáziumokban, líceumokban) és terepgyakorlatokat (levéltári, múzeumi, régészeti) is szervez. A régészeti gyakorlat Kárpátalja különböző vidékein zajlik próbaásatásokkal és terepbejárással, gyűjtésekkel. A múzeumi és a levéltári gyakorlat a *Beregvidéki Múzeumban* és a *Kárpátaljai Református Múzeum és Levéltár* bázisán zajlik.

Az elmúlt években a tanszéken két fő kutatási irányzat alakult is:

1.) Kárpátalja kultúrtörténete: a kutatási program keretében a tanszék munkatársai széleskörű tematikai irányvonalak mentén vizsgálják a régió korai, újkori és legújabb kori kultúr- és művelődéstörténetét. A vidék bronzkori és honfoglaláskori régészeti kultúráival, vallás- és templomtörténetével, képzőművészeti és építészeti sajátosságaival, temetkezési szokásaival és temetőivel, a történetírás, művelődés és oktatásügy fejlődésével nemcsak a tanszék kollégái foglalkoznak, de számos évfolyam-, bachelor- és diplomamunka témáját képezte.

2.) Kárpátalja településeinek története: A kutatási program keretében sor került a településtörténet-írás módszertani alapelveinek megfogalmazására és segédkönyv elkészítésére az ilyen jellegű hallgatói munkák elősegítésére. A településtörténetek készítésével párhuzamosan az adott települések egyház-

[685] Elérhetőségek. Levelezési cím: 90200 Beregszász, Kossuth tér 6. Kárpátalja, Ukrajna, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem és Társadalomtudományi Tanszéke
Telefon: +380-31-41-4-29-68, 138-as mellék (külföldről), illetőleg: 8-241-4-29-68, 138-as mellék (Kárpátalján belül). Fax: +380-31-41-4-29-68 (külföldről). E-mail: tortenelem@kmf.uz.ua, Web: http://kmf.uz.ua

[686] Lásd bővebben: http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/tortenelem-es-tarsadalomtudomanyi-tanszek/

történetére is nagy hangsúly kerül, melyhez nagy segítséget nyújt a *Kárpátaljai Református Múzeum és Levéltár* anyaga. Kárpátalja települései történetének feltárása kimeríthetetlen forrást jelent a kutatók számára, mivel nagyobb városain kívül szinte nincsenek településtörténeti monográfiák.

A Tanszék főbb partnerei: *Debreceni Egyetem*, *Eötvös Lóránd Tudományegyetem*, *Eperjesi Egyetem*, *Kárpátaljai Állami Levéltár*, *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár*.

10.2.2. Pedagógia és Pszichológia Tanszék

A tanszéken belül két tanszéki csoport működik: az Általános pedagógiai és tanítói, valamint az Óvodapedagógiai tanszéki csoport.[687]

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszéke*[688] 1998-ban jött létre. A tanszék általános feladata a pedagógiai és pszichológiai alapműveltség kialakítása, a pedagógusi hivatáshoz elengedhetetlenül szükséges elhivatottság formálása, a jártasságok, készségek fejlesztése, a tanító- és óvodapedagógus-jelöltek tudásának szakmai-módszertani megalapozása. A tanszék a tanító és óvodapedagógia szakon kibocsátó tanszék, valamint a főiskolán oktatott pedagógia, pszichológia és testnevelés tárgyak oktatását biztosítja valamennyi szak számára.

Fontosabb partnereik: *Dragomanov Nemzeti Pedagógiai Egyetem*, *Ivanofrankivszki Vaszil Sztefanik Egyetem*, *Ungvári Nemzeti Egyetem*, *Munkácsi Humán Pedagógiai Főiskola*, *Ungvári Erdélyi Béla Iparművészeti Főiskola*, *Nyíregyházi Főiskola*, *Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszék*, *Debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola*, *Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kara, Szent István Egyetem Pedagógiai Kara (Szarvas), Miskolci Egyetem Sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskolai Kara, Nyugat-Magyarországi Egyetem Óvodapedagógiai Főiskolai Kara, Nyugat-Magyarországi Egyetem Győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola, Veszprémi Egyetem Pedagógia Tanszék, Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola*.

A tanszék legfontosabb kutatási projektjei:

---

[687] Elérhetőségeik. A tanszék a főiskola Kossuth tér 6. sz. alatti főépületének I. szintjén, a Krisztinaváros teremben található. Levelezési cím: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Pedagógia és Pszichológia Tanszék, 90202 Beregszász, Kossuth tér 6. Kárpátalja, Ukrajna. Telefon: (00-380-31-41) 4-29-76 mellék: 115. Fax: (031-41) 2-34-62, e-mail: pedagogia@kmf.uz.ua, Web: http://kmf.uz.ua

[688] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/pedagogia-es-pszichologia-tanszek/

1.) Nemzeti kutatási és fejlesztési program a határon túli felsőoktatási és K+F támogatások és hasznosulások tükrében,

2.) A Zilahi Józsefné–Stöckert Károlyné–dr. Ráczné dr. Főző Klára által kidolgozott *nevelés játékkal-mesével* nevelési program hatása a gyermekek szókincsére kétnyelvű, ukrán–magyar közegben,

3.) A kárpátaljai szórványmagyarság anyanyelvi nevelésének helyzete és magyar nyelvi képzésük módszereinek kiválasztása,

4.) Az *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum*, valamint az *Oktatási Minisztérium Határon Túli Magyarok Főosztálya* által meghirdetett *Schola Orbis* iskolatörténeti adattár gyűjtésében való részvétel,

5.) A felnőttképzés lehetőségei és esélyei Kárpátalján,

6.) Tehetséggondozás a kárpátaljai egyházi oktatási intézményekben,

7.) Népi gyermekjáték és gyermekélet Kárpátalja magyarlakta régióiban.

10.2.3. Filológia Tanszék

10.2.3.1. Magyar Tanszéki Csoport

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszéke*[689] 1998-ban jött létre a *Nyelvészeti Tanszéki Csoport*[690] átszervezésével. A 2005/06-os tanévig *Nyelvészeti Tanszék* néven működött. A *Magyar Tanszéki Csoport* 2006 szeptemberétől vált önálló egységgé.

A tanszéki csoport oktatói az intézmény magyar, angol, ukrán, magyar–angol, magyar–történelem, magyar–ukrán, angol–magyar, történelem–magyar, ukrán–magyar, angol–történelem, történelem–angol szakán, illetve szakpárján oktatnak nyelvészeti és irodalmi diszciplínákat, valamint világirodalmat.

Tanszékük a magyar–angol, magyar–történelem, magyar–ukrán szakon kibocsátó tanszék.

A tanszék személyi állománya szakmailag jól felkészült oktatókból áll, akik közül heten rendelkeznek tudományos fokozattal, hárman PhD-hallgatóként a fokozatszerzés előtt állnak. Oktatóink túlnyomó többsége főállású oktató. Örvendetes tény, hogy tanársegédeink, fiatal kollégáink intézmé-

[689] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/filologia-tanszek-magyar-tanszeki-csoport/

[690] Elérhetőségek. Levelezési cím: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológiai Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport. 90202 Beregszász, Kossuth tér 6., Ukrajna. Telefon: +380 3141 429 76, 139-es mellék (külföldről), illetőleg: 8-241-429-76, 139-es mellék (Kárpátalja más járásaiból). Fax: (8-241) -234-62. E-mail: magyartanszek@kmf.uz.ua, Web: http://kmf.uz.ua

nyünk korábbi végzősei, és valamennyien továbbtanulnak. Több tanárunk a *Magyar Tudományos Akadémia* külső köztestületi tagja.

A *Filológiai Tanszék*, és ezen belül a *Magyar Tanszéki Csoport* fennállásának rövid ideje alatt számos rendezvényt szervezett, konferenciákat bonyolított le stb. Oktatóinak fő kutatási irányai:

a) az egyes nyelvek és irodalmak oktatásának módszertana,

b) a magyar–ukrán nyelvi kontaktusok kérdésköre,

c) a kárpátaljai magyar irodalom,

d) valamint a kárpátaljai magyar és ukrán balladakincs összehasonlító elemzése.

Fontosabb partnereik: a tanszék a nemzetközi oktatási és tudományos együttműködés keretében együttműködési szerződést kötött az *MTA Nyelvtudományi és Kisebbségkutató Intézetével*, *KGRE Magyar Nyelvtudományi Tanszékével, az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszéki Csoportjával*, a szlovákiai *Gramma Nyelvi Irodával* stb. Szoros kapcsolatot tartanak fenn továbbá több ukrajnai (mint például a kijevi *Dragomanov Nemzeti Pedagógiai Egyetemmel*, az *Ungvári Nemzeti Egyetemmel* stb.) és számos magyarországi felsőoktatási intézménnyel.

10.2.3.2. Ukrán Tanszéki Csoport[691]

1997 és 2004 között az ukrán filológusok a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszékének* keretein belül végezték munkájukat. Mint önálló strukturális egység a *Filológiai Tanszék Ukrán Tanszéki Csoportja* 2004 óta működik.[692] Ebben az évben a főiskolán új képzési szakirányok indultak: ukrán nyelv és irodalom, valamint magyar nyelv és irodalom. A tanszékcsoport tanárai szaktantárgyakat (ukrán nyelv és irodalom) oktatnak az említett szakirányon, valamint ukrán nyelvet és az oktatás módszertanát az óvoda-pedagógiai és alsós tanári szakokon. Ezen kívül az oktatók gyakorlati ukrán nyelvet oktatnak az oktatási intézmény minden szakán és szakpárján.

Az *Ukrán Tanszéki Csoporton* belül 8 magasan képzett oktató dolgozik, akik a nyelv és irodalomtudomány különböző területein végzik kutatásaikat. Az oktatók többsége rendelkezik tudományos fokozattal, vagy PhD képzésben vesznek részt. Az oktatók tudományos érdeklődésének területei: magyar-

[691] Elérhetőségek: Levelezési cím: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológiai Tanszék, Ukrán Tanszéki Csoport, 90202 Beregszász, Kossuth tér 6, Kárpátalja, Ukrajna. Telefon: (+380-31-41) 4-29-76, 116-os mellék. Fax: (031-41) 2-34-62 E-mail: niki@kmf.uz.ua, Web: http://kmf.uz.ua

[692] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/filologia-tanszek-ukran-tanszeki-csoport/

ukrán nyelvközi kapcsolatok, kárpátaljai dialektusok, ukrán népköltészet, Kárpátalja irodalma, modern ukrán irodalom (XIX. sz. vége, XX. sz. eleje), az ukrán nyelv és irodalom oktatásának módszertana a nemzetiségi iskolákban. Az *Ukrán Tanszéki Csoport* oktatói rendszeresen részt vesznek különböző ukrajnai és nemzetközi (Szlovákia, Csehország, Lengyelország, USA) tudományos konferenciákon, publikációik jelennek meg az ukrajnai és határon túli szakmai kiadványokban.

A tanszéki csoport által szervezett legfontosabb események: minden év novemberében az *Ukrán Tanszéki Csoport* rendezi meg az ukrán írásbeliség napjával kapcsolatos vetélkedőket és rendezvényeket, áprilisban pedig a legjobb ukrán nyelvű fogalmazás versenyét, melyek győztesei különböző ösztönző jellegű jutalomban részesülnek.

A tanszéki csoport évenként a szakirány diákjai számára folklór és dialektológiai gyakorlatot szervez, melynek során ellátogatnak Kárpátalja különböző járásaiba.

Az *Ukrán Tanszéki Csoport* legfontosabb partnerei között megemlíthetjük az *Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán Nyelv és Irodalom Tanszékét*, valamint a magyarországi *Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszékét*.

10.2.3.3. Angol Tanszéki Csoport[693]

Az *Angol Nyelv és Irodalom Csoport* a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének* része.[694] A főiskola megalapítása óta folyik angol nyelvoktatás az intézményen belül. A szakcsoport felelős az angol nyelv oktatásáért minden szakon és szakpáron, nappali és levelező tagozaton egyaránt. A szakcsoport célkitűzése, hogy az angol nyelvtanárképzés terén színvonalas oktatást biztosítson, valamint megalapozza az angol, mint idegennyelv elsajátítását a többi szakon.

A csoport az angol, angol–magyar, angol–történelem szakon kibocsátó tanszék.

[693] Elérhetőségek. A tanszéki csoport a főiskola Kossuth tér 6. sz. alatti főépületének II. szintjén, a Dabas teremben található. Levelezési cím: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológiai Tanszék, Angol Nyelv és Irodalom Tanszéki Csoport,90202 Beregszász, Kossuth tér 6., Kárpátalja, Ukrajna. Telefon: +380 3141 429 76, +380 3141 429 76, 124-es mellék (külföldről), illetve 8241-429-76, 124-es mellék (Kárpátalja más járásaiból). Fax: (8-241) -234-62. E-mail: filologia@kmf.uz.ua, Web: http://kmf.uz.ua

[694] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/filologia-tanszek-angol-tanszeki-csoport/

Tanáraik túlnyomó többsége főállású oktató, több tanársegéd a Főiskola korábbi végzőse, és valamennyien doktori képzésben vesznek részt ukrajnai vagy magyarországi egyetemeken.

A csoport angoltanárai a *IATEFL-Hungary Angoltanárok Nemzetközi Egyesületének* tagjai.

A tanszéken két módszertani csoport működik: az angol nyelvi és irodalmi csoportok.

Oktatóik fő kutatási irányai:

a) az angol nyelv és irodalom oktatásának módszertana Kárpátalja magyar tannyelvű iskoláiban,

b) az angol nyelv oktatásának módszertana az elemi iskolákban,

c) angol nyelvi tanárképzés kisebbségi környezetben.

Tanáraik az elmúlt években számos tudományos kötetet publikáltak, rangos hazai és nemzetközi konferenciákon tartottak előadásokat.

10.2.4. Matematika és Informatika Tanszék[695]

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* megalakulásakor a *Természettudományi Tanszék*[696] keretén belül működő matematika szakcsoport munkatársai biztosították a matematika és informatika oktatását más szakokon. A 2004/05-ös tanévben indult az első matematika szakos évfolyam. A *Matematika Tanszék* 2006-ban vált ki a *Természettudományi Tanszékből* és lett önállóvá. A tanszék kibocsátója a matematika szakos diákoknak. E szak oktatása jelenleg öt évfolyamon folyik. 2009/10-es tanévben elindult a specialist képzés, aminek keretén belül 23 diák kezdte meg a tanévet.

A tanszék munkatársai nem csak a már említett matematika szakos hallgatók oktatását látják el, de biztosítják a főiskola diákjainak informatika oktatását, valamint a könyvvitel és auditálás, a biológia, a földrajz és a tanítói szakokon a matematika oktatását is. A *Matematika Tanszékhez* tartozik 3 matematika és 3 informatika szaktanterem, valamint a tanszéktől függetlenül, de a munkatársaik segítségével működik a *Puskás Tivadar Számítástechnikai Központ*.

---

[695] Elérhetőségek. Levelezési cím: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Matematika Tanszék, 90200 Beregszász, Kossuth tér 6., Kárpátalja, Ukrajna. Telefon: +380 3141 429 76, 109-es mellék (külföldről), illetőleg: 8-241-429-76, 109-es mellék (Kárpátalja más járásaiból). Fax: (8-241) -234-62. E-mail: mattanszek@kmf.uz.ua, Web: http://kmf.uz.ua

[696] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/matematika-es-informatika-tanszek/

A tanszék partnerei: *Ungvári Nemzeti Egyetem*, *Debreceni Egyetem*, *Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség*.

A *Matematika Tanszék* munkatársainak tudományos munkáját két főbb irányba lehet sorolni. Ezek közül az egyik irány az algebrával, a csoportalgebrák elméletével, míg a másik irány a valószínűség-számítással foglalkozik. A tanszék biztosítja 1997-től a *Gordiusz matematika verseny* megrendezését. Munkatársaik közreműködnek a matematika és informatika szakos tanárok továbbképzésében, a járási és megyei szintű matematikaversenyek zsűrijében.

10.2.5. Biológia és Kémia Tanszék[697]

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Biológia Tanszéke*[698] 2007. szeptember 1-jén jött létre a *Matematika és Természettudományi Tanszék Biológia Szakcsoportjának* átszervezése eredményeként. A biológia tanszék első tanszékvezetője **dr. Krocskó Gyula** zoológus professzor volt, aki 2008 januárjában bekövetkezett haláláig irányította a tanszék munkáját. 2008-tól 2011-ig **dr. Szikura József** botanikus professzor vette át a tanszék vezetését. 2011 szeptemberétől, immár a *Biológia és Kémia Tanszék* tanszékvezetői teendőit **dr. Buczkó István** kémikus professzor látja el. 2011 szeptemberében a tanszék kezdeményezésére megkezdte működését a *Fodor István Természettudományi Kutatóintézet*, a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* új tudományos műhelye. Az intézmény névadójául vidékünk nemzetközi szinten is nagyra becsült botanikusát és ökológusát, az 1907-ben Alsógerebenen született **prof. dr. Fodor Istvánt** választották. Az intézet vezetője, **dr. Szikura József**, a főiskola rektora lett.

A természettudományi kutatóintézet feladatai között szerepel Kárpátalja természeti kincseinek felkutatása, tudományos igényű feltérképezése, megőrzésének elősegítése, az itt élő növény- és állatfajok felmérése, életterük változásainak nyomon követése. A kutatóintézet munkatársai további céljuknak tekintik egy, a Kárpát-medence védett és ritka növényfajait felvonultató növénykert létrehozását is.

A tanszék a biológia szakon kibocsátó tanszék. A képzés eredményeként hallgatóik baccalaureusi és specialist szintű diplomát szerezhetnek. A tanszék emellett az intézmény valamennyi szakát kiszolgálja szakmai és általá-

[697] Elérhetőségek. Levelezési cím: 90202, Beregszász, Kossuth tér 6. Telefon: (00-380-31-41) 2-34-62, 129-es mellék. Fax: (031-41) 2-34-62, e-mail: biotanszek@kmf.uz.ua vagy biologia_tanszek@googlegroups.com, Web: http://kmf.uz.ua

[698] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/biologia-es-kemia-tanszek/

nos ismereti tárgyak oktatása révén. Az óvodapedagógia és tanítói szakokon természetismeretet, gyermekanatómiát, gyermekgyógyászatot, egészségügyi alapismereteket, defektológiát, a földrajz szakon talajtant, kémiát, környezetvédelmet, biogeográfiát, továbbá valamennyi szakon életvédelmet, valeológiát és ökológiát oktatnak.

A biológia tanszéket összesen 6 szaktanterem és laboratórium szolgálja ki. A kötelező terepgyakorlatok programját úgy alakították ki, hogy annak teljesítése során a hallgatók megismerjék Kárpátalja természeti értékeit.

A botanikai, zoológiai, ökológiai, talajtani terepgyakorlatok programjában számos védett terület élővilágának a megismerése szerepel. A hallgatóknak lehetőségük nyílik eljutni a *Nagydobronyi Vadvédelmi Rezervátumba*, az *Ungvári Botanikus Kertbe*, az *Ungvári Zoológiai Múzeumba*, a *Kárpáti Bioszféra Rezervátumba*, azon belül a *Nárciszok völgyébe*, a *Kuziji Rezervátumba*, a *Gyulai- és a Fekete-hegy Rezervátumokba*, továbbá a *Kárpátok Ökológiájának Múzeumába*, a *Szinevéri Nemzeti Parkba*, az *Ungvári Nemzeti Parkba*, a felsőkalocsai „Hluhanya" dagadóláp, az Atak országos jelentőségű botanikai védett természeti emlék és a Csornohoraimasszívum területére.

10.2.6. Földtudományi és Turizmus Tanszék[699]

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földtudományi Tanszéke*[700] 2006 októberében jött létre rektori rendelet alapján. A Tanszék oktatóinak többsége korábban az annak előzményeként a *Matematikai és Természettudományi Tanszéken* működött *Földrajzi Munkacsoport* keretein belül dolgozott. Nem sokkal létrehozását követően a *Földtudományi Tanszék* vezetésével **Dnyisztrjanszkij Miroszlav** professzort, a földrajztudomány doktorát bízták meg, akit e tisztségben 2012-ben **Molnár József**, PhD, a földrajztudomány kandidátusa követett. A tanszéki oktatók mindegyike rendelkezik PhD fokozattal, hárman közülük emellett a földrajztudomány kandidátusai. 2014 szeptemberétől rektori rendelet alapján az egység nevét *Földtudományi és Turizmus Tanszékre* módosították, ezzel is jelezve, hogy ellátja a *Kárpátaljai Magyar Főiskolán* indult „molodsij szpecialist" (ifjú szakember) képzési

[699] Elérhetőségek. Levelezési cím: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Földtudományi Tanszék. 90200 Beregszász, Kossuth tér 6., Ukrajna. Telefon: +380 3141 429 76, 134-es mellék (külföldről), illetőleg: 8-241-429-76, 134-es mellék (Kárpátalja más járásaiból). Fax: (8-241) -234-62. E-mail: jozsi@kmf.uz.ua, Web: http://kmf.uz.ua

[700] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/foldtudomanyi-es-turizmus-tanszek/

szinten a *turisztikai szolgáltatások szak* oktatásának szakmai részét, továbbá, a bázisán folyik a BSc szintű turisztikai képzés engedélyeztetése. A Tanszék kibocsátó a földrajz szakon.

A minőségi oktatást szolgálja az állandóan bővülő anyagi-műszaki bázis, amelynek a Tanszék helyiségei, a hozzá rendelt három szaktanterem, valamint egy szertár adnak helyet. A földtani, környezetföldtani és talajtani kutatásokhoz modern atomabszorpciós spektrofotométer és lángfotométer áll rendelkezésre.

Az oktatási feladatok ellátása mellett a *Földtudományi Tanszék* munkatársai aktív tudományos kutatótevékenységet folytatnak. Ez zömmel megyénk, Kárpátalja tudományos igényű földrajzi feltárására irányul, és a következő tematika köré csoportosul:

Vulkáni komplexumok Kárpátalján;

Az éghajlatváltozás detektálása megyénkben;

A Tisza Huszt–Tiszaújlak szakaszának komplex környezeti vizsgálata;

Kárpátalja demogeográfiai viszonyai;

Ukrajna etnogeográfiája és politikai földrajza;

A humánerőforrások és képzésük helyzete;

A turizmus kárpátaljai sajátosságai;

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földtudományi és Turizmus Tanszéke* szoros és gyümölcsöző tudományos-oktatási kapcsolatokat ápol más felsőoktatási intézmények hasonló profilú alegységeivel. Kiemelt jelentőségű számunkra a *Lvivi Ivan Franko Nemzeti Egyetem* és az *Ungvári Nemzeti Egyetem Földrajz Karának* tanszékeivel, továbbá az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Meteorológiai Tanszékével* és a *Debreceni Egyetem Földtudományi Tanszékcsoportja* tanszékeivel folytatott együttműködés.

10.2.7. Gazdaságtudományi Tanszék. Könyvvitel és Auditálás Tanszék[701]

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Gazdaságtudományi Tanszéke*[702] az intézmény legfiatalabb tanszéki egysége, amely először a *Történelem és Társadalomtudományi Tanszék* tanszéki csoportjaként működött,

[701] Elérhetőségek. Tanszék: Balla Gyula terem (121.) Levelezési cím: 90200 Beregszász, Kossuth tér 6. Kárpátalja, Ukrajna, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Gazdaságtudományi Tanszéke. Telefon: +380-31-41-4-29-68, 128-as mellék (külföldről), illetőleg: 8-241-4-29-68, 128-as mellék (Kárpátalján belül). Fax: +380-31-41-4-29-68 (külföldről). E-mail: rfkmf.gazdasagtudomanyi@gmail.com , Web: http://kmf.uz.ua

[702] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/gazdasagtudomanyi-tanszek-konyvvitel-es-auditalas-tanszek/

majd pedig 2010-ől önálló egységként, *Könyvvitel és Auditálás Tanszék* néven folytatta munkáját.

A tanszékhez kapcsolódó ukrajnai licenzációval rendelkező könyvvitel és auditálás szak 2007-es elindítása az intézménynek azon stratégiai döntésével megegyező lépés volt, mely szerint a jövőben a tanárképzés mellett olyan, a munkaerőpiac által elvárt, speciális ukrajnai szakismeretet igénylő képzési kínálattal is meg kell jelenni, melyet magyar nyelven, a kárpátaljai magyar diákok máshol nem tudnak elérni.

A 2014/15-ös tanévre sikerült az oktatói állomány minősítési szintjén javítani, s eleget tenni a folyamatosan változó és nehezedő ukrán licenszfeltételeknek, így 2015-ben újra engedélyt kapott az intézmény arra, hogy Ukrajnában államilag elismert közgazdászképzést indítson. A szak neve a felsőoktatási törvény értelmében: *Számvitel és Adóügy*.

Az engedély kései jóváhagyása folytán a 2015/16-os tanévben már nem sikerült első évfolyamot indítani, így az évkönyv megjelenésének az idején a sikeres felvételire, és az újbóli szakindítására vár a tanszék.

Annak ellenére, hogy időszakosan nem rendelkezik az oktatási egység akkreditált képzéssel, a tanszéknek van oktatási bázisa. A 2014/15-ös tanévben a *Gazdasági Tanszék* szervezése alá került a 2001 óta működő *Gazdálkodási- és menedzsment szak*, amelyet a *Rákóczi Főiskola* a *Nyíregyházi Egyetemmel* közös képzési struktúrában szervez, Magyarországon elismert állami oklevelet (BSc), Ukrajnában pedig államilag nem akkreditált képzésnek minősülő tanúsítványt ad ki. A közös képzés elmélyült szintjét az is mutatja, hogy a nyíregyházi tanárok heti rendszerességgel járnak át a Főiskolára oktatni, félév végén vizsgáztatni.

A magyarországi és Európai Uniós gazdasági elméleti ismereteken túl fontosnak tartják, hogy az ukrán számviteli, adózási, aktuális gazdaságpolitikai kérdésekben is jártasok legyenek a hallgatóik, ezért az utóbbi években kötelezően választható tantárgyak keretében növelték az ukrán specialitású képzési struktúrát. Céljuk a jövőben, hogy növeljék a helyi munkaerőpiacon való elhelyezkedés lehetőségét azzal, hogy szakmai ukrán nyelvismeretben, valamint helyi számviteli tudással jobban felvértezve növeljék tudásokat.

Részt vettek Kárpátalja gazdaságfejlesztési koncepciójának a megalkotásban, az *Egán Ede terv* elkészítésében.

A tanszék az elmúlt években folyamatosan bővítette intézményközi kapcsolati rendszerét, így szakmai együttműködések alakultak például a *Harko-*

vi Nemzeti Gazdasági Egyetem Pénzügyi Tanszékével, valamint Magyarországon a *Nemzetstratégiai Kutatóintézettel*.

10.2.8. Szakképzési intézet

10.2.8.1. Tanulmányi és Karrier-követési Osztály[703]

A *Tanulmányi Osztály*[704] munkája a nappali és levelező képzés folyamatosságát és zavartalanságát szolgálja oly módon, hogy az érvényes szabályzatok betartása mellett közreműködik az oktatás, nevelés szervezési feladataiban, biztosítja a képzés oktatástechnikai hátterét, továbbá a főiskolai hallgatók tanulmányi és vizsgaügyeivel, a hallgatójelöltek felvételijével kapcsolatos feladatok teljes körű adminisztrációját végzi.

A *Tanulmányi Osztály* tevékenysége két fő részre bontható:

a) beiskolázási feladatok (a jelentkezéstől a felvételiig és a beiratkozásig).
b) tanulmányi és adminisztratív hallgatói ügyintézés (hallgatók fogadása, tájékoztatása, ügyeinek intézése, a *Főiskolai Tanács,* valamint *a Tanulmányi és Kredit*-átviteli Bizottság számára benyújtott kérvények döntés-előkészítése. Feladata még a hallgatói létszám változásának nyilvántartása, központi statisztikák elkészítése, hallgatói személyi dokumentumok kezelése, tanügyigazolási, adminisztratív feladatok ellátása, hallgatói nyilvántartás vezetése, adatbázisok kezelése, archiválása, leckekönyvek és diákigazolványok elkészítése, kiosztása, nyilvántartása, irattár kezelése, óra és vizsgarend készítése, a hallgatók vizsgaeredményeinek nyilvántartása, a pótvizsgadíjak befizetésének koordinálása, ellenőrzése, leckekönyvek lezárása, a záróvizsgával kapcsolatos teendők ellátása, diákigazolvány- és diplomaigénylés, a végzett hallgató karrierkövetése, a *Főiskolai Tanács*, *Tanulmányi és Kredit*-átviteli Bizottság és a *Felvételi Bizottság* munkájában való részvétel stb.

[703] **Elérhetőségeink:** Tel.: 00(380) 31-41-2-43-43/150-es, 152-es mellék. E-mail: tanulmanyi@kmf.uz.ua, Cím: Ukrajna, 90200 Beregszász, Kossuth tér 6.
[704] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/tanulmanyi-es-karrier-kovetesi-osztaly/

10.2.8.2. Felnőttképzési Központ[705]

A *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* által hozott rendelet értelmében 2004-ben alakult meg a *Felnőttképzési Központ,*[706] mint a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* egyik alegysége.

A felnőttképzési projektjeiket, a munkaerőpiac, a gazdaság megállás nélkül módosuló szükségletei alakítják.

A kárpátaljai viszonyok között igen magas jelentkezés több okból is fakadhat:

1) a felnőttképzési központ által szervezett képzések a helyi magyarság körében piacvezető szerepet töltenek be, illetve az elmúlt évek színvonalas képzései egyfajta hírnevet biztosítanak;

2) a különféle támogatások lehetővé teszik, hogy ingyenessé tegyék képzéseinket, így a nehéz anyagi helyzetben lévő családok számára is elérhetővé válik a képzéseken való részvétel.

Kezdetben nyelvi képzéseket (angol nyelv, ukrán nyelv, francia nyelv, német nyelv, magyar nyelv (nem magyar anyanyelvűeknek)), valamint ECDL (számítógép-kezelői) jogosítvány megszerzésére irányuló tanfolyamokat hirdettek, de mára már számos különböző képzést valósítanak meg.

Fontosnak tartják, hogy minél több embernek lehetősége legyen felnőttkorban is képeznie magát, szakmát szerezni vagy kiegészíteni a korábban megszerzett ismereteiket. A képzésekben résztvevők egy kárpát-medencei együttműködés által létrejött tananyag és programrendszer részesei.

A helyben megfogalmazott elvárásoknak igyekeznek eleget tenni. Képzéseiket a munkaerőpiac, a helyi lakosság igényei és a pályázatok formálják.

A tanárok általában egyetemi diplomával rendelkező szakemberek, többnyire főiskolai dolgozók, esetenként gimnáziumi, illetve középiskolai tanárok. Az előadók rendszeresen részt vesznek szakmai műhelymunkákon, tréningeken, közösen fejlesztenek tananyagot, dolgoznak ki modulokat.

A *Felnőttképzési Központ* nem részesül semmilyen ukrajnai állami támogatásban, ezért önfenntartóknak kell lennünk.

[705] Elérhetőség. 90202 Beregszász. Illyés Gyula sétány 1.Tel./fax (8241)2-43-43 / 2-34-62 (141-es mellék) kmf.uz.ua, e-mail: felnottkepz@kmf.uz.ua

[706] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/felnottkepzesi-kozpont/

10.2.9. Kutatóműhelyek

10.2.9.1. Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont[707]

A *Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont*[708] az 1999-ben alakult *LIMES Társadalomkutató Intézet* egyik jogutódjaként jött létre. 2001. november 12-én, Beregszászon, a *Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola* bázisán megalakult a *Magyar Tudományos Akadémia Ukrajnai Kutatóállomása*, melynek feladatköreit kezdetben a *LIMES* látta el, majd a nyelvészeti és társadalomtudományi szekció kettévált és két önálló tudományos műhelyként funkcionált tovább.

A társadalomtudományi kutatásokat végző kutatócsoport 2005 októberében döntött **Lehoczky Tivadar** nevének felvételéről, mely azonban nem változtatott a *LIMES* elsődleges célkitűzésein: a Kárpátalján folyó magyar vonatkozású történelem- és társadalomtudományi, valamint bölcsészettudományi kutatások elősegítése, összehangolása, továbbá alapkutatások megszervezése, koordinálása és végzése, azok intézményi hátterének megteremtése, valamint tudományos utánpótlás nevelése, az ifjú kutatók munkájának segítése. Működését a kezdetektől a *Magyar Tudományos Akadémia* (MTA) és a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* (II. RF KMF) támogatja.

10.2.9.2. Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont[709]

A *Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont*[710] 2001-ben alakult az MTA határon túli magyar nyelvészeti kutatóhely-hálózat ukrajnai intézeteként. A *Hodinka Kutatóközpont* szorosan együttműködik testvérintézményeivel: a szlovákiai *Gramma Nyelvi Irodával*, a romániai *Szabó T. Attila Nyelvi Intézettel* és a szerbia-montenegrói (vajdasági) *Magyarságkutató Intézettel*, a szlovéniai, horvátországi és ausztriai kutatókat egybefogó *Imre Samu Nyelvi Intézettel*, illetve a többi határon túli magyar régióban működő kutatóhelyekkel. Fennállása óta együttműködési megállapodást kötött az MTA *Etnikai-*

[707] Elérhetőségek: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont. Cím: 90200 Beregszász, Kossuth tér 6. Fax/Telefon: +380 3141 23462 (123-es mellék), e-mail: lti@kmf.uz.ua, lehoczky.intezet@kmf.uz.ua, honlap: http://kmf.uz.ua

[708] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/lehoczky-tivadar-tarsadalomtudomanyi-kutatokozpont/

[709] Elérhetőségük: Postacím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 6., Ukrajna, Hodinka Antal Intézet.. Telefon: +380 3141 429 68, 137-es mellék (külföldről), illetőleg: 8 241 429 68, 137-es mellék (Kárpátalján belül). Fax: +380 3141 234 62. E-mail: hodinka@kmf.uz.ua

[710] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/hodinka-antal-nyelveszeti-kutatokozpont/

nemzeti Kisebbségkutató Intézetével, az MTA *Nyelvtudományi Intézetével*, az ELTE *Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetével*, a dunaszerdahelyi *Gramma Nyelvi Irodával*, a kolozsvári *Szabó T. Attila Nyelvi Intézettel* és a veszprémi *Pannon Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékével* stb.

A *Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont* tagja a *Termini Kutatóhálózatnak* (lásd a http://ht.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage honlapon), ami egy virtuális ernyőszerű intézményrendszer, amely összefogja a fent említett határon túli kutatóműhelyeket.

A kutatóközpont a beregszászi székhelyű *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* kereteiben és épületében működik.

A kutatóközpontot a *Magyar Tudományos Akadémia* és a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* támogatja anyagilag.

10.2.9.3. Fodor István Kutatóközpont[711]

A *Fodor István Kutatóközpont*[712] a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Biológia és Kémia Tanszékének* bázisán jött létre 2011 szeptemberében. Az intézet névadója Kárpátalja nemzetközi szinten is nagyra becsült botanikusa és ökológusa, az 1907-ben Alsógerebenen született **prof. Dr. Fodor István**. A kutatóközpont létrehozásának célja, hogy a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* átfogó és célirányos szakintézeti keretek között is bekapcsolódjon Kárpátalja természeti kincseinek átfogó, monitorozó vizsgálataiba.

Az intézet működési profilját és céljait Kárpátalja természeti kincseinek felkutatása, tudományos igényű feltérképezése, megőrzésének elősegítése, az itt élő növény- és állatfajok felkutatása, életterük változásainak nyomon követése, botanikai és zoológiai tudományos gyűjtemények létrehozása, valamint a Kárpát-medence védett és ritka növényfajait felvonultató növénykert fenntartása és bővítése képezi. Kutatási programjaink keretében növénytani és állattani felvételezéseket és növényi szaporítóanyag-gyűjtéseket végeznek Kárpátalja síkvidéki és hegyvidéki régióiban egyaránt. Intézetük több hazai és nemzetközi kutatási programban is részt vesz.

[711] Elérhetősége. Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 6. Fax/Telefon: +380 3141 23462, e-mail: fittki@kmf.uz.ua, honlap: http://kmf.uz.ua

[712] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/fodor-istvan-termeszettudomanyi-kutatokozpont/

10.2.10. A főiskola egyéb intézményei

A Főiskola egyéb intézményei közé tartozik a *Kölcsey Ferenc Szakkollégium,*[713] a *Puskás Tivadar Informatikai Központ,*[714] az *Apáczai Csere János Könyvtár,*[715] a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege,*[716] a *Fodó Sándor Kulturális Központ*, a *Révész Imre Kiállítóterem*, a *Gross Arnold kiállítóterem*, a *Polónyi Katalin Textilmúzeum***,** a *Filmklub* és az átrium stb.

10.3.Munkácsi Állami Egyetem Humán-pedagógiai Koledzs magyar tagozata (Munkácsi Tanítóképző)

Az 1914-ben alapított *Munkácsi Tanítóképző* 2003 óta főiskolaként működik. Jelenlegi hivatalos elnevezése: *Munkácsi Állami Egyetem Humán-pedagógiai Koledzse* (Humanyitárno-Pedáhohicsnij Koledzs Mukácsivszkoho Derzsávnoho Unyiverszitetu).[717]

Az intézményben jelenleg párhuzamosan futnak a hagyományos (középiskolai szintű) tanító- és óvodapedagógus, valamint a felsőfokú tanító, óvodapedagógus és tanár szakos képzések.

Kollégiumi szállás igény esetén biztosított. Akik kiszorulnak az ösztöndíjas helyekről, igénybe vehetik a térítéses oktatás lehetőségét. Felvételi vizsgát anyanyelvből és matematikából kell tenni. Jelentkezni az általános iskola, vagyis a kilencedik osztály elvégzése után lehet. Választható szakok: elemi iskolai tanító, elemi iskolai idegennyelvtanár (angol és német), gyermekpszichológus, óvodapedagógus, zenetanár, szervezőtanár.

A magyar tannyelvű csoportok az 1950-es években indultak újra. Jelenleg 1000 diák tanul itt, közülük 120-150 magyar nemzetiségű, arányuk tehát meghaladja a 10%-ot.

A magyar tagozatos[718] diákok három szak – óvodai, tanítói és zenepedagógiai – közül választhatnak, s a tantárgyak 80%-át magyarul hallgatják. A végzősök a magyar oktatás mellett kiváló minősítéssel tesznek szert az ukrán nyelvtudásra is. A diplomával rendelkezők több mint 90%-a Kárpátalja magyarlakta településein helyezkedik el tanárként vagy a közigazgatási szférában.

[713] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/kolcsey-ferenc-szakkollegium/
[714] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/puskas-tivadar-informatikai-kozpont/
[715] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/apaczai-csere-janos-konyvtar/
[716] http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/kiadoi-reszleg/
[717] Elérhetősége: Munkács, Jan Komenszki u. 59. E-mail: pedinstitut@ukrpost.ua, Tel./fax: (231-3-94-43)
[718] 2004-ben a Zrínyi Ilona Magyar Tagozat nevet vette fel A tagozat megbízott vezetője: **Kótun Jolán,** magyar szakos tanár.

A főiskola és a magyarországi *Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának* vezetői 2008. március 26. és 28. között kétnyelvű együttműködési szerződést[719] írtak alá, melyben megállapodtak a hallgatói és oktatói mobilitás lehetőségének kölcsönös biztosításáról, valamint a közös tudományos kutatómunka lehetőségeiről.

10.4. Diákelvándorlás a továbbtanulási lehetőségek tükrében

1990-től lehetővé vált a kárpátaljai fiatalok magyarországi továbbtanulása.

A magyarországi egyetemekre egyre többen jelentkeznek, köztük az ELTE kiemelkedően a legnépszerűbb. Utána a *Debreceni Tudományegyetem*, *Pécsi Tudományegyetem*, a *Szegedi Tudományegyetem* és a *Miskolci Tudományegyetem* következik. Az 1995–96-os tanévben összesen 350 kárpátaljai diák tanult magyarországi felsőoktatási intézményekben. Azóta mintegy 500 főre emelkedett a számuk. Örvendetes tény, hogy megnőtt a doktorandusösztöndíj utáni igény is, ez biztosíthatja a magyar nyelvű felsőoktatás és tudományos élet utánpótlásának kialakulását és fejlődését.

A rendszerváltás után a továbbtanulási lehetőségeket elősegítette a *Határon Túli Magyar Ösztöndíjtanáccsal* együttműködő *Kárpátaljai Magyar Felsőoktatási és Ösztöndíjtanács* (KMFÖT) is. Fontos megjegyezni, hogy a Magyarországon tanulók több mint 80%-a nem tér haza a diploma megszerzése után, mert tendencia lett a *„magyarországi áttelepülés, munkavállalás szándéka."*[720] A legutóbbi felmérésekből is tudjuk, hogy a *„kárpátaljai felsőfokú végzettséggel rendelkező magyarok szülőföldön való megmaradásának egyik akadályát a többségi nemzet nyelvének nem megfelelő elsajátítása okozza (...) a* Kárpátalján történő munkavállalás egyetlen igazán komoly nehézsége az ukrán nyelvtudás hiányában kereshető. A migráció indítékai között nem etnikai megkülönböztetések állnak, hanem gazdasági, szociális és gyakran személyes okok." Továbbá az is nyilvánvalóvá vált, hogy *„a magyarországi továbbtanulási lehetőség kinyitja a Magyarország felé vezető kaput. Így a fiatalok nagy része tanulmányaik befejeztével nem tér haza szülőföldjére, hanem Magyarországon tervezi jövőjét."*[721]

[719] http://www.bpk.nyme.hu/index.php?id=11350&L=1&id=11350

[720] Forrás: OROSZ Ildikó: *A magyar nyelvű oktatás Kárpátalján*. In. http://mek.oszk.hu/01900/01946/html/oktint5.htm

[721] KÁDÁR Adrienn: *A „magyar-magyar agyelszivás" jelensége*. In: *Határhelyzetek*. Külhoni magyar egyetemisták peregrinus stratégiái a 21. század elején . Szerkesztő SZARKA László – KÖTÉL Emőke. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest 2008. 177.old. http://real.mtak.hu/19098/1/245376469_Hatarhelyzetek_Kulhoni_magyar_egyetemistak_peregrinus_strategiai_a_21_szazad_elejen_u_145951.138999.pdf

10.5. A magyar tudományosság kialakulása, intézményei

A rendszerváltás időszakában Kárpátalján is élt az igény a vezető értelmiségben a magyar tudományos élet kiépítésére. Ennek alapfeltételei először *az Ungvári Állami Egyetemen (*ma: *Ungvári Nemzeti Egyetem)* alakultak ki, amikor 1963-tól induló előszervezéssel 1965-ben hivatalosan is létrejött a *Magyar Filológiai Tanszék*.

A magyar egyetemi képzés első alegysége a magyar szakosok képzésén kívül az itt oktató tanárok kezdetben a hatályos szovjet ideológia követelményeinek tükrében az orosz/szovjet–magyar és ukrán–magyar összehasonlító irodalommal, nyelvkapcsolatok, nyelvjárási néprajzi, művelődéstörténeti elemzéssel foglalkoztak. Tudományos igénnyel magyarul megírt dolgozatokat publikáltak, tudományos konferenciákat szerveztek, tartottak előadásokat és eljártak más intézmények szakmai konferenciáira is. A magyar tanszék kiadásában is több füzet és brossúra jelent meg. Az itt tanuló diákok a vezető tanárok közreműködésével programszerűen foglakoztak évfolyam- és diplomamunkák megírásával, anyaggyűjtéssel, terepkutatással és léptek fel a különböző diákkonferenciákon is. Az ungvári egyetem humán- és természettudományi karainak magyar ajkú kutatói is egyre gyakrabban hallatták hangjukat a helyi magyar nyelvű periodikákban (*Kárpáti Igaz Szó*, *Kárpáti Kalendárium* stb.) is.

A helyi tudományos életben minőségi áttörést a gorbacsovi peresztrojka, a glasznoszty hozott. Ekkor a *Magyar Filológiai Tanszék* oktatóinak kezdeményezésére egyetemi szinten is napirendre került az *Ungvári Hungarológiai Központ* létrehozása. A program megvalósításába a magyar kormány is beszállt, anyagilag és tudománypolitikai vonalon is támogatta, szakmailag koordinálta az intézmény tető alá hozását, az egykori ungvári Bródy-villa részleges átalakítását. A tudományos központ ünnepélyes megnyitásra 1988. január 14-én került sor. Szervezett keretek között így indult el a magyarságtudományi kutatás – a magyar nyelv, irodalom, történelem, néprajz és kultúra kutatása, tudományos vizsgálata. **Dr. Lizanec Péter** *(Petro Mikolajovics Lizanec)* nyelvészprofesszor, egyetemi tanár vezetésével a központ kezdetben 15 főállású dolgozóval működött.

Ukrajna függetlenné válása után az országban kialakult súlyos gazdasági helyzet érzékenyen érintette az intézményt is, mert 1995 után finanszírozási nehézségek miatt a munkatársak száma csökkent, 1999-ben már mindössze két félállású tudományos munkatárs és két műszaki munkatárs dolgozott az

intézetben. Az intézet jelenleg is finanszírozási gondokkal küszködik. Hatására beszűkültek a több szálon futó tudományos kutatás lehetőségei. 1990-től az intézet folyóirata, az *Acta Hungarica* mintegy tíz kiadása jelent meg.

10.5.1. Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság (KMTT)

Pozitívum, hogy 1993 áprilisában az intézmény címére bejegyezték a *Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaságot (KMTT)*,[722] amelynek közel száz tudományos címmel rendelkező magyar ajkú tagja van.

Alapítói közé tartozik:
dr. Lizanec Péter nyelvész (KMTT elnöke),
dr. Almásy Sándor közgazdász (alelnök),
dr. Balogh József vegyészkutató,
dr. Bárány Sándor vegyész,
ifj. dr. Bíró Andor történész,
dr. Bódi Barna matematikus,
dr. Bodnár Volodímir filozófus,
dr. Bojkó Miklós közgazdász,
Borbély Edit egyetemi főelőadó,
dr. Buleca-Bohdán Miklós ideggyógyász,
dr. Csubirka Magdolna biológus,
dr. Dudics Iván, a műszaki tudományok kandidátusa,
dr. Dobos Antal, a kémiai tudományok kandidátusa,
dr. Édelman Adolf, a filozófiai tudományok kandidátusa,
dr. Erdődy Miklós elektronfizikus,
dr. Fábián Miroszlava nyelvész,
dr. Fábry Zoltán biológus,
dr. Fedák László fizikus,
dr. Fedinec Csilla tudományos kutató,
dr. Fera Sándor kutatóorvos,
dr. Gortvay Erzsébet irodalomtörténész,
dr. Guthi Attila, a fizikai-matematikai tudományok kandidátusa,
dr. Györke Magdolna, a filológiai tudományok kandidátusa,
dr. Hagymási Zoltán fizikus,
dr. Holovács József, a matematikai tudományok doktora,

[722] *20 éves a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság:* http://tiszanews.org.ua/?module=news&target=get&id=1724

dr. Homonnai László, a kémiai tudományok doktora,
dr. Horváth András, a fizikai-matematikai tudományok kandidátusa,
dr. Horváth Katalin nyelvész, a filológiai tudományok kandidátusa,
dr. Hudánics Vaszil történész professzor,
dr. Imre Árpád fizikus,
dr. Keresztény István pszichológus,
dr. Kiskó Sándor kutatóorvos,
dr. Kovács Gyula fizikus,
dr. Kovács István vegyész,
dr. Kótyuk István nyelvész, a filológiai tudományok kandidátusa,
dr. Kökényessy Sándor fizikus,
dr. Krocskó Gyula biológus,
dr. Krocskó László biológus,
dr. Lengyel Sándor, fizikai-matematikai tudományok kandidátusa,
dr. Mandrik Iván történész,
dr. Melika Georg, német nyelvész, a filológiai tudományok kandidátusa,
dr. Papp Vidor-Ferenc fizikus,
dr. Riskó Sándor, az orvostudományok kandidátusa,
dr. Roskovics Gyula belgyógyász-kutató,
dr. Simon Lajos fizikus,
dr. Spenik Ottó, akadémikus, a *Magyar Tudományos Akadémia (MTA)* és az *Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia tagja,*
dr. Sütő Mihály, az orvosi tudományok kandidátusa,
dr. Szabolcsi Miklós fizikus,
dr. Szabó László kutatóorvos,
dr. Szekeres-Keszler Katalin, a kémiai tudományok kandidátusa,
dr. Szemrád Emil vegyész,
dr. Tar Miklós matematikus,
dr. Tarics Zoltán fizikus,
dr. Úr Lajos nyelvész, a filológiai tudományok kandidátusa,
dr. Vaszócsik Vera, a filológiai tudományok kandidátusa,
dr. Zékány Krisztina, a filológiai tudományok kandidátusa,
dr. Zseltvay Viktor, a biológiai tudományok kandidátusa és mások.[723]

[723] *Ukrajna Magyar Szervezetek, intézmények, közéleti személyiségek adattára*. DUPKA György összeállításában,.MÉKK, Ungvár-Budapest, 2006.

A központ fiatal tagjai 1998-ban a *Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetségét* is megalapították. A KMDFKSZ tudományos folyóirattal is rendelkezik. A *Scientia Deniquenek* eddig több száma jelent meg, lehetőséget biztosítva a diákok és a fiatal kutatók számára tudományos eredményeik publikálására. Jelenleg mind a két tudományos kutatókat is tömörítő egyesület az időközben létrejött *Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának* (ma: *Ukrán–Magyar Tudományos és Oktatási Intézet)* égisze alatt működik és adja ki a kutatók munkáit és az internet világában weblapjaikon keresztül is elérhetőkké váltak.

A magyar tudományosság másik fontos központja a Beregszászban működő *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola*, a fentebbiekben már mindkét intézményt bemutattuk.

10.5.2. Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács

Az ungvári egyetem és a beregszászi főiskola tudományos címmel rendelkező oktatói először az *MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének*, majd az átszervezés után az MTA külső köztestületi tagjai lettek, és tudományos tevékenységüket a *Magyar Tudományos Akadémia* (MTA) intézményén belül 1996-ban létrejött *Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság* koordinálja.

Az ezredforduló után az MTA köztestülete szélesre tárta kapuit a Magyarországon kívül élő, magukat magyarnak (is) valló tudósok számára. Többek között 2007-ben a *Kolozsvári Területi Bizottság* (KAB), 2008-ban a *Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács* (VMAT), valamint 2013-ban a *Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács* (SZMAT) megalakulásával az MTA még szorosabbra fűzte kapcsolatait a külhoni magyar kutatókkal. A Magyarországgal szomszédos országokban létrejött akadémiai tanácsok gyakorlatát követve az MTA *Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság*, valamint a 2011. június 11-i *Ukrajnai Magyar Tudóstalálkozó* célja és döntése alapján 2015. október 30-án Ukrajnában is megalakult az akadémiai tanács *Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács (KMAT)* néven.[724]

Érdemes felidézni a történelmi esemény részleteit is, amikor az alakuló közgyűlésre az Ukrajnában élő magyar tudósok, az MTA ukrajnai külső és

[724] Elérhetősége: 88000 Ungvár, Vár u. 10. Kárpátalja, Ukrajna, E-mail: karpataljamat@gmail.com, Honlap: http://kmat.uz.ua

köztestületi tagjai megjelentek Ungváron. A fórumra az *Ungvári Nemzeti Egyetem* dísztermében került sor. Az MTA három ukrajnai külső tagja és 151 külső köztestületi tagja közül összesen 82 fő vett részt, s ezzel a közgyűlés szavazóképesnek bizonyult.

A sajtó[725] is beszámolt arról, hogy **Volodimir Szmolanka**, az *Ungvári Nemzeti Egyetem* rektorának köszöntőjét követően **Kocsis Károly** akadémikus, az MTA *Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság* elnöke üdvözölte a jelenlévőket.

Miután **Tarnóczy Mariann**, az MTA osztályvezetője ismertette a *Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács* megválasztásának szabályzatát, a három tudományterületbe (bölcsészet- és humán tudományok, természettudományok, valamint élettudományok) sorolt köztestületi tagok megválasztották a tanács tagjait. A tanácsnak az MTA szabályzata alapján automatikusan tagja az akadémia három ukrajnai külső tagja (**Jenkovszky László, Szikura József, Spenik Ottó**), akik mellé 15 tagú tanácsot választott a testület. A megválasztott tanácsban 7 tudós képviseli a bölcsészet- és társadalomtudományokat *(***Brenzovics László, Csatáry György, Csernicskó István, Kopriva Attila, Lizanec Péter, Orosz Ildikó, Zékány Krisztina**), 5 tudós a természettudományokat (**Fodor Gyula, Gecse Ferenc, Mica Volodimir, Rácz Béla, Spenik Sándor**), 3 pedig (**Boldizsár Sándor, Kohut Erzsébet, Riskó Sándor**) az élettudományokat.

A megválasztott tanács tagjai saját soraiból megválasztotta a KMAT elnökét és alelnökét. Az elnök **Spenik Ottó** fizikus professzor, az *Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Ungvári Elektrofizikai Kutatóintézetének* igazgatója, az MTA külső tagja lett. Alelnökké **Csernicskó István** nyelvészt, a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontjának* vezetőjét, az MTA külső köztestületi tagját választották meg. A KMAT által 2016 októberében megalapított díjakat első ízben a KMAT 2016. évi közgyűlésén, Beregszászban adták át. 2016-ban összesen nyolc személy kapta meg a frissen alapított díjakat.

Az újonnan megalakult testület ezzel szervesen bekapcsolódott a kárpát-medencei tudományosság hálózatába, hogy tudásukkal szolgálják az egyetemes magyar tudományt.[726]

[725] http://www.karpatalja.ma/karpatalja/tudomany/megalakult-a-karpataljai-magyar-akademiai-tanacs/

[726] *Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács* weblapja:. http://kmat.uz.ua/2016/12/14/hogyan-lephet-be-az-mta-kulso-koztestuletebe/

10.5.3. Kárpátaljai tudományos adatbank

A *Momentum Doctorandus* Kárpátaljai Magyar Doktoranduszok Szervezete nyomon követi a kárpátaljai magyar tudományos életet, regisztrálja az egyéni és csoportos kutatói teljesítményeket, a sikeres doktori védéseket. Ezen eredmények megjelentetése, szélesebb körben való megismertetése céljából hozta létre a *Kárpátaljai Tudományos Adatbank*[727] elnevezésű weblapot, amelynek programgazdái az alábbi 3 fő területre koncentrálnak:

*1. Kárpátaljával kapcsolatos elektronikus könyvek***.** Ebben a részben a Kárpátaljával kapcsolatos tudományos igényű bibliográfiát próbálják meg összegyűjteni. Saját adatbázisuk mellett a megvalósításban olyan, már meglévő tudományos tartalmú oldalak elektronikus adatbázisa is segítségül hívják, mint az *Országos Széchenyi Könyvtár Elektronikus Adattára*, a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Gyűjteménytára*, a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Adattára*, illetve a *Nemzetpolitikai Kutatóintézet* kiadványgyűjteménye.

*2. Kárpátaljai disszertációk***.** Itt azokat a doktori értekezéseket gyűjtik össze, amelyek kárpátaljai magyar kutatók tollából születtek, és amely kutatók hozzájárulnak ahhoz, hogy disszertációjuk, vagy azok tézisei felkerülhessenek a honlapra. Az oldalon fellelhető doktori értekezések nem csak abban nyújthatnak segítséget, hogy a kutatók megismerjék egymás munkáit, de az egyes munkák jó példaként szolgálhatnak a doktori munka megírása előtt álló fiatal kutatók számára is.

*3. Kárpátaljai magyar doktoranduszok, fiatal kutatók bemutatkozása***.** Az oldal minden kárpátaljai magyar doktorandusz és tudományos fokozattal még nem rendelkező fiatal kutató számára lehetőséget biztosít arra, hogy röviden bemutatkozhasson. A bemutatkozás célja, hogy a doktoranduszok megismerjék egymás kutatási témáját, valamint szélesebb körben is bemutathassák tudományos tevékenységüket nem csak a kárpátaljai, de a Kárpát-medencei tudományosság felé is. Ezen kívül az Adatban elősegíti a tudományos kapcsolatok kialakulását, annak egyszerűbbé tételét egyes tudományterületek képviselői között.

Fontosabb partnerei: az MTA TK *Kisebbségkutató Intézet*, a *II.* Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, az *Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kara*, a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség*, valamint a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet*. A

[727] Weblapja: http://karpataljaiadatbank.net/index.php

Momentum Doctorandus munkatársai az Adatbank tartalmát folyamatosan bővítik.[728]

11. Történelmi egyházak

11. 1. Vallási megoszlás

Ukrajnában az *Ukrajnai Egyházak és Vallási Szervezetek Tanácsa* (UEÉVSZT) 1996 decemberében alakult, mint felekezetközi képviseleti konzultációs tanácskozó szerv.

Az UEÉVSZT célja az egyházak és vallási szervezetek erejének egyesítése Ukrajna lelki megújulásának céljából, valamint az egyházközi dialógus koordinációja Ukrajnában és a határain túl, részvétel a normatív törvényjavaslatok kidolgozásában, melyek az egyházak és az állam közötti viszonyt szabályozzák, együttes jótékonysági jellegű tevékenység végrehajtása.

A 2012 közepén rögzített állapot szerint az *Ukrajnai Egyházak és Vallási Szervezetek Tanácsába* 18 egyház és vallási szervezet tartozik (és egy felekezetközi szervezet), akik között megtalálhatóak ortodoxok, görög,- és római katolikusok, protestáns egyházak, de zsidó és muzulmán vallási egyesületek is. Jelen állapot szerint a Tanács Ukrajna híveinek több mint 95%-át képviseli. Az *Ukrajnai Egyházak és Vallási Szervezetek Tanácsának* tagja többek között **Zán Fábián Sándor,** A *Kárpátaljai Református Egyház* zsinatának elnöke is.[729]

A kárpátaljai magyarok a református, a római katolikus és a görögkatolikus egyházak keretein belül gyakorolják hitüket. Ezeknek az intézményeknek a becslése szerint Kárpátalján kb. 90–77 ezer református (magyar, ukrán, cigány), 65–40 ezer római katolikus (magyar, német, szlovák, ukrán, cigány) és 26 ezer görögkatolikus vallású magyar, illetve cigány él.

A Kárpátalja gazdasági és kulturális életében évszázadokon át meghatározó szerepet játszó – többségében magyar ajkú – zsidóság főként a holokauszt következtében mára lényegében eltűnt. Kárpátalján – hivatalos adatok szerint – napjainkra alig fél ezren maradtak.

Minden felekezet számára komoly gondot jelentett a korábbi évtizedekben a paphiány. Az utóbbi néhány évben azonban jelentős előrelépés történt ezen

[728] Elérhetősége: karpataljai.adatbank@gmail.com

[729] Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій - Офіційний ... Список членів Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій. http://old.vrciro.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=179&Itemid=31&lang=ru

a téren, mivel korlátozott számban ugyan, de kárpátaljai magyar fiatalok is tanulhatnak magyarországi és erdélyi egyházi felsőoktatási intézményekben.

Az eddigi tapasztalatok szerint a Kárpátalját felkereső és ideiglenesen itt szolgáló anyaországi lelkészek, szerzetesek nagyon felnézek a kárpátaljai magyarokra, mert sokkal jobban ragaszkodnak magyarságunkhoz és megélik azt. Nyilatkozataik szerint sokkal karakteresebben védik a hitüket is.

11.2. Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye

Kárpátalja római katolikus hívei a háború után a Szovjetunióhoz, majd Ukrajnához kerültek. Róma, az államhatárokat elismerve, 1993-ban véglegesen elválasztotta a *Szatmári Egyházmegyétől* Kárpátalját, ami önálló *Apostoli Kormányzóság* (Adminisztratúra) lett.

A hívek becsült száma 1997-ben 65 000, 2013-ban 58 000. A 16 év alatt 7 ezer fővel csökkent a római katolikusok száma. Megoszlásuk anyanyelv szerint (becslés) 85% magyar, 7% szlovák, 5% német, 3 % rutén.[730]

A *Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye*[731] Ukrajna területén, Kárpátalján 2002-ben jött létre az 1993-ban alapított *Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság* utódjaként. Védőszentje Tours-i Szent Márton.

A *Kárpátaljai Apostoli Kormányzóságot (Transcarpatiae Latinorum)* 1993. augusztus 14-én hozták létre,[732] a Szatmári egyházmegyéről leválasztva. Ezzel egyedülálló az ukrajnai egyházmegyék között, mivel az összes többit a Lembergi főegyházmegyéről választották le. Első, ideiglenes apostoli adminisztrátora **Antonio Franco** kijevi apostoli nuncius lett 1997-es lemondásáig.[733] Az 1990-es évek elején mindössze nyolc idős pap működött Kárpátalján.[734]

Majnek Antalt, a nagyszőlősi ferences misszió vezetőjét 1995. december 9-én nevezte ki segédpüspökké **II. János Pál** pápa, majd 1997-től ő lett az apostoli adminisztrátor. Az ő feladata lett az egyházszervezet felépítése. 2001-ben még mindig csak papja volt az egyházmegyének, rajtuk kívül misszíós papok (változó személyi állománnyal, egyszerre akár hat országból) és

[730] MAJNEK Antal: *A kárpátaljai római katolikus egyházmegye története.* In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1988.53-60.old.

[731] Hivatalos honlapja: http://www.munkacs-diocese.org/

[732] *Diocese of Mukachevo (Munkács). Dioecesis Munkacsiensis Latinorum. In:* http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dmula.html

[733] PÁPAI Zsuzsanna*: Istenben keresem a békémet* - Interjú Majnek Antal püspökkel. In: http://www.munkacs-diocese.org/hu/foldal/643-istenben-keresem-a-bekemet-interju-majnek-antal-puespoekkel.html

[734] POPOVICS Zsuzsa: *Majnek Antal püspök: Szolgálatot bízott ránk az Úr. „Egyszerű ferences testvérnek készültem"* In: Kárpátalja, 2001.november 9. http://www.karpataljalap.net/?q=2001/11/09/majnek-antal-puspok-szolgalatot-bizott-rank-az-ur

szerzetespapok szolgáltak Kárpátalján. Eddigre az összes, még álló templomot, valamint 17 plébániaépületet és 13 egyéb egyházi épületet kapott vissza az egyházmegye. Az alapítást követő első nyolc évben 19 új templomot építettek, létrehoztak karitatív szervezeteket, valamint 11 szerzetesház jött létre.

Az addigi apostoli kormányzóságot 2002. március 27-én emelték egyházmegyei rangra, első megyéspüspöke **Majnek Antal**[735] lett.[736] Az egyházmegye területén 97 plébánia és 100 misézőhely található.

2017 elején az egyházmegyében 54 ezer hívő él. 47 regisztrált plébánia és 54 fília, valamint négy férfi és tíz női kolostor van. Ami a papokat illeti, az egyházmegyében 35 pap (a szerzetesekkel együtt) és két állandó diakónus szolgál. Közülük tizenöten kárpátaljaiak, hatan Ukrajna más megyéiből származnak, hárman Magyarországról, hatan Lengyelországból, hárman Szlovákiából és ketten Németországból.

A nehéz gazdasági helyzetben a lelki szolgálat mellett a katolikus egyház kiterjedt és egyre pótolhatatlanabb karitatív tevékenységet fejt ki a kárpátaljai hívek körében, akik közül sokan fordulnak felé anyagi támogatást is remélve. Jelenleg csaknem minden római katolikusok által is lakott kárpátaljai településen működik karitatív csoport. A katolikus egyház a segélyszállítmányok elosztásának szervezése mellett hét ingyenes patikát működtet Nagyszőlős központtal, és ingyenkonyhát tart fenn ugyancsak Nagyszőlősön, valamint Técsőn.

A katolikus egyház – látván, hogy minden rászorulón nem tud segíteni – a segélyezés hagyományos módszereit megtartva új utakat keres: megpróbál segíteni híveinek a gazdálkodásban és vállalkozásban. A római katolikus fiatalság nevelésére az egyház Munkácson katolikus líceumot hozott létre.

A magyar hívek (32 ezer fő) egyébként a megye népességének a 21%-át teszi ki. A legnépesebb katolikus közössége Munkácsnak (4 600 fő), Ungvárnak (3 100 fő) és Nagyszőlősnek (2 400 fő) van. A Felső-Tisza-vidéken az egyház a szórványmagyarságnak ma a legerősebb lelki támasza. Külön misszióprogram keretében a cigány közösségekkel is foglalkoznak.

Az utóbbi néhány évben a németek után a magyarok is elkezdtek kivándorolni. Sok magyar is áttelepült Magyarországra, különösen a fiatalok.[737]

---

[735] 2009-ben a *Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztjével* tüntettek ki a magyarság szolgálatáért.

[736] *Megyéspüspök*. http://www.munkacs-diocese.org/hu/megyespuespoek.html

[737] Osztrovszka Irina: *Tizenöt éves a Munkácsi Egyházmegye. Interjú Majnek Antal püspökkel. Új Hajtás, 2017.3.sz. In: http://www.ujhajtas.net.ua/new/index.php?option=com_content&view=article&id=1378:tizenoet-eves-a-munkacsi-egyhazmegye-interju-majnek-antal-puespoekkel&catid=116:2017-3-szam-xxii-evfolyam-&Itemid=28*

11.2.1. Katolikus intézmények Kárpátalján

A kisebbségi magyar identitás erősítésének szempontjából nagy jelentősége van az egyházban kibontakozó magyar mozgalmi életnek is, amely a magyar katolikus értelmiség egyfajta megnyilvánulási színtere lett. Az egyházi intézmények, szervezetek működtetésébe több száz értelmiségi kapcsolódott be. Különböző strúktúrákban vállaltak vezetői, menedzseri, előadói, oktatói, önkéntesi, munkatársi, kántori és orgonáló, sekrestyési minőségben különböző funkciókat, illetve főállású munkaköröket.

Nagyban segítik a lelkészek tevékenységét, hozzájárulnak az egyházi intézmények gördülékeny működéséhez. Irányítói és szervezői feladatokat látnak el a fontosabb területeken: karitatív tevékenység (ingyenkonyhák, élelmiszergyűjtő akciók), egyházi civilszervezetek, különböző egyházi kiadványok szerkesztése, gondozása, kiállítások, hittanoktatási, bibliaismereti és szavalóversenyek, búcsúk és zarándoklatok, egyházi és magyar nemzeti ünnepségek, lelkigyakorlatok és lelki napok, énekkarok, szakkörök (sport, kézműves, csuhézás, nemezelés), hittantáborok. Beregszászban a magyar katolikus értelmiségieket összefogó egyesület is alakult (*Keresztény Értelmiségiek Szövetsége*), amely napjainkban a helyi *Pásztor Ferenc Központban* gyakran bonyolít le egyházi, kulturális rendezvényeket, konferenciákat, ifjúsági nyári táborokat, *Kárpátaljai Keresztény Gitáros Tábort*, ministránstábort, ismeretterjesztő előadásokat tartanak anyaországi előadók közreműködésével stb.

Fontosabb római katolikus intézmények*:* a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány (Magyarország), *Család és Élet Civilszervezet* (Munkács), *Kárpátaljai Katolikus Szent Márton Egyesület*, *beregszászi Szent Anna Karitász,* a beregszászi házaspárok MÉCS[738] *(Megfigyelés – Értékelés – Cselekvés) Közössége* (2006), *Kezünkben a Jövő Alapítvány, Kárpátaljai Gyermekmentő Szolgálat, Kárpátaljai Kórházmisszió, Mentálhigiénés Műhely*, a Háló Kárpátalja*i Katolikus Egyesület, Kárpátaljai Magyar Nagycsaládosok Egyesülete* (Beregszász), a *Felnőtt Hittanosok Közössége (*általában templomok mellett).

[738] A MÉCS (Megfigyelés – Értékelés – Cselekvés) programot egy spanyol katolikus pap, Gabriel Calvo atya indította el 1974-ben. A MÉCS programok és kiadványok mindegyike a család és az egyén hitben, szeretetben, egységben való növekedését szolgálja. Magyarországon 1999 óta szervezik meg Calvo atya eredeti lelkigyakorlatos programjait fiatalok, jegyesek, házaspárok, családok, egyéni résztvevők, valamint papok és szerzetesek számára. Kárpátaljára Mészáros Domonkos OP atya hozta el ezt a mozgalmat. A hetenkénti házaspár-találkozók a hétvégi lelkigyakorlatokat mintegy tovább folytatva, előre meghatározott tematika szerint zajlanak, mély lelki és közösségi élményt adva a résztvevőknek.

Katolikus tanintézetek, kollégiumok: *Munkácsi Szent István Líceum, Beregszászi Kis Szent Teréz Leánykollégium, Beregszászi Pásztor Ferenc Szakkollégium, Ungvári Szent Gellért Szakkollégium, Munkácsi Szent István Líceum Leánykollégiuma, a Munkácsi Szent István Líceum Fiúkollégiuma*.

Az *Egyházmegyei Szent Márton Karitász*[739] (Munkács) Kárpátalja területére kiterjedő intézményrendszert működtet. Irányítása alatt 12 helyi karitász működik, amely ingyenkonyhákat, óvodákat, gyermekotthonokat, rehabilitációs központokat működtet. Ezeken kívül 6 olyan plébánia is van, amelyhez karitatív intézmény tartozik (pl. öregek otthona). Ösztöndíjprogramot bonyolít le.

Óvodák: *„Szent Katalin" óvoda* Fancsikán (Nagyszőlősi járás), *„Szent Ferenc" óvoda* Királyházán (Nagyszőlősi járás), *„Szent József" óvoda* Nagyszőlősön, *„Szent Anna" óvoda* Aknaszlatinán, *„Romzsa Tódor" óvoda* **Nagybocskón (Rahói járás),** *„Páduai Szent Antal" óvoda* Gyertyánligeten (Rahói járás), az aklihegyi óvoda (Nagyszőlősi járás), a kőrösmezői óvoda (Rahói járás).

Árva gyerekek. Családi típusú gyermekotthonok. A *Szent Mihály Gyermekotthonon* kívül (Rát) támogatott intézmények*: „Szent Gábriel" családtípusú gyermekotthon* Nagybereznán, *„Béke Királynője" család típusú gyermekotthon* Nagybereznán, *„Néri Szent Fülöp" családtípusú gyermekotthon* Munkácson, *„Szent Ferenc" családtípusú gyermekotthon* Huszton, a Lelekács család családtípusú gyermekotthona Ráton, a Juhász család családtípusú gyermekotthona Ráton, Verbócki Ferenc és Beáta családtípusú gyermekotthona Ráton, *„Szent Erzsébet" családtípusú gyermekotthon* Szerednyén.

Ingyenkonyhák működnek Ungváron, Munkácson, Nagyszőlősön, Técsőn, Szolyván, Gyertyánligeten (Rahói járás), Visken (Huszti járás).

A *Kárpátaljai Katolikus Szent Márton Egyesület*[740] az ifjúsági programokon kívül (lelkigyakorlatok, ifjúsági találkozók, zarándoklatok, táncház, farsangi bál, csapatépítés, filmklub stb.) többek között a szálláshelyeket koordinálja az Egyházmegyében: a szinyáki lelkigyakorlatos ház (40-50 fő), közösségi ház Bustyházán (40-50 fő), közösségi ház Kerekhegyen (40-50 fő), a rahói plébánia vendégháza (23 fő).

[739] Honlapja: http://www.caritas-transcarpathia.com/_/
[740] Honlapja: http://www.szentmartonegyesulet.org/turizmus.html

A *Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye* magyarul *Új hajtás,*[741] ukránul *Szvitlo* címmel havilapot ad ki. A nagyobb plébániák közül a *Beregszászi Szent Kereszt Plébánia* 2011-től hetente jelentet meg *Beregszászi Harangszó* címmel hírlevelet, elektronikus változata honlapján is elérhető.[742] Több eklézsiának saját honlapja van,[743] illetve a közösségi oldalakon (pl. facebook) is nyomon követhető tevékenységük.

A *Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye* által is hirdetett keresztény értékrend elkötelezett hirdetője a Munkácson székelő *Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség* (KMCsSz)[744] amely l991. december 15-én alakult Munkácson. A szövetség kitűzött célja és *„küldetése a kárpátaljai magyar ifjúság vallási, erkölcsi szellemi és testi adottságainak fejlesztése a cserkészet irányelvei alapján."* Megalakulásától fogva több őrs jött létre Ungváron, Munkácson, Beregszászban, Nagyszőlősön, Huszton és a környező magyarlakta településeken, ahol az ifjúság körében gyakran rendeznek különböző programokat.

11.3. Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye

Az egyházmegye szétzúzása után 28 ezer görögkatolikus magyar, 16 ezer román, 4 ezer szlovák és kb. 400 ezer ruszin/ukrán maradt pásztor nélkül. Nyilvánosan a právoszláv egyházba kényszerítették őket. Sokan „átigazoltak" a római katolikus egyházba.

A görögkatolikus egyház 1949 és 1989 között a korai kereszténységhez hasonlóan katakomba-egyházként, illegalitásban működött. A szűk családi körben, titokban végzett istentiszteletek, keresztelők és temetések voltak a hit pillérei.[745] A papok száma igen megcsappant: 1952-ben – a papok letartóztatásainak befejeztével –, mindössze 47 görögkatolikus pap szolgálta

[741] Elektronikus változata: http://www.ujhajtas.net.ua/new/

[742] Beregszászi Római Katolikus Egyházközség, web: www.beregszaszi plebania.org.ua/ http://www.beregszaszi plebania.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=74:beregszaszi-harangszo&Itemid=58

[743] Plébániáink honlapjai: Ungvári Római Katolikus „Szent György" Plébánia: www.ungvari plebania.org, Rahói Római Katolikus Plébánia: http://rrkp.hhrf.org, Técső Római Katolikus Plébánia: http://szentistvan.hhrf.org, Beregszászi Római Katolikus Egyházközség, web: www.beregszaszi plebania.org.ua/ stb.

[744] Lásd bővebben, a KáMCSSZ tevékenységét a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség hivatalos honlapján: http://cserkesz.com.ua/

[745] BENDÁSZ Dániel: *A Munkácsi Görög katolikus Egyházmegye a szovjet megszállás után és ma*. In: A kommunizmus áldozatai, rehabilitációs alternatívák Kelet-Közép Európában. Nemzetközi tudományos konferencia Beregszász, 2015.november 20-21. Szerkesztette: MOLNÁR D. Erzsébet – MOLNÁR D. István. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 2016.202 old.

titokban a híveket. 1989-ben a kijevi *Vallásügyi Tanács* elnöke bejelentette a görögkatolikus egyház legalizációját és a közösség bejegyzését. 1990 júniusában a *Zakarpatszkaja Pravda* című újság közli, hogy a *Munkácsi Püspökség* jogi személyként bejegyzésre került.

Időközben a nagymérvű szovjet betelepítés következtében megerősödött a pravoszláv egyház, ezért a görögkatolikusoknak valóságos harcot kellett vívniuk templomaik visszaszerzéséért. 1996-ig 101 templomot szereztek vissza, 67 közös használatban maradt, ugyanakkor a bejegyzett hitközségek száma elérte a 264-et. Ungváron 1991-ben nyílt meg újra a papi szeminárium, az *Ungvári Romzsa Tódor Akadémia,* ahol közel 100 kispap (köztük magyar nemzetiségűek is) tanul, illetve megkezdődött a hitoktatóképzés is. Az oktatógárdának 11 doktorátussal és 16 licenciátussal rendelkező teológus paptanára van, akik ezeket a tudományos fokozatokat Rómában szerezték. A végzősök közül eddig **Szemedi János** püspök mintegy 90, **Milan Sasik** közel 200-at pappá szentelt fel.

A hat esperesi kerületet felölelő *Munkácsi Görögkatolikus Püspökség* püspöke **Szemedi János** (1921–2008) lett, aki 2002-ben vonult nyugdíjba. Az új egyházi vezetőt a szlovákiai származású **Milan Sasik** (1952) személyében a Szentatya 2002. november 12-én nevezte ki a *Munkácsi Görögkatolikus Püspökség* apostoli kormányzójává, majd Rómában 2003. január 6-án szentelte püspökké. Az általa irányított egyházmegye becsült adatai alapján Kárpátalja lakosságának közel egyharmada, megközelítőleg 400 000 ember görögkatolikus vallású. Ebből 4 500 a román, 26 000 a magyar görögkatolikus. 2015-ig a megyében 167 új templomot, 56 kápolnát szenteltek fel, és több településen újabb egyházi objektumok épülnek.

A kárpátaljai görögkatolikus egyház másik nagy gondja az, hogy a papság 30 százalékát kitevő nacionalista érzelmű ukrán papok szeretnék a közvetlen római fennhatóság alá tartozó munkácsi görögkatolikus egyházmegyét a többmilliós galíciai (immár kijevi központú) görögkatolikus főegyházmegyéhez csatolni. A papság 70 százaléka erről azonban hallani sem akar, annak ellenére sem, hogy a Szentszék diplomatát is küldött az ügyben Ukrajnába, aki arra igyekezett rábeszélni a kárpátaljai papokat, hogy névleg ismerjék el a galíciai főegyházmegye fensőbbségét, de továbbra is maradjanak római fennhatóság alatt. A kárpátaljai görögkatolikus lelkészek még ezt az áthidaló megoldást is elvetették, mondván, hogy a munkácsi egyházkerület soknemzetiségű, s egy ilyen lépéssel elveszítenék a hívek nagy részének támogatását.

11.3.1. A Munkácsi Görögkatolikus Püspökség Beregszászi Magyar Esperesi Kerülete

A *Munkácsi Görögkatolikus Püspökség Beregszászi Magyar Esperesi Kerületét*[746] a rendszerváltás után szintén legalizálták, jelenleg 43 egyházközséget foglal magába, amelyek közül 19 parochiális hely, 24 pedig fília.

1996-ban **Szemedi János** püspök **Bendász Dániel** alsóveresmarti parókust nevezte ki a „magyar kerületet" is egybefogó *Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület* esperesévé. A későbbiekben **Milan Sasik** püspök 2003-ban leválasztotta a Nagyszőlősi járás szláv falvait. 2011-től a *Beregszászi Magyar Esperesi Kerület* az *Ungvári* Főesperesi Kerületbe nyert besorolást. Az esperesi tisztséget **Demkó Ferenc** tiszacsomai áldozópap vette át, aki 2016-ban püspöki helynöki kinevezést is kapott.

Az esperesi kerületen kívül Ungváron, Munkácson, Nagyszőlősön, Fancsikán, Barkaszón, Koncházán és más településeken is van magyar görögkatolikus, illetve kétnyelvű (magyar és ószláv) liturgiavezetés. A görögkatolikus szórványgondozás ellátottsága, gondozása még nem oldódott meg. Összességében, heti rendszerességgel 47 közösségben végeznek magyar szertartásokat, illetve folyik magyarul hitoktatás.

Nagyszámú görögkatolikus közössége van Csepének (1800 fő), Salánknak (1500 fő), Jánosinak (1000 fő), és összességében a magyar lakosság közel 10 százalékát teszi ki. A legutóbbi, 2014-ben nyilvánosságra hozott belső egyházi adatok alapján Kárpátalján 23–24 ezer (összességében 26 ezer) magyar görögkatolikus él, ebből 21 695 a magyar egyházközösségekben, több mint 4 000 fő pedig szórványban.

A magyar görögkatolikus közösségek is újjászülettek az elmúlt évtizedekben, líceumot (*Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum*), újabb közösségeket, parókiákat hoztak létre, templomokat építenek, könyveket, újságokat adnak ki. Legjelentősebb búcsújáróhelyük továbbra is Máriapócs.

Az 1994-ben indult *Megmaradni* c. lap 2014-től *Kárpátikon*[747] címmel a *Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye Beregszászi Görögkatolikus Esperesi Kerület*[748] magazinjaként kerül havonta kiadásra. Fontosabb intéz-

[746] Lásd bővebben: MAROSI István: *Görögkatolikus magyarok Kárpátalján*. Közösségek és templomok. Firczák Gyula kötetek I. Szent Miklós Egyesület, Nagybégány-Beregszász, 2014.

[747] OLASZ Tímea: *Megmaradni kárpátaljai kereszténynek*. Amatőr újságírók, profi újság. In: Kárpátalja, 2002. április 5. Tárolt változat: http://www.karpataljalap.net/2002/04/05/megmaradni-karpataljai-keresztenynek

[748] http://gorkatesperesiker.blogspot.com/

ményei, szervezetei: a *Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum*, *Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet* (GISZ), *Görögkatolikus Ifjúsági Központ* (Beregszász), a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán* működő *Görögkatolikus Főiskolai Lelkészség* (GörögKör, Beregszász), *Ortutay Elemér Szakkollégium* (Beregszász) stb.

2017 elején kezdeményezték a *Görögkatolikus Központ* felépítését Beregszászban a magyar kormány támogatásával.

11.4. Kárpátaljai Református Egyházkerület

A peresztrojka és a Szovjetunió szétesése hoz igazi enyhülést a *Kárpátaljai Református Egyházkerület* életében is.

A függetlenné vált Ukrajnában a hatalom képviselői szakítottak a korábbi vallásellenes gyakorlattal, s már nem avatkoztak az egyházak életébe. Visszaadták az elkobzott templomokat, újak építését engedélyezték. 91 gyülekezetben 27 lelkipásztor és három magyarországi lelkész, és egyre több teológiát végzett fiatal pap szolgál.[749]

Visszaállították az 1945 előtti három egyházmegyét: az ungit, a beregit, a máramaros-ugocsait. Kárpátalján fellendült a gyülekezeti élet. A *Kárpátaljai Református Egyházkerület Püspöki Hivatala* Beregszászban székel.[750]

Időközben **Forgon Pál** püspököt **Gulácsy Lajos**, őt pedig **Horkay László** váltotta fel. Jelenleg az egyházkerület vezetője **Zán-Fábián Sándor** (1973) püspök.[751]

Kárpátalján az ezredfordulón 95 gyülekezetben 34 lelkipásztor szolgált, 48 lelkészjelölt pedig különböző magyarországi teológiákon tanult (Budapesten, Debrecenben és Sárospatakon). Az egyházi élet fellendítésére több mint 100 fiatalt vallástanárnak képeztek ki.

---

[749] GULÁCSY Lajos: A kárpátaljai református egyház múltja és jelene. In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1988.52.old. Lásd még: *A mélységből a magasba*. Egy önéletrajz: Gulácsy Lajos. Kárpátaljai Református Egyház Sajtóosztálya, Munkács, 2005. Tárolt változata: http://mek.oszk.hu/03500/03531/html/ Továbbá: FODOR Gusztáv: *Református múltunk kezesség I. Adattár kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523-2016*. Narancsik Imre Kutatói Műhely, Tiszaszentimre, 2016.
Tárolt változata:
w.aademia.edu/30906430/Református_múltunk_kezesség_I._Adattár_kárpátaljai_református_gyülekezettörténeti_kutatásokhoz_1523-2016

[750] Az egyház zsinati irodája Beregszászban van. UA-90202, Beregszász, Munkácsi ú. 83. Tel: 00-380-3141-23460, e-mail: karpataljairefegyhaz@gmail.com

[751] VÁRADI Enikő: *„Mi az Isten ügye mellett vagyunk, és az Isten ott van mellettünk…"* Beszélgetés Zán Fábián Sándor püspökkel. In:Kárpátalja.ma, 2017.01.30. http://www.karpatalja.ma/karpatalja/hitelet/mi-az-isten-ugye-mellett-vagyunk-es-az-isten-ott-van-mellettunk/

Sikerült Kárpátalján 4 református gimnáziumot felállítani. A *Nagyberegi Református Líceum* 1993-ban nyitotta meg kapuit 21 diákkal. Nagydobronyban és Tivadarfalván 1995-ben indult be az oktatás. A gimnáziumi hálózat a *Técsői Református Líceummal* bővült. Az egyházi középfokú tanintézetekben közel 400 diák tanul. Támogatást kapnak a gyülekezetektől, Hollandiából. Fenntartásukat, a tanárok bérkiegészítését, a különböző beruházásokat főleg a magyar kormány támogatja.[752] Az egyházi oktatási intézmények működtetéséhez az ukrán állam nem járul hozzá. A *Kárpátaljai Református Egyház Tanulmányi Bizottsága*[753] irányításával a fiatalok ezekben az intézményekben az életre készülve igyekeznek az európai tudásszinthez felzárkózni. A tanintézményekben pezsgő kulturális élet folyik (szavalóversenyek, műveltségi vetélkedők, színjátszás, énekkar stb.)

Nagydobronyban 1999 szeptemberében egyházi elemi iskola nyílt. Szernyén és Nagydobronyban cigánygyerekek részére külön iskola épült. Egyházi óvodák működnek Szolyván, Eszenyben és Feketepatakon. Az egyházkerülethez tartozik a *Szolyvai Református Óvoda és Iskola*, a *Feketepataki „Fenyőfácska" Református Óvoda*, az *Eszenyi „Napsugár" Óvoda* és a *Csonkapapi Cigánymissziós Tanulmányi Központ*.

A kárpátaljai magyarok 51%-a a református felekezethez tartozik, illetve az adófizető reformátusok száma Kárpátalján kb. 72 000 fő. A cigányok körében vannak még nagyobb számban reformátusok, ahol nagyobb táborok vannak (Nagydobrony, Szürte), itt külön imaházat is építettek részükre.

A református egyházon belül 3 esperesi megyében mintegy száz gyülekezet működik (1988-ban számuk 81 volt). A legnagyobb gyülekezettel Nagydobrony (4 200), Beregszász (3 100), Visk (3 100), Dercen (2 700), Vári (2 600) rendelkezik. Az utóbbi időben 15 új parókia épült, és 4 református líceumban (Nagydobrony, Nagybereg, Tivadarfalu, Técső) folyik oktatás. Közel 80 lelkész tevékenykedik, több mint 50 diák tanul külföldön teológiát.

11.4.1. KRE-intézmények

A negyedszázad alatt számos intézmény újult meg, és szükség szerint újabbak jöttek létre. Az Egyházkerület fontosabb intézményei: KRE *Diakóniai Központja*, *Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezet* (KRISZ), *KRISZ-pont* (Be-

[752] Molnár Eleonóra: Egyházi oktatási intézmények működésének feltételei Kárpátalján *www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/814*

[753] Honlapja: http://refua.tirek.hu/lap/tanulmanyibizottsag/hir/lista/hirek/

regszász), *Irgalmas Samaritánus Református Gyermekotthon* (Nagydobrony), *Munkácsi Református Gyermekotthon* (Munkács), a *Kárpátaljai Református Egyház Kommunikációs Osztálya* (Beregszász), *Balazséri Bétel Konferencia-Központ* (Balazsér), *Ráti "Sion" Központ* (Rát), *Aklihegyi "Immánuel" Központ* (Aklihegy), a KRE *Szenvedélybetegeket Mentő Missziója* (Csongor), *Csonkapapi Tanulmányi Központ* (Csonkapapi), *Kárpátaljai Református Roma Misszió* (Csonkapapi).

Jelentős mérföldkőnek számít a KRE levéltárának és múzeumának létrehozása is, amely 2004-ben kezdte el működését, múzeumának kapuit 2008-ban nyitotta meg. Az intézmény Beregszász búcsúi városrészében, az asztélyi határátkelő felé haladva, a Bocskai u. 120. szám alatt található.[754] Itt a KRE-nek egy majd 9 hektáros területe van, amelyen a megnyitásra váró öregek otthona, egy sor kisebb gazdasági épület, mezőgazdasági haszonföldek, valamint egy impozáns régi kastélyban, a *levéltár-m*úzeummal szomszédos termekben a *Bereg Megyei Esperesi Hivatal foglal* helyet.

Az egyház saját lapot ad ki *Küldetés* címmel. A *Kálvin Nyomda*[755] 2002-től a református gyülekezet hitéletéhez és mindennapi tevékenységéhez szükséges irodalom: könyvek, füzetek, újságok, énekek, különböző nyomtatványok előállításával, kivitelezésével foglalkozik. Több parókia is kibocsájt egyházi kiadványt. Hivatalos honlappal is rendelkezik.[756] Az egyház *Sion*, a későbbiekben *Pulzus*[757] néven (*Pulzus FM 92.1*) rádióadást sugároz.

11.5. A kárpátaljai izraeliták

„A szovjethatalom hadjáratott indított Kárpátalján a vallás ellen. Elkezdték bezárni a templomokat, és nem voltak tekintettel sem vallásra, sem felekezetre. A hivőkre meg majdhogynem úgy tekintettek, mint a bűnözőkre szokás." (Hochman Tibor, Munkács)

A kárpátaljai zsidó közösség pusztulását nagymértékben előidézte a náci zsidóüldözés és holokauszt,[758] kisebb mértékben pedig a szovjet GULAG-

[754] Cím:Beregszász, 90200, Bocskai u. 120. E-mail: karpataljairefegyhaz@gmail.com Honlapja: http://refua.tirek.hu/lap/kremuzeumaleveltara/cikk/mutat/akremuzeumanakesleveltaranaktortenete/

[755] Elérhetőségük: A Beregszászi Református Egyház udvarában: 90202, Ukrajna, Beregszász, Kossuth tér 4. Tel/fax: (3141)-312-49. Mob.: 095-180-9055 (Lacz Csilla), e-mail: lacz72@freemail.hu, skype: lacz.csilla. Honlap: http://refua.tirek.hu/lap/nyomda/hir/lista/hirek/

[756] http://refua.tirek.hu/cikk/mutat/keruletiintezmenyek/

[757] Pulzus Rádió honlapja: http://www.refradio.eu/radio/sion/

[758] Lásd: *Magyar támogatással készült holokauszt-emlékművet avattak Kárpátalján*. In: http://kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=1054,

táborok. Az embertelen körülményeket is túlélő zsidók 1944–1955 között újra elindították a hitközségi életet. Azonban a helyreállított zsinagógákra és imaházakra a kommunista hatalom helyi funkcionáriusai szemet vetettek, s kezdeményezték azok bezárását, államosítását. Az elkobzott nagy zsinagógák közül az ungváriban hangversenytermet, a beregszásziban raktárt, majd művelődés központot, a nagyszőlősiben edzőtermet, a munkácsiban kereskedelmi egységet alakítottak ki. A kultikus épületeket más településeken is hasonló célokra sajátították ki (vagy lebontották), a zsidó temetők többségét pedig egyszerűen ledózerolták.[759]

Az úgynevezett *„burzsoá nacionalista tevékenységet folytató"* hitközségeket (Radvánc, Tiszaújlak, Visk, Kőrösmező stb.) bezárták, újrajegyzésüket megtagadták, az itteni rabbik működési engedélyét bevonták.

A hitközségek ellenálló vezetőivel szemben koncepciós pereket fabrikáltak, szovjetellenes tevékenységgel vádolták meg őket, többen a GULAG-lágerekbe kerültek. **Adler Heiskel Kahan** munkácsi rabbi ellen bűnügyi eljárást indítottak, azonban nem tudták elfogni, mert közösségének tagjai bújtatták. 1945–1951 között Beregszász rabbijaként tevékenykedett. A kárpátaljai vallásügyi hatóság 1951. április 30-án engedélyét bevonta, kultikus szolgálatot nem végezhetett.

Bergida Ignácot, az ungvári hitközség titkárát 1948-ban hamis vádakkal letartóztatták, majd – hogy ne akadályozza az ungvári nagy zsinagóga államosítását – szovjetellenes tevékenységért 25 évre ítélték. 1951-ben rokkantan, súlyos betegen szabadult, néhány hétre rá meg is halt.

Az izraelita hitélet szabad gyakorlása csak a rendszerváltás után vált lehetővé. A néhány visszakapott zsinagógában, imaházban (beregszászi, huszti, munkácsi, nagyszőlősi, ungvári ortodox zsidó hitközségekben) elindult a vallási élet, újjászervezték a zsidó vallási, anyanyelvi és kulturális hagyományokat felvállaló civil szervezeteket, alapítványokat (a *„Heszed Spira"* **kárpátaljai Alapítvány**, a *Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesülete* (Ungvár), a beregszászi *Shalom Alapítvány Civilszervezet*[760]).

Az ungvári zsidó közösségben több mint öt éve szolgál a lubavicsi rabbi, **Menáchem Mendel Wilhelm***, aki a kárpátaljai izrealitákkal is jó kapcsolatot*

Továbbá: KOVÁCS Elemér: *Felavatták a holokauszt áldozatainak beregszászi emlékművét.* In: http://www.hetilap.karpatinfo.net/hetilap/belfold/felavattak-holokauszt-aldozatainak-beregszaszi-emlekmuvet

[759] Lásd bővebben: DUPKA György: *„Ne ítéljetek el...! Zsidó népirtás, antiszemita üldözés Kárpátalján a náci és a kommunista eszmék nevében (1938-1991).* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2015.

[760] Honlapja: http://www.shalom.org.ua/H-index.html

épített ki, és akinek hatására egyre többen szeretnének a zsidóság igazi örökségéhez csatlakozni és visszatérni a gyökereikhez.[761]

11.6. A szabad- és kisegyházak

„A szabad-és kisegyházak a Kárpát-medencében a 19. század második felétől a történelmi egyházak hitéleti tevékenységével összefüggő zavarok, külföldi missziós tevékenységek, egyházi megújulási mozgalmak eredményeként jöttek létre. Az elmúlt évtizedekben különösen a partiumi megyék és erdélyi nagyvárosok románsága körében szereztek több tíz(sőt száz)ezer hívet."[762] Ez a mozgalom átterjedt Kárpátaljára, főleg Ugocsa, Bereg, és Ung-vidék számos magyar településén jöttek létre különböző gyülekezetei.

Az erőszakos szovjetizálás idején a magyarlakta településeken a történelmi egyházak mellett üldözték a baptista, adventista, a Jehova tanúi és más vallási csoportok aktivistáit, vezetőit. Az ellenszegülőket, a katonai szolgálat megtagadóit (a későbbiekben munkaszázadban (robocsije batalion) szolgálhattak) börtönbe, lágerekbe zárták. A független Ukrajnában nem akadályozzák a szabad vallásgyakorlást, a felekezetek a hatályos törvények alapján működhetnek.

A fentebb bemutatott magyar történelmi egyházakon kívül egyéb egyházak, kisegyházak, szekták fejtik ki tevékenységüket a magyarlakta településeken is. Mintegy 25 ezer magyar kötődik a baptista, a Jehova Tanúi Egyház, a Hetednapi Adventista Egyház és más újprotestáns egyházhoz, szekta-csoportosuláshoz. Az ateisták és felekezet nélküli magyarok száma elenyésző, ha van is ilyen, azok a városban élnek.

„A 20. században az állammal többnyire konfliktusos viszonyban lévő Jehova tanúit" Ukrajnában,[763] közte a kárpátaljai magyar falvakban is sok szá-

---

[761] Lásd*: Adomány Kárpátaljára – Az ungvári rabbi is bekapcsolódott a Karitatív Tanács munkájába*. In: zsidó.com, 2016.május 2., http://zsido.com/karpatalja/

[762] DR. KOCSIS Károly: *A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza (10–21. század).* In: A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza. Tanulmánygyűjtemény. Első kötet . Szerkesztette: GÁL András -FRISNYÁK Sándor -KÓKAI Sándor . Nyíregyháza-Szerencs, 2016 .28.old.
Tárolt változata:
http://www.nyf.hu/foldrajz/sites/www.nyf.hu.foldrajz/files/oktatasi_segedanyagok/konyvek/teljes_bw.pdf

[763] A Jehova Tanúi Egyház ukrajnai koordinációs központja: Religious Center of Jehovah's Witnesses in Ukraine, PO Box 955, 79491 LVIV – BRIUKHOVYCHI UKRAJNA, +38 032-240-9200. Miközben Ukrajna keleti részén háború dúlt, Jehova Tanúi több ezer résztvevővel megtartották a „Keressétek először Isten Királyságát!" jeligéjű kongresszusukat Lvivben. Közreadták *A Szentírás új világ fordítás*ának revideált változatát ukrán nyelven (214.november 11). Lásd még: Jehova tanúi honlapját. https://www.jw.org/hu/hirek/friss-hirek/regiok/ukrajna/

zan követik, főként a Munkácsi (Izsnyéte, Szernye), Beregszászi (Gát, Mezővári) és a Nagyszőlősi (Tiszapéterfalva, Tiszaújlak) településeken felépített imaházaikkal vannak jelen, és más falvakban is imaházakat építenek.

Egyedi esetként említhető többek között a pravoszláv, más néven a görögkeleti egyház, ahol a hívek száma 700 ezerre tehető (ukrán, orosz, román, cigány), ebből mintegy közel félezer fős magyar gyülekezet jött létre a nagyszőlősi járási Tiszabökényben. Az ortodox gyülekezetek zöme az Ukrán Pravoszláv Egyház –Moszkvai Patriarchátus fennhatóságát ismeri el papjaik sugallatára.

11.6.1. A kárpátaljai magyar baptista misszió

A kárpátaljai magyar baptista missziónak[764] közel 100 éves múltja van, „aranykorát" **Stumpf Jenő** lelkipásztor vezetése alatt élte. Akkor hatvannál is több kárpátaljai településen volt magyar nyelvű baptista gyülekezet, egyházi közösség.

Az erőszakos szovjetizálás idején nagy port vert a magyar baptisták körében a vezető lelkészek meghurcoltatása. Például **Kovács Ferenc** (1912) nagydobronyi születésű baptista lelkészt azért tartóztatták le és vitték a szovjet Gulagokra, mert Munkács vezető baptista lelkésze volt. Fogságát Orsa és Vityepszk környéki lágerekben töltötte.

Napjainkban Kárpátalján 10 településen (Bene, Beregújfalu, Beregszász, Gát, Gut, Kígyós, Kisdobrony, Rafajnaújfalu, Zápszony) van magyar baptista gyülekezet vagy közösség, ebből pedig 7 helyen van baptista imaház. A közel 200 fős közösséget 4 lelkipásztor és 3 missziómunkás pásztorolja.

2017-ben **Kondor János/Iván** a baptisták kárpátaljai megyei egyesületének az elnöke.

11.6.2. A kárpátaljai Hetednapi Adventista Egyház magyar missziós tevékenysége

A rendszerváltás után a kárpátaljai Hetednapi Adventista Egyház magyar missziós tevékenységet főleg a következő magyarlakta településeken folytat: Ungvár, Munkács, Beregrákos, Csongor, Nagybereg, Muzsaly, Szőlős, Ilosva, Ilonca, Huszt és Visk. A magyar ajkú hívek száma közel ezer főre tehető.

[764] Kárpátaljai magyar baptista misszió honlapja:http://karpataljaibaptista.info/

A kárpátaljai adventista küldöttek[765] 2012. szeptember 8-án Beregszászban először tartottak kongresszust. Vendégeket fogadtak Budapestről, Debrecenből, Fehérgyarmatról és Nyíregyházáról, és természetesen Kárpátalja több települése is részt vett az eseményen, sőt még a lembergi *Reménység TV* is jelen volt. Az istentiszteletek fő témája az volt, hogy milyennek kell lennie egy keresztténynek a 21. században. Döntés született arról, hogy Beregszászban minden évben találkoznak. Többek között a magyarországi misszionáriusok a magyar gyülekezetekben az alábbi szolgálatukról számoltak be:

„1) két evangelizáció a magyar lakosság körében Csongoron és Visken, amelyet magyar szolgálattevők tartottak;

2) kommunikációs tréningek a beregszászi magyar iskolákban;

3) nyári gyermektábor, amelyen 24 gyerek vett részt;

4) könyvterjesztés román könyv-evangelisták segítségével a Beregszászi járásban és Aknaszlatinán;

5) magyar nyelvű Élet és egészség című havilap terjesztése, amelynek 6000-re tudtunk növelni a példányszámát;

6) könyvterjesztés, amit a helyi szolgálattevők végeztek azokon a magyar településeken, amelyeket eddig még nem értünk el missziós tevékenységünkkel;

7) speciális projektünk egyikének keretében kizárólag magyar A nagy küzdelem című könyvet terjesztettünk öt magyarlakta községben;

8) magyar nyelvű Van kiút című magazin terjesztése."[766]

A kárpátaljai magyar adventista misszionáriusok szorosan együttműködnek a Hetednapi Adventista Egyház Magyar Uniójának vezetőivel, akik gyakran tartanak evangelizációt a fentebb felsorolt települések gyülekezeteiben.[767]

Kulturális téren is figyelemre méltó tevékenységet fejt ki a munkácsi gyülekezet *„Emánuel" kórusa*, amelynek programjában sok ének, vers és zeneszolgálat hangzik el a falvakban történő fellépéseken.

[765] Az eseményt 2004-ben Visken szervezték meg először, majd öt alkalom után áthelyezték Beregszászba, amelyet a Hetednapi Adventista Egyház helyi gyülekezete szervezett, amely az Arany János utca 66 alatt működik.. Lásd bővebben: http://www.karpatinfo.net/cikk/ukrajna/kongresszus-hatarok-nelkul-beregszaszban

[766] BÍRÓ *Róbert,* TEREMTA *János: Kongresszus határok nélkül Kárpátalján.* In: http://huc.adventista.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=2396&Itemid=2

[767] *Bíró Róbert, Székely Edmond és Farkas Győző* Evangelizáció Kárpátalján. In: a Hetednapi Adventista Egyház Magyar Uniójának honlapja: http://huc.adventista.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=2289&Itemid=2

12. Örökségünk tárlói: levéltárak, múzeumok, emlékszobák, tájházak, műemlékek

12.1. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL)

A magyarság szempontjából fontos dokumentumok többségét az 1945. november 6-án létrehozott *Kárpátaljai Területi Állami Levéltár* (KTÁL, www.dazo.gov.ua) őrzi. Központi épülete és az igazgatóság Ungváron található (korábbi vezetője: **Delehan Mihajlo**, mostani igazgatója: **Miszjuk Mihajlo**).[768]

A mai Kárpátalja területének történelmével kapcsolatos 1944 és 1919 előtti, magyar vonatkozású iratok azonban nem Ungváron, hanem Beregszászon, a megyei levéltár fiókintézetében (az 1865-ben épült egykori börtönépületben kapott helyet) találhatók, melyek a történelmi Magyarország Bereg, Máramaros, Ugocsa és Ung vármegyéinek történelme során keletkeztek. Ungvárról 1953-ban a magyar vonatkozású iratokat Beregszászba szállították. Itt a szovjet levéltári szabályoknak megfelelően folyt az iratrendezés. Az iratok egy jelentős része máig nem kutatható, mivel nincs rendszerezve, a levéltár iratanyagának nagyjából csupán a fele rendezett.[769]

A *Levéltár Beregszászi Fióklevéltárában* az 1945 előtti iratanyagot őrzik. A 2014. januári állapotot tekintve a középkortól (XV. század) a XX. század 90-es éveiig 1 356 095 ügyiratot tárolnak és 50 ezer kötetes könyvtáruk van.

A legrégebbi ügyirat 1391-es keltezésű. A dokumentumok, könyvek és sajtókiadványok többsége latin, német és magyar nyelvű, de állományában ószláv, ruszin, cseh, szlovák, orosz, ukrán és román nyelvű is van. A munkácsi görögkatolikus egyházmegye iratait is itt őrzik.

Az 1945 utáni anyakönyvek az ungvári levéltári központban vannak. Kutatótermükben vizsgálhatók az anyagok, a felsőbb emeletek egyikén találhatóak az anyakönyvek. A kutató számára érdemes a kéréseket előre megírni, hogy az anyakönyvekre ne kelljen külön várni. A levéltárban ismertetik, hogy milyen korlátozás vonatkozik az anyakönyvek vizsgálatára. A kérőlapokat cirill betűkkel kell kitölteni. Sokan tudnak itt magyarul, mert több levéltáros

[768] A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár ukrán nyelvű honlapja (ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ): http://dazo.gov.ua/ Lásd továbbá: angol nyelvű honlapját: http://www.archives.gov.ua/Eng/Archives/ra07.php#Hystory

[769] BIHARI Csaba: *Beszámoló a Klebelsberg Kunó Ösztöndíj segítségével 2015. június 1. és 2015. július 31. között végzett levéltári kutatómunkáról.* In: http://www.balassiintezet.hu/attachments/article/1322/Ung vármegye főispánjának iratai 1938-1944 között.pdf

magyar. A hivatalos kikérés nyelve ukránul történik, illetve az egységek az opisz-jegyzékben oroszul vagy ukránul vannak leírva. A kutatási korlát 75 év.

Az itteni kutatáshoz Ungváron kell engedélyt kérni a *Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár* igazgatójától. A szellemi értékeinket őrző beregszászi levéltár épületének állaga jelenleg is rendkívül kritikus, felújításra szorul.

Az eddigi nehezen induló ukrán–magyar levéltári kapcsolatok legnagyobb eredménye, hogy a *Budapest Fővárosi Levéltár* kiadásában 2009-ben megjelent **Delehan Mihajlo** és **Kutassy Ilona** *A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi osztályának magyar provenienciájú fondjai és leírási egységei 1919-ig és 1938–1945 között*[770] című munkája. A 400 oldalnál is több ukrán-magyar nyelvű fondjegyzék végén három névmutató van. (Városok, falvak, különböző intézmények, különböző témakörök). Megtalálhatók benne a *Munkácsi Görögkatolikus Püspökség* 1646–1948 közötti iratai is, ezen kívül különböző iskolák, körjegyzőségek iratai és anyakönyvek is. A kötet összeállításában, az anyagok fordításában közreműködött **Csatáry György** történész, egykori levéltáros. Az értékes és hiánypótló gyűjteményt a beregszászi főiskolán is bemutatták.[771]

12.2. Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára és Múzeuma (KRLM)

A *Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára és Múzeuma* (KRLM) is komoly okmányállománnyal rendelkezik,[772] amely a Beregszász búcsúi városrészében lévő *Hunyady-kastélyban* (XIX. sz.) 2004-ben kezdte el működését. 2008 áprilisától látogatókat, kutatókat is fogadtak. Közel száz kárpátaljai gyülekezet, több egyházi és világi intézmény és magánszemély iratanyaga van itt szakszerűen kezelve, kutatható állapotban. Gazdag a gyarapodó könyvtár anyaga is. Említésre méltó a *Kárpátaljai Római Katolikus Egyházmegye Püspöki Hivatala*[773] keretében létrehozott kisebb levéltár és könyvgyűjtemény.

[770] További könyvészeti adatok: A Kárpát-medence levéltári forrásai. 1. Fond- és állagjegyzékek. Sorozatszerk. Á. VARGA László. Fővárosi Levéltár, Budapest, 2009.Tárolt változata: http://dazo.gov.ua/download/inter/Delehan-Kutassy.pdf

[771] szcs: *Mit rejt a kárpátaljai megyei levéltár?* Kárpátalja online, 2010. május 7. Tárolt változat: http://bfl.archivportal.hu/data/files/173582269.jpg

[772] Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára és Múzeuma hivatalos honlapja: http://refua.tirek.hu/lap/kremuzeumaleveltara/cikk/mutat/akremuzeumanakesleveltaranaktortenete/

[773] Lásd a Kárpátaljai Római Katolikus Egyházmegye honlapját: http://www.munkacs-diocese.org/hu/puespoeki-hivatal.html

Más felekezetek és civilszervezetek, intézmények is rendelkeznek nem kutatható, zárt levéltári gyűjteménnyel.

12.3. Beregvidéki Múzeum

Értékes magyar anyagot tárol a 2002. március 3-án megnyílt *Beregvidéki Múzeum*.[774] Beregszász központjában, a római katolikus templom mellett álló *Bethlen-kastély* (1629) Beregszász egyik legrégibb és legszebb épülete. A múzeum egyre gazdagodó gyűjteménye (régi ügyiratok, kiadványok, mezőgazdasági, szőlőtermesztési, borászati szerszámok, eszközök, ásatáskor feltárt tárgyak, nevesített személyek hagyatékai, használati tárgyai, korabeli archív fotók, hanglemezek) bemutatja az egykori Bereg vármegye eseményekben, tragikus fordulatokban gazdag ezeréves történetét, az itt élő népek – magyarok, ruszinok és más nemzetiségek – szabadságküzdelmét, vallási életét, hiedelmeit, pihenési, szórakozási szokásait.[775]

12.4. A munkácsi vármúzeum

Az ősi *munkácsi várat* nemzetközi összefogásból, közadakozásból, különböző pályázati forrásokból az utóbbi évtizedben sikerült felújítani.[776] A szovjet hatalom idején a vár teljesen lepusztult, katonai célokat szolgált, illetve zárva tartották. A rendszerváltás után végül a városi önkormányzathoz került. 1994-ben kezdődtek meg a helyreállítási munkálatok, a falakat és a vár épületeit részben restaurálták. 1999-ben a várpalotában, illetve a Vármúzeum keretében megnyílt az etnográfiai és a történelmi kiállítás, a *Petőfi-* és a *Rákóczi-emlékszoba,* a XVIII–XIX. századi bútorok tárlata, a következő évben a vidék természetvilágát, a régi korok falusi gazdálkodását, a méhészetet, a fazekas- és a kovácsmesterséget, a szőlészetet és borászatot bemutató kiállítás. 2003-ban nyílt a kárpátaljai zsidók és bolgárok történetébe betekintést nyújtó tárlat, három esztendő múlva – a régi várkápolnában – az ökumenikus templom, 2007-ben pedig a képtár, amely méltó környezetben nagysikerű Munkácsy-kiállítást is tudott fogadni. A megújuló értékmentésben a buda-

[774] Beregvidéki Múzeum hivatalos honlapja: http://www.beregmuzeum.uz.ua/

[775] Lásd bővebben a KMMI honlapján: http://www.kmmi.org.ua/muemlekek?menu_id=9&submenu_id=18&mu_id=3

[776] LAJOS Mihály: *Séta a munkácsi várban*. In: Kárpátalja, 2012. november 28. Tárolt változat: http://www.karpataljalap.net/2012/11/28/seta-munkacsi-varban

pesti *Teleki László Alapítvány* is részt vett.[777] A vár területén megmaradt régi magyar emlékjelek mellet a kárpátaljai magyar civilszerveztek a városi polgármesteri hivatal engedélyével új feliratos emléktáblákat, domborműveket, mellszobrokat, egész alakos szobrokat helyeztek el itt és a város területén,[778] továbbá kulturális rendezvényeket, kiállításokat, fesztiválokat, várjátékokat bonyolítanak le. Az ukrán állam által nem, de a városi önkormányzat által támogatott vármúzeum kedvelt állomása a Kárpátaljára látogató turistáknak: 2011-ben 101 700, 2012-ben 119 500 látogató tekintette meg.

12.5. A beregszentmiklósi várkastély

Az egykor a munkácsi várhoz tartozó *beregszentmiklósi várkastély*[779] átgondolt felújításának köszönhetően képzőművészeti, muzeális jellegű kiállítótermet üzemeltetnek benne, ezen kívül fesztiválokat, alkotótáborokat rendeznek területén. Az itt lebonyolításra kerülő évente megrendezett várjátékokat nemzetközi érdeklődés kíséri.

12.6. Péterfalvai Képtár és tájmúzeum

A legjelentősebb vidéki magyar tájtörténeti múzeum a nagyszőlősi járási Tiszabökényben található *Tiszaháti Tájmúzeum*.[780] A múzeumot a tiszaháti **Fogarassy** nagybirtokos család 1890-ben épült kastélyában rendezték be. A múzeum létrehozója, az anyagok lelkes gyűjtője és feldolgozója, egyben első igazgatója **Bíró Andorné**, őt követte **Kovács Katalin** néprajzkutató, **Borbély Ida** történelemtanár, **Borbélyné Perduk Beáta** magyar szakos tanár. (Mostani igazgatója: **Pősze Sándorné**). A múzeum parkjában skanzen is létesült.

Ehhez a múzeumstruktúrához tartozik a *Péterfalvai* Képtár,[781] amelynek közel 250 képzőművészeti alkotást őrző állománya a péterfalvai *György-kastélyban* kapott otthont. A *Péterfalvai Polgármesteri Hivatalhoz*

[777] http://www.telekialapitvany.hu/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=249:megujulo-epitett-oerokseguenk-ertekmentes-a-karpat-medenceben-c-kiallitas-karpataljan-munkacson&catid=81&Itemid=473&lang=hu

[778] Lásd a várban és a városban készült felvételeket: dbstudio.hu/erdely/munkacs-karpatalja.pps

[779] Lásd bővebben a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/muemlekek?menu_id=9&submenu_id=18&mu_id=7

[780] Lásd: Tiszaháti Tájmúzeum a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/muemlekek?menu_id=9&submenu_id=18&mu_id=4

[781] Lásd: Tiszaháti Tájmúzeum a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/muemlekek?menu_id=9&submenu_id=18&mu_id=5

tartozó mindkét intézmény anyagát szakszerűen gondozzák, gyarapítják. Kulturális, hagyományőrző rendezvényeknek is gyakori színtere. A múzeumok fölött védnökséget vállalt a *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége*, a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet,* közreműködésükkel a magyar kormány és közalapítványai a felújításhoz jelentős támogatást nyújtottak.

Több tanintézményben iskolamúzeumot szerveztek. A legjelentősebb Ungváron a Petőfi téri művészeti iskolában a *Petőfi-emlékszoba,* ami közvetlenül a rendszerváltás után került megnyitásra.

Ungváron az ősi vár területén létrehozott, elsősorban a szláv múltat fölényesen reprezentáló múzeum és a vár mellett elterülő skanzen is jelentős magyar anyaggal rendelkezik. A kommunista diktatúra magyar áldozatainak állít emléket a civil kezdeményezéssel létrehozott *Szolyvai Emlékpark*, az ungvári terror háza múzeum stb. Ide sorolható az üldözött egyházakról és a megtorlásban részesült papokról készült emléktárlat is, amely a tiszabökényi római katolikus templom egyik kétszintes termében tekinthető meg.

12.7. Egyéb tárlók

A hagyományőrzést fontosnak tartó településeken tájházakat (Nagydobrony, Nagybereg, Visk stb.) rendeztek be, ahol a helységre jellemző néprajzi anyagokból állandó kiállítás nyílt, ugyanitt közösségi rendezvények is vannak.

A teljesség igénye nélkül soroljuk fel azokat a helyszíneket, intézményeket, ahol a kárpátaljai képzőművészek és népművészek kiállításainak otthont adnak: *Benei Faluház* (Polgármesteri Hivatal), *Európa–Magyar Ház* (Beregszász), *Beregszentmiklósi Várkastély-Múzeum* (Telegdy-Rákóczi-kastély), *Beregvidéki Múzeum* (Beregszász, Bethlen-Rákóczi-kastély), *Kárpátaljai Nemzetiségek Kulturális Központja* (Ungvár), Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum (Ungvár), *Boksay József Szépművészeti Múzeum* (Ungvár), *Koczka Antal festőművész emlék- és múzeumháza* (Ungvár), *„Uzshorod" Galéria* (Ungvár), *Manajlo Tivadar festőművész emlék- és múzeumháza* (Ungvár), *Kárpátaljai Honismeretei Múzeum* (Ungvár), *UNE Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kara* (Ungvár); *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* (Beregszász); *Váralja Kávézó* (Ungvár); *Viski Tájház* (Visk).

12.8. Műemlékek

Kárpátalja fő látnivalói az ezredéves várak és várromok, a magyar múlt felbecsülhetetlen értékei és a magyar várépítészet emlékei.[782]

Az első erődítmények a 10–11. században létesült *földvárak* voltak. Gondolunk itt a Mezőváriban elterülő *Borsova földvárra*, az ugocsai Tisza folyó mentén emelt *Sásvárra* és a máramarosi sóutat védő *viski földvárra*.

A korai (XIV. század eleji) kőerődítményekhez sorolhatók a *lakótornyos* várak, így a jelenleg is romos állapotban lévő négyzet alaprajzú és vastagfalú *szerednyei vár*, a háromszög alaprajzú *kovászói vár* és idetartozott a *munkácsi v*ár első, négyzet alakú formája is.

A *belső tornyos* várak klasszikus típusa a *nevickei v*ár, a királyházi *nyalábvár,* valamint ilyen volt az *ungvári v*ár első formája is, amelynek területe, külső falakkal, bástyákkal később tovább bővült.

Külső tornyos kővárakká formálták a XIV. sz. második felében a *huszti v*árat, a *munkácsi várat, a nevickei v*árat és az *ungvári v*árat is.

Olasz bástyás várakká alakították át a XVI. és a XVII. században – a sűrű hadi események miatt a kor követelményeinek megfelelően – az *ungvári v*ár*at,* a *munkácsi v*árat és a *huszti v*árat. A felépített ötszögű bástyák az ostromlók elleni fejlett védelmi rendszert biztosítottak. A Rákóczi-szabadságharc után az említett három vár elvesztette stratégiai jelentőségét. A *huszti várat* tűzvész pusztította el. Az előbbi két legjelentősebb vár épségben fennmaradt, felújításuk után napjainkban is érdekes látnivalóként szolgálnak.

Az elhanyagolt állapotban lévő várromok egy részét műemlékké nyilvánították, ezek a turisták kedvelt kirándulóhelyévé vált. Említésre érdemes a *huszti*, a *nevickei*, a *szerednyei*, a *kovászói romvár*, a *nagyszőlősi Kankó-vár*, a *királyházai Nyalábvár*, valamint a *Baranka vár*, a *Bodoló vár*, a *dolhai vár*, a *gerényi vár*, a *Tóvár* és a *viski vár*.

Számos templom is turisztikai látnivalóként szolgál. A román kori templomok közül a legjelentősebb az Ungvár egyik külvárosában álló *gerényi rotunda* (körtemplom), itt találhatóak Kárpátalja legszebb középkori freskói.

A gótikus stílus szép emléke a *beregszászi* és a *munkácsi katolikus templom*, a barokk stílusé pedig az *ungvári püspöki székesegyház* és a *munkácsi bazilita templom és kolostor* épületegyüttese. Felújításra került a XIX. századból való nagyszőlősi barokk stílusú *ferences kolostor és templom* is.

[782] Lásd bővebben *Kárpátalja várait*: http://karpataljai-var.lap.hu/, lásd még: *A történelmi Magyarország várai:* http://jupiter.elte.hu/index.html

A festett fakazettás mennyezetű falusi templomok közül a legszebbek Csetfalván, Szalókán, Visken és Técsőn láthatóak.

A hegyvidéken számos fatemplom található, amelyek a ruszin népi építészet csúcsának számítanak.

Kárpátalja hajdan nagyszámú zsinagógájából mára csak néhány maradt fenn. Ezek közül is kettő érdemel figyelmet, az *ungvári* és a *huszti zsinagóga*.

Vidékünkön számos kastély is található. Ezek közül a beregvári *Schönborn-kastély* a legszebb, de érdemes megnézni a nagyszőlősi *Perényi-kastélyt*, a szentmiklósi *Rákóczi-kastélyt*, a beregszászi *Bethlen-Rákóczi-kastélyt* és a munkácsi *Rákóczi-kastélyt* („fehér ház") is.

13. A magyar közművelődés fontosabb színterei

A rendszerváltás óta Kárpátalján számos közművelődési intézmény jött létre, alakult újjá – főként anyaországi támogatásnak köszönhetően. A magyarlakta településeken legutóbb több mint 80 magyar közművelődési klubot tartottak nyilván, ahol tucatnyi énekkar, amatőr táncegyüttes, zenei együttes, ezenkívül számos táncos, énekes, amatőr színjátszó, bábos, zenei előadó, vers- és prózamondó és népművész vesz részt közvetve vagy közvetlenül a helyi művelődési-kulturális életben.

A kárpátaljai amatőr folklór-együttesek zömének repertoárját javarészt más magyar vidékek átvett, megtanult táncai, népdalai, illetve a megmentett kevés számú helyi néphagyomány, népszokás ápolása, színpadra vitele alkotják. A félévszázados kulturális elnyomás és cenzúra hatására Kárpátalján a helyi magyar népdalkincs igen nagymértékben elsorvadt, a néptánc-kincs pedig szinte teljesen eltűnt.

A községi művelődési házak helyzete elszomorító. Ezeket az intézményeket az állam igyekszik lerázni a válláról, megpróbálja átruházni azokat a községi tanácsok tulajdonába, mert karbantartásukra, felújításukra nem futja az állami költségvetésből. Sajnos mára már olyan is van közöttük, amelyikben nem szabad rendezvényt tartani, mert életveszélyesnek nyilvánították.

Rendezetlen a közművelődési dolgozók káderkérdése is. A községi művelődési házakban az igazgatón kívül alig egy-két fizetett munkatárs dolgozik, mert az állam csak ennyi státuszt biztosít, a községi könyvtárak pedig sok helyen zárva vannak, a könyvtárosok fél- vagy negyedállásban dolgoznak. E téren sokkal rosszabb a helyzet, mint annak idején, a Szovjetunióban volt.

Magyar könyvtárképzés nincs, szakkörök alig működnek. Az utóbbi időben valamelyest terjed a néptánc és népdalok hagyományainak folytatása (az évente megrendezendő Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál[783] hatására), helyenként divatba jött a színjátszás (itt kiemelkednek az eszenyi, derceni, nevetlenfalui, szürtei, beregszászi hagyományőrző együttesek, folklórközpontok). A közművelődésben dolgozók fizetése katasztrofálisan alacsony, megélhetéshez nem elegendő.

Az elmúlt húsz évben a művelődést szervező-bonyolító civilszervezetek, intézmények névsorát közreadtuk, a két mérvadó politikai-érdekvédelmi szervezet (KMKSZ[784], UMDSZ[785]) kulturális tevékenységért is említettük, azonban a magyar anyanyelvi kultúrát folyamatosan megjelenítő szakmai egyesületekről az alábbiakban bővebben szólunk.

13.1. A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK)

Az 1993. április 30-án alakult *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége* (MÉKK) a kárpátaljai magyarság önszerveződését, művelődési, irodalmi, művészeti, könyvkiadási és tudományos tevékenységét, valamint önkormányzati és gazdasági érdekvédelmét felkaroló és segítő civil intézménnyé nőtte ki magát.

A *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége* a kárpátaljai magyarság egyik legnagyobb közművelődési érdekvédelmi szervezete. Három nagy szakterület alapegységeit tömöríti, ezek a tudományos ismeretterjesztő társaság, az irodalmi-művészeti, közművelődési társaság, valamint a gazdaságfejlesztési társaság. Az *Illyés Közalapítvány* támogatásának köszönhetően a MÉKK az ezredfordulót követően Ungváron önálló székházba költözött. Infrastruktúrája fejlődésnek indult.

Az irodalmi, művészeti, közművelődési társaság alkotócsoportjai 1993-tól számos rendezvény lebonyolításában vállaltak szerepet. Író-olvasó találkozók, zenés, irodalmi, művészeti estek, képzőművészeti és népművészeti kiállítások keretében több száz résztvevő találkozott a szerzőkkel, a szerkesztőkkel, képzőművészekkel, zenei előadókkal. A *Magyar Írószövetség* és a kárpát-medencei magyar közösségek alkotóinak több tagját is vendégül láttuk Ungváron,

[783] Lásd a XXIII fesztivál felvételeit a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/galleries?menu_id=9&submenu_id=22&id=54&mod=4

[784] Lásd bővebben a KMKSZ tevékenységét hivatalos honlapján: http://www.karpatalja.com.ua/index.html

[785] Lásd bővebben az UMDSZ tevékenységét hivatalos honlapján: http://www.umdsz.uz.ua/start.html

Munkácson, Beregszászon, Técsőn, Visken, Tiszapéterfalván, Mezőváriban és másutt.

Az aktivisták támogatói és szervezői voltak prózamondó és szavalóversenyeknek *(Szózat-, Himnusz- és Nemzeti dal-mondó, ballada- és mesemondó versenyek*), különböző honismereti és művelődéstörténeti vetélkedőknek *(Ki mit Tud?, MUTIMEG versenyek, tehetséggondozó programok, népi gyermekjátékok fesztiválja stb*.), közreműködtek az *Ungvári Művelődési Napok* megrendezésében, a *Magyar Kultúra Napja* tartalmas méltatásában. Az Ung-, Ugocsa- és Beregvidéki képzőművészek kiállításainak, egyéni tárlatainak, a kiemelkedő összmagyar nemzeti ünnepek, népzenei találkozók, valamint falunapok, neves írókhoz fűződő emléknapok, több más jellegű rendezvény lebonyolításában.

A könyvkiadás területén Eredményes a MÉKK, az *Intermix Kiadó*, a *Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja* és a KMMI egymást támogató tevékenysége. Az *Intermix Kiadó Kárpátaljai Magyar Könyvek* sorozatában szépirodalmi, helytörténeti, politikatörténeti, szociográfiai és művelődéstörténeti kiadványok egyaránt megtalálhatók. A szerzők egy része jelenleg is közösségünk aktív tagja. Az 1992-ben indított *Kárpátaljai Magyar Könyvek* sorozatban eddig mintegy száz kárpátaljai alkotótól közel 300 könyv jelent meg.[786]

A folyóiratkiadás is sikeres vállalkozásnak bizonyult, a *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége* gondozásában megjelenő *Együtt*, a *Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának* irodalmi, művészeti, kulturális folyóirata.[787] A folyóirat 2002–2011 között évente négy, 2012-től évente hat alkalommal jelenik meg. 2002–2009 között a főszerkesztő: **Nagy Zoltán Mihály** író. 2009-től a főszerkesztői teendőket **Vári Fábián László** költő, a szerkesztőbizottság elnöke látja el. Munkáját segíti: **Csordás László** (olvasószerkesztő), **Bakos Kiss Károly** (kritika), **Ivaskovics József**, 2009-től **Fábián Zoltán** (tipográfia), **Zubánics László** (tanulmányok).

Az *Együtt* c. folyóirat 2002-ben alakult újra, címében, formájában és szellemiségben az 1965–1967 között az *Ungvári Állami Egyetem* magyar szakos diákjai által szamizdatként kiadott és terjesztett diáklap jogutódjaként határozza meg magát. Az alapítók szándéka szerint betölti azt az űrt, amely a *Hatodik Síp* és a *Pánsíp* című irodalmi fórumok megszűntével kialakult pát-

[786] Lásd bővebben a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&booktype_id=1&lap=3

[787] Digitális változata az Internetre is felkerült http: http://www.epa.oszk.hu/00500/00595

riánkban. Jelenleg Kárpátalja alkotóinak ez az egyetlen irodalmi, művészeti és kulturális fóruma.

Az újraindított folyóirat számait folyamatosan eljuttatjuk a kárpátaljai magyar iskolák, magyarságintézmények, települések könyvtárainak is. A támogatásnak köszönhetően 2006 januárjától, a *Magyar Kultúra Napja* alkalmából *Együtt n*ívódíjakat adunk át tanulmány, vers, széppróza kategóriában.[788]

Hírlevélkiadás. 1996-tól kisebb-nagyobb megszakításokkal jelenik meg a *Kárpáti Magyar Krónika,* mint a MÉKK és a KMMI hírlevele. 2009-től elektronikus formában kerül terjesztésre. Elektronikus vonalon mintegy 3 ezer e-mail címre jut el, a *Kárpáti Magyar* Krónika számai a KMMI-honlapra is felkerülnek, digitális formában elérhetővé válnak.[789] A kiadvány célja bemutatni a közösség és a vele együttműködő szakmai szervezetek tevékenységét, folyamatosan informálni az olvasókat a kárpátaljai magyar kulturális élet főbb eseményeiről.

Minden évben az irodalmi, történelmi és egyéb vetélkedők, valamint szavalóversenyek rendezője és társrendezője. A legnépszerűbb, egyben hagyományos akciók: a *Himnusz-mondó*, a *Nemzeti dal-mondó* és más szavalóversenyek. A szervezet javaslatára a *Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia* évente oklevéllel tünteti ki azokat a kreatív értelmiségieket, akik a kárpátaljai magyarság érdekében jelentős értékteremtő munkát fejtettek ki. Az AK-oklevelesek száma megközelíti a kétszáz főt.

Minden évben megrendezésre kerül Tiszabökényben a 2007. november 6-án alakult *Munkácsy Mihály Képzőművészeti Alkotótábor*, amelynek bázisa a *Péterfalvai Képtár*, annak állományát folyamatosan bővítik a művészek. A tiszaháti *Munkácsy Mihály Alkotótábor* sikerén felbuzdulva 2007. november 6-án jött létre a MÉKK *Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesülete*, amely felkarolta a MÉKK korábbi képzőművészeti, népművészeti és fotóművészeti programját is. A MÉKK az eltelt húsz év alatt több mint száz képzőművésznek, keramikusnak, fotográfusnak, népművésznek szervezett önálló és csoportos kiállítást.

Ugyanekkor indult Tiszabökényben az *Együtt Írótábor* is, a népszerűvé vált *irodalmi karaván* felolvasó körútjában az *Együtt* c. folyóirat szerzői vesz-

[788] Újdonság, hogy az Együtt elektronikus változatának 2002-2014 között megjelent valamennyi száma a KMMI honlapján is olvasható: www.kmmi.org.ua

[789] *Kárpáti Magyar Krónika: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=30&booktype_id=5*

nek részt. Az irodalmi tanácskozásokon kívül felkeresik a tanintézeteket, és találkoznak az irodalomkedvelő ifjúsággal is.

A MÉKK kiemelt feladatai, közé sorolja a vidékünkhöz is kötődő neves személyek, kiemelkedő események emlékét megörökítő emlékjelek, emléktáblák és kopjafák avatásának programját. A MÉKK és a KMMI Tehetséggondozó programokat, pályázatokat szervezett a fiatal, pályakezdő alkotók részére. A cél a tehetséges fiatalok helyzetbe hozása, hogy az *Együtt* folyóirat számára biztosítva legyen a szerzői utánpótlás. A folyóirat indulása óta útnak indultak újabb generációk. A legmarkánsabb irodalmi tömörülés a *Kovács Vilmos Irodalmi Társaság*.

A MÉKK művelődésszervezési tevékenységének fontosabb színterei többek között Ungváron 2001-től a *Kárpátaljai Nemzetiségek Kulturális Központja*, és a *Duhnovics-ház*, az ung-vidéki Tégláson a *járási könyvtár olvasóterme*, Munkácson a *tanítóképző konferenciaterme*, 2008-tól Beregszászban az *Európa–Magyar Ház* és a *járási könyvtár*, Ugocsa vidékén a *nagyszőlősi könyvtár*, *Péterfalvai Képtár* és a Tiszabökényi-Farkasfalvi Fogarassy-kúriában létrehozott *tájtörténeti múzeum és skanzen*. Az említett színterek gazdái együttműködő partnerként otthont adnak a MÉKK-rendezvényeknek is (képzőművészeti tárlatok, író-olvasó találkozók, könyv- és folyóirat bemutatók, tudományos, ismeretterjesztő konferenciák, ifjúsági és civil fórumok stb.)

A MÉKK több mint egy évtizede a *Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál* társszervezője. A minden évben más magyarlakta településen megrendezett seregszemlén a magyar népzene, néptánc és népdal kincseiből adnak ízelítőt a műfaj jeles kárpátaljai képviselői. A fellépők teljesítményét szakmai zsűri bírálja, a legjobbakat értékes jutalomban részesíti. A rendezvényt népművészeti kiállítás és vásár gazdagítja.

A MÉKK a kegyeleti programja keretében részt vállalt *Szolyvai Emlékpark*[790] létrehozásában. Hozzájárul az objektum állagának megőrzéséhez, gondozásához, megemlékezések, emlékkonferenciák, történelmi emlékutak, kutatási programok szervezéséhez. Napirenden tartja, koordinálja a sztálinizmus áldozatainak elhurcolásával kapcsolatos levéltári kutatómunkát, kiadványok megjelentetését.

A MÉKK közreműködik – több ukrajnai, magyarországi és külhoni magyar szervezettel – számos más kulturális jellegű projekt megvalósításában.

[790] Lásd bővebben a KMMI honlapján: http://www.kmmi.org.ua/muemlekek?menu_id=9&submenu_id=18&mu_id=6

Húszéves partneri kapcsolatban áll az *Anyanyelvi Konferencia – Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasággal*, az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesülettel*, a szatmárnémeti *Kölcsey Körrel*, a *Csemadok nagykaposi szervezetével* és más határon túli magyar és nyugati közművelődési egyesületekkel. Jó kapcsolat alakult ki a kárpátaljai nemzetiségi és magyar civilszervezetekkel, a megyei tanácsi és hatósági szervekkel, ahol a MÉKK a civil diplomácia eszközeivel szolgálja a helyi magyarságot, védi az alkotóértelmiség érdekeit.

Elismerések: 2003 decemberében a Közösséget a *Kisebbségek napján* magyar állami elismerésben részesítették: *Kisebbségekért Díjjal* tüntették ki.

13.2. A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI)

A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (2008, elnök **Zubánics László,** igazgató **Dupka György**)[791] alapítói: a *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége* és az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség*. Működési formája: jótékonysági alapítvány. Székhelye: Beregszász, Európa–Magyar Ház.[792]

Az intézet szakterülete a közművelődési, közgyűjteményi és tudományos tevékenység. A már meglévő tudományos társaságokkal, szakmai egyesületekkel, az amatőr művészeti mozgalom egyesületeivel és ernyőszervezeteivel közösen a kultúra és a tudományosság minden területén felvállalja a helyi közművelődési tevékenységek és a regionális feladatok segítése érdekében a munka koordinálását és elvégzését, egész Kárpátaljára kiterjedő közművelődési tanácsadást, szolgáltatást és szakmai képzést biztosít. Három területen fejti ki tevékenységét:

I. Közgyűjteményi részleg (*Komjáthy Benedek könyvtár és adattár*): 2008 első felében létrehozott könyvtárának könyvállománya meghaladja a 10 000 példányt, amely jelenleg is folyamatos feldolgozás alatt áll és gyarapodik.

II. A Közművelődési részleg. Feladata a kárpátaljai művelődési portál létrehozása, gondozása, információs adatbank működtetése, szakmai információk gyűjtése, közérdekű felhasználásának elősegítése; közművelődési szakemberek képzése és továbbképzése; kulturális közösségfejlesztő rendezvények, településfejlesztő tevékenységek elősegítése; kapcsolattartás, együttműködés az ukrajnai kisebbségek intézményeivel. Tehetséggondozó program. Kiadványok gondozása: *Kárpátaljai Magyar Krónika, KMMI–levelek*,[793] konfe-

[791] Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet honlapja: www.kmmi.org.ua
[792] Beregszász, Széchenyi u. 59B.
[793] Lásd a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=30&booktype_id=5

renciakötetek, KMMI–füzetek,[794] *Együtt*[795] c. folyóirat, *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Honlapja*.

III. Tudományos kisebbségkutatási részleg (néprajz, történelem, művelődéstörténet, szociológia). Cselekvési program: Néprajz-, történelem-, honismereti és művelődéstörténeti kutatások, valamint szociológiai felmérések végzése. Közös kutatási programok, szakmai tanácskozások megszervezése a kárpát-medencei intézmények között.

A jelenleg is futó projektek közül említésre méltók a következő feladatok:

1. Kiadványok, honlapok, hírlevelek gondozása:

2. A kulturális projektek megvalósítása a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztal tagjaként.

3. Településkutatás.

4. Regionális könyvtárosi és művelődésszervező képzés.

5. Honlapszerkesztés, informatikai fejlesztések. Digitalizálási programok.

6. Közművelődési feladatok ellátása.

7. Együttműködés a helyi magyarságintézményekkel

8. Tehetséggondozási program.

A *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* létrehozása és működése szorosan kapcsolódik az oktatási és kulturális kérdésekkel foglakozó magyar minisztériumhoz, valamint a kárpát-medencei magyar művelődési intézetekhez.[796]

Közel 10 év mérlege alapján ma már joggal állíthatjuk, hogy Kárpátalján egy meglévő űrt töltött ki a KMMI, amely a határon túli magyarlakta területeken létesült rokon intézmények hálózatába illeszkedve hozzájárul az ukrajnai magyarság intézményrendszerének erősödéséhez.

Nagy elismerésnek számít, hogy 2012 februárjában a Kárpát-medencéből a magyarság megmaradását és fejlődését szolgáló oktatási és művelődési intézményekkel egyetemben a KMMI is felkerült *a nemzeti jelentőségű intézmények* listájára.

Az eddigi együttműködések legnagyobb tanulsága, hogy van jövője a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztal erdélyi, felvidéki délvidéki, kárpátaljai, muravidéki és anyaországi tagintézményei, szervezetei által közös erőfeszítéssel összehangolt kulturális programok folytatásának.

[794] Lásd a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=40&booktype_id=6

[795] Lásd a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=27&booktype_id=2

[796] Lásd a KMMI-honlapon http://www.kmmi.org.ua/docs?menu_id=20&doc_id=6

13.3. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség

A *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség*[797] (KMPSZ, székhelye Beregszász, elnöke **Orosz Ildikó**) a másik legnagyobb szakmai érdekvédelmi szervezet. A szervezet megalakítására 1991. december 8-án került sor Beregszászon.

A szervezet céljának tekinti, hogy megszervezze Kárpátalja magyar pedagógustársadalmát, alapot teremtsen érdekvédelmi szervezetének kialakításához, elősegítse Kárpátalja önálló magyar oktatási rendszerének létrehozását. A KMPSZ jogot formál a törvények által a társadalmi szervezeteknek megengedett minden tevékenységére, különös tekintettel a nyelvországgal való kapcsolattartás valamennyi formájára. *„Az ukrajnai nemzetiségi kisebbségi t*örvény lehetőséget ad a nemzeti-*kulturális autonómia létrehozására, az oktatási autonómia kereteinek kialakítására."* E törvény által garantált lehetőségeket akarja kihasználni a KMPSZ, amely legfontosabb feladatának azt tekinti, hogy a magyar oktatási intézmények az óvodától a felsőoktatásig egységes irányítás alá kerüljenek, ami lényegében az önálló magyar tankerület létrehozását jelentené.

A szervezet eddigi legnagyobb eredménye, hogy közreműködött a beregszászi főiskola létrehozásában. A KMPSZ kiadványai: *Közoktatás, Irka*.

13.4. A beregszászi főiskola a magyar kultúra fellegvára

A főiskola projektmenedzserei a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetséggel* és szatelitszervezeteivel, köztük a *Pro Cultura Subcarpathica* civil szervezettel az elmúlt évek során a beregszászi *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolát* a magyar kultúra házává, illetve a magyar művelődés „fellegvárává" fejlesztették.

Értékes kulturális rendezvények sokaságának ad otthont. *„Neveli a magyar értelmiséget, felkarolja a fiatal tehetségeket, helyet és teret biztosít a művészeti kezdeményezéseknek, óvja a kulturális hagyományokat. Mindezeknek köszönhetően nemcsak Beregszász, de egész Kárpátalja egyik meghatározó kultúraszervező intézménye."*[798] Általában a KMKSZ és holdudvarába tartozó civilszervezetekkel, havi alkalommal, sőt hetente is bonyolítanak le a

[797] Lásd bővebben, a KMPSZ tevékenységét a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség hivatalos honlapján: http://www.kmpsz.uz.ua/

[798] E.M.F.Zs.L.M. *A magyar kultúra napját méltatták."Közös felelőségünk, hogy milyen lesz a jövő magyarsága."* In. Kárpátalja, 213.január 25. https://karpataljalap.net/?q=2013/01/25/magyar-kultura-napjat-meltattak

főiskolán, illetve a közel 500 férőhelyes á*triumban* kulturális rendezvényeket, a magyar múltunk jeles napjaira (magyar kultúra napja, március 15., költészet napja, az 56-os forradalom napja és más nemzeti ünnepek) emlékeznek, ismeretterjesztő előadásokat, kiadvány- és filmbemutatókat, színjátékokat, koncerteket, hangszeres és énekes előadásokat tartanak. Ugyancsak itt szerveznek a kárpátaljai magyar nyelven oktató pedagógusok számára szakmai és nyári továbbképzéseket, tantárgyi és más tehetségfelmérő vetélkedőknek is otthont ad, illetve oktatói révén bekapcsolódik a tanfolyamok munkájába is.

A főiskola vezetősége, projektmenedzserei fontosnak tartják továbbá, hogy a diákokhoz azáltal is közelebb hozza a világot, hogy neves külföldi, magyarországi előadókat, neves színészeket, kárpátaljai és anyaországi színjátszó csoportokat, komoly- és könnyűzenei együtteseket, művészeket hívjon meg egy-egy előadás megtartására.

A *Rákóczi-főiskola* nemcsak a tudást közvetíti, hanem az értelmiségi létre történő nevelést is fontosnak tartja. Ennek jegyében váltak rendszeressé a főiskolán a kulturális programok. A főiskola és a *Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház* között létrejött megállapodás értelmében a hallgatók és oktatók egy-egy színházi évad keretében ismerkedhetnek meg a színház repertoárjával, idényenként négy–hat előadás keretében. Rendszeresen, általában havonta rendez képzőművészeti és népművészeti tárlatokat, kiállításokat a főiskola, melyeken elsősorban a vidék képző- és iparművészei, a *Révész Imre Társaság* művészei kapnak bemutatkozási, kiállítási lehetőséget, de rendszeresen állítanak itt ki magyarországi művészek is.

2004-ben hagyományteremtő szándékkal rendezték meg első ízben a kárpátaljai felsőoktatási intézmények kórustalálkozóját, és a hagyományt azóta nagy sikerrel folytatják. Rendszeresen szerveznek a főiskolán író-olvasó találkozókat, könyvbemutatókat, irodalmi esteket, vetélkedőket is. A *Könyv Utóélete* sorozat keretében például a Főiskolán köszönthették többek közt *Jókai Annát, Esterházy Pétert, Spiró Györgyöt, Konrád Györgyöt, Kukorelly Endrét, Békés Pált*.

14. Népművészet, néphagyomány, népköltészet, szellemi és tárgyi értékek

A népi hímzés, szövés mesterei. Kárpátalja gazdag népművészete (a hímzés, a fafaragások, a kerámia, a szőttes) a rendszerváltás után közelít tiszta forrásaihoz. A szovjet korszakban a népművészet művelőit is felülről irányították. Hamis, álnépművészeti alkotások jöttek így létre, a harsány politikai plakátok

szintjére süllyedve. A pártot dicsérő hímes tojásokat pingáltak, ilyen feliratú szőttesek készültek, a magyar népdalokat csasztuskákká torzították a túlbuzgó álnépművészek. E kultúrszemét között azonban szerencsére időnként megcsillantak a tiszta forrásból táplálkozó alkotások is. Már indulásuktól kezdve igazi népi hagyományokat őriznek a beregszászi **Prófusz Marianna**, a nagyberegi **Antonik Katalin**, a kígyósi **Derceni Viola** és lánya, valamint mások beregi szőttesei, hímzései. Az általuk készített beregi „csillagos szegfűs", „Rákóczi-mintás, „beregi tulipános" szőttesek, hímzések Kijevben és külföldön rendezett kiállításokon is sikert arattak. Nagydobronyban és környékén az úgynevezett „dobronyi pirosrózsa" minták a jellemzőek. Nincsen olyan lányos ház, ahol ne készülne „tulipános" vagy „kiscsillagos" díszpárna.

Népi mesterségek. A kárpátaljai népi mesterségeket ma már többnyire csak leírásokból, múzeumi gyűjteményekből ismerjük. A ruszin/ukrán fazekasság még ma sem veszett ki, a hétvégi vásárokon megjelennek portékáikkal, különösen az ungvári belvárosi piacon, Munkácson és Beregszászban. A helyi magyarság körében e szakma szinte egyedüli folytatója a *Hidi-család* Nagydobronyban. **Hidi Endre** munkáinak eredetisége abban rejlik, hogy a vidék hagyományaira támaszkodik, szívesen használja az évszázadok során e tájon kialakult motívumokat. Sajátos formájú, tetszetős vázái, köcsögei, állatfigurái, széles ujjú, fehér inget, kalapot, csizmát viselő férfialakjai sokat megőriztek a magyar népművészet ősi tisztaságából. Napjainkban a tiszta forrásból merítő népművészeti, kézműipari kiállítások[799] állandóak, a közösségek életébe újra beépültek.[800]

Mesélők, nótafák. A kárpátaljai folklórt intenzívebben a 80-as évek elején kezdték kutatni, a közlés azonban váratott magára.

A rendszerváltás utáni úttörők között van **Punykó Mária** pedagógus, helytörténész és néprajzkutató, akinek a beregi mesemondók körében feljegyzett meséi nyomtatásban 1991-ben *A hétországi király* címmel jelentek meg színes illusztrációkkal az ungvári *Kárpáti Kiadónál*.

Vári Fábián László költő és folklorista igen gazdag anyagot mutat be *Kárpátaljai magyar balladák* c. gyűjteményében. A Tiszabökényben, Tiszafarkasfalván, Forgolányban, Tivadarfaluban, Nevetlenben, Salánkon, Fancsikán, Szőlősgyulán, Dercenben, Beregújfaluban, Nagyberegen, Visken, Izsnyétén, Tiszaújlakon és másutt gyűjtött anyagot **Vári Fábián László** tu-

[799] Lásd bővebben a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/nepmuveszet?menu_id=9&submenu_id=12&nepm_id=2

[800] Lásd bővebben a KMMI-honlapon: http://www.kmmi.org.ua/nepmuveszet?menu_id=9&submenu_id=12&nepm_id=2

dományos alapossággal dolgozta fel, amely eddig háromszor[801] került újrakiadásra.

Azóta több néprajzi és népköltészeti tárgyú dolgozat, tanulmány, gyűjtemény, monográfia jelent meg (**Keresztyén Balázs**,[802] **Galgóczi Tibor**,[803] **Kovács Katalin**,[804] **Fekete Erzsébet**,[805] **Bagu Balázs**,[806] **P. Lator Ilona**,[807] **Fedák Anita**,[808] **Dupka György, Zubánics László** és mások munkái), került a kárpátaljai magyar könyvtárakba.

14.1. Kárpátaljai Értéktár

A közösségi értékek megőrzéséért, hagyományaink ápolásáért, kárpátaljai magyar értékeink megmentéséért munkálkodik a 2011-ben megalakult szervezet, a *Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület***, amely a** *Lakiteleki Népfőiskola* alapítójának, **Lezsák Sándor** elnöknek a kezdeményezésére jött létre. Táncházmozgalmával egész Kárpátalján bemutatkozott, ezen kívül a *Kárpátaljai Értéktár* összeállítása szintén a népfőiskola tevékenységeihez sorolható. **Molnár Eleonóra** elnök nyilatkozata szerint: „*A Kárpátaljai Értéktár összeállítása 2012-ben, még a hungarikum törvény elfogadását követően elkezdődött a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatásával. 6000 adatlapot küldtünk szét Kárpátalja magyarok lakta településein a KMKSZ közreműködésével. 5365 kérdőív érkezett vissza, melynek alapján összeállítottunk egy adatbázist. A KMKSZ felkérésére pedig létrehoztuk a Kárpátaljai Értéktár Bizottságot, amely 2013 tavaszán ebből az adatbázisból 37 értéket kiemelt és*

---

[801] Lásd legújabb kiadását: Vári Fábián László: *Kárpátaljai magyar népballadák és népdalok*. Bővített, III. kiadás.
Kárpátaljai Magyar Könyvek 216. Ungvár-Budapest, 2012., 332. old.
Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=381
Tárolt változat: http://mek.oszk.hu/10900/10995/

[802] *Rákóczi virágai* (Kárpátaljai történeti és helyi mondák). Összeállította: Keresztyén Balázs. Intermix Kiadó Ungvár-Budapest, 1992., 136 old.

[803] Galgóczy Tibor: *Az Ung vidék pásztorművészete (86 illusztráció)*. Intermix Kiadó Ungvár-Budapest, 1999., 112 old.

[804] Kovács Katalin: *Ha a lelkek... Lélekhiedelmek Salánkon. (Néprajzi monográfia, illusztrációkkal)*. Intermix Kiadó Ungvár-Budapest, 2002., 197 old.

[805] Fekete Erzsébet: *Kender, kender, de szép tábla kender. A Szalókai Általános Iskola Hagyományőrző együttesének helybeli népszokások alapján színpadra feldolgozott jelenetei*. Intermix kiadó - Credo Alapítvány. Ungvár-Budapest, 2004., 80 old.

[806] P. Lator Ilona: *„Kimegy a lelke, marad a test". A halállal és temetkezéssel kapcsolatos szokások, hiedelmek Visken*. Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest, 2005., 352 old.

[807] Bagu Balázs: Bátyúi jeles napok és szokások. Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest, 2006., 196 old., Bagu Balázs. *Hosszúlábú gólya. Bátyúi gyermekjátékok*. Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest, 2007., 148 old.

[808] *Kongózás, muzsákolás, gubázás Kárpátalján*. Összeállította: *Fedák Anita*. Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest, 2007., 96 old.

létrejött a Kárpátaljai Értéktár. Ebből az értéktárból hat érték mára bekerült a hungarikum piramisba, a Külhoni Magyar Értéktárba. Most azon dolgozunk, hogy ezek bekerülhessenek a Magyar Értéktárba, valamint, hogy bővíthessük a Külhoni Magyar Értéktár kárpátaljai értékeinek sorát."[809] Az eddigi felmérések, elemzések alapján a Nemzeti Értékek tárához sorolják Kárpátalján.

Szellemi-kulturális örökség[810] a népviseletet, a szokásokat és hagyományos munkatevékenységeket egyedülálló módon megőrző község, Nagydobrony.

- a beregi Király-kút
- a Vereckei-emlékmű

Nemzeti Értékek Kárpátalján, szellemi-kulturális örökség:

1.) Rákóczi-kultusz Kárpátalján: salánki emlékpark, Rákóczi-szobor felavatása (2003), a Feszty-körkép elkészítésének helyszíne, Turul-ünnepség.

2.) Néptánc: viski táncok, nagydobronyi csárdás.

3.) Szokások, hagyományok: gyertyánligeti Heródes-játék, mezővári bábos betlehemezés. Sárosoroszi muzsákolás. Nagydobronyi zöldág-állítás

4.) Hagyományos munkatevékenység eredményeként létrehozott népművészeti vagy iparművészeti érték: az ungi cirokseprű, a Szernye-mocsár környéki kosárfonás, a viski csuhéfonás, a Hidi-kerámia, beregi szőttes, salánki hordó, salánki viaszos tojás.

5.) A magyar szellemi-kulturális örökség átadását segítő jó módszer: Mikes Kelemen Hagyományőrző Alkotótábor, Kárpátaljai Betlehemes Találkozó, Péterfalvi Ének-Zene és Kézműves Tábor

6.) Agrár- és élelmiszergazdaság: Linner-féle szőlő, Bakator (bor), viski alma

7.) Természeti érték: Magyar orgona (Syringa Josikaea), harmadkori reliktum, természetes élőhelyei Kárpátalján és Erdélyben, Szigethegységben vannak.

Külhoni Magyarság Értéktára

A MÁÉRT szakbizottsága felé tett javaslat első körben a következő értékeket tartalmazza: beregi szőttes és hímzés, kárpátaljai archaikus ima, Rákóczi-kultusz Kárpátalján, vereckei honfoglalási emlékmű, salánki hordó.

---

[809] GÁL Adél: Civil szervezetek Kárpátalján: Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület. In: http://www.karpatalja.ma/sorozatok/civil-szervezetek-karpataljan/civil-szervezetek-karpataljan-karpataljai-nepfoiskolai-egyesulet/

[810] Molnár Eleonóra: Kárpátaljai értéktár. Külhoni nemzeti értékek gyűjtése. http://elelmiszerlanc.kormany.hu/hungarikumok-gyujtemenye-magyar-ertektar-es-nemzeti-ertekeink-konferncia-a-76-omek on/download/0/d4/80000/MolnarEleonora_Kárpátaljai_értéktár.pdf

14.2. A Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál

A magyarlakta települések művelődési házainak néhány lelkes munkatársa, a hagyományőrzést felkaroló írók, újságírók a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel* karöltve 1989 tavaszán arra az elhatározásra jutott, hogy az addigi, nagy hagyományokkal rendelkező folklórprogramokat egy közös rendezvénysorozattá fűzi össze.

A történelmi pillanat 1989. május első vasárnapján következett be, amikor a csapi stadion szabadtéri színpadán lebonyolításra került az *I. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál*. A program kísérőrendezvénye népművészeti kiállítás volt. Ez a szovjethatalom által is támogatott fesztivál a rendszerváltást követően is minden évben útra kel, és sorra látogatja a magyarlakta településeket.

Az indulás nehéz volt. Mint ismeretes, a rendszerváltás előtt a népművészet művelőit is felülről irányították. Hamis, álnépművészeti alkotások jöttek így létre, a harsány politikai plakátok szintjére süllyedve: a kommunista pártot dicsérő hímes tojásokat pingáltak, ilyen feliratú szőttesek készültek, a magyar népdalokat csasztuskákká torzították a túlbuzgó álnépművészek. E „kultúrszemét" között azonban szerencsére időnként megcsillantak a tiszta forrásból táplálkozó alkotások.

A 90-es évek elején a megyei magyar sajtókiadványokban az újságírók és szakemberek joggal tették fel a kérdést: *„magyar folklórfesztivál-e a magyar folklórfesztivál?"* Szaktekintélyek vitatkoztak, egyre többen voltak azok, akik elutasították a szocialista korszakban ideológiai színezettel kialakított, szovjetizált *„álnépművészet és a hamis néphagyomány"* további terjesztését. Ezzel szemben támogatták a tiszta népi forrásból táplálkozó autentikus magyar néptáncok, népdalok előadását, terjesztését. Ennek egyik élharcosa **dr. Árpa István** zenetudós, folklórkutató, a *Zádor Dezső Zenei Társaság* elnöke volt, aki a Miskolcon megjelenő *Kárpátalja* című lap 1992. június 12-i számában nyíltan rámutatott a gyermekcipőben járó folklórfesztivál hibáira, hiányosságaira. Szerinte az egyik jó tanács az lenne, hogy a jövőben vagy a magyar szervezet, vagy a megyei művelődési főosztály rendezze ezt a fesztivált. *„A forgatókönyvet szakavatott rendező írja abból az anyagból, amelyet előzőleg megismert. Fel kell újítani valamennyi együttes megszokott repertoárját, autentikussá varázsolni a ruházatot és magyarrá formálni a dalok, a dallamok zenei anyagát..."*

A fesztivál bölcsőjénél ott bábáskodott **Pál Lajos** népzenetudós, zenepedagógus, a legendás hírű *Péterfalvai Tisza Dal- és Táncegyüttes* vezetője, aki

feleségével, Katalin asszony kórusvezetővel a magyar népi gyökerek, az autentikus hagyományok felé fordulva meg tudtak szabadulni a „mojszejevista szovjet koreográfia béklyójától".

Ebben az időben **Fodó Sándor**, a KMKSZ elnöke is kihangsúlyozta 1992-ben Visken mondott megnyitó köszöntőjében, hogy a Szövetség *„nem teljesen gazdája a fesztiválnak, amely fontos momentum a kárpátaljai magyarok önazonosságának tudatosításában…"* A szövetség a továbbiakban is csak névlegesen volt tagja a megyei szervezőbizottságnak, *„nem kívánt benne aktív szerepet vállalni…"*. Ebben az időben mégis kik rendezik a kárpátaljai magyar folklórfesztiválokat? Elsősorban a megyei művelődési főosztály és annak népművészeti központja, amelynek konzervatív munkatársai görcsösen ragaszkodtak a szovjet időkben bevált szokásjoghoz. Ez a helyzet csak fokozatosan, majd véglegesen az ezredforduló után változott meg, amikor a MÉKK és az UMDSZ kemény fellépésének köszönhetően a civil szféra átvette a vezető szervezői szerepet a megyei művelődési főosztálytól és a népművészeti központtól. A továbbiakban az autentikus ruszin, ukrán népi hagyományok ápolása lett az irányadó a szakmai körökben is. Manapság a megyei művelődési és nemzetiségi főosztályok és osztályok protokollszinten vesznek részt a fesztivál lebonyolításában, anyagilag és erkölcsileg járulnak hozzá a fesztivál sikeres lebonyolításához.

A 2008-as esztendő bizonyos tekintetben mérföldkő volt. Ebben az évben kezdte meg tevékenységét az UMDSZ és a MÉKK által megalapított *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet*, amely a továbbiakban szakmai hátteret is tudott biztosítani a fesztiválok színvonalának emeléséhez. Továbbá az is sikernek tekinthető, hogy a 2008-as esztendőben a fesztivál nemzetközi találkozóvá vált, a munkácsi ősi várban először látta vendégül a *XIII. Kárpát-medencei Magyar Kulturális Napok* néven futó programot felkaroló anyaországi, erdélyi, felvidéki, vajdasági, muravidéki hagyományőrző néptánccsoportokat.

Baráti fogadtatásra találtak az Égtájak Fesztiváliroda által mozgósított hagyományőrző csoportok a sajátos folklórközpontokká minősülő Eszenyben, Dercenben, Beregszászban, Péterfalván, Mezőváriban egyaránt. Ettől kezdve a kárpátaljai magyarság évi egy alkalommal egybehívott rendezvénye 28 éve már joggal viselheti a *Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál* „márkajelzést", amelynek égisze alatt Kárpátalján mind a mai napig egyre több településen terjesztik a népi kultúrát.

A fesztiválok helyszínei:

№	Település	Dátum
I	Csap	1989. május
II	Beregszász	1990.
III	Péterfalva	1991.
IV	Visk	1992.
V	Beregszász	1993. május 23.
VI	Eszeny	1994. június 5
VII	Péterfalva	1995. június 11.
VIII	Dercen	1996. május 19.
IX	Nagybereg	1997. szeptember 20.
X	Szürte	1998. május 24.
XI	Visk	1999. május 30.
XII	Palágykomoróc	2000. június 04.
XIII	Dercen	2001. május 27.
	Dercen	2002.
XIV	Nagydobrony	2003. szeptember 28.
XV	Nagydobrony	2004. szeptember 26.
XVI	Nagydobrony	2005. szeptember 25.
XVII	Jánosi	2006. szeptember 22.
XVIII	Beregszász	2007. október 14.
XIX	Munkács	2008. szeptember 27.
XX	Ungvár	2009. szeptember 27.
XXI	Péterfalva	2010. október 17.
XXII	Mezővári	2011. október 02.
XXIII	Eszeny	2012. szeptember 29.
XXIV	Dercen	2013. szeptember 21.
	Nem volt	
XXV	Péterfalva	2015. október 04.
XXVI	Jánosi	2016. szeptember 4.

Legaktívabban közreműködő csoportok 1989–2016 között:

Ungvári járás: Téglási *Rózsa népdalegyüttes* (művészeti vezető: **Szikora Csilla),** nagydobronyi *Hímes* néptánccsoport (művészeti vezető: **Hidi Anita),** eszenyi *Ritmus* néptánc*együttes* (művészeti vezető: **Szabó Tibor).**

Beregszászi járás: beregszászi *Rozmaring hagyományőrző együttes* (művészeti vezető: **Halász László),** *művészeti iskola népi zenekara*, *Mezővári Népi Együttes* (művészeti vezető: **Héder Lajos**, **Kricsfalusi Miklós),** *BorzsaVári népzenekar* (művészeti vezető: **Kovács Sándor**).

Nagyszőlősi járás: péterfalvai *Kokas banda* (művészeti vezető: **Kokas Károly**), tiszabökényi *Tisza Csillag kórus* (művészeti vezető: **Kovály Csilla),** *Verbőci Művészeti Iskola* (művészeti vezető: **Jana András**).

Munkácsi járás: derceni *Gyöngyösbokréta Népi Együttes* (művészeti vezető: **Korolovics Zsolt**).

Huszti járás: Viski Néptánccsoport (művészeti vezető: **Barna József**).

Huszonnyolc év nem hosszú idő. Ahhoz viszont éppen elegendő, hogy megteremtődjék egy olyan rendezvény hagyománya, amely mára elismerést vívott ki magának itthon és külföldön egyaránt, amely a miénk, és amelyre vigyázva büszkék vagyunk, és az utánunk jövő generációknak „stafétabotként" tovább adjuk.

15. Az intézmények anyagi és működési háttere és identitásmegőrző funkciója

A kárpátaljai magyar kultúrának és a közművelődésnek alapvetően döntő forrása a magyarországi alapítványi támogatás.

Az ukrán állam teljesen kivonult a kulturális feladatokat felvállaló civil szférából. Lassan beindul a helyi mecenatúra, vállalkozók támogatnak önkormányzati, települési kulturális rendezvényeket. Csupán körülbelül 10 szervezetnek van állandó vagy ideiglenesen fizetett alkalmazottja, akiknek közel ötven százaléka rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A kárpátaljai közgyűjtemények, kulturális és művészeti tevékenységet folytató intézmények, művelődési házak, kulturális egyesületek több mint felében nincs szakirányú felsőfokú végzettségű alkalmazott, diplomás munkatárs.

A kárpátaljai kulturális szervezetekre általában az önkéntes tagság és az önkéntes munka jellemző, így hosszú távon versenyképtelenekké válnak a többségi intézményekkel szemben, s nem tudják kielégíteni a kulturális igényeket, mert nincsenek megfizetve.

A magyarországi pályázatokon sikeres szervezetek arányát tekintve a kárpátaljaiak a sor végén állnak, annak ellenére, hogy évről évre maximálisan kimerítik a kárpátaljai kvóták szabta kereteket, így csupán a szervezetek kisebb fele részesülhet a magyarországi forrásokból.

Az ukrajnai magyar kultúra lokális, kistérségi, regionális és országos szinteken létezik. Országos szinten elsősorban az ernyőszervezetek működnek. Gyakorlatilag megalkotott váza van az ukrajnai-kárpátaljai magyarságot átfogó kulturális intézményrendszernek. A politikai törésvonalak mentén alakult ki a kettős tagolású intézményrendszer, s az egyik a KMKSZ, a másik az UMDSZ holdudvarához tartozik. Köztük egyfajta versenyhelyzet alakult ki, melynek negatívuma, hogy a sportszerű versengést ostoba ellenségkép-kreálás váltja fel, amelynek a nagyközönség issza meg a levét.

Mindenki számára elfogadott tény, hogy az ukrajnai, kárpátaljai magyar kultúra is az egyetemes magyar művelődés elválaszthatatlan és szerves része.

Egyre inkább intézményesülnek a magyar–magyar kulturális érintkezések, s határtalanító intézménynek számít:

- a könyvtárak kooperációs együttműködése,
- a Magyar Elektronikus Könyvtár határon túli tükörszervereinek működése,
- szakmai találkozók,
- közös könyvkiadás,
- egymást könyvekkel kölcsönösen ellátó könyvesboltok,
- az elektronikus könyvterjesztés,
- az elektronikus sajtó,
- a magyar közszolgálati és kereskedelmi televíziók, rádiók, mindez interneten keresztül is,
- a kisebbségi magyar hírportálok,
- a magyar napi, heti, havi, negyedévi lapok, kiadványok, folyóiratok internetes elérhetősége,
- szakmai honlapok, adatbázisok,
- a magyar–magyar színházak látványos együttműködése, kisvárdai seregszemléje.

Következtetés:

1. A helyi magyar kulturális és közművelődési intézményrendszer súlyosan alulfinanszírozott, mert a kultúra egyre több területén teljesen megszűnt az állami mecenatúra.
2. Kiútnak tűnhet a Magyarországgal való megegyezés a közös finanszírozási rendszerről, ahol a helyi kisebbségi normatívák és a magyarországi tervezési stratégiák felhasználása egyeztetve történne.
3. A kulturális és a közművelődési szektor kiszámítható mecenatúra, folyamatos támogatás nélkül nem működhet.
4. A kulturális alapintézményeket kategorizálni kell, a zászlóshajónak számító intézményeket költségvetési támogatásban kell részesíteni a normativitás és a kiszámíthatóság jegyében.
   Az anyanyelvi kultúra a kisebbségi magyar közösségek fennmaradásának lételeme. Ennélfogva a kisebbségi magyar könyvtárak, színházak, kulturális egyesületek, a magyar nyelvű sajtó és elektronikus média kisebbségi körülmények között – a speciális tudásközvetítő funkciók mellett – óhatatlanul fontos identitáspolitikai szerepet is betölt. Ennek biztosítása, tudatos tervezése nélkül az anyanyelvű ok-

tatásra fordított befektetések haszna igen gyorsan elértéktelenedhet, s a magyar nyelvű kultúrát kiszorítva mindennapi gyakorlattá válhat a többségi nyelvű kultúra fogyasztása a közösségek körében.

Összegzés

A rendszerváltás után eltelt egy emberöltőnyi művelődéspolitikai tapasztalat azt mutatja, hogy a stratégiai célok kijelölése, az intézményfejlesztés tervezése nélkül nem lehet rendszerszerűen és hatékonyan működtetni az ukrajnai, kárpátaljai magyar kulturális és közművelődési intézményeket sem.

Fontossá válik a magyar civilszféra megerősítése. A kisebbségi közösségépítésnek új modelljét kell kidolgozni az *„eutlan"* magyarok (kárpátaljai, vajdasági) részére, amely az elzárkózás, szegregálódás, elvágyódás és migráció nélkül válhat képessé megélhető létformák, léthelyzetek megteremtésére és fenntartására.

A magyar kulturális rendezvényeket rendszeresen lebonyolító és magyarságintézmények érdekeit védő magyar civil szervezetek száma a felmérés óta is növekszik Kárpátalján, illetve Ukrajnában, ahol nagy szerepet játszanak a magyar nyelvű közművelődés életben tartásában. Megjegyzendő: az ukrajnai magyar civil szervezetek, intézmények négyes tagoltságúak: KMKSZ-közeli szervezetek, UMDSZ-közeli szervezetek, független civilszervezetek, intézmények, valamint államilag fenntartott magyar intézmények. Évente országos és megyei szinten 150, helyi szinten félezer különböző szintű kulturális rendezvényt szerveznek. Kárpátaljára is jellemző, hogy az itteni magyar kultúra és közművelődés a magyarországihoz hasonlóan egyre inkább fesztivál- és rendezvényközpontú. A kulturális és művészeti élet lehetőségeit korlátok közé szorítják a súlyos ukrán gazdasági nehézségek. A csőd szélén álló vállalkozók nem tudják szponzorálni a magyar kultúrát, a köröket, egyesületeket sem, így azok leginkább csak könyöradományokhoz jutnak.

Mint már említettük, az ukrán állam kormányzati szintű anyagi támogatást nem nyújt sem a magyar, sem pedig az országban működő más kisebbségi szervezeteknek, mivel ezt a hatályos törvények nem írják elő. Ebben a helyzetben a kárpátaljai magyarság a jövőben sem nélkülözheti az anyaország fokozott támogatását.

Üdvözlendő, hogy 2012-ben tizenkét kárpátaljai intézmény került fel a *Nemzeti jelentőségű intézmények* listájára Kárpátaljáról

a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
a Karácsfalvi Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum,
a Nagyberegi Református Líceum,
a Nagydobronyi Református Líceum,
a Péterfalvi Református Líceum,
a Munkácsi Szent István Katolikus Líceum,
a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség,
a „Géniusz" Jótékonysági Alapítvány,
a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága,
a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház,
a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet,
a Szolyvai Emlékpark Bizottsága lett nemzeti jelentőségű intézmény.[811]

Az érintett intézmények normatív alapon kapnak támogatást egy-egy költségvetési évben, és nem a nyílt pályázati rendszereken kell eseti jellegű forrásokat kérniük. Olyan intézményekről van szó, amelyek régóta működnek, és a remények szerint még sokáig működni fognak. Magyarország kormányának nemzetpolitikai államtitkársága az intézmények listáját minden évben áttekinti, kerülhetnek fel rá újak, míg mások le is kerülhetnek a listáról. A támogatásokat a *Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.* biztosítja.

Alapfeladatok, ajánlások:

Kárpátalján az egy tömbben élő, jelentős lélekszámú magyar közösség esetében a XXI. század elejére kialakult az a helyi viszonyoknak megfelelő és az igényeket jórészt kielégítő intézményrendszer, amelynek közel kétharmada az elmúlt másfél évtized eredménye. Fejlesztési prioritások:

- átgondolt infrastrukturális beruházás;
- rendszeres képzési programok;
- a falusi alapintézmények közül a művelődési házakat, könyvtárakat meg kell menteni a bezárástól;
- az ernyőszerveztek és a helyi önkormányzatok részére az eddiginél jóval több segítség biztosítása, ugyanakkor arra kell törekedni, hogy a helyi civil szervezetek egyre önállóbbak legyenek;

[811] *Tizenkét kárpátaljai intézmény került fel a listára.* In: http://www.karpataljalap.net/?q=2012/02/24/tizenket-karpataljai-intezmeny-kerult-fel-listara

- kulturális önkormányzati modellek alapján kell kiépíteni a fontos közgyűjteményeket, művészeti intézményeket;
- külön stratégiát kell kidolgozni a magyar kisebbségi kultúrának, ill. a diaszpórának;
- a kárpátaljai kisebbségi magyar, illetve a diaszpóra kultúrája közötti kölcsönösséget intézményesíteni kell;
- átfogó modernizáció alá kell vetni az ukrajnai, kárpátaljai magyar kulturális intézményrendszert;
- ne kezeljék lokális, folklorisztikus jellegű kultúraként a kisebbségi műveltséget;
- Magyarországnak el kell érnie azt, hogy Ukrajnával közösen képes legyen hathatós támogatást biztosítani a kisebbségi magyar intézmények megújulásához, versenyképességük biztosításához;
- az ukrajnai, kárpátaljai magyar közösségek kultúrájával kapcsolatos feladatokat, kulturális stratégiát radikális revíziónak kell alávetni; ezt a munkát a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetben lehetne elvégezni;
- felmérések eredményei is igazolják, hogy a határon túli magyar kultúra és közművelődés a magyarországihoz és a többi határon túli magyar közösségéhez hasonlóan egyre inkább fesztivál- és rendezvényközpontú, ami a mostani támogatási politika logikájának következménye, részben pedig a földrajzi, regionális adottságokkal függ össze;
- ebből a szempontból kiindulva érdemes lenne az ukrajnai, kárpátaljai magyar kultúra országos, regionális, kistérségi rendezvényeit számba venni a régiók, a magyarországi érdeklődők közötti kapcsolatok fejlesztése érdekében;
- Kárpátalja vegyes nemzetiségű településein a szervezetek, intézmények óhatatlanul két vagy több nyelven látják el feladataikat, ezzel felértékelődik a kultúraközvetítő szerepük és munkájuk.

Befejezésképpen elmondhatjuk, hogy a felmérés regionális, szakmai kutatásokkal való folytatására, az adattárak és adatbázisok folyamatos kiegészítésére, frissítésére rendkívül nagy szükség van. Ezt a célt szolgálja a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet és a beregszászi főiskola is.

Végezetül fontosnak tarjuk kihangsúlyozni, hogy a súlyos ukrán gazdasági helyzetben szellemi kulturális életünk alapintézményei talpon tudtak maradni, ha kis lánggal is lobognak őrtüzeink, melynek parazsát az anyaország táplálja, az onnan jövő támogatás nélkül minden kezdeményezés hiábavaló volna.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet

ELISMERÉSEK, DÍJAK, MEGTISZTELŐ CÍMEK 1990–2017

2017

*A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) kapta idén a *Duna-díjat.* Az elismerést Budapesten **Brenzovics László** elnöknek, parlamenti képviselőnek adták át.

* Révész Imre-díjat kapott **Larisza Maleh,** Magyarország tiszteletbeli lembergi konzulja, **Berecz Margit** textil- és festőművész, **Réti János** festőművész-grafikus.

*Az Együtt című irodalmi-művészeti-kulturális folyóirat szerkesztőbizottsága *Együtt Nívódíjban* részesítette **Marcsák Gergely** irodalmárt.

*A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet vezetősége KMMI-oklevelében részesültek: a tiszabökényi *Tisza Csillag Kórus (Művészeti vezető:* **Kovály Csilla**), a palágykomoróci kultúrház *Szivárvány tánccsoportja* (vezető **Illár Viktória**), **Vraukné Lukács Ilona**, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Könyvtár főtanácsosa, **Rezes Katalin**, a Nagyszőlősi Perényi Középiskola magyar szakos tanára**,** **Kövy Márta**, a Drugeth Gimnázium magyar szakos tanára**.**

***Vári Fábián László** József Attila-díjas költő, műfordító, néprajzkutató, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja a magyar irodalom területén nyújtott kiemelkedő teljesítménye elismeréseként *Magyarország Babérkoszorúja* díjat kapott.

***Pál Lajos** népzenész, zenetanár kiemelkedő újságírói tevékenysége elismeréseként *Táncsics Mihály-díjban* részesült.

*A kárpátaljai magyar külképviseletek sajtódíját **Birta Zoltán**, a Pulzus Rádió főszerkesztője és **Rehó Viktória**, az *Ung-vidéki Hírek* szerkesztője, a *Kárpátalja.ma* munkatársa kapta. A *Holosz Karpat* ukrán hírportál szerkesztősége a kárpátaljai magyarság helyzetének és a magyar–ukrán kapcsolatoknak a színvonalas bemutatásáért ugyancsak sajtódíjat kapott.

*A Gulág Emlékév alkalmából a Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány kuratóriuma által alapított *Gulág Emlékérmét* először osztották ki. Az *arany plakettből* és *emléklapból* álló díjat Veres András, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke adta át mások mellett **Dupka Györgynek** az MKPK székházában.

2016

***Ignácz Máriát,** a téglási kultúrház igazgatóját a Falvak Kultúrájáért Alapítvány a *Magyar Kultúra Lovagjává* avatta.

*Az Együtt nívódíját **Dupka György** író kapta.

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolával 1999-től együttműködő Budapesti Corvinus Egyetem Kertészettudományi Kara elismerő oklevélben részesítette **dr. Pólin Irént,** a Rákóczi-főiskola tanárát, aki a képzés kezdete óta oktatja a gyógynövénytermesztéshez köthető tárgyakat.

*Magyarország Ungvári Főkonzulátusa és a Beregszászi Magyar Konzulátus sajtódíjjal ismeri el a kárpátaljai sajtó képviselőinek munkáját. **Badó Zsolt,** a *Kárpátalja* hetilap munkatársa a magyar–ukrán kapcsolatok és a kárpátaljai magyarság életének, helyzetének magas színvonalú és hiteles bemutatásáért részesült elismerésben. **Dmitro Tuzsanszkij,** újságíró, politiaki elemző, a *mukachevo.net* munkatársa a magyar–ukrán kapcsolatok, valamint Magyarország és Kárpátalja közötti határon átnyúló együttműködés magas színvonalú, hiteles bemutatásáért vehetett át sajtódíjat. A szerkesztőségek közül idén a *Kárpáti Igaz Szó* kollektívájának munkáját ismerték el sajtódíjjal. Az elismerést **Dunda György** főszerkesztő-helyettes vette át.

***Csuprik Etella** zongaművész megkapta az „Ukrajna népművésze" címet.

*A KMKSZ által alapított Fodó Sándor-díjat **Héder János,** a Kárpátaljai Református Egyházkerület lelkészi főjegyzője, ungvári és ungtarnóci református lelkész kapta.

* Két díjat – a Fesztivál fődíját, az *RS9 Színház díját* – is nyert az idei Versünnep Fesztiválon **Ferenczi Attila,** a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház színművésze.

***Makedon Violetta** beregszászi tanárnő végzett az első helyen *„Az év tanára – 2016"* verseny országos döntőjében. A Beregszászi 5. Számú Középiskola tanárnője angol nyelv kategóriában érdemelte ki a rangos elismerést, amelyet április 22-én vehetett át Kijevben, az Oktatási és Tudományos Minisztériumban.

* A Nemzeti Színház *Szörényi Júlia-díjával* jutalmazták meg **Szűcs Nelli** kárpátaljai származású színésznő munkáját.

*A Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet kapta idén a Magyar Termék Nagydíj Pályázat Kiírói Tanácsának Kárpát-medencéért Nívódíját. A határon túli győzteseket a Kolozsvári magyar napokon, augusztus 15-én hirdették ki.

*A II. RF KMF tanévnyitóján harmadik alkalommal nyújtották át a főiskola tudományos tanácsa által létrehozott *Rákóczi-díjat,* amely az önálló kárpátaljai magyar nyelvű felsőoktatás létrejöttének, a főiskola megmaradása és fejlesztése érdekében döntő szerepet vállaló személyek tevékenységének elismerése. A díjat minden évben két személy – egy anyaországi vagy külföldi és egy kárpátaljai – kaphatja. A főiskolai tanács határozatának értelmében 2016-ban a magyarországi díjazott **Naszvadi György,** a Magyar Nemzeti Bank elnöki főtanácsadója; a kárpátaljai díjazott pedig **Milován Sándor**, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) tiszteletbeli elnöke.

*A Magyar Termék Nagydíj pályázat *Kárpát-medencéért Nívódíját* vehette át szeptember 6-án Budapesten a Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet.

*Az Ungvári Nemzeti Egyetem díszdoktorává avatták **Trócsányi László,** Magyarország igazságügyi miniszterét.

***Lőrinc Ingrid,** a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szaképzési Intézet hallgatója 3. évfolyamos 2 könyvvitel szakos hallgató országos kitüntetést kapott, Sátoraljaújhely város plakettjében részesült. Emellett szónoki teljesítményéért a sátoraljaújhelyi Városvédő és Szépítő Egyesület különdíját is megkapta.

*2016. november 5-én *Vass Lajos-nagydíjban* részesült a Kokas Banda valamint a Napsugár Hagyományőrző Gyermekcsoport a „Hagyományos régiók, Régiók hagyománya" XI. Vass Lajos Népzenei Verseny Kárpát-medencei döntőjén.

***Bernáth Ferenc** gitárművész kiérdemelten megkapta a *David Arts Alkotói Nívódíjat* valamint bekerült a 2017-es David Arts Antológiába.

* A Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Területi Bizottsága (MTA VEAB) a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából Év Kutatója díjat adott át **Csernicskó Istvánnak,** a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézet igazgatójának.

*A 2016-ban összesen nyolc személy kapta meg a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács frissen alapított díjait. *A kiemelkedő tudományos, illetve tudományszervezői munkásságért kategóriában* a humán tudományok képviselői közül **Kótyuk István** évtizedeken át magas színvonalon folytatott kutatói tevékenységéért, valamint kiemelkedő tankönyvszerzői munkásságáért, továbbá az Ungvári Állami Egyetemen, majd a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán végzett felelősségteljes oktatómunkájáért részesült elismerésben. **Horváth Katalin** pedig az Ungvári Állami, majd Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékén végzett felelősségteljes oktatómunkájáért, a magyar szakos generációk képzésében szerzett érdemeiért kapta a díjat. Az élettudományok művelői között **Petneházy Dezső** sokéves szakorvosi munkásságáért, továbbá jelentős tudományos és kutatói tevékenységéért részesült elismerésben. A természettudósok között **Molnár Józsefet** sokrétű kutatói és publikációs tevékenységéért, valamint a magyar nyelvű földrajz szakos képzés kárpátaljai meghonosítása terén folytatott eredményes munkájáért díjazták. A 35 év alatti kutatók számára létrehozott díjat a humán tudományok művelői közül **Szakál Imre** érdemelte ki a PhD fokozat közelmúltban történt sikeres megszerzésével, valamint a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola felvételi bizottságának felelős titkáraként, illetve Történelem és Társadalomtudományi Tanszékén végzett oktatói munkájával. A természettudósok között két fiatal kutató részesült elismerésben. **Vincze Tímea** a PhD fokozat közelmúltban történt sikeres megszerzéséért, továbbá eddigi kutatói tevékenységéért, **Márkus Pál** pedig jelentős publikációs eredményeiért, továbbá az elektron-atom, illetve elektron-molekulaütközéseket kísérő jelenségek terén folytatott ígéretes kutatásaiért kapta a díjat. Az élettudományok területén **Kossey Gabriella** eredményes szakorvosi (gyermekgyógyászati) munkájáért, továbbá az Ungvári Nemzeti Egyetem külföldi hallgatói számára idegen nyelven (angolul) folytatott magas színvonalú oktatói tevékenységéért kapta az elismerést.

2015

*Nyilvánosságra hozták a 2015. évi kárpátaljai megyei irodalmi, művészeti díjasok listáját. A kárpátaljai megyei szakbizottság idei döntése alapján mások mellett **Matl Péter** szobrász kapta az Erdélyi Béla és Boksay József-díjat. **Balázs Attila** beregszászi színművész a Móricz Zsigmond Nem élhetek muzsikaszó nélkül című darabban alakított színészi teljesítményéért a Seregi testvérek-díjjal tüntették ki

* **dr. Csernicskó István** nyelvész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszékének habilitált docense vehette át idén a magyar nyelv ápolásáért járó *Magyar Nyelvőr Díjat* a magyar Országgyűlés épületében. **Dr.Csernicskó István** kutatási területei között szerepel a szocio-lingvisztika, a két- és többnyelvűség, valamint a nyelvpolitika és a nyelvi jogok. Az ülés elején **Szendrő Péter**, az OTDT elnöke köszöntötte az egybegyűlteket, majd **Solti Péter,** az Emberi Erőforrások Minisztériumának miniszteri biztosa tájékoztatta a jelenlévőket a 33. Országos Diákköri Konferencia finanszírozási le-

hetőségeiről. Ezt követően ünnepélyes keretek között átadták az OTDT arany kitűzőit. A díjat kétévente adják olyan kimagasló személyiségek számára, akik meghatározó alakjai a magyar nyelvű felsőoktatásnak és tehetséggondozásnak. Az idén az OTDT döntése alapján öten részesültek ezen elismerésben: Az Országos Tudományos Diákköri Tanács elnöksége *Arany kitűző-díjban* részesítette **dr. Orosz Ildikót,** a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnökét. Kiváló TDK-szervezői díj kitüntetéssel méltányolta **dr. Váradi Natália,** a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola docensének felsőoktatási diáktudományos tevékenységet segítő, példamutató helyi és országos szervezői munkáját.

*Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) dísztermében kerültek átadásra a *Magyar Örökség Díjak,* amelyek egyik idei kitüntetettje a kárpátaljai **Credo együttes** lett. A kárpátaljai Credo Együttes nevét az Aranykönyv őrzi. A Credo együttes díját a rimaszombati **B. Kovács István** történész, író hirdette ki és adta át. A méltatást **Böszörményi Gergely** Magyar Örökség-díjas kiadó, producert mondta el, aki felajánlotta az együttesnek, hogy kiadja a válogatás CD-jüket. A díjat az együttes vezetője, **Ivaskovics József** és az együttes további tagjai: **Varga Katica, Nagy-Fekete Zsuzsannát** és **Soós Lívia** vették át.

***Füzesi Magda** költőt, az MMA Irodalmi tagozatának tagját Nagybereg díszpolgárává választották.

*A 15. Los Angeles-i Magyar Filmfesztiválon a legjobb rendezésért járó elismerést **Vidnyánszky Attila**, a Nemzeti Színház igazgatója vehette át *A szarvassá változott fiú* című filmjéért.

*Az aknaszlatinai 85 éves **Sóbányi Imre** kapta a KMKSZ Fodó Sándor-díját, aki 17 évig a KMKSZ aknaszlatinai alapszervezetének elnöke volt, amatőr kutatóként feldolgozta a település helytörténetét is.

***Volodimir Csubirko,** a Kárpátaljai Megyei Tanács elnöke és Hennagyij Moszkal, a megyei állami közigazgatási hivatal vezetője a Kárpátalja fejlesztéséért érdemjellel jutalmazta **Bacskai József** ungvári magyar főkonzult.

*A 43. Tokaji Irtótábor *Hordó-díjat* adományozott **Vári Fábián László** költőnek, műfordítónak, a kárpátaljai magyar irodalom kiemelkedő alakjának.

***Potápi Árpád János** nemzetpolitikáért felelős államtitkár **Szabó Tibornak**, az Eszenyi Ritmus Néptánc-együttes művészeti vezetőjének és a Pro Agricultura Carpatica Megyei Jótékonysági Alapítványt képviselő Őrhidi László elnöknek átnyújtotta a *Külhoni Magyarságért Díjat*.

*A magyar reformátusok sárospataki országos tanévnyitóján a zsinati elnökség nevében **Bogárdi Szabó István** püspök és **Huszár Pál** főgondnok *Makkai Sándor-díjat* adományozott a técsői **Ambrus Pál** pedagógusnak.

*A Balatonfüreden megrendezett 2015-ös Quasimodo költőverseny egyik kitüntetettje (Életmű-díj) **Vári Fábián László** költő lett.

*A Budapesten megrendezett XXXV. Magyar Művészetért Gálán **Nagy Zoltán Mihály** költő és író *Magyar Művészetért Díjat* kapott.

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanévnyitóján **Németh Zsoltot** a főiskola létrehozásában és működésének támogatásában játszott kiemelkedő szerepéért *Rákóczi-díjjal* tüntették ki. Ugyancsak *Rákóczi-díjban* részesült **Gulácsy Lajos,** a Kárpátaljai Református Egyház nyugalmazott püspöke.

*Idén 35. alkalommal adták át a *Színikritikusok díját* 15 kategóriában. A díjátadó gálát a Trafóban tartották **Boross Martin** rendezésében. A színikritikusok, illetve a legjobb férfi főszereplő díját a kárpátaljai **Trill Zsolt** kapta, míg a legígéretesebb pályakezdő díját **ifj.Vidnyánszky Attila** nyerte el.

*Az Ungvári Járási Tanács szeptember 25-i ülésén az *Ungvidék tiszteletbeli polgára* címet adományozta **Bátori Józsefnek**, a járási tanács KMKSZ-es képviselőjének, az Ungi Református Egyházmegye főgondnokának.

*A Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiválján az Emberi Erőforrások Minisztériuma a magas színvonalú rendezői és társulati munkáért a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház (Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház) *Zoltán újratemetve* című előadását díjazta.

*Földinket, **Kristán Attilát** a Nemzeti Színház *Kaszás Attila-díjra* jelölte.

*A Mikszáth Kálmán Kulturális és Média Alapítvány a polgári értékeket képviselő, kiemelkedő színvonalú sajtómunkásságért járó díját az idén **Vári Fábián Lászlónak** ítélte oda.

*Győrben, a Kazinczyról elnevezett *Szép magyar beszéd* verseny jubileumi, ötvenedik döntőjének eredményhirdetésén *Kazinczy-díjat* kapott **Szántó Edit** nyugalmazott bátyúi pedagógus.

* Ungváron Főkonzulátusi sajtódíjban részesült **Tóth Viktor** újságíró, Vaszil Ilnickij, a *SzZ-Feszt* főszerkesztője, továbbá a *Kárpátalja.ma* szerkesztősége.

*A Nógrád megyei Madách-ünnepségen Balassagyarmaton átadták **Vidnyánszky Attilának,** a Nemzeti Színház főigazgatójának a 2015.évi *Madách-díjat*.

*A viski születésű **Pál Lajos** *Európa-,* valamint Életfa-díjas népzenész a Falvak Kultúrájáért Alapítvány a *Magyar Kultúra Lovagjává* avatta.

*Kitüntetésben részesült a kárpátaljai Rózsa Népdal-együttes is az Örökség serleget **Nick Ferenc,** a Falvak Kultúrájáért Alapítvány elnöke nyújtotta át **Szikora Csillának,** a Rózsa Népdal-együttes vezetőjének.

*A KMKSZ által alapított *Fodó Sándor-díjat* kapott a pedagógusok kategóriájában **Gerendely Béla**, a Tiszakeresztúri Általános Iskola tanára kapta. A lelkészek kategóriájában **Kótyuk Zsolt** szürtei református lelkész vehette át a díjat, az egészségügyi dolgozók közül pedig **dr. Jakab Lajos** badalói családorvos. A diákok kategóriájában idén **Váradi Enikő,** az Ungvári Nemzeti Egyetem hallgatója részesült elismerésben.

Együtt-Nívódíjaslett* a pallói születésű, Stolbergben élő **Németi Anett költő.

2014

Magyar Örökség* díjjal jutalmazták **Pál István "Szalonna" és bandája kultúrát, hitet és a magyarság összetartozását erősítő népzenei szolgálatát.

*A 2014. év Bárka-díjasalett Vári Fábián László költő, író.

*v. Dupka Györnek a Magyar hazáért és nemzetért, valamint a Vitézi Rendért végzett áldozatos munkássága elismeréséül a Vitézi Rend főkapitánya

Vitézi Rend Ezüst Érdemkereszt kitüntetést adományozta.

*Ifj. Vidnyánszky Attila színművész megkapta a Gundel Művészeti Díjat.

*2014. augusztus 19. *Külhoni Magyarságért Díjat* vehetett át **Molnár Ferenc,** a *Kárpátalja* című hetilap megbízott főszerkesztője Budapesten, a Parlamentben.

*A MOL 2010-ben hozta létre a *MesterM-díjat,* hogy elismerje a középiskolai kémia, fizika és matematika tanárok munkáját. Az idei évi, immár ötödik díjkiosztón **Homa György,** a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium informatika tanára különdíjat vehetett át. A díjra egykori tanítványaik jelölik középiskolai tanáraikat. Homa Györgyöt a 2003–2011-es évfolyam diákja, **Kohut Gergely** jelölte, majd ő is adta át ünnepélyes keretek között a díjat Budapesten.

*Az 1997-ben Mezőkövesden alakult Magyar Szó Kárpátalján Alapítvány (elnöke dr. Pető József) elismerésben részesítette azokat a magyar tanárokat, akik eredményes munkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy Kárpátalján a magyar szó, a magyar kultúra, a hagyományok még tisztábban, még erőteljesebben tovább éljenek. A díjazottak: **Braun Éva, Szeles Emma, Czébely Lajos, Gazda Erzsébet, Gulácsy Éva, Hidi Csilla, Huszti-Kacsur Andrea, Iván Éva, Jánosi Terézia, Katona-Mironova Berta, Kelemen Klára, Király Katalin, Kiss Zsuzsanna, Kovács András, Mészáros Györgyi, Perduk-Lator Ilona, Szabó Gabriella, Szántó Edit, Tóth Margit, Zékány Krisztina.** Az ünnepségre Ungváron, a Nemzetiségek Házában került sor.

*A Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség kapta a *Fiatalok a Polgári Magyarországért Díjat*, amelyet **Mádl Dalma** adott át **Popovics Pálnak**, a szervezet elnökének. Balog Zoltán, az alapítvány kuratóriumának elnöke köszöntő beszédében azt mondta: Magyarország sikerének legfontosabb zálogai az összetartó, értékalapú közösségek. A Magyar Örökség Díj Bíráló bizottsága **Popovics Béla** kultúrtörténésznek, a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középiskola magyartanárának *Magyar Örökség Díjat* adományozott. A díjkiosztó ünnepségre a Pesti Vígadóban került sor június 21-én, a kitüntetettet **Vári Fábián László** laudálta.

***Trill Zsolt,** a kárpátaljai származású *Jászai Mari-díjas* színművész, érdemes művész március 15-e, nemzeti ünnepünk alkalmából a Szépművészeti Múzeumban *Magyarország Kiváló Művésze* díjat vehetett át **Balog Zoltántól,** az emberi erőforrások miniszterétől.

*Az ungvári főkonzulátusi Sajtódíjban részesült **K. Debreceni Mihály** újságíró, továbbá a *Pulzus Rádió* és a *Karpatszkij Objektív* szerkesztősége.

***Kocsis Julianna,** a *Kárpátalja.ma* munkatársa vehette át 2014-ben a Kárpátaljai Református Egyház *Komjáthy Benedek-sajtódíját*.

***Katkó László,** a nagydobronyi Irgalmas Szamaritánus Gyermekotthon vezetője kapta a *Dizseri Tamás Emlékplakettet*. A tizedik alkalommal átadott díj **Melocco Miklós** szobrászművész munkája, s az irgalmas szamaritánust ábrázolja. A budapesti eseményen **Balog Zoltán** emberierőforrás-miniszter arra hívta fel a figyelmet, hogy a kárpátaljaiak példát mutatnak a romamisszióban, az elesettek iránti gondoskodásban és az iskolák fenntartásában.

*A Független Újságírók Szövetsége *Nemzeti Újságírásért* kitüntetést adományozott **Dupka Györgynek,** aki lelkiismeretes munkával segítette, segíti a nemzeti újságírást és a FUSZ munkáját.

*Szatmárcsekén a Magyar Kultúra Napja alkalmából *Kölcsey-emlékérmet* vett át **Vári Fábián László** József Attila-díjas költő.

* *Együtt Nívódíjas* lett a Nagyberegen élő **Bartha Gusztáv** író.

*A MÉKK által odaítélt *Ortutay-Díjban* részesült: **Ambrus Pál** tanár, a Técsői Református Líceum nyugalmazott igazgatója.

*A KMMI Életmű *Munkácsy Mihály Emlékplakettjét* kapta: **Finta Éva** (Beregszász-Sárospatak, 1954) költő, **Tárczy Andor** (Ungvár, 1953) költő, **Weinrauch Katalin** (Beregszász,1944) gyermekíró, **Turák Angéla** (Ungvár, 1934) képzőművész. *KMMI Életmű-díszoklevélben* részesült: **Ohár Katalin** (Beregszász, 1954) népművész, **Ortutay Zsuzsa** (Beregszász, 1944) keramikus, **Földessy Péter** (Munkács,1944) festőművész, **Balogh Irén** (Beregszász, 1944) újságíró, **Hidi Endre** (Nagydobrony, 1944) fazekas, **Derceni Viola** (Kígyós, 1934) hímző, **Kótyuk István** (Ungvár, 1934) nyelvész, **Darabán János** (Rahó, 1934) festő.

2013

***Bakos Kiss Károly** költő Móricz Zsigmond Ösztöndíjban részesült.

***Bartha Gusztáv** író a Magyar Művészeti Akadémia-ösztöndíjasa (2013).

***Dupka György:** a Nemzeti Kulturális Alap ösztöndíjasa (2012, 2013), Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjasa (2013).

* **Orosz Ildikó** pedagógus, szakíró: Arany Búzaszem-díj (2013)

***Zubánics László** történész: NKA-ösztöndíj (2013).

*A Munkácsi 3. sz. Rákóczi Ferenc Középiskolában első alkalommal adták át a Kiss Gyula kárpátaljai születésű tanár által 2012-ben létrehozott a *Magyar Kultúráért Kárpátalján pénzalap díjait*, mely a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány keretein belül működik. A díjakat Kacsó András nyújtotta át először azon diákok felkészítő tanárainak, akik a KMPSZ által szervezett Karádi helyesírási versenyen, az Édes anyanyelvünk nyelvhasználati versenyen, a Költészet napi szavalóversenyen, a Drávai Gizella nyelvhasználati versenyen, a Kazinczy szépkiejtési versenyen, valamint a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség által szervezett Forrai Sándor rovásírásversenyen első helyezést értek el. A díjazottak: **Barta-Nyisták Gabriella** (Beregszászi Magyar Gimnázium), **Kovács András** (Nagyberegi Református Líceum), **Czébely Lajos** (Viski Kölcsey Ferenc Középiskola), **Katkó Éva** (Beregszászi 6. sz. Általános Iskola), **Bakó Katalin** (Mezőkaszonyi Középiskola), **Bíró Irma** (Vári II. Rákóczi Ferenc Középiskola), **Zsoldos Anita** (Gáti Kovács Vilmos Középiskola), **Katona-Mironova Berta** (Nagydobronyi Középiskola), **Riskó Márta** (Beregszászi Magyar Gimnázium), **Palkó Adrien** (Verbőci Középiskola), **Bíró Gabriella** (Derceni Középiskola), **Szeles Viktória** (Viski Kölcsey Ferenc Középiskola) és **Kovács Ágota** (Csomai Középiskola). Ezután a Kedvenc kárpátaljai tanárom és tanítóm 2013 díjak átadása következett. A nyerteseket internetes szavazás alapján választották ki 102 tanár és 29 tanító közül. Egy hónap alatt ötezer látogató csaknem kétezer szavazatot adott le. A tanár kategóriában **Bimba Csilla** bátyúi történelem tanárnő lett a győztes, a tanítók közül pedig **Ruszinkó Andreára** (Bátyúi Középiskola) szavaztak a legtöbben. A magyar néptáncoktatás támogatása és elősegítése jegyében meghirdetett pályázat díjait **Perduk János** kurator nyújtotta át a huszti magyar, a kisbégányi, a mezőgecsei általános iskolák, a nagyszőlősi, a verbőci, a viski, a técsői, a beregszászi Kossuth Lajos, a kisdobronyi, az ungvári Dayka Gábor magyar középiskolák néptánccsoportjainak, valamint a téglási amatőr néptánccsoportnak.

*A Kárpátaljai megyei tanács decemberi ülésen a helyi önkormányzatok napja alkalmából *A régió fejlesztéséért emlékéremmel* ismerték el **Brenzovics Lászlónak,** a KMKSZ alelnökének a Kárpátaljai Megyei Tanács költségvetési állandó bizottsága elnökének munkáját.

*A Vitézi Rend *Horthy Emlékéremmel* tüntette ki **v. Dalmay Árpádot, v. Zubánics Lászlót** a magyar hazáért és nemzetért, valamint a Vitézi Rendért végzett áldozatos munkásságuk elismeréséül.

***Doncsev András** parlamenti államtitkár a Szépművészeti Múzeumban tartott díjátadó ünnepségen **Pál Eszter** énekest, előadóművészt a *Népművészet ifjú mestere* díjjal tüntette ki.

*Tíz szervezet képviselője, illetve személyiség, köztük a derceni Gyöngyösbokréta Néptáncegyüttes vehette át a *Külhoni Magyarságért Díjat* **Semjén Zsolt** miniszterelnök-helyettestől és **Répás Zsuzsanna** nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkártól Budapesten, a Magyarság Házában tartott ünnepségen.

*Több kárpátaljai magyar szervezet és intézmény sokoldalú és nívós munkáját díjazták Kárpátalján. A kárpátaljai magyar közösség fennmaradásáért és fejlődéséért folytatott kiemelkedő tevékenységének **elismeréseként dr. Gubcsi Lajos,** a Magyar Művészetért Alapítvány elnöke a 2009-ben létrehozott Ex Libris Díjakat adott át a beregszászi Európa-Magyar Házban megrendezett értelmiségi fórumon **Nagy Bélának,** a Kárpátaljai Református Egyház főgondnokának, a Diakóniai Osztály vezetőjének, **Zubánics Lászlónak,** a KMMI elnökének, **Dupka Györgynek,** a MÉKK elnökének, a MÉKK-nek és a KMMI-nek.

*A munkácsi Rákóczi kastélyban megrendezett konferencián **dr. Gubcsi Lajos** *Ex Libris díjat* adományozott a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középiskolának.

*A KRE Jótékonysági Alapítvány kuratóriumának döntése értelmében, évente a tanévnyitón egy-egy tanárt, és líceumonként egy-egy diákot megjutalmaz. Ezúttal **Misák Erzsébet,** a Nagydobronyi Református Líceum angoltanárának munkáját, illetve **Imszticsi Beatrix** (Técső), **Molnár Sándor** (Nagybereg), **Nyíri Alexandra** (Péterfalva) és **Uszkai Sándor** (Nagydobrony) teljesítményét ismerték el oklevéllel és pénzjutalommal.

*Negyedik alkalommal adta át a MOL Magyarország a középiskolai matematika-, fizika- és kémiatanárkat elismerő *MesterM díjakat*. Az anyagi juttatással járó díj az egyik legrangosabb elismerés, amelyet középiskolai tanárok kaphatnak ma Magyarországon. Idén 11 tanárt jutalmazott a MOL. Különdíjban részesült **Gulácsy Géza,** a Szent István Líceum tanára.

***Gubcsi Lajos** író, a Magyar Művészetért Díj-rendszer elnöke a beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház *A vihar* előadása után **Szűcs Nellinek** nyújtotta át a Színész Díjat.

***Vidnyánszky Attilát**,a Nemzeti Színház igazgatóját művészeti rektorhelyettessé nevezte ki a Kaposvári Egyetem.

*A megyei állami közigazgatási hivatal díszoklevélben részesítette a Kárpáti Igaz Szó négy munkatársát **Magyar Tímea** és **Tóth Viktor** rovatvezetőt, **Hegedűs Csilla** beregszászi tudósítót, **Zunkó Barnabás** fotóriportert – a regionális sajtó fejlesztéséért végzett áldozatos munkájukért, valamint kimagasló szakmai teljesítményükért.

***Ivan Biben,** a Kárpátaljai megyei tanács ügyvezetőjének helyettese **Ember Balázsnak,** a Kisdobronyi Községi Tanács polgármesterének átnyújtotta Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának díszoklevelét, ameyet a polgármester a kimagasló érdemekért kapott.

*Hős anya megtisztelő címet kapott többek között a nagydobronyi **Bálint Erzsébet,** aki öt gyermek anyja.

*A Munkácsi Városi Tanács képvisel testülete legutóbbi ülésén **Gulácsy Lajos** nyugalmazott református püspöknek a *Munkács díszpolgára* megtisztelő címet adományozta.

***Bartosh József** festőművészt, restaurátort a Fókusz című turisztikai kiadvány *„Kárpátalja. Száz ötlet a pihenésre"* felmérése alapján az Év Embere címmel tüntette ki (összesen10 fő kapta meg ezt a kitüntetést). **Bartosh József** feleségével együtt 49 évre bérbe vette a beregszentmiklósi várkastélyt, amelyen jelentős felújításokat végzett, több turisztikai programot szervez. Továbbá vállalta a szerednyei romvár és a dolhai várkastély rendbehozatalát is.

*A Város Napja alkalmából Debrecen városi közgyűlése *Pro Urbe-díjat* adományozott **Vidnyánszky Attilának,** a debreceni Csokonai Színház igazgatójának.

*A Kárpátaljai Református Egyház által 2009-ben létrehozott *Komjáthy Benedek-Sajtódíjat* idén **Fischer Zsoltnak,** a *Kárpátalja* hetilap szerkesztő-riporterének ítélte oda a kuratórium. A református egyház dicserő oklevéllel ismerte el továbbá **Lajos Mihálynak** a *Kárpátalja* hetilap munkatársának és **Hegedűs Csillának**, a *Kárpáti Igaz Szó* munkatársának az egyházi élet bemutatásával kapcsolatos munkásságát. A díjakat **Zán Fábián Sándor** püspök adta át.

***Szalipszki Endre** első beosztott ungvári konzul átadta az ungvári magyar főkonzulátus sajtódíjait, amelyekkel idén az ukrán és magyar nyelven is megjelenő

Ung-vidéki Hírek hetilap szerkesztőségének, valamint **Kovács Elemér** és **Vitalij Glagola** újságírók munkáját ismerték el.

*A nemzeti ünnep alkalmából kitüntetéseket adott át a kultúra területén végzett kiemelkedő művészi tevékenység elismerésére **Balog Zoltá**n, az emberi erőforrások minisztere a fővárosban. A díjazottak között üdvözölhetjük a kárpátaljai származású **Szűcs Nellit**, a Debreceni Csokonai Színház művésznőjét, aki Érdemes Mű*vész* elismerést kapott.

***Horváth Sándor,** a *Kárpáti Igaz Szó* főszerkesztő-helyettese a Magyar Újságírók Országos Szövetsége életműdíjának tekinthető *Aranytoll-kitüntetésben* részesült. Az elismerést **Tóth Károly**, a MÚOSZ elnöke és a legendás **Szepesi György,** az Aranytoll-bizottság elnöke adta át az ünnepeltnek.

*Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatalban a színházak nemzetközi napja alkalmából szervezett ünnepség keretében adták át a megyei művészeti díjakat. A *Zádor Dezső zenei díj* kitüntetettjei között van **Kótyuk (Csuprik) Etelka** zongoraművész. *Boksay József – Erdélyi Béla képző- és iparművészeti* díjban részesült **Sütő János** festőművész. *Posztumusz Boksay – Erdélyi díjat kapott* **Balla Pál** festőművész és művészettörténész.

*VIZHI-3000 emlékjelvényt kapott a *Kárpáti Igaz Szó* kollektívája a VIZHI-3000 Nemzetközi Tanácstól.

***Kövér László,** a Magyar Országgyűlés házelnöke Arany Országgyűlési Emlékérmet adományozott a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetségnek.

*A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Oklevelét kapta **Kovács Sándor,** a BorzsaVári zenekar alapítója, **Varga Éva,** a beregszászi járási könyvtár igazgatója, **Tuba Gizella**, a Bagu Balázs Irodalmi Társaság aktivistája, **Deme Ibolya,** a Somi Irodalmárok Emlékmúzeumának vezetője, **Kacsó Irén,** a gáti községi könyvtár vezetője, **Ködöböc**

Attila, a Beregsomi Általános Iskola igazgatója, **Szabó Árpád**, a Beregszászi Magyar Gimnázium igazgatója, **Király Katalin,** a Gáti Kovács Vilmos Középiskola magyartanára, **Szuhán András,** Bene község polgármestere, **Fényes András** munkácsi festőművész, **Szilágyi Sándor,** az ArtTisza Képzőművészeti Egyesület elnöke, **Hegedűs Csilla** újságíró, **Szemere Judit** újságíró, **Molnár Bertalan** újságíró, **Kovács Elemér** újságíró, **Kovácsné Marton Erzsébet** újságíró, valamint a *Kárpátinfó* szerkesztősége.

*A Vitézi Rend főkapitánya a *Vitézi Rendért Érdemérem* kitüntetést adományozta **v. Dupka Györgynek**.

*Kijevben a lutheránus templomban tartott istentiszteletet követően a Magyarok Kijevi Egyesülete nevében **dr. Tóth Mihály** és **Petneházy Gyula** köszöntötte **Pocsai Vince** lelkipásztort 60. születésnapja alkalmából, és az ünnepeltnek *Etelköz-díjat* adományozott.

2012

***Dupka György** a Nemzeti Kulturális Alap ösztöndíjasa.

***Hájas Csilla** irodalmárt 2012-ben a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola legkreatívabb diákjává választották. 2012-ben *dr. Soós Kálmán-ösztöndíjas l*ett.

*Díszoklevéllel ismerte el **Harangozó Miklós** festőművész munkásságát **Olekszandr Ledida, a** megyei állami közigazgatási hivatal elnöke.

*December 11-én este a Petőfi Irodalmi Múzeumban átadták a Kortárs Költőverseny 2012 díjait. A győzteseket **Csorba Csilla**, a múzeum főigazgatója és **Ambrus Lajos,** a *Kortárs* című folyóirat főszerkesztője köszöntötte. A díjazottak között volt **Vári Fábián László**.

***Halusz Magdolnát,** a Munkácsi Szent István Líceum kémiatanárát több évtizedes, eredményes oktatói munkásságáért a *Magyar Kémia Oktatásért Díjjal* tűntették ki. Az elismerést a Richter Gedeon Alapítvány Kuratóriuma nevében **Dr. Pellioniszné dr. Poróczai Margit** igazgató adta át az MTA Vörösmarty termében.

*A Gyulai Várszínház Őze *Lajos-díját* Trill Zsolt színművész nyerte el *A vihar* című Shakespeare-darab Calibanjának magas szintű megformálásáért.

*Az idén öten kapták meg a *Szervátiusz Jenő-díjat*, köztük **Matl Péter** kárpátaljai szobrász is átvehette az elismerést.

*2012. augusztus 20-án kilenc határon túli szervezet, illetve magánszemély kaphatta meg a *Külhoni Magyarságért Díjat,* köztük **Gulácsy Lajos** nyugalmazott református püspök, a kárpátaljai református egyházközösség vallási, karitatív és oktatási életének szervezéséért. Ugyanezzel a díjjal jutalmazták a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség *Irka* című gyermeklapját. A kitüntetést **Punykó Mária** főszerkesztő vette át.

***Fülöp Sándor**, az Ungvári Ifjúsági Sportiskola futballtrénere megkapta az *Ukrajna Érdemes Testnevelési Dolgozója* címet.

***Dupka György** írónak a berekfürdői Körmendi Lajos Írótáborban végzett eredményes munkájáért és testvértelepülési kapcsolatait segítő tevékenységéért Berekfürdő Község Önkormányzata *Tőkés Sándor-díjat* adományozott.

***Matl Péter** munkácsi magyar szobrászművész, a vereckei emlékmű alkotója kapta idén az *M.S. mester-díjat;* az ünnepélyes átadás a Magyar Képzőművészeti Egyetem Epreskertjében volt.

*Átadták a Magyar Színházak XXIV. Kisvárdai Fesztiváljának díjait. A legígéretesebb fiatal színész számára alapított *Teplánszky Kati-díjat* a szakmai zsűri döntése alapján Az üvegcipő című előadásban nyújtott alakításáért **Tarpai Viktória,** a beregszászi Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház művésze kapta.

*Gödöllőn, a Magyar Polgármesterek IX. Világtalálkozóján **Gajdos Istvánnak,** Beregszász polgármesterének *Polgármesteri Aranygyűrű-díjat* adtak át.

***Pálinkás József,** az MTA elnöke Arany János-elismeréseket adott át a külső köztestületi tagok fórumán. *Arany János Fiatal Kutatói Díjjal* tüntették ki

Márku Anitát, a II.Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárát, aki *„erdélyi, szlovákiai, délvidéki, muravidéki és burgenlandi kollégákkal együttműködve egy évtizede kutatja a határon túli magyar nyelvváltozatok jellegzetességeit."*

*A Magyarok Kijevi Egyesülete **Dupka Györgynek** az ukrajnai magyarság érdekében kifejtett kimagasló tevékenysége elismeréseként *Etelköz Díjat* adományozott, amelyet a Kijevi Magyar Napok rendezvényen **Vass Tibor** elnöktől és **dr. Tóth Mihály** elnökségi tagtól vehetett át.

***Gajdos István,** Beregszász polgármestere ez idei városnapon átadta a Beregszász díszpolgára címeket és a *Pro Urbe-díjakat*. A Beregszász díszpolgára kitüntető címet **dr. Forgon Pál,** a Kárpátaljai Református Egyházkerület püspöke kapta posztumusz, amelyet fia, **Forgon Béla** vett át. Hasonló kitüntetésben részesült **Volodimir Males**, a járási kórház főorvoshelyettese, valamint **Gaál Lajos** ügyvéd, Beregszász egykori polgármestere. A *Pro Urbe-díjban* **Bohán Béla** nyugalmazott római katolikus plébános, **Volodimir Margitics** görögkatolikus parochus és **Vojtovics Emil** pravoszláv pap részesült.

*A fennállásának 20. évfordulóját méltató pécsi Határokon Túli Magyarságért Alapítvány kuratóriuma megalapította a *"Nemzetért" Díját,* amelyet azoknak a szervezeteknek és intézményeknek adományoz, melyek elkötelezett munkájukkal, mintaértékű kezdeményezéseikkel különösen sokat tettek a határon túli magyarság megmaradása érdekében. A kuratórium döntése értelmében az első kitüntetettek között van a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) is.

***Szikora Attilát,** a Szent István Magyar Szövetség elnökét Hmelnickij város vezetősége elismerő oklevéllel tüntette ki a helyi művelődési életben és a nemzetiségek közötti kapcsolatépítésben játszott szerepéért.

Magyarország Érdemes Művésze* díjat kapott a kárpátaljai származású **Trill Zsolt, a Debreceni Csokonai Színház *Jászai Mari-díjas* színművésze.

*Kiemelkedő színművészeti munkássága elismeréséért *Jászai Mari-díjat* kapott **Rácz József** színművész, a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház társulatának tagja, aki rendszeresen fellép a Csokonai Színház előadásaiban is.

*A magyar – ukrán kapcsolatok és a kárpátaljai magyarság sorsának bemutatásáért *Sajtódíjat* vehetett át Bacskai József ungvári főkonzultól: **Varga Béla,** a Magyar Távirati Iroda kárpátaljai tudósítója. **Natalia Petervari,** a *Zakarpatszka Pravda* főszerkesztője. A szerkesztőségek közül 2012-ben a *Kárpátinfo* nevében **Szoboszlai István** főszerkesztő vehette át az ungvári főkonzulátus Sajtódíját.

***Popovics Pál,** a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség elnöke az egyesület 20. évfordulója alkalmából Emlékplakettet nyújtott át: **Gulácsy Lajos** nyugalmazott református püspöknek és **Sz. Lukács Jánosnak**, a Magyar Cserkészszövetség korábbi ügyvezető

elnökének. Kiosztásra kerültek a posztumusz emlékplakettek azon személyek számára (ezeket a hozzátartozók vehették át), akik tevékenységükkel hozzájárultak a kárpátaljai cserkészet létrejöttéhez: **Bodnár Gábornak**, a Külföldi Magyar Cserkészszövetség ügyvezető elnökének**, dr. Némethy Györgynek**, a Külföldi Magyar Cserkészszövetség elnökének, **Csáti Józsefnek**, munkácsi római katolikus plébánosnak, püspöki helynöknek, **dr. Ortutay Elemérnek**, görögkatolikus áldozópapnak, cserkésztisztnek, **Fodó Sándornak,** a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség első elnökének, **Rass Tibornak,** a Técsői 2. Sz. Hollósy Simon Cserkészcsapat parancsnokának és **Pákh Sándornak**, Amerikába kivándorolt volt munkácsi lakosnak. Az emlékplakettek **Matl Péter** szobrászművész alkototásai.

*Az Ungvári Nemzeti Egyetem Oklevelével tüntették ki **Bacskai Józsefet,** Magyarország Ungvári Főkonzulátusának főkonzulját, **Szalipszki Endre** konzult és **Kopasz János** gazdasági vezetőt, hogy segítettek a magyar-ukrán barátság szaktanterem berendezésének biztosításában.

*Magyarország beregszászi konzulátusán **Tóth István** főkonzul adta át **dr. Kövér Lászlónak**, a Magyar Országgyűlés elnökének dicsérő oklevelét a tiszapéterfalvai **Kokas Erzsébetnek** és **Kökörcsényi Fruzsinának**, valamint a konzulátus munkatársának, **dr. Kerekes Henrietta** konzulnak. A két tehetséges kárpátaljai fiatal leány 2011-ben csatlakozott az erdélyi Szentegyházai Gyermekfilharmónia társulatához, s velük együtt nagyszabású európai koncertkörúton vettek részt. Nagy sikerrel szerepeltek a brüsszeli, müncheni, passaui, bécsi, pozsonyi, győri és budapesti közönség előtt.

*Az *Együtt Nívódíjában* részesült **Finta Éva** költő.

*A Nemzeti Erőforrás Minisztérium képviseletében **Szőcs Géza**, kultúráért felelős államtitkár *Bibliotéka Emlékérem* díjat adott át **Varga Évának**, a Beregszászi Járás Központosított Könyvtárhálózat igazgatójának és **Vaskeba Katalinnak,** a Nagyszőlősi Járási Központosított Könyvtárhálózat igazgatójának.

*A Falvak Kultúrájáért Alapítvány *Egyetemes Kultúra Lovagja* elismerésben részesítette **Syrokhman Mykhaylo** (Ungvár) egyetemi tanárt, művészettörténészt, aki a kárpátaljai fatemplomokról írt könyvet.

*Az UMDSZ Kárpátaljai Magyar Nívódíjában részesült a péterfalvai Kokas-banda és a Magyar Melódiák Kamaraegyüttes.

***Punykó Mária P.** A Magyar Kultúra Lovagja.

2011

*A Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal díszoklevelével tüntették ki **Bartosh József** festőművészt, a beregszentmiklósi várprojekt vezetőjét; a Kárpátaljai Megyei Tanács oklevelével tüntették ki **Vári Fábián László** néprajzkutatót és **Dupka György** kultúraszervezőt, a MÉKK elnökét.

*A Magyar Írószövetség kuratóriuma *Arany János-díjat* ítélt oda **Vári Fábián László** József Attila-díjas költőnek.

*A Magyar Tudományos Akadémia posztumusz *Arany János-díjjal* ismerte el **dr. Soós Kálmánnak,** a főiskola néhai rektorának tudományos és oktatásszervező munkáját.

*Díszoklevéllel és emlékéremmel ismerték el a benei születésű Hmelnickijben élő **Szikora Attila** munkásságát. A kitüntetést **Szerhij Melnik** polgármester nyújtotta át.

***Majnek Antal** megyéspüspök megalapította a *Szent Márton Palástja Díjat,* melyet Szent Márton és a Munkácsi Egyházmegye székesegyháza búcsújának napján hirdetett ki. A díjjal a Munkácsi Egyházmegye területén végzett kiemelkedő szociális-karitatív (*Pro Caritate emlékérem*), illetve hitoktatói (*Pro Fide emlékérem*) munkát ismerik el. A *Pro Fide emlékérem* első kitüntetettje a munkácsi **Balogné Sverha Anna**, aki a szovjet időszakban 45 éven keresztül titokban tanította hittanra a gyermekeket. A *Pro Caritate emlékérmet* **Szedlák Istvánnak,** az aknaszlatinai Karitász vezetőjének ítélték oda.

***Olekszandr Ledida,** a megyei állami közigazgatási hivatal elnöke sokéves áldozatos munkájának elismeréseként oklevéllel tüntette ki **Sepa Jánost,** a Beregvidéki Múzeum igazgatóját.

*A Beregszászi Magyar Gimnázium a 2011–2012-es tanévben méltatja újraindulásának 20. évfordulóját. Ebből az alkalomból a pedagógiai munkájuk során elért kimagasló eredményekért a Kárpátaljai Megyei Pedagógus-továbbképző Intézet oklevelét vehette át **Hnatik-Riskó Márta, Győrffy István, Kocsis Mária, Máté Ágnes, Orosz Magdolna, Pokrityuk Szvitlana, Paládi Éva, Homa György**. A beregszászi járási tanács és a járási állami közigazgatási hivatal oklevelét vehette át **Szabó Árpád** igazgató, **Nedbál Klára, Szabó Éva** és **Gogola István** tanárok. A beregszászi járási közoktatási osztály szintén oklevéllel ismerte el azon tanárok munkásságát, akik az első napoktól kezdve fáradoznak a gimnazisták tudásának gyarapításán. Ők **Horkay Zsuzsanna**, **Balázsi Borbála, Csulák Erzsébet Katalin,** valamint **Udvari István.**

*Harminckilencedik alkalommal került megrendezésre Sátoraljaújhelyen az *„Édes Anyanyelvünk"* nyelvhasználati vetélkedő döntője, melyen öt kárpátaljai diák is részt vehetett. Az Anyanyelvápolók Országos Szövetségének különdíját és az ezzel járó könyvjutalmat a Nagyberegi Református Líceumot képviselő **Babják Ivett** (felkészítő tanára **Kovács András**) vehette át. *Kazinczy-éremmel* (Sátoraljaújhely város emlékplakettjével) és 10-10 ezer forinttal jutalmazták **Gajdos Evelint,** a Nagyberegi Református Líceum diákját (**Kovács András** tanítványa), valamint **Nagy Flóra Boglárkát**, a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium tanulóját (felkészítő tanára **Barta-Nyistyák Gabriella**).

* A Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Művelődési Főosztálya A legjobb kárpátaljai népi muzeum címet adományozta a Péterfalvai Képtárnak és a Tiszaháti Tájmúzeumnak. Mindkét intézmény igazgatója **Borbély Ida.**

* **Hende Csaba,** Magyarország honvédelmi minisztere *„A magyar külügyek szolgálatáért"* érdemérmet adományozta **Mihajlo Beleny** szobrásznak számos magyar tematikájú szobor megalkotásáért.

***Tarnóczy Balázs,** a Nemzeti Társas Kör alelnöke a magyar megmaradásért Országzászlót adományozott a mezővári és a szalókai református gyülekezetnek, amelyeket **Zán Fábián Sándor** püspök áldott meg.

***Gajdos Istvánt,** Beregszász polgármesterét Ukrajna államfője Ukrajna függetlensége alkalmából *Az érdemekért érdemrend II. fokozatával* tüntette ki. Miniszterelnöki kitüntetésben részesült **dr. Spenik Ottó** kutató-fizikus. A megyei tanács és a megyei közigazgatási hivatal díszoklevelével tüntették ki **dr. Ljáh Erzsébetet,** az Ungvári Vá-

rosi Gyermekrendelő-intézet igazgatóját, **Cipola Gizella** operaénekest, **Nuszer Ernőt,** a megyei közigazgatási hivatal osztályvezetőjét.

*__Viktor Pogorelov,__ Ungvár polgármestere Ukrajna függetlenségének 20. évfordulója alkalmából okleveleket adott át azoknak a bátor képviselőknek, akik az 1991. augusztus 19-22-ei moszkvai hatalomátvételre szervezkedett GKCSP-puccsot Ukrajnában elsőkként ítélték el. A mintegy húszfős magyar frakció képviselői közül (1991-1994) **Kövér György** alpolgármestert, és **Dupka Györgyöt,** a megyei és a városi tanács tagját, képviselőt is kitüntették.

*__Pál Lajos__ kárpátaljai népzenész és zenepedagógus a *Kisebbségekért Díjat* vehette át **Semjén Zsolttól** és **Répás Zsuzsanna** nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkártól.

*Nemzeti ünnepünk alkalmából *Kossuth-díjjal* tüntették ki **Vidnyánszky Attilát,** a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház alapító igazgatóját és főrendezőjét, a Debreceni Csokonai Színház igazgatóját és művészeti vezetőjét. A rangos elismerést az Országházban megrendezett díjkiosztó-ünnepségen **Schmitt Pál** magyar államfőtől vehette át (**Orbán Viktor** miniszterelnök jelenlétében).

*Átadták az ungvári magyar főkonzulátus sajtódíjait. A Duna Televízió kárpátaljai munkatársainak járó oklevelet **Tótik Enikő** szerkesztő vehette át. Sajtódíjban részesült továbbá **Iváncsik Attila,** a Magyar Rádió kárpátaljai tudósítója, valamint **Jaroszlav Halasz** újságíró.

*A KMMI *Munkácsy Mihály Emlékplakettjében* részesült **Nigriny Edit** festőművész.

*A 65 éves Magyar Melódiák kamaraegyüttes tagjai MÉKK-oklevélben részesültek.

*Az Együtt folyóirat nívódíját az elmúlt évben végzett munkásságáért **Csordás László**, a kiadvány olvasószerkesztője kapta. A díjat **Vári Fábián László** főszerkesztő és **Dupka György** felelős kiadó nyújtotta át.

*Kincs Gábor, az UMDSZ alelnöke nyújtotta át a 2011-es Kárpátaljai Magyar Nívódíjakat. A *Posch Alajos Újságírói Díjat* **Kovács Elemér,** a KárpátInfó főmunkatársa, a *Drávai Gizella Közoktatási Díjat* **Győrffy István**, a Beregszászi Magyar Gimnázium fizikatanára, a *Fodó Sándor Közösségi Díjat* **Szajkó Tibor** beregszászi pedagógus, városi képviselő kapta.

*A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet a Tehetséggondozási Program keretében immár harmadik alkalommal hirdette meg alkotói pályázatát vers, szépprózа, grafika, műfordítás és fotó kategóriákban. A verskategóriában **Lengyel Vanda** végzett az élen **Pák Diána** és **Fodor-Nagy Gergely** előtt. Külön díjban **Dobai István** részesült. A próza kategóriában **Héder Ingrid** szerezte meg az első helyet, második **Kovács Eleonóra,** a harmadik **Hájas Csilla** lett. A műfordítás kategóriát **Tárczy Andor** nyerte meg **Fedák Anita** és Pliszka Mihály előtt. A fotó kategóriában **Kárpáti P. Zoltán** lett az első, őt Sztecenkó Andrea és Almási Irén követte. A grafika kategória legjobbja **Imre Ádám** lett, második helyen **Sárközi Kitti,** a harmadikon **Ferenci Mária** végzett.

*A CARPATICA ART EXPO 2011.kiállítás résztvevői a MÉKK és a KMMI Munkácsy Mihály Oklevelét kapták: **Bartosh József, Bartos Tatjana** (Beregszentmiklós), **Beleny Mihajlo, Puhlik-Beleny Magda** (Ókemence), **Csernyiga Gyula** (Nagybereg), **Fuchs Andrea** (Ungvár), **Harangozó Miklós** (Salánk), **Homoki Gábor** (Péterfalva), **Juhász László** (Sárosoroszi)**, Klisza János, Klisza Krisztina** (Ungvár), **Kutasi Xénia** (Bene), **Kuruc Adriána** (Ungvár), **Lőrincz István, Lőrincz Katalin** (Ungvár),

Nigriny Edit (Ungvár), **Picur Zoltán** (Ungvár), **Prófusz Marianna** (Beregszász), **Réti János** (Ungvár), **Soltész András, Soltész Gabriella, Soltész** Péter (Ungvár), **Szajkó Tibor** (Beregszász), **Szkakandij Olga,Turák Angéla** (Ungvár).

2010

***Berniczky Éva:** Potusnyák-díj.

***Cséka György:** Pro Universitate Emlékérem, bronz fokozat [ELTE] 2010.

***Gazdag Vilmos** kutató BI MÁSZ Kutatói ösztöndíj 2010–2011. tanévben.

*Október 23-a, nemzeti ünnepünk alkalmából idősebb **Sari József** a kárpátaljai magyarság áldozatos szolgálatáért Budapesten átvehette a *Kisebbségekért Díj* Külhoni Magyarságért Tagozatának kitűntetését.

***Kremesnij Gergely**, az UNE orvostanhallgatója kiváló szakmai és tanulmányi eredményeiért érdemelte ki és vehette át Budapesten, a Semmelweis Egyetemen a *Tóth Ilona-díjat.*

*A KMMI a 65 éves **Soltész Péter** ungvári festőművészt *Munkácsy Mihály Emlékplakettel* tüntette ki. A díjat **Dupka György** igazgató adta át az Ungvár Galériában megrendezett életmű-kiállításon.

*A péterfalvai Művelődési Házban lezajlott XXI. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztiválon **Jurij Huzinec,** a megyei közigazgatási hivatal nemzetiségi osztályának vezetője a fesztivál szervezésében végzett aktív tevékenységéért a megyei közigazgatási hivatal és a megyei tanács oklevelét nyújtotta át Zubánics Lászlónak, az Ukrajnai Magyar Nemzeti Tanács és a KMMI elnökének, valamint **Fuchs Andreának,** a Kárpátaljai Vállalkozás- és Területfejlesztési Központ irodavezetőjének.

*Ungváron a MÉKK Kreatív alkotók, művészek klubjában 60. születésnapja alkalmából köszöntötték **Fodor Géza** költőt, esszéírót, akit a jubileumon a KMMI *Munkácsy Mihály Emlékplakettjével* tüntettek ki.

***Lizák Alex** beregszászi fotóművész *A vándor* című munkája különdíjban részesült a Budapesti Szolgáltató- és Kézművesipari Szakképző Iskola által szervezett VII. Nemzetközi Fotókiállításon.

***Kovács Elemér,** a KárpátInfo újságírója vehette át idén a Szabadelvű Médiaműhely (SZEMM) díját, az *Európa-érmet.* Az elismerést minden évben európai szellemiségű médiakonferencián adják át Budapesten. Jelképe egy bronzérem, amely Ligeti Erika szobrászművész alkotása.

*Idén Balatonkenesén rendezték meg az Európai Tévériporterek Kupáját. A megmérettetésen tíz ország huszonnégy forgatócsoportja indult az *Arany Mikrofon Díjért.* A fődíjat végül a Kárpátaljai Megyei Állami Televízió (**Makszim Melnyik** rendező, **Vass Tamás** operatőr és **Kovács Géza** szerkesztő) stábja nyerte el.

*A határmenti magyarlakta területekkel való kapcsolatok kialakításában, ápolásában és a határontúli magyarság érdekvédelmében kifejtett kiemelkedő tevékenységéért a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei közgyűlés *Gaál Lajos díjat* ítélt oda **dr. Brenzovics Lászlónak**, a KMKSZ alelnökének.

*A X. Pécsi Országos Színházi Találkozón (POSZT) a debreceni Csokonai Színház által bemutatott **Szergej Medvegyev:** *Fodrászné* című drámája nagy sikert aratott. A

darabban kárpátaljai színészek is játszottak, így **Szűcs Nelli, Trill Zsolt, Tóth László, Kristán Attila.** A címszereplő, **Szűcs Nelli** a legjobb női alakítás díját nyerte el a zsűritől.

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola főigazgatója, **dr. Orosz Ildikó** kapta az idén a *Lőrincz Csaba-díjat.* A Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány nevében odaítélt elismerést **Németh Zsolt,** a külügyi tárca parlamenti államtitkára és **Tárnok Mária,** az alapítvány képviselője adta át Budapesten.

***Vidnyánszky Attila** *Jászai Mari-díjas,* érdemes művész, a debreceni színház rendezője, a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház művészeti vezetője *Völgycsiga-díjas* lett a kapolcsi művészeti fesztiválon.

*A Magyarok Kijevi Egyesülete az ukrajnai magyar kisebbség érdekképviseletében kifejtett tevékenysége elismeréséül *Etelköz-díjjal* tüntette ki **Kőszeghy Elemért,** a *Kárpáti Igaz Szó* főszerkesztőjét.

***Kőszeghy Elemér,** a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője Budapesten a Magyar Újságírók Közössége *Petőfi Sándor Sajtószabadság Díjában* részesült.

*A Magyarok Kijevi Egyesülete az ukrajnai magyarság érdekében kifejtett köztevékenysége elismeréséül *Etelköz-díjjal* tüntette ki **Kincs Gábort**, Beregszász alpolgármesterét, az UMDSZ alelnökét.

***Ivan Kacsur,** a megyei állami közigazgatás elnökhelyettese elismerő oklevelet nyújtott át az UNE magyar karának létrehozásáért **Dr. Lizanec Péter** dékánnak és **Dr. Spenik Sándornak**, a fizika-matematika tanszék vezetőjének.

*A Kárpátaljai Református Egyházkerület Zsinati Tanácsa által alapított *Komjáti Benedek Sajtódíjat* **Kovácsné Marton Erzsébet** kapta.

*A Magyar Kultúra Napja alkalmából az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség kiosztotta a Kárpátaljai Magyar Nívódíjakat:

dr. Botlik József, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára *Lehoczky Tivadar Tudományos Díjban* részesült,

Fodor Géza költő *Kovács Vilmos Irodalmi Díjat* vehetett át,

Bíró Tibor vállalkozó *Egán Ede Gazdasági Díjat* kapott.

dr.Csobej István, a Novák Endre Megyei Klinikai Kórház sebészeti osztályának főorvosa *dr.Linner Bertalan Egészségügyi Díjban* részesült.

Soltész Péter festőművész, a Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület társelnöke, az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség tagja *Hollósy Simon Képzőművészeti Díjat* kapott.

A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet *Munkácsy Mihály Emlékplakettjét* **Matl Péter** szobrászművész és **Pomogáts Béla** irodalomtörténész vehette át.

*Az *Együtt Nívódíjakat* a folyóirat szerkesztőbizottsága tanulmány kategóriában **Fodor Géza** írónak, vers kategóriában **Füzesi Magda** költőnek, széppróza kategóriában **Nagy Zoltán Mihály** írónak ítélte oda.

*Sor került Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet II.Tehetséggondozási Programjakeretében korábban meghirdetett alkotói pályázat eredményhirdetésére: Vers kategóriában I. hely - **Kurmai-Ráti Szilvia,** II. hely - **Bojcsuk Zsanett,** III. hely - **Délcegh Nikolett**, különdíjban **Gazdag Vilmos, Mónus Dóra** és **Kósa Tímea** részesült. Próza kategóriában I hely - **Pusztai Beatrix,** II. hely - **Kurmai-Ráti Szilvia**,

III. hely - **Marofejeva Nelli.** Műfordítás kategóriában I. hely - **Kurmai-Ráti Szilvia,** II. hely - **Pliszka Mihály.** Fotó kategóriában I. hely - **Kárpáti P. Zoltán**, II. hely - **Lizák Alex**. Grafika kategóriában I. hely - **Imre Ádám,** II. hely - **Kárpáti P. Zoltán,** III. hely - **Pugner Gergely,** különdíjban **Deme Mária, Komáromi Mónika** és **Lizák Alex** részesült.

*dr. **Szili Katalin**, a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma Állandó Bizottságának elnöke egy parlamenti érmével és egy csengővel ajándékozta meg a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színházat. Az ajándékot **Balázsi József**színházigazgató vette át.

*Kitüntették **Sütő Mihályt,** az Ungvári Közművelődési és Művészeti Főiskola koreográfusát, az itt tanuló magyar csoportból verbuvált Napraforgó néptáncegyüttes vezetőjét, aki *Ukrajna érdemes művelődési dolgozója* lett.

2009

*Gajdos István, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke *Fodó Sándor Közösségi Díjat* nyújtott át **Goldschmied Józsefnek**, a budapesti Égtájak Iroda igazgatójának az eszenyi Ritmus Néptáncegyüttes rendszeres támogatásáért.

*Gazdag Vilmos kutató II. KKTDK (Szeged, 2010) második helyezett lett; BI MÁSZ Kutatói ösztöndíj 2009–2010. tanévben.

*Micska Zoltán festőművész: Pro Cultura Hungarica dij tulajdonosa.

*Zubánics László, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet elnöke oklevelekkel ismerte el a Szabó Tibor vezette Ritmus Néptáncegyüttes tagjainak munkásságát.

*Húszéves tevékenysége elismeréséül az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) az *Illyés Gyula Szórvány Magyarságért Nívódíjat* adományozta a Lembergi Magyar Kulturális Szövetségnek. A kitüntetést **Kincs Gábor,** az UMDSZ alelnöke nyújtotta át **Szarvas Gábornak,** az LMKSZ elnökének.

A Magyar Művészetért Díj* Kuratóriuma a 2009-es díjak egyikét **dr.Botlik József történésznek ítélte oda.

*A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kara és a Kossuth Lajos Koszorúja Alapítvány a técsői Kossuth-szobor és park felújításáért Alapítványi Emléklapot adott át **Ivan Kovacs** polgármesternek, **Bacskai József** beregszászi főkonzulnak, **László Károly** református lelkésznek, **Száva Józsefnek**, a Felső-Tisza-vidéki Vállalkozók Szövetsége elnökének és **Baló Erikának**, a Técsői Kárpátokért Alapítvány irodavezetőjének.

*Szent István napja alkalmából a *Kisebbségekért Díjat* megosztva vehették át: a Lembergi Magyarok Kulturális Szövetsége és a Magyarok Kijevi Egyesülete. A díjat a két szervezet nevében **Szarvas Gábor**, az LMKSZ elnöke és **Vass Tibor** az MKE elnöke vette át.

Kisebbségekért Díjjal* tüntették ki **Fedinec Csilla történészt, kisebbségkutatót.

*A Székesfehérvári Határon Túli Magyar Irodalom Hete alkalmából **Bobory Zoltán,** a Szent István Művelődési Központ igazgatja átnyújtotta **Vári Fábián Lászlónak** a *Vár* c.folyóirat díját és oklevelét.

*A XX. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztiválon a kimagasló közművelődési munka elismeréseként a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal és a Kárpátaljai Megyei Tanács díszoklevelét vehették át: **Ignácz Mária**, a Téglási Kultúrház vezetője és

Szabó Tibor, az Eszenyi Ritmus Néptáncegyüttes vezetője. Az UMDSZ díszoklevelét vehette át **Bodák Erzsébet,** az Ungvári Járási Könyvtár igazgatója, **Halász László,** a Beregszászi Járási Állami Közigazgatási Hivatal művelődési osztályának vezetője, **Grigora Éva,** a Nagyszőlősi Járási Állami Közigazgatási Hivatal művelődési és turisztikai osztályának módszerésze, **Borbély Ida**, a Péterfalvai Képtár és a Tiszaháti Tájmúzeum igazgatója, valamint az Eszenyi Ritmus Néptáncegyüttes.

*Beregszászban **dr. Gubcsi Lajos**, a *Magyar Művészetért Díj* kuratóriumának elnöke átadta a rangos elismerést **Fodor Géza** költőnek és **Matl Péter** szobrászművésznek. A gála keretében nyújtották át az Ex Libris Díjat is. Ebben az elismerésben részesült a Credo együttes, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola és az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kara.

*Ukrajna Érdemes Művésze címmel tüntették ki ifjabb **Habda László** ungvári képzőművészt.

*Megalakulásának 64. évfordulóját ünnepelte az Ungvári Nemzeti Egyetem. Ebből az alkalomból az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának tanárai is kitüntetésben részesültek. A megyei tanács díszoklevelét **Györke Magdolna** docens és **Gecse Ferenc** docens vehette át. Rektori díszoklevélben **Fedák Anita** előadótanár részesült.

*A csikszeredai Julianus Alapítvány Kuratóriuma a 2009-es *Julianus-díjak* egyikét **Dupka Györgynek** adományozta.

*Az MTA 179. közgyűlésén Pálinkás József, az MTA elnöke átadta az Arany János-díjakat és -érmeket. A Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság 2009-ben *Arany János Életmű-díjat* adományozott földinknek, **Kótyuk István** egyetemi tanárnak sokoldalú munkásságáért, kutatói, műfordítói és oktatói tevékenységéért.

*A budapesti Corvinus Egyetem diplomaosztó ünnepségén oklevéllel ismerték el a kárpátaljai kihelyezett tagozat tanárának, **Csoma Zoltánnak** az oktatói tevékenységét.

*Az újságírók Napján kitüntetéseket, okleveleket nyújtottak át a megyei tanács, a közigazgatás, a megyei szakszervezet és az Ukrán Nemzeti Újságíró Szövetség nevében. Elismerésben részesültek többek között **Kulin Zoltán,** a Kárpátaljai Megyei Állami Rádió- és Televíziótársaság vezérigazgató-helyettese, **Fedák Anita, Barát Mihály** és **Makusinné Rehó Viktória**újságírók. **Kőszeghy Elemér,** a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője, a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetségének elnöke az Ukrán Nemzeti Újságíró Szövetség legmagasabb kitüntetését, az aranymedáliát vehette át.

***Dupka György** írót, helytörténészt *„az 1956-os forradalom és szabadságharc eszméinek ápolása érdekében végzett tevékenysége elismeréseként”*1956-2006 bronz emlék plakettel tüntette ki **Mádi Jenő,** a Magyar Politikai Foglyok Szövetségének elnöke.

*A Magyarok Kijevi Egyesülete (MKE) az általa alapított *Etelköz Díjjal* tüntette ki a Kijevben élő **Birta Mihályt,** a szervezet veterán aktivistáját és **Bíró Andort,** az egykori tiszapéterfalvai Határőr Kolhoz vezetőjét, akik feledhetetlen érdemeket szereztek az ukrajnai magyarságérdekében. A díjat **Vass Tibor** elnök és **dr. Tóth Mihály** elnökségi tag nyújtotta át.

***Dupka György, Borbély Ida** és **Fuchs Andrea** felköszöntötte **Réthy János** festőművészt 60. születésnapja alkalmából, illetve átadták a közösség *Munkácsy Mihály-emlékplakettjét*, (Beleny Mihály alkotását).

*Átadták a Kárpátaljai Magyar Nívódíjakat: az UMDSZ *Kovács Vilmos Irodalmi Díjjal* **Weinrauch Katalin** gyermekírót, *Fodó Sándor Közösségi Díjjal* **Bacskai József,** a beregszászi magyar külképviselet főkonzulját, a *Lehoczky Tivadar tudományos díjjal* az UNE Humán-Természettudományi Magyar Karát (átvette **Lizanec Péter** dékán, nyelvészprofesszor), *Illyés Gyula Magyarságdíjjal* pedig **Borbély Idát,** a Tiszaháti Tájmúzeum és a Tiszapéterfalvai Képtár igazgatóját tüntette ki. A MÉKK fennállásának 15. évfordulója alkalmából a *Nádas Anna Közművelődési Díjat* kapott.

*Kiosztották az Együtt folyóirat Irodalmi Díjait: **Nagy Zoltán Mihály** főszerkesztőtől és **Dupka György** lapkiadótól a legjobb kritikáért járó díjat

Bakos Kiss Károly, a szépprózа kategóriában **Vári Fábián László,** a költészet kategóriában **Becske József Lajos**, a tanulmány kategóriában **Fodor Géza** vehette át.

*A szervezet fennállásának 15. évfordulója alkalmából MÉKK-oklevelet kapott **Kótun Jolán** munkácsi tanárnő, Ötvös Ida viski falusiturizmus-vezető, **Prófusz Marianna** beregszászi népművész, **Turóczy István** ungvári gazdasági és pénzügyi szakértő, **Nagy György,** a beregvidéki önkormányzati mozgalom aktivistája, **Bagu Balázs** tankönyvíró, **Szabó Tibor** népművészeti vezető, **dr. Minya József** kultúrszervező, **Száva József** técsői gazdasági szakértő,

Páva István bökényi vállalkozó, **Bíró Tibor** jánosi vállalkozó, **Kosztya Margit** nevetlenfalui művészeti vezető.

2008

***Viktor Juscsenko** ukrán elnök tudományos munkásságáért az Érdemekért érdem rend II. fokozatával tüntette ki **Spenik Ottó** akadémikust, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia (UNTA) ungvári Elektronfizikai Intézetének igazgatóját, az MTA külső tagját.

*2008-ban is kiosztottáka Dr. Genersich Antal Alapítvány díjait. A Budapesti Semmelweis Egyetem Nagyvárad téri dísztermében sorra került ünnepségen **dr. Ljáh László,** a Kárpátaljai Magyar Egészségügyi Társaság oszlopos tagja vehette át huszonkét éves, Kárpátalja felnőtt lakossága egészségügyi ellátásának biztosítására irányuló egészség-ügyi szervezői munkájáért. Az eseményen részt vett **dr. Sólyom László** köztársasági elnök is.

***Hidi Anitát,** a nagydobronyi Hímes táncegyüttes vezetőjét és Ötvös Idát, a Viski Tájház létrehozóját a megyei tanács, **Kokas Károly** péterfalvai zenetanárt és **Bagu Balázs** bátyúi nyugdíjas magyartanárt hagyományőrző és kulturális tevékenységéért a megyei közigazgatási hivatal, valamint az UMDSZ oklevelével tüntették ki. Ugyancsak az UMDSZ elismerő oklevelét kapta **Lőrincz István** fotóművész, **Lőrincz Katalin** keramikus, **Fuchs Andrea** grafikus és **Fejérdy Zille** pedagógus.

*Az UMDSZ *Hollósy Simon Közművelődési Nívódíjjal* tüntette ki **Mihajlo Beleny** szobrászművészt. **Ivaskovics József** zeneszerzőt, **Lőrincz István** fotóművészt, **Ambrus Pált**, a Técsői Református Líceum igazgatóját és **Pocsai Vince** református lelkészt vitézzé avatták Szegeden.

*Az idei folklórfesztiválon nyújtott teljesítményéért a derceni Gyöngyösbokrétát, a nagydobronyi Hímes és az eszenyi Ritmus táncegyüttest, a téglási énekkart, a Péterfalvai

Művészeti Iskola népi zenekarát, a beregszászi Rozmaring, a mezővári, a verbőci és a szalókai hagyományőrzőegyüttest, a csapi Harmónia együttest az UMDSZ emléklapjával, **Hidi Endre** kerámiájával és DVD-lejátszóval jutalmazták.

*A sajtó napja alkalmából **Balogh Csaba,** az *igazi Kárpáti Igaz Szó* rovatvezetője a jogvédő szervek munkájának hiteles bemutatásáért *Mihajlo Fatula Díjban* részesült, **Dunda György** és Horváth Sándor főszerkesztő-helyetteseket a megyei tanács, **Magyar Tímea** rovatvezetőt a megyei egészségügyi főosztály, a lap más munkatársait az UMDSZ és a MÉKK elismerő oklevelével tüntették ki.

*Az Országos 56-os Vitézi Rend Délalföldi Törzskapitánysága az 500 éves Szent Ferenc szerzetesrend szegedi templomában ökumenikus szertartás keretében vitézzé avatta **Dupka György** közírót.

***Bendász Dániel,** a Munkácsi Görögkatolikus Püspökség Beregszászi Magyar Esperesi Kerületének főesperese és **Nagy Béla,** a Kárpátaljai Református Egyház diakóniai osztályának vezetője *Kisebbségekért-díjban* részesült. A díjakat

Gyurcsány Ferenc miniszterelnök adta át Budapesten.

***Szuhán András**t, Bene község polgármesterét a Magyar Polgármesterek VII. Világtalálkozóján *Ezüst Lánc Díjjal* tüntették ki.

*A Budapesten megrendezett nemzetközi gyermekfoci-torna alkalmából, többéves munkája elismeréseként az Aranycsapat Alapítvány *A Kárpát-medence Diáksportjáért-díjjal* tüntette ki **Nagy Györgyöt,** a kárpátaljai diákbajnokság szervezőjét.

*A Szabadtéri Színpadok Szövetsége által alapított, első alkalommal odaítélt *Amphiteátrum-díjat* Budapesten a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színháznak adományozták.

***Vári Fábián László** költőt, néprajzkutatót a nyíregyházi székhelyű Hangsúly Művelődési és Művészeti Alapítvány Kuratóriuma *Ratkó József-díjjal* tüntette ki.

***Balla Pál** festőművészt több évtizedes alkotói munkássága elismeréseként az UMDSZ *Hollósy Simon Képzőművészeti Nívódíjával* tüntették ki. Az UMDSZ *Drávai Gizella Közoktatási Díját* a Munkácsi Humánpedagógiai Főiskola, *Az Illyés Gyula Szórványmagyarság Díjat* **Vass István,** a Szolyvai Magyar Kulturális Szövetség elnöke, az *Egán Ede Gazdasági Díjat* **Revák István,** a BeregFoods igazgatója, a *Fodó Sándor Közösségi Díjat* **Bíró Andor**, a Tiszahát kiemelkedő közéleti személyisége kapta.

*A Romzsa Tódor görögkatolikus püspök vértanúságának 60. évfordulóján rendezett megemlékezések keretében **Oleg Havasi,** a megyei közigazgatás és **Mihajlo Kicskovszkij**, a megyei tanács elnöke **Milan Sasik** püspöknek átnyújtotta az ukrán államfő által adományozott Érdemekért Rendjel III. fokozatát.

***Dr. Soós Kálmán**, az Ungvári Járási Tanács KMKSZ-frakciójának vezetője a szakbizottságokban kifejtett munkájáért a megyei állami közigazgatás és a megyei tanács *Díszoklevelében* részesült. A Nagyszőlősi Járási Tanács **Király Kálmán,** a beregszászi **Bakancsos László** és **Cséke Ilona** képviselőt, az ungvári **Roják Mária** császlóci polgármestert részesítette hasonló elismerésben.

***Izsák Tibor** kárpátaljai geográfust kimagasló pedagógiai és kutatói tevékenységéért a Magyar Földrajzi Társaság *Pro Geographia Díjjal* tüntette ki.

***Matl Péter** a szobrászat kategóriában megkapta *a Boksay József és Erdélyi Béla Megyei Képző- és Iparművészeti Díjat*.

*Az Együtt-nívódíját költészet kategóriában **Czébely Lajos,** próza kategóriában **Penckófer** János, tanulmány kategóriában (megosztva) **S. Benedek András** és **Lengyel János** kapta.

2007

***Balla László:** *Fegyir Putusnyak-díj* birtokosa.

***Mihajlo Kicskovszkij**, a megyei tanács elnöke díszoklevéllel tüntette ki a legkiválóbb tanárok egy csoportját. **Szilágyi Lajos,** a Vári Középiskola igazgatója a Beregszászi járás legjobb pedagógusának szóló elismerés mellett *Az év matematika tanára* címet is elnyerte. Beregszász város legjobb pedagógusa **Bökényi Anna,** a Beregszászi Tanulók Házának szakkörvezetője, Nagyszőlős legjobb oktatási szakembere **Vincze József,** a Nagyszőlősi 1. sz. Középiskola testnevelőtanára lett.

***Viktor Juscsenko** államfősokéves pedagógiai tevékenysége és a nemzeti oktatás terén elért eredményeiért **Zsoffcsák Zoltánnak**, az Ungvári 2. sz. Oktatói-Nevelői Iskolakomplexum igazgatójának az *Ukrajna Néptanítója* címet adományozta.

***Szűcs Nelli,** a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház művésznője megkapta a *Jászai Mari-díjat*.

***Sziklavári Vilmos** ungvári magyar főkonzult a Kárpátaljai Megyei Tanács díszoklevelével tüntették ki.

*50. születésnapja alkalmából **Balla D. Károly** költő *Fegyir Potusnyak-díj* ban részesült.

*A Megyei Filharmónia Magyar Melódiák együttesét *Zádor Dezső-díjjal,* **Bulecza Gábor** képzőművészt *Boksay József- és Erdélyi Béla-díjjal* tüntették ki.

*A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságát A *Kisebbségekért díjjal* tüntette ki Gyurcsány Ferenc, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke.

*Az Együtt 2006. évi nívódíját **Fodor Géza** (vers kategória), **Lengyel János** (próza kategória) és **Kovács Gábor** (tanulmány kategória) kapta.

***Nagy Zoltán Mihály** írót Budapesten a *Magyar Kultúra Lovagjává* avatták.

*Árpa Péter, az Ungvári Dayka Gábor Középiskola igazgatója Ortutay-díjban részesült.

***Nagy Béla,** a Kárpátaljai Református Egyház diakóniai osztályának vezetője és **Ráti József,** az e-Centertelenet projekt lebonyolítója megkapta a MÉKK Nívódíját.

*Beregszászban *Az Év Embere* elismerésben részesült **Nagy Béla,** a KRE diakóniai osztályának vezetője, **Gábor Péter,** a Kelet-Európai Misszió vezetője és **Gerevich János,** az Advance Kárpátaljai Tanácsadó és Fejlesztő Központ vezetője.

***Petei Judit** megyei képviselőt, a tiszakeresztúri Mikeland Konzervgyár igazgatóját Viktor Juscsenko államfő *A Munkáért és Kitartásért érdeméremmel* tüntette ki.

2006

***Balla D. Károly:** *Lilla-díj* (másodszor) (2006); *Fegyir Potusnyák-díj* (2006).

***Berniczky Éva:** ARTISJUS irodalmi díj (2006).

***Dupka György:** a Kárpátaljai Megyei Tanács és a Megyei Közigazgatási Hivatal, valamint az Ungvári Polgármesteri Hivatal elismerő oklevelei (2006).

*Micska Zoltán festőművész: *Ukrajna népi képzőművésze* (2006),

*Pál Lajos zenepedagógust Magyarországon Életfa-díjjal tüntették ki.

*Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából a *Magyar Köztársaság emlékérmét* kapták a korabeli kárpátaljai ifjúsági ellenálló csoportok elítélt tagjai: **Benyák Nándor, Orlovszky Vince, Kulcsár János Tibor** (Ungvár), **Illés József** (Nevetlenfalu, posztumusz), **Varga János** (Feketearedó), **Kovács Zoltán, Dudás István** (Nagyszőlős, posztumusz), **Milován Sándor** (Nagyszőlős), **Szécsi Sándor, Ormos István** (Mezőkaszony, posztumusz), **Ormos Mária** (Mezőkaszony)**, Gecse Endre** (Gálocs, posztumusz), **Pasztellák István, Perduk Tibor, Molnár László** (Gálocs), **Balla Ilona** (Ezseny), **Bucsella József** (Fancsika) és **Lukács Mátyás** (Munkács). A korabeli események kutatásáért és hiteles megvilágításáért ugyancsak emlékéremben részesült **Horváth Sándor** és **Dupka György.**

*Vári Fábián László költő, a *Técsői Banda, az Ivaskovics együttes,* **ifj. Kiss Ferenc** zenekarvezető és népzenekutató, **Márton István** (posztumusz) és **Edvin Marton** hegedűművész a Bartók Béla születésének 125. évfordulója tiszteletére alapított díjban részesült.

*Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség *Kárpátaljai Magyar Nívódíjának* idei kitüntetettjei: **Matl Péter** szobrászművész, **Füzesi Magda** költő, *Nagyberegi Középiskola, az Ukrajnai Magyar Krónika szerkesztősége,* **Ember Balázs** polgármester, **Péter Csaba** üzletember, **dr. Lják Erzsébet** gyermekgyógyász, **dr. Vidnyánszky István,** az Ukrán Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete külkapcsolatok főosztályának vezetője, **Cipola Gizella** operaénekes, Kijevi Magyarok Egyesülete, **dr. Tóth Mihály** kisebbségi politikus.

*Nagy Zoltán Mihály írót a Bethlen Gábor Alapítvány *Teleki Pál érdem*éremmel tüntette ki.

*Herczog Györgyöt, a megyei tanács oktatási és tudományos főosztályvezetőjét az *Ukrajna érdemes oktatási dolgozója* címmel tüntették ki.

*A dédai Arany János Nyugdíjas Klubot fennállásának tizedik évfordulója alkalmából *Európa-díjjal* tüntette ki a magyarországi Országos Civil Vállalkozók
Szövetsége.

*Szentpéteri Bertalan, az Ungvári Magyar Főkonzulátus leköszönő attaséja a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének emléklapjában részesült.

*Dr. Soós Kálmán, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektora megkapta a Pro Renovada Culturae Hungariae Alapítvány *Kemény Zsigmond-díját,* a nemzeti kulturális értékek őrzése és közkinccsé tétele érdekében kifejtett munkássága elismeréseként pedig Győr megyei jogú város önkormányzatának ezüstemlékérmét és díszoklevelét.

*Trill Zsolt, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház művésze megkapta a Bubik István színművész emlékére alapított *A Magyar Művészetért Díjat.*

*Illár József, Palágykomoróc és Kisszelmenc polgármestere a Magyar Köztársaság kormányának döntése alapján *A Kisebbségekért Díjban* részesült, a helyi önkormányzat kiépítése és fejlesztése érdekében tanúsított kezdeményező készsége és hozzájárulása elismeréseként pedig megkapta az Ukrán Legfelsőbb Tanács *Díszoklevelét*.

*Szalai Borbála költő *Fegyir Potusnyak-díjat* kapott *Zöld erdőben, zöld mezőben* című gyermekvers-kötetéért.

*Timkó László iparművészt a megyei képzőművészeti és iparművészeti Boksay- és Erdélyi-díjjaltüntették ki.

*Matl Péter szobrász: *Kisebbségekért Díjat* és Kárpátaljai Boksay József és Erdélyi Béla Képzőművészeti Díjat kapott.

2005

*Berniczky Éva (Ungvár) író Márai Sándor-díjban részesült.

*Az *Együtt* című folyóirat szerkesztőbizottságának döntése alapján nívódíjban részesült **Bakos Kiss Károly** költő, **Bartha Gusztáv** és **Horváth Sándor** író, valamint **Penckófer János** irodalomtörténész.

*Barzsó Tibor, az *Együtt* olvasó-szerkesztője érdemei elismeréséül megkapta a MÉKK Nívódíját.

*Az Anyanyelvi Konferencia és a MÉKK által 2002-ben alapított *Ortutay-díjban* részesült **Szabó Konstantin,** a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye parochusa.

*A MÉKK Nívódíjával tüntették ki a nagypaládi **Pisák András,** a népművészet mesterét.

*Pallai Ferenc, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Informatikai Központjának vezetője megkapta a *Magyar Informatikáért Szakmai Érmet.*

*A Keresztury Dezső születése 100.évfordulójára alakult országos Emlékbizottság vidékünk szülöttét, **Lengyel Tamás** költőt, műfordítót szépirodalmi munkássága elismeréséül *Keresztury Dezső Jutalomban* részesítette.

*Az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága *Arany János-emlékéremmel* tüntette ki **Orosz Ildikót,** a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnökét. A kitüntetést **Berényi Dénes,** a bizottság elnöke adta át.

*Beregszász város önkormányzata díszpolgári címet adományozott **dr.Gegesi Ferencnek,** Budapest IX. Kerülete (Ferencváros) polgármesterének.

*Munkássága elismeréseként **József Attila-díjban** részesült **Nagy Zoltán Mihály** író, az Együtt főszerkesztője. A díjat **Mádl Ferenc** köztársasági elnök megbízásából **Bozóki András** kulturális miniszter adta át Budapesten a Néprajzi Múzeum dísztermében.

*Határon túli alkotókkal bővült a Magyar Művészeti Akadémia tagsága. Az új tagok közt nyolc kárpátaljai művész van: **Erfán Ferenc, Horváth Anna, Magyar László** és **Tóth Lajos** képzőművész, **Füzesi Magda és Vári Fábián László** költő, **Nagy Zoltán Mihály** író, **VidnyánszkyAttila**, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház főrendezője.

*Szűcs Nelli, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház művésznője második helyezést ért el a József Attila születésének 100. évfordulója alkalmából *Versünnep* elnevezéssel meghirdetett versmondó versenyen.

*Bálint-Pataki József, a Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke díszoklevéllel ismerte el a fennállásának 15. évfordulóját ünneplő Lembergi Magyar Kulturális Szövetség eredményes tevékenységét. A kitüntetést **Szarvas Gábor,** az LMKSZ elnöke vette át.

*A Magyar Kultúra Napja alkalmából **Dupka György** elnök át nyújtotta a MÉKK Nívódíját **Kovács Péternek,** az Ungvári Drugeth Gimnázium igazgatójának.

*Horváth Anna képzőművész a MÉKK Emléklapját vette át **Gortvay Erzsébettől,** a közösség társelnökétől.

*__Weinrauch Katalin__ beregszászi könyvtárost, gyermekírót a *Magyar Kukltúra Lovagja* címmel tüntették ki.

*Fennállásának 85. évfordulója alkalmából a *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztőségének tagjai ukrajnai és magyarországi állami, valamint megyei szintű kitüntetésben részesültek.

*__Kőszeghy Elemér__ főszerkesztőnek __Vass Tibor__ vezérigazgató-helyettes átadta a Kijevi Lavra Barlangkolostor *Szent Miklós ezüstkeresztjét.*

2004

*__Balla D. Károly:__ Zynthanova város Magisztrátusának Pro, illetve Kontra Urbe díja, *Székely János-ösztöndíj.*

*__Berniczky Éva__ *Benedek Elek-ösztöndíjban* és *Déry Tibor-díjban* részesült.

*__Dr. Csernicskó István:__ *Arany János díjon* belül a *Fiatal Kutatói-díj* tulajdonosa.

*__Gajdos István__ politikus, parlameni képviselő, az UMDSZ elnöke az Érdemekért Érdemrend III. fokozatát megkapta.

*__Szemán Ferenc__ „Öcsi" festőművész a Kárpátaljai Magyar Nívódíjak *Hollósy Simon Képzőművészeti Díját* vette át.

*__dr. Kótyuk István__ nyelvész Ukrajna Oktatási és Kulturális Minisztériuma által adományozott *Ukrajna Kiváló Oktatási Dolgozója Érdemérmet* is átvehette.

*__Vári Fábián László__ költőt *Tőkés-díjjal* tüntették ki.

*__Kovács Miklós__, a KMKSZ elnöke megkapta a Csíkszeredai Julianus Alapítvány *Julianus-díját.*

*A beregszászi *II.* Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kiérdemelte a budapestiszékhelyű Bethlen Gábor Alapítvány *Bethlen-díját.*

*__Hidi Endre__ nagydobronyi keramikusművésznek 60. születésnapja alkalmából átnyújtották a megyei állami közigazgatás és a művelődési főosztály díszoklevelét.

*A Magyar Írószövetség Szociográfiai Szakosztályának 2004. évi *Szabó Zoltán-díját* másokkal együtt __Vári Fábián László__ vette át a szövetség székházában.

*A VII. Aquincumi Költőversenyen __Balla László__ költő, író Örvendjünk hát, cimborák című művéért a közönség különdíjában részesült.

*A kisvárdai színházi fesztiválon a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház __Juhász Ferenc__ *A szarvassá·változott fiú kiáltozása a titkok kapujában* című költeménye alapján készült darabját nyitóelőadásként mutatta be. A díjkiosztó ünnepségen a __Vidnyánszky Attila__ Jászai-díjas rendező vezette társulat megkapta Kisvárda város és a térség országgyűlési képviselőinek díját.

*__Győrffy Máriát,__ a Beregszászi Egészségügyi Szakközépiskola tanárát Ukrajna Egészségügyi Minisztériumának díszoklevelével tüntették ki.

*__Kőszeghy Elemér,__ az UMDSZ alelnöke az *Esélyt a jövőnek Kárpátalján* program megszervezéséért *Neumann János emlék*eremben részesült.

*Az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága a Fiatal kutatók teljesítményének elismeréséért kategóriában __dr. Csernicskó Istvánnak__, a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola tanárának *Arany János Díjat* adtak át.

*__Vári Fábián László__ költőt *Balassi Emlékkarddal* tüntette ki a Balassi Társaság.

*Képzőművészet és iparművészet kategóriában Boksay József- és Erdélyi Béla-díjat kapott többek közt **Malcsiczky Simon**.

***Nuszer Ernő**, a megyei tanácselnökhelyettese, a Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulásának elnöke a kisebbségek érdekében kifejtett tevékenységéért megkapta a Kárpátok Eurorégió Kisebbségei Szövetsége Nemzetközi Tanácsának *Kisebbségi Díja* arany fokozatát.

*Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség tíz kategóriában Kárpátaljai Magyar Nívó-díjat alapított. Az idei díjazottak:

Szemán Ferenc festőművész *Hollósy Simon Képzőművészeti Díj*;

Nagy Zoltán Mihály író, az Együtt c. folyóirat főszerkesztője *Kovács Vilmos Irodalmi és Kulturális Díj;*

Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium *Drávai Gizella Közoktatási Díj;*

Balogh Csaba újságíró, a *Kárpáti Igaz Szó* rovatvezetője *Pós Alajos újságírói Díj;* **Lőrinc Béla,** Gát község polgármestere *NedeczeyJános Önkormányzati és Település-fejlesztési Díj;*

Petei Judit, a Péterfalvi Greemray Vállalat igazgatója *Egán Ede Gazdasági Díj*;

dr. Varga Lajos őrdarmai családi·orvos *dr. Linner Bertalan Egészségügyi Díj*;

dr. Jenkovszki László atomfizikus, a Kijevi Magyar Tudományos Társaság elnöke *Lehoczky Tivadar Tudományos Díj*;

Eszenyi Ritmus Néptáncegyüttes *Nádas Anna Közművelődési Díj;*

Técsői Antall József Líceum *Illyés Gyula Szórványmagyarság Díj.*

*Az Anyanyelvi Konferencia és a MÉKK által közösen alapított Ortutay-díjat **Fülöp Lajos** muzeológusnak, az Ungvári Duhnovics Társaság elnökének ítélték oda.

*A MÉKK Nívódíjat **Szemán Ferenc (Öcsi)** ungvári festőművész kapta.

***Fodó Sándor,** a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség tiszteletbeli elnöke a megyei állami adminisztráció által alapított *A régió fejlesztéséért Èrmet* vette ·át **Revák Istvántól,** a megyei állami közigazgatás első elnökhelyettesétől.

2003

***Balogh Irén,** a Beregi Hirlap magyar kiadásának főmunkatársa: *Tisztelet Jelerendjel* kormánykitüntetés;

*Dr. Holló József vezérőrnagy-főigazgató a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézete és Múzeum alapításának 85. évfordulója alkalmából Budapesten emléklapot és emlékérmet nyújtott át **Dupka Györgynek**, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége elnökének.

*Beregszászon a közelmúltban felújított Arany Páva étteremben megtartották a beregszászi vállalkozók nyolcadik bálját, ahol az idén is kiosztották a *Köszönet-díjakat*. A díjban ezúttal azok részesültek, akik a tulajdonukban lévő régi épületeket visszaállították eredeti pompájukba, köztük: **Csizmár Béla** a KMTF kollégiuma (egykori Barátság Szálló), **Fabrizio Colpo** a ruhagyár épületének (egykori Hangya bevásárlóház), **Mikola Jakimec** az Arany Páva étterem (egykori Úri Kaszinó) felújításáért. Az idei Életmű-díjat **Garanyi József** festőművésznek ítélték oda.

***Medgyessy Péter,** a Magyar Köztársaság miniszterelnöke Kisebbségekért Díjjal tüntette ki a *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségét*. A kitüntetéssel együtt járó

oklevelet és emlékplakettet az Országház Vadásztermébenvette át **Dupka György,** a MÉKK elnöke.

*A kárpátaljai megyei tanács ülésén **Ivan Rizak** kormányzó virágcsokor kíséretében átadta az Oktatásügy Érdemes Dolgozója államikitüntetést **dr. Orosz Ildikónak,** a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnökének.

*A kárpátaljai civil szervezetek vezetőinek hagyományos csúcstalálkozóján Ivan Rizak kormányzó átadta a megyei állami közigazgatás és megyei tanács díszokleveleit azoknak a kisebbségi személyiségeknek, akik az év folyamán kiemelkedő jelentőségű tevékenységet fejtettek ki. A kitüntetettek közt volt **Horváthné Somogyi Ilona,** a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke.

*A Kárpátaljai Állami Televízió- és Rádiótársaság Szülőföldem szép határa... címmel ötödször rendezett nemzetközi tv- és rádiós fesztivált a Kárpát-medencei nemzeti kisebbségek számára. A magyar nyelvterületről 24 produkciót mutattak be, amelyeknek értékelésekor a zsűri különdíjjal jutalmazta az Ungvári Rádió és Televízió munkatársait: **Petykó Ágnest, Tótik Enikőt, Sterr Attilát** és **Rohály Gyulát,** valamint a Magyar TV Főtér c. műsorának Visket és Técsőt bemutató filmjét, az anyaországi és kárpátaljai tévések közös produkcióját. **Kulin Zoltán** és **Jankovics Melinda** Kötődések – A beregi szőttes c. közös pályaműve a kárpátaljai német kisebbség különdíját nyerte el.

***Galajda József,** a Beregszász 900 évesVárosvédő, szépítő és Művelődési Alapítvány elnöke a város- és faluvédők Móron megtartott országos találkozóján a helyi magyar kultúra ápolásában elért eredmények elismeréseként *Podmaniczky díjban* részesült.

*A Pro Libertate Alapítvány által *A nemzet jövője* címmel Szentendrén nyolcadik alkalommal megtartott rendezvényen a *Stephanus Rex Diploma* bronz fokozatát vette át a Beregszászi Magyar Gimnázium tanárainak egy csoportja: **Bacskó Mária, Balázsi Borbála, Horkay Zsuzsanna, Kocsis Marianna, Riskó Márta** és **Szabó Árpád** igazgató. A kitüntetettek köztott volt Kovácsné Marton Erzsébet, a *KárpátInfo* c. hetilap felelős szerkesztője is.

*Ukrajna Nemzetiségi és Migrációs Állami Bizottsága oklevéllel tüntette ki **Dupka Györgyöt**, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége elnökét sokrétű munkásságáért, elsősorban abból az alkalomból, hogy 10 éves a MÉKK.

*Revák István, a megyei közigazgatási hivatal elnökének első helyettese Oklevéllel ismerte el **Szilvási Zoltánnak**, Nagydobrony polgármesterének a Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál szervezésében végzett munkáját.

*Leonyid Kucsma szeptember 29-én kelt rendeletével parlamenti képviselőnket, **Gajdos Istvánt**, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnökét nevezte ki az államfő mellett működő, az országos nemzetiségi szervezetek vezetőiből álló tanácsadó testület elnökévé. Ukrajna függetlenné válása óta magyar nemzetiségű politikus még nem töltött be ilyen magas tisztséget államunkban.

* A *Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház* megkapta a Magyar kultúra és művészetek terén folytatott, reménytelennek tűnő, de kitnő munka elis-meréseként Budapesten évente odaítélt *DonQuijote-díjat*.

*A II. Beregszászi Nemzeti Ünnepi Feszti-válon Pro Urbe-díjban részesült **Nagy Béla**, a KRE diakóniai osztályának vezetője. Posztumus Pro Urbe–díjjal jutalmazták

Zichy báró munkásságát, aki a Máltai Szeretetszolgálat helyi bázisának megteremtője volt. Beregszász díszpolgára let **Mészáros Gyula**, a Flextronics Vállalat vezetője, akinek befektetései több száz beregszászi számára teremtettek munkahelyet, valamint **Lobova-Hecko Nyina** egykori válogatott, olimpiai aranyérmes kézilabdázó. Kárpáti Medve-díjban részesült **Gegesi Ferenc**, Budapest Ferencvárosi kerületének polgármestere, **Gáspár Győző,** a Romantic zenekar tagja és Veress Gábor, a város és a járás egykori elsőembere. VIZHIBU-díjat kapott **Péter Csaba,** a Quadro, a Cotnar és a Nidan vállalkozások tulajdonosa, **Bihari András,** a járási államiközigazgatás elnöke.

* **Olasin János** nagymogyorósi (kopinovci) lakosnak, egykori honvédnek, aki a II. Magyar Hadsereg egyik gépkocsizó lövészszászlóaljában harcolt és megsebesült a keleti fronton, 82. születésnapja alkalmából a Magyar Vitézi Rend odaítélte a *Vitézségi Emlékérmet,* amit **Somogyi László** konzul nyújtott át a kitüntetettnek.

*Az ukrajnai újságírók szakmai ünnepén elismerő kitüntetésben részesült a *Kárpáti Igaz Szó* több munkatársa. **Horváth Sándor** főszerkesztő-helyettes a megyei állami közigazgatás díszoklevelét, **Balogh Csaba** belpolitikai rovatvezető Mihajlo Fatula-emlékdíjat, **Dunda György** rovatvezető-helyettes a megyei tanács díszoklevelét és emlékérmet, **Baksa Lujza** főmunkatárs a megyei szakszervezeti tanács oklevelét, valamint a megyei munkaügyi és szociális-védelmi osztály elismerését, **Barát Mihály,** a kulturális rovat vezetője a megyei művelődési főosztály oklevelét és értékes ajándékát kapta.

***dr.Ljah Erzsébet,** az Ungvári Gyermekpoliklinika vezetője az egészségügyi minisztérium díszoklevelében, **Popovics Olga,** a Tiszaágteleki Felcser-Szülészeti Központ vezetője a megyei egészségügyi főosztály köszönő levelében részesült.

***Dr. Csernicskó Istvánt,** a KMTF igazgatóhelyettesét és tanárát nyelvészeti kutatómunkája eredményeinek elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia *Bolyai-plakettel* tüntette ki.

***Balogh Irén** újságíró, a *Beregi Hírlap* munkatársa sok évtizedes újságírói munkásságának elismeréseként megkapta a MÉKK oklevelét.

***Kovács Katalin** az *Ugocsa-* és a *Bereg* könyvesbolt létrehozásáért, néprajzkutatóként végzett tevékenységéért és a történelmi jurtatábor szervezéséért a *MÉKK Nívódíjában* részesült.

*A 2002. év megyei média-listavezetői versenyében a *Kárpáti Igaz Szó* egyedüli nemzetiségi lapként bekerült a legjobb öt közé.

***Nuszer Ernő,** a megyei tanács elnökhelyettese, a Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulásának elnöke eddigi munkássága elismeréseként az Érdemrend III. Fokozatát kapta **Leonyid Kucsmától,** Ukrajna elnökétől.

*Mádl Ferenc, a Magyar Köztársaság elnöke megbízásából **Görgey Gábor,** kulturális miniszter március 15-e alkalmából a Budapesti Iparművészeti Múzeumban művészeti díjakat adott át. A díjazottak közt három kárpátaljai alkotó volt: **Vári Fábián László költő**, folklórkutató, műfordító kiemelkedő irodalmi tevékenységéért *József Attila-díjban*, **Füzesi Magda** költő, újságíró, a *Beregi Hírlap* felelős szerkesztője kiemelkedő újságírói munkásságáért *Táncsics Mihály-díjban,* **Trill Zsolt,** a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház művésze kiemelkedő színművészeti tevékenységéért *Jászai Mari-díjban* részesült.

***Balla D. Károly:** *Lilla-díj* (2002)

***Fedinec Csilla:** MTA *Sasakawa Fiatal Vezetők Ösztöndíj* (2001–2002);

*A Magyar Páneurópai Unió Országos Kitüntetési Bizottsága döntése alapján az összmagyarság érdekében végzett kiemelkedőtevékenységéért **Kovács Miklós**, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke *Diploma Honoris Causa díszoklevélben* részesült.

*A Máltai Szeretetszolgálat beregszászi szervezetének tisztújító közgyűléssén **Prófusz József** leköszönő elnök megkapta az *Apor Vilmos Emlékérem* ezüst fokozatát. A kitüntetést **dr. Kállay Ferenc,** a Magyar Máltai Lovagok Szövetségének ispotályosa adta át.

*Az idei Médiahajón, szakzsűri értékelése szerint, a magyar kultúra ápolásában, megismertetésében, a hagyományok továbbvitelében szerzett érdemeivel a színház- és mozgásművészet kategóriában *Sztárjelzőt* érdemelt ki **Vidnyánszky Attila**, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház főrendezője.

*A Bethlen Gábor Alapítvány Kőrösmező magyar közösségének ítélte oda a *Márton Áron emlékérem* egyikét. A kitüntetést Budapesten, az Országos Széchenyi Könyvtár dísztermében adták át a település háromfős küldöttségének: **Vizaver Magdolna** tanítónőnek, **Franc Ignác** iskolagondnoknak és **Birosz Erikának,** aki a KMKSZ kőrösmezői alapszervezetét képviselte. Az alapítvány nevében **Nagy Gáspár** kuratóriumi titkár mondott köszöntőt, a laudációt **Vári Fábián László** költő tartotta.

*A Budapesten lezajlott IV. Vass Lajos Népzenei Verseny országos döntőjében az ungvári **Varga Katalin** nívódíjas lett, a péterfalvi Százszorszép énekegyüttes és **Pál Eszter** népdalénekes különdíjban részesült.

*A Magyarok Világszövetsége Kossuth-emlékzászlót adott át Técső város és Nagypalád település magyarságának.

*A Magyarországi Nyírségben ősszel meghirdetett pályázat egyik díjazottja **Szöllőssy Tibor** técsői orvos lett. A pályázat témája a vidékünket sújtó tavalyi természeti csapás ábrázolása volt. A nyertes pályaművek antológiában látnak napvilágot.

*A beregszászi vállalkozók hagyományos bálján a Beregszász 900 éves Városvédő-Szépítő és Művelődési Alapítvány Életmű-díjat adott át **Horváth Anna** képzőművésznek.

*Az Ungvidéki Magyar Szövetség nívódíját az elnökség a kárpátaljai magyarság szolgálatában kifejtett tevékenységéért **Szemán Ferenc** képzőművész, **Vári Fábián László** költő, **Szarvas Péter** építész, **Horváth József** és **Zombor Tibor** vállalkozó kapta meg. Az UMSZ elnöksége posztumusz nívódíjat adományozott **Molnár Bertalannak,** a megyei végrehajtó bizottság egykori első elnökhelyettesének is, elismerve azt a sokrétű tevékenységet, amit Molnár Bertalan a rendszerváltás időszakában fejtett ki a kárpátaljai magyarság érdekeinek védelmében, a civilszervezetek megalakításában.

*A 2002. év megyei díjasa lett a képzőművészet és iparművészet kategóriájában Boksay József- és Erdélyi Béla-díjat kapott **ifj. Habda László** ungvári festőművész a *Hra* c. alkotásáért; valamint **Ivancsó Mária** és **Ivancsó Mihály** a *Dekoratív plasztika* c. alkotásért. Mindhárom művész a Képzőművészek Ukrán Nemzeti Szövetségének tagja.

***Györke Géza,** az Ungvári Dayka Gábor Középiskola diákja az idei Szribnij Dzvin nemzetközi rajzverseny győztese lett. A tehetséges ifjúnak ez már a második komoly sikere: a 2000. évi mikolajivi Aranygólya nemzetközi versenyen is nagydíjat szerzett.

*MÉKK-nívódíjban részesült **Kulin Zoltán,** az Ungvári Rádió és Televízió magyar nyelvű adásainak főszerkesztője.

***Vidnyánszky Éva,** a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház Ficseri Színjátszó Gyermekstúdiójának vezetője átvette a Magyar Kulturális Örökség Minisztériuma által odaítélt *Wlasics Gyula-díjat*.

*Az Ungváron megrendezett *"Szülőföldem szép határa..."* IV. Nemzetközi Kisebbségi Televíziós és Rádiós Fesztiválon a legjobb szerkesztőnek járó díjat **Kulin Zoltán** kapta az "Életképek egy közösség életéből" című alkotásért, amely az ungvári magyar szerkesztőség és a budapesti OMIX közös stúdió közös filmje, rendező **Bólya László. Rohály Gyula** a humanizmus eszméjének megjelenítéséért, **Petykó Ágnes** a legjobb riporteri munkáért, **Tótik Enikő** a legjobb rádiós karcolatért kapott díjat.

*Ukrajna függetlensége napjának alkalmából Ungváron elismerésben részesült néhány társadalmi szervezet vezetője. **Horváth Sándor,** a MÉKK társelnöke **Hennagyij Moszkaltól**, **Kőszeghy Elemér,** a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetségének elnöke **Mikola Andrusztól** vette át a díszoklevelet.

***Horváth Tibor,** a Kárpátaljai Magyar Anyanyelvű Romák Szövetségének elnöke a megyei állami közigazgatás díszoklevelét kapta.

*A tíz éve alakult Ungvári Elektronfizikai Intézet tudósainak magyar származású munkatársai, köztük **Spenik Ottó** igazgató, **Spenik György** főmunkatárs, **Imre Árpád** osztályvezető, **Kontros Jenő** és **Erdődy Miklós** tudományos főmunkatárs, **Tarics Zoltán** tudományos titkár, **Lengyel Sándor** főmunkatárs a megyei közigazgatás, a megyei tanács díszoklevelét és köszönőlevelét vehette át.

*A nagypaládi **Pisák András** személyében első ízben kapta meg a *Népművészet Mestere* címet kárpátaljai nótafa. A megtisztelő címmel járó oklevelet **Görgey Gábor,** a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának minisztere adta át Budapesten, az Iparművészeti Múzeum aulájában. **Pál Lajos** érdemes népművész közlése szerint a Magyar Tudományos Akadémián 6 CD-n őrzik **Pisák András** felvételeit.

*A Magyar Professzorok Világtanácsának (MPV) beregvári találkozóján **Kecskés Mihály,** a Gödöllői Szent István Egyetem professzora, a TT elnöke kitüntetéseket nyújtott át május 17-én a kárpátaljai magyar tudósok és kutatók egy csoportjának. A Pro Universitate et Scientia emlékérmet vette át az ungvári egyetem két professzora, **Volodimir Szlivka** rektor és **Krocskó Gyula,** valamint **Dudics Iván** tanár és **Orosz Ildikó**, a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola elnöke. Fehér Dániel emlékérmet kapott **dr. Spenik Ottó,** az UNE Ungvári Elektronfizikai Intézet igazgatója és **Kökényesy Sándor,** az egyetem fizikus professzora. A sokéves kimagasló oktatói, oktatásszervezői, valamint nemzetközileg ismert tudományos munkásságuk elismeréseképpen részesültek az MPV kitüntetésében. **Benda Istvánnak,** Beregszász díszpolgárának, aki egyben az MPV munkáját koordinálja, a megyei jogú város tanácsa díszoklevéllel köszönte meg a város és polgárai javára végzett tevékenységét.

*A Magyar Tudományos Akadémia Köztestülete tagjai közé fogadta (nemrég hasonló címet érdemelt ki **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész, a MÉKK társelnöke)

az ungvári **Kiss Éva** történészt, a történelemtudományok kandidátusát, az Ukrán Tudományos Akadémia Világgazdasági és Külügyi Intézetének főmunkatársát. Az MTA elnöke levélben méltatta azt a tevékenységet, mellyel **Kiss Éva** gazdagította a külhoni és az egyetemes magyar tudományos életet.

*Hennagyij Moszkal, a megyei állami közigazgatás elnöke a megyei tanács nagytermében kárpátaljai újságírókat tüntetett ki a sajtó napja alkalmából. Többek között megtisztelő kitüntetésben, illetve díszoklevélben részesült a Kárpáti Igaz Szó, **Erdélyi Gábor** főszerkesztő, **Baksa Lujza** rovatvezető, **Fazekas Elemér** főszerkesztő-helyettes, **Kökényesi Zsuzsa** rovatvezető, **Balogh Csaba** főmunkatárs és **Tóth László** fotóriporter.

*Kárpátalja kormányzója a 90 éve született **Glück Gábor** ungvári kiállításán, a művész lányának, **Glück Anna** tanárnőnek átnyújtotta a megyei állami közigazgatás díszoklevelét azért a munkáért, amit édesapja hagyatékának megőrzése és népszerűsítése érdekében fejtett ki.

*Budapesten, az országos Széchenyi Könyvtárban bejegyezték a Magyar Örökség Aranykönyvébe a *Nagyszőlősi Ferences Misszió* nevét, amely 1989-ben kezdte el működését, 19 katolikus közösségben végez papi szolgálatot és nyújt szociális segítséget, lelki vigaszt.

*A Bóbita c. gyermek- és ifjúsági lap Mosoly-díját az ifjú olvasók szavazatai alapján **Mészáros Domonkos** római katolikus plébánosnak adták át az ungvári nemzetiségi központban, a Credo Alapítvány év végi ünnepi hangversenyének keretében.

*A művelődési élet szervezésében elért eredmények elismeréseként **Helm Judit**, a II. Rákóczi Ferenc Kör elnöke és **Kristofori Olga** tanárnő a megyei tanács díszoklevelét vette át Nuszer Ernőtől, a megyei tanács alelnökétől.

*A Magyar Művészetért Díj Kuratóriuma és a Hernádi Porcelángyár Manufaktúra ajándékát kapták a kárpátaljai közélet és művészet kiváló egyéniségei: **Gulácsy Lajos** püspök, **Fodó Sándor,** a KMKSZ tiszteletbeli elnöke, **Zselicki József, Fodor Géza** és **Vári Fábián László** költők, **Trill Zsolt** színművész, **Matl Péter** szobrász, Keresztyén Balázs helytörténész.

*A BMKSZ felterjesztése alapján **Krajnikné Hegyi Irén**, a Beregszászi Művészeti Iskola tanárnője megkapta a *Magyar Kultúra Lovagja* címet.

*A Magyar Kultúra Napjához kapcsolódó rendezvénysorozat lezárásaként Ungváron, a Pánsíp Irodalmi Szalon összejövetelén adták át az idei Kárpátaljai Irodalmi Nívódíjat és a Váradi-Sternberg-díjat. A díjakat a Balla D. Károly által létrehozott UngBereg Alapítvány Kuratóriuma ítéli oda a megelőző év jelentős alkotásai elismeréseként az irodalomban, a társművészetekben és a társadalomtudományban. Az idei díjazottak: **Bagu László** költő, **Trill Zsolt** színművész, **Kovács Elemér** újságíró.

*Kiváló rendezői teljesítményének elismeréseként **Vidnyánszky Attila,** a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház rendezője megkapta *az Ukrajna* Érdemes Művésze címet és a *Jászai Mari-díjat*.

***Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész, a MÉKK társelnöke *Ortutay Elemér-díjban* részesült, emlékplakettel.

***Baksa Tibor**, Csongor község polgármestere a Kárpátaljai Magyar Polgármesterek Egyesületének létrehozásáért és a helyi iskola építésének beindításáért a Magyar Polgármesterek IV. Világtalálkozóján *Polgármesteri Ezüst Lánc-díjat* kapott. A díjat **Pintér Sándor** belügyminiszter adta át Gödöllőn.

*Az 50. születésnapját ünneplő **Dupka Györgyöt** az Anyanyelvi Konferencia oklevelével tüntette ki **Pomogáts Béla** elnök. A jubiláló költő, művelődéstörténész, a MÉKK elnöke ezenkívül kiérdemelte az Ukrajnai Nemzetiségi és Migrációs Állami Bizottság, a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal elnöke, a megyei tanács, a Megyei Közművelődési Főosztály díszoklevelét is.

2001

***Balla D. Károly:** Az *Üzenet* című folyóirat és a *zEtna* webmagazin Kosztolányi-pályázatának II. díja.

***Balla D. Károly:** Az *Orbis* című folyóirat és a *zEtna* webmagazin novellapályázatának I. helyezése.

***Berniczky Éva:** Az Üzenet című folyóirat és a zEtna webmagazin Kosztolányi-pályázatának III. díja.

***Fedinec Csilla:** MTA Bolyai János *Kutatási Ösztöndíj* (1998–2001).

*A Magyar Írószövetség Elnökének elismerését kifejező oklevelét adta át Pomogáts Béla elnök a hatvanéves **Ferenczi Tihamér** költőnek, továbbá **Horváth Sándor**, **Dupka György** és **Fodor Géza.** *Elnöki díszoklevelével* jutalmazta **Füzesi Magda** költőt, **Nagy Zoltán Mihály** írót, **Penckófer János** írót, szerkesztőt.

*AK és a MÉKK Ortutay Elemér emlékérem kitüntetettje: **Ambrus Pál**, a Técsői Hollósy Simon Középiskola tanára.

***P. Punykó Mária:** 2001-ben a Magyar Néprajzi Társaság külföldi levelező tagjává választották.

***Vári Fábián László** kárpátaljai költő, néprajzkutató, balladagyűjtő, helytörténész *Bethlen Gábor-díjat* kapott.

2000

***Balla D. Károly:** *József Attila-díj* (2000), a József Attila Színház drámaíró versenyének gyorsasági és közönségdíja (2000).

***Berniczky Éva** (Ungvár) író: *Bárka-díj* (2000).

*Beregszászban a Magyar Kultúra Napját méltató rendezvényen **Dupka György** átnyújtotta **Ambrus Pálnak,** a Técsői Hollósy Simon Középiskola igazgatójának a MÉKK nívó-díját.

***Dupka György:** a Kárpátaljai Megyei Tanács és a Megyei Közigazgatási Hivatal, valamint az Ungvári Polgármesteri Hivatal elismerő oklevelei (2000).

***Dupka György:** Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából a Magyar Köztársaság emlékérmét kapta meg 2006-ban a korabeli események feltárásáért.

*80 éves a Kárpáti Igaz Szó, Kárpátalja egyetlen magyar nyelvű megyei napilapja. Ebből az alkalomból a MÉKK elismerő okleveleket adott át az újságírók egy csoportjának. Az évforduló alkalmából a lapalapítók, a megyei közigazgatás, illetve a megyei tanács oklevelével tüntették ki az újságírók egy csoportját**: Baksa Lujzát, Barát Mihályt, Fazekas Elemért, Kőszeghy Elemért, Béres Barnát, Horváth Sándort, Kovács Elemért, Kökényesi Zsuzsát.**

*Micska Zoltán festőművész: Ukrajna érdemes képzőművésze (2000).

*Nagy Zoltán Mihály Év Könyve Díjat kapott (regény kategóriában).

*Vidnyánszky Attila Az év rendezője (Ukrajna, 2000), *Teplánszky Katalin-díj* (Kisvárda, 2000, társulatépítésért).

*Magyar László festőművész: A Sellyei Ormánsági Kulturális Alapítvány Nívódíja (2000).

1999

*Balla D. Károly: A Magyar Írószövetség és a Honvédelmi Minisztérium irodalmi pályázatának különdíja (1999).

*Balla D. Károly: A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület és a *Szombat* szerkesztősége novellapályázatának I. díja (1999).

*Balla D. Károly: A Nagy Lajos Alapítvány díja (1999).

*Cséka György: Kárpátaljai Magyar Irodalmi Nívódíj (az UngBereg Irodalmi és Művelődési Alapítvány, KÁRMIN-Díj).

*Dr. Csernicskó István: MTA Stratégiai Kutatások Tudományos Díj (1999), Bolyai János Tudományos Kutatói Ösztöndíj (1999–2001).

*Dupka György: Tiszabökény díszpolgára (1999).

*Fedinec Csilla: *Váradi-Sternberg János Díj* (az UngBereg Irodalmi és Művelődési Alapítvány).

*Az Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány kisregény-pályázatán **Penckófer János** kiemelten díjnyertes műve, a *Hamuther* 2000-ben a Pallas-Akadémia (majd 2002-ben a Magyar Naplónál is) kiadásában jelent meg.

*Schober Ottó *humoreszkíró, színházi rendező, színész: Beregszász díszpolgára* (1999).

* A MÉKK nívó-díjasai: **Skut Ildikó,** az Ungvári Művészeti Iskola tanára, a Petőfi Emlékmúzeum vezetője, **Vidnyánszky Attila,** a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház rendezője és **Horváth Sándor** költő, újságíró.

* A Nagyszőlősön nyújtották át a dr. *Ortutay Elemér-emlékérmet*, **dr. Lehr Györgynek**, a Honvéd Kulturális Egyesület Határon Túli Tagozata ügyvezetőjének, aki a kárpátaljai magyarlakta falvak árvíz utáni helyreállításában jelentős szerepet vállalt.

1998

*Balla D. Károly: A Quasimodo Költőverseny fődíja (Quasimodo-emlékdíj) (1998), A Nemzeti Kulturális Alap ösztöndíja (1998), A *Magyar Napló* esszépályázatának nagydíja (1998).

*Balla László: a Magyar Napló film-novellapályázatának második díja (1998); *Nagy Lajos-díj* (1998); Kincskereső regénypályázatának díja (1998).

*A MÉKK elnöksége emléklapot és festményt adományozott a tízéves fennállását ünneplő *Ungvári Művészeti Szakiskola* magyar csoportjának.

*Berniczky Éva: az Élet és Irodalom novellapályázatának III. díja (1998);

*Kovács Elemér újságíró, helytörténész: *Váradi-Sternberg János-díj* (az UngBereg Irodalmi és Művelődési Alapítvány).

*Orosz Ildikó pedagógus, szakíró: *Váradi-Sternberg János Díj* (az UngBereg Irodalmi és Művelődési Alapítvány).

*P. Punykó Mária Kárpátaljai Magyar Irodalmi Nívódíj (UngBereg Irodalmi és Művelődési Alapítvány, KÁRMIN).

1997

*Balla D. Károly: A *Holmi* novellapályázatának II. helyezése (1997).

*Balla László: Salvatore Quasimodo költői verseny elismerő oklevele (1997).

*Horváth Anna képzőművész: *Ukrajna érdemes művésze* (1997), Beregszász város *Pro Urbe-díj* (1997) birtokosa.

*Vidnyánszky Attila (Beregszász) rendező: *Kontakt Fesztivál* díja (1997, *Gyilkosság a székesegyházban* c. előadásért).

*Tóth Mihályt az Érdemekért Érdemrend III. fokozatával tüntette ki Ukrajna elnöke.

* A MÉKK nívódíjasai: **Andor György** (Ungvár) okleveles mezőgazdász, nyugalmazott újságíró; a *Salánki Hagyományőrző Tábor vezetősége; a Viski Gazdálkodók és Farmerek Szövetsége; a Kárpátaljai Megyei Könyvtár.*

1996

*Balla D. Károly (Ungvár) író, költő, szerkesztő: *Arany János-jutalomban* részesült.

*Magyar László festőművész: Csepel Önkormányzatának Fődíja (1996);

*Dr. Ortutay Elemér görögkatolikus teológus Köztársasági Elnöki Aranyérmet kapott.

*Dupka Györgyöt a POFOSZ *1956-os Vaskeresztjével* tüntették ki, az MTA Szabolcs-Szatmár Megyei Tudományos Testülete a kutatással nem főhivatásként foglalkozó 1996. évi díjazottja.

*Füzesi Magda (Nagybereg): A *Hatodik Síp* folyóirat *Toll-díjasa* (1996).

*Horváth Anna beregszászi képzőművész *Pro Cultura Hungarica (*1996) kitüntetést kapott.

* A MÉKK nívódíjasai: **Vaszócsik Matild** (Munkács) nyugdíjas pedagógus, közösségi szervező; **Heveli Antal** szolyvai római katolikus plébános, pápai prelátus, tiszteletbeli kanonok.

1995

*Balla László (Ungvár)**:** *Ivan Franko-díj* (1995); HM és a Magyar Írószövetség nívódíja (1995);

*Bartha Gusztáv (Mezővári) író a *Hatodik Síp* folyóirat *Toll-díjasa* (1995),

*Dupka Györgyöt (Ungvár), a MÉKK elnökét *Nagy Imre-emlékplakettel* tüntette ki **Göncz Árpád** köztársasági elnök.

*Ilku Maron József festőművész: *Káplár Miklós-emlékérem* és díj

*Vidnyánszky Attila: *Arany Oroszlán Fesztivál díja* (1995, *Godotra várva* c. előadásért)

*A MÉKK nívódíjasai: **Keresztyén Balázs** helytörténész, **dr. Szabó László** kutató orvos, **Bagu Balázs** tankönyvíró.

*Balla D. Károly elnökletével az UngBereg Irodalmi és Művelődési Alapítvány 1995-ben megalapította a *Kárpátaljai Magyar Irodalmi Nívódíjat (Kármin-díj).* Kitüntetettjei 1996–2000 között: **Penckófer János** (Beregszász),**Vidnyánszky Attila** (Beregszász), **Bagu László** (Bátyú), **P. Punykó Mária** (Beregszász), **Németh István** (Budapest),**Cséka György** (Beregszász), **Lengyel Tamás** (Ungvár); ugyancsak 1995-ben alapította a *Váradi-Sternberg János díjat*, melynek kitüntetettjei 1996–2000 között: **Kobály József** történész (Ungvár), **Orosz Ildikó** pedagógus (Nagybobrony), **Fedinec Csilla** egyetemi tanár (Ungvár), **Botlik József** irodalomtörténész (Budapest).

1994

*Czébely Lajos költőnek, helytörténésznek, pedagógusnak 1994-ben neki ítélik a *Hatodik Síp* folyóirat *Toll-díját.*

*P. Punykó Mária a Magyar Néprajzi Társaság *Sebestyén Gyula-emlékérme 1994* birtokosa.

* Tóth Mihály, a MÉKK tiszteletbeli elnöke *Köztársasági Elnöki Aranyérmet* kapott a Szolyvai Emlékpark felépítésének megszervezéséért.

* A MÉKK nívódíjasai: **dr.** Árpa István zenetudós, **Horváth Anna** képzőművész, **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész, **Kótyuk István** nyelvész.

1993

* **Szöllősy Tibort,** a MÉKK főtitkárát Széchenyi-díjjal tüntették ki.

* Kárpátalján élő négy alkotónak — **Balla. D. Károly, Dupka György** ungvári íróknak, **Gortvay Erzsébet** egyetemi tanárnak és **Vári Fábián László** költőnek ítélték oda az idei *Berzsenyi-díjat.* Az átadó ünnepi társasági összejövetelt december 13-án rendezte meg a Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság a budapesti Rátkay Klubban. A díjazottak munkásságát **Botlik József** író és **Pomogáts Béla** irodalomtörténész méltatta. A díjakat **Takáts Gyula**, a Berzsenyi Társaság elnöke és **Tornai József,** a Magyar Írószövetség elnöke nyújtotta át.

*dr. Kótyuk István (Ungvár) nyelvész: dialektológiai kutatásait 1993-ban *Csűry Bálint-díjjal* ismerték el.

*Prófusz Marian beregszászi szövő 1993-ban elnyerte a Magyar Köztársaság *Népművészet Ifjú Mestere* címet.

1992

*Balla László: Lakitelek Alapítvány Különdíja (1992);

*Bagu Balázs *Az 1848-as kutatásokért* 1992-ben Monokon *Kossuth-emlékérmet* és diplomát kapott.

*Finta Éva költő 1992-ben az MHB Művészeti Alapítvány ösztöndíjasa.

*Ilku Maron József festőművész: *Hajdúböszörményi Nemzetközi Művésztelep névódíja*.

*Milován Sándor politikus, a KMKSZ felső vezetésének tagja, az *1956-os Emlékérem* kitüntettje 1992-ben

*Penckófer János író, költő *Kopogtatnak* című hangjátékát a Magyar Rádió Rádiószínháza is bemutatta.

*Schober Ottó *humoreszkíró, színházi rendező, színész:* 1992-ben *Erzsébet-díjas,* illetve a határon túli *Sylvánia-díj* birtokosa.

*Vári Fábián László *Magyar Művészetért díjban* részesül.

1991

*Bagu Balázs pedagógus, tankönyvíró és helytörténész *Bátyú község földrajzi nevei* című írásával 1991-ben a magyar országos néprajzi pályázaton V. helyet nyert.

Balla D. Károly: Móricz Zsigmond-ösztöndíj* (1990, 1991)

*Nagy Zoltán Mihály iró: KMKSZ *Kovács Vilmos Irodalmi Díja* (1991);

*Penckófer János költő a *Hatodik Síp* folyóirat *Toll-díjasa*.

*Punykó Mária P. pedagógus, néprajzkutató, szakiró, az *Irka* gyermeklap főszerkesztője: 1991-ben a *Hatodik Síp* ösztöndíjasa.

*Szemán Ferenc „Öcsi" festőművész1991-ben megkapta a határon túli magyar képzőművészek számára alapított nemzetközi *Hollósy Simon-díjat*.

*Vári Fábián László *Pro Cultura Hungarica* kitüntetést kapott.

1990

*Vári Fábián László költő a Hatodik Síp *Toll-díjasa*.

2. sz. melléklet

A MAGYAR NYELV ÉS KULTÚRA NEMZETKÖZI TÁRSASÁGA DÍSZOKLEVELÉVEL KITÜNTETETT KÁRPÁTALJAI ÉRTELMISÉGIEK (2001–2017)

Akik a magyar társadalmi és kulturális élet fejlesztése érdekében kifejtett eredményes tevékenység elismeréseként a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága díszoklevelében részesültek a MÉKK felterjesztésében

2017

Shrek Tímea (Beregszász) író, pedagógus, a Beregszászi 7. Számú Általános Iskola szervezőpedagógusa és magyartanára, a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság tagja

Halász László (Mezővári), a Beregszászi Járási Állami Közigazgatási Hivatal Művelődési Osztályának vezetője

Molnár János (Beregszász) római katolikus esperes-plébános

v. Pocsai Vince (Beregardó) szórványgondozó református lelkész

Weinrauch Katalin (Beregszász) gyermekíró és költő

Román Erika (Gát), a Gáti Kovács Vilmos *Középiskola igazgatónője*

2016

Dr. Kiss Éva (Ungvár) történészprofesszor, az UNE Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék vezetője

Angyal Gabriella (Ungvár) néprajzos, a Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum igazgatója

Erfán Ferenc (Ungvár) festőművész, a Magyar Művészeti Akadémia tagjának, az ungvári Boksay József Szépművészeti Megyei Múzeum igazgatójának

Szoboszlai István (Beregszász) laptulajdonosnak, a KárpátInfó főszerkesztőjének

Tóth Bálint, (Tiszabökény) Tiszapéterfalva polgármesterének a helyi hagyományőrző és népzenei csoportok elkötelezett védnökének

Varjú Zoltán (Mezőkaszony) pedagógusnak, a Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum Kollégiuma igazgatójának

Kovács Dániel (Mezővári) hegedűs, ifjú tehetség a Fölszállott a páva kárpátaljai résztvevője, különdíjas,a mezővári művészeti iskola növendéke

2015

Pavlik Márta (Munkács), a Munkácsi Állami Egyetem Humán-pedagógiai Koledzse magyar tagozatának pedagógusa;

Szabó Gyula (Dercen) népzenész, a Derceni Művészeti Iskola tanára, a népi zenekar vezetője

Szajkó Tibor (Beregszász) fotóművész, a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium igazgatóhelyettese;

Pusztai-Tárczy Beatrix (Beregszász), a Kárpátalja.ma hírportál irodalmi rovatának szerkesztője;

Komáromi-Kokas Erzsébet (Péterfalva), a péterfalvai Kokas-banda énekese, a Napsugár Hagyományőrző gyermekcsoport vezetője

Ambrus István (Técső) pedagógus, a Técsői Református Líceum igazgatója

Ifj.Pocsai Vince (Beregardó) református lelkész

Mester András Mezőgecse polgármestere, a Mezőgecsei Hagyományőrzők és Falufejlesztők Egyesület elnöke;

dr. Tóth Mihály (Kijev-Zápszony) kisebbségi jogász, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Koreckij Állam- és Jogtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa

dr. Csernicskó István (Beregszász) nyelvész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanára és a Hodinka Antal Intézet vezetője

dr. Zékány Krisztina (Ungvár) nyelvész, az UNE Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar Magyar Filológiai Tanszék docense;

Nagy Anikó (Ungvár)**,** a Kárpátaljai Megyei Filharmónia és a Magyar Melódiák Kamaraegyüttes énekese;

a 25 éves **eszenyi Ritmus Táncegyüttes** (művészeti vezetője: Szabó Tibor)

2014

dr. Spenik Sándor (Ungvár), az UNEn Humán-Természettudományi Magyar Kar dékánja

Varga Katalin (Ungvár), a Credo Versénéklő Együttes és a Csipkés Együttes énekese

Jakab István (Tiszabökény) koreográfus

Tótik Enikőnek (Ungvár), a Tisza-1, a Kárpátaljai Megyei Állami Televízió és Rádió Társaság magyar szerkesztőségének riportere

Matl Péter (Munkács) szobrászművész, grafikus

Gulácsy Éva (Munkács), a Munkácsi Szent István Római Katolikus Gimnázium magyar szakos tanára

Kurmai-Ráty Szilvia (Beregszász) meseíró, a Bagolyvár Bábszínház Társulat tagja

Szilágyi Sándor (Beregszász) szobrász, az ArtTisza Művészeti Egyesület elnöke

Kovács András (Nagybereg) Nagyberegi Református Líceum magyar nyelv és irodalom szakos tanára

Pősze Roland, görögkatolikus parochus, a Karácsfalvai Sztojka Sándor Líceum lelki igazgatója

Pallagi Ágnes (Péterfalva) könyvtáros, pedagógus, a Péterfalvai Községi Könyvtár vezetője

Brik Irma (Péterfalva) pedagógus, a Péterfalvai Református Líceum igazgatója

Czébely Lajos (Visk) író, költő, helytörténész, a Viski Kölcsey Ferenc Középiskola magyar nyelv és irodalom szakos tanára

2013

dr. Györke Magdolna (Kisgejőc) nyelvész, az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának docense

Keszler Stella (Ungvár), az Ungvári 10. Számú Dayka Gábor Középiskola igazgatója

Iváncsik Attila (Ungvár), a Tisza-1 – a Kárpátaljai Megyei Állami Televízió és Rádió Társaság magyar szerkesztőségének rádiós riportere

Nigriny Szabolcs (Ungvár) újságíró, szak-műfordító

Tárczy Andor (Ungvár) újságíró, az Ung-vidéki Hírek munkatársa

Sztec Elvira (Munkács), a Munkácsi Állami Egyetem Humán–Pedagógiai Kollégiuma magyar tagozatának tanára

Szabó Árpád (Beregszász), a Beregszászi Magyar Gimnázium igazgatója

Varga Éva (Mezővári), a Beregszászi Járási Központosított Könyvtárhálózat igazgatója

Tuba Gizella (Bátyú), a Bátyúi Nagyközségi Könyvtár vezetője

Kovács Elemér (Beregardó-Beregszász) újságíró, a Kárpátinfó munkatársa

Kovácsné Marton Erzsébet (Beregardó-Beregszász), a Közoktatás című folyóirat főszerkesztője

Molnár Natália (Beregszász), a Beregszászi Járási Központosított Könyvtárhálózat könyvfeldolgozó osztályának vezetője

Birta Zoltán (Beregszász) a Sion Rádió főszerkesztője

Kurmay Sándor (Beregszász), a Kezünkben a Jövő Alapítvány elnöke

Kokas Károly (Péterfalva), a tiszapéterfalvai Kokas-banda népi zenekar művészeti vezetője

Harangozó Miklós (Salánk) festőművész

Hudák Elvira (Nagyszőlős) helytörténész

Újfalusi Irén (Péterfalva), a Péterfalvai Kölcsey Ferenc Középiskola igazgatója

2012

Marcsák Gergely (Kincseshomok) versénéklő, irodalmár

Stefkó Antal (Ungvár) hegedűművész, a Magyar Melódiák Kamaraegyüttes művészeti vezetője, zenetanár

Sütő Mihály (Ungvár) koreográfus, a Napraforgó néptáncegyüttes művészeti vezetője

Dr. Horváth Katalin (Ungvár) nyelvész, az UNE Humán-Természe tudományi Magyar Kar docense

Kovács Géza (Ungvár) riporter, a Tisza-1 TV magyar szerkesztőségének vezetője

Bartosh József (Beregszentmiklós) festőművész, a „Kalhan A" Jótékonysági Alapítvány elnökének, a beregszentmiklósi várkastély kapitánya

Kész Géza (Beregszász) levéltáros, a Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára - Múzeuma vezetője

Bobely István (Beregszász) zenetanár, a Beregszászi Művészeti Iskola igazgatójának

Imre Margitnak (Beregszász), a Beregvidéki Nyugdíjasok Petőfi Sándor Egyesület elnöke

Nagy Hajnalka (Badaló) könyvtáros, a Badalói Könyvtár munkatársa

Kovály Csilla (Tiszabökény) Tiszabökényi Kultúrház igazgatója

Páva István (Tiszabökény), a Tiszahát Kultúrájáért Jótékonysági Alapítvány elnöke

Barzsó Tibor (Ungvár) fordító, az Intermix Kiadó szerkesztője, az Együtt folyóirat nyugalmazott olvasószerkesztője, a MÉKK tiszteletbeli elnöke

2011

Mihajlo Beleny (Ókemence), szobrász, grafikus, több neves magyar személyiség köztéri szobrainak, dombormű-emléktábláinak megalkotója

Csákány Mariann (Kisgejőc), énekes, a Gejőci Gyöngykaláris gyermekkórus vezetője

Burkaló István (Munkács), zongoraművész, a Munkácsi Állami Egyetem Humán-pedagógiai Koledzse zenetanára

Vári Fábián László (Mezővári), költő, folklorista a II. Rákóczi Kárpátaljai Tanárképző Főiskola tanára

Molnár Bertalan (Beregszász), újságíró, a Beregi Hírlap munkatársa

Kovács Sándor (Mezővári), népzenész, a Mezővári Művészeti Iskola zenetanára

Homoki Gábor (Tivadarfalu), festőművész, a Péterfalvai Művészeti Iskola igazgatója

Mikulyák László (Rahó), a Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye rahói plébániai kormányzója

Bakos Kiss Károly (Beregújfalu) költő

Lőrincz P. Gabriella (Beregszász) költő

Csordás László (Eszeny)**,** irodalomtörténész

Fodor Géza (Dercen) író

Seres Kristóf (Nagydobrony) előadótanár

Szöllősy Tibor (Técső), író

2010

Fuchs Andrea (Ungvár) kulturális menedzser, a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének titkára

Szabó Tibor (Ezseny), koreográfus, az Eszenyi Ritmus néptáncegyüttes művészeti vezetője

Majoros Mónika (Sislóc), az ungvári Járási Dobó István Középiskola igazgatója

Hasznyuk Veronika (Munkács) a Munkácsi Állami Egyetem Humán-pedagógiai Koledzse zenepedagógusa

Duliskovics Ilona (Szolyva), pedagógus, a Szolyvai Vasárnapi Iskola oktatója

Szemere Judit (Beregszász), a *Beregi Hírlap* főszerkesztő-helyettese
Nyikolajeva Irén (Tiszabökény), a Tiszabökényi Kultúrház igazgatója
Kristofóri Gyöngyi (Técső), a Técsői Hollósy Simon Középiskola pedagógusa

2009

Filep Anita (Csap) versénekl, az Ungvári Zádor Dezső Zeneművészeti Főiskola hallgatója
Hidi Anita koreográfus, a Nagydobronyi Hímes néptánc együttes művészeti vezetője
Máté Gyula derceni polgármester
Deme Ibolya (Beregsom) könyvtáros, a Beregsomi Irodalmárok Múzeuma vezetője
Mihók Erika (Sárosoroszi), népművelő, a Sárosoroszi Hagyományőrző Kör vezetője
Sárközi Katalin (Péterfalva), pedagógus a Péterfalvai Kölcsey Ferenc Középiskola történelem szakos tanára

2008

Vidnyánszky Éva (Mezővári), a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház Ficseri Gyermekstúdiójának vezetője
Ivaskovics József (Ungvár), a Credo versénekl együttes vezetője
Mihajlo Beleny (Ókemence) szobrászművész
Gajdos István Beregszász polgármestere
Molnár Ildikó (Ungvár) zenetanár, az Ungvári Művészeti Iskola igazgatóhelyettesének
Papp Ildikó (Csap) író, a MÉKK Ung-vidéki aktivistája
Réti János (Ungvár) festőművész, festőművésznek, könyv-illusztrátornak, a Munkácsi Mihály Alkotótábor alapítója
Tyahur László (Munkács), a Munkácsi Humán-Pedagógiai Főiskola rektorhelyettese
Kenyeres Mária (Beregszász) újságíró, a MÉKK Beregszász városi járási szervezet elnöke
Bodnár Diána (Tiszabökény) újságíró, a *Tiszaháti Hírmondó* főszerkesztője
Ötvös Sándor (Visk, a Viski Kölcsey Ferenc középiskola tanára

2007

Kocsis Mária (Beregdéda), a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium igazgatóhelyettese, a KAMOT JA elnöke
Balla Pál (Ungvár), képzőművész, rajztanár
Bodák Erzsébet (Szürte), az Ungvári Járási Könyvtárhálózat főmódszerésze
Molnár Zsolt (Eszeny) címerkutató és - festő
Varga Márta (Ungvár) újságíró, és az igazi *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztősége
Grigora Éva (Nagyszőlős), a Nagyszőlősi Járási Művelődési Osztály módszerésze
Sepa János (Beregszász), muzeológus, a Beregvidéki Múzeum igazgatój

2006

2006-ban nem volt kiosztva!

2005

Ráti Éva (Nagydobrony), a Nagydobronyi Református Líceum igazgatója
Szabó Tibor (Eszeny), az Eszenyi Ritmus Táncegyüttes művészeti vezetője
Bodák Erzsébet (Szürte), a Szürtei könyvtár magyar részlegének vezetője
Kosztyu Erzsébet (Munkács), a Munkácsi Szeretetszolgálat vezetője
Duliskovits Ilona (Szolyva), a szolyvai magyar vasárnapi iskola tanítónője
Nagy Zoltán Mihály (Csonkapapi) író, az *Együtt* főszerkesztője
Horváth Anna (Beregszász) beregszászi képzőművész, szobrász
Marosi István, a karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum egyházi vezetője, Karácsfalva parochusa
Dánics Éva (Batár), a Nagyszőlősi Körzeti Információs iroda főmunkatársa
Takács Zsuzsanna, (Visk), a Viski Kölcsey Középiskola tanítónője
Himcsuk Katalinc (Huszt)**,** a Huszti Balassi Bálint Középiskola megbízott igazgatója
László Károly (Técső), a Técsői Református Egyház lelkipásztora
Vizaver Magdolna (Kőrösmező)**,** a kőrösmezői magyar iskola pedagógusa
Frech Ottó, budapesti fafaragó művész
Marinics Sándor (Nagyszőlős), nagyszőlősi festőművész, a Kárpátaljai Történelmi Jurtatábor oktatója
Fakász Mihály (Barkaszó) történész, pedagógus, a Kárpátaljai Történelmi Jurtatábor oktatója
Zelinszky Éva (Rahó) pedagógus, a rahói magyar iskola alapítója
Snep Román,(Rahó) a rahói római katolikus templom plébánosa
Milcsevics György (Rahó), a Rahói Információs Iroda vezetője

2004

Rezes Katalin (Ungvár), az Ungvári Dayka Gábor Középiskola magyar szakos tanára
Fedák Anita (Ungvár) újságíró, a Kárpáti Igaz Szó munkatársa
Kótun Jolán (Munkács), a Munkácsi Humánpedagógiai Főiskola magyar tagozatának magyar szakos tanára
Plutinszka Gerzseni Ibolya (Szolyva), a Szolyvai Református Óvoda-iskola igazgatója
P. Punykó Mária (Beregszász), az *Irka* c. gyermeklap főszerkesztője
Derceni Kovácsné Ibolya (Kígyós), a népművészet mestere
Vaskeba Katalin (Nagyszőlős), a Nagyszőlősi Járási Könyvtár igazgatója
Varga Jánosné (Feketeardó), a Feketeardói Középiskola tanára
Mészáros Györgyi (Técső), a Técsői Református Líceum magyar szakos tanára
Stark István (Visk) viski építészmérnök

2003

Kőszeghy Elemér (Ungvár), a MÚKSZ elnöke, a *Kárpáti Igaz Szó* főszerkesztőhelyettese
Ivaskovics József (Ungvár) zeneszerző, a Credo Versénéklő Együttes vezetője

Lizanec Péter (Ungvár) professzor, az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatója, az UNE magyar filológiai tanszékének vezetője

Horváthné-Somogyi Ilona (Ungvár), a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke

Dupkáné Kövy Edit (Ungvár,, a Magyar Igazolványokkal foglalkozó ungvári iroda vezetője

Héder János (Ungvár), ungvári református egyház parochusa

Mészáros Domonkos (Ungvár) ungvári római katolikus plébános

Biki Ottó (Péterfalva), a Péterfalvi Művészeti Iskola igazgatója

Prófusz Marianna (Beregszász) iparművész

Galajda József (Ungvár) beregszászi városvédő

Vereha Valéria (Munkács), a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Irodalmi és Közművelődési Kör énekkarának karmestere

2002

Petykóné Andor Ágnes (Ungvár) rádióriporter

Kótyuk István (Ungvár) nyelvész

Kristofori Olga (Munkács), magyar szakos tanár, a Munkácsi Római Katolikus Gimnázium igazgatója

Kosztya Margit (Nevetlen) népművelő, a nevetleni Hagyományőrző Együttes vezetője

Zubánics László (Gut) helytörténész

Bacskó Mária (Beregszász) magyar tanárn, a Bethlen Gábor Gimnázium igazgatóhelyettese

Dupka György (Ungvár) költő, művelődéstörténész, a MÉKK elnöke

2001

Kordobán Irén (Ungvár), az Ungvári Közművelődési Szakközépiskola tanára

Árpa Péter (Ungvár), az Ungvári 10. Számú Dayka Gábor Középiskola igazgatója

Helm Judit (Munkács), a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Közművelődési Kör elnöke

Pirigyi Béla (Beregszász), a BMKSZ elnöke, a Művészeti Iskola igazgatója,

Dr. Minya József (Péterfalva), belgyógyász orvos, a péterfalvi Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület elnöke

Balla József (Eszeny), a MÉKK ungvári járási szervezetének elnöke

Dr.Szöllősy Tibor (Técső) orvos, közíró, a Hollósy Simon Közművelődési Kör elnöke

Ötvös Ida (Visk) tanárnő, a MÉKK Felső-Tisza-vidéki szervezete elnöke

Vass István (Szolyva), a SZMKSZ elnöke

Jőröss Béla (Szolyva), a Szolyvai Krónika szerkesztője

3. sz. melléklet

AZ EGYÜTT-NÍVÓDÍJASOK LISTÁJA (2006–2016)

2016-ban **Marcsák Gergely** író;
2015-ben **dr. Dupka György** történész;
2014-ben **Németi Anett** költő;
2013-ban **Lőrincz P. Gabriella** költő;
2012-ben **Finta Éva** költő;
2011-ben **Csordás László** műkritikus;
2010-ben **Fodor Géza** esszéíró, **Füzesi Magda** költő, **Nagy Zoltán Mihály** író;
2009-ben **Bakos Kiss Károly** műkritikus, **Fodor Géza** esszéíró, **Becske József Lajos** költő, **Vári Fábián László** író;
2008-ban **Czébely Lajos** költő, **Penckófer János** író, **S. Benedek András** irodalomtörténész, **Lengyel János** történész;
2007-ben **Fodor Géza** költő, **Lengyel János** író, **Kovács Gábor** esszéíró;
2006-ban **Bakos Kiss Károly** költő, **Bartha Gusztáv** író, **Horváth Sándor** író , **Penckófer János** irodalomtörténész, költő, író.

4. sz. melléklet

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND ÉS ÉRDEMKERESZT KITÜNTETETTJEI KÁTPÁTALJÁN

(Polgári tagozat, 1991 óta számos politikai, kulturális, gazdasági vagy sporteredmény elismeréséért adományozták)

MAGYAR ÉRDEMREND KÖZÉPKERESZTJE

(2011-ig a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal néven adták oda)

2012

Lator László, tiszasásvári születésű (1927) Kossuth-díjas költő, műfordító, irodalomtörténész, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja Budapesten él

2011

Gulácsy Lajos, *a Kárpátaljai Református Egyház nyugalmazott püspöke*

2003

Matl Péter, kárpátaljai magyar szobrászművész

MAGYAR ÉRDEMREND TISZTIKERESZTJE

(2011-ig a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje néven adományozták)

2015

dr. Spenik Sándor, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának dékánja

2014

Nagy Béla, a Kárpátaljai Református Egyház Diakóniai Osztályának igazgatója, a KRE főgondnoka

2012

Dr. Szikura József, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektora, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja, biológus-botanikus professzor

2011

Bendász Dániel, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye Beregszászi Magyar Esperesi Kerületének esperese, egyháztörténész

2010

Dr. Orosz Ildikó, a KMPSZ elnöke, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke

Zán Fábián Sándor, a Kárpátaljai Református Egyházkerület püspöke
Fodó Sándor, a KMKSZ tiszteletbeli elnöke

2009

dr. Tóth Mihály, az UMDSZ tiszteletbeli elnöke

2006

Pákh Imre munkácsi származású, Amerikában élő üzletember, főleg Munkácsy-festmények műgyűjtője

1993

Lator László, tiszasásvári születésű (1927) Kossuth-díjas költő, műfordító, irodalomtörténész, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja Budapesten él

MAGYAR ÉRDEMREND LOVAGKERESZTJE

2015

Dr. Mitsa Volodimir, a fizikai tudományok doktora, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar fizika és matematika tanszéke professzora, az Ukrán Felsőoktatási Akadémia rendes tagja, a Magyar Tudományos Akadémia külső köztestületi tagja

2014

Virág László üzletember, a Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetségének elnöke
Riskó György festőművész, grafikus, a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának alelnöke, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség kulturális titkára, a *Kárpátalja* c. hetilap megbízott főszerkesztője
Dr. Spenik Ottó, az Ukrán Tudományos Akadémia Ungvári Elektronfizikai Kutatóintézetének igazgatója

2013

Zelei Miklós író, újságíró-szerkesztő a kárpátaljai magyarság javára kifejtett tevékenységéért

2012

Szabó Konstantin görögkatolikus pap (Ungvár)
Malek Larisza, a lvivi Szputnyik Turisztikai Vállalat igazgatótanácsának elnöke, Magyarország lembergi tiszteletbeli konzulja

2011

dr. Soós Kálmán kárpátaljai magyar történész, a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektora

Dr. Vári Fábián László költő, etnográfus, az Együtt című folyóirat Szerkesztő Bizottsága elnöke, a Kárpátaljai Magyar Főiskola tanára

2009

Majnek Antal római katolikus megyés püspök
Oleg Havasi, a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal elnöke
Csizmár Béla, a Beregszászi Járási Tanács elnöke
Dr. Bojkó Miklós, az Ungvári Nemzeti Egyetem ungvári közgazdász professzora

2007

Balázsi József, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház igazgatója
Nagy Béla, a KRE világi főjegyzője
Vass Tibor, az UMDSZ alelnöke

2006

Dr. Lizanec Péter professzor, az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar filológiai tanszéke vezetője
Milován Sándor politikus, a KMKSZ alelnöke egykori az 1956-os Gulag-fogoly
Bucsella József egykori 1956-os Gulag-fogoly
Varga János nyugalmazott pedagógus, polgármester, egykori 1956-os Gulag-fogoly

MAGYAR ARANY ÉRDEMKERESZT

(2011-ig Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt)

2017

Ambrus Pál, a Técsői Református Líceum nyugalmazott igazgatója, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) Técsői Járási Szervezetének elnöke
Molnár Eleonóra, a Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület vezetője
Benyák Nándor ungvári származású nyugalmazott pedagógus, egykori Gulag-fogoly
Tóth István, Magyarország nyugalmazott beregszászi főkonzulja, a „Pro Minoritate" című kisebbségpolitikai folyóirat alapító főszerkesztője

2016

Strömpl András, a Lembergi Magyarok Kulturális Szövetsége elnökhelyettese, hadisír kutató
Vass Ilona, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektor-helyettese, a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskoláért Jótékonysági Alapítvány ügyvezetője
Kulin Judit, az Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola matematikatanára, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola matematika és informatika tanszéke adjunktusa
Tarics Zoltán, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Elektronfizikai Kutatóintézete tudományos titkára, a KMKSZ ungvári alapszervezetének elnöke

2015

Béres Katalin, a Palágykomoróci Általános Iskola igazgatója
Bocskai István, Nagyszőlős polgármestere
Dr. Legeza Attila, a Munkácsi Agráripari College tanára
Páll László, a Beregrákosi Református Egyházközség és a Kajdanói Református Egyházközség lelkésze
Ways József, a beregszászi Shalom Alapítvány vezetője

2014

Pál Katalin, a Podmaniczky Alapfokú Művészetoktatási Intézmény tanára
Vidnyánszky Éva nyugalmazott pedagógus
Sóbányi Imre nyugdíjas, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Etikai Bizottságának tagja
Győrffy István beregszászi nyugalmazott fizikatanár

2013

Benedek Imre, az aknaszlatinai Bolyai János Középiskola igazgatója
Gajdos Olga, a KMKSZ munkácsi alapszervezetének elnöke
Varga Béla újságíró, az ungvári Magyar tankönyvszerkesztőség vezetője
Gerendely Béla,a Tiszakeresztúri Általános Iskola tanára, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) Tiszakeresztúri Alapszervezete elnöke
Popovics Pál, a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középiskola tanára, a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség elnöke, a Magyar Cserkészszövetségek Fóruma alelnöke
Popovics Béla, a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középiskola és a Munkácsi Szent István Líceum Tanára, a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség tiszteletbeli elnöke
Ivaskovics József zenetanár, zeneszerző, a Credo Alapítvány elnöke
Zseliczky Béla, az Orosz Tudományos Akadémia Szlavisztikai Intézetének tudományos főmunkatársa
Kristofori Olga, a Munkácsi Szent István Líceum igazgatója

2012

Gönczy Sándor, a KMKSZ Eszenyi Alapszervezetének elnöke, a Kárpátaljai Tankönyv- és Taneszköztanács elnöke
Horkay Sámuel pedagógus, a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanára
Milován Jolán, a Nagyszőlősi Járási Tanács Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ukrajnai Magyar Párt frakciójának vezetője
Eiben Éva, a gyertyánligeti római katolikus egyházi tanács gondnoka
Kulin Zoltán, a Kárpátalja Megyei Állami Televízió- és Rádiótársaság vezérigazgatóhelyettese
Bilics Éva, a rahói Petőfi Sándor Anyanyelvi Klub szervezője

2011

Majnek Antal, a Munkácsi Római Katolikus Püspökség megyéspüspöke

Józan Lajos huszti református lelkipásztor, valamint **Antonenkó Miklósnak,** az Ungvári Nemzeti Egyetem tanárának.
Antonenkó Miklós, az UNE Magyar Filológiai Tanszékének adjunktusa, műfordító

2010

Petei Judit, a Kárpátaljai Megyei Tanács képviselője, a Mikaland Vegyesvállalat igazgatója
László Károly, a Técsői Református Líceum lelkész-igazgatója, a técsői református gyülekezet lelkésze

2009

Katkó László, a Nagydobronyi Irgalmas Szamaritánus Gyermekotthon igazgatója 2007
Bagu Balázs Bártyú, nyugalmazott pedagógus
Béres Klára nyugalmazott pedagógus
Horváthné Somogyi Ilona, a megyei könyvtár magyar és idegen nyelvű osztálya vezetője
P. Punykó Mária, az *Irka* című gyermeklap főszerkesztője
Prófusz Marianna, a Nagyberegi Középiskola magyartanárának, a népművészet mestere

1996

Dr. Ortutay Elemér ungvári görögkatolikus áldozópap, teológus

MAGYAR EZÜST ÉRDEMKERESZT

2017

Id. Molnár László, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) Benei Alapszervezetének elnöke, a Benei Általános Iskola nyugalmazott tanára
Szavina-Balla Ilona, a derceni Gyöngyösbokréta Népi Együttes nyugalmazott vezetője

2015

Pallagi Magdolna, az Izsnyétei Általános Iskola nyugalmazott tanára
Pecsora Elek, a beregszászi Dianna Termelői és Kereskedelmi Vállalat tanácsadója
dr. Bertha Eleonóra, a Kijevi Nyelvészeti Egyetem tanára
Demes László, a Fornosi Általános Iskola nyugalmazott pedagógusa
Kántor József, a Nagydobronyi Középiskola igazgatója
Király Kálmán, a Nevetlenfalui Művészeti Iskola zenetanára, karnagy
Soltész Péter festőművész, a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület alapító társelnöke
Sütő Mihály, az Ungvári Művészeti és Közműelődési Koledzs koreográfusa

2014

Csernicskó István, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektor-helyettese
Lengyel Zoltán, Munkács polgármestere

Nagy Sándor, a Csongori Általános Iskola igazgatója
Dumin Jaroszláv, Rahó polgármestere
dr. Zoltai László, a TIG Nonprofit Kft. műszaki főmérnöke,
Lajos Mihály, a Kárpátalja hetilap újságírója

2013

ifj .Sari József, a Viski Kölcsey Ferenc Középiskola pedagógusa
Bán Zsolt (Jónás atya), Nagyszőlős és Verbőc ferences házfőnöke és plébánosa
Veres Ágota festőművész, a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának tagja

2012

Soltész Péter festőművész, az ungvári Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület alapító tagja és társelnöke
Barta József, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ)
Nagyszőlősi Középszintű Szervezetének alapító tagja, elnöke
Forgon László, a Viski Kölcsey Ferenc Középiskola igazgatója
Kész Barnabás, a Salánki Mikes Kelemen Középiskola tanára
Kocserha János, Aknaszlatina alpolgármestere
Roják Máriának, Császlóc polgármestere
2011
Borbély Ibolya, a beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium nyugalmazott tanára, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnökségi tagja
Zelinszki Éva Mária, a Rahói 1. Számú Középiskola nyugalmazott matematikatanára

2011

*A *Köztársasági Elnök Díszoklevele Éremmel* kitüntetést vehette át:
Majoros Béla, a Barkaszói Középiskola igazgatója
Bán Jónás a Nagyszőlősi Ferences Rendház, rendházfőnök
Nádor Albert atya, Nagyszőlősi Ferences Rendház
Bábicsuk Júlia, a Nagybocskói Katolikus Óvoda és a Romzsa Tódor Karitász vezetője
Czébely Lajos, a Viski Középiskola magyartanára, költő, helytörténész, a református gyülekezet kántora
Mácsek Szidónia, a gyertyánligeti Páduai Szent Antal Katolikus Óvoda vezetője
Milován Jolán, a Nagyszőlősi Járási Tanács képviselője, a KMKSZ–UMP frakcióvezetője
Szántó Edit, a Bátyúi Középiskola nyugalmazott magyartanára
Vizaver Magdolna, a Kőrösmezői Magyar Iskola nyugalmazott tanára, hitoktató
Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség (a kitüntetést **Popovics Pál** elnök vette át)

2010

Hidi Endre nagydobronyi keramikus
Pál István „Szalonna" viski származású népzenész

2008

Dr.Bíró Erzsébet munkácsi orvos

2007

Sütő Mihály, az Ungvári Művészeti és Közművelődési Koledzs koreográfusa
Magyar Árpád kijevi képzőművész
Benkő György beregszászi képzőművész
Gromova Natália, az Ungvári Művészeti Iskola igazgatója

2005

Vidnyánszky Attila, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház főrendezője

MAGYAR BRONZ ÉRDEMKERESZT

2015

Kokas Károly, a Péterfalvai Művészeti Iskola zenetanára, népzenész, a Kokas banda vezetője

2008

Palkó László csapi vállalkozó

5. sz. melléklet

ADATBÁZIS, CÍMJEGYZÉK

FONTOSABB UKRAJNAI ÉS KÁRPÁTALJAI MAGYAR CIVIL SZERVEZETEK, INTÉZMÉNYEK [812]

A

Advance Kárpátaljai Tanácsadó és Fejlesztő Központ
Honlap, http://www.advance.org.ua
Cím: 90202 Beregszász, B.Hmelnickij u. 29./1
Tel/fax: +380–/3141/–240–03, 432–85
www. advance.org.ua
E–mail: advance@advance.org.ua
gerevich@advance.org.ua
Képviselő neve: Gerevics János

ArtTisza művészeti egyesület
Cím: 90202 Beregszász
Kapcsolattartó: Szilágyi Sándor
https://www.facebook.com/arttisza/
Hívás +380-66-43-44-164, +380-66-92-4161
arttisza@gmail.cim

B

Beregszász és Térsége Falusi Turizmus Szövetség.
Honlap, http://www.karpataljaturizmus.hu/index.php?p=d&a=21
Elnök: Csizmár Sarolta.
Cím: **90202 Beregszász, Bethlen Gábor u.6/g.**
Tel:+380-/3141/-426-13, +38050-74-53-457, 06-20-498-1423
E-mail: verecke7@gmail.com

Beregszász 900 éves Városvédő, Szépítő és Művelődési Alapítvány
Cím: 90200 Beregszász, Építészeti u. 19.
Kapcsolattartó: Galajda József
https://www.facebook.com/jozsef.galajda
Tel:+ 380-/3141/-318-12

[812] A címjegyzéket A MÉKK és a KMMI adatbázisa alapján Dupka György és Fuchs Andrea állította össze.

Beregszászi járás ipar és képzőművészeinek „Bereg” Alkotó Egyesülete
http://kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=41&id=3
Cím: 90200 Beregszász, Sevcsenkó u. 13.
Tel.: +380–96–27–26–026
E–mail: profuszm@gmail.com
Elnök: Prófusz Marianna
https://www.facebook.com/marianna.profusz?fref=ts

Beregszászi Szociális Alapítvány
Cím: 90200 Beregszász, Vörösmarty u. 3.
Kapcsolattartó: Gerevics János
https://www.facebook.com/gerevich.janos?fref=ts
Тел./факс: +380-/3141/- 240-03,
E-mail: szocalap@bereg.net.ua

Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetség (BMKSZ)
Cím: 90200 Beregszász, Széchenyi u. 59 B.
Tel.: +380–/3141/–428-15
E–mail: bmksz.bereg@gmail.com
Elnök: Sípos Attila
https://www.facebook.com/attila.sipos.92?fref=ts

Beregvidéki Nyugdíjasok Petőfi Sándor Egyesülete
Cím: 90200 Beregszász, Vörösmarty u. 3.
Tel.: +380–/3141/–2–36–76
Elnök: Goncz Tibor
https://www.facebook.com/profile.php?id=100009211935121

Biokultúra Egyesület Kárpátalja
Cím: 90240 Beregújfalu, Rákóczi út 99.
Kapcsolattartó: Molnár Zsolt
https://www.facebook.com/profile.php?id=100004738509827
Cím: 90322 Verbőc, Fő út 49.
Tel.: +380-97-74-11-681
E-mail: velikan1178@gmail.com

Bodnár Gábor Jótékonysági Alapítvány
Honlap, http://bodnaralap.com.ua
Cím: 89600 Munkács, Franko u. 20
Képviselő neve: Popovics Pál
https://www.facebook.com/popovics.pal.3
Tel.: +380-50-97-911-37
E-mail. poppali@gmail.com

Cs

Család és Élet Kárpátalján
Honlap: www.csaladelet.com.ua,
https://www.facebook.com/csaladeselet.karpataljan?hc_ref=SEARCH
Képviselő neve: Popovicsné Palojtay Márta
Cím: 90600 Munkács, Mira u. 5/7
Tel.: +380-99-2411-872, +380-50-2096-369
E-mail: csaladeselet@gmail.com

Cserkészliliom a Keresztény Ifjúságért Jótékonysági Alapítvány
Cím: 90202 Beregszász, Lónyay út 5.
Képviselő neve: Bárdos István
https://www.facebook.com/bardos.istvan.378
Tel.: +380-66-484-0002
E–mail: liliom@bereg.net.ua
E-mail: bardosistvan61@gmail.com

D

Derceni Egyházi Önkéntes Tűzoltóság
Honlap http://www.dercen101.eoldal.hu, https://www.facebook.com/dercen101
Cím: 89671 Dercen, Rákóczi út 103.
Képviselő neve: Zsukovszky Miklós
https://www.facebook.com/miklos.zsukovszky
Cím: Munkácsi járás, 89671 Dercen, Rákóczi u. 103.
Tel.: +380-97-816-9475, +36-20-453-1827
E-mail: zsukovszky@gmail.com

Dédai Falusi Turizmus Szövetség
Cím: Beregszászi járás, 90234 Déda, Árpád út 121.
Képviselő neve: Homoki Szilvia
https://www.facebook.com/profile.php?id=100001917135872
Tel.: +380-31/41/68-2-79 +38-0964764858
E-mail: homokiszilvia@freemail.hu

Dorcas Segélyszervezet Kárpátaljai Kirendeltsége / Dorcas Aid Transcarpathia
https://www.facebook.com/DorcasAidHun
Cím: 89432 Szürte, Templom u.1.
Képviselő neve: Katkó Ferenc
Tel.: +380-/312/-67-19-74
E-mail: Office@transcarpathia.dorcas.org

E

Esélyt az Életnek jótékonysági alapítvány
Honlap: http://chance4life-foundation.blogspot.com/
Cím: 90221 Csonkapapi, Mező út 10.
Képviselő neve: Tomes Attila
https://www.facebook.com/attilaeslivia.tomesh?hc_ref=SEARCH
Telefonszám+380-96-732-49-78
E-mailchance4life@gmail.hu

F

Felső-Tisza-vidéki Vállalkozók Klubja
Cím: 90500 Técső, Munkás/ Robocsa út 6/1.
Igazgató: Száva József
https://www.facebook.com/jozsef.szava.58
Tel.: 00–380–/3134/–33–777,
Fax: 00–380–/3134/–33–633
E–mail: fvktyachiv@gmail.com

Főiskolai Református Ifjúsági Gyülekezet (FRIGY)
Honlap: http://refua.tirek.hu/lap/frigy/cikk/mutat/rolunk/
Maksai Attila, a FRIGY lelkipásztora.
https://www.facebook.com/makkasz1
Tel.: +380-99-36-20-171, +380-63-49-84-464

G

„GENIUS" Jótékonysági Alapítvány
Honlap: http://genius-ja.uz.ua/
Cím: Beregszász, Kossuth tér 6.
Tel.: +380-/3141/– 2–43–43, 2–34–62 (153–as mellék)
geniusalap@gmail.com
http://www.facebook.com/geniusalapitvany
Képviselő neve: Váradi Natália
https://www.facebook.com/natalia.varadi.58
Tel.: +380-/3141/-2-43-43, 2-34-62
E-mail: agora@kmf.uz.ua

Gordiusz Magyar Diákszövetség
Cím: 90200 Beregszász, B.Hmelnickij u.14
Képviselő neve: Komlósi István
Tel.: +380-/3141/-332-11
E-mail: gordiusz@gmail.com

GörögKör
Honlap: http://gorogkor.blogspot.com/
Cím: 90202 Beregszász, Rákóczi tér 6.
Információ: Marosi István:
https://www.facebook.com/marosi.istvan.98
Tel.: +380-50-82-555-42
e-mail: gorogkor.kmf@gmail.com

H

Háló Kárpátaljai Megyei Katolikus Egyesület
http://www.halo.hu/
Cím: 90200 Beregszász
Képviselő neve: Fogas-Bodnár Viola, Dancs György
https://www.facebook.com/profile.php?id=100001711843704
Tel.: +380-50-671-36-40, +380-66-091-3684
E-mail: karpataljahalo@gmail.com, dancsgyuri@gmail.com

K

Kalhan–A Alapítvány
www.stmiklos.org.ua
Cím: Munkácsi járás, 89640 Csinagyijevo/ Beregszentmiklós, Volosin u. 53b
Elnök: Bartosh József
Tel.: +380-/3131/-6-25-77
Mobil: +380-50-175-1779 +380-67-936-8702
E-mail: kalhan-a@meta.ua

Kálvin Nyomda
Cím: 90200 Beregszász, Kossuth tér 4.
Tel/fax: (3141)-3-12-49
Mob.: 8095-180-9055
E-mail: lacz72@freemail.hu
Kontakt személy: Lacz Csilla
Web: http://kalvinnyomda.hupont.hu/4/elerhetoseg

Kárpátalja Völgyeiben és Hegyein Falusi Zöld Turizmus és Agroturizmus Fejlesztéséért Civil Szervezet
Honlap: http://mezovari.mindenkilapja.hu
Cím: 90255 Mezővári, Vadász utca 53.
Képviselő neve, Filep Éva
Telefonszám, +380-50-204-71-54
E-mail: evafilep@gmail.com

Kárpátaljai Credo Versénéklő Együttes
https://www.facebook.com/karpataljai.credoegyuttes/
Cím: 88000 Ungvár, Csapi köz 1/a
Elnök: Ivaskovics József
E–mail: ivaskovics@hotmail.com
Tel.: + 380/3122/-283-53
+380-50-514-1816
credoalapitvany@gmail.com
http://www.credo.van.hu/keret.cgi?/fooldal.htm

Kárpátaljai Fejlesztési Társaság (KFT)
Cím: 90200 Beregszász, Újvásártér út 52.
Képviselő neve: Gál István
Tel.: +380-/3141/- 250-13
E-mail: fejlesztesitarsasag@citromail.hu

Kárpátaljai Magyar Egyházi Kulturális Újjászületési, Zene- és Képzőművészeti Credo Alapítvány
Cím: 88009 Ungvár, Csapi köz 1/a
Képviselő neve: Ivaskovics József
Tel.: +380-/3122/-283-53, Tel.: +380-50-514-1816
credoalapitvany@gmail.com
http://www.credo.van.hu/keret.cgi?/fooldal.htm

Kárpátaljai Magyarok Protestáns Tudományos Egyesülete
Cím: Beregszászi járás, Zápszony, Fő út 175.
Képviselő neve: dr. Csatáry György
E-mail: csatary@kmtf.uz.ua

Kárpátaljai Magyar Fiatalokért Sport és Kulturális Alapítvány
Cím: 89463 Nagydobrony, Kisdobronyi út 132
Képviselő neve: Benedek Csaba
Tel.: +380-/312/-714-325 Fax: +380-/312/-714-256
E-mail: nagydobrony@europe.com

Kárpátaljai Credo Alapítvány a Magyar Kultúráért
Cím: 7100 Szekszárd, Bocskai köz 8.
Képviselő neve: Dr. Tóth Csaba Attila

Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány (KFMA)
Honlap, http://www.ferences.hu/
Cím: 1022 Budapest, Bimbó u. 49. I. emelet 1.
Képviselő neve: Kacsó András,
Tel.: +36-20-776-9864
E-mail: iroda@ferences.hu

Kárpátaljai Kórházmisszió
Honlap, http://www.ditisiroti.org.ua/index.php/kapcsolat
Cím: 90202 Beregszász, Rákóczi tér 6.;
Képviselő: Zsábej Edit
Mobil: +380-97-798-3398;
e-mail: info@ditisiroti.org.ua

Kárpátaljai Gyermekmentő Szolgálat
Honlap: http://www.ditisiroti.org.ua/index.php/kapcsolat
Cím: 90202 Beregszász, Rákóczi tér 6.
Kapcsolattartó: Kopinec Emese
Mobil: +380-95-408-4078,
Külföldről: +380-95-40-84-078

Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása (KHÖT)
Cím: 90200 Beregszász, Hmelnickij u.7.
Tel/fax: +380–/3141/–23-042
Elnök: Babják Zoltán
https://www.facebook.com/PublicPageBabjak/

Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség (KáMCSSZ)
Cím: 89600 Munkács, I.Frankó utca 20.
Honlap: http://www.cserkesz.com.ua
Képviselő neve: Popovics Pál, Holub Regina
Tel.: +380-50-219-1916
E-mail: iroda.kamcssz@gmail.com

Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége (KMDFKSZ)
Cím: 88000 Ungvár, Egyetem út 21, 501b irodahelység (307.iroda)
Honlap: http://www.kmdfksz.net/
Képviselő neve: Bogáthy Boglárka
Cím: 88000 Ungvár, Egyetem út 21, 501b irodahelység
Tel.: +380-/312/-624-3786
E-mailKMDFKSZ@gmail.com

Kárpátaljai Magyar Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet
Honlap, http://www.karpataljagisz.hu
Cím: 90202 Beregszász, Hősök tere 1.
Képviselő neve: Lődár Jenő
Tel.: +380-95-60-46-183
E-mail, karpatalja.gisz@gmail.com

Kárpátaljai Magyar Egészségügyi Dolgozók Szövetsége (KMEDSZ)
Cím: 95100 Técső, Ötvenéves Október út. 34.

Elnök: Dr. Csik Ferenc
Tel.: +380-/3134/- 90-575, 31-936, 56-556, 21-500

Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság (RIT)
Cím: 88000 Ungvár, Szabadság sugárút 44/17
Elnök: Kulin Ágnes
E-mail: aligkenus@gmail.com

Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete
Cím: 90202 Beregszász, Hősök tere 7.
Tel.: +380–95–208–74–23
E–mail: vaevike@gmail.com
Elnök: Varga Éva

Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ)
Товариство угорської культури Закарпаття
Cím: 88000 Ungvár, Pravoszláv rakpart 5.
Tel./fax: 00–380–/312/–61–72–79, 61–32–54, 61–74–88
E–mail: root@kmksz.uzhgorod.ua
Honlap: www.karpatok.uzhgorod.ua
Elnök: Brenzovics László

Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ifjúsági Szervezete (KMKSZ ISZ)
Cím: 88000 Ungvár, Pravoszláv rakpart 5.
Tel./fax: 00–380–/312/–61–72–79, 61–32–54, 61–74–88
E–mail: kmkszisz@azm.uz.ua
Honlap: https://kmkszisz.wordpress.com

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet
Cím: 90200 Beregszász, Széchényi u. 59/B
Tel/fax: +380–/3141/–428–15
Honlap, http://www.kmmi.org.ua
Képviselő neve: Zubánics László, Dupka György
Cím: 90202 Beregszász, Európa-Magyar Ház, Széchenyi u. 59/B.
Tel.. +380-/3141/-428-15
E-mail: kmmi@swi.net.ua

Kárpátaljai Magyar Nagycsaládosok Egyesülete
Honlap: kmne.org.ua
Cím: 90202 Beregszász, Bethlen Gábor utca 2
Képviselő neve: Török Dénes
Tel.: +380-97-62-19-148
E-mail: kmne2012@gmail.com

Kárpátaljai Magyar Oktatásért Alapítvány
http://www.schoolius.com/school/Kárpátaljai+Magyar+Oktatásérrt+Alapítvány
Cím: 90200 Beregszász, Széchényi u. 59/B
Tel/fax: +380–/3141/–428–15
E–mail: kmoalap@gmail.com
Elnök: Zubánics László

Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség
Cím: 90200 Beregszász, Olga Kobiljanszka út 17.
Honlap: http://www.kmpsz.uz.ua
Tel.: +380–/3141/–243–43
Fax: +380–/3141/–234–62, 22–729
Képviselő neve: Orosz Ildikó
Tel.: +380-/3141/-432-59
E-mail: info@kmpsz.uz.ua

Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma (KMSZF)
Cím: 90200 Beregszász, B. Hmelnickij u. 14.
Tel.: +380–/3141/–241–77
E–mail: east–nvsz@azm.uz.ua
Elnök: Kincs Gábor

Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság
Cím: 88000 Ungvár, Vár u. 12
Tel.: +380–/3122/–341–15, 3–42–77
Fax: +380–/3122/–350–42
Cím: 88000 Ungvár, Drugeth u. 57/1
Tel.: +380–/312/–61–59–34
E-mail: lizanec@hung.univer.uzhgorod.ua
Elnök: Lizanec Péter (a Hungarológiai Intézet igazgatója)

Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesülete
Cím: 88000 Ungvár, Filátov u. 13.
Tel/fax: +380–/3122/–319–03
Elnök: Huber Béla
E–mail: huber@uzh.ukrtel.net

Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetsége
Honlap: http://kmvsz.org.ua
Cím: 90354 Tiszapéterfalva, Rákóczi út 91/a.
Képviselő neve: Virág László
Tel.: +380-/3143/-3233
E-mail: kmvsz@freemail.hu

Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház
(Korábban: Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház)
Cím: 90200 Beregszász, Munkácsi u. 1.
Tel.: +380–/3141/– 242–76
http://beregszasziszinhaz.com.ua/
Igazgató: Kacsur András
Rendező: Vidnyánszky Attila

Kárpátaljai Magyar Polgárőrökért Társadalmi Szervezet
https://www.facebook.com/pg/Kárpátaljai-Magyar-Polgármesterekért-Tárrsadalmi-Szervezet-1473201579390980/about/?ref=page_internal
Képviselő neve: Mester András
Tel.: +380-99-239-32-62
E-mail: kamapts@gmail.com

Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapitvány
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 6
E-mail: foiskola@kmf.uz.ua
Honlap: www.kmf.uz.ua
Képviselő neve: Brenzovics László

Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület
Honlap, http://karpataljainepfoiskola.com
89432 Szürte, Rákóczi út 104.
Képviselő neve: Molnár Eleonóra
Tel.: +380-/312/-91-91-91
E-mail: karpataljai.nepfoiskola@gmail.com

Kárpátaljai Panoráma Kulturális Alapítvány
Cím: 90202 Beregszász, B. Hmelnickij út 47.
E–mail: panoramakarpatalja@gmail.com
Elnök: Babják Zoltán

Kárpátaljai Református Egyházkerület Püspöki Hivatala
Honlap: http://refua.tirek.hu
Cím: 90202 Beregszász, Munkácsi út 83.
Telefon: *+380-/3141/-234-60*
E-mail: refegyhaz@bereg.uzhgorod.ua
karpataljairefegyhaz@gmail.com
Képviselő neve: Zán Fábián Sándor
Web: http://refua.tirek.hu/cikk/mutat/puspokihivatal/

Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezetről (KRISZ)
Honlap: http://krisz.org

Cím: 90202 Beregszász, Széchenyi út 48.1
Kapcsolattartó: Szanyi György elnök, borzsovai lelkipásztor
Tel: +380-/3141/- 42-609
MTS: +380-50-913-47-28
Kyivstar: +380-98-21-00-372
Telenor: +36-20-230-73-21
український/english/deutsch: +380-99-40-47-586
E-mail: kriszpont@gmail.com

Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára és Múzeuma
Honlap: http://refua.tirek.hu
Cím: 90200 Beregszász, Bocskai u. 120.
Kapcsolattartó: Hájas István

Kárpátaljai Református Önkéntes Diakóniai Év (KRÖDÉ) civil szervezet
Cím: 90202 Beregszász, Munkácsi út 83.
Telefon: *+380-/3141/-234-60*
E-mail: refegyhaz@bereg.uzhgorod.ua
karpataljairefegyhaz@gmail.com

Kárpátaljai Katolikus Szent Márton Egyesület
Honlaphttp://www.sztmartonegyesulet.org
Cím: 88000 Ungvár, Korzó u. 22/1., Pf.:A/44
Képviselő neve, Megyesi László
Tel.. +380-/3122/-3-45-94
E-mail: sztmartonegyesulet@gmail.com

Kárpátaljai Újjászületés Német Szövetség
Cím: 89600 Munkács, Schönborn u. 46
Tel.: +380–/3131/–440–43
Elnök: Kizman Zoltán

Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ (KVK)
Cím: 88017 Ungvár, Babuskin tér 5/a
Tel/fax: +380–/312/–64–37–37
E–mail: cherk47@gmail.com
Irodavezető: Fuchs Andrea

Kárpátinform Információs Szaktanácsadói és Regionális Fejlesztési Központ
Cím: 90200 Beregszász, B. Hmelnickij út 30.
Tel./fax: +380–/3141/–234–16
E–mail: turizmus@bereg.net.ua, every@bereg.net.ua
Irodavezető: Csizmár Sarolta

Kárpát Utazó-Kárpátutazzunk Együtt
http://www.karpatutazo.hu/ https://www.facebook.com/groups/460246620810374/
Képviselő neve: Bíró András
https://www.facebook.com/biro.andras.796
Mob.: +380-66-55-30-445, +380-97-040-28-48
Email: karpatutazo@gmail.com

„Kenguru" Jótékonysági Alapítvány
Cím: 89431 Palágykomoróc, Kossuth út 24/a
Cím: 89431 Palágykomoróc, Petőfi út 20
Képviselő neve: Andrejcsák Beáta
https://www.facebook.com/beata.andrejcsak
Tel.: +380-50-139-7991
E-mail: andrejcsakbeata@gmail.com

Kezünkben a Jövő Alapítvány
Honlap, http://www.arvagyerekek.org.ua
Cím: 90202 Beregszász, Rákóczi tér 6.
Képviselő neve, Kurmay Sándor, Marosi Anita
Cím: 90202 Beregszász, Rákóczi tér 6.
Tel.: +380-50-519-1677
E-mail: info@ditisiroti.org.ua

„KMKSZ" Ukrajnai Magyar Párt
Honlap: www.karpatok.uzhgorod.ua
Cím: 88000 Ungvár, Pravoszláv part 5.
Tel./fax: +380–/312/–61–72–79, 61–32–54, 61–74–88
E–mail: root@kmksz.uzhgorod.ua
Elnök: Brenzovics László

KMKSZ Beregszászi Középszintű Szervezete
Honlap: http://www.kmksz.org.ua
Cím: 90202 Beregszász, Rozsoskert út 54.
Képviselő neve: Török Edit
Tel.: +380-/3141/-424-70
E-mail: tedita16@gmail.com

KMKSZ Felső-Tisza-vidéki Középszintű Szervezete
Honlap, http://www.kmksz.com.ua
Cím: 90500 Técső, Függetlenség út 53.
Képviselő neve: Kékesi Tímea
Tel.: +380-97-75-15-182
E-mail: tecsoiroda@gmail.com

KMKSZ Munkácsi Középszintű Szervezete
Honlap, http://www.kmksz.com.ua
Cím: 89600 Munkács, Kossuth út 1.
Képviselő neve: Lapatyuk-Csehy Krisztina
Tel.: +380-/3131/-546-38
E-mail: mrotuz@mk.uz.ua

KMKSZ Nagyszőlősi Középszintű Szervezete
Honlap: http://www.kmksz.com.ua
Cím: 90300 Nagyszőlős, Puskin út 35/B
Képviselő neve: Kudron Zoltán
Tel.: +380-/3143/-246-65
E-mail: z.kudron@gmail.com

KMKSZ Ungvári Középszintű Szervezete
Honlap: http://www.kmksz.com.ua
Cím: 88000 Ungvár Pravoszláv part 5.
Képviselő neve: Kovács Lóránt
Tel.: +380-/312/-612-998
E-mail. lorant.kmksz@gmail.com

„Korrespondens" Közhasznú Alapítvány
Cím: 88000 Ungvár, Szabadság sugárút 44/17
Képviselő neve: Kulin Zoltán
https://www.facebook.com/zoltan.kulin
E-mail: kulinzoltan@gmail.com

Kovács Vilmos Irodalmi Társaság (KVIT)
Honlap: http://kvit.hu/
https://www.facebook.com/Kovács-Vilmos-Irodalmi-Társaság-KVIT-1557228521230764/?fref=ts
Képviselő neve: Csordás László
Cím: 90202 Beregszász, Széchényi u. 59/B
Tel/fax: +380–/3141/–428–15
E-mail: kovacsvilmosit@gmail.com

Kölcsey Ferenc Szakkollégium Hallgatói Önkormányzata
Honlap,http://www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/component/content/article/37-a-foiskola-egysegei/105-koelcsey-ferenc-szakkollegium
90202 Beregszász, Kossuth tér 2.
Képviselő neve: Molnár Attila
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 2

Tel.: +380-/3141/-4-24-35
E-mail: kolcseykollegium@gmail.com, kollegium@kmf.uz.ua

L

Lehoczky Tivadar Intézet
Honlap: http://www.kmf.uz.ua
Cím: 90200 Beregszász, Kossuth tér 6.
Képviselő neve: dr. Csatary György
Tel.: +380-/3141/-234-62
E-mail: lehoczky.intezet@kmf.uz.ua

Lembergi Magyarok Kulturális Szövetsége
Cím: Ukrajna, 79008 Lviv (Lemberg), Rinok tér 35/8a
Elnök: Szarvas Gábor
https://www.facebook.com/gaborsarvash?fref=ts
Tel/fax: +380–/322/–72–87–74,
E–mail: lmksz@freemail.hu, gaborszarvas@yahoo.com

M

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hallgatói Önkormányzata
Honlap, http://www.kmfhok.atw.hu
Képviselő neve: Bodor Dominik és Bedő Zita
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 6.
Tel.: +380-/3141/-2-30-80
E-mail, hok@kmf.uz.ua

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Öregdiák Szövetsége
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 6.
Képviselő neve: Rácz Béla
https://www.facebook.com/adarats?ref=br_rs
Tel.: +380-/3141/-2-34-62
E-mail: foiskola@kmf.uz.ua

Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK)
Honlap: http://www.kmmi.org.ua
Cím: 88000 Ungvár, Posztoláki tér 5/a.(Babuskin tér 5/A.)
Tel./Fax: +380–/312/–64–37–37
E-mail: dupkagyorgy@gmail.com, titkarsag@mekk.uz.ua
Elnök: Dupka György
https://www.facebook.com/profile.php?id=100001743110446

Mezőgecsei Hagyományőrzők és Falufejlesztők Egyesülete
Honlap, http://www.users.atw.hu/mezogecse

Cím: 90251 Mezőgecse, Svitanok út 93.
Képviselő neve, Mester András
https://www.facebook.com/andras.mester1
Tel.: +380-50-92-55-370
E-mail: mezogecse@yahoo.com

Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja (MIKICS)
http://kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=43&id=2
Cím: 90255 Mezővári, Városderék u. 28.
Tel/fax: +380–/3141/–73–201
E-mail: vafala@gmail.com
Elnök: Vári Fábián László
Együtt – A Magyar Írószövetség Kárpátaljai írócsoportjának folyóirata
http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=27&book_id=241

Magyarok Kijevi Egyesülete
Elnök: Petneházy Gyula
https://www.facebook.com/gyula.petnehazy
Cím: 02225 Kiev (Kijev), Nikolajeva u. 11/121.
telefon: +380-/44/-28-03214
e-mail: umdsz@i.ua

Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége
Cím: 88000 Ungvár, Gagarin u. 42/1.,
Tel/fax: +380–/312/–66–14–42, 66–14–40
Elnök: Kőszeghy Elemér
https://www.facebook.com/koszeghy.elemer
E-mail: kemux@mail.uzhgorod.ua, kiszo@mail.uzhgorod.ua

Máltai Szeretetszolgálat Beregszászi Járási Szervezete
Honlap, http://www.malta.uz.ua
Cím: 90200 Beregszász, Rákóczi tér 6.
Tel.: +380–/3141/–2–33–75
Fax: +380–/3141/–2–50–55
Képviselő neve: Makuk János
E-mail: malta@bereg.net.ua

Mezőkaszonyi Falusi Vendégfogadók és Hagyományőrzők Egyesülete
falusi turizmus fejlesztése
Cím: Beregszászi járás, Mezőkaszony, Kossúth út 97.
Képviselő neve: Karmacsi Zoltán
https://www.facebook.com/profile.php?id=100010736043916
Mob.: +380-96-741-77-14

Micz–Bán Hagyományőrző Társaság
Cím: 89461 Eszeny, Kis u. 56.
Elnök: Szabó Tibor
https://www.facebook.com/tibor.szabo.524
Mob.: +380–96–212–72–66
E–mail: szabotibor40@freemail.hu

Momentum Doctorandus Kárpátaljai Magyar Doktoranduszok Szervezete
Honlap: http://www.momentumdoctorandus.com
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 6.
Képviselő neve: Kovály Katalin
https://www.facebook.com/kata.kovaly
E-mail: momentum.doktorandus@gmail.com

Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület
Cím: 90354 Péterfalva, Rákóczi u. 110.
Elnök: dr. Minya József
https://www.facebook.com/jozsef.minya?hc_ref=SEARCH
Tel.: +380–/3143/–3–23–52,
Mob.: +380–67–42–71–340

Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület
Honlap: http://kmmi.org.ua/arckepek?menu_id=9&submenu_id=42&id=1
Irodavezető: Fuchs Andrea
https://www.facebook.com/andrea.fuchs.104
Cím: 88000 Ungvár, Posztoláki tér 5/a
Tel/fax: +380–/312/–64–37–37

Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye Magyar Esperesi kerület
http://gorkatesperesiker.blogspot.com/
Esperes, püspöki helynök: Demko Ferenc
https://www.facebook.com/ferenc.demko
Cím: Mezőgecse, Béke u. 4

Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye
kafedralvisnik.uz.ua
http://www.mgce.uz.ua/
https://www.facebook.com/mgce.uz.ua/
Püspök: Sasik Milan
Cím: Ungvár, Bacsinszky tér. 2.

Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye
Honlap, http://www.munkacs-diocese.org/hu/
Püspök: Majnek Antal

https://www.facebook.com/profile.php?id=100014543916590
Cím: 89600 Munkács, Béke u.15.
Tel.: +380-/3131/-546-70
E-mail: episcopat@rk.mk.uz.ua

N

Négyhatár Vállalkozók Szövetsége (NVSZ)
Cím: 90200 Beregszász, B.Hmelnitskiy u.14
Tel/fax: +380–/3141/–241–77
E-mail: east–nvsz@azm.uz.ua
Elnök: Kincs Gábor

Nieuwleusen Kárpátaljáért Területi Jótékonysági Alapítvány
Honlap: www.ukrcharity.extra.hu
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 7/8.
Képviselő neve: Bárdos Péter
https://www.facebook.com/peter.bardos
Tel.: +380-/3141/-2-40-32
e-mail: charity65@freemail.hu

O

Ortutay Elemér Kárpátaljai Magyar Görögkatolikus Szakkollégium
http://www.ortutaykoli.uz.ua/
Cím: 90202 Beregszász, Rákóczi tér 6.
Információ: Marosi István
Tel.: +380-50-82-555-42
E-mail: gorogkor.kmf@gmail.com

Pro Agricultura Carpatica Megyei Jótékonysági Alapítvány
Honlap. http://www.pacc.com.ua
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 6.
Képviselő neve: Hidi László
Tel.: +380-67-312-43-53
E-mail: proagrikultura@gmail.com

Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet
http://karpatalja.ma
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 6
Képviselő neve: Kudlotyák Krisztina
https://www.facebook.com/krisztina.kudlotyak
Tel. +380-/3141/-234-62

E-mail: proculturasubcarpathika@gmail.com
info@karpatalja.ma, karpatalja.ma@gmail.com

R

Rahói Járási Ukrán–Magyar Kulturális Együttműködési Társaság
http://www.rahocentrum.shp.hu/hpc/web.php?a=rahocentrum
Cím: 90600 Rahó, B. Hmelnicki 86.
Tel./fax: + 380–/3132/-25-163
Mobil: +380-97-45-69-289
Elnök: Nejzsmák Emma
E-mail: rahocentrum@freemail.hu

Rákóczi Ferenc Jótékonysági Alapítvány
Honlap: http://rakoczialap.com.ua
Cím: 89600 Munkács, I. Frank u. 20
Képviselő neve, Popovics Pál
Tel.: +380-50-97-911-37
E-mail: poppali@gmail.com

Rákóczi Szövetség Beregszászi Szervezete
Honlap: http://www.rszberegszasz.eoldal.hu
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 6.
Cím: 90202 Beregszász, Postafiók 28.
Képviselő neve: Kész Géza
Tel.: +380-99-047-04-68
E-mail: rakoczi.beregszasz@gmail.com
mollibaba13@kmf.uz.ua

S

Sámuel Alapítvány
Honlap: http://refua.tirek.hu/lap/samuelalapitvany/hir/lista/hirek/
Képviselő neve: Sípos Géza
Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 4
Tel.: +380-95-021-86-62
E-mail: samuelalap@gmail.com

„Shalom" Alapítvány
Honlap: http://www.shalom.org.ua/H-index.html
Cím: **90202 Beregszász Munkácsi u.4**
Tel.: **+380-/3141/-42-440**
Kapcsolattartó: Wais József, Togyeriska Erika.

E-mail: **shalom.beregszasz@gmail.com**
https://www.facebook.com/The-Shalom-Foundation-of-Beregszász-Berehove-Shalom-Alapítvány-491675730922017/?fref=ts

SZ

Szent Márton Karitász Kárpátaljai Megyei Jótékonysági Alapítvány
Honlap, http://www.caritas-transcarpathia.com
Cím: 89600 Munkács, Mira út 15.
Képviselő neve: Fehér Ferenc
https://www.facebook.com/feher.ferenc.79
Tel.: +380-/3131/-546-71
E-mail, munkacs@caritas-transcarpathia.com

Szilveszter János Alapítvány
Cím: 90200 Beregszász, Kossuth tér 4.
Tel/fax: +380-/3141/-312-49
Mob.: +380-95-180-9055
e-mail: lacz72@freemail.hu
Kontakt személy: Lacz Csilla
Web: http://kalvinnyomda.hupont.hu/4/elerhetoseg

Szolyvai Magyarok Kulturális Szövetsége (SZMKSZ)
Cím: 89300 Szolyva, Sevcsenkó u. 3/t.
Cím: 89300 Szolyva, Radyanszka u. 53.
Tel.: +380–/3133/–739–83
Elnök: Vass István

Szolyvai Emlékparkbizottság
http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=28&book_id=310
Cím: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a
Tel.: +380–/312/–64–37–37,
Elnök: dr. Tóth Mihály
Kapcsolattartó: Dupka György
Email: dupkagyorgy@gmail.com

T

Terra Dei Mezőgazdasági Szaktanácsadó Iroda
Cím: 90200 Beregszász, B. Hmelnickij u. 30.
Tel.: +380–/3141/–2–41–74
Mob. +380–50–37–23–466
Irodavezető: Tóth Gyula.
E–mail: terradei@bereg.net.ua

Tiszahát Ökológiája és Kulturális Tradíciói Civil Szervezet
Cím: Nagyszőlősi járás, Nevetlenfalu
Elnök: Máté János,
https://www.facebook.com/mateocsi

Tiszaháti Turisztikai Információs Iroda
Cím: 90354 Péterfalva,
Igazgató: Pősze Sándorné

Tiszahát Kultúrájáért Alapítvány
Cím: 90355 Tiszabökény, Zrínyi Ilona u. 187.
Tel.:+380–97–90–73–793
E–mail: istvan.pava@gmail.com
Elnök: Páva István

Tiszta Bereg Szociális Ökológiai Civil Szervezet
http://clear-bereg.hiblogger.net
Cím: 90202 Beregszász, Korjatovics út 4/8
Kapcsolattartó: Szuprunenko Oleg
Tel.: +380-68-225-6958
E-mail: drozd@bereg.net.ua

U

Ukrajnai Magyar Demokrata Párt (UMDP)
Cím: 90200 Beregszász, Széchényi u. 59/B
Tel./Fax: +380–/3141/–4–28–92
E–mail: titkarsag.umdsz@gmail.com
Elnök: Péter Csaba

Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ)
Honlap: www.umdsz.uz.ua
Cím: 90200 Beregszász, Széchényi u. 59/B
Elnök: Zubánics László
https://www.facebook.com/laszlo.zubanics
Tel./Fax: +380–/3141/–4–28–92
E–mail: titkarsag.umdsz@gmail.com

Ukrán-Magyar Területfejlesztési Iroda
Honlap: http://www.umti.org/hu
Cím: 88000 Ungvár, Duhnovich út 16/1.
Képviselő neve. Tarpai József
https://www.facebook.com/jozsef.tarpai
Cím: 88000 Ungvár, Duhnovich út 16/1.

Tel.: +380-/312/-613-193
E-mail: umti2004@gmail.com

Ungvári Nemzeti Egyetem, Hungarológiai Intézet
http://magyarkar-une.org/a-karrol/
http://hungarologia.net/research-2/research/magyar-az-ungvari-egyetem-magyar-filologiai-tanszeke/
Cím: 88000 Ungvár, Vár u. 12.
Tanszékvezető professzor: Lizanec Péter
Tel.: +380–/3122/–341–15,
Fax: +380–/3122/–342–77
E–mail: lizanec@univ.uzhgorod.ua

V

„Visk" Jótékonysági Alapítvány
Honlap http://viskalapitvanyhu.weebly.com/ Map data ©2016 Google Terms of Use Map Satellite
Cím: 90454 Visk, Gorkij u. 16.
Képviselő neve: Czébely Lajos
https://www.facebook.com/lajos.czebely
Tel.: +380-/3142/- 58-078, +380-96-74-60-831
E-mail: visk.alapitvany@gmail.com

Viski Zöld Falusi Turizmus Szövetség
Cím: Huszti járás, 90454 Visk, Fodó Sándor u.49.
Tel./Fax: +380–/3142/–57–304
E–mail: otvos.ida@gmail.com
Elnök: Ötvös Ida
https://www.facebook.com/otvos.ida

Forrás:

- Ukrajnai Magyar Szervezetek, Intézmények, Közéleti személyiségek Adattára. DUPKA György összeállításában. Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Ungvár-Budapest, 2006.83 old.
- Civilszervezetek, https://www.civilek.hu/civil-szervezetek/?country=ua
- Civilszervezetek, http://www.karpatalja.ma/rovat/sorozatok/civil-szervezetek-karpataljan/page/6/
- Civilszervezetek, http://umti.org/hu/category/sivil-organizations?country=ua
- Külképviseletek civilkapcsolatok listája, http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/C0D6D8ED-F48C-4F0A-821B-2AC8FC2329F7/0/kulkepviseletek_civil_kapcsolati_listaja.pdf

VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIA

(Önálló kiadványok)

Bibliográfiák, repertóriumok

- Árpa István – a zenekutató és zenepadagógus. Bibliográfiai mutató születése 85. évfordulójára. Összeállították: Badida Margarita, Horváth Ilona, Szlucky Éva. Kárpátaljai Magyar Bibliográfiai Adattár. Kárpátaljai Megyei Univerzális Tudományos Könyvtár Magyar és Idegennyelvű Osztály. Ungvár, 2010. 38.p.
- Balla László – kárpátaljai magyar író, költő, dramaturg, műfordító. Bibliográfiai mutató születése 85. évfordulójára. Összeállították: Badida Margarita, Szlucky Éva. Kárpátaljai Megyei F. Potusnyak Univerzális Tudományos Könyvtár. Ungvár, Pagyak Kiadó, 2012. 142.p.
- Balla Pál – a festő és pedagógus. Bibliográfiai mutató születése 80. évfordulójára. Összeállították: Badida Margarita, Horváth Ilona, Szlucky Éva. Kárpátaljai Magyar Bibliográfiai Adattár. Kárpátaljai Megyei Univerzális Tudományos Könyvtár Magyar és Idegen nyelvű Osztály. Ungvár, 2010. 40.p.
- Drávai Gizella – a pedagógus. Módszertani és bibliográfiai segédanyag Dravai Gizella születésének 100. évfordulója tiszteletére. Összeállították: Kontros Klára, Horváth Ilona. Kárpátaljai Magyar Bibliográfiai Adattár 5. Kárpátaljai Megyei Univerzális Tudományos Könyvtár Magyar és Idegen nyelvű Osztály. Ungvár, 2010. 48.p.
- Kárpátaljai Magyar Könyvek – katalógus (1992 - 2012) Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=377
- Lelekács Miklós–Harajda János: Kárpátalja általános bibliográfiája. Ungvár, 1944. 212 p. [Faximile kiadás: Ungvár 2001.]
- Mogyorósi Sándor: Kárpátukrán néprajzi bibliográfiája. KLTE, Debrecen, 1986. 82 p.
- Nagy Zoltán Mihály – a prózaíró és költő. Bibliográfiai mutató születése 60. évfordulójára. Összeállították: Badida Margarita, Horváth Ilona, Szlucky Éva. Kárpátaljai Magyar Bibliográfiai Adattár 5. Kárpátaljai Megyei Univerzális Tudományos Könyvtár Magyar és Idegennyelvű Osztály. Ungvár, 2010. 52.p.
- Simon Attila (szerk.): A határon túli magyar tudományos könyvkiadás. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2005. 141 p.
- Zselicki József – a költő és pedagógus. Bibliográfiai mutató születése 60. évfordulójára. Összeállították: Badida Margarita, Horváth Ilona, Szlucky Éva. Kárpátaljai

Magyar Bibliográfiai Adattár 2. Kárpátaljai Magyar Bibliográfiai Adattár 5. Kárpátaljai Megyei Univerzális Tudományos Könyvtár Magyar és Idegennyelvű Osztály. Ungvár, 2010.60.p.
- A 10 éves Hodinka Antal Intézet tudományos bibliográfiája (2001-2010) Szerkesztette: Hires-László Kornélia, Márku Anita, Molnár D. István Poliprint, Ungvár, 2011. Tárolt változat: http://kmf.uz.ua/hun114/images/konyvek/A_10_eves_hodinka_antal_intezet_tud_bib.pdf

Lexikonok, adattárak

- Бедь, Віктор (голова редколегії): Енциклопедія Закарпаття: визначні особи XX ст. Закарпатський обласний осередок Наукового товариства ім. Тараса Шевченка, Карпатський університет імені Августина Волошина, Видавництво «Ґражда», 2007.
- Braham, Randolph L. (szerk.): A magyarországi Holokauszt földrajzi enciklopédiája. I–III. k. Park, Budapest, 2007. 1590 p.
- Dupka György: Kárpátaljai magyar Gulag-lexikon. Lefejezett értelmiség 1944-1959. Kárpátaljai Magyar Könyvek, 95. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1999., 116.p.
- Dupka György: Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára, Kárpátaljai Magyar Könyvek, 29. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993., 160 p.
- Erdélyi Erzsébet–Nobel Iván (szerk.): A határon túli magyar irodalom kislexikona 1920–tól napjainkig. Fiesta–Saxum, Budapest, 2000. 208 p.
- Felvidék! A visszaszerzett és a még visszavárt Felvidék története, mai élete, kultúrája, földrajza, néprajza, műemlékei. Dante, Budapest, 1938. 1431 p.
- Fónod Zoltán (szerk.): A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–1995. Madách–Posonium, Pozsony, 1997. 384 p.
- Keresztény magyar közéleti almanach. III. k. Atheneum, Budapest, 1941. 391 p.; IV. k. Budapest, 1944. 424 p.
- Keresztyén Balázs. Magyar művelődési hagyományok kárpátaljai
- Lexikona. Kárpátaljai Magyar Könyvek, 46. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1995., 376 old.
- Keresztény Balázs: Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon. Mandátum–Hatodik Síp Alapítvány, Budapest–Beregszász, 2001. 290 p.
- Lator Ilona (összeáll.): A kárpátaljai magyar kulturális szervezetek, intézmények, társaságok, egyházak, alapítványok névjegyzéke. MVSZ–Madách–Posonium, Budapest–Bratislava, 1995. 108 p.
- Поп, Иван: Энциклопедия Подкарпатской Руси. Carpatho–Russian Ethnic Research Center USA, Ужгород, 2006. 412 p.
- Reprezentačný lexikon Slovenska a Podkarpatskej Rudi. Szlovenszkói és Podkarpatszka Ruszi társadalmi lexikon. Academia, Bratislava, 1936. 471 p.
- Szőke József–Viczián János (szerk.): Ki kicsoda Kassától Prágáig? Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 433 p.

Helységnévtárak

- Bencsik Péter: Helységnévváltozások Köztes–Európában, 1763–1995. TLA, Budapest, 1997. 343 p.
- Gyalay Mihály: Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon. 1–2. k. [2. bőv. kiad.] Egeler Kft., Budapest, 1997. 1452 p.
- Lelkes György: Magyar helységnév–azonosító szótár. [2. bőv. jav. kiad.] Talma, Baja, 1998. 930 p.
- Sebők László: Magyar neve? Határokon túli helységnév–szótár. Arany Lapok, Budapest, 1990. 267 p.

Statisztika, népesedéstörténet

- Kocsis Károly–Bottlik Zsolt–Tátrai Patrik: Etnikai térfolyamatok a Kárpát–medence határainkon túli régióiban (1989–2002). MTA Földrajztudományi Kutatóintézete, Budapest, 2006. 197 p.
- Kovacsics József (szerk): Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája 1910–1990. KSH, Budapest, 1994. 370 p.
- Molnár József–Molnár D. István: Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. KMPSZ, Beregszász, 2005. 115 p.
- Popély Gyula: Népfogyatkozás a csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945. Írók Szakszervezete–Széphalom Kvműhely–Regio, Budapest, 1991. 195 p.

Kronológiák

- A KMKSZ történetéből (Dokumentumok, tények, adatok 1989–1993). Dupka György közreadásában. Kárpátaljai Magyar Könyvek, 27. Ungvár–Budapest, 1993., 168 oldal.
- Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944. Fórum Intézet– Lilium Aurum, Galánta–Dunaszerdahely, 2002. 533 p.
- Jánki András: Ukrajna 1989–1998
- Kárpátalja évszámokban 1867-2010. (Ukrán-magyar kétnyelvű kiadvány). Studia Regionalistica. Összeállítók: Fedinecz Csilla és mások. Ungvár, Hoverla Kiadó, 2011.310. p.

Atlaszok, térképek

- Jakabffy Imre: Közép–Európa nemzetiségi térképe. Államtudományi Intézet, Budapest, 1942. [Új kiadás: Jakabffy Imre: Magyarázat Közép–Európa nemzetiségi térképéhez, 1942. TLA, Budapest, 1994. 109 p. + térkép]
- Kocsis Károly: Kárpátalja mai területének etnikai térképe – Etnična karta sjohodnišnogo Zakarpattja (Podkarpattja) – Ethnic Map of Present Territory of Transcarpathia (Subcarpathia) 1941, 1999. MTA FKI, Budapest, 2001.

Általános összefoglaló munkák

- Béládi Miklós (szerk.): A magyar irodalom története. IV. k. A határon túli magyar irodalom története 1945–1975. Akadémiai, Budapest, 1982. 463 p.
- Bihari Zoltán (főszerk.): Magyarok a nagyvilágban. Kézikönyv a Kárpát–medencében, Magyarország határain kívül élő magyarságról. CEBA, Budapest, 2000. 803 p.
- Glatz Ferenc (összeáll., szerk.): Magyarok a Kárpát–medencében. Pallas, Budapest, 1988. 335 p.
- Görömbei András: Kisebbségi magyar irodalmak, 1945–2000. [3. bőv. kiadás.] Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2001. 357 p.
- Jelentések a határokon túli magyar kisebbségek helyzetéről. Medvetánc különszám. ELTE, Budapest, 1988. 343 p.
- Kocsis Károly–Kocsisné Hodosi Eszter: Magyarok a határainkon túl a Kárpát–medencében. [2. kiadás] Tankönyvkiadó, Budapest, 1992. 179 p. [Hungarian minorities in the Carpathian Basin. A study in ethnic geography. Matthias Corvinus Publishing, Toronto, 1995. 213 p.]
- Romsics Ignác: Nemzet, nemzetiség és állam. Kelet–Közép– és Délkelet–Európában a 19. és 20. században. Napvilág, Budapest, 1988. 418 p.

Források

- Bárdi Nándor–Éger György (szerk.): Útkeresés és integráció. Válogatás a határon túli magyar érdekvédelmi szervezetek dokumentumaiból, 1989–1999. TLA, Budapest, 2000. 837 p.
- Dupka György–Horváth Sándor: ’56 Kárpátalján. Dokumentumgyűjtemény. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1994. 138 p.
- Fedinec Csilla: Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918–1944. Törvények, rendeletek, kisebbségi programok, nyilatkozatok. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum, Somorja–Dunaszerdahely, 2004. 663 p.
- M. Takács Lajos (összeáll.): Aprópénz a történelem színpadán. A kárpátaljai magyar nyelvű sajtó 1945–1948. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1994. 317 p.
- Пащенко, Віктор: Політичне Закарпаття. 15 років вибору. Довідник. Ужгород, Видавництво О. Гаркуші, 2006. 136 p.
- Romsics Ignác (főszerk.): Magyarok kisebbségben és szórványban. A Magyar Miniszterelnökség Nemzetiségi és Kisebbségi Osztályának válogatott iratai, 1919–1944. TLA, Budapest, 1995. 732 p.
- Вегеш, Микола: Карпатська Україна. Документи і факти. Ужгород, Видавництво «Карпати», 2004. 432 p.
- Возз’єднання: Збірник архівних документів і матеріалів (травень 1944 – січень 1946 рр.). Упор., передмова та покажчики О. Д. Довганича, А. М. Шекети, М. В. Делегана; ред. колегія В. І. Балога, І. В. Іванчо, М. В. Делеган, О. О. Довганич та ін. Закарпаття, Ужгород, 2000. 344 p.

Monográfiák és tanulmánykötetek

- Ablonczy Balázs–Fedinec Csilla (szerk.): Folyamatok a változásban. A hatalomváltások társadalmi hatásai Közép–Európában a XX. században. TLA, Budapest, 2005. 449 p.
- Bárdi Nándor (szerk.): Globalizáció és nemzetépítés. TLA, Budapest, 1999. 319 p.
- Bárdi Nándor–Fedinec Csilla (szerk.): Konfliktusok és kezelésük Közép–Európában. TLA, Budapest, 2000. 279 p.
- Bárdi Nándor–Lagzi Gábor (szerk.): Politika és nemzeti identitás Közép–Európában. TLA, Budapest 2001. 162 p.
- Bárdi Nándor–Fedinec Csilla (szerk.): Etnopolitika. A közösségi, magán– és nemzetközi érdekek viszonyrendszere Közép–Európában. TLA, Budapest, 2003. 342 p.
- Bárdi Nándor: Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete. Kalligram, Pozsony, 2004. 271. p.
- Bárdi Nándor–Simon Attila (szerk.): Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2006. 438 p.
- Blénesi Éva–Mandel Kinga–Szarka László (szerk.): A kultúra világa. A határon túli magyar kulturális intézményrendszer. MTA ENKI, Budapest, 2005. 292 p.
- Csernicskó István–Váradi Tamás (szerk.): Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat. Tinta, Budapest, 1996. 102 p.
- „Az elsülyedt jelek." I. A 20. századi magyar könyvillusztráció Magyarország határain kívül 1918–tól napjainkig. Magyar Képző– és Iparművészek Társasága, Budapest, 2003. 238 p.
- Fedinec Csilla (szerk.): Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép–Európában. TLA, Budapest, 2002. 279 p.
- http://mek.oszk.hu/05900/05934/05934.pdf
- Fedinec Csilla (szerk.): Nemzet a társadalomban. TLA, Budapest, 2004. 301 p.
- Gereben Ferenc: Olvasáskultúra és identitás. A Kárpát–medence magyarságának kulturális és nemzeti azonosságtudata. Lucidus, Budapest, 2005. 215 p.
- Stark Tamás: Zsidóság és vészkorszakban és a felszabadulás után, 1939–1955. MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1995. 109 p. [Hungarian Jews during the Holocaust and after the Second World War, 1939–1949. Columbia Univ. Press, Boulder–New York, 2000. 174 p.]
- Stark Tamás: Magyar foglyok a Szovjetunióban. Lucidus, Budapest, 2006. 259 p.
- Kárpátalja. Szerzők: Baranyi Béla (szerk.), Berghauer Sándor, Brenzovics László, Csoma Zoltán, Dancs László, Darcsi Karolina, Filepné Nagy Éva, Fodor Gyula, Gönczy Sándor, Gulyás László, Izsák Tibor, Jakab Lajos, Kész Barnabás, Kiss Éva, Kohut Erzsébet, Molnár D. István, Molnár József, Orosz Ildikó, Zseliczky István. MTA Regionális Kutatások Központja–Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2009. ISBN 963 9052 33 7 Ö. 540 old.
- Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra (főszerk.: Fedinec Csilla, Vehes Mikola; szerkesztőbiz.: Csernicskó István, Oficinszkij Román, Osztapec Jurij, Szarka László, Tokar Marian). Argumenum, Budapest, 2010. 422–441.

Egyéb ukrajnai kiadványok

- Balla D. Károly (szerk.): Mezsgyén állva. A kárpátaljai magyar értelmiség az ezredforduló küszöbén. Galéria, Ungvár–Budapest, 1993. 175 p.
- Balla D. Károly: Kis(ebbségi) magyar skizofrénia. Galéria, Ungvár–Budapest, 1993. 172 p.
- Balla D. Károly: Kisebbségi áramszünet a schengeni fal tövében. Magyar Napló, Budapest, 2000. 66 p.
- Balogh Edgár: Tíz nap Szegényországban. (Előszó és jegyzetek: Szigethy Gábor.) Magvető, Budapest, 1988. 71 p.
- Baranyi Béla (szerk.): Magyar –ukrán határrégió. Együttműködés az Európai Unió külső határán. MTA Regionális Kutatások Központja, Debrecen, 2008. 205 p.
- Bendász István: Részletek a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye történetéből. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1999. 306 p.
- Beregszászi Anikó–Csernicskó István–Orosz Ildikó: Nyelv, oktatás, politika. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász, 2001. 143 p.
- Beregszászi Anikó–Csernicskó István: A kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződése. PoliPrint, Ungvár, 2006. 107 p.
- Botlik József–Dupka György: Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991. Mandátum–Universum, Budapest–Szeged, 1991. 298 p.
- Botlik József: Gát. Száz magyar falu könyvháza kht, Budapest, 2001. 231 p.
- Botlik József: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján. 1–2. k. Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék, Nyíregyháza, 2005. 552 p., 436 p.
- Csernicskó István: A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján). Osiris–MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest, 1998. 309 p.
- Csernicskó István (szerk.): A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász, 2004. 285 p.
- Deschmann Alajos: Kárpátalja műemlékei. Tájak Korok Múzeumok Egyesület, Budapest, 1990. 230 p.
- Dupka György–Horváth Sándor–Móricz Kálmán: Sorsközösség. A kárpátaljai magyarok a '80–as évek végén. Kárpáti, Ungvár, 1990. 127 p.
- Dupka György–Horváth Sándor: Múltunk és jelenünk. Balogh Edgár nyomában Kárpátontúlon. Kárpáti, Uzshorod, 1987. 71 p.
- Dupka György (szerk.): „Sötét napok jöttek..." Koncepciós perek magyar elítéltjeinek emlékkönyve 1944–1955. Intermix, Ungvár–Budapest, 1993. 166 p.
- Dupka György (szerk.): Egyetlen bűnük magyarságuk volt. Emlékkönyv a sztálinizmus kárpátaljai áldozatairól (1944–1946). Intermix, Ungvár–Budapest, 1993. 323 p.
- Dupka György: Kárpátalja magyarsága. Honismereti kézikönyv. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2000. 211 p.
- Eperjesi Penckófer János: Tettben a jellem. A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében. Magyar Napló–Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség, Budapest, 2003. 326
- Fábry Zoltán: Az éhség legendája. Kárpátalja: 1932. Az Út, Pozsony, 1932. 46 p.

- Fedinec Csilla (szerk.): Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történeti közelítés. TLA, Budapest, 2004. 276 p.
- Fedinec Csilla: Fejezetek a kárpátaljai magyar közoktatás történetéből (1938–1991). Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest, 1999. 160 p.
- Kacsur Gusztáv (szerk.): Tíz év a kárpátaljai magyarság szolgálatában. KMKSZ, Ungvár, 1999. 136 p.
- Kovács Miklós: Üzenet a kalapács alól. KMKSZ, Ungvár, 1998. 252 p.
- Mónus Gyula–Szerényi Ferdinánd: Bene – Beňa község jelene és múltja. Szociográfiai tanulmány. Kálvin ny., Beregszász, 1934. 71 p.
- Móricz Kálmán: Nagydobrony. [2. jav. kiad.] Hatodik Síp Alapítvány–Mandátum, Budapest–Beregszász, 1995. 348 p.
- Ormos Mária: Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós pokoljárása a médiában és a politikában, 1919–1941. 1–2. k. PolgArt, Budapest, 2000. 843 p.
- Orosz Ildikó: A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján az ukrán államiság kialakulásának első évtizedében 1989–1999. PoliPrint, Ungvár, 2005. 183 p.
- Peyer–Müller Fritz: A Kárpátaljai Református Egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre. Lux, Kazincbarcika, 1994. 467 p.
- Popovics Béla: Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében. Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács, 2005. 358 p.
- R. Vozáry Aladár: Így történt! 1944. március 19. – 1945. január 18. Halász Pál Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1945. 160 p.
- Rékai Miklós: A munkácsi zsidók „terített asztala". Néprajzi tanulmány. Osiris, Budapest, 1997. 204 p.
- S. Benedek András: Kárpátalja története és kultúrtörténete. Bereményi, Budapest, 1994. 128 p.
- S. Benedek András: A megmaradás esélyei. Tanulmányok, esszék, kritikák. Hatodik Síp Alapítvány–Mandátum, Budapest–Beregszász, 1996. 160 p.
- Schober Ottó: Színfalak előtt, mögött, nélkül. Epizódok a Beregszászi Népszínház történetéből. Intermix, Ungvár–Budapest, 1996. 212 p.
- Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról. KMKSZ, Ungvár, 1998. 172 p.
- Zelei Miklós: A kettézárt falu. Dokumentumregény. Budapest, Ister, 2000. 278 p.
- Zseliczky Béla: Kárpátalja a cseh és a szovjet politika érdekterében 1920–1945. Napvilág, Budapest, 1998. 159 p.
- Zelei Miklós: A 342–es határkő: negyedszázad Kárpátalján. KMKSZ, Ungvár, 2006. 419 p.

Ukrán, orosz nyelvű irodalom

- Болдижар, Михайло: Історія Закарпаття між світовими війнами. Ужгород, 2001. 148 p.
- Болдижар, Михайло та ін.: Державно–правовий статус Закарпаття (Підкарпатської Русі) в складі Чехословаччини. Ужгород, УжНУ, 2001. 240 p.
- Болдижар, Михайло–Панов, Ален: Державність Закарпаття в політико–правовій діяльності Т. Масарика. Ужгород, Закарпаття, 2005. 102 p.

- Данилюк, Дмитро: Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша пол. XX ст.). Патент, Ужгород, 1999. 352 p.
- Гранчак, Іван (відп. ред. і кер. авт. кол.): Нариси історії Закарпаття. Т. 2. Ужгород, Видавництво «Закарпаття», 1995.
- Лойко, Лариса: Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність. Фоліант, Київ, 2005. 634 p.
- Макара, Микола–Мигович, Іван: Закарпатський соціум: Етнол. аспект. НАН України. Інститут соціології та ін. Ужгород, Патент, 2000. 158 p.
- Офіцинський, Роман: Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939–1944). Інститут історії України Національної Академії наук України, Київ, 1997. 244 p.
- Товт, Михайло: Міжнародно–правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку). Інформаційно–видавниче агентство «ІВА», Ужгород, 2002. 160 p.
- Токар, Маріан: Політичні партії Закарпаття в умовах багатопартійності (1919–1939). Ужгород, 2006. 380 p.
- Вегеш, Микола: Карпатська Україна 1938–1939 років у загальноєвропейському історичному контексті. Т. 1–2. Ужгородський державний університет, Ужгород, 1997. 235 p., 198 p.
- Вегеш, Микола–Віднянський, Степан: Країни Центрально–Східної Європи та українське питання. 1918–1939. Національна Академія Наук України, Інститут історії України та ін., Київ – Ужгород, 1998. 257 p.
- Вегеш, Микола–Гиря, Василь–Король, Іван: Угорська іредента на Закарпатті між двома світовими війнами 1918–1939. Ужгород, Колір Прінт, 1998. 130 p.

Internetes adatbázisok

- A (cseh)szlovákiai magyarok története
- HHRF Magyar Emberi Jogi Alapítvány
- Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet
- Magyar Zsidók Világszövetsége
- MTA Etnikai–nemzeti Kisebbségkutató Intézet
- II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
- Ungvári Nemzeti Egyetem

Lapok, folyóiratok, dokumentumok, adatok

- Beregi Hírlap évfolyamai (1990-2017)(Beregszász).
- Hatodik Síp évfolyamai (Bp.-Ungvár)(1989-1999).
- Kárpátalja (1990-1992. Évi számai) (Miskolc-Ungvár).
- Kárpátinfo (1990-1992.
- Kárpátalja (2000- 2017)
- Kárpáti Igaz Szó évfolyamai (Ungvár) (1946-2017).

- Kárpáti Kalendárium (Ungvár) Évenkénti számai (1957-1992-1997).
- Kis Újság (Ungvár) (1992) A KMKSZ Közlönye, majd a Kárpátaljai Szemle számai (1993-2000).
- Nagyszőlős-Vidéki Hírek (Nagyszőlős) (1990-2017).
- Ung-Vidéki Hírek (Ungvár) (1990-2017).
- Tárogató (Ungvár) (1990-1992).
- Pánsíp (Ungvár) (1993-1999).
- UngBereg Pánsíp-almanachok (Ungvár) 1999-2000).
- Véletlen Balett (Budapest) (1999-2000)
- Együtt (2002-2017)
- és más havi, negyedévi időszaki kiadványok.
- Kárpátaljai Területi Állami Levéltár anyagai.
- Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal anyagai, adattára.
- Dupka György magánarchívuma.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ 5

I. FEJEZET
KÁRPÁTALJA ÉS A MAGYAR KÖZÖSSÉG „ÉLETPÁLYÁJÁNAK" SZAKASZAI 7

1.Történelmi helyzetkép 7
2. Fogy a magyar a nyelvhatársávban 9
3. A létszámcsökkenés útján 11

II. FEJEZET
ELŐZMÉNYEK. A MAGYAR KÖZÖSSÉG POLITIKA- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETÉNEK ÁTTEKINTÉSE 13

1. Az összeomlás utáni kulturális „életjelek" 13
2. Magyar művelődés Kárpátalján az első Csehszlovák Köztársaságban 14
3. A magyar kultúra elleni hatalmi intézkedések 16
4. A nyelv- és kultúrpolitikai önszerveződés útján 19
5. Civil mozgalom a magyar kultúra ébrentartásáért 21
6. Országos és regionális pedagógiai egyesületek, iskolaügyek 24
7. A történelmi egyházak által felvállalt kulturális, oktatási ügyek 27
8. A kárpátaljai „játékszín" korlátozott mértékű színházigénye 29
9. Magyar zeneélet 34
10. Az irodalmi centrumok alakítói 38
11. Képzőművészeti élet 47
12. Magyar újságok, periodikák, nyomdák, könyvkiadás 52
13. Film, rádiózás 58

14. Összefoglaló következtetések 59
15. Magyar művelődés a visszacsatolt Kárpátalján, 1938–1944 60

III. FEJEZET
VÁLTOZATLANUL KISEBBSÉGBEN. MAGYAR MŰVELŐDÉS A SZOVJETUNIÓHOZ CSATOLT KÁRPÁTALJÁN, 1944–1991 69

1. Újra földig alázva, kisebbségben Zakarpatszka Ukrajnában 69
2. Sztálin-arcú művelődési élet a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalja területén 76
3. A „desztalinizálódó" művelődési élet az „olvadás" korszakában 81
4. A magyar művelődés új lehetőségei az 1956 utáni normalizáció éveiben 85
5. A „szamizdat" Együtt 87
6. A Kárpáti Kiadó magyar szerkesztősége és a Kárpáti Kalendárium 89
7. A szovjet típusú magyar nyelvű sajtó, rádió, tv, mozi 95
8. Állami és kolhozfenntartású művelődési házak, együttesek, könyvtárak 104
9. Irodalmi körök, stúdiók és közművelődési klubok, körök a 70-es, 80-as években 108
10. A képzőművészet a „hivatalos" szocialista realizmus útján 131
11. Amatőr színjátszás 136
12. Zenei élet 142
14. Könyvtárak, levéltári gyűjtemények 150
15. Oktatás 151
16. Az üldözött történelmi egyházak 155

IV. FEJEZET
A MAGYAR (KÖZ)MŰVELŐDÉS LEHETŐSÉGEI A FÜGGETLEN UKRAJNÁBAN 163

1. A kárpátaljai magyarság etnikai, gazdaságpolitikai helyzete és szakmai érdekvédelme 163
1.1. Demográfia 164
1.2. Gazdaság 165
1.3. Politikai érdekvédelem és érdekmegjelenítés az ukrán parlamentben 166

1.3. Képviselet a megyei önkormányzatban 167
1.4. Szakmai érdekvédelem 168

2. Irodalmi élet, az írástudók önszerveződése 171
2.1. A kárpátaljai alkotók értékteremtő munkája 171
2.2. Kovács Vilmos Irodalmi Társaság: az új írógeneráció szellemi műhelye 178

3. Könyvkiadás, könyvterjesztés 1991–2016 181
3.1. Kárpáti Kiadó (1991–) 181
3.2. Oszvita Tankönyvkiadó 181
3.3. Galéria Kiadó 182
3.4. Mandátum, Új Mandátum Kiadó, Hatodik Síp Alapítvány 183
3.5. Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség 185
3.6. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) 186
3.7. Intermix Kiadó 187
3.8. Egyéb kiadók 190
3.9. Könyvterjesztés 190

4. Közkönyvtárak 190
4.1. Kárpátaljai Tudományos Könyvtár Idegen Nyelvű Osztály 190

5. A fontosabb magyar képzőművészeti műhelyek 191
5.1.Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága 192
5.2. Bereg Alkotóegyesület 194
5.3. ArtTisza művészeti egyesület 195
5.4. Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület 196
5.5. Sevlush Képzőművészeti Egyesület 199
5.6. Pro Arte-Munkács 199

6. Színházi élet 201
6.1. Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház 201

7. Zenei élet 206
7.1. Zádor Dezső Zenei Társaság (ZDZT) 206
7.2. Magyar Melódiák Kamaraegyüttes 207
7.3. Credo Alapítvány 208
7.4. Zenei tehetségek, kezdeményezések a diaszpórában 210

8. Tömegközlési és -tájékoztatási eszközök 211
8.1. A húsz év alatt megszűnt magyar sajtókiadványok 211

8.2. Kárpátaljai Szemle 212
8.3. Tárogató 212
8.4. Megszűnt egyéb lapok, kiadványok 213
8.5. A „talpon maradt" sajtóorgánumok 214
8.6. Magyar nyelvű adások a tévében, rádióban 217
8.7. Honlapok, blogok az interneten 219

9. Oktatás, szakképzés 221
9.1. Óvodák 221
9.2. Alsótagozat, elemi 222
9.3. Általános iskolák 223
9.4. Középiskolák 225
9.5. A szórványmagyarság oktatása, magyar nyelvtanfolyamok 227
9.6. Líceumok, gimnáziumok 228
9.7. A művészeti iskolák 229
9.8. Szakiskola, technikum, koledzs 229
9.8.1. Szakoktatás 229
9.8.2. Ungvári Művészeti és Közművelődési Koledzs 230
9.8.3. Beregszászi Egészségügyi Koledzs 231
9.8.4. Munkácsi Mezőgazdasági Technikum 231

10. Felsőoktatás és tudományosság 232
10.1. Ukrán–Magyar Oktatási és Tudományos Intézet (Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar) 233
10.1.1. Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék 235
10.1.2. Fizika és Matematika Tanszék 236
10.1.3. Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék 236
10.1.4. Bercsényi Miklós Könyvtár és Közösségi Tér 238
10.1.5. Lingvafon szaktanterem 238
10.1.6. Számítógépes termek, laboratóriumok, szakkollégiumok 238
10.1.6. Hungarológiai Központ 239
10.1.7. Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége 240
10.2. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és egységei 241
10.2.1. Történelem és Társadalomtudományi Tanszék 243
10.2.2. Pedagógia és Pszichológia Tanszék 244
10.2.3. Filológia Tanszék 245
10.2.3.1. Magyar Tanszéki Csoport 245
10.2.3.2. Ukrán Tanszéki Csoport 246

10.2.3.3. Angol Tanszéki Csoport 247
10.2.4. Matematika és Informatika Tanszék 248
10.2.5. Biológia és Kémia Tanszék 249
10.2.6. Földtudományi és Turizmus Tanszék 250
10.2.7. Gazdaságtudományi Tanszék. Könyvvitel és Auditálás Tanszék 251
10.2.8. Szakképzési intézet 253
10.2.8.1. Tanulmányi és Karrier-követési Osztály 253
10.2.8.2. Felnőttképzési Központ 254
10.2.9. Kutatóműhelyek 255
10.2.9.1. Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont 255
10.2.9.2. Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont 255
10.2.9.3. Fodor István Kutatóközpont 256
10.2.10. A főiskola egyéb intézményei 257
10.3.Munkácsi Állami Egyetem Humán-pedagógiai Koledzs magyar tagozata (Munkácsi Tanítóképző) 257
10.4. Diákelvándorlás a továbbtanulási lehetőségek tükrében 258
10.5. A magyar tudományosság kialakulása, intézményei 259
10.5.1. Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság (KMTT) 260
10.5.2. Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács 262
10.5.3. Kárpátaljai tudományos adatbank 264

11. Történelmi egyházak 265
11. 1. Vallási megoszlás 265
11.2. Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye 266
11.2.1. Katolikus intézmények Kárpátalján 268
11.3. Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye 270
11.3.1. A Munkácsi Görögkatolikus Püspökség Beregszászi Magyar Esperesi Kerülete 272
11.4. Kárpátaljai Református Egyházkerület 273
11.4.1. KRE-intézmények 274
11.5. A kárpátaljai izraeliták 275
11.6. A szabad- és kisegyházak 277
11.6.1. A kárpátaljai magyar baptista misszió 278
11.6.2. A kárpátaljai Hetednapi Adventista Egyház magyar missziós tevékenysége 278

12. Örökségünk tárlói: levéltárak, múzeumok, emlékszobák, tájházak, műemlékek 280

12.1. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) 280
12.2. Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára és Múzeuma (KRLM) 281
12.3. Beregvidéki Múzeum 282
12.4. A munkácsi vármúzeum 282
12.5. A beregszentmiklósi várkastély 283
12.6. Péterfalvai Képtár és tájmúzeum 283
12.7. Egyéb tárlók 284
12.8. Műemlékek 285

13. A magyar közművelődés fontosabb színterei 286
13.1. A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK) 287
13.2. A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) 291
13.3. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség *293*
13.4. A beregszászi főiskola a magyar kultúra fellegvára 293

14. Népművészet, néphagyomány, népköltészet, szellemi és tárgyi értékek 294
14.1. Kárpátaljai Értéktár 296
14.2. A Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál 298

15. Az intézmények anyagi és működési háttere és identitásmegőrző funkciója 301

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: Elismerések, díjak, megtisztelő címek 1990–2017 307
2. sz. melléklet: A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága díszoklevelével kitüntetett kárpátaljai értelmiségiek (2001–2017) 342
3. sz. melléklet: Az Együtt-nívódíjasok listája (2006–2016) 349
4. sz. melléklet: A Magyar Köztársasági Érdemrend és Érdemkereszt kitüntetettjei Kátpátalján 350
5. sz. melléklet: Adatbázis, címjegyzék 356

VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIA 379

INTER
mix
ISBN 978-963-9814-81-3
9 789639 814813